

چاپى دوۋەم

www.igra.ahlamontada.com

مەنتەدى
اقراۇلۇق

الداء والدواء

نەخشى و چارەسەر

وہ لامي پروپوخت بۆكەسنىك پرسىيار
لەچارەسەرى تەواو دەكات پيشەواو زانا
ابن القيم الجوزية

وہر گېرانی بۆكوردی
م. هیلال علی سەنگاوی

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.afhamontada.com

نەخۇشى و چارەسەر

وہلامی پروپوخت بۆكەسك پرسيار لہ لہ چارەسەرى تەواو دەكات
پيشەواو زانا ابن القيم الجوزية (۶۹۱ – ۷۵۱ ھ)

ومرگيرانى بۆكوردى

م. هيلال على سەنگاوى

الداء والدواء

(الدواء الكافي لمن سئل عن الدواء الشافي)

الأمام العلامة ابن القيم الجوزية

۲۰۱۴/مەولتیر



دهزگای چاپ و بلاوکردنه وهی
روژھه لات

خاوه نی ئیمتیاژ
که ژال ره فیک

سه رنوسه ر
حه سه نی دانیشه پ

Email: rojhalatpress@yahoo.com

Mob: ۰۷۵۰ ۴۴۴۰۹۹۶

هه ولیر - شه قامی (۱۰۰) مه تری ریزی کارگه ی ده رمانی ئاوا میدیکا

ناوی کتیب : نه خوشی و چارهسهر
ناوی نووسهر: الامام العلامة ابن القيم الجوزية
وهركيران : م. هلال على سهنگاوى
تايب : شيرزاد محمود حسن
دهرهينانى هونهرى : لاوين خليل هيدايت
بهرك: خليل هيدايت مام شيوخ
تيراژ : (۱۰۰۰۰) دانه
نۆدهى چاپ : چاپى دووهم / ۲۰۱۴
نرخ: (۱۰۰۰۰) دينار
شوینى چاپ: چاپخانهى رۆژه لات/ ههولير

له بهرپوه بهرايه تى گشتى کتیبخانه گشتيه كان
ژماره ى (۷۴) سالى ۲۰۰۹ ى داوه تى

به پتوه بهرى هونهرى دهزگا
سهلام محهمه د رهسول

شوینى دابه شکردنى : ههولير
کتیبخانهى حاجى قادري کوپى

پیرست

بابه ت	لاپه ره
پیشه کی	۱۳.....
ده سپیک	۱۴.....

به شی یه که م

خستنه پرووی پله وپایه ی نزا (دوعاء) له نیسلامدا
دیاری کردنی مه رجه کانی قبول بوونی نزا (دوعاء)

پیشه کی دانه ر	۱۹.....
ده ردو نه خووشی تووشی دل وجهه سته و پوحیش ده بیت	۲۱.....
قورئان مه مووی چاره سه رو شیقایه بۆ پوح وجهه سته	۲۲.....
چه ک به نده له سه ر چه ک به ده سته که	۲۵.....
پارانه وه و نزا "الدعاو" له گرنگترین هۆکاره کانی نه هیشتنی مهینه تی	۲۶.....
پارانه وه و نزا له چاکترین ده رمان و چاره سه ره کانه	۲۸.....
جالی نزاو پارانه وه له گهل بلادا	۲۹.....
سووریوون و تکاکردن له نزاو پارانه وه یه کیکه له مه رجه کانی	۳۰.....
خیراو په له نه کردن له وه لامدانه وه ی نزاو پارانه وه	۳۱.....
به دل پارانه وه و مه رجه کانی تری پارانه وه	۳۲.....
ئو نزاو پارانه وانه ی که ناوی مه زنی خودای تیدایه	۳۳.....
له نیوان نزاو قه ده ردا	۴۲.....
نزاو پارانه وه له به هیزترین هۆکاره کانی قه زاو قه ده ره	۴۴.....
به خته وه ری مروژ له ناسینی هۆکاره کانی چاکه و خراپه دایه	۵۰.....
به خته وه ری له وه دایه که خۆت به هه له دا نه بهیت	۵۰.....

ابن القيم الجوزی

- جیاوازی له نیتوان تهوبه ی پاسته قینه و "النصوح" تهوبه ی زاره کی..... ۵۱
- جوړه کانی تیگه یشتنی هه له بۆ ئه م ده قانه له لایه ن خراپه کارانه وه ۵۲
- گومانی باش بردن به خوای گه وره و... تیگه یشتنی هه له ۵۷
- تیگه یشتنی دروست له مه پ گومانی باش بردن به خودا ۶۰
- جیاوازی له نیتوان گومانی باش بردن به خودا و بوغرابوون به خودا ۶۱
- ئه و که سانه زۆر نه قام ونه زانن که پشت به په حمه ت ولی بورده یی ۶۲
- له هه مان کاتدا فه رمایشته کانی پشت گوئ ده خه ن ۶۲
- گومرابوونی نه قامان به وه ی خودا له دونیادا نیعمه تی پی به خشیوه ۸۵
- که وره ترین گومرایی بوون ئه و که سه یه که به دونیا گومراده بیّت ۸۷
- باوه پ بوون به قیامه ت به لام ته مه لئ له خواپه رستیدا ۹۰
- گومانی باش بردن به خودا بزۆینه ری کاری چاکه یه نه ک که م ۹۲
- جیاوازی له نیتوان تکاکاری و هیوا خواری دا ۹۳
- ترس و تکا له ژیا نی هاوه لاند ۹۵

به شی دووهم:

شوینه واری تاوان سزای له دنیا و قیامه تدا

- تاوان هۆکاری هه موو تاوان و ده ردیکه ۱۰۱
- تاوان شوینه واری خراپی هه یه ، هه رچه نده ئیستا ده رنه که ویت ۱۲۶
- شوینه واره ناشیرینه کانی تاوان ، وه ئه و سزایانه ی له سه ر ۱۲۷
- ۱- بی به ش بوون له زانست ۱۲۷
- ۲- بی به ش بوون له پښق و پۆزی ۱۲۸
- ۳- بیزاری له دل و ده روونی تاوه نکاردا دروست ده بیّت ، ۱۲۸
- ۴- دلته نگه و بیزاری تاوه نکار له خه لگی وه پتیری چاکه خوا ۱۲۹
- ۵- دژواربوونی کاره کانی: ۱۳۰
- ۶- تاریکی و تارمایی دل و ده روونی داده پۆشیت ۱۳۰

نه خوشی و چاره سهر

- ۷- تاوه نكاری سستی ولاوازی یه بۆ دل وجهسته ۱۳۱
- ۸- تاوانكاری پښگری دهكات له گوږپایه لى ۱۳۱
- ۹- تاوانكاری ده بیته مایه ی ته مه ن كورتى ۱۳۱
- ۱۰- تاوان... تاوانى تر به كیش دهكات و زیاد دهكهن ۱۳۲
- ۱۱- تاوان ئیراده ی دل لاواز دهكات ۱۳۴
- ۱۲- تاوان... ناشیرینی خوى له دلدا ناهیلئت ۱۳۴
- ۱۳- مهر تاوانك له تاوانه كان پاشماوه ی نه ته وهكانى پیشووترن ۱۳۵
- ۱۴- تاوانكاری هۆكاری پيسوا بوونه ۱۳۶
- ۱۵- به بچوك زانینی تاوان ۱۳۶
- ۱۶- تاوانكاری مړؤ كارىگه رى خرابى له سهر گيانله به رانیش هیه ۱۳۶
- ۱۷- تاوانكاری ده بیته مایه ی سهر شوپى ۱۳۷
- ۱۸- تاوان ژیری ده شیوینت ۱۳۸
- ۱۹- پوچوون له تاوانكاریدا مایه ی تیاچوونى دل له بى ئاگایى ۱۳۸
- ۲۰- مړؤى تاوانكار توشى نه فره تى پیغه مبه ر ﷺ ده بیته ۱۳۹
- ۲۱- تاوانكار ده بیته مایه ی بى بهش بوون له نزاو پارانه وهكانى ۱۴۰
- ۲۲- سزای تاوانكاران له گوردا ۱۴۱
- ۲۳- تاوانكاری جوړه ها خرابه و گنده لى له سهر زه ویدا به رپا ۱۴۷
- ۲۴- تاوان ده بیته مایه ی پوودانى کاره ساته كانى بومه له رزه ۱۴۹
- ۲۵- تاوان كارىگه رى له سهر شیوه ی دیمه ن و دروست كراوه كان ۱۴۹
- ۲۶- تاوان پووناكى غیره ت و په رؤشى ده كوژینتته وه ۱۵۱
- ۲۷- تاوان ماده ی سهره كى ژيانى دل له ناوده بات كه ئه ویش ۱۵۵
- ۲۸- تاوان گه وره یی ومه زنى خودا له دلدا كه م ده كانه وه ۱۵۶
- ۲۹- تاوان له خودا ترسان له دلدا له ناو ده بات ۱۵۷
- ۳۰- تاوان ده بیته مایه ی ئه وه ی كه خودای گه وره به نده كه ی له ۱۵۸

- ۳۱- تاوان مرؤف له نزیکی خودا دورده خاته وه ۱۵۹.....
- ۳۲- تاوانکارو یاخی بوو... هاوه لئیتی باوه پداران له دهست ده دات ۱۵۹.....
- ۳۳- تاوان به ربه سستی دلّه له گه یشتن به به زهیی خوای گهره ۱۶۲.....
- ۳۴- تاوان نیعمه له ناو ده بات و به لا به شوینیدا دینیت ۱۶۳.....
- ۳۵- تاوان ده بیته مایه ی ترس و سامناکی له دلی مرؤفدا ۱۶۴.....
- ۳۶- تاوان مایه ی خه مناکی و غه مباری و ته نهایی یه له دلی مرؤفدا ۱۶۵.....
- ۳۷- تاوان دل توشی نه خۆشی ولادان ده کات ۱۶۶.....
- ۳۸- تاوان بینایی دل کویر ده کات و پووناکی له ناو ده بات و ۱۶۸.....
- ۳۹- تاوان ده رونی مرؤف بچوک و پيسوا ده کات ۱۶۹.....
- ۴۰- تاوان و تاوانکار... به هه میشه یی دیلی شه یتان و به ندی حه ز ۱۷۰.....
- ۴۱- تاوان مایه ی له دهست دانی پیزوپله و پایه یه له لای خوا و خه لک ۱۷۱.....
- ۴۲- تاوانکار بی به ش ده بیته له ناو سیفه ته جوانه کان ۱۷۲.....
- ۴۳- تاوان کاریگه ری له سه ر پاده ی پرپوختی و که م کردنی ژیری ۱۷۳.....
- ۴۴- تاوان ده بیته مایه ی دابرا نی به نده له خودای خۆی ۱۷۵.....
- ۴۵- تاوان به ره که تی دین و دونیا له دهست ده دات ۱۷۷.....
- ۴۶- تاوان مایه ی سوکی و نزمی و پيسواییه ۱۸۰.....
- ۴۷- تاوان ده بیته مایه ی زال بوونی خه لکی به سه ر بکه ره که ی دا ۱۸۵.....
- ۴۸- تاوان ده بیته مایه ی له دهست دانی توانا کان ۱۸۶.....
- ۴۹- تاوان بینایی دل کویر ده کات یا خود لاوازی ده کات ۱۹۱.....
- ۵۰- تاوان شه یتان له دلدا جینشین ده کات ۱۹۳.....
- ۵۱- تاوان و سه ربیچی له چه که به هیزه کانی شه یتانه ۱۹۶.....
- ۵۲- تاوانکار خودی خۆی له بیر ده کات ۲۱۱.....
- ۵۳ و ۵۴- تاوان نیعمه ته به رده سته کان له ناو ده بات و نیعمه ته ۲۱۷.....
- ۵۵- تاوان مایه ی دورخسته وه ی پشتیوانی فریسته یه ۲۱۷.....

نه‌خۆشی و چاره‌سەر

- ۵۶- تاوان هێنه‌رو پاكیته‌ری كه‌ره‌سه‌كانی له‌ناوچوونی ۲۲۱
 ۵۷- سزا قه‌ده‌ریه‌كانی تاییه‌ت به‌ دل ۲۲۲
 ۵۸- سزا قه‌ده‌ریه‌كان به‌سه‌ر جه‌سته‌دا ۲۲۲
 ۵۹- تاوان مایه‌ی په‌رده‌پۆش كردنی دل و بیستن و بینایی به ۲۲۶
 ۶۰- تاوان ده‌بیته‌ هۆی نه‌هێشتنی گوێرایه‌لی و ته‌مه‌لی له‌ په‌رستندا ۲۲۷
 ۶۱- تاوان دل كۆیڕ و كه‌پولال ده‌كات ۲۲۷
 ۶۲- تاوان ده‌بیته‌ مایه‌ی پۆچوونی دل بۆ ئاسته‌ نزمه‌كان ۲۲۸
 ۶۳- تاوان دل كۆیڕ ده‌كات ۲۲۹
 ۶۴- فیل كردنی خوای گه‌وره‌ له‌ فیل‌بازان ۲۴۰
 ۶۵- خه‌له‌ تاندنی فیل‌بازان له‌ لایه‌ن خوای گه‌وره‌وه ۲۴۰
 ۶۶- گالته‌ كردنی خوای گه‌وره‌ به‌ گالته‌ جاران ۲۴۰
 ۶۷- كه‌نار خستنی ئه‌و دلانه‌ی كه‌ له‌ حه‌ق لایان داوه ۲۴۰
 ۶۸- تاوان دل تێك ده‌شكێنێت و ئاوه‌ژووی ده‌كات وه ۲۴۰
 ۶۹- تاوان دل په‌رده‌پۆش ده‌كات له‌ خوای گه‌وره‌ له‌ دونیاو ۲۴۰
 ۷۰- تاوانكار توشی دژوارترین ژیان ده‌بیته‌ له‌ دونیاو به‌رزخ ۲۴۱

به‌شی سی‌یه‌م

تاوانه‌ بچوك و كه‌وره‌كان و كه‌وره‌ترین تاوانه‌ كه‌وره‌كان

- ۲۵۲- كرده‌وه‌ چاكه‌كان پوچه‌ل كه‌ره‌وه‌ی تاوانه‌ بچوكه‌كان ۲۵۲
 ۲۵۵- ژماره‌ی تاوانه‌ گه‌وره‌كان ۲۵۵
 ۲۵۷- ئه‌و پێژه‌ی كه‌ تاوان له‌ لایان هه‌ره‌مه‌مووی به‌ك ئاسته ۲۵۷
 ۲۵۸- گه‌وره‌ترین تاوانه‌ گه‌وره‌كان ۲۵۸
 ۲۶۱- جۆره‌كانی هاوبه‌شی ۲۶۱
 ۲۶۵- حوكمی پوو‌په‌رمایی "الریا و ۲۶۵
 ۲۶۶- جۆره‌كانی ئه‌م هاوبه‌شه ۲۶۶

۲۶۸.....	هاوبه‌ش برپاردان له کردارو ووتنه و نیه‌ته‌کاندا
۲۹۰.....	کوشتنه به ستم و ناروایی
۲۹۳.....	ته‌وبه‌کردن و پاشه‌گه‌زیبونه‌وه له‌دزی
۳۰۱.....	زینا یه‌کیکه له‌تاوانه‌گه‌وره‌کان
۳۰۳.....	نه‌زهر "ته‌ماشاکردنی حه‌رام" پۆسته‌ی زینایه
۳۰۴.....	ده‌رگا‌کانی تاوانکاری
۳۱۳.....	ده‌رونی دانیای و ده‌رونی فه‌رمانکار به خراپه "خراپه‌کار
۳۱۵.....	زمان... ده‌روازه‌ی خراپه‌کاریه بۆ مړۆڤ
۳۲۱.....	نایا فریشته‌کان هه‌موو ووشه‌یه‌ک تۆمار ده‌که‌ن
۳۲۲.....	گه‌وره‌ترین به‌لا‌کانی زمان

به‌شی چوارهم

حه‌رام کردنی خراپه‌کاری و پاراستنی داوین

۳۲۵.....	حه‌رام کردنی خراپه‌کاری و پاراستنی داوین
۳۲۹.....	توندترین سزا له‌حه‌دی زینا دایه
۳۳۳.....	کۆتا شه‌پی "ئاخر شه‌پی
۳۳۶.....	پشت کردن له‌نایین له‌پیتاوی ئافره‌ت
۳۳۸.....	سزای نێرباز له‌دوینا و قیامه‌ت
۳۴۷.....	گفتوگۆیه‌ک له‌سه‌ر به‌لگه‌کان
۳۵۱.....	جووت بوون له‌گه‌ل ئاژه‌لدا
۳۵۳.....	له‌نیوان نێربازی و پانپاتۆکی دا "السحاق

به‌شی پینجه‌م

چاره‌سه‌رو وه‌لامی پرپوخست

۳۵۶.....	چاره‌سه‌رو وه‌لامی پرپوخست
۳۵۶.....	پینگای یه‌که‌م:

نەخشى و چارەسەر

۳۵۷.....	خۇپاراستن باشتەر لە چارەسەرکردن
۳۵۷.....	سوودەکانى چاوپاراستن
۳۶۱.....	پىگای دووهم:
۳۶۱.....	چارەسەر کردن لە پاش تووش بوون
۳۶۳.....	بۆ چەسپاندنى خۆشەويستى خودا، پىويستە دل خالى
۳۶۴.....	جۆر وپلەکانى خۆشەويستى
۳۸۳.....	بەشەکانى خۆشويستراو "المحبوب
۳۸۵.....	خۆشەويستى بنەپەتى خواپەرستى يە
۳۸۶.....	لە پىداويستىەکانى خوش ويستنى خودا
۳۸۶.....	دۆستايەتى و دژايەتى کردن
۳۸۷.....	إله إلا الله... ئەو ووشە يە بوو کە ئىبراهيم بۆ ھۆزەکەى
۳۸۸.....	پوچ و نەيتنى ئەم ووشە يە
۳۸۹.....	ژيانى بەختەوہى لە دونيا و قىامەتدا
۳۹۱.....	ژيانى راستەقىنە، ژيانە لە گەل خودا
۳۹۲.....	لە بنەپەتدا خۆشەويستى تەنھا شاپەنى خودای گەرە يە
۳۹۴.....	خۆشەويستى بنەما و بزوينەرى ھەموو کارو جۆلە يە لە جىھاندا
۳۹۸.....	خۆشەويستى و ئىرادە لە پەيوەستىەکانى ھەموو مرقۇفیکە
۳۹۸.....	ناکۆكى پادشاگان، بناغەى خراپەکارىەکانى جىھانە
۴۰۱.....	پەيوەستى يەکانى خۆشەويستى
۴۰۳.....	واتايى ئايىن
۴۱۲.....	عەشقى نىربازى
۴۱۴.....	چارەسەرى نىربازى
۴۱۵.....	خراپەکانى ئەم جۆرە عىشقە
۴۱۸.....	پىگىرى کردن لە عىشق

ابن القيم الجوزی

- ۴۲۱..... باشیه‌کانی عیشق گومان و وه‌لام
- ۴۲۲..... خواسته‌کانی خۆشه‌ویستی
- ۴۳۶..... لوتکه‌ی چۆڭو په‌یوه‌سته به‌که‌مالی و خۆشه‌ویستیه‌وه
- ۴۴۰..... چۆڭه‌کانی دوونیا هۆکارن بۆ گه‌یشتن به‌چۆڭه‌کانی قیامه‌ت
- ۴۴۵..... خۆش ویستنی دروست
- ۴۵۰..... تکه‌کردن له‌نیوان دوو عاشق بۆ به‌یه‌ک گه‌یشتن‌یان به‌دروستی
- ۴۵۶..... پوچه‌ل‌کردنه‌وه‌ی فهرمووده‌ی عیشق



بەناوی خۆی گمۆرە

پیشەکی

سوپاس و ستایش بۆ پەرەردگار، سلاو و درود لەسەر گیانی پاکی پیغەمبەری ئازیز (ﷺ). پیشەوا "ابن القیم" یەکیکە لە زاناو پەسپۆرە لێھاتووێکانی بواری فێقە و فکر و دەروونزانی. وە لەم بوارە جیا جیا نەدا بەرھەمی نایاب و سەرچاوەی گەرنگی پیشەش بە مەرقەمەتێ کردوو. کە ئەمەق وەک سەرچاوە سودی لێ وەر دەگیرێ. وە ئەم زانا لێھاتووێ خاوەن چەندین بۆچوون و تیۆری تایبەتی یە لەم بوارانە کە باسمان کرد. کتێب و نوسراوەکانی بوونەتە سەرچاوەی زۆریەکی توێژەران و جێی باوەخ و گەرنگی پێدات. ئەمەق کتێبخانەی کوردی لە بەرھەمی ئەم زانایە خاڵی یەو بێ بەشە.

ئێمەش بە ئەرکی خۆمان زانی کە بەم ئەرکە پێرۆزە هەستین و یەکیک لە کتێبەکانی وەرگیرێن بۆ سەر زمانی کوردی شیرین. تاخوێنەری کوردی لە بەرھەمەکانی بێ بەش نەبن. لەم کتێبەدا تەنھا چەند بڕگە یەکی کەم نەبێت کە پێمان باش بوو وەری نەگیرێن لەبەر هۆکاری بە سەرچوونی بابەتە کە. ئێتر هەر هەموو بابەتەکانی وەک خۆی وەرگیرێن. دواتر ئەم کتێبە شەڕیکی زۆری عەرەبی تێدا بوو. کە ئێمە بە پێویستمان نەزانێو لەم وەرگیرێدا باس بکەیت تەنھا ئەو پۆلە شیعەرە نەبێت کە پێویست بوو بۆ بابەتەکان.

بە هیوای ئەوەی سود مەند بێت بۆ هەموو لایەک وە خۆی گەورە لە کەم و کۆرپە کانمان ببوریت. دیارە تەنھا کە خۆدا بێ کەم و کوری یە.

وەرگیر

هیلال علی سەنگاوی

پیشہ کی

سو پاس و ستایش بۆ پہرہ ردگاری جیہان، کہ قبولگہری تۆبہ کارانہ
وہ خشندهیہ، نہرم و نیان ولیٰ بوردهیہ، داپۆشہری تاوانی تاوہ نیارانہ و لیٰ
بورده و قبولگہری تۆبہی تۆبہ کارانہ. وہ سلاو و درود لہ سہر نہ و کہ سہی کہ پڑحمہ تہ و
خۆری پرشنگذارہ بۆ ہہ موو دنیا و مژدہ بہ خش و ترسینہر کہ محمد ﷺ وہ لہ سہر یارو
دۆستانی.

پاشان... نووسہر لہ کتیبی (طب النبوی) دا سہ بارہت بہ "عیشق" دہ لیت:
(نہم نہ خۆشی یہ لہ نہ خۆشیہ کانی دلہ، جیاوازہ لہ نہ خۆشی یہ کانی تر لہ پووی
خود و ہۆکارو چارہ سہریشہ وہ، جا نہ گہر نہم نہ خۆشی یہ شوینی خۆی بگریٹ زۆر
زہحمہت دہ بیٹ چارہ سہر کردنی لہ لایہن پزیشکہ کانہ وہ، وہ نہ خۆشہ کہش تہ واو
گرفتار دہ بیٹ پیئہ وہ). وہ خوائ گہورہ لہ قورٹانی پیروزدا بہ دوو پیپ لہ خہ لکی
باسی کردوہ. کہ "عہ شقی ٹافرہ تان و عشقی مندال و میژد مندالانہ". یہ کہ میان لہ
پووداوی ہاوسہرہ کہی عہ زسزی میسر دالہ گہ ل پیغہ مہر یوسفدا باسی کردوہ
سلاوی خوائ لہ سہر بیٹ، وہ دووہ مشیان لہ سہر نہ تہ وہ و قہومی لوط باس کردوہ.
وہ نہم کتیبہ مان لہ سہر جۆری دووہم باس و خواس دہ کات کہ نہم پۆ
بہ چہ مکی "نامۆبی سیکیسی - شذوذ الجنسی" ناسراوہ. وہ پیغہ مہری
خودا ﷺ دہ فرمویت: (إن اخوف ما أخاف على أمتي عمل قوم لوط.... واتہ: نہ و
شتہی کہ زۆر لیتی دہ ترسم بۆ ئومہ تہ کہم، بریتی یہ لہ کردہ وہی قہومی لوط)
وہ ہر وہا ﷺ دہ فرمویت: (أقتلوا الفاعل والمفعول به في عمل قوم لوط)
ہر وہا دہ فرمویت (من عمل بعمل قوم لوط فأقتلوه.... واتہ: بکہر و پیکراوی

نه خوشی و چاره سهر

کرداری قهومی لوط بکوژن). وه له گټرپانه وه یه کی تر ده فهرمویت "هر که سټک کرده وهی قهومی لوط ی نه جامدا بیکوژن."

وه عبدالله ی کوپی عمر رضی الله عنه ده فهرمویت که پیغه مبر فهرموویه تی صلی الله علیه و آله: (له پوژی قیامه تدا نټریازنه کان له سهر شټوه ی به راز ومه یمون حه شر ده کرټن).

جا عیشق زیان ومه ترسی زوری هه یه بۆ دین ودنیا، چونکه دل سه رقان ده کات له بیرکردنه وه و ترس ونزیک بوونه وه و ناسینی خودای گوره هه روه ها سه رنه نجامی سنور شکانده کانی ده بیته هوی له ده ست دانی دواپوژ و توش بوون به سزای توندی خوی گوره. هه رچه نده مرقو له ناره زووه کانی نزیک بیته وه نه وا نه ونده له خوی گوره دور ده که ویتته وه، هر شتیکمان جگه له خودای گوره خوشویست توشی سزای خوا ده بین. وه زور به ده گم نه عیشق له سنوری ری پیدراوی خویدا نامینټته وه، وه هر کاتی پویدا زوش له ناو ده چټت، هه روه کو ده وترټت: "هه مو یاساغ کراوټک په سه ندرکراوه."

وه پيشه وا "ابن القيم" شیوازی نایابی خوی هه یه له توټټینه وه ی کټشه کان و چاره سه رکردنیا، چونکه شیوازی نه و دور ده له ناموژگاری و استقلال به لکو وه کو پزشکیکی پسپوړ وه ولټیکی هوشده ر و شاره زا به نه خوشی و چاره سه رکان و ته کانی وه که مه له می ساپیژ وایه بۆ برینه کانی دل و پوح. وه وه لاهه کانی له م بواره داو چاره سه ری ته وای وه لاه می پوپوخته.

له م کتیبه دا له م کارانه مان نه نجام داوه....

۱- پټکخستنی ده قی کتیبه که، وه دانانی هه ندی ناونیشان بۆ هه ندی له به ش وپرگه کان، وه نه و زیاد کردانه ی ئیمه نویسمانه له نیوان نه م شیوازانده دامن ناوه (.....) وه هر وشه و دټرټیک لابراییت یان جودا بیټ به هوی جیاوازی چاپ کردنه کانه وه راسته وخو ټټیبینیمان داوه و نویسمانه.

ابن القيم الجوزی

- ۲- کتیبه که مان دابه ش کردوه به سهر پینج به شدا بۆ زیاتر ئاسانکاری بۆ توێژه و خوێنه ر.
- ۳- ده رهینانی سه رجه م فه رمووده کان وووته کان وگێرانه وه یان بۆ سه رچاوه ره سه نه کان له "قورئان وسونه" دا.
- ۴- قسه له سه رکردن وشیکردنه وه ی هه ندی له برکه گه کانی ئه م کتیبه و وه زیاتر پوون کردنه وه یان به نوسراوه کانی تری "ابن القيم" وکه سانی تر.
- ۵- پوون کردنه وه ی واتای ووشه نامۆکان.
- ۶- پیناسه کردنی هه ندی له وپێرو کۆمه لانه ی که له م کتیبه دا ناویان براوه .
- ۷- دروست کردنی پێرستیکی فراوان بۆ برکه گه کان ویا به ته کانی ،تابه ئاسانی خوێنه ر برکه گه کانی له به رچاوییت.
- ۸- هه روه ها دانانی چه ندین نیشانه ی پێویست وه کو ئه ستیره و ژماره بۆ جیاکاری له نێوان برکه گه کانا ، وه هه موو ئه مانه به رچاوت ده که ویت خوێنه ری به پێز له م چاپه دا.
- وه دوا ووته مان سوپاس کردنی خوای گه وره یه

رضوان جامع رضوان

قاهیره له شهوی ههینی

۲۲ رهمهزان ۱۴۲۲هـ. بهرواری

۲-۱/۱۲/۷

ده سپيك

به ناوی خوای گه وره وبه خشنده و میهره بان

وه هر به نه ویش پشت ده به ستین

پرسیان له پېشه و او زانا و خواناس و پرځنه گر شمس الدین أبو عبدالله محمد کوپی صالح ابي بکر، که ناسراوه به ابن القيم الجوزي) په زای خوای له سهر بیت: (زانایان و پېشه وایانی ټاین په زای خویان له سهر بیت چی ده ټین سه باره ت به پیاوړیک گرفتاری دهر دیک هات بیت ، که گهر به رده و ام بیت له سهری ده بیت ه مایه ی شتواندنی دین و دنیایی؟ هر چه نده هول و کوششی کردووه و چه ندین شیوازی به کاره یتناوه بق دهر بازبوونی به لام بیسوود بووه و تابیت زیاتر گه شه ی سه ندووه . جا چی بکریت بق دهر باز بوون لیتی؟

وه چی پڼگه یه ک بگریته بهر بق ناشکرا کردنی؟

خوای گه وره په حم به که سپک بکات که هاوکاری دهر ده داران بکات ووه خوای گه وره کومه ک هاوکاری که سپکه تا نه وکه سه هاوکاری براکه ی بکات.

فتو امان بق بده ن خوا رحمتان لی بکات وپا داشتن بداته وه .

جا پېشه و او زانا و شیخ شمس الدین أبو عبدالله محمد کوپی صالح ابي بکر ایوب پېشه وای قوتا بخانه ی "الجوزیه" وه لامی دایه وه و فهرمووی:

به شی یه که م
خستنه پرووی پله و پاییه ی نزا (دوعا و)
له ئیسلامدا

دیاری کردنی مهرجه کانی قبول بوونی
نزا (دوعا و)

نه خوځشي و چاره سهر

پيشه كي دانه ر

له صحيح البخاري دا له فرموده دا ابي هريره ده گيړتپته وه ﷺ كه پيغه مبر ﷺ فرمويي تي: (ما أنزل الله داءً إلا أنزل الله له شفاءً...^۱ واته خواي گوره هر دهر دو نه خوځشي كي نارد بپيټ ، چاره سهره كه شي نارد ووه) .

وه له (صحيح مسلم) دا "جابر بن عبدالله" ﷺ ده گيړتپته وه كه پيغه مبر ﷺ فرمويي تي: (لكل داء دواء، فإذا أصيب دواء الداء برأ بأذن الله) ^۲ واته: "بؤ هم مو

^۱ - نعم فرموده ده (صحيح) ه ، بخاري گيړايتي يوه له بابتي (الطب) له به شي "باب ما أنزل الله داءً إلا أنزل الله شفاءً "

^۲ - نعم فرموده ده (صحيح) ه ، مسلم گيړايتي يوه له بابتي "السلام" له به شي "باب لكل داء دواء واستجاب التدوي" به ژماره ي (۶۹/۴۰۴۲۰) .

- پشهوا نه وه وي په حتمي خواي لپيټ ده فرميت: "نعمه روون كړد نه ويه كي ناشكرايه ، چونكه پشه زانراوه كه پزيشكه كان ورتويانه : نه خوځشي واته دهر چووني جهسته له بارودوځي ناسايي خزي و مروشتي خزي. وه چاره سهر كړدنيشي ربړيكي يه له گيړانموي بؤ نه وبارو مروشتي يه. وه پاراستني تندرستي : ربړيكي يه له پاراستني نمو بارودوځه وه پاراستني بنده به بوختي وچاكي خوراكموه ، وه گيړانموي نمو باره بنده به دوزينه وي نمو دهر مان وچاره سهر كي دژ به نه خوځشي په كهيه ."

- وه بقراط ده لپت : شته كان به دژ ه كاني چاره سهر ده كړت .

نموي ده لپت: هندی جار پاراستني نه خوځشي په كه وجوړي دهر مانه كه ناديار ده پيټ ، هربؤيه متمان به دژ ه كان كم ده پيتموه . جاليره دا به نه نها پزيشكه كان ده كمونه هله وه . چونكه واگومان ده بن كه جوړي دهر ده كه له مادده يه كي گهرمه ، كه چي به پيچروانه وه واده رناچيت . يان سارده ، يان شپوه يه كي تري جياوازه ياخود گهرمه . به لام نمو نه اندازه گهرمي يه ني يه كه پزيشكه كان گومان يان بؤي چوه ، هربؤيه لهم حالته ده چاره سهر شفا روونادات . هره ورك پيغه مبري خودا به ﷺ ووتنه كي ناگه دارمان ده كاتمه كه ده فرميت: "فإذا أصيب دواء الداء بدأ بأذن الله" واته نه گهر دهر مانه كه ناوټي دهر ده كه برو نمو به پشي خودا چاك ده پيتموه .

دوور نيه ليره دا بلتي: تفرمودته بؤ هم مو دهر ديك ونه خوځشي يه ك چاره سهر هيه "لكل داء دواء" كه چي نيمه زور ديك له وده رده دار ونه خوځشه كان ده پيټين كه چاره سهر يش ده كړن به لام چاك نابنه وه؟

فرموي: ليره دا به موي په ي نه بر دنه به راستي ودرستي شيوازي چاره سهر كړدنه كهي نه ك دهر مان وچاره سهر كه . وه نميش روونه والله أعلم .

ابن القيم الجوزی

دهردیك چاره‌سەر هه‌یه ، جا هه‌ركاتێ چاره‌سەر كه ئاوێته بوو به ده‌رده‌كه ئه‌وا به‌پشتیوانی خوای گه‌وره نه‌خۆشه‌كه چاك ده‌بیته‌وه "وه‌له "مسند" الامام احمد" دا هاتوه كه "اسامه بن شريك" ده‌یگێڕیته‌وه كه پێغه‌مبه‌ری خودا فرمویه‌تی ﷺ: (ان الله لم ينزل داء الا انزل له شفاء ، علمه من علمه، وجهله من جهله) 'واته: "خوای

١. به‌ده‌ست کاری کردنه‌وه له "شرح مسلم للنووی: ٢٠٣/١٤ چایی موسه المختار- قاهره".

١ - نهم فرموده‌یه (صحیح) ه ، لیمامی احمد گێڕاوه‌تی یه‌وه له مسند ، وا (١/٤٤٣ ، ٤/٢٧٨) وه "افه‌یسی" له (المجموع) دا هتاویتی له‌فرموده‌ی ابن مسعود (٥/٨٤) ده‌یداته پاڵ نهم (احمد وطبرانی) وه‌ده‌تیت: پیاوه‌کانی طبرانی ممانه‌ دارن و.ا. وه‌هه‌روه‌ها "الحافظ" له "فتح" دا هتاویتی (١٠/١٤١) وه‌ده‌تیت: نهم فرموده‌یه (ابن حبان وحاكم) به‌راستیان ناسیه. وه‌ده‌تیت: نهمی له‌م وته‌یه‌ی تپی بگه‌ین "جهله من جهله.... نهمی نه‌یزانی نایزانیته" نهمیه‌ كه‌له هه‌ندێ نه‌خۆشیدا رووده‌هه‌ن، كاتێك توشی ده‌ردێك ده‌یت به‌ده‌رماتیک چاك ده‌یتمه‌وه. وه‌دانهر له‌كتی "طب النبوی" ده‌تیت: له‌م فرموده‌یه‌دا نهمه‌مان بۆ روون ده‌یتمه‌وه كه پێسته بۆ هه‌رزانیست ویشه‌یه‌ك پشت به‌كه‌سانی پشۆری نه‌و بواره به‌ستین ، چونكه ئه‌وانه شاره‌زاتر ن و نه‌زیکتر له‌راستی یه‌كان، هه‌روه‌ها بۆ كه‌سانێك كه‌پشه‌ی "فراوانیان هه‌یه" زیاتر پشت به‌كه‌سانی زانتر و لیهاتو تر له‌خزبان به‌ستن.

وه‌ده‌تیت : پێرێك ووتیان: سه‌رحه‌م نهم هه‌موو ده‌ردو ده‌رمانه به‌هۆی بارانه‌وه‌یه له‌ناسماندا په‌یدا ده‌یت، چونكه هه‌ر به‌هۆی بارانه‌وه‌یه خواردن و پۆزی یه‌كان و ده‌ردو ده‌رمانه‌كان په‌یدا ده‌بن وه‌هۆكاره‌كانی دروست ده‌یت. وه‌هه‌رچی توخم و كانزاكان هه‌یه هه‌مووی به‌هۆیه‌وه له‌جیاكاندا رووه‌ودۆله‌كان داده‌بژیت و شیو و دۆل و به‌روبوومه‌كان ده‌ته‌یت.

وه‌ده‌تیت نه‌مه له‌ته‌واوی دانایی و په‌روه‌ردگاری گه‌وره‌دایه، هه‌رچۆن به‌نده‌كان گه‌رفار ده‌كات به‌ده‌ردو نه‌خۆشی یه‌وه به‌هه‌مان شیوه ناسانکاریان بۆ ده‌كات له‌ دۆزینه‌وه‌ی چاره‌سه‌ره‌كه‌یدا. هه‌روه‌كو چۆن گه‌رفاریان ده‌كات به‌تاوانکاری و ناسانکاریان بۆ ده‌كات به‌ته‌ویه كردن و نه‌نجام دانسی كرداری چاكه كه‌ده‌یتیه مایه‌ی سه‌رینه‌وه‌ی تاوانه‌كان. هه‌روه‌ها چۆن گه‌رفاری كردوون به‌پروحه شه‌پانی و خراپه‌كان كه شه‌یتانه‌كانه ، به‌هه‌مان شیوه پشتیوانیان ده‌كات به‌سه‌ربازه روحانی یه‌پاكه‌كان كه فریشته‌كانه. هه‌روه‌كو چۆن گه‌رفاری كردوون به‌ تاره‌زووی سێكسی یه‌وه، به‌هه‌مان شیوه ناسانکاری بۆ كردوون له‌چۆنیته‌ی نه‌جیامدانی.

جا خوای گه‌وره هه‌رچۆره گه‌رفاریکی نارده‌یت ، له‌گه‌له‌شیدا هاوکاری كردوون كه‌چۆن به‌ره‌نگاری ببنه‌وه و ده‌ربازیان بیت، به‌لام لێره‌دا ته‌نها جیاوازی یه‌كان له‌نه‌ندازه‌ی نه‌و زانست و په‌ی پێ بردنه‌دایه، كه‌چۆن په‌ی به‌رن و زانستی چۆنیته‌ی به‌كه‌هتانی به‌ده‌ست بخه‌ن و به‌ته‌نها به‌خودا پشت ده‌به‌ستین. ١- هو "الطب النبوی: ص/٨٨".

نه خوښی و چاره سهر

گوره هر دهر دو نه خوښی په کی نارد بیت چاره سهر و شیفاکه شی ناردوه، نه وهی زانی دهیزانیت، وه نه وهی نهیزانی نایزانیت".

وله ووته په کی تر دا: (إن الله لم يضع داء إلا وضع له شفاء، أو دواء، الأداة واحد.

قالوا: يا رسول الله ما هو؟ قال ﷺ: الهرم. قال الترمذي: هذا حديث صحيح) ۱۰. واته: (خوای گوره هر دهر دیکي دانابی، شیفاو چاره سهر که ی بؤ داناوه، ته نها په ک دهر د نه بیت. ووتیان نه ی پیغه مبهری خودا ﷺ نه وه چی په؟ فهرمووی: پیری په)

دهر دو نه خوښی تووښی دل وجهسته و روحیش ده بیت

وه نه م حال ته هریه که له دل و روح وجهسته ده گړته وه، وه ده بیت چاره سهریش بکړیت. وه پیغه مبهری خودا ﷺ نه زانینی "الجهل" به دهر دو نه خوښی پیتاس کردوه، وه پرسیار کردنیش له زانایان و پسیپوران به چاره سهری نه زانین باس کردوه.

أبو داود ده گړپته وه له (سننه) که له فهرموودهی جابری کوپی عبدالله ﷺ ده فهرمیت: (خرجنا في سفر، فأصاب رجلاً منا حجر، فشجه في رأسه، ثم احتلم، فسأل أصحابه فقال: هل تجدون لي رخصته في التيمم؟ قالوا: ما نجد لك

۱- نعم فهرموودهیه ترمذی گړاویسته یه وه له کښی "الطب" له بهشی (باب ما جاء في الدواء الحث عليه) به ژماره ی (۲۰۳۸) وه ووتی: نعم فهرموودهیه (حسن صحيح)، وه هروها (أبو داود) له بهشی په کښی (الطب) به ژماره ی ۳۸۵۵ هیتاوتی. وه (الألبانی) به راستی داناوه. وله ووته په کی تر دا ووشی "الموت" له بری "الهرم" به کارهیتاوه.

"حافظ" ده لیت: جیا کردنه وهی مردن به تاییه تی روون و دیاره، وه ده ست نیشان کردنی دهر دی مهرگ و مردن، واته نه و دهر دو نه خوښی یه کی به نه خوښی مهرگ ناو ده بریت نهو که سه تاییدا دهر بیت. وه ده ست نیشان کردنی پیری- الهرم که له گړانه وه یه کی تری فهرمووده که دا هاتوره له وه ده بیت له بهر له یه ک چورنیا نیت له گمل مردن، چونکه له هرو دوو حالته ته که دا مرؤ تندرستی ده شویت، یاخود له منزیک بوونه وهی مهرگ له پیریدا، هروها پیری هیچ چاره سهری کی نی په. ۱- ه (فتح الباری: ۱۰/۱۴۲).

ابن القيم الجوزی

رخصته، وانت تقدر على الماء، فأغتسل فمات، فلما قدمنا على النبي ﷺ. أخبر بذلك، فقال: قتلوه، قتلهم الله لا سألوا إذ لم يعلموا؟ فأنا شفاء العي السؤال. إنما كان يكفيه أن يتمم ويعصر أو يعصب، على جرحه خرقه ثم يمسح عليها، ويفسل سائر جسده) ١٠.

واته: نئمه بؤ گهشت وسه فهریک دهرچوین، به کیتمان سه ری کیشای به به ردیکدا وسه ری بریندارو لهت کرد. پاشان نه وکسه توشی "أحتلام- لهش پیسی" هات. پرسى له هاوه له کانی ثایا مؤله تم بؤ ده بینن که ته یه میم بکه م؟ ووتیان: نه خیر تو ده توانیت خوت بشویت، نه ویش خوی شورودو پاشان مرد به هوی ئاو چوونه نئو سه ری یه وه. کاتیک که چوونه لای پیغه مبه رو باسه که مان بؤ گتپایه وه. فه رموی: کوشتان، خوا بتان کوزیت. ثایه نه یوانی پرسیار بکه ن کاتی که نازانن، بئ گومان شیفاو چاره سه ری دهر دی نه زانین پرسیار کردنه. به لکو نه و که سه یه ده یوانی ته یه میم بکات و سه ری بیچیت وسه رجه م جه سته ی بشوات.

قورئان هه مووی چاره سه رو شیفاه بؤ روح وجه سته

خوای گه وره له قورئانی پیروژدا رایگه یاندوه که قورئان شیفاو چاره سه ر. که ده فه رمویت: (وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَبًا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَأَعْجَبِي وَعَرَبِي قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاء... فصلت: ٤٤) واته: "نه گه نه م قورئانه مان به زمانی گه لانی

١ - نهم فهرمودیه "حسن" ه. ابو داود گتپایه تی یه وه له کتبی (طهارة) له بهشی (باب المجروح یتیم) به ژماره ی (٣٣٦) (ابن الملقن) ده لیت: پیاوه کانی ممانه ن، وه (ابن ابی داود) ده لیت: نهمه سونه تیکه تنها نهلی مه که ده یان کرد.

وه نهم فهرمودیه (عطاء) له جابره وه نه یگتپاوه ته وه، تنها "زبرین خریق" که نه ویش به هیز نی یه. ٥١. به ده مان شیوه "حافظ" یش هه روا ده لیت له "التلخیص" وه نهم ووته یه ی داوه ته پان وه جه ندین شاهیدی بؤ نهم فهرمودیه هینا وه ته وه که به هیزی ده کات.

وه "اللبانی" نهم فهرمودیه به "حسن" داده تیت به لام به بی برگه ی (إنما یکفیه... الخ) "صحیح سنن ابی داود" وه پروانه ووته که ی له سه ر "صحیح الأدب" (ص/١٢٣).

نه خوشی و چاره سهر

تر بناردایه، نهوا بئ باوه پان ده یان ووت: ئایا نه ده بوو ئایه ته کانی پوون وئاشکرا بوايه به زمانى خۆمان بوايه، چۆن ده بیټ قورئان به زمانى بئ گانه بیټ؟ له کاتیکدا محمد ﷺ به عهره بى ده دویټ؟! ئه ی پیغه مبه ﷺ پئیان بلئ ئه م قورئانه بۆئه وانه ی باوه پان هئناوه هیدایهت و پرنوینی و شیفايه و چاره سهری هه موو دهر د و نه خوشی به کان ده کات، جائه وانه ی که باوه پ نا هئین گوچکه یان که ره و به شتی تر ئاخراوه، هه روه ها کویرن له ئاستیدا، نه وان هه روه کو له دووره وه بانگیان لی بکریټ وایه نه ده نگه که به چاکى ده بیستن و نه په نگه که به پوونی ده بینن."

هه روه ها ده فه رمویټ: (وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ... الاسراء: ۸۲) واته: "ئیمه له قورئان سورته و ئایه تانیک داده به زینین، که بیټه هۆی چاره سهر و شیفا بۆ نه خوشی به جه سته یی و ده روونی به کان هه روه ها په حمهت و میهره بانیشه بۆ ئیمانداران، بۆ سته مکاران و خوانه ناسانیش ته نها زیاد کردنی زهره و زیان نه بیټ هه یچی تر نی به، هه یچ به هره و سودیکی لی نایینن."

وه لیږده دا بۆ ده رخستنی په گه زه که به "جنس" نه ک بۆ چه نداندن "التبعيض" چونکه قورئان هه ر هه مووی چاره سهر هه روه کو له ئایه تی پیشه کی به که دا پونی کردۆته وه. قورئان چاره سهر و شیفا به بۆ ده کان له دهردی نه زانین و گومان، هه یچ کاتیک خواى گه وره چاره سه روشیفای به سنوود و پوخت و گونجاوی وه کو قورئان نه نار دۆته خواره وه.

وه له "صحيحين" دا هاتوه له فه رموده ی "ابى سعيد" ﷺ ووتی: (انطلق نضر من اصحاب النبي ﷺ في سفره سافرها، حتى نزلوا على حي من احياء العرب فاستضافوهم، فأبوا أن يضيوفوهم فلدغ سيد ذلك الحي، فسعوا لو بكل شيء لاينفعه شيء، فقال بعضهم: لو أتيتهم هؤلاء الرهط الذين نزلوا لعله أن يكون عند بعضهم شيء، فاتوهم، فقالوا: يا أيها الرهط أن سيدنا لدغ، وسيعنا له بكل شيء لاينفعه شيء، فهل عند أحدكم من شيء؟ فقال بعضهم: نعم والله إنني لأرقي، ولكن

ابن القيم الجوزی

والله لقد استضعفناكم فلم تضيفونا، فما انا براق لكم، حتى تجعلوا لي جعلا فصالحوهم على قطع من الغنم، فانطلق يتفل عليه ويقرا: "الحمد لله رب العالمين" فكانما نشط من عقال، فانطلق يمشي، ومابه قلبه فأوفوهم جعلهم الذي صالحوهم عليه، فقال بعضهم: اقتسموا. فقال الذي رقى: لانفعل حتى ناتي النبي ﷺ فنذكر له الذي كان، فنظر ما يأمرنا. فقدموا على رسول الله ﷺ فذكروا له ذلك فقال ﷺ: وما يدريك انها رقيه؟ ثم قال: قد أصبتم اقتسموا واضربوا لي معكم سهما ١.

واته: پیژیک له یاوه رانی پیغه مبری خواد ﷺ به گه شتیک دهرچون، تاله لای ئاویه کی عه ره ب لایان دا، ویستیان ببنه میوانیان، به لام ئاوی یه که په زامه نندیان نه نواند، پاشان سه رۆکی ئه وئاواییه مار پیوه ی دا، زۆر هه وئیان دا بۆیان چاره سه ر نه کرا. یه کیکیان ووتی: بابجینه لای ئه و پیژه ی که له ته نیشته ئاویه که مان لایانداوه، به لکو شتیکیان پیبیت، پاشان هاتن بۆ لایان، ووتیان: ئه ی خه لکینه سه رگه وره که مان مار پیوه ی داوه و بۆمان چاره سه ر ناکریت، ئایا که ستان چاره سه رتکی لایه، یه کیکی له و پیژه ووتی: به ئی به خودا من روقیه ده که م، به لام والله ی چونکه ئیوه پازی نه بوون میوانداریمان بکه ن منیش به بی به رامبه ر کارتانه بۆناکه م، پاشان پیکه وتن له سه ر پرێک له مه پریان بده نی وه که به رامبه ر به وکاره. پاشاهه هه ستاو پۆیشته له گه لیاندا. له سه ر برینه که تفی کردو "الحمد لله رب العالمین" واته سوره تی فاتحه ی ده خویند، پاسته وخۆ سه رگه وره که یان چاک بۆوه وده سستی کرد به پۆیشته وه که بلی ی زۆر گورج وگۆلانه که هیچی نه بووبی. دواتر ئه وانیش ئه و بره مه په ی له سه ری پیکه وتبوون پیاندا، که گه رایه وه ناوبراده ره کانی، یه کیکی ووت: بادابه شی بکه ی، به لام ئه وکه سه ی

١ - نهم فرموده یه "بخاری" گێراویته یه وه له کتبی (الاجارة) له به شی "باب ما يعطي في الرقية" به ژماره ی (٢٢٧٦) وه له چهند شوێنیکێ تریش هیناوتی، تهماشای شه رحی نهم فرموده یه بکه له (فتح الباري ٤/٥٣٢-٥٣٥)

نه خوشی و چاره سهر

كه پوقيه كه ی خویند. ووتی: نه خیر، نه م پووداوه بۆ پیغه مبه ر ده گپینه وه، تا بزانی ن فره مانێك ده دات. كه هاتنه لای پیغه مبه ر باسه كه یان بۆ گپه پای وه، پیغه مبه ر ﷺ فره مووی: چۆن ده زانیت ئه وه پوقیه یه ؟ پاشان ووتی: "به پاستی پێكات دابه شی بکه ن، وه وهك خۆتان به شیکش بۆ من دابنێن".

به م شتیه یه ئه م ده رمانه کاری کرده سهر ئه و ده رده و چاره سهری کرد هه روه کو بلی ی توشی هیچ نه بووی. وه ئه مه ئاسانه ترین چاره سهر، جانه گه ر خه لکی بزانی چاره سهر کردن به "فاتحه" بکه ن ئه و کاته هه ست به هینزوکاری گه ری یه که ی ده که ن. وه من خۆم بۆ ماوه یه کی زۆر له شاری مه که که بووم، هه رچی یه کم توش به اتایه به سوره تی "فاتحه" خۆم چاره سهر ده کرد. چونکه هیچ پزیشکی کم نه ده بینی له و شاره دا، ته نانه ت هه رکه سیکی ش توشی ئازارێکی ش به اتایه پێنمایم ده کرد که به "فاتحه" چاره سهری خۆی بکات، که زۆر به یان زۆر به خیرایی چاک ده بوونه وه.^۱

چهك بهنده له سهر چهك به دهسته كه

لێره دا کارێك هه یه پێویسته وریا بین لێی، ئه ویش ئه وه یه که ئه و هه موو ئایه ت و زیکرو نزیانه که پوقیه و چاره سهری پسی ده کریت، خۆی له خودی خۆیدا چاره سه روشی فایه. به لām له هه مان کاتدا پێویستی به وره به رزی و متمانه ی ئه و که سه هه یه که روقیه که ده خوینیت. هه روه ها پێویستی به متمانه و په زامه ندی و دلنیا بوونی

۱- نو سه ر له سه ره تایی "المدا رج" دا ده لیت: سوره تی "فاتحه" گرنگی یه کی تایه تی هه یه که باش تر له "فاتحه" خوای گه روه نه یه تها وه خواره وه له کتیه کانیدا، چونکه سه رجه م و اتا کانی قورئانی تیدا کۆبو وه ته وه که به وردی به ما کانی ناو و سی فاته کانی خودای تیدا با س کرا وه. هه روه ها با س له یه کته پرستی و سه لماندن ی قیامه ت و زه لیلی به نده کان بۆ خوای گه روه. داوا کردن و پارانه وه له خودا به گه روه ترین جزری پارانه وه که به خشی نی پێگای راسته "صراط المستقیم" وه به رده وام بوون له سه ری، هه روه ها با س له جزره کانی خه لک ده کاتله وانیه ی که نیعمه ته کانی به سه ردا پێزانده وون "النع م علیه" وه نه وانیه ی نه فره تیان لێ کرا وه گو مرابو ون به. بۆ زانیاری زیاتر بروه (المدا رج: ۲۲/۱) وه (فتح الباری: ۲۰۹/۱).

ئەو كەسە ھەيە كەنەخۆشەو پوقیەكەى بۆ بەكار دەھێن. جاھەركاتى ئەم پوقیانە بەكارھات و چارەسەر و شىفايان نەدا، ئەو پەتووستە بگەرێتەو بۆ خودى ئەوكەسانەى كە بەم كارە ھەستاو، یان پێگرو بەرەستىكى بەھێز ھەيەكە بوو تەمايەى شىفا نەدانیان. ھەر وەكو ئەم حالەتە لەگەڵ دەرمان و چارەسەرەكانیشدا ھەيە، كەھەندى جار سروشتى ئەوكەسە ئەو دەرمانە وەرناگرتتایان لەبەر ھەر بەرەستىكى ترییت، بەلام ئەگەر ئەو سروشتە ئەو دەرمانەى پەسەند و قبول كردنەوا شىفاى تەواو وەردەگرت.

بەھەمان شێوەش بۆ دڵ، ئەگەر ئەو نایەت و پوقیانەى بەدلتنايى تەواو قبول كرد، وە لەھەمان كاتدا ئەو كەسەى كە دەخوینت خاوەن دەروونىكى ھیمەت بەرز و كارىگەر بێت ئەو دەبێتەمايەى لەناودانى ئەو دەرد و نەخۆشى یە.

پارێنەو و نزا "الدعاء" لەگرتن گرتین ھۆكارەكانى نەھىشتنى مەینەتى یە "المكروه"

بەھەمان شێوە پارێنەو و نزا باشترین و گرتن گرتین ھۆكارى نەھىشتنى بەلاو مەینەتى یە، وە بە دەست خستنى خواستەكانە، بەلام لەھەمان كاتدا كارىگەرى پارێنەو بەندە بەخودى كەسەكەو، ھەندى پارێنەو ھەيە جێى خۆى ناگرت ھۆكارى ئەمەش دەگەرێتەو بۆ چەند ھۆكارىك لەوانە: لاوازی دەروونى ئەوكەسە یاخود پەسەند نەبوونى ئەو نزایە لەلای خواى گەورە بەھۆى ئەو نزاى شەپ لەخەلكى دەكات. یان لاوازی دڵ و باوەپى ئەوكەسە، كە بەدڵ و دەروونى تەواو ئەو نزایە ناكات. كە ھاوشێوەى تیرۆكە و انىكى شل و شاو وایە كە لەكاتى تیر ھاویشتندا مەبەستى خۆى ناپێكێت. یاخود بەھۆى ھەندى بەرەستى تاییەتى ترەو كە پێگەرە لە قبول بوون و پەسەند بوونى ئەو نزایە، لەوانە: خواردنى ھەرام، كە لەكە بوونى تاوان لەسەر دڵ و دەرون، زال بوونى بى ئاگایى ئارەزوو بازى بەسەرىدا، ھەر وەكو لە "مستدرک" ی

حاکم دا هاتوو له فهرموودهی "أبی هریره" رضی اللہ عنہ که پێغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم ده‌فرمیت: (ادعوا الله وأنتم موقنون بالاجابة واعلموا أن الله لا يقبل دعاء من قلب غافل لاه).
واته: بپارێنه‌وه‌و داوا له‌خوا بکه‌ن به‌شیوه‌یه‌ک که ته‌واو دلتیابن له‌وه‌لامدان‌ه‌وه‌ په‌سه‌ندبوونی، وه‌باش بزائن که خوای گه‌وره‌ پاران‌ه‌وه‌ ونزای که سیتک په‌سه‌ند ووه‌لام ناداته‌وه‌ که دل وده‌روونی بێ ناگابیت له‌خوای گه‌وره‌.

جا ئه‌م ده‌رمانه‌ چاره‌سەر له‌ناویه‌ری ده‌ردو نه‌خوشی یه‌، به‌لام بێ ناگایی دل وده‌رون له‌خوای گه‌وره‌ هێزو کاریگه‌ری که‌م ده‌که‌نه‌وه‌. هه‌روه‌ها خواردنی هه‌رامیشبه‌هه‌مان شیوه‌ له‌کاریگه‌ری نزا که‌م ده‌کاته‌وه‌. هه‌روه‌کو له‌"صحیح مسلم" دا هاتوو له‌فهرمووده‌ی أبی هریره رضی اللہ عنہ وتی: پێغه‌مبەر ده‌فرمیت صلی اللہ علیہ وسلم: (أيها الناس، ان الله طيب، لا يقبل الا طيباً وان الله امر المؤمنين بما أمر به المرسلين فقال: يا أيها الرسل كلوا من الطيبات واعملوا صالحاً اني بما تعملون عليم؛ المؤمنون: ٥١). وقال: "يا أيها الذين امنوا كلوا من طيبات ما رزقناكم؛ بقرة: ١٧٢"، ثم ذكر الرجل يطيل السفر أشعث أغبر، يمد يديه الى السماء: يا رب يا رب، مطعمه حرام، ومشربه حرام وملبسه حرام وغذي بالحرام فإني يستجاب لذلك)^١.

واته: ئه‌ی خه‌لكینه‌ خوای گه‌وره‌ پاکه‌، وه‌شتی پاک وجوان نه‌بیت په‌سه‌ندو قبولی ناکات، وه‌خوای گه‌وره‌ فه‌رمانی به‌باوه‌رداران کردوو به‌هه‌مان فه‌رمانی پێغه‌مبهران که ده‌فرموت: ئه‌ی پێغه‌مبهران بخۆن وبخۆنه‌وه‌ له‌ نیعمه‌ته‌ پاک وه‌لا له‌کانی خوای گه‌وره‌، وه‌کرداری چاکه‌وچاکه‌خوای ئه‌نجام بده‌ن، وه‌من ناگه‌دارم به‌وه‌ی

١ - نعم فهرمووده‌یه‌ "صحیح"ه‌ مسلم گێژاویه‌ته‌وه‌له‌ کتیی زه‌کات "باب قبول الصدقة من الکسب الطيب وترتيبها" به‌ژماره‌ی ١٠١٥/٦٥. وه‌پێشه‌وا نه‌وه‌ی ده‌فرموت: برگه‌ی "چۆن وه‌لام ده‌دریته‌وه‌" واته‌ چۆن وه‌لامی که‌سیتک ده‌دریته‌وه‌ که نه‌مه‌ ناکاری بیت. وه‌هه‌روه‌ها ده‌لێت: نه‌وه‌یه‌ویت نزاو پاران‌ه‌وه‌ کانی قبول بیت له‌لای خوای گه‌وره‌، پێسته‌ گرنگی بدات به‌حه‌لالی خواردن وخوراندنه‌وه‌ پۆشاک وجل وبه‌رگی. (شرح مسلم: ١٠٤/٧) چایی ده‌زگای "الخيار- قاهره‌".

که نه نجامی ددهن. ههروه ها ده فهرموت: نهی باوه پداران بخون له ونیعمه ته پاک وحه لالانهی نیمه پیمان به خشیون.

پاشان هاته سه ریاسی پیاوێک که پێگه یه کی دووری بریوه و جل و به گی و قژ و پوخساری شیواوه و دهسته کانی بۆ ئاسمان بهرز ده کاته وه و ده لیت: نهی پهروه ردگار نهی پهروه ردگار، له کاتیکدا خواردن و خواردنه وه و جل و بهرگ و پۆشاکي هه ره مووی هه راهه، وه به هه رامیش پهروه رده کراوه جا چۆن وه لامي که سێکی واده دریته وه.

وه "عبدالله کوپی پیشه و احمد" له کیتابی (الزهد) دا له باوکی یه وه ده گێریته وه، که به نی ئیسرائیل توشی به لایه ک هاتن، نه وانیش له شارده رچوونه دهروه بۆ پارانه وه و نزاکردن، خوای گه ورهش وه حی بۆناردن و پێی پاگه یاندن که: نیتوه ده رچوونه به ره و "الصعيد" به جهسته ی پیسه وه و ده ده ستانێک به رزده که نه وه بۆ پارانه وه که سوورن له خوین پێژیدا، وه ماله کانتان پرکردوه له شت و مه کی هه رام، لێره دا من توپه یی خۆم به سه رتанда توند ده که م، وه جگه له دووری له منه وه هه چی تر وه ده ست ناخه ن.^۱ وه "أبو ذر" رضی الله عنه ده لیت: خواردن چه ند پێویستی به خوی هه یه، نه وه نده ش، نزا پێویستی به چاکه هه یه.

پارانه وه نزا له چاکترین ده رمان و چاره سه ره کانه

نزاو پارانه وه له باشترین ده رمانه کانه که دژی به لایه، پویه پووی ده بیته وه و چاره سه ری ده کات و پێگه ی ده کات له دابه زینی و وه سوکی ده کاته وه که دابه زیت، وه ههروه ها چه کی بروادارانه. ههروه کو "حاکم" له صحیحه کهیدا له فهرمووده ی علی کوپی نهی طالب رضی الله عنه ده فهرموت: (الدعاء سلاح المؤمن، وعماد الدين، ونور السموات

^۱ - الزهد للأمام احمد - ج ۶۹

والارض). واته: نزاو پارانه‌وه چه‌کی بپوادارانه وکۆله‌که‌ی ئاینه‌و پووناکی زه‌وی وئاسمانه‌کانه.^۱

حالی نزاو پارانه‌وه له‌گه‌ڵ بلادا

نزاو پارانه‌وه له‌به‌رامبه‌ر به‌لادا له‌ سێ حاله‌ تدايه:

یه‌که‌م: له‌به‌لاکه‌ به‌هێز تره‌و دووری ده‌خاته‌وه.

دووه‌م: به‌لاکه‌ به‌هێز تره‌و زāl ده‌بێت به‌سه‌ریدا و به‌لاکه‌ توشی که‌سه‌که‌ ده‌بێت، هه‌رچه‌نده‌ نزاو پارانه‌وه‌که‌ لاواز بێت، به‌لام به‌لاکه‌ سوک ده‌کاته‌وه.

سێ یه‌م: یاخود پوویه‌پووی یه‌کتر ده‌وه‌ستنه‌وه‌ وه‌ریه‌که‌یان پێگری ئه‌ویتیاریان ده‌کات له‌گه‌یشتنی به‌شوینی مه‌به‌ست.^۲

هه‌روه‌ها "حاکم" له‌ سه‌حیحه‌که‌یدا ده‌گێڕێته‌وه‌ له‌ فهرمووده‌ی خاتو عائیشه‌ رضی الله عنها که‌ پێغه‌مبه‌ری خودا ده‌فه‌رمێت: (لایغنی حذر من قدر، والدعاء ینفع مما نزل ومما لم ینزل، وان البلاء لینزل فیلقاه الدعاء فیعتلجان الی یوم القیامة).^۱

۱ - ئەم فهرمووده‌یه‌ لاوازه‌ "ضعیف الأسناد" حاکم گێڕاوه‌تی یه‌وه‌ (۱/۴۹۲). تهماشای السلسلة الضعیفة‌ی "الالبانی" بکه‌ ۱۷۹. هه‌روه‌ها (الكامل فی الضعفاء) ی "ابن عدی ۶/۲۱۸۱" بکه‌. هه‌روه‌ها بڕوانه‌ (مجمع الزوائد: ۱۰/۱۴۷).

۲ - ئەمه‌ سه‌باره‌ت به‌ نزاو پارانه‌وه‌ له‌ نه‌هێشتی به‌لادا، به‌لام سه‌باره‌ت به‌ نزاو پارانه‌وه‌ی خودی موسوتمانان، سێ حاله‌تی هه‌یه‌: "حافظ" پاش هێتانه‌وه‌ی چه‌ندین فهرمووده‌ له‌ سه‌رنه‌وه‌ی که‌نزاو پارانه‌وه‌ی بپوادار په‌ت ناگرێته‌وه‌، به‌م شیوازه‌:

۱. یان وه‌لام دانه‌وه‌ی بۆ کاتیکی تر دوا ده‌خریت.

۲. یاخود به‌لایه‌کی بۆ له‌ناو ده‌بریت.

۳. یاخود وه‌لامدانه‌وه‌که‌ی بۆ قیامه‌ت هه‌لده‌گریت وه‌ک پاداشت که‌نمه‌ باشه‌رینه‌یه‌.

هه‌روه‌ها "حافظ" ده‌لێت: ئەمه‌ بۆ چه‌وونی (داودی ابن جوزی) ده‌لێت: جگه‌ له‌مانه‌ش پێویسته‌ باوه‌ڕدار ده‌ست به‌رداری پارانه‌وه‌ نه‌بێت چونکه‌ به‌شیکه‌ له‌ په‌رسن. ۱. (فتح الباری ۱/۱۴۵) به‌ده‌ستکاری یه‌وه‌.

واته: وریایی و خۆپاراستن هیچ بایه‌خی نی یه له‌قه‌ده‌ردا، وه‌نزاوپارانه‌وه کاریگه‌ری وسوودی هه‌یه بۆ نه‌و شتانه‌ی "قه‌ده‌رانه‌ی" که دابه‌زیون یاخود دانه‌به‌زیون، وه‌به‌لا داده‌به‌زیت به‌لام نزاوپارانه‌وه پێشی ده‌گریت تا پۆزی قیامه‌ت کێپرکی ده‌که‌ن.

هه‌روه‌ها فه‌رمووده‌ی "ابن عمر" رضی الله عنه که پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فه‌رمویه‌تی: (الدعاء ينفع مما نزل ومما لم ينزل، فعليكم عباد الله بالدعاء). واته: نزاوپارانه‌وه کاریگه‌رو به‌سووده بۆ نه‌و شتانه‌ی هاتبێته‌ خواره‌وه، یا نه‌وانه‌شی نه‌هاتبێته‌ خواره‌وه، جا به‌نده‌کانی خوا نزاوپارانه‌وه‌بکه‌ن.

هه‌روه‌ها فه‌رمووده‌ی "ثوبان" رضی الله عنه که پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فه‌رمویه‌تی: (لا يرد القدر الا الدعاء، ولا يزيد في العمر الا البر، وان الرجل ليحرم الرزق بالسنين يصبه). ^٢ واته: هیچ شتێک قه‌ده‌ر ناگێرێته‌وه ته‌نها نزاوپارانه‌وه نه‌بێت، وه‌هیچ شتێکیش ته‌مه‌ن درێژ ناکات ته‌نها چاکه‌کردن نه‌بێت، وه‌مرۆف به‌هۆی تاوانه‌وه له‌پزق وپۆزی بێ به‌ش ده‌بێت.

سووربوون و تکا کردن له نزاو پارانه‌وه یه‌کێکه له‌مه‌رجه‌کانی نزاوپارانه‌وه

سووربوون له‌نزاوپارانه‌وه‌دا باشترین جۆری ده‌رمانه. و "ابن ماجه" له (سننه) که‌یدا ده‌گێرێته‌وه له (أبی هريره) رضی الله عنه که پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله ده‌فه‌رمیت: (من لم يسأل الله يفضب عليه). ^٢ واته: هه‌رکه‌سێک له‌خوای گه‌وره نه‌پارێته‌وه خودا لێی توپه ده‌بێت.

١ - نهم فه‌رمووده‌یه "ضعيف" له‌هه‌رووی سه‌نه‌ده‌وه، حاکم گێرايه‌تی به‌وه (٤٩٢/١) وه‌ده‌لێت سه‌نه‌دی صحیحه‌ بروانه "المجمع ١٤٦/١"

٢ - نهم فه‌رمووده‌یه "حسن" به‌م شێوه‌یه گێراوه‌ته‌وه (حاکم - ٤٩٣/١) وه‌ (امام احمد ٢٧٧/٥، ٢٨٠، ٢٨٢) وه‌ ابن ماجه والبانی ده‌لێن: حسنه (السلسله الصحیحه/ ١٥٤)

٣ - نهم فه‌رمووده‌یه حسنه ابن ماجه به‌ژماره‌ی (٣٨٢٨) وه‌ (امام احمد ٤٤٣/٢ - ٤٧٧) وه‌ (حاکم ٤٩١/١) و (ترمذی) به‌صحیح ناوی بردووه وه‌ (البانی) به‌حسن ناوی بردووه. بروانه (الصحیحه/ ٢٦٥٤).

نه خوښی و چاره سهر

وه له "صحيح الحاكم" دا هاتووه له فهرموده ی "انس" ﷺ كه پيغه مبهري خودا ﷺ ده فهرميټ: (لاتعجزوا في الدعاء، فإنه لا يهلك مع الدعاء أحد).^۱ واته: ده سه وه سان نه بن له نزاكردندا، چونكه هيچ كه سيك له گه ن نزاكردندا تياناچيټ. وه له (الاوزاعي) له (الزهرى) له (عروة) له (عائشه) ده گيړيټه وه، كه پيغه مبهري خودا ﷺ فهرموويه تي: (ان الله يحب الملحين في الدعاء) واته: خواي گوره نو كه سانه ي خوښ ده ويټ كه زور تكا ده كن وسوون له سهرى.

وه پيشه وا (امام احمد) له كتيبي "الزهد" دا له سهرزاري (قتاده) ده گيړيټه وه كه (مورق) وتوويه تي: من پيم وايه تاكه نمونه يه ك بشيټ بډه رخستني حال بږواداران نو نمونه يه كه مروقي باوه پدار له ناو ده رايه ك دايه له سهر پارچه ته خته يه ك، ههر هاوارده كات وده پارټه وه -خودا، خوايه. به لكو پزگاري بكات.^۲

خيرو په له نه كردن له وه لامدانه وه ي نزاو پارانه وه

يه كيك له به لاگاني نه ماني كاريگهري پارانه وه له سهر بنده كان، بريتي يه له وه ي كه ده يه ويټ زور به خيږايي وه لامى بدرټه وه. كه وه لامدانه وه كه دوا ده كه ويټ، چيتر ده ست به رداري پارانه وه ده بيټ. نمونه ي نه مه وه كه سيك وايه كه نه ماميك يان درختيك ده پوينيټ به رده وام ناوي ددات، كه كاتيك ده بينيټ گه شه كردني توژيك سسته، وازي لي دينيټ. وه له صحيح البخاري نه م فهرموده يه ي مي ناو ده ته وه كه پيغه مبهري خودا ﷺ ده فهرميټ: (يستجاب لأحدكم ما لم يعجل يقول دعوت فلم يستجيب لي)^۳

۱ - نه م فهرموده يه "ضعيف الاسناد" نه مانه گيړايانه ته وه: (حاكم ۱/ ۴۹۴) وه (ابن حبان ۲۳۹۸) وه (ابن عدی) له كامل في الضعفاء ۱۳/۵ هيناوتي.

۲ - (الزهد لأمام احمد ص ۳۰۵)

۳ - (بخاري) له كتابي "الدعوات" به ژماره ي (۶۳۴۰) وه (مسلم) له كتيبي (الذكر والدعاء) به ژماره ي (۲۷۳۵/۹۰) گيړايانه ته وه.

ابن القيم الجوزی

واته: خَوای گه وره وه لَامی نزاو پارانه وه کانتان ده داته وه وقبولی ده کات. ته نها له وکاتانه دا نه بیّت که په له بکات له وه لامدانه وهی وبلّیت پارامه وه له خَوای گه وره به لام وه لَامی نه دامه وه.

وه له (صحیح مسلم) دا ثم فرموده یه ی مینا وه ته وه که پیغه مبه ﷺ ده فرمیت: (لا يزال يستجاب للعبد ما لم يدع بائنا او قطیعة رحم، ما لم يستعجل، قيل يا رسول الله ما الاستعجال؟ قال: يقول: قد دعوت وقد دعوت فلم ار يستجب لي، فيستحسر عند ذلك ويدع الدعاء)^۱. واته: به رده وام خَوای گه وره وه لَامی پارانه وکانی به نده که ی ده داته وه و قبولی ده کات، به مه رجیک دوعای شه پو خراپه و په یوه ندی پچرین نه کات وه مه روه ها په له نه کات. ووتیان نه ی پیغه مبه ری خودا: په له کردن چی یه؟ فرمووی: بلّیت نه وه نده پارامه وه، به لام نه مبینی وه لام بدریته وه، نیر ده ست به رداری پارانه وه ده بیّت و وازی لی دینیت.

وه له "مسند" ی پیشه و "احمد" دا هاتوه له فرموده ی "انس" ﷺ که پیغه مبه ﷺ ده فرمیت: (لا يزال العبد بخير ما لم يستعجل، قالوا يا رسول الله كيف يستعجل؟ قال ﷺ: يقول: قد دعوت ربي فلم يستجيب لي)^۲. واته: به رده وام به نده چاکه و له خیردایه تا په له نه کات. ووتیان نه ی پیغه مبه ری خودا، په له کردن چی یه؟ پیغه مبه ریش فرمووی: بلّیت: له خَوای گه وره پارامه وه که چی وه لَامی نه دامه وه و قبولی نه کرد.

به دل پارانه وه و مهرجه کانی تری پارانه وه

جا نه گه ر له گه ل پارانه وه دا ثم شتانه یه ک بگریّت:

^۱ - (مسلم) به ژماره ی (۵۵/۱۷-نوروی) گترایمتی یه وه، وه واتای یسحر واته ده ست له پارانه وه هبلده گریّت، بروانه سوره تی (الانبیاء: ۱۹) وه نه روه ی ده لّیت پیوسته ده ست له دوعا هه لته گرین وقله ی قول بووغان نه بیّت (شرح مسلم: ۵۵/۱۷).

^۲ - ثم فرموده یه (ضعیف الأسناد وهو صحيح لغیر ه)، (احمد: ۳/۲۱۰، ۱۹۳) (الهیثمی، المجمع: ۱۴۷/۱۰).

نه خوځشی و چاره سهر

۱. "به دل پارانوه" واته ناماده بوونی دل به شیوه یه کی دروست له پارانوه دا.
۲. له کاته شیاوه کاندای بیت که تیایدا پارانوه قبول ده کړیت که شه ش کاته که بریتین له (سی یه کی شه و ، پیش نویژی به یانی، له کاتی بانگ وقامت کردندا، وه پیش نویژه فره گان، له کاتی سرکه وتنی ووتاریژ بۆ میمبه ر له پوژی هینیدا تاکاتی ته و او بوونی نویژ له و پوژده دا، وه دواکات له پاش عه سردا) .
۳. بوونی خشوع و زه لیلی له دل و خو به بچوک زانین و ملکه چانه له به رده ست خوای مه زندا.
۴. پوو کردنه پوگه "قیبله".
۵. پاک وخواوین بیت "ده ست به ده ست نویژ بیت".
۶. وه به رزکردنه وه ی ده سته کان.
۷. وه سهره تای ده ست پیکی به سوپاس کردنی خوابیت.
۸. پاشان سلاوات دان له سهرگیانی پاکی پیغه مبه ر ﷺ.
۹. پاشان داواکردنی لی خوځشبوون وگه پانه وه بۆ لای.
۱۰. پاشان بیته سهر داواکردنی مه به سته که ی.
۱۱. پارانوه به ته وه سل کردن به ناووسیفاته جوانه کان و تاک و ته نهایی خوای گه وره.
۱۲. پاشتر برپاری صدقه و خیریک بده، نه نجامی بده.
- جا نه م پارانوه یه له وه ناچیت په د بکړیته وه، به تاییه تی گه ر بیتوو له و پارانوه وانه بیت که پیغه مبه ری خودا ﷻ ه والی داوه که قبول ده بیت، که ناوی مه زنی خودای گه وره ی له خوگرتوه .

نه و نزاو پارانوه وانه ی که ناوی مه زنی خودای تیدایه

له وانه نه وه ی که له (سنن وصحیح) ی "ابن حبان" هاتوه له فهرموده ی "عبدالله بن بریده" که له باوکی یه وه ده یگیریته وه که پیغه مبه ری خودا گوئی له پیاوړیک بوو

ابن القيم الجوزی

دهیوت: (اللهم انی اسألك بانی اشهد أنك أنت الله لا اله الا انت ، الاحد الصمد الذي لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفواً احد، فقال ﷺ: "لقد سأل الله بأسم الذي اذا سئل به اعطى واذا دعی به اجاب"، وفي لفظ: لقد سألت الله بأسمه الأعظم).^۱

واته: (ئەى خودایە من لیت دەپارێمەو و شایەتى دەدەم که هیچ خوايەك نى یە بەحق و شایەنى پەرستەن بێت تەنها تۆ جێى نەبیت، تەنها تۆ پارو نیازی ، کەنە لەدايک بوویتەو نەکەسیشت لى لەدايک ئەبیت، وەبەتاک وتەنهاو بى هاوەلیت. پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: بەپاستی بەناوی مەزنى خودا پارایەو وە کەئەگەر پێى بپارێتەو ، وەلامت دەداتەو و داواى هەرشتێكى لى بکەیت بۆت جى بەجى دەکات). وەله "سنن" و "صحیح ابن حبان" دا هاتوو وە فەرموودەى "أنس بن مالک" ﷺ کە پێغەمبەرى خودا ﷺ دانیشتبوو وە پیاویک نوێژى دەکردو ووتى: (اللهم انی اسألك بان لك الحمد، لا إله إلا أنت المنان و بديع السموات والارض، یاذا الجلال والاكرام، یاحي ویا قیوم، فقال النبی ﷺ: "لقد دعاء الله باسمه العظيم، الذي اذا دعی به اجاب، واذا سئل به اعطى").^۲

واته: خودایە لیت دەپارێمەو دەشزانم کە بە تەنها شایەنى سوپاس و ستایشیت وە هیچ خودایەك نى یە بەحق شایەنى پەرستەن بێت تەنها تۆ نەبیت، کە بە دیهێنەرى ئاسمانەکان و زەویەت، ئەى خاوەن شۆڤو پێز ، ئەى هەمیشە زیندوو پارو و ستاو. پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: "بەپاستی بەناوی مەزنى خودا پارایتەو ، کەئەگەر پێى بپارێتەو وەلامت دەداتەو ، چى لى داوا بکەیت جى بەجى دەکات".

^۱ - ئەم فەرموودەیه "حسن"ە ابن حبان لە "صحیحە/ ۲۳۸۳" وە "الامام احمد" لە "مسند، ۳۰/۵" وە "ترمذی ۳۴۷۵" و (ابو داود ۱۴۹۳) و صحیحە الابانی.

^۲ - ئەم فەرموودەیه "حسن"ە (الامام احمد ۱۵۸/۳) و (ابن حبان ۲۳۸۲) و (حاكم ۵۰۳/۱-۵۰۴) و صحیحە) گێڕاویانەتەو وە (البانی) بە صحیحی لەقەڵەم دەدا (التوسل ص/ ۳۴).

هه‌روه‌ها فه‌رمووده‌که پێشه‌وا "امام احمد" ده‌ر په‌یتناوه وه‌له "جامع الترمذي" له فه‌رمووده‌ی "اسماء بن یزید" عليه السلام که پێغه‌مبه‌ر فه‌رموویه‌تی ﷺ: (اسم الله الأعظم في هاتين الآتين "والهکم إله واحد لا إله إلا هو الرحمن الرحيم... بقرة: ١٦٣" وفاتحة آل عمران "الم * الله لا إله إلا هو الحي القيوم").^١ وه ترمذي ده‌لێت ئه‌م فه‌رمووده‌یه صحیح) ه. واته: ناوی مه‌زنی خودای گه‌وره له‌م دوو ئایه‌ته پێڕژه‌دايه: سوڤه‌تی بقرة: ١٦٣.. واته "په‌روه‌ردگاری ئێوه خودایه‌کی تاک وته‌نهایه، هیچ خودایه‌ک نی یه ته‌نها ئه‌وه نه‌بێت که به‌خشنده‌و میه‌ره‌بانه". وه‌سه‌ره‌تای سوڤه‌تی آل عمران که واتاکه‌ی: "الم * الله خودایه‌و هیچ خودایه‌ک نی یه ته‌نها ئه‌وه نه‌بێت که هه‌میشه زیندو و پاوه‌ستاوه".

هه‌روه‌ها له (مسند) ی امام احمد و له (صحیح حاک) مدا هاتووه له فه‌رمووده‌ی "ابو هوریره" و "انس بن مالک" و "ربیع بن عامر" عليه السلام که پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: (الظوا بيا ذا الجلال والاكرام)^٢ واته: ده‌ستی پێوه بگرن به‌رده‌وام بن له‌سه‌ری و خۆتان پێوه هه‌لواسن به‌خاوه‌نی پێژ و شکۆمه‌ندی یه‌وه. واته خۆتان هه‌لبواسن و ده‌ست بگرن به‌خاوه‌نی پێژ و شکۆمه‌نده‌وه.

وه‌له "جامع الترمذي" دا هاتووه له‌فه‌رمووده‌ی (ابی هریره) عليه السلام ده‌فه‌رمیت: (ان النبي ﷺ اذا اهمه امر رفع راسه الى السماء ، واذا اجتهد في الدعاء قال: يا حي يا قيوم).^٣ واته: ئه‌گه‌ر هه‌رکارێک به‌لای پێغه‌مبه‌ره‌وه گرنه‌ک بوايه‌سه‌ری به‌رز ده‌کرده‌وه بۆ ئاسمان ، وه‌ئه‌گه‌ر قوڵ ببوايه‌ته‌وه له‌ پارانه‌وه‌دا ده‌یفه‌رمو: یا حی یا قیوم.

^١ - ئه‌م فه‌رمووده‌یه "حسنه" (ترمذي ٣٤٧٨) و (ابو داود ١٤٩٦) و (امام احمد ٤١٦/٦) گێڕاویانه‌ته‌وه.

^٢ - ئه‌م فه‌رمووده‌یه "حسن لغیره" (امام احمد ١٧٧/٤) و (حاکم ٤٩٨/١) و (ترمذي ٥٣٩/٥)

^٣ - ئه‌م فه‌رمووده‌یه "حسن" ه (ترمذي) گێڕاویه‌تی یه‌وه به‌ژماره‌ی (٣٤٣٦).

ابن القيم الجوزی

ههروهه له هه مان سه رچاوهی پیشوودا هاتووه له فره موودهی "انس بن مالک" رضی اللہ عنہ ده لیت: (اذا كان النبي ﷺ اذا حزبه امر، قال: يا حي يا قيوم برحمتك استغيث) ^۱ واته: نه گه ر کاریک پیغه مبه ری سه رقان بگردایه "حزبه" ده یفرموو: (يا حي يا قيوم برحمتك استغيث) واته: نهی خودای هه میشه زیندوو پاوه ستاو من په نا بۆ په حمه تت ده به م.

وه ده لیت: له "صحيح الحاكم" دا هاتووه له فره موودهی "أبي أمامه" رضی اللہ عنہ كه پیغه مبه ره فره موویه تی ﷺ: (اسم الله الأعظم في ثلاث سورة القرآن: البقرة، وال عمران، وطه) ^۲. واته: ناوی مه زنی خودای گه ووه له سى سورتهی قورتانی پیروژدا هاتووه: بقره، آل عمران، طه.

قاسم ده لیت: پشکنیم بۆم پوون بووه وه كه ثایه تی (الحی القيوم) ^۳. وه له (جامع الترمذي) و (صحيح الحاكم) دا هاتووه له فره موودهی (سعد بن أبي وقاص) رضی اللہ عنہ كه پیغه مبه ره فره موویه تی: (دعوة ذي النون، اذا دعا وهو في بطن الحوت: ان لا اله الا انت سبحانك اني كنت من الظالمين: الأنبياء: ۸۷). انه لم يدع بها مسلم في شيء قط الا استجاب الله له) ^۴. واته: نزاو پارانه وه كه ی "ذی النون" - واته یونسى پیغه مبه ره "كه له ناو سكى نه هه نكه كه دا پاراپه وه فره مووی: ان لا اله الا انت سبحانك اني كنت من الظالمين... واته: ههچ خوداو په رستراویك نی یه به راست، ته نها تو نه بیئت، پاك وبی گه ردی بۆ تو، من یه كيك بووم له سته مكاران. جا هه ره موسولمانيك به م نزا به بیاریته وه خواى گه ووه قبولی ده كات و وه لامی ده داته وه.

^۱ - نه م فره موودهیه "حسن" ه، (ترمذي: ۳۵۲۴) وه (حاكم - ۵۰۹/۱) گپراویدنه ته وه وه (الالباني) به حسن ی داناوه (التوسل: ص ۳۴).

^۲ - نه م فره موودهیه "حسن" ه، (حاكم - ۵۰۵/۱) گپراویدنه تی یه وه (اللسله الصحيحه/ ۷۴۶).

^۳ - نه م فره موودهیه صححه، (ترمذي ۳۵۰۵) و (الحاكم: ۳۸۲/۲) و (امام احمد ۱۷۰/۱) و (البهقي ۳۵۵/۱) پراویدنه تیان کردووه.

نه خوشی و چاره‌سەر

وه له "مستدرک الحاکم" دا هاتوو له فهرمووده‌ی (سعد) ﷺ که پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فهرمووێت: (الا اخبرکم بشيء اذا نزل برجل منکم امر مهم فدعا به یفرج الله عنه؟ دعاء ذي النون) ^١. واته: ئایا شتیکتان پێ بلێم ته‌گەر پیاویک له‌ ئێوه خوشی شتیك هات به‌وه نزا بکات خوای گه‌وره‌ ده‌رگای لی ده‌کاته‌وه و پرزگاری ده‌کات؟ ئه‌ویش نزای یونس‌ی پێغه‌مبه‌ره‌.

هه‌روه‌ها له "صحیح حاکم" دا هاتوو که هه‌ر "سعد" گوێی له پێغه‌مبه‌ری خودا بووه‌ فهرموویه‌تی: (هل ادلکم علی اسم الله الأعظم؟ دعاء لیونس. قال رجل: یا رسول الله، هل كانت یونس خاصة؟ فقال ﷺ: الم تسمع قوله تعالی: فأستجبنا له... الأنبياء: ٨٨.. فأیها مسلم دعا بها فی مرضه اربعین مرة فمات فی مرضة ذلك اعطی اجر شهید، وان بریء بریء معفورا له) ^٢. واته: ئایا ناوی مه‌زنی خوای گه‌وره‌تان پێ بلێم؟ که‌بریتی یه له نزای یونس. پیاویک وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا ئه‌م نزایه‌ تایبه‌ت نه‌بووه به‌حه‌زده‌تی یونسه‌وه؟ پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ ده‌فهرمێت: ئایا ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوای گه‌وره‌ت نه‌بیستوو که‌ده‌فهرمووێت: ئێمه‌ وه‌لامی ئه‌ومان دایه‌وه..... هه‌ر موسوڵمانێک له‌کاتی نه‌خۆشیدا چل جار بیخوینێت جائه‌گه‌ر به‌رمێت ئه‌وه پله‌ی شه‌هیدی هه‌یه، وه‌ته‌گه‌ر چاک بۆوه ئه‌وا خوای گه‌وره‌ لێی خوش ده‌بێت.

وه له "صحیحین" دا هاتوو له‌ فهرمووده‌ی "ابن عباس" ﷺ که‌له‌کاتی ناخۆشی وقه‌یراندا پێغه‌مبه‌ری خودا ده‌یفه‌رموو: (لا اله الا الله العظيم الحليم، لا اله الا الله رب العرش العظيم، لا اله الا الله رب السموات السبع ورب الارض ورب العرش الكريم) ^٣.

^١ - ئه‌م فهرمووده‌یه‌ صحیح (حاکم) گێڕاوه‌تی یه‌ره (٥٠٥/١)

^٢ - ئه‌م فهرمووده‌یه‌ "حسن" ه، (حاکم ٥٠١/١) به‌سه‌نده‌ی لای گێڕاوه‌تی یه‌ره، هه‌روه‌ها (حافظ) له (فتح ١٥١/١) وه‌ بێ ده‌نگ بووه له‌سه‌ری.

^٣ - ئه‌م فهرمووده‌یه‌ صحیحه‌، (بخاری ٦٣٤٥) و (مسلم ٢٧٣٠/٨٣). نه‌ه‌وی ده‌تێت: پێسته‌ نه‌م فهرمووده‌ نایابه‌ له‌کاتی قه‌یرانه‌کاندا به‌رتێت.

ابن القيم الجوزی

واته: هیچ پەرستراویک نییه به حق ته نها الله نه بیت که مه زن و به سوژه، هیچ پەرستراویک نیه به حق ته نها الله نه بیت، که خاوه نی عرش - کوشکی مه زنه، هیچ پەرستراویک نی یه به حق ته نها الله نه بیت که پەروره دگاری هر حوت ناسمانه کان و زه وی یه و خاوه نی عرش یه به رزو مه زنه.

وله "مسند"ی امام أحمد دا هاتوه له فەرمووده ی (علي بن ابي طالب) عليه السلام که فەرموویه تی: (پیغه مبه ری خودا فیری کردوم نه گهر کیشه و قهیرانیک پوی تیکردم بلیم: لا اله الا الله الحليم الكريم، سبحان الله تبارك الله رب العرش العظيم، والحمد لله رب العالمين) ^۱. واته: هیچ پەرستراویک نییه به حق ته نها الله نه بیت که مه میشه به سوژو به پیره، پاک و بیگهردی بۆ خوی گهره و تبارک خاوه نی عرش یه - کوشکی مه زن، سوپاس و ستایش بۆ پەروره دگاری جیهان.

وه مه روه ها له "مسند" دا هاتوه له فەرمووده ی (عبدالله بن مسعود) رضي الله عنه که پیغه مبه ری خودا صلی الله علیه و آله فەرموویه تی: (ما اصاب احدا قط هم ولا حزن فقال: "اللهم اني عبدك وابن عبدك ابن امةك، ناصيتي بيدك، ماض في حكمك، عدل في قضاؤك، أسألك اللهم بكل اسم هو لك، سميت به نفسك، او علمته احد من خلقك، او أنزلته في كتابك، او استأثرت به في علم الغيب عندك، ان تجعل القرآن العظيم ربيع قلبي، ونور صدري،

وه (طبری) ده لیت: سه له فی سالتح هه میشه ده یان خورتد، به دوعای کرب - ناسراوه، جانه گهر که سیک بلیت: نه مه یادو زیکره نه ک نزا. نهوا وه لاهه که ی بهم شیوه یه: یه که م: بهم یادو زیکره سه ره تای نزاکه ت ده ست پی بکه، پاشان باسی خواسته که ی خورت بکه.

دروهم: وه لاهی (سفیان بن عینه) که ووتی نایا نه تان ییستوه که خوی گهره له فەرمووده ی قودسیدا فەرموویه تی: (من شفع ذکری، من سألتی أعطیته افضل ما أعطی السائلین). واته: هه که سی یاد ی من سه رقالتی بکات وه نه پهرژیه سه ر نزا و پارانه وه لیتم، نهوا من به شی ده ده م لهو به شی که به باشترین نزاکه رانی ده به خشم.

^۱ - نه م فەرمووده یه "حسن" ه، (امام احمد ۱/۹۱-۹۴) و (حاکم ۱/۵۰۸) گێڕاویانه ته وه، ووتی راسته له سه ر مه رجی "مسلم".

نه خوښی و چاره سهر

وجلاء حزني، وذهاب همي الا ذهب الله عزوجل همه و حزنه، وابدله مكانه فرحاً "فقيل يا رسول الله، الا نتعلمها؟ قال ﷺ: بلى ينبغي لمن سمعها ان يتعلمها" ^۱.
 واته: هر كه سيك توشی ناخوښی و خه فه تيك هات بليت: خوايه گيان، من به ندهی
 توم، كوپي به ندهی تو و كوپي دايكيكم كه به ندهی تویه، چاره نوسی من به ندهستی
 ميه ره بانی تویه، برياری تو به سهرمندا به جی یه، دادپه روهی تو له برياره كانتدا
 كه به سهرمندا جی به جی وړه وایه، خوايه گيان ليت ده پارېمه وه و نژاده كه م
 به هره موو ناوه جوانه كانت كه له خوټ ناوه، ياخود فيري يه كيك له دروست كراوه كانت
 كړدوه، يان له قورثانی پېرژدا ناوت بر دوه، ياخود له لای ميه ره بانی خوټ په نهانت
 كړدوه. كه قورثانی مهن وپېز بکېته به هاری دلم وپووناکی سنگم وده روونم،
 وده وپنه روهی خه مه كانم. نه وا خواي گه وړه له ناخوښی و خه مه كهی پزگاری ده كات
 وله بریا خوښی وشادی پی ده به خشيت. ووتيان: نهی پيغه مبهري خودا ﷻ نایا فيري
 نه بين؟ پيغه مبهري ﷻ فه رموی: به لي پيويسته هره كه سيك بیستی فيري بیيت
 وله بهری بکات.

وه "ابن مسعود" ده ليت: هر پيغه مبهريك توشی قه يرانيك هاتبيت پاسته وخو په نایان
 بر دوته بهر "سبحان الله" كړدن.

(ابن ابی الدنيا) له كتيبي (المجاين) دا له پله وپایه ی "الدعاو" دا هم پووداوه
 ده گيړپته وه كه "حسن" ه په حمه تی خواي ليبيت. ده ليت: پياويك له هاوه لانی
 پيغه مبهري خودا ﷻ كه له نه نصاريه كان بوو به "ابا معلق" ناسرابوو، هم پیاوه
 به پاره ی خوی وكه سانی تريش بازرگانی ده كړد وشوینان ده گه را، وده كه سيكي خاوه ن
 وهرع وخواناس بوو، جاريكيان چه ته وديك به چه كه وه پيگه ی لی ده گريت وپيی
 ده ليت: چیت پيیه دايبيی، چونكه دت كوژم. نه ویش ده ليت چیت ده ویت له پاره

^۱ - هم فرموده یه "صحيح"، (احمد ۱/۳۹۱-۴۵۲) وه (حاكم ۵۰۹/۱) پروانه "السلسله
 الصحیحه الالبانی - ۱۹۹۹".

ابن القيم الجوزی

بیبه و چیت داوه له کوشتنم؟ دزه کهش ووتی پارهم ناویت، مه به ستم کوشتنه ته. بازرگانه کهش ووتی: نه گهر هه ر سووړیت نه وا مؤله تم بده تا چوار پکات نوێژ بکه م. دزه کهش ووتی چه ندت ده ویت نوێژ بکه. بازرگانه کهش ده ست نوێژی گرت و چوار پکات نوێژی کرد، له دوا سوخته بیدا ووتی: (یاودود یاودود، یا ذی العرش المجید، یا فعال لما ترید، أسألك بعزك الذي لا یرام، وبمهلك الذي لا یضام، وبنورك الذي ملأ أركان عرشك. ان تکفی شر هذا اللص، یا مغیث أغثنی، یا مغیث أغثنی... ثلاث مرات).

واته: نهی به پهرحم و به سوژ نهی خاوه ن کۆشکی مه زن نهی نه و خوا بهی که چیت بویت ده یکهیت، لیت ده پارێمه وه به گه وره ییت که کهس پیت ناگات.

وه به و مولکات که هیچ کاتیک که م ناگات و به راورد نا کریت، وه به نورو پونا کیت که هه موو گۆشه کانی کۆشکی مه زنی گرتۆته وه که له شه پی نه م چه ته یه (دزه) بمپاریزیت، نهی فریاد په س فریام که وه. نهی فریاد په س فریام که وه (سی جار). له م کاته دا سوارچاکیک به چه کیکه وه ده رکوت و پوه و چه ته که هات وله پردا لیتی داو کوشتی. بازرگانه کهش ووتی باوک و دایکم به قوربانیت بیت تو کیتیت نه ویش ووتی: خوی گه وره منی نارد بۆ فریا که و تنی تو.

من فریشته یه کم له فریشته کانی ئاسمانی چواره م. له یه که م نزاو پارانه وه ت ده رگا کانی ئاسمان ده نگه ده نگیان تی که وت له پارانه وه ی دووه مت پشیویه کی له نیو فریشته کاندایه وه. وه له پارانه وه ی سی یه مدا به منیان ووت: نزای به لاداره لی قه و ماوه منیش له خوا پارامه وه که نه رکی کوشتنی نه و (دزه) به من بسپیرن.^۱

^۱ - ئهم رووداوه "ضعیف"ه له سه نه دا. (مجاہی الدعوه. ص ۶۳۶) پروانه (الاصابه ۴- ۱۸۲) و (اسد العنابه ۶/ ۲۹۵).

نەخشى و چارەسەر

وہ (حسن) دەلتیت: ھەرکەسى دەست نوڭز بگرتت و چوار ركات نوڭز بكات و ئەم نزاو پارانە ۋە يە بكات ئەوا خواى گەورە ۋە لامى دەداتە ۋە جا چ بەلادار بىت يان بى بەلا بىت

نەيتىھەكانى نزاو پارانە ۋە

زۆر جار ھەندى نزاو پارانە ۋە دەبىنىت كەكەسانىك پى پارانە تە ۋە. جا خواى گەورە يان بە ھۆى جۆرى كىشە ۋە كەسەكە قەلى كردە. ياخود پىكە ۋە تى يەككە لە ۋكاتە كە نزاى تىدا قبول دە بىت. يان خواى گەورە لە برى چاكە يەك كە ئە ۋە كەسە ئە نجامى داۋە. ئە ۋە نزاىە قبول كردە. ئىتر خەلكى ۋادە زانىت نەيتى قبول بونى ئە ۋە نزاىە لە ۋوتە ۋە ۋشە كانىدا يە كە پى پارانە تە ۋە. ئىتر ئە ۋە ۋوتانە بە كاردە ھەيتن لە نزاكانىدا. ھەروەكە كە سىك لە كاتىكى شىاودا جۆرە دەرمانىك بە كاردە ھەيتت بۆ نەخۇشەك چارەسەرى دەكەت دواتر كەسانى تر ھەمان جۆرى دەرمان بە كاردە ھەيتن بۆ نەخۇشەكانىيان ۋادە زانن چارەسەرى ھەموو نەخۇشەك دەكەت. كە ئەمەش خۆى لەخۆى دا ھەلە يە ۋز كەس تىايدا بە ھەلە دا چوونە دور نىيە ئە ۋە نزاىە لە تەنىشت يان لەسەر گۆرى كە سىك دا گىرا بوو بىت ئىتر كەسانى نە قام ۋادە زانىت نەيتى كە دەگە پىتە ۋە بۆ جۆرى نزاو دلىپاكى ۋدەروونى كەسەكە ۋ شىۋازى نزاكردنەكە، جانە گەر لە يەككە لە مالەكانى خودا بىت باشتەرە لای خواى گەورە.

چەك بەخاۋەنەكەى كەوتوۋە

نزاو پارانە ۋە كان نمونەى چەكن، ۋە چەكەش بەخاۋەنەكەى كەوتوۋە، نەك تەنھا بە چەكەكە. جا ھەركاتىك چەكەكە باش بىت، ۋە ھەلگەرەكەى "خاۋەنەكەى" بازو دەست ۋمشتى چاك بىت ۋە بەرەستى نە بىت، باشتەر دورژمن دە پىكىت.

جا کام له م سئ هۆکاره بوونی نه ما ، نه وکاریگه ریه که متر ده بیته وه . واته نه گهر
ووشه کانی نزا که باش نه بیته و نه وکه سه ی که ده پارێته وه دل و ده روون وه وششی یه ک
نه خات، وه پێگه ری یه که هه بیته له قبول بوونی نزا که ، نه واکاریگه ری نابیت.

له نێوان نزا و قه ده ردا

لێره دا پرسیارێکی باو هه یه له نێوان خه لکیدا نه ویش نه وه یه که نه گهر له قه ده ردا
له سه ر که سێک شتێک نوسرابیت، ئیت پروده دات جا ئیت نزا بکات یان نه یکات. هه یچ
کاریگه ری نی یه . وه هه روه ها به پێچه وانه وه ، نه گهر له سه ری نه نوسرابیت نه و
پوونادات ، جا نزا بکات یان نا .

پێرێک پێیان وایه که ناوه پۆکی نه م پرسیاره پاسته و وه ده ست به رداری نزا و پارانه وه
بوونه ، جا نه م پێره له گه ل نه فامی و گومرایاندا پێچه وانه ، چونکه نه و ان ده ست گرتن
به هۆکاره کان "الاسباب" په ده ده که نه وه .

جا نه گهر به یه کێکیان بو تریت: نه گهر تیری نوسرابیت له سه رت که قه ده ره ، نه و
پرووده دات ئیت نان بخویت یان نه یخویت، وه به پێچه وانه شه وه نه گهر مندا ل بوون
قه ده ریته ، نه و پرووده دات نه گهر بچینه لای خێزانه کانمان یان نا ، وه به پێچه وانه وه .
جائیت پێویستمان به پرۆسه ی هاو سه رگه ری وژن هێنان نی یه ؟!

نایا هه یچ مروفیکی خاوه ن ژیر نه مه ده لیت؟!

ته نانه ت ئاژه له کان و گیانه به ره کانیش نه مانه نالین. که ده زانن به رده وام بوونی ژیان
به نده به ده ست گرتن به هۆکاره کانه وه ، بگه نه و پێره له ئاژه ل که مترن.

وه هه ندیک تر ژیری خۆیان به وه ده رخه ن که ده لین: نزا و پارنه وه وه سه رقال بوون
پێوه ی له پووی په رسته نه وه خوا ی گه وه پاداشتی له سه رده داته وه . به لام هه یچ
کاریگه ری یه کی نی یه له سه ر پوودا وه کان و داواکان جی به جی نابن.

نەخشى و چارەسەر

لېرەدا ھېچ جىياۋزىيەك نى يە لەنتوان ئەم پېرەو ئەوانەى پېشسودا ، ھەرۈەكو بلىت كارىگەرى نزاۋاپارنەۋە ۋەك بوۋنى نەبىت واپە .

پېرېكى لەمانە ژىزتر دەلېن: نزاۋاپارنەۋە نېشانەۋە بەلگەيەكن كەخۋاى گەرە تەر خانى كىرۋە ۋە جى بەجى بوۋنى پىۋىستىيەكان . واتە ھەركاتىك خۋاى گەرە كەسانىكى سەرگەۋتۋو كىرە نزاۋاپارنەۋە بىكەن ، ئەۋا بەلگەى ئەۋەيە ئەۋكارە جى بەجى بوۋە . ھەرۈەكو كاتىك كە ھەۋرىكى پەشى سارد لەزستاندا دەبىنىت ، بەلگەى باران بارىنە .

ۋە ۋوتيان: ۋە ھەرۈەھا بەھەمان شىۋە ۋە پەرستەن وپاداشت ، بى باۋەپى وياخى بوۋن لەگەل سزا ، ئەمانە نېشانەى پوۋدانى پاداشت وسزان بەبى ئەۋەى ھۆكارىن . بەھەمان شىۋە شكان لەگەل شكاندن ، سوتان لەگەل سوتاندن ، خۋىن پىشتەن لەگەل كۈشتەندا ، واتە ھېچ كام لەمانە ھۆكارى تەۋاۋىن ، ۋە بوۋنى پەيۋەندى نىۋانىان تەنھا لەيەكچۈننىكى ئاسايىيە نەك ھۆكارىكى كارىگەر . بەمەش پېچەۋانەى شەرەۋەقلى ۋە فېترەت ئەۋەستەنەۋە ، بىگرە پېرې عاقل ۋە داناکان بەم پېرە پىدەكەن .

پاستى يەكەى: (كەپېرې سى يەم ھەيە كە پىسار كەر باسى نەكردۋە) كە پىيان واپە ھەرشىتىك كەلە قەدەردا نوسراپىت ، بەندە بەھۆكارەكانى يەۋە ، ۋە نزاۋاپارنەۋەش يەككىكە لەھۆكارەكان . جاھەركاتىك بەندە دەستى گىرت بەھۆكارەكانەۋە ئەۋا ئەۋقەدەرە پوۋدەدات ، ۋە بەپېچەۋانەۋە بەنە بوۋنى ھۆكارەكان قەدەرەكە پوۋنادات .

ۋە ھەر ئەم واتايە دەگەيەنېت كە ھۆكارى تىرى نان خۋاردنە ۋە ھۆكارى مىندال بوۋن ژن ھىنانەۋە چۈنە لاي خىزانەكەتە . ۋە ھۆكارى دورىنەۋە چاندنە ، ۋە ھۆكارى چۈنە بەھەشت كىردارى چاكەيە ، ۋە ھۆكارى چۈنە دۆزەخ كارى خراپەيە . ۋە ئەم پېرە پاستىن پىن .

نزاوپارانه وه له به هیترین هۆکاره کانی قهزاقه ده ره

به م شیوه نزاوپارانه وه له به هیترین هۆکاره کانی ، جانه گهر قه ده ری که سیک به ندبیت به نزاوپارانه وه ، که واته نابی بوتیت نزاوپارانه وه بی سووده . ههروه کو چون نه شیاه بوتیت خواردن و خواردنه وه و سه رجه م کارو کرداره کان بی سوودن . وه هیچ هۆکاریک به نه ندازه ی نزاوپارانه وه سود به خش و کاریگر نین بۆ به ده ست هیتانی خواست و به به سه ته کان ، هه ریۆیه ده بینیه ن پیری هاوه لانی پیغه مبه ر ﷺ که له هه موو که سیک زیاتر شاره زاترو خواناس تر بوون ، که به رده وام ده ستیان به نزاوپارانه وه ده گرت مه رجه کانیان به جی ده هیتا .

وه خلیفه عومهری کوپی خه تاب ﷺ به نزاوپارانه وه زال ده بوو به سه ر نوژمه کانیاندا . که هه میشه به هاوه لانی ده ووت : "ئیوه به تۆریتان سه رناکه ون ، به لکو ئیوه له ئاسمانه وه سه رده که ون" . وه ههروه ها ده یفه رموو : "من خه می قبول بوون و وه لامدانه وه ی نزاکانم نی یه ، به لکو خه می نزا کردمه ، چونکه گهر به کول نزا بکریت ، نه و وه لامدانه وه که ی له گه ل خۆیدا یه" .

جا نه و خودایه ی که نزای به خشیه وه ، مه به ستی وه لامدانه وه بووه هه ریۆیه ده فه رمیت : (وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ بقرة : ۱۸۶) واته : "نه ی پیغه مبه ر نه گهر به نده کانم پرسیارت لی بکه ن ده یاره م ، نه و من نزیکم لیاننه وه ، به هاناو هاوارو نزیاننه وه دیم ، هه رکاتی لیم بپارینه وه و نزا بکه ن" .

وه له سنن ابن ماجه دا هاتوو له فه رموده ی (ابی هریره) ﷺ که پیغه مبه ر ﷺ فه رمویه تی : (من لو يسأل الله يغضب الله عليه) ^۱ واته : هه رکه سیک نزانه کات وله خوا نه پاریته وه خوی گهره لیی توژه ده بیت .

^۱ - نه م فه رموده یه "حسن" ، پشتر نماژه مام بی کردوو .

نه خوشی و چاره سهر

نه مه نه وه ده گه يه نيټ که په زامه ندي خواي گه وره که هه مووي خوشي و به خته وهری په ، له نزا کردن وپاړانه وه ليټی، وه هه روه ها توپه بوونی خواي گه وره ليټمان که هه مووي به لاو نه هامة تي په له ده ست به رد اړبوونه له نزا وپاړانه وه .

امام أحمد له کتبي (الزهد) دا نه "اثره" ده گپړيټه وه که: (انا الله، لا اله انا، اذا رضيت باركت، وليس لبركتي منتهى. واذا غضب لعنت، ولعنتي تبلغ السابع من الولد) واته: من (الله) م، هيچ په رستراويک به پاست نی په تنها من نه بيت، جا نه گهر له هه رکه سيک پازي بيم نه وا پيت و به رکه ت به سهریدا ده پښتم، وه پيت و به رکه تي من کوتايي نايه ت، وه نه گهر توپه بم نه فره ت ده کم ، وه نه فره تي من تا هوت نه وه وه چه ده گات.

وه هه روه ها سهر چه م عه قل و نه قل و فیتړه ت و نه زمونه کانی نه ته وه و ميلله تان به جياوازی زمان وړه نگ وشوینيش نه وه ده سه لميټن که نزيک بوونه وه له خواي گه وره مايه ی خيرو چا که وچا که خوازی په وه باشترين هوکاره له م بواره دا. وه به پيچه وانه شه وه دور که وتنه وه له خواي گه وره مايه ی سهر چه م نه هامة تي وشه پخوازی په .

وه هيچ هوکارک نه بووته مايه ی خوش گوزه رانی بو که سه کان به نه اندازه ی ملکه چ کردن و به ندايه تي کردن ونزيک بوونه وه له خواي گه وره ، وه چا که کردن له گه ل دروست کراوه کانیدا. جا خواي گه وره به ده ست هيټانی سهر چه م خيري دونياو قيامه ت و شه پي دونياو قيامه تي به ستوته وه به کاره کانمانه وه. وه کاری به ستوته وه به هوکاره کانه وه. وه له قورئاندا له هه زاره ها شویندا نه م پاستيه دووپات ده کاته وه که سزاو پاداشت به نده به جوړی کاره کانه وه. هه روه کو ده فه رمويټ: (فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَّا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ.. الاعراف: ١٦٦) واته: جا کاتيک که هه سهر کيشي په کيان کرد له وه ی که قه ده غه کراو بوو ليټيان ، نيټمه ش پيمان ووتن: بينه کومه له مه يمونيکی سوک وپيسوا و دوور له په حمی خوا. وه ده فه رمويټ: (فلما اسفونا

ابن القيم الجوزی

انتقمنا منهم... زحرف: ۵۵) واته: جا کاتیک ئیمه یان توو په کرد و پقی ئیمه یان هه ستاند، ئیمه ش تۆله مان لی سه ندن.

وه ده فه رمویت: (وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا... مائدة: ۳۸) واته: دزی "نیر" و دزی "می" واته له پیاوژندا، دهسته کانیان بپر نه وه وهک سزایه ک به وهی نه نجامیان داوه. وه هه روه ها ده فه رمویت: (إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا....

احزاب: ۳۵) واته: به پاستی ئافره تان و پیاوان له موسولمانان و باوه پداران و ملکه چه کان و پاستگزیان و ئارامگره کان و له خوا ترساوه کان وه به خشنده کان و پوژوو گران و داوین پاکان، وه نه وانه ی که یادی خواده کهن، نه و به خشین و لیبورده ی و پاداشتی زۆر مه زن و بی سنووریان له لایه ن خوی گه وره وه بق ئاماده کراوه. وه له م جوړه زۆر هیه و نه وه نده به سه.

وه هه ندی جاریش له سه رشپوانی مه رج و پاداشت به نده، هه روه کو خوی گه وره ده فه رمویت: (إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ... الأنفال: ۲۹) واته: نه ی باوه پداران. نه گه ر له خوا بترسن و پاریزگاری بکه ن نه و خوا به رچاو پوژشنی به کی ته و اتان بۆ فه راهم ده هیئت. وه هه له و گونا هه کانتانیش داده پوژشیت و لیتان خو ش ده بیئت.

هه روه ها ده فه رمویت: (فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخِذُوا أَنْفُسَكُمْ فِي الدِّينِ.... توبة: ۱۱) واته: جا نه گه ر ته و به بکه ن و په شیمانی ده ربین و نویژه کانتان نه نجام بده ن و زه کات له مال و سامانتان ده ربکه ن، نه وا برای ئایینی نیوه ن. وه هه روه ها ده فه رمویت: (وَالَّذِينَ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقِينَهُمْ مَاءً غَدَقًا... الجن: ۱۶) واته: نه گه ر

نه خوشی و چاره سهر

نهو خه لکه پښه پاست ونيسلامه تي بگرته بهر، نيمه بارانی به پيت و بهر که تيان به سهر تاندا ده بارينين. وه ده بينين هه نديک جاريش به پيتي (لامی تعليل) ديت.

هه روه کو ده فهرمويت: (لَيَذَرُوا آيَاتِهِ وَلْيَتَذَكَّرْ أُولُوا الْأَلْبَابِ... ص: ۲۹) واته: بؤ نه وهی نايه ته کانی ليک بده نه وه وبيري لي بکه نه وه و بؤ نه وهی خاوه ن بيرو هوشه کان په ندوئاموژگاري و هريگرن وتيفکرن. وه هه روه ها ده فهرمويت: (لَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا... البقرة: ۱۴۳) واته: تاوه کو نيوه بينه شاهيد به سهر خه لکی يوه وه پيغه مبه ريش شاهيد ده به سهر نيوه وه.

وه هه ندي جاريش ئامرازی (کی) ديت که نه ويشت بؤ (تعليل) ه، هه روه کو ده فهرمويت: (کي لايكون دولة بين الأغنياء منكم... الحشر: ۷۰) واته: بؤ نه وهی نهو سامانه ته نها له نيوان ده وله مه نده کانی نيوه دا نه بيت.

وه هه ندي جاريش به ئامرازی (باء سبي) واته هوکاري ديت که ده فهرمويت: (ذلك بما قدمت أيدیکم... آل عمران: ۱۸۲) واته نهو سزايه له نه نجامي ده ست پيشخه ری خؤ تادايه. وه هه روه ها ده فهرمويت: (ما کم تعلمون... مائدة: ۱۰۵) واته: به وهی که نيوه ده تان کرد.

هه روه ها ده فهرمويت: (ما کنتم تکسبون: يونس: ۱۵۲) واته: به وهی که نيوه ده سستان ده که وت.

(ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ: آل عمران: ۱۱۲) واته له بهر نه وهی نه مانه هه ميشه نايه ته کانی خوايان به درؤ ده خسته وه. وه هه ندي جاريش ته واو که ری به ياريده ده هينيت که ده فهرمي: (فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى... البقرة: ۲۸۲) واته: پياويک دوو شافره ت له وکه سانه ی که شايه تي دانيان په سنده له لاتان، که يه کيک له و دوو شافره ته له بيري کرد نه وهی تريان له يادی ده مينيت. وه ده فهرمي: (أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنْ كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ... اعراف: ۱۷۲) واته: نه که له پؤډی قيامه تدا بلتين نيمه بي ناگا بووين له م راستيانه.

ابن القيم الجوزی

وہ دہ فہرمویت: (أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلَي طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا.... الأنعام: ۱۵۶) واتہ: نہ کہ بلین: بہ پاستی کتیبی ناسمانی بؤ دوو دہستہ "گاوریو جوله کہ" پیش نیمہ دابہ زینراوہ.

وہ ہندی جاری تریش بہ (ف) ی ہکاری (سببہ) دہ ہینیت کہ دہ فہرمویت: (فَكَذَّبُوا فَقَرُّوْهَا فَذَمُّدَمْ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنبِهِمْ فَسَوَّاهَا.... الشمس: ۱۴) واتہ: باوہ پیاں پی نہ کردو بہ دریان خستہ وہ وحوشترہ کہ یان سہریپی، خوی گہورہ لہ تۆلہ یدا ولاتیانی کاو ل کرد ولہ گہ ل زہویدا تہ ختی کرد، کہ دہ فہرمویت: (فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَابِيَةً.... حاقہ: ۱۰) واتہ: سہریپی و سہرکہ شییان نواند بہ رامبہر پیغہ مبرہ کہ یان نہ و خوی گہورہ تۆلہ لی سہندنوہ بہ گرتنیکی سہخت. وہ دہ فہرمویت: (فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ.... المؤمنون: ۴۸) واتہ: ہر دوو کیانیان بہ درق دہ خستہ وہ بہ م شیوہ بہ بوونہ کہ سانیک لہ تیاچوہ کان.

وہ ہندی جاریش نامرازی (لما) دہ ہینیت کہ دہست نیشانہ بؤ سزایہ کہ. وہ کہ دہ فہرمویت: (فَلَمَّا آسَفُونَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ... زحرف: ۵۵) واتہ: جا کاتیک نیمہ یان توپہ کردو پقی نیمہ یان ہہ ستاند تۆلہ مان لی سہندنوہ.

وہ ہندی جاریش (بان) دہ ہینیت کہ دہ فہرمویت: (إِنَّمْ كَانُوا يَسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ.... انبیاء: ۹۰) واتہ: نہ وان بہ پاستی لہ کاری خیردا پیش برکییان دہ کرد. وہ دہ فہرمویت دڑی نہم پیڑہ: (إِنَّمْ كَانُوا قَوْمَ سَوَاءٍ فَأَغْرَقْنَا هُمْ أَجْمَعِينَ.... انبیاء: ۷۷) واتہ: نہ وان پیڑہ نہ تہ وہ بہ کی خرابہ کار بوون بؤیہ نیمہ ش ہرہ موویانمان نوقمی ناو کرد وخنکان.

وہ ہندی جاریش نامرازی (لولا) بہ کار دہ ہینیت کہ کاری پیکہ وہ گری دانی دہا توہ کہ دہ فہرمویت: (فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ * لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ.... صافات: ۱۴۳-۱۴۴) واتہ: نہ گہر پیغہ مبر یونس لہ وکہ سانہ نہ بوایہ

نه خوشی و چاره سهر

که هه میسه یادی خواو سبحان الله ی ده کرد. نهوا تا پوژی زیندوو بوونه وه ده بویه له ناو سکی نه هه نکه که بویه.

وه هه ندی جاریش نامرازی (لو) به کار ده هیئت که نیشانه ی مهرجه، که ده فهرمیت: (لَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِه لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ... نساء: ۶۶) واته: جا نه گهر نهوان پاستی به گویره ی ناموزگاری و فهرمانی نیمه پفتاریان بگردایه، نهوا چاکتر بوو بوبان.

وه تیکرا قورئانی پیروز زور پاشکاوانه هه له سهرتاوه ی تاکوتایی کاری چاکه و خیر وشه و حوکم بوونه وه ره یه کان ده به سستیته وه به هؤکا ره کانیه وه "الأسباب"، به لکو پیکه ستنی نه حکامی دنیاو قیامت و به رژه وه ندی و گنده لی یه کان ده به سستیته وه به هؤکارو کاره کانه وه.

جا هه رکه سیک به فراوانی له م بابه ته تی بگات نهوا سوو دمه ندیه کی زور ده بیته. وه هیچ کاتیک به نه فامی و نه زانی و بی ده سه لاتی یه وه پشت ناکاته وه له قه دهر، پشت به ستنی به قه دهر بی ده سه لاتی بیت، وه بی ده سه لاتیش پشت به ستن بیت به قه دهر. به لکو تیگه یشتووی زیر نهو که سه یه که قه دهر به قه دهر وه لام ده داته وه. وه به قه دهر پال به قه دهر وه ده نیت وه به قه دهر به رهنگاری قه دهر ده بیته وه، چونکه مرقه ناتوانیت بی نه مانه بژیته، چونکه برسیتی و تونیتی سهرماو جوره کانی مه ترسی و وریایی هه مووی له قه دهر وه نه.

وه هه میسه بوونه وه ره کان له هه ولی نه وه دان که قه دهر به قه دهر پال پشته وه بنین. به م شیویه نه گهر که سیک خوی گهره سهرکه و تووی بکات، نهوا قه دهری سزاو تو له قیامت به قه دهری توبه و باوه و کرداری باش پال پیوه ده نیت. جا هیچ کاتیک خوی تاک و نه نه که خاوه نی هه ردو دنیا به کارو حیکمه ته کانی پیچه وانه و پوچه ل که ره وه ی به کتری ناوه سستیته وه.

جا ئەم بابەتە لە شکۆمەندترین بابەتەکانە بە مەرجی کە سێک نرخی بزانیت و پەچاوی بکات. وەتەنەها خودا پشت و پەنایە.

بەختەوهری مڕۆڤ لەناسینی ھۆکارەکانی چاکە و خراپەدایە

بەلام لە ھەمان کاتدا پێویستمان بە دوو کاری تر ھەیە کە بەختەوهری ھەراھەم دەھێنێت. ئەویش:

یەکەم: بە وردەکاری ھۆکارەکانی چاکە و خراپە بزانیت، وەبەرچاو پوونی ھەبیت لەوێ کە لە پێش چاویدا پوو دەدات و لەخۆی وکەسانی تریش وەئەوانە ی کە دەیان بیستیت لەکۆن و نویدا.

وەباشترین پێناسەیش بۆ ئەم مەبەستە تۆیژینەو و وردبوونەو ھەیە لەقورئانی پیرۆز کە بە فراوانی باس لە ھۆکارەکانی چاکە و خراپە دەکات. پاشان (سونەت) ە کە ھاوھەڵی قورئانی پیرۆزە، وەبەبەشی دووھمی وەحی "نیگا" ناو دەبرێت. جا ھەرکە سێک لەم دووسەرچاوەیە بگات سەرکەوتوو دەبیت، چونکە ھەردووکیان "قورئان و سونەت" سەرچەم پێکاگان و ھۆکارەکانی چاکە و خراپە ی خستۆتە پوو. چ لەباسی میژوو پیشینەکانمان لەنەتەو ھەکانی تر، وەئەو ھەندە ی باسیش کە داھاتوو ھەکان و ئایەتی زانستی دەخاتە پوو کە زیاتر باو ھەمان پتەو دەبیت، کە قورئان و سونەت و پێغەمبەریش ﷺ راست و دروستن دوور لەگومانن.

و ھەخوای گەرەش بەلێنەکانی خۆی بەجی دەھێنیت، جا میژوو شیکردنەو ھە ی بووداوەکانە کە خواو پێغەمبەرە کە ی چەندە بە پوونی ئاھاژەیان بۆ ھۆکارەکان و چاکە و خراپە کردووە.

بەختەوهری لەو ھەدایە کە خۆت بە ھەڵدا نەبەیت

دووەم: پێویستە مڕۆڤ زۆر وریا بیت لەو ھە ی کە خۆی ھەڵ نەخەڵتێنیت و خۆی بە ھە ھەڵدا نەبات، کە ئەمە لە گەرنگترین ھۆکارەکانە. مڕۆڤ خۆی باش دەزانیت کە تاوانکاری و یاخی بوون و خۆلە گێلی دان یەکیکە لە ھۆکارە زیان بەخشەکان و مەترسی

نه خوښی و چاره سهر

ده خاته سهر دونياو قيامه تی، نه مه له لای هه موو که سیڅ پوون وناشکرایه. به لام خوځه له تاندن وخوځیځل کردن هه رجاره ی به شتیڅ، وه ک پشت به ستن به لی بورده بی ولی خوش بوونی خوی گوره جاریڅ، وه جاریڅی تر به وهی ماوه یه کی تر سالیڅی تر توبه ده که م وده گپ یمه وه، یا خود بیانوو گرتن که هه رچی به سهر دیت له سهری نوسراوه له قه ده ردا. نیتر نه م ده سه لاتی نی یه وه یان به نه نجامدانی هه ندی کاری خیر له چه شنی "مندوب" سونه تدایه. یان به بیانوی خوځ سهر قال کردن به زانسته وه یان چا ولیکړدنی له هه ندی پیښه نگی له خوځگه وړه تر و... هتد.

نه مانه هه ره موویان بریتین له خوځ هه لځه له تاندن.

جیاوازی له نیوان تهوبه ی راسته قینه و "النصوح" تهوبه ی زاره کی

زوریڅ له خه لکی وا گومان ده به ن که هه رچی بکه یت له تاوان و تاوانکاری به ته نها ووتنی ووشه ی "استغفر الله" هه ره مووی ده سپړته وه و خودا لیتی خوش ده بیت. یه کیڅ له وکه سانه ی که خوی به شاره زا ده زانیت له "فقه" پتی ووتم: من هه رچی بکه م له تاوان ده یکه م، دواتر سه د جا "سبحان الله و بحمده" ده لیم، نیتر هه ره مووی ده سپړته وه. هه روه کو پیغه مبه ری نازیز ﷺ مژده ی داوه که ده فهر میت: (من قال في يوم "سبحان الله و بحمده" مائة مرة" حطت عنه خطايا و لو كانت مثل زبد البحر) ^۱ واته: هه رکه سیڅ پوړی سه د جار بلیت "سبحان الله و بحمده" نه و تاوانه کانی له سهر ده سپړته وه نه گه ر چی به قه د که فی سهر ده ریا تاوانی هه بیت.

وه یه کیڅی تر له خه لکی شاری مه که پتی ووتم: هه رکه سیڅ له نیمه گه ر هه رتاوانیڅ بکات، دواتر خوی بشوری وپو ماوه ی هه فته یه ک "طواف" بکات به ده وری که عبه دا نیتر تاوانه که ی ده سپړته وه.

^۱ - نه م فهر موو ده یه "صحیح" ه، (بخاری ۶۴۰۵) و (مسلم ۲۱۹۶) گپړایانه ته وه.

ابن القيم الجوزی

وهكه سيكي تر پيى ووتم: نه وه تا فرموده يه كي راست و دروست له پيغه مبهري خودا ﷺ ده گيرنه وه كه فرموده تي: (اذنب عبد ذنباً فقال: اي ربي اصببت ذنباً فأغفر لي فغفر له، ثم مكث ما شاء الله، ثم اذنب ذنباً آخر، فقال: اي ربي اصببت ذنباً فأغفر لي، فقال الله عز وجل: علم عبدي ان له رباً يغفر الذنب ويأخذ به، قد غفرت لعبدي، فليصنع ما شاء)^۱ واته: بهنده يه كم تاوانتيكي نه نجام دا، دواتر ووتى: نهى خوايه گيان توشى تاوانتيك بووم ليّم خوشبه. ليى خوش بووم. پاشان بوماوه يه كي تر مايه وه، دواتر جاريكي تر تاوانتيكي نه نجامدا. ووتى: نهى خوايه گيان توشى تاوانتيك بووم، ليّم خوش به. خواى گوره فرمودى: بهنده كه م ده زانيت كه خوايه كي هيه خاوه ني ليبورده يه وليى خوش ده بيت. بويه له بهنده كه م خوش بووم چي ده كات بابيكات.

هر بويه منيش به وپه پى دلنبايي يه وه ده زانم كه خودايه كم هيه له تاوانه كان خوش ده بيت ليّمان ده بوريت.

جا له راستيدا نه م پپړه له خلكي خويان هه لواسيوه به م ده ق وتيكتسانه وه وه پشت نه ستور بوونه پيوه ي. وه هر كاتيكي گله يي وپه خنه يان ناراسته كه يت سه باره ت به تاوانتيك كه نه نجاميان داييت، راسته وخو نه م فرمودانه ت بوده هيننه وه دهر باره ي لي بورده يي وبه خشنده يي خواى گوره، به پشت به ستن به م ده قه تكاكارiane "الرجاء".

جوره گاني تيگه يشتني هه له بو نه م ده قانه له لايه ن خراپه كارانه وه

تيگه يشتني خه لكه نه فام له م باره يه وه شتي سه يروسه مهربان هيه: وهك ووتى هر يه كه يان كه ده ليت:

كثر ما أستطعت من الخطايا اذا كان القدوم علي كريم

^۱ - نه م فرموده به "صحيح" ه، (مسلم ۲۷۵۸) و (بخاري ۷۵۰۷) گيرايانه تموه.

نه خوشی و چاره سهر

واته: چیت پیّ ده کړیت له تاوانکاری نه نجامی بده مادام ئه و که سه ی که بۆ لای ده چیت به خشنده یه و هیه کیکی تر ده لیت: پاک بوون له تاوان نه فامی یه سه باره ت به فراوانی به خشنده یی ولیّ بورده یی خوی گوره .

وه که سیکی تر ده لیت: ده ست هه لگرتن له تاوان و تاوان نه کړدن بیّ شهرمی وبیّ نه ده بی یه سه باره ت به لیّ بورده یی خوی گوره و بچوک ته ماشا کړدنیتی .

وه "محمد بن حزم" ده لیت: هه ندیکم له وکه سانه م بینویه له کاتی نزاو پارانه وه دا ووتویه تی: خودایه من پشتت پیّ ده به ستم له "عصمه" واته بیّ تاوانی وپاکي وبیّ گوناهي .

وه هه ندیکي تر له وپیږه له خوبایی بووه خویان هه لده واسن به بابیه تی "جبر" وه ده لیتن: هه رچی مرؤف هیه هیچی به ده ست نی یه وژیرده ست وناچار کراوه که هه موو شتیک بکات له تاوانکاری ویاخی بوون ،چونکه شته کان هه ره مووی به ده ستی خوی گوره . وه هه ندیکي تر له و پیږه به بابیه تی "ارجاء" سه ره له خویان ده شیوینن وه ده لیتن: باوه پ "ایمان" ته نها په یوه سته به دله وه که له دله وه خودا به راست بزانیته ، نیتړ کړده وه کانی مرؤف په یوه ندی به باوه په وه نی یه . وه باوه پی خرابترین مرؤفیش وه ک باوه پی فریشته کان "جبریل ومیکائیل" وایه .

وه که سانیکي تر له م پیږه خویان به وه دلّ خوځ ده که ن که (هه ژاران وپیاوچا که کان وخوانا سانیان) خوځ ده ویت وه همیشه سه ردانی گډه کانیان ده که ن ولتیان ده پارینه وه و ته وه سولیان پیّ ده که ن داواده که ن له وان که هاوکاریان بکه ن تا خوا لیتیان خوځ بیت وداوای شیفای لیّ ده که ن ...

وه هه ندیکي تریان پشت به باو بایریان ده به ستن که نه وان له لای خوی گوره پیگه و پله وپایه یه کی گوره یان هیه و فریای وه چه کانیان ده که ن، نمونه ی نه مانه ش زقنن، له وانه پادشاکان کاتیک یه کیک له وه چه کانیان ده که ویته کاریکی ناره واره، نه وان به سوود وه رگرتن له پله وپایه یان فریایی ده که ون له دونیادا .

وہمندیکی تر پشت بہ وہ دہبہستن کہ خوی گہورہ لیٰ بوردہیہ ، وہ سزادانی بہندہکانی ہیچ لہ مولک و دہولہمندی زیاد ناکات ، وہ لیٰبوردہیی ولیٰ خوش بوونیش ہیچ لہ دہولہمندی و مولکی ئہ و کہم ناکات. جائہ گہریہ کیک لہ نیو مالہ کیدا دہریاہک ئاوی سازگار پیٰ بکات، وہ کہ سیکی ہہ ژارو تینوو بۆ چۆپیٰ ئاو بیتہ ہر دہرگای ئایا پیگری دہکات کہ چۆپیٰ ئاو لہ دہریاہی بداتی؟! بیٰ گومان خوی گہورہ زۆر لہ وہ دہولہمندی تر و فراوانتر بہ خشنندہ ترہ. ہہر بۆیہ ئیمہی ہہ ژار پیوستان بہ چۆپیٰ لیٰ بوردہیی بہ خشنندہیی خوا ہہیہ. وہ خوی گہورہ لہ ہہموو کہ سیک بہ خشنندہ ترہ.

وہ ہہیانہ پشت دہبہستیت بہ خراپ تیگہیشتن لہ دہقہکانی قورئان وسونہ. وہ کو پشت بہستنی ہہندیک بہ ئایہ تی: (وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى...الضحی: ۵) واتہ: خوی گہورہ ئہ و ہندہت پیٰ دہبہخشیٹ کہ پازیت دہکات..... "جا من پازی نابم بہوہی کہ بم خاتہ دۆزہخوہ" ئہم لیکنانہ وہیہ لہ لوتکہی نہ فامیدایہ بہ رامبہر بہم ئایہ تہ. بیٰ ئہدہبی بیٰ ئہ نجام دانہ، چونکہ بیٰ گومان خوی گہورہ پیٰ خوشہ و پازی یہ بہ سزادانی تاوانکاران وستہ مکاران کہ سوورن لہ سہر تاوانکاری. بیٰ گومان پیغہ مہریش ﷺ بہم کارہی خودا پازیہ.

وہ ہہروہا وہ کو پشت بہستنی کہ سانیک بہ ئایہ تی: (إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً... زمر: ۵۳) واتہ: خوی گہورہ لہ ہہموو تاوانہکان دہبوریٹ و خوش دہبیت..... کہ ئہم تیگہیشتنہش لہ نا پہ واترین جۆری تی گہیشتنہ بۆ ئہم ئایہ تہ پیروژہ، چونکہ ہاویہشی پیداکردنیش واتہ "شیرک" یش دہگریٹہ وہ ئہم ئایہ تہ؟ کہ چلہ و پیوپی سہرجہم تاوانہکانہ؟ وہ ہیچ کہ سیکیٹ گومانی نی یہ کہ ئہم ئایہ تہ دہرحق بہ تۆبہ کاران دابہ زیوہ. کہ لہ ہہموو تاوانہکانی پیشووتریان خوش دہبیت جائہ گہر ئہم ئایہ تہ دہرحقی تۆبہ کاران نہ ہواہی، بۆ ہہموو پیڑیک بیت، ئہ وکاتہ ہیچ واتایہک بۆ بہ ئینہکانی خوی گہورہ نہ دہمایہ وہ کہ باس لہ سزای دۆزہخ دہکات بۆ بیٰ باوہر

نه خوشی و چاره سهر

وموشریک وتاوانکاران ، وهه روه ها فرموده ی دهره یانی پیژیک له دۆزه خی به کان که به کتابه رستن به شه فاعه تی پیغه مبه صلی الله علیه و آله بۆ به هه ست.

که نه مه کال قام ویرته سکی نه وکسانه ده سه لمینیت ، چونکه نه وه تا خوی گه وه له و نایه ته دا به گشتی باس ده کات ، به لام له سوره تی "النساء" نه م بابه ته تاییه ت ده کاته وه ده فه رمیت: (إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ... النساء: ۴۸) واته: خودا له که سانی که خوش ناییت که هاویه شی بۆ بریار ده ده ن، جگه له مه له هه موو شتیکی تر خوش ده بیت.

نه گر خوی گه وه مه به سستی تۆبه کاران نه بویه ، جیاوازی نه ده کرد له نیتوان تاوانه کانی "شیرک وشتی تریش" مادام له پابردودا کردوویه تی و ئیستا تهویه ی کردووه و نایان کاته وه . وهه روه کو گومپاکان وهه ندی له نه فامان به نایه تی: (يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ... الانقطار: ۶) واته: نه ی مروؤ تو چی وای لی کردوویت که سه رکه ش بیت به رامبه ر په روه ردگاری میهره بان و به پیژت.

وهه روه ها ووته ی مه ندی له گومپایان سه باره ت به نایه تی: (لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى * الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى... الليل: ۱۵-۱۶) واته: ناچیتته ناو ناگره وه ، مه گه ر که سانی دپنده و ناپوخت وخوانه ناس نه بیت. نه وه ی به رنامه ی خودای به ناپاست ده زانی وپشتی تی ده کرد. وه نایه تی: (اعدت للكافرين... البقرة: ۲۴) واته: بۆ کافره کان ناماده کراوه . به لام نایه تی: (اعدت للكافرين... البقرة: ۲۴) که باس له دۆزه خ ده کات، به هه مان شیوه ش فرموده تی بۆ به هه شتیش: (اعدت للمتقين... آل عمران: ۱۳۳) واته: ناماده کراوه بۆ له خواترسان.

جا که ده فه رمیت بۆ کافران ناماده کراوه خۆ پیگری له وه ش ناکات که سه ته مکارو فاسقه کان بچنه دۆزه خه وه . هه روه کو چۆن ناماده کردنی به هه شت بۆ له خواترسان مانای نه وه نی به چیت نه وانه ی تۆزقالتیک باوه رپیان هه بووه نه چنه به هه شته وه .

ههروه ها هه نديكى تر به پۆژووگرتنى پۆژانى "عاشوراو عهرفه" ته نانهت هه يانه ده لیت پۆژوو گرتنى عاشورا تاوانى سالىك ده سپيته وه^۱، وه پۆژوو عهرفه ته نها بۆ زياد كردنى پاداشته ، كه چى ئەم بى ئاگايه نازانيت كه پۆژوو مانگى په مه زان ونويژه فه رزه كان خيريان له پۆژوو عهرفه و پۆژى عاشوراش زياتره وبايه خدار تره . كه بى گومان نويژه كان وه نويژى هه ينى بۆ هه ينى به كى تر په مه زان بۆ په مه زانيكى تر ده بنه مايه لى خۆش بوون وسپينه وهى تاوانه بچوكه كان، به مه رجى خۆى له تاوانه گه وره كان بپاريژيت^۲.

جا ئايا چۆن پۆژوو به كى سونهت ده توانيت ئه وه مه موو تاوانه گه ورانه بسپيته وه ، له كاتيكدا خاوه نه كهى هيشتا به رده وامه له سه ر نه نجامدانيان؟! ئەمه مه حاله .

جانه گه ر بى تو م روؤ ده ست له تاوانه گه وره كان هه ل بگريت و پۆژوو سونهت ه كان "عاشوراو عهرفه" نه نجام بدات وته به بكات و نه وساته هه ردوو هۆكاره كه به كده گرن و پال پشتن بۆ به كترى كه كار له سپينه وهى تاوانه گه وره كانيش بكات ، هه روه كو چۆن "په مه زان بۆ په مه زان ونويژه فه رزه كان" هاوكان بۆ سپينه وهى تاوانه بچوكه كان به مه رجيك ده ست له گه وره كانيش هه ل بگريت. ئه وه تا خواى گه وره ش ده فه رمويت: (إِنْ تَجْتَبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ تُكْفِرْ عَنْكُمْ

^۱ - فه رموده به كى "صحيح" لهم باره به وه هاتوو كه پيغمبه ر پرسيارى لى كرا سه بارهت به رۆژوو گرتنى "عاشورا" فه رمويه تى: (يكفر السنة الماضية). (بخارى-باب صوم يوم عاشورا) و (مسلم- الصيام: ۱۹۶-۱۹۷/۱۶۲). وه به مه مان شي ره بۆ رۆژى "عهرفه" له هه ردوو "صحيح" دا هاتوو.

^۲ - فه رموده به كى "صحيح" لهم باره به وه هاتوو كه پيغمبه ر فه رمويه تى: (الصلوات الخمس، والجمعة، ورمضان الى رمضان، كفارات لما بينهن ما لم تغش الكبائر). (مسلم- الطهارة- ۱۴- ۲۳۳/۱۶) گيڤايه تى به وه . وه له سه رووى نه مانه شه وه خوى گه وره ده فه رمويت: (إِنْ تَجْتَبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ تُكْفِرْ عَنْكُمْ سَيَأْتِكُمْ.... النساء: ۳۱) واته: نه گه ر بى تو خۆتان پاريژن له تاوانه گه وره كان ، نه وا له تاوانه كاتان خۆش ده بين.

نه خوښی و چاره سهر

سَيِّئَاتِكُمْ... النساء: ۳۱) واته: نه گهر بیتو خوتان بپارښن له تاوانه گه وره کان، نه وا له تاوانه کانتان خوش ده بین.

جاهه رکاتې هؤکاره کانی سرپینه وهی تاوانه کان زږدین وبه هیڅین نه وساته زږتر نه گهری لی خوشبوون و سرپینه وهی تاوانه گه وره کانیش ده بیت.

گومانی باش بردن به خوای گه وره... ټیگه یشتنی هله

وه کو پشت به ستن به و فرموده قودسیه کی که پیغه مبه ری خودا ﷻ بومان باس ده کات که خوای گه وره فرمویه تی: (وانا عند حسن ظن عبدي بي، فليظن بي ماشاء) 'واته: من به پیی گومانی باشی بنده کم، کاری له گهل ده کم جا چوڼ گومانم پی ده بات بابیبات.

۱ - نعم فرموده به "صحیح"، (بخاری ۷۴۰۵) وه (مسلم ۵/۱۷) گپړایانه تموه. لسه ده قی فرموده به کی درېژ که "ابی هریره" ؓ که پیغه مبه ری فرمویه تی: (انا عند ظن عبدي بي، وانا معه اذا ذكرني فان ذكرني في نفسه ذكرته في نفسي، وان ذكرني في ملأ ذكرته في ملأ خير منهم، وان تقرب الي بشير تقربت اليه ذراعاً، وان تقرب الي ذراعاً تقربت اليه باعاً وان اتاني بمشي آتیه هروله). واته: من به پیی گومان بردنی بنده کم پیم، وه من هله گهلیدام هه رکاتې له دهروونی خویدا یادم بکاتهوه، منیش له لای خوم یادی ده کمهوه، نه گهر نهو له لای که سانیکی تر یادی کردهوه، منیش له لای که سانیکی لهوان چاکر یادی ده کمهوه، وه نه گهر نهو بستیک له من نریک پیتموه، نهوا من بالیک لیتی نریک ده بجهوه. وه نه گهر بالیک له من نریک بووهوه، نهوا من ههنگاویکی گه ور لیتی نریک ده بجهوه. وه نه گهر بهر یشتن بیت بز لام، نهوا من به خیرایی دیم بز لای.

وه ههروه ها له لای مسلم بهم شیوه به هاتوه. نعم فرموده به که "جابر بن عبدالله" ده لیت گویم له پیغه مبه ری بوو له پیش مردنی به سی ږوژ ده بفرموو: (لا يموت احدكم الا وهو يحسن الظن بالله) واته: که سیک له نیره نه مریت تا گومانی باش به خوای خو ی نه بات.

"نرووی" ده لیت: مبه ستم لیره دا گومانی باش واته باوه ری وایت که خوای گه وره په حسی لی ده کات وسزای نادات. وه زانایان ده لیت: له کاتی لهش ساغیدا زور له خوا برسیت و کاری چاکه نه بجام بدات، وه له کاتی سهره مرگیشدا تکا کاریت و گومانی باش به خودا بهریت که سهر فرازی ده کات.

وه فرموده ی "مسلم" پشت راستی نعم حالته ده کاتهوه که پیغه مبه ری ده فرمیت: (يعث لحل عبد على مامات عليه) واته: خوای گه وره مردوه کان له سهر هه مان حالته ی مردزی زیندویان ده کاتهوه.

واتا چۆن گومانم پی ده بات چی به سهردا بهینم هه روای له گه له ده که م. بی گومان که سیک گومانی چاکه به خوای گه وره ده بات چاوه پوانی مامه له ی چاکه لیی ده کات، که خوی چاکه خوازینیت وه چاوه پوانی پاداشتی چاکه خوازی به که ده کاته وه. چونکه خوای گه وره له سهر به لینی خویه تی و ته و به ی لی قبول کرد وه.

وه هه رکه سی بکری تاوانه گه وره کان و خراپه کاری و به دره و شتی و یاخی بوون بیت له دنیا، هه میشه بیر له وه ده کاته وه که خوای گه وره چۆن تۆله ی لی ده سینیتته وه، وه هر ئه م تاوانکاریانه ده به نه پێگر که به گه شبینانه وه گومانی باش به ریت به خوای گه وره، ئه مه له دنیا شدا هه روایه. تۆسه رپچی له خۆت گه وره تر بکه ییت چاوه پوانیت سزات بدات نه ک پاداشت بداته وه. جا هه رکه سیک باشه ی ئه نجام دابیت چاوه پوانی باشه ده کات له خواوه وه به پێچه وانه شه وه.

هه ره که "حسن البصری" ده لیت: ئه و باوه پدارانه ی که کاری چاکه ده که ن وه هه ربۆیه گومانی چاک و باش به خوای گه وره ده به ن، به لām تاوانکار چونکه گومانی خراپ به خوای گه وره ده بات هه میشه خه ریکی کاری خراپه یه.

چۆن گومانی باش به خودا به ریت له کاتیکدا هه میشه سه رپچی فه رمانه کانی ده کات و مافی پیتشیل ده کات، وه دژایه تی په یامبه رانی "بانگخوازی" رێگه ی خواده کات، وه بی باوه پی ده نوینیت به رامبه ر به بوون و سیفات و ناوه جوانه کانی خوا. وه باوه پدار به نه فام و نه زان و کۆنه په رست له قه له م ده دات؟ چۆن گومانی باش ده بات که خوی گومانی وایه که ئه و خودایه نه فه رمان ده کات و نه قسه ده کات نه توپه ده بیت و نه پێگری ده کات؟!

هه ربۆیه خودای گه وره ده رباره یان ده فه رمیت: (وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ اَرَدَاكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ... فصلت: ۲۳) واته: ئه وه به رنه نجامی ئه و گومانه نا په سه ندانه تان بوو به رامبه ر په ره ر دگارتان، ئیستا بووه هۆی داخران و تیاچووتان وچوونه پیزی زه ره ره ندانه وه.

جاهه‌رکه‌سیک ئەمه بیروباوه‌پی بیټ ، جاپۆن گومان ده‌بات که خوای گه‌وره‌ لیتی خوش بیټ و به‌ به‌هه‌شتی به‌رینی شادبکات؟ ئەمه‌ خۆ خه‌له‌تاندنه‌ و سه‌رلی شتواوی به‌که‌ شه‌یتان دواکه‌وتوو ده‌کانی پی گومپاده‌کات، نه‌ک گومان باش بردن.

تاوانکار و یاخی بوو ، بی ئاگایه‌ له‌سیفاته‌ جوانه‌کانی خودا گه‌ده‌ییست
وده‌ییست

گه‌ر به‌جوانی له‌م حاله‌ته‌ ورد بینه‌وه‌ که چۆن له‌دلی مرۆفیکدا ئەم دوو شته‌ کۆده‌بیته‌وه‌ . کاتی که‌ دلنیا به‌ که‌ خوای گه‌وره‌ به‌وردی ده‌ییستی و ووته‌کانی ده‌بیستیت و به‌ ئاگایه‌ له‌ نه‌ینی و ئاشکراکانی ووه‌ له‌ به‌رده‌میدا پاوه‌ستاره‌ که‌ تاوانکاری ده‌کات و ماف و یاسای خودا پیشیل ده‌کات. هه‌رخۆشی به‌رپرسه‌ له‌ سه‌رکار و ووته‌کانی که‌ نه‌ دجای داون . له‌ گه‌ل هه‌موو نه‌مانه‌شدا هه‌شتا پی وایه‌ گومانی باش به‌ خودای گه‌وره‌ به‌ریت، ئەمه‌ جگه‌ له‌ فیلی شه‌یتان و سه‌رکه‌شی ده‌روون نه‌بیټ هه‌چی تر نی به‌ . (أبو امامه سهل بن حنيف) ده‌لئت: من و (عروه بن الزبير) چووین بۆ لای خاتوو عائشه‌ ؓ فه‌رموی: (لو رأيتما رسول الله ﷺ في مرض له، و كانت عنده ستة دنائير اوسبعة دنائير، فأمروني رسول الله ﷺ ان أفرقها فاشغلني وجع رسول الله ﷺ حتى عافاه الله ، ثم سألتني عنها فقال: ما فعلت؟ أكنت فرقت الستة الدنائير ؟ فقلت: لا والله، لقد كان شغلني وجعك، قالت: فدعا بها فوضعها في كفه، فقال: ما ظن نبي الله لو لقي الله وهذه عنده؟) ^١ . واته‌: ئەگه‌ر ئیوه‌ پیغه‌مبه‌ری خوداتان ببینایه‌ له‌ به‌کێک له‌ نه‌خۆشیه‌ کاند، پێنج یان شه‌ش دیناری لای بوو، پیی دام و فه‌رموی: په‌رش و به‌ لاوی بکه‌ره‌وه‌ به‌ سه‌ر هه‌زاراندا . دواتر منیش به‌ هۆی سه‌رقال بوونم به‌ ئازارو ئیشتی پیغه‌مبه‌ری خواوه‌ پاسپارده‌که‌م له‌ یاد چوو . پاشان پیغه‌مبه‌ری خودا چاک بۆوه‌ ، لیتی پرسیم چیت کرد، پاره‌که‌ت بلۆک کرده‌وه‌؟ منیش پیم ووت به‌ هۆی سه‌رقال بوونم

^١ - ئەم فه‌رموده‌یه‌ "صحیح" ه، (امام احمد ٨٦/٦-١٨٢، ١٠٤) گێڕایه‌تی یه‌وه‌ سه‌نده‌که‌ی صحیحه‌ .

به نازاری تۆوه له یادم چوو. پیغه مبه ریش لئی وه رگرتم و فهرمووی: ئایا ده بیئت گومانی پیغه مبه ری خودا چی بیئت کاتیک به دیداری خودا بگه م و ئه م بره پاره یه م لابی؟ ... وه له فهرمووده یه کی تر دا له بری بره گی "نبی الله" بره گی "محمد" هاتوو.

جانه گه ر ئه مه دیدو بۆچوون و گومانی پیغه مبه ری خودا بیئت، ئه بیئت گومانی ئه نجام ده رانی تاوانه گه وره کان سته مکاران چۆن بیئت... ئایا به ته نها ووتنی ئیمه گومانمان باش بووه به تۆ خودایه که سزمان نادهیت، ئیتر ئیمه ش بۆیه هه موو جۆره کاریکمان ده کرد. پزگاریان ده بیئت و سزای دۆزه خ ناچێن؟

پاک و بی گه ردی بۆخوای گه وره... گومرایی مڕۆڤ به چی پله یه ک ده گه یه نیت. ئه وه تا هه زده تی ابراهیم (سه لامی خوی لیبیئت) پووده کاته نه ته وه که ی و ده لیت: (أَفْئَكَا آلِهَةً دُونَ اللَّهِ يُرِيدُونَ * فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ... صافات: ۸۶-۸۷) واته: ئیوه شتی ده ست هه لبه ست ده که نه خواو له جیاتی په ره وردگار ده تانه ویت بیپه رستن؟ باشه ناخر ئیوه چ گومانیکتان له په ره وردگاری جیهانه کان؟

تیکه یشتنی دروست له مه ر گومانی باش بردن به خودا

ئه وه ی له م بابته وردبیته وه بۆی ده رده که ویت که گومانی باش بردن به خودا مایه ی کرداری باشه و چاکه یه. چونکه مڕۆڤ ده زانیت که خودای گه وره پاداشتی چاکه ی کاره باشه کانی ده داته وه هه ر بۆیه کرداری باشه و چاکه ئه نجام ده دات.

جا هه رچه نده گومانی باش بیئت ئه و زیاتر کاری باش ئه نجام ده دات، به لام گومانی باش بردن به خودا له گه ل شوین که وتنی ئاره زوو یه ک ناگریته وه. هه ربۆیه له فهرمووده ی (شداد بن اوس) دا هاتوو که (ترمذی) له (مسند) دا هاتوو که پیغه مبه ری خودا ﷺ ده فهرمیت: (الکیس من دان نفسه وعمل لما بعد الموت والعاجز من اتبع نفسه هواها وتمنى على الله) ' واته: که سی ژیرو وریا ئه و که سه یه

١ - نهم فهرمووده یه "حسن لغیره" ه، (ترمذی- ۲۴۵۹) وه به "حسن" ی داده نیت وه (امام احمد ۱۲۴/۴) وه (ابن ماجه- ۴۲۶۰).

نه‌خوښی و چاره‌سەر

که لږرسینه‌وه ولټپېچینه‌وهی (محاسبه‌ی) خوږی ده‌کات وکار بډوای مردن ده‌کات، وه‌که‌سی بی‌ده‌سه‌لات وبی‌ئیراده نه‌وکه‌سه‌یه که به‌شوینی ئاره‌زوایی وه‌وا ده‌که‌وټ، ته‌نھا ئاوات ده‌خوازیت به‌خوای گه‌وره .

به‌پوختی:

گومانی باش بردن به‌خودا، هاوړپکه له‌گه‌ل ده‌ست گرتن به‌هۆکاره‌کانی پزگاری له قیامه‌تدا. به‌لام له‌گه‌ل ده‌ست گرتن به‌هۆکاره‌کانی تیاچوون به‌روه‌ه‌لدیرچوون شتیک نی په‌ناوی گومانی باش بیټ.

جانه‌گه‌ر ووترا: به‌لئ ده‌کریت، چونکه په‌حمه‌ت وپه‌زه‌یی ولئ بورده‌یی خوای گه‌وره بی سنوړه‌و پټش تووړه‌بوونی که‌وتووه وه‌ه‌موو شتیکي داپوشیوه .

جیاوازی له‌نیوان گومانی باش بردن به‌خودا و بوغرابوون به‌خودا

وه‌نه‌گه‌ر ووترا: خوای گه‌وره زور له‌مانه‌ی که ئیوه باسی ده‌که‌ن ده‌وله‌مه‌ندتر و به‌خشنده‌تر ولټبورده‌ترو به‌به‌زه‌یی یه، ئیمه هه‌رچی بکه‌ین په‌حمه‌ت وپه‌زه‌یی یه‌که‌ی ده‌مانگرېته‌وه. راسته خوای گه‌وره خاوه‌نی چه‌ندین سیفاتی جوانی هاوشتوه‌ی نه‌مانه‌یه، به‌لام له‌سیفاته‌نایابه‌کانی خوای گه‌وره بریتی یه له "دانایی- الحکمه" وه‌ه‌ریه‌که له‌م سیفاتانه‌ی سه‌ره‌وه که‌باس کران له‌شوینی شیاو وگونجاوی خویدا به‌کارده‌هینیت وه بق که‌سانیکیش شایه‌نی نه‌وه‌بن که به‌زه‌یی وپه‌حمه‌تی بیانگرېته‌وه له‌ته‌وبه‌کاران وچاکه خوازان نه‌ک که‌سانی خوانه‌ناس وتاوه‌نکارو سته‌مکار وپیشیل کاری یاساو شه‌ری خودا بن.

به‌لکو بق که‌سانیکه له‌بری کاری خراپه چاکه‌ده‌که‌ن وسه‌رجه‌م نه‌وته‌مه‌نه‌ی که‌ماویانه له‌کاری خیردا به‌ختی ده‌که‌ن. جابه‌نه‌مه‌یان ده‌وتریت گومانی باش بردن به‌خوای گه‌وره. وه‌به‌وی تریان ده‌وتریت "غرور" بوون به‌خوای گه‌وره... په‌نا به‌خودای که‌وره ده‌گرین.

ابن القيم الجوزی

ئەو تا خۆی گەورە دەفەر مووێت: (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ... البقرة: ٢١٨) واتە: ئەو کەسانەی کە باوەڕیان هێناوە و کۆچ دەکەن و تێ دەکۆشن لە پێناوی خۆدای گەورە، ئەوانە مەبەستیان پەرحمەت و بەزەیی و میهره‌بانی خوایه. خۆی گەورە ئەمانی بە پێپی تەکا کار ناو دەبات نە ک فاسقەکان.

هەروەها دەفەر مووێت: (ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ... النحل: ١١٩) واتە: ئەو کەسانەی بە نەزانێن کاری خراپەیان ئەنجام داوە بەلام پاشان تەو بەیان کردووە و گەراوێتەو بۆ لای خۆی گەورە و کاری چاکەخوازیان ئەنجام داوە، ئەوا خۆی گەورە بۆ کارەکانی پیشووتریان لێبوردە و بەزەیی و میهره‌بانه.

خۆی گەورە پێمان پادەگەینێت کە لێبوردەیه بۆ ئەو کەسانەی بەم شیوەیه گەراپێتێتەو بۆ لای خۆدا. جا کەسانی ژیر و زانا بابەتی "رجاء - تکا" لە شوێنی. شیاوی خۆیدا بەکار دەهێنن، بەلام نەزان و نەفامەکان لە شوێنی شیاوی خۆیدا بەکاری ناھێنێت.

ئەو کەسانە زۆر نەفام و نەزانن کە پشت بە پەرحمەت و لای بوردەیی خۆدا

دەبەستن لە هەمان گاتدا فەرماشته‌کانی پشت گۆی دەخەن

تَقْرِيكَ لە خەڵکی بە نەفامانە پشت ئەستوری پەرحمەت و لای بوردەیی خۆی گەورە بوونە فەرماشته‌کانیشی پشت گۆی دەخەن و داواکاریه‌کانی جی بە جی ناکەن، وە ک بێتی لە یادیان چوو کە خۆی گەورە خواوەنی توندترین سزایه وەهیچ بەریه‌ستێک نییه پێگهی لە خشم و توپه‌یی خۆدا بگرتێت بەرامبەر بە تاو و نباران. جا هەرکەسی پشت بە لێبوردەیی خوا ببەستێت و سوور بێت لە سەر تاوانکاری، ئەوا وە ک مل هوپ و یاخی و کە لە پەق وایه.

نەخشى و چارەسەر

"مەروف" دەلەت: تۆككەلەكەسەك دەكەيت كەپەھەمەت لى بىكەت و بىتورىت، كەچى بەبەردەوامى تۆش بى فەرمانى دەكەيت وياخى دەبىت لى، ئەمە ئەوپەرى بى عەقلى وسەرشۆپى يە.

وہبە "حسن" يان ووت: دەبىنەن زۆر دەگىرىت؟

ئەویش ووتى: ئەترسم... فېم بەداتە دۆزەخەو بەكى نى يە.

وہرەوہا دەبووت: "ھەندى لەخەلكى ئەوہەندە پىشتىان بە لىخۆش بوونى خودا بەستوۋە كەكەتتى مردن ولەدنیا دەرچوون تەنەت فرىايى تەبەكەردىنىش نەكەوتن" ھەردەبىنى دەلەت: ئىمە گومانى باش دەبەن بەخودا، بەپاستى درۆيان كەرد، ئەگەر گومانى باشيان بېردايە كارى باشيان ئەنجام بەدايە.

پىاويك لە "حسن" ى پرسى: تۆپات چۆنە بەپېرىك كەلە دانىشتەكانياندا زۆر دەترسىنن بەئەندازەيەك دەلەت ئىستا دەفېم لەترسانە؟

حسن ووتى: بەپايى من ھاوپىتى كەردى ئەم پېرە گەلە باشترە لەپېرىك كەھەردەلەت كەنەوہ كەترس وپىرت لەقىامەت كەم بېتەوہ.

وہلە ھەردو "صحيح" دا ھاتوۋە لەفەرمودەى "اسامە بن زىد" كە دەلەت گۆيم لى بوۋە كەپىغەمبەر ﷺ فەرمودىتە: (يُجاء بالرجل يوم القيامة فيلقى في النار، فتندلق أفتاب بطنه فيدور في النار كما يدور الحمار برحاه، فيطوف به أهل النار. فيقولون: يا فلان، ما أصابك، ألم تكن تأمرنا بالمعروف وتنهانا عن المنكر، فيقول: كنت أمركم بالمعروف ولأتية، وأنهاكم عن المنكر وآتية) ^۱ واتە: پىاويك دەھىنن لەپۆزى قىامەتدا دەيخەنە ناو دۆزەخەوہ، ھەرچى پىخۆلەكانى ناوسكى ھەيە ھەرھەموۋى دەكەوۋىتە سەرزەوى، وەبەدەورى پىخۆلەكانى دەسوپىتەوہ وەكو سورانەوہى گۆيدىرېژ بەدەورى مېخسەكەيدا. خەلكى پېي دەلەن: ئەي فلان كەس

^۱ - نەم فەرمودەيە "صحيح" ە، (بخارى: ۳۲۶۷ - ۷۰۹۸) وە (مسلم ۱۱۰/۱۸ - نوۋى) گېرايانەتەوہ.

ابن القيم الجوزی

چیت به سهردا هاتوو ، ئه ی تۆله دونیادا فرمانت پی نه ده کردین به چاکه و پێگرت ده کردین له خراپه ؟ ئه ویش ده لیت: من فرمانم پی ده کردن به چاکه که چی خۆم نه ده کرد، وه پێگرم ده کردن له خراپه ، که چی خۆم ده مکرد.

وه امام احمد ده گێڕێته وه له فهرمووده ی "ابی رافع" که ده لیت پێغه مبه ر به لای گۆرستانی (بقیع) دا تی به پی وهرمووی: (أف لك، فظننت انه يريدني، فقال: لا، ولكن هذا قبر فلان، بعثته ساعيا الى آل فلان، فغل ثمرة فذرع الآن مثلها من النار) 'واته: فهرمووی: ئۆف له تۆ، منیش وام زانی که مه به سستی من، پێغه مبه ر فهرمووی: نه خێر مه به ستم تۆ نییه مه به ستم نه و گۆڕه یه ، که گۆڕی فلان که سه ، جارێک ناردم له لای فلانه تیره غه نیمه تیره کۆبکاته وه به لام له وێ پارچه قوماشیکی له غه نیمه که مه لگرت بۆ خۆی به بی پرس ، ئیچستا نه و قوماشه وه ک خۆی له ناگر دروست کراوه . وه له "مسند" ی امام احمد دا هاتوو له فهرمووده ی "انس بن مالک" رضی الله عنه فهرمووی که پێغه مبه ر صلی الله علیه و آله فهرموویه تی: (مررت ليلة اسري الي على قوم تقرر ض شفاهم بمقارض من نار، فقلت: من هؤلاء قالوا خطباء من امتك من اهل الدنيا، كانوا يأمرون الناس بالبر وينسون انفسهم) . 'واته: له شه وی ئیسرادا که به رزکرامه وه بۆ ئاسمان، پێڕێکم بینی که لێوه کانیا ن ده بپردان به مه قه سی ناگرین، پرسیم ئه مانه کێ؟ ووتیان: ئه مانه ووتار بێژن له خه لکی دنیا له نه ته وه که ت، که مه میشه فه رمانیا ن ده کرد به چاکه و خۆیا ن له بیر ده کرد.

وه مه روه ها له فهرمووده ی "انس بن مالک" رضی الله عنه ده لیت که پێغه مبه ر فهرموویه تی صلی الله علیه و آله: (لما عرج بي، مررت بقوم لها أظافر من نحاس يخمشون بها وجوههم وصدرهم، فقلت: من هؤلاء يا جبريل؟ فقال: هؤلاء الذين كانوا يأكلون لحوم الناس، ويقعون في

^۱ - نهم فهرمووده یه (ضعيف الاسناد)، (امام احمد: ۷/۶، ۳۹۲) (الطبراني ۳۰۲/۱) و (النسائي ۱۱۵/۲) بروانه (مجمع الزوائد ۵۳/۳).

^۲ - نهم فهرمووده یه "صحیح"، (امام احمد: ۳/۲۳۱، ۱۲۰، ۲۳۹) گێڕایه تیه وه.

أعراضهم) ^۱. واته: له کاتی بلند کردنه و هم له شهوی ئیسراو میعراجدا به سهر نه ته و هو پیریکدا تپه پیم که نینوکی دریزیان هه بوو له مس دروست کرابوو به و نینوکانی چنگیان ددها له دهم و چاو سنگیان و دایان ده پنی. به جبریل ووت: ئه م پیره کی یه؟ ئه ویش ووتی: ئه مانه ئه و پیره ن که هه میسه گوشتی مرؤفه کانیان ده خوارد و به خرابه باسی ناموسی خه لکیان ده کرد... مه به سستی له گوشتی خه لکی واته غه بیته کردنه. و هه روه ما له "انس" وه که پیغه مبه ﷺ به زوری ئه م ووته یی دوو پات ده کرده وه که ده یفرموو: (یا مقلب القلوب والابصار، ثبت قلبي علی دینک، فقلنا یا رسول الله، امانا بك وبما جئت به، فهل تخاف علينا؟ قال ﷺ: نعم، ان القلوب بین اصبعین من اصابع الله یقلبها کیف شاء) ^۲. واته: ئه ی ناوه ژووکه ره وه ی دل و چاره کان، دل و ده رونمان جیگر که له سهر ئاینه که ت. ئیمه ش ووتمان ئه ی پیغه مبه ر ئیمه باوه رمان به تو هیناوه و وه به وه شی که تو هیناوت و ئایا هیشتا لیمان ده ترسیت که بگورین؟ فه رموی: به لی... دلّه کان له نیتوان دوو په نجه ن له په تچه کانی خوای که وده، ده یان گوریت چونی بویت.

و هه روه ما هاتوو که پیغه مبه ری خودا ﷺ به جبریلی ووت: (مالي لااری مکائیل ضاحکا قط؟ قال: ما ضحك منذ ان خلقت النار.) ^۳ واته: بۆچی هیچ کاتیک میکائیل نابینم که پی بکه نیت؟ ئه ویش فه رموی: له وپۆژه وه ی که دۆزه خ وئاگر دروست کراوه ئه و ئیتر پی نه که نیوه.

وه له صحیح مسلم دا هاتوو که پیغه مبه ر ﷺ فه رمویه تی: (یؤتی بأنعیم اهل النار، فیصبع فی النار صبغة. ثم یقال له: یا ابن آدم، هل رأیت خیراً قط؟ هل مر بك نعیم

^۱ - ئه م فه رموده یه "صحیح" ه، هه مان سه رچاوه ی پشور.

^۲ - ئه م فه رموده یه "صحیح" ه، هه مان سه رچاوه ی پشور، (۱۱۳/۴، ۳/۲)، (۱۸۳/۴) وه (حاکم ۵۲۵/۱) به صحیحی داناو له سه ر مه رجی "مسلم".

^۳ - ئه م فه رموده یه (ضعیف الاسناد) ه، (امام احمد ۳/۲۲۴) گێڕاوه یه ته وه (حافظ الهیثمی له المجموع: ۳۸۵/۱۰) دا هیناوتی.

قط؟ فيقول: لا والله يارب ، ويؤتي بأشد الناس بؤساً في الدنيا من أهل الجنة، فيصبغ في الجنة صبغة، فيقال له: يا ابن آدم ، هل رأيت بؤساً قط؟ هل مريك شدة قط؟ فيقول: لا والله يا رب، ما مر بي بؤس قط، ولا رأيت شدة قط. ^١ واته: كهسيك دههين له وانهى كه خوشترين ژيان ژياييت له دونيادا "كه ئيستا له دۆزه خيه كانه". مهلى ده كيشتن له دۆزه خ پاشان پتي ده لئين: ئه كوپى ئادهم ئايا له ژيانندا. خوشى وشاديت بينيوه؟ ئه ويش ده لئيت: نه خير سويند بيت به تو نه م بينيوه. وه كه سيك دههين له وانهى كه له ناخوشترين و دژوارترين جورى ژياندا ژياييت له دونيادا "كه ئيستا له به ههشته يه كانه" به به هشتدا مهلى ده كيشتن، دواتر لئي ده پرسن و ده لئين: ئايا له ژياندا ناخوشى وخه مناكيبه كت بينيوه؟ ئه ويش ده لئيت: نه خير په روه ردگار هيچ ناخوشى وخه مناكيبه كم نه بيوه.

وه له "مسند" دا هاتوه له فهرموده ^٢ "براء بن عازب" رضي الله عنه ده لئيت: له گه ل تهرمي پياويكي ئه نسارى به پي كه وتين بۆ گورستان و پيغه مبه ريشمان له گه لدا بوو. كاتيک كه به خاكمان سپارد پيغه مبه عليه السلام دانيشت و ئيمهش به چوارده وريدا دانيشتين. زۆر له كه شيكي ناخوشدا بووين ، وه پيغه مبه عليه السلام چيلكه يه كي "پارچه داركي بچوك" به ده ستي يه وه بوو زه وي يه كه ي پي ه لده كهن، پاشان سه ري به رزكرده وهو دوو تاسي جار فهرمووي "استعيذوا بالله من عذاب القبر... واته پشت به خوا به ستن له سزاي گور"، پاشان فهرمووي: ان العبد المؤمن اذا كان في انقطاع من الدنيا وإقبال من الآخرة نزل اليه ملائكة من السماء بيض الوجوه، كأنهم وجوههم الشمس، معهم كفن من أكفان أهل الجنة، وحنوط من حنوط الجنة، حتى يجلسوا منه مد البصر، ثم يجيء ملك الموت حتي يجلس عند رأسه، فيقول: أخرجني أيتها النفس المطمئنة أخرجني الى مغفرة من الله ورضوان، فتخرج تسيل كما تسيل القطرة من

^١ - نهم فهرموده "صحیح"ه، (مسلم ۱۷/۱۴۶ - نووی) وه (احمد ۳/۲۰۳) وه (نسائی ۳۶/۶) گيرايانه ته وه.

في السماء فيأخذها لم يدعوها في يده طرفة عين حتى يأخذها فيجعلوها في ذلك الكفن وفي ذلك الحنوط، فإذا أخذها لم الكفن وفي ذلك الحنوط، ويخرج منها كأطيب نفحة مسك وجدت على وجه الأرض، فيصعدون بها، فلا يمرون بها على ملاء من الملائكة الا قالوا: ما هذه الروح الطيبة؟ فيقولون: روح فلان ابن فلان. بأحسن أسمائه التي كانوا يسمونه بها في الدنيا، فيستفتحون له، فيفتح له، فيشيعه من كل سماء مقربوها الى السماء التي تليها، حتى ينتهي به السماء السابعة، فيقول الله عز وجل: اكتبوا كتاب عبدي في عليين، واعيدوه الى الأرض فأني منها خلقتهم وفيها أعيدهم ، ومنها أخرجهم تارة أخرى، قال: فتعاد روحه الى الأرض فيأتيه ملكان، فيجلسانه فيقولان له: من ربك ؟ فيقول ربي عزوجل. فيقولان له: ما دينك؟ فيقول: ديني الاسلام. فيقولان له: ماهذا الرجل الذي بعث فيكم؟ فيقول: هو (محمد) رسول الله. فيقولان له: وما علمك؟ فيقول: قرأت كتاب الله عزوجل فأمنت به وصدقت، فينادي مناد من السماء: ان صدق عبدي ، فأفرشوا له من الجنة، والبسوه من الجنة، وافتحوا له باباً الى الجنة. قال: فيأتيه من روحها وطيبها ، ويفسح له في قبره مد بصره. قال: ويأتيه رجل الحسن الوجه، حسن الثياب، طيب الريح. فيقول: ابشر بالذي يسرك هذا يومك الذي كنت توعده من انت فوجهك الوجه الذي يجيء بالخير. فيقول: انا عمك الصالح، فيقول: رب اقم الساعة... رب اقم الساعة، حتى أرجع الى أهلي ومالي، قال وان العبد الكافر، اذا كان في انقطاع من الدنيا واقبال من الآخرة نزل إليه ملائكة من السماء، سود الوجوه، معهم المسوح، فيجلسون منه مد البصر، ثم يجيء ملك الموت حتى يجلس عند رأسه ، فيقول: ايتها النفس الخبيثة: أخرجي الى سخط من الله وغضب، قال: فتفرق في جسده فينزعها كما ينزع السفود من الصوف المبتل، فيأخذها فإذا أخذها لم يدعوها في طرفة عين ، حتى يجعلوها في تلك المسوح، ويخرج منها كأنتن ريح جيفة وجدت على وجه الأرض ، فيصعدون بها ، فلا يمرون بها على ملاء من الملائكة الا قالوا: ماهذه الروح

ابن القيم الجوزي

الخبیثة؟ فيقولون: روح فلان بن فلان، بأفبح أسمائه التي يسمى بها في الدنيا ، فيستفتح فلا يفتح له ثم قرأ رسول الله ﷺ: "لا تفتح لهم ابواب السماء ولا يدخلون الجنة حتى يلج الجمل في سم الخياط...:اعراف:٤٠" فيقول الله عزوجل: اكتبوا كتابه في سجين، في الارض السفلى، فتطرح روحه طرحا ثم قرأ "وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتُخَطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِينٍ...الحج: ٣١) . فتعاد روحه في جسده ويأتيه ملكان فيجلسانه فيقولان له: من ربك؟ فيقول: هاه...هاه، لا أدري. فيقولان له ما دينك؟ فيقول: ها...ها لا أدري. فيقولان له ماهذا الرجل الذي بعث منكم ، فيقول: ها...ها لا أدري.. فينادي مناد من السماء: ان كذب عبادي، فأفرشوا له من النار وافتحوا له بابا الى النار. فيأتيه من حرها وسمومها، ويفيق عليه قبره ،حتى تختلف فيه أضلاعه، ويأتيه رجل قبيح الوجه قبيح الثياب، منتن الريح.. فيقول: أبشر بالذي يسوءك ، هذا يومك الذي كنت توعده، فيقول: من انت؟ فوجهك الوجه الذي يجيء بالشر ، فيقول: انا عمك الخبيث، فيقول: رب لاتقم الساعة) ^١.

واته: پاش نه وهی فەرمووی پەنا بگرن بەخوا لەسزای گوپ ، فەرمووی: کاتیەک مرقوئی باوهدار کۆتایی بەژیانی دنیاوی دیت و بەرهو ژیانی قیامەت نزیک دەبێتەوه، پێپرێک لەفریشتەئێ ئاسمان دادەبەزن بۆ لای کە پوختساری لەشیوەئێ خۆردایە لەپەرشنگداریدا. کفنی بەهەشت و بۆنی بەهەشتیان پێیە، لەتەنیشتهوه دادەنیشن تا چاوپرکات. پاشان فریشتەئێ گیان کێشان دیت و لەژوور سەریهوه دادەنیشیت، پێی دەلێت: ئه‌ئێ دەروونی پاک و ئارام و دلنیا ، دەرچۆ بۆ دیداری بەخشندەئێ و لێبۆردەئێ پەزنامەندی خوای گەوره ، پاشان گیانەکەئێ دەردەچیت لەشیوەئێ دلۆپێک ئاو

^١ - نەم فەرموودەئێ "صحیح"ه، (امام احمد: ٤/٢٨٧-٢٩٥) وه ابوداود وکەسانی تریش گێڕایانەتەوه لە "صحیحین" دا هەیه کەبە "المشهور" بەناوبانگە. بڕوانە دەرهێنانی نەم فەرموودەئێ لە کتابی "اهوال القبور/ برقم: ٤ "نوسیفی(ابن رجب الحنبلی).

لە دەمى گۆزەو ، پاشان وەرى دەگرن، لىرەدا پاستەوخۆ لە دەستى وەردەگرن
 لە چاوپروكانىكا. وەدايدەپۆشن بەوكفنه بەهەشتى. وەبۆن خۆشى دەكەن بەبۆنى
 بەهەشت ، كە دەرى دەهتەن بۆن خۆش بوو بەخۆشتەن بۆنى ميسك لەسەر زەويدا،
 پاشان بەرەو ئاسمان بۆندى دەكەنەو، وەبەلاى ھەر پىرپىكى فرىشتەدا تى دەپەن
 پرسىار دەكەن: ئەم پوچە پاك و بۆن خۆشە كى؟ پىيان دەلەن: ئەمە پوچى فلانە
 كەسى كوپى فلانەكەسە. بەخۆشتەن ناو ناوى دەبەن كە لەدونيادا ناوبراوە. پاشان
 فرىشتەكان داواى كردنەو، دەركاى ئاسمان دەكەن بۆى ، ئەوانىش دەركاكە
 دەكەنەو، وەھەر ئاسمانىكەو لەلایەن فرىشتە زۆر بەپىزەكانەو كە لەخوداوە نزىكن
 بەمەراسىمىكى شكۆدار بەپى دەخەن، تادەگاتە ئاسمانى ھوتەم. خوداى گەورە
 دەفەرمىت: "كتابى بەندەكەم لە تۆمارى (علين) تۆمار بكە (كە تايبەتە
 بەبەهەشتىەكان) پاشان دەفەرمىت بىگەپىننەو، بۆ زەوى ، چونكە من لەزەوى
 دروستم كردووە، وەھەر بۆ ئەویش دەيان گەپىننەو، وەھەرلە ئەویشدا جارىكى تر
 زىندويان دەكەينەو". پاشان پوچى دەگىرنەو، بۆ سەرزەوى بۆ ناوجەستى ،
 پاشان دوو فرىشتە دىنە ديارى ولى دەپرسن كى خوداتە؟ ئەویش دەلەت: اللە خوداى
 گەورەمە. وەلى دەپرسنەو: ئايىنى تۆ چى؟ ئەویش دەلەت: ئايىنى من ئىسلامە.
 ديسانەو، لى دەپرسنەو: ئەو پياوھە كى؟ بەكەلەنئو ئىوھەى مۆفدا پەوانە كراوھ:
 ئەویش دەلەت: ئەو "محمد" ، كەپىغەمبەرەونىردراوى خوداى گەورەمە. وەلى
 دەپرسن چۆن زانیت؟ ئەویش دەلەت: كىتابى خودام خويندەو، وياوھەم پىي ھىنا
 وەپاستم زانىوھ. دەنگىك لە ئاسمانەو دىت و دەلەت: بەندەكەم پاستى كردووە
 لەپاخەرى بەهەشتى بۆ پابخەن، وپۆشاكى بەهەشتى لەبەر بكەن ، وەدەركاگەكى بۆ
 والا بكەن بۆ بەهەشت ، لەوئوھ بۆن و بەرامى خۆشى بۆدیت، گۆرەكەى بۆ فراوان
 دەكرىت بەئەندازەى چاوپروكات.. پىغەمبەر فەرمووى: پياوھەى پوچەى و جل و بەرگ
 جوان دىت بۆ لای پىي دەلەت: مژدەبىت بەوھەى كە ئاسانكارى بۆكرىت، ئەمە

نه خوښی و چاره سهر

په شه بايه كي به هيز بيغږينيت ويبيات بوشوينيكي دور و قول..... پاشان پوهي ده گږنه وه بڼ ناوچه سته كه ي. دوو فريشته دپنه لاي وليي ده پرسن: كي خوداته؟ نه ویش ده لیت: ها...ها...نازانم. وه لیتی ده پرسن: ئایني تو چی یه؟ ده لیت: ها...ها...نازانم. وه ده پرسنه وه: نهو پیاوه كي یه كه له نیو نیوه نیردرا؟ ده لیت: ها...ها...نازانم. ده نگیك له ئاسمانه وه دیت ده لیت: بهنده كه م دروی كرد له پایه خي دوزه خي بڼ پاخه ن ودهرگایه كي دوزه خي لی والا كه ن. بڼ وبه راميكي ناخوش وگرمایه كي به تیني لیوه دیت، وه گږه كه ی له بهرته سك ده كه نه وه، تاوه كو هه موو ئیسكه كاني تیکه ل به يه ك دهن ، پاشان پیاويكي پوخسار ناشرين وجل وبه رگ شيواو وپيس وبڼ ناخوش ده لیت: مژده بیت نه م ناخوشی یه، نه مه نه وپژده يه كه په يمانت پی درابوو. ووتی: تو كييت؟ كه پوخسارت له مژده به خش نایت، نه ویش ده لیت: من كرده وه خراپه كانتم. ده لیت: خودايه قيامت دواخه..

وه له وته يه كي تردا كه ئيمامي احمد ده يگږيته وه: (ثم يقض له اعمى واصم وابكم، في يده مرزبة ، لو ضرب بها جبلاً كان تراباً، ثم يعيده الله عزوجل كما كان، فيضرب به ضربة أخرى، فيصيح صيحة يسمعها كل شيء الا الثقلين. وقال البراء رضي الله عنه: ثم تفتح له باب الى النار ويمهد له من فراش النار) ^۱. واته: كه سيكي بڼ ده نيترن كه كويز وكه پ ولا له ، چه كوشيكي گه وده ي ئاسني به ده سته وه يه ، نه گه ربيدات له چپايه ك ده يكات به خول ، پاشان خودا وه ك جاراني لی ده كاته وه، وه جاريكي تر ليی ده داته وه. هاوارو فيزاحيك ده كات هه موو شتيك گويی لی ده بيت ته نها مروژ وجن نه بيت.

له ("مسند") وه هاتووه له "براء" وه كه ده فهرميټ: (بينما نحن مع رسول الله ﷺ، اذا بصر بجماعة فقال: علامة أجمع هؤلاء؟ قيل على قبر يحفرونه، ففرع رسول

^۱ - نه م به شه يان (ضعيف الاسناد)، (امام احمد ۲۹۶/۴) بروانه "احوال القبور: ص ۲۷ وفتح الباری ۳-۲۰۷۷".

ابن القيم الجوزی

اللہ ﷺ ، فبدر بین یدی اصحابہ مسرعا، حتی انتهى الى القبر فحشا على ركبتيه، فاستقبلته بين يديه لأنظر ما يصنع فبكى حتى بل الثرى من دموعه. ثم اقبل علينا فقال: أي اخواني لئلا هذا اليوم فاعدوا.^١ واته: ئيمه له گهلا پيغه مبهري بويين ، کومه ليکي بيني پرسى که نه مانه چى ده که ن؟ پيى و ترا: نه وانه گورتي که نه مانه چى ده که ن، پيغه مبهري سامناکى داى گرت ، به خيراى پويشت بى لايان تا که يشته گورده که ، له سهر چوکه کاني دانيشت ومنيش پويبه پوي وه ستام تا بزائم چى ده کات، پيغه مبهري خودا ده ستي به گريان کرد، تا خاکی به رده مى ته پر کرد به فرميسکه کاني. پاشان پويى وه رگيرا بولامان وپيى فهرمووين: براکام بى پوروشوئينيکى تاوا خوتان ناماده که ن.

وه له "مسند" دا هاتوه له فهرموده (بريد) ﷺ ده ليت: (خرج إلينا رسول الله ﷺ يوما، فنادى ثلاث مرات: "يا ايها الناس ، اتدرون ما مثلي ومثلكم؟ قالوا: الله ورسول اعلم. فقال ﷺ: إنما مثلي ومثلكم مثل قوم خافوا عدواً يأتيتهم ، فبعثوا رجلاً يترأى لهم، فأبصر العدو، فأقبل لينذرهم، وخشى أن يدركه العدو قبل أن ينذر قومه، فأهوى بثوبه: ايها الناس اوتيتهم ، ايها الناس اوتيتهم... ثلاث مرات".^٢) واته: پورتيک پيغه مبهري هات بى لامان وسى جار هاوارى کرد: نهى خه لکينه تايا ده زانن نمونهى من ونيوه وه کو کى وايه؟ ووتيان: خوداو پيغه مبهري ده زانن ، پيغه مبهري فهرمووى: نمونهى من ونيوه وه کو قه وميک وايه که مه ترسى نه وه يان مه بوو که دوژمنه کيان بدا به سهر ياندا، بى نه م مه به سته پياويکيان نارد که چاوديري دوژمنه کانيان بکات، کاتيک پياوه که بيني وا دوژمنه کانه يان به ره و پويان ديت، نه ميش ويستی قه ومه کهى ناگه داربکاته وه، به لام ترسا دوژمنه کاني پيى بزائن وپيى لى بگرن پيش نه وهى هه واله که به قه ومه کهى بگه يه نيت. له ناچاريدا جل وبه رگه کهى

^١ - نه م فهرموده به (ضعيف الاسناد)، (احمد ٢٩٤/٤) و (ابن ماجه ٤١٩٥) بروانه "احوال القبور-٢٦٣".

^٢ - نه م فهرموده به "حسن"، (احمد ٢٤٨/٥) (المجمع ١٨٨/٢).

نه‌خوښی و چاره‌سەر

داکه‌ندو به‌ده‌ستی یه‌وه پای ده‌وه‌شاند وهاواری ده‌کرد ئه‌ی خه‌لکینه هاتن بۆگیانتان... سی‌جار ئه‌مه‌ی دووباره‌کرده‌وه.

وه‌له‌ صحیحی موسلیمدا هاتوو له‌ فهرمووده‌ی (جابر) رضی الله عنه که پێغه‌مبه‌ر ده‌فرمیت: (قل مسکر حرام، وإن علی الله عزوجل عهداً لمن شرب المسکر ان یسقیه من طینة الخبال، قيل ما طینة الخبال؟ قال ﷺ: عرق اهل النار، او عصارة اهل النار.)^١ واته: هه‌موو سه‌رخۆشکه‌ریک حه‌رامه‌، خوای گه‌وره‌ به‌لێنی داوه‌ هه‌رکه‌سیک مادده‌ی سه‌رخۆشکه‌ر بخواته‌وه‌، ئه‌وا "طینة الخبال" ی ده‌رخوارد بدات. پرسیان: "طینة الخبال" چی یه‌؟ پێغه‌مبه‌ریش فهرمووی: "طینة الخبال" مه‌ی 'عه‌ره‌قی' خه‌لکی دۆزه‌خه‌، یان پاشه‌پۆی خه‌لکی دۆزه‌خ وناگره‌.

وه‌هه‌روه‌ها له‌ "مسند" دا هاتوو له‌ فهرمووده‌ی "ابی‌ذر" رضی الله عنه که پێغه‌مبه‌ر فهرموویه‌تی ﷺ: (انی اری مالا ترون، واسمع مالا تسمعون، أطت السماء وحق لها ان تئط، ما فيها موضوع اربع اصبع الا وعليه ملك ساجد، لتعلمون ما أعلم لضحكتم قليلاً ولبكيتم كثيراً وما تلذذتم بالنساء على الفراش، ولخرحبتنم الى الصعدات تجأرون الى الله عزوجل. قال ابو ذر: والله لوددت اني شجرة تعضد.)^٢ واته: ئه‌وه‌ی من ده‌یبینم و ده‌یبستم، ئێوه‌ ناییبین و ناییبستن، ئاسمان ناحه‌ق نی یه‌، چونکه‌ شوینی له‌پێکی ده‌ست نی یه‌ فره‌شته‌یه‌کی تێدانه‌بێت کړنوش ده‌بات، والله ی ئه‌وه‌ی من ده‌یزانم ئێوه‌ بی‌زانن ئه‌وا که‌م پێ ده‌که‌نن و زۆر ده‌گریان و چێژتان له‌هاوسه‌ره‌کانتان وه‌رنه‌ده‌گرت له‌سه‌ر جێگا. یه‌کسه‌ر پاده‌په‌پین و پوه‌و ده‌شته‌کان ده‌پۆیشتن له‌خودا ده‌پارانه‌وه‌. ئه‌بو‌ذر ووتی: خوژگه‌م ده‌خواست که من داریک بوومه‌یه‌ گه‌زو قه‌پم لی‌بگیرایه‌.

^١ - نهم فهرمووده‌یه "صحیح"ه‌، (مسلم ١٧٦/١٣-نوری) گێڕاویه‌تی یه‌وه‌.

^٢ - نهم فهرمووده‌یه "حسن"ه‌، (ترمذی ٢٣١٢) وه‌ (ابن ماجه ٤١٩٠) و (امام احمد ١٧٣/٥) وه‌ (حاکم ٥١٠/٢ - ١٠٦٠-١٧٧٢).

وهله "مسند" دا هاتووه له فهرموده‌ی "حذیفة" رضی اللہ عنہ ووتی: ئیمه له گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خودادا بووین له به‌خاک سپاردنی ته‌رمیکدا. کاتی گه‌یشتینه‌ گۆپه‌که، پیغه‌مبه‌ر هاته‌ خواره‌وه له قاجی ته‌رمه‌که وردبووه‌وه فهرمووی: (یضبط المؤمن فیہ ضفطة تزول منها حمائله ویملأ علی الکافر ناراً).^۱ واته: باوه‌پدار له‌م گۆپه‌دا فشاریکی توندی توش ده‌بیئت که‌سه‌رجه‌م په‌ل وپۆ وسنگی وردو خاش ده‌بیئت، بۆ بی باوه‌پیش پری ده‌بیئت له‌ئاگر.

هه‌روه‌ها له (مسند) دا هاتووه له فهرموده‌ی "جابر" رضی اللہ عنہ ده‌لیت: له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خودا دا بووین پۆیشتین بۆ به‌خاک سپاردنی (سعد بن معاذ رضی اللہ عنہ) کاتی‌ک پیغه‌مبه‌ر نوێژی له‌سه‌ر کردو به‌ده‌ستی خۆی له‌گۆپی ناو پیغه‌مبه‌ر "سبحان الله" ی کرد، ئیمه‌یش "سبحان الله" ی زۆرمان کرد. دواتر پیغه‌مبه‌ر "الله اکبر" ی کرد. پرسیان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا بۆچی "سبحان الله و الله اکبر" ت کرد؟ پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ و آله و سلم فهرمووی: (لقد تضایق علی هذا العبد الصالح قبره حتی فرج الله عنه).^۲ واته: گۆپه‌که زۆر به‌رته‌سک بووه له‌سه‌ر ئه‌م پیاو چاکه، تاخوای گه‌وره‌ فربای که‌وت ده‌ربازی کرد، وه له (صحیح) ی (بخاری) دا هاتووه له فهرموده‌ی "ابی سعید" رضی اللہ عنہ که پیغه‌مبه‌ری خودا فهرموویه‌تی: (اذا وضعت الجنازة، واحتملها الرجال علی أعناقهم، فإن كانت صالحة قالت: قدموني قدموني، وإن كانت غیر صالحة قالت: یا ویلها، این تذهبون بها؟ یسمع صوتها کل شیء الا الانسان، ولو سمعها الانسان لصعق).^۳ واته: کاتی‌ک ته‌رمی مردوویه‌ک داده‌نریت و ده‌خړیته‌ سه‌رشان وده‌بریت بۆ گۆرستان. جا ئه‌گه‌ر ئه‌وته‌رمه‌ خاوه‌نه‌که‌ی پیاوچاک وصالح بیئت ده‌لیت: پیشمخه‌ن... پیشمخه‌ن، واته زوو

^۱ - ئه‌م فهرموده‌یه (ضعیف الاسناد)، (امام احمد ۴۰۷/۵) (المجمع ۴۶/۳، ۲۶۴/۱۰) وه (بن رجب - هوال القبور ۱۰۸) گۆرپانه‌ته‌وه.

^۲ - ئه‌م فهرموده‌یه (ضعیف الاسناد)، (احمد ۳۶۰/۳، ۳۷۷) وه (المجمع ۴۶/۳) وه (هه‌بروانه‌ اهوال القبور ۸۷-۹۱).

^۳ - ئه‌م فهرموده‌یه "صحیح"، (بخاری: ۱۳۱۴-۱۳۱۶-۱۳۸۰) گۆرپانه‌یه وه.

نه خوښی و چاره سهر

بم گه یه نن، به لام نه گهر خراب بیت ده لیت: ئه ی قوپم به سهر بق کویم ده به ن. به ده نگیکی به رز نه م فیزاج وهاواره ده کات، که هه مووشت گوئی لی یه تی ته نها مروؤ نه بیت، که نه گهر گوئی لی بیت نه وا له هؤشی خوی ده چیت.

وه له "مسند" دا هاتوو له فهرموده ی "ابی امامه" عليه السلام که پیغه مبه ر فهرموده تی: (تدنوا الشمس يوم القيامة على قدر ميل، ويزدا حرها كذا وكذا، تغلي منها الرؤوس كما تغلي القدور، يعرقون فيها على قدر خطا ياهم، منهم من يبلغ الى كعبه، ومنهم يبلغ الى ساقه، ومنهم من يبلغ الى وسطه، ومنهم يلجم العرق.)^۱ واته: له پوؤی قیامه تدا خور یه ک میل له مروؤه کانه وه دووره وپله ی گهرمی خور چه ندین وچه ندین جار زیاد ده کات. هه موو سهره کان تییدا وه ک مه نجه ل ده کو لیت وه عاره قیکی زور ده کن هه ر که سه به پیی تاوانه کانی. هه یانه عاره ق ده گاته قوله قاپی، هه یانه عاره ق ده گاته قاچه کانی، هه یانه عاره ق ده گاته که مه ره ی، وه هه یانه عاره ق داده پو شیت.

وه هه روه ها له "مسند" دا هاتوو له فهرموده ی "ابن عباس" عليه السلام که پیغه مبه ر فهرموده تی: (كيف أنعمم وصاحب القرن قد التقم القرن: وحنى جبهته يستمع متى يؤمر فينفخ، فقال أصحابه: كيف نقول؟ قال عليه السلام: قولوا: حسبنا الله ونعم الوكيل، على الله توكلنا.)^۲ واته: من چۆن هه ست به خوښی بکه م، که خاوه ن قوچه که واته فریشته "ئیسرافیل" قوچه که ی هه لگرتوو، گوئی پاگرتوو تاکه ی فهرمانی پی بکریت فوو به قوچه که دا (بووق) که دا بکات. ووتیان: نه گهر که وتینه نه وکاته وه چی بلین؟ پیغه مبه ریش فهرمودی بلین: "ته نها خودامان به سه و نه و باشتین که سه بۆمان وپشت به خودا ببه ستن".

^۱ - ئهم فهرموده ی "حسن" ه، (احمد ۵/۲۵۴) وه (حاکم ۴/۵۷۱) گیر یانه ته وه.

^۲ - ئهم فهرموده یه (ضعيف الاسناد وهو حسن لغیره) ه، (احمد ۱/۳۲۶، ۷/۳، ۴/۳۷۴) وه (ترمذی: ۲۴۳۱، ۳۲۴۳) پروانه (السلسله الصحيحه: ۱۰۷۱).

ابن القيم الجوزی

وه له "مسند" دا هاتووه له فرموده ی "ابن عمر" رضی الله عنه یرفعه: (من تعظم في نفسه، او اختال في مشيته، لقي الله تبارك وتعالى وهو عليه غضبان.)^۱ واته: هر که سبک له ناخووه خوئی به فیز زل و گوره زانی، یان له پی و پوشتندا به فیزو لوت به رزی به وه ده پوشت، کاتیک به بیداری خودا ده گات خوی گوره لئی توپه به.

وه له (صحیحین) دا هاتووه له "ابن عمر" وه که پیغه مبه صلی الله علیه و آله فرمویه تی: (ان المصورین يعذبون يوم القيامة، ويقال لهم: احيوا ما خلقتم.)^۲ واته: په یکه تاشه کان سزاده درین له قیامه تدا و پیا یان ده وتریت: نه و په یکه ری دروستان کردووه زیندوی بکه نه وه و پوچ بخه نه به ریان.

وه هروها تییدا هاتووه له "ابن عمر" وه که پیغه مبه صلی الله علیه و آله فرمویه تی: (ان احدکم اذا مات عرض عليه مقعده بالفداء والعشي، ان كان من اهل الجنة فمن اهل الجنة، وان كان من اهل النار فمن اهل النار. فيقال: هذا مقعدك حتى يبعثك الله عزوجل يوم القيامة.)^۳ واته: هر که سبک که له نیووه ده مریتته موئیوارو به یانی به ک شوین و جیگای خوئی پئی نشان ده دن، نه گره به هشتی بیت یان دوزخه خی. وه پئی ده لاین: نه مه شوین و جیگه ته تا پوئی قیامت و زیندو ده کریتته وه.

وه هروها له (صحیحین) دا هاتووه له "ابن عمر" وه که پیغه مبه صلی الله علیه و آله فرمویه تی: (اذا صار اهل الجنة في الجنة، واهل النار في النار. جيء بالموت حتى يوقف بين الجنة والنار ثم يذبح، ثم ينادي مناد: يا اهل الجنة خلود فلا موت. ويا اهل النار خلود فلا موت. فيزداد اهل الجنة فرحاً الى فردهم ويزداد اهل النار حزنًا الى حزنهم.)^۴ واته: کاتیک به هشتیه کان به رهو به هشت به کلا کرانه وهو

^۱ - نه فرموده به "صحیح" ه، (احمد ۱۱۸/۲) بروانه (الصحيحه - ژماره ی ۵۴۳).

^۲ - نه فرموده به "صحیح" ه، (بخاری ۶۱۰۹) و (مسلم ۹۰/۱۴ نووی).

^۳ - نه فرموده به "صحیح" ه، (بخاری ۱۳۷۹) و (مسلم ۱۹۵/۱۷ - نووی).

^۴ - نه فرموده به "صحیح" ه، (بخاری ۶۵۴۸) وه (مسلم ۱۷۹/۱۷ - نووی).

نه‌خۆشی و چاره‌سەر

دۆزه‌خیه‌کانیش به‌روه دۆزه‌خ یه‌کلا کرانه‌وه. "مردن ومه‌رگ" ده‌هینریت له‌نیوان به‌هه‌شت و دۆزه‌خدا سه‌رده‌برریت، پاشان که‌سیک جاپ ده‌دات و ده‌لێت: ئه‌ی به‌هه‌شتیه‌کان ئیتیر مردن نی یه‌و زیندوون به‌هه‌میشه‌یی، ئیتیر به‌هه‌شتیه‌کانیش له‌سه‌روو دل خۆشیه‌که‌یانه‌وه هینده‌ی تر دل خۆش تر ده‌بن، وه‌دۆزه‌خیه‌کان له‌سه‌روو ناخۆشیه‌کانیانه‌وه هینده‌ی تر ناخۆش و خه‌فه‌تبار تر ده‌بن.

هه‌روه‌ها له "مسند" دا هاتوه له‌ فهرموده‌ی "ابن عمر" که‌ پیغه‌مبه‌ر فهرمودیه‌تی: (من اشترى ثوباً بعشرة دراهم فيها درهم حرام لم يقبل الله له صلاة مادام عليه، ثم ادخل اصبعيه في اذنيه ثم قال، صمتا إن لم اكن سمعت النبي ﷺ يقوله). واته: هه‌رکه‌سیک جل و به‌رگیت به‌ ده‌ دره‌م بکڕیت به‌لام یه‌ک دره‌می حه‌رام بیت، ئه‌وا خوای گه‌وره نوێزی قبول ناکات تا له‌به‌ری دا بیت وه‌پاشان هه‌ردوو ده‌ستی خزانه‌ گویچه‌کانی یه‌وه ووتی: ئای خۆزگایه‌ گۆیم لی نه‌بوویه.

هه‌روه‌ها له "مسند" دا هاتوه له‌ فهرموده‌ی "عبدالله بن عمر" ﷺ که‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمودیه‌تی: (من ترك الصلاة سكرأ مرة واحدة فكأنما كانت له الدنيا وما عليها فسلها، ومن ترك الصلوات سكرأ اربع مرات كان حقاً على الله ان يسقيه من طينه الخبال. قيل "وما طينة الخبال" يا رسول الله، قال رسول الله ﷺ: "عصارة اهل جهنم"). واته: هه‌رکه‌سیک یه‌ک جار واز له‌نوێژکردن به‌ینیت به‌هۆی سه‌رخۆشی یه‌وه، ئه‌وه وه‌ک ئه‌وه وایه که‌ هه‌موو دونیا مۆلکی ئه‌و بووبیت دواي به‌تالانیدات. وه‌هه‌ر که‌سیک چوا جار واز له‌نوێژکردن به‌ینیت به‌هۆی سه‌رخۆشی یه‌وه، ئه‌وا مافی خودایه که‌ "طينة الخبال" ده‌رخوارد بدات. پرسیان: "طينة الخبال" چی یه‌؟ پیغه‌مبه‌ر فهرمودی: پاشه‌پۆی ئه‌هلی دۆزه‌خه.

^١ - نهم فهرموده‌یه (ضعيف الاسناد)، (احمد ٩٨/٢) بروانه (المجمع: ٢٩٢/١٠).

^٢ - نهم فهرموده‌یه "حسن لغيره"، (احمد ١٧٨/٢) وه (حاكم ١٤٦/٤) (البيهقي ٣٩٨/١، ٢٨٧/٨) (صحيحه حاكم).

ابن القيم الجوزی

ههروه‌ها له هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو وه‌هه‌ر له "عبدالله بن عمر" رضی اللہ عنہ مرفوعاً: (من شرب الخمر مرة لم تقبل له صلاة اربعين صباحاً، فإن تاب، تاب الله عليه، فإن عاد لم يقبل الله عليه فلا أدري في الثلاثة او الرابعة قال: فإن عاد كان حقاً على الله ان يسقيه من ردة الخبال يوم القيامة).^١ واته: ئەگەر هه‌رکه‌ سێک یه‌ک جار مه‌ی بخواته‌وه‌ ، ئەوا تا ماوه‌ی چل به‌ یانی "پۆڤ" نوێژی لێ قبول ناکریت، وه‌ ئەگەر ته‌وبه‌ی کردوگه‌ پایه‌وه‌ ، ئەوا خودا لێی خۆش ده‌بێت. به‌لام ئەگەر جارێکی تر مه‌ی خوارده‌وه‌، ئەوا دیسانه‌وه‌ چل به‌ یانی نوێژی دروست و قبول نابێت، جانه‌گه‌ر ته‌وبه‌ی کردوگه‌ پایه‌وه‌ ئەوا خودا لێی خۆش ده‌بێت.

به‌لام نازانم له‌سێ یه‌میاندا یان چواره‌میاندا فه‌رمووی: ئەگەر جارێکی تر گه‌ پایه‌وه‌ سه‌ر مه‌ی خواردنه‌وه‌، ئەوا مافی خودا خۆیه‌تی له‌ پاشه‌پۆی ئەه‌لی دۆزه‌خی ده‌رخوارد بدات له‌ پۆڤی قیامه‌تدا.

وه‌هه‌روه‌ها له "مسند" دا هاتوه‌ له‌ فه‌رمووده‌ی "ابی موسی" رضی اللہ عنہ که‌ پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رمویه‌تی: (من مات مدماً للخمر سقاء الله من نهر الغوطة. قيل ما نهر غوطة؟ قال صلی اللہ علیہ وسلم: نهر يجري من فروج المومسات يؤذي اهل النار ريح فروجهن).^٢ واته: هه‌رکه‌ سێک ئالوده‌ بویت به‌ مه‌یه‌وه‌ و به‌رمیت، ئەوا خوای گه‌وره‌ له‌ پووباری "غوطة" ی ده‌رخوارد ده‌دات. ووتیان: پووباری "غوطة" چی یه‌؟ پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رمووی: پووباریکه‌ له‌ دامینێ ئافره‌ته‌ داوین پێسه‌کانی دۆزه‌خی یه‌کان ده‌رده‌چیت بۆن و به‌رامه‌ ناخۆشه‌که‌ی دۆزه‌خی یه‌کان سزاوتازار ده‌دات.

^١ - نهم فه‌رمووده‌یه‌ "حسن" ه، (احمد ٢/٢٥ ، ١٧١/٥ ، ٤٦٠/٦) و (حاكم ١/٣٠ - صحيحه) و (ترمذي ١٨٦٢ - حسنه) و (الهيثمى - المجمع ٥/٦٩) گێڕاوه‌يانته‌وه‌.

^٢ - نهم فه‌رمووده‌یه‌ "حسن" ه، (احمد ٤/٣٩٩) وه‌ (حاكم ٤/١٤٦) وه‌ (ابن حبان فى صحيحه ١٣٨٠ - موارد) و (الهيثمى - المجمع ٥/٧٤) گێڕاوه‌يانته‌وه‌.

نه‌خوژی و چاره‌سەر

وه‌ه‌روه‌ها له‌هه‌مان سه‌رچاوه‌دا له‌فه‌رمووده‌ی "ابی موسی" ﷺ که پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمی: (يعرض الناس يوم القيامة ثلاث عرضات ، فأما عرضتان فجدال ومعاذير، وأما الثالثة فعند ذلك تطير الصحف في الأيدي، فأخذ بيمينيه أو أخذ بشماله.)^١ واته: له پۆژی قیامه‌دا خه‌لکی سێ جار توشی "عرض" کردن ده‌بیته‌که یان یه‌که‌م و دووه‌میانه‌ که: که مشت و مپو گفتوگۆو بیانو هێتانه‌وه‌یه ، وه‌یا سێ یه‌میانه‌ که تێیدا نامه‌ی کرده‌وه‌کان ده‌دریته‌ به‌ده‌سته‌کان ، یان ده‌دریته‌ به‌ده‌ستی راست یان ده‌دریته‌ به‌ده‌ستی چه‌پ.

وه‌ه‌روه‌ها له‌ (مسند) دا هاتووه‌ له‌فه‌رمووده‌ی "ابن مسعود" ﷺ که پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمویه‌تی: (إياكم ومحقرات الذنوب، فإنهن يجتمعن على الرجل حتى يهلكنه ، وضرب لهن رسول الله ﷺ ، مثلاً كمثل قوم نزلوا أرض فلاة ، فحضر صنيع القوم، فجعل الرجل ينطلق فيجى بالعود، والرجل يجي بالعود حتى جمعوا سواداً وأجباوا ناراً فأنضجوا ما قنضوا فيها.)^٢ واته: وریایی تاوانه‌ بچوکه‌کان بن ، چونکه‌ که‌له‌ که‌ ده‌بن له‌سه‌رتان تا به‌هیلاکتاندا ده‌به‌ن. پێغه‌مبه‌ر نمونه‌یه‌کی هێتایه‌وه‌ فه‌رموی: وه‌ک نمونه‌ی پێرێک له‌زه‌وی وشک وچۆلدا لایانداوه‌ گه‌وره‌که‌ یان پیاوان ته‌رخان ده‌کات بۆ هێتانی پارچه‌دار، تا داریکی زۆر کۆده‌که‌نه‌وه‌و ناگری تی به‌رده‌ده‌ن. وه‌ئه‌وه‌ی خستیان سه‌ر ناگره‌که‌ کولاندیان. "واته‌ هه‌رچه‌نده‌ پارچه‌داره‌کان بچوک بوون به‌لام که زۆربوون ناگری گه‌وره‌ به‌رپا ده‌که‌ن".

وه‌ له‌ (صحیح) دا هاتووه‌ له‌فه‌رمووده‌ی "ابی هریره" ﷺ که پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمویه‌تی: (يضرب الجسر على جهنم ، فأكون اول من يجوز، ودعوى الرسول يومئذ: اللهم سلم سلم، وعلى حافيته كلا بيب مثل شوك السعدان تخطف الناس

^١ - نهم فه‌رمووده‌یه (ضعیف الاسناد)، (احمد ٤/٤١٤) وه‌ (ابن ماجه ٤٢٧٧) وضعفه‌ الالبانی.

^٢ - نهم فه‌رمووده‌یه "صحیح"، (احمد ٤٠٢/١ ، ٣٣/٥) و (طبرانی ٢٦١/١٠) بروانه‌ (الصحيحه: ٣٨٩).

ابن القيم الجوزی

بأعمالهم فمنهم الموثق بعمله، ومنهم المخردل ثم ينجو، حتى اذا فرغ الله من القضاء بين العباد، واراد ان يخرج من النار من اراد وان يرحم ممن كان يشهد ان لا اله الا الله، امر الملائكة ان يخرجهم ، فيعرفونهم بعلامة اثار السجود، وحرم الله على النار ان تاكل من ابن ادم اثر السجود، فيخرجونهم قد امتحشوا فيصب عليهم من ماء يقال له ماء الحياة، فينبتون نبات الحبة في حميل السيل).^١ واته: پرديک له سهر دۆزهخ دروست ده کړیت "که به پردی سراط ناسراوه" و په که م که سیک له و پرده ده په پږته وه من دهم، و هنزاو پارانه وهی سرجه م پیغه مبه ران له و پږته دا بریتی په له: خودایه به سه لاهه تی.. خودایه به سه لاهه تی.. و ه که نارو قه راغی نه و پرده قولا ب پږکراوه له شیوهی درکی "السعدان" که ده بڼه هوی سه غلته کردن و پږکرتنی خه لکی هه رکه سیک به پیی کرده وه کانی ، هه یانه پشت نه ستووره به کرده وه کانی به ناسانی ده په پږته وه، و ه ه یانه ده پوات و گیر ده بیټ له قولا به کان و ه لده سیټ و پږکاری ده بیټ هه تا خوی گه وره له دادوهری دادگا کردنی نیوان به نده کانی ته و او ده بیټ پاشتر خوی گه وره ده یه ویت نه وانه ی که شایه نی به زه یین له دۆزهخ ده ریان به یتیت له وانه ی که شایه تی گه واهیان داوه که "لا اله الا الله" یان به پاست زانیوه و وتویانه. بۆ ئهم مه به سته فرمان ده کات به فریشته کان که ده ریان به یتنن، فریشته کانیش نه و که سانه به نیشانه ی سوژده ی نیوچا وانیاندا ده ناسنه وه، چونکه خوی گه وره حرامی کردووه که ناگر شوینه واری سوژده ی و ه چه ی ناده م بسوتینیت. پاشان که ده ریان ده هیټیت هه ره موویان برژا و ن. دواتر ناوی "حه یاتیان" به سهردا ده که ن و ه کو گه نمه ناو ناو پږ سوز ده بڼه وه.

هه روه ها له (صحیحین) دا هاتووه له فهرموده ی "ابی هریره رضی الله عنه که پیغه مبه صلی الله علیه و آله ده فرمیت: (ان اول الناس یقضي فيه يوم القيامة ثلاثة: رجل استشهد، فأتی به فعرفه نعمه فعرفها. فقال: ما عملت فيها؟ قال: قاتلت فيك حتى قتلت، قال

^١ - نهم فهرموده به "صحیح" ه، (بخاری ۶۵۷۳) گپراویتی یوه.

كذبت، ولكن قاتلت ليقال: هو جريء ، فقد قيل ثم أمر به فحسب على وجهه حتى ألقى في النار، ورجل تعلم العلم وعلمه وقرأ القرآن، فأُتي به فعرفه نعمه فعرفها فقال: ما عملت فيها؟ قال: تعلمت فيك العلم وعلمته وقرأت فيك القرآن، فقال: كذبت، ولكنك تعلمت ليقال: هو عالم، فقد قيل، وقرأت القرآن ليقال، هو قاريء ، فقد قيل ، ثم أمر به فحسب على وجهه حتى ألقى في النار، ورجل وسع الله عليه واعطاه من أضاف المال كله، فأُتي به فعرفه نعمه فعرفها فقال: ما عملت فيها؟ فقال: ما تركت من سبيل تحب ان ينفق فيها الا أنفقت فيها لك. قال: كذبت ، ولكن فعلت ليقال: هو جواد، فقد قيل، ثم أمر به فحسب على وجهه حتى ألقى في النار، "وفي لفظ" فهو أول خلق الله تسعر بهم النار يوم القيامة. (١) واته: به‌كه‌م پێ‌پر كه له‌پۆ‌ژێ دوايدا دادگاييان له‌گه‌ڵدا ده‌كرێت بریتين له‌سێ كه‌س: پياويك شه‌هيد بووه خودا نيعمه‌ته‌كاني خۆي بێر ده‌هينێته‌وه ئه‌و‌يش هه‌مووی ده‌ناسێته‌وه، پێي ده‌لێن: چیت کردووه؟ ئه‌و‌يش ده‌لێت: كوشتارم کردووه تا كوژرام. ده‌لێت درۆت کرد، كوشتارت کردووه تاكو پێت بلێن جوامێر وكه‌له‌مێرد. جا ئه‌وه‌ت پێ‌وترا ، فه‌رمان ده‌كات به‌كه‌يشی كه‌ن به‌سه‌رده‌م چاويدا بۆ ناوئاگر. وه‌پياويك فيری زانست بووه‌و خه‌لكيشی فيرکردووه، قورئانی خوێندووه‌و خودا نيعمه‌ته‌كاني خۆي بێر ده‌هينێته‌وه ئه‌و‌يش هه‌مووی ده‌ناسێته‌وه ،ووتی: چیت کردووه؟ ئه‌و‌يش ده‌لێت: فيری زانست وزانیاری بوومه‌ وخه‌لكيشم فيرکردووه ، وه‌قورئانیشم خوێندووه، ده‌لێت: درۆت کرد، ته‌نها له‌به‌ر ئه‌وه وات کرد كه پێت بلێن زانایه، وه‌ پێیان ووت: فه‌رمان ده‌كان به‌سه‌رده‌م وچاوی دا به‌كه‌يشی بكه‌ن بۆ ناوئاگر. وه‌ پياويك خواي گه‌وره ده‌رگای پیت و به‌ره‌كه‌تی لی‌ والا کردبوو له‌هه‌موو جۆره‌كاني مالى پێ‌دابوو، خودا نيعمه‌ته‌كاني خۆي بێر ده‌هينێته‌وه ئه‌و‌يش هه‌مووی ده‌ناسێته‌وه . ووتی: چیت کردووه؟ ئه‌و‌يش ده‌لێت: هه‌رچی به‌كه‌م به‌باش زانیبييت له‌ پێ‌ناوی خودادا به‌خشيمه . ده‌لێت: درۆت کرد. ته‌نها

^١ - نهم فرموده‌به‌"صحيح"ه، (مسلم: ٥٥/١٣ - نوری) گێ‌راوه‌تی يه‌وه.

ابن القيم الجوزی

له بهر نه وهی پیت بلین سه غی و مال به خشه، وه پییان وتیت. پاشان فه رمان ده کات به سه رده م وچاویدا به کیشی بکن بۆ نۆ ئاگر، وه له وتهیه کی تر دا به م شیوهیه هاتوو: نه مانه یه که م پپړکن که خوی گوره ئاگری دۆزه خیان پی گهرم ده کات.

وه (شیخ الاسلام ابن تیمیه) ده لیت: (باشترین وچاکترین پپړ، بریتی یه له پپړی پیغه مبه ران، وه خراپترین پپړ نه وانه که واده ده نیت له پپړی پیغه مبه ران به لام له نه وان نین. وه باشترین پپړ له دوی پیغه مبه ران پپړی زانایان وشه هیده کان وراستگۆکان و دلسۆزه کان، وه خراپترین پپړیش نه وانه که واده نین له پپړی نه مان بن، به لام له نه مان نین).

وه له صحیح بخاری دا هاتوو له فه رموده ی "ابی هریره" رضی الله عنه که پیغه مبه ران رضی الله عنه فه رمویه تی: (من کان عنده لأخيه مظلمة في مال أو عرض فليأته، فليستحلها منه قبل أن يؤخذ وليس عنده دينار ولا درهم، فأن كانت له حسنات اخذ من حسناته فأعطيا هذا، والا اخذ من سيئات هذا فطرح عليه ثم طرح في النار).^۱ واته: هه رکه سیك نه گهر سته می له بریه کی کرد، یان مافیکی له لایه له مال و سامان و وه سته م وناپه وایه کی کردوو لئی، باپیش نه وهی بمیّت بیداته وه، چونکه گهر دواکه ویت، نه و ده که ویت پۆژیکه وه نه دیناری پی یه و نه درهم، نه و کاته گهر چاکه ی هه بیت له چاکه کانی ده رده هینریت و ده ریت به خاوه مافه که. وه نه گهر چاکه شی نه بو نه و له خراپه کانی خاوه مافه که ده رده هینریت و ده خریته سه ر تاوانه کانی، نه وساته فری ده ریته دۆزه خه وه.

وه له صحیح دا هاتوو له فه رموده ی "ابی هریره" رضی الله عنه که پیغه مبه ران رضی الله عنه ده فه رمیت: (من اخذ شبراً من الارض بغير حقه خسف به يوم القيامة الى سبع أرضين).^۲ واته:

^۱ - نه م فه رموده یه "صحیح" ه، (مسلم ۵۵/۱۳ - نووی) گپراویتی یوه.

^۲ - نه م فه رموده یه "صحیح" ه، (بخاری ۶۵۳۴) گپراویتی یوه.

هه‌رکەسێک بستیێک زه‌وی به‌ناحه‌ق داگیر بکات ئه‌وا له‌پۆژی قیامه‌تدا خوای گه‌وره به ناخی جه‌وت زه‌ویدا ده‌بیاته خواره‌وه‌و پۆی ده‌کات.

وه له "صحیحین" دا هاتوه لهرمووده‌ی "ابی هریره" رضی الله عنه که پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله ده‌فرمیت: (نارکم هذه التي يوقد بنو ادم جزء من سبعين جزءاً من نار جهنم، قالوا: والله إن كانت لكافية، قال صلی الله علیه و آله: فإنها قد فضلت عليها بتسعة وستين جزءاً كلها مثل حرها.)^١ واته: ئه‌م ئاگره‌ی ئاده‌میزاد بۆ سوتاندن به‌کاری ده‌هێنیت، به‌شیکه له حه‌فتا به‌شی گه‌رمی دۆزه‌خ، ووتیان: ئه‌گه‌ر هه‌رئهمه‌ش بوایه به‌س بوو ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا. ئه‌ویش فرمووی: له‌پاستیدا دۆزه‌خ شه‌ست و نۆ پله زیاتره له‌م. هه‌ر به‌شیکه به‌وینه‌ی ئه‌م گه‌رمه.

وه له مسند دا هاتوه که "معاذ" رضی الله عنه ده‌فرمیت پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله وه‌سیه‌تی بۆکردم و فرمووی: (لا تشرك بالله شيئاً، وإن قتلت أو حرقت، ولا تعقن والدیک، وإن أمراک أن تخرج من أهلك ومالك، ولا تترک صلاة مكتوبة متعمداً، فإن من ترک صلاة مكتوبة متعمداً فقد برئت منه ذمة الله، وتشربن خمرأ، فإنه رأس کل فاحشة، وإیاک أو العصية، فإن العصية تحل سخط الله.)^٢ واته: هاویه‌شی بۆ خودا بپیار مه‌ده، ئه‌گه‌ر له‌م پێناوه‌یشدا بکوژیت یان بسوتینیت، وه‌نازاری دایک ویاوکت مه‌ده، ئه‌گه‌ر چی ده‌ریان کردی له‌مال ونبۆ خزمانیشدا، وه به‌ئهنقه‌ست نوێژی فه‌رز له‌ده‌ستی خۆت مه‌ده، چونکه هه‌رکەسێ به‌ بێ بیانووی دروست نوێژ له‌ده‌ست بدات ئه‌وا له‌په‌نای خودا ده‌رده‌چیت. وه مه‌ی "عاره‌ق" مه‌خۆنه‌وه، چونکه سه‌رچاوه‌ی هه‌موو خراپه‌و به‌د په‌وه‌شتی یه‌که، وه‌وریا به‌ یاخی نه‌بی له‌خودا، چونکه یاخی بوون ده‌بیته مایه‌ی توپه‌بوونی خودا.

^١ - ئه‌م فرمووده‌یه "صحیح"ه، (بخاری ٣٢٦٥) وه (مسلم ١٧٥/١٧ - نووی) گێڕایانه‌ته‌وه.

^٢ - ئه‌م فرمووده‌یه (ضعیف الاسناد)ه، (احمد ٢٣٨/٥) وه (حاکم ١٤/١٤) گێڕایانه‌ته‌وه.

ابن القيم الجوزی

فرموده له م بواره دا زۆر زۆره جانا مۆزگاری كه سێك ده كه ين كه سێ ده یه ویت گویی خوی دابخات و چاوه كانی دابخات و خوی فری بداته ناو ده ریایی یاخی بوون و تاوه نكاری، به ئومیدی ئه وهی گومانی باشی به خدا هیه. ئه وا ئه و كه سه سه رگه ردانی ته واوه .

"ابو الوفاء بن العقیل" "په حمه تی خوی لیبت ده لیت: " (پێویسته زۆر وریا بین به ئومید و گومانی باش بردن به خدا نه خه له تین، به تایبه تی کاتیک بۆ سێ ده ره م دزین ده ست بپێته وه و بۆ خواردنه وهی چۆی مه ی داری هه دی لی بدریت، وه ئافره تیک بچیت ده زه خه وه به هۆی ئازاردانی پشيله یه ك، وه شه هیدیک بچیت ده زه خه وه کاتیک نه تی پاك نه بوو، ئیتر چۆن به ئومیدی گومانی باش بردن خۆمان ده س خه پۆ بکه ين) .

وه امام احمد "په حمه تی خوی لیبت ده لیت: له "ابو معاویه" كه "أعمش" بۆی گێراینه وه له "سلمان بن مسیره" وه له "طارق بن شهاب" رضی الله عنه یرفعه ، ووتی: (دخل رجل الجنة في ذباب، ودخل رجل النار في ذباب، قالوا: وكيف ذلك يا رسول الله؟ قال: مر رجلان على قوم لهم ضم لا يجوز أحدهما حتى يقرب له شيئاً. قالوا لأحدهما: قرب، قال ليس عندي شيء، قالوا له: قرب ولو ذباباً، ففعلوا سبيله، فدخل النار، وقالوا للآخر: قرب، فقال: ما كنت لأقرب لأحد شيئاً من دون الله عز وجل، فضربوا عنقه فدخل الجنة).^۱ واته: پیاویك به هۆی میشتیکه وه ده چیت به هه شته وه ، وه یه کیکی تر به هۆی میشتیکه وه ده چیت ده زه خه وه . ووتیان چۆن ئه ی پیغه مبه ری خودا؟ فه رمووی: دوو پیاو به پێبوارێ پێیان ده كه ویته قه ومیک، ئه م قه ومه پێستیکیان هیه ، هه ركه سێك تیپه رپیت ده بیت قوربانی یه کی بۆ بدات، نه گه رنا مۆله تی ناده ن تیپه رپیت. به یه كه میان ده لین: قوربانی بده . ئه ویش ده لیت: هه یچم پێی نه یه بیکه مه قوربانی. ووتیان ته نها میشتیکیش بیت ئه بیت. ئه ویش

^۱ - له کتیی "الزهد" ی (امام احمد: ل ۱۵) دا هاتوه.

میشیکی گرت و کردیه قوربانی ، ئەوا بەم کاره چوووه دۆزه‌خهوه . دووه‌میان ووتی: من قوربانی ناده‌م . ووتیان تۆش می‌شیک بکه قوربانی . ووتی: من جگه بۆ خودا قوربانی بۆ کهس ناده‌م . کوشتیان به‌لام چوووه به‌هه‌شته‌وه . جاری وا هه‌یه به‌ته‌نھا ووشه‌یه‌ک ده‌بیته مایه‌ی ئەوه‌ی به‌دۆزه‌خ شاد بیت .

گومرا‌بوونی نه‌فامان به‌وه‌ی خودا له‌دو‌نیادا نیعمه‌تی پێ به‌خشیوه

زۆر ئاده‌میزاد به‌وه سه‌رگه‌ردان ده‌بی‌ت کاتی‌ک ده‌بینی‌ت خوای گه‌وره له‌ دو‌نیادا نیعمه‌ت و پیت و به‌ره‌که‌تی زۆری پشته‌وه به‌سه‌ریدا ، واده‌زانی‌ت خودا خۆشی ده‌و‌یت ، وه‌له قیامه‌تیشدا زۆرت‌ری پێ ده‌به‌خشیت . به‌م شیوه‌یه توشی گومرا‌یی ده‌بی‌ت .

امام احمد ده‌گێڕی‌ته‌وه له‌فه‌رمووده‌ی "عقبه بن عامر" رضی الله عنه که‌پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فه‌رموویه‌تی: (اذا رأیت الله عزوجل یُعطي العبد من الدنيا علی معاصیه ما یحب ، فإنما هو استدراج ، ثم تلا قوله عز وجل: (فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ.. الأنعام: ٤٤) ١ واته: ئەگەر که‌سی‌کتان بینی سوور بوو له‌سه‌ر تاوانکاری و یاخی بوون ، له‌هه‌مان‌کاتدا خوای گه‌وره نیعمه‌تی ده‌پژاند به‌سه‌ریدا ، واتای ئەوه نی یه‌ که‌خودای گه‌وره خۆشی ده‌و‌یت به‌لکو ئەمه که‌مه‌ندکیش کردنی‌تی . پاشان ئەم ئایه‌تی خوێنده‌وه (فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ.. الأنعام: ٤٤.... واته: پاشان کاتی‌ک ئەو به‌رنامه‌و پێیازه‌ی که‌ یادیان خرابووه فه‌رامۆشیان کرد ، ئێمه‌ش ده‌روازه‌کانی هه‌موو شتی‌که‌مان بۆ والا کردنه‌وه 'نازو نیعمه‌تمان پژاند به‌سه‌ریاندا' هه‌تا کاتی‌ک دل‌خۆش و شادومان بوون به‌وه‌ی که‌ پێیان دراوه ئیتر له‌ناکاوی‌کدا گرتمانن وه‌موویانمان

١ - ئەم فه‌رمووده‌یه (ضعیف الاسناد وهو صحیح لغیره) ، (احمد ١٤٥/٤) و (طبرانی ٣٣٠/١٧) گێڕایانه‌وه ، پڕوانه (الصحيحه - ٤١٣) .

سەرگەردان و پرسیوا کرد پاشان بەو پەڕی نا ئومێدی بوونەو بە غەم و پەژارەو
تیاچوون) .

هەندێک لە پێشینەکان "سلف" دەڵێن: (هەركاتێك هەستت كر كه خوای گەوره
نیعمەتی زۆری بەسەردا ڕشت و تۆش سەرپێچی فەرمانەکانی دەكەیت، ئەو كاتە وریابە
ئەو كە مەند كێش كردنە. ئەو تەخوای گەوره دەفەرمووێت: (وَلَوْ أَنَّ الْإِنْسَانَ أَمَةً
وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمَنِ لِيُؤْتِيَهُمْ سُقْفًا مِّنْ فَضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ *
وَلِيُؤْتِيَهُمْ آبَوَابًا وَسُرَرًا عَلَيْهَا يَتَكُونُونَ * وَزُخْرَفًا وَإِنْ كُلُّ ذَلِكَ لَمَّا مَتَاعٌ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ
عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ.... زخرف: ۳۳-۳۵) واتە: ئەگەر لەبەر ئەوە نەبوابە كە خەلكی
هەموو دەبوونە یەك پێڕ "لەبێ باوەڕ و تاوانكاریدا" ئەوا هەركەس باوەڕی بەخوای
گەوره و مێهرەبان نەبوابە سەقفی خانووەكەیمان لە زیو بۆ دروست دەكرد، هەروەها
قادر مەو پێپیلكانەكان و ئاسنسواریان بۆ دەكردن بەسەریاندا سەربەگون، وەبۆ
مالەكانیان قاپی و دەروازەیی زیو و كورسی و قەنەفەیی پازاوەشمان پێ دەبەخشین تا
پال بدەنەو و شانی لەسەر دابدەن، بەهەموو جۆرە نەخش و نیکگاریکی جوان و پازاوە
"دارو دیوار و سەقف و کەل و پەلی ناو مالەکانیانمان دەپازاندەو" جا ئەو هەرمەمووی
خۆش گوزەرانی ژیانی دنیا نەبێت هیچی تر نی یە. لەكاتێكدا كە ژیانی پەر خۆشی
و بەختەو و نەبوابە لای پەروردگارت بۆ خواناسان و دوورە پەڕیزانە لە گوناھ. .
هەروەها خوای گەوره وەلامی دروستی ئەو كەسانە دەداتەو كە بەو دڵی خۆیان
خۆش دەكەن. كە دەفەرمێت: (فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي
أَكْرَمَنِي * وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ.... الفجر: ۱۵-۱۷) واتە:
كاتێك ئادەمیزاد لەلایەن پەروردگاری یەو تەقێ دەكێتەو پێزی لێ دەنێت
و ناز و نیعمەتی بەسەردا دەپێژێت، دەڵێت: وادیارە پەروردگارم خۆشی دەویم و پێژم
هەیه لەلای، بەلام كاتێك تەقێ دەكاتەو بەكەم كردنەو پێزی، وەلێی دەكێتەو و
دەڵێت پەروردگارم خۆشی ناویم و پێزی لێم و پرسیوا کردووم، نەخێر...

نه خوشی و چاره سهر

که واته هه موو نیعمهت و به خششیک له لایه ن خوداوه واتى خه لات کردن نى یه، وه هه موو نه هامة تى یه که له لایه ن خوداوه دیت وای پيسواکردن نى یه. به لکو هه ندی جار به نه هامة تى به ندهی خوی تاقي ده کاته وه و به نیعمه تى زوړیش که سى تر پيسوا ده کات.

وه له "جامع" ترمذي دا هاتوو که پیغه مبر عليه السلام ده فرمیت: (ان الله يعطي الدنيا من يحب ومن لا يحب، ولا يعطي الايمان الا من يحب.)^۱ واته: خوی گوره دونیاو خوشی یه کان به وکه سانه ددات که خوشیانی ده ویت و به وانه شی که خوشیانی ناویت، به لام باوه پ ته نها به و که سانه ددات که خوشی ده ویت.

وه پېړیک له سه له ف ده لیتن: دووړ نى یه که سیک به نیعمه ته کانی خودای گوره که مه ندکیش بیت و خوی نه زانیت، وه دووړ نى یه که سیک به په رده پوښی کردنی خودا بۆ تاوانه کانی گومړا ببیت به خوی نه زانیت، وه هه روه ها که سیک به پيدا هه لدانی خه لکی بوی توشی فیتنه بوو بیت، به لام به خوی نه زانیت.

گه وړه ترین گومړایی بوون نه وکه سه یه که به دونیا گومړا ده بیت

گه وړه ترین گومړایی نه وچوړه یه که مړوځ سهرگه ردانی دونیاو خوشی یه کانی بیت و قیامه تى بیر به ریته وه. ته نانه ته هه ندیک له گومړایان ده لیتن: دونیا وه که پاره یه کی نه قد وایه، به لام قیامهت وه که قهرز وایه.

یا خود هه ندیکى تر ده لیتن: دونیا پاره یه کی له ده سته، قیامهت پاره یه کی دووړه ده سته.

یا خود ده لیتن: خوشی یه کانی دونیا له بهر چاوه، به لام خوشی یه کانی قیامهت گومانوای و خه یاله.

^۱ - نهم فرموده به "حسن" ه، (احمد ۳۸۷/۱) وه (حاکم ۱۶۵/۴) وصحیحہ اسنادہ.

ئەمانە لە ترسناکترین جۆرەکانی لەخستە بردنی شەیتانە بۆ نێچیرەکانی ، بگرە ئازەل و گیان لەبەرەکان گەلێک لەم پێرە ھۆشیارتەر، چونکە ئازەل و گیانلەبەرەکان کاتێک ھەستیان بە مەترسی کرد بە زۆریش لێیان بدەیت بەرەوپووی نا پۆن . بەلام ئەمانە پووبەپووی ھەلدێرو تیاچوون ھەنگاو دەنێن بەشیوەیەکی مل ھوپانە .
وہ ئەوانەی کە زانیاریان ھەیە و ئاگادارن بە پاستی خوداو پێغەمبەرەکانی و مل ھوپانە بە دنیا سەرگەردان بوونە ، لە پۆژی قیامەتدا شەرمەزارترین پێپن کە ئەم ھەموو پاستی یەیان زانیووە و کاریان بۆ نەکردووە .

وہ لام دانەوہی ئەم گومانانە :-

ئەو رووتە یەکی کە دەلێت : (پارە یەکی بە دەست نە ک پارە یەکی دوورە دەست) .
وہ لامەکی : ئەگەر بپووبەھاو نرخ و سەنگی پارە ی دوورە دەستە کە پارە ی دەستە کە ھاوسەنگ بوون و وہ ک یەک بوون ، ئەوا بێ گومان پارە ی بە دەستە کە "دویناکە" باشترە و چاکترە ، بەلام ئەگەر پارە ی دوورە دەستە نرخ و بەھاو سەنگی و زۆتر و باشتر بوو ئەو ساتە بێ گومان پارە ی دوورە دەستە کە باشترە . جا دنیا لە چاوی قیامەتدا چ نرخ و بەھایەکی ھەیە ؟
وہ ژبانی دنیا بە ھەموو خوێنی یەکانی یەوہ وہ ک ھەناسە یەکی قیامەت وایە .
ھەر وہ ک لە مسند ی امام أحمد دا ھاتووە لە فرمودە ی "المستورد بن شداد" کە پێغەمبەر ﷺ دە فرمێت : (ما الدنيا في الآخرة الا كما يدخل احدكم اصبعه في اليم، فلينظر بم يرجع؟) .^۱ واتە : نمونە ی کەم بایەخی و بچوکی دنیا لە چاوی قیامەتدا وہ ک نمونە ی کە سێکە کە پەنجە ی دەستی بکاتە ناو ئاوێکە وە پاشان دەری بە ئینێت . ئایا چەندی پێ یە لە و ئاوە چی ھێناوہ لە گەل خۆیدا ؟ .

^۱ - ئەم فرمودە یە "صحیح"ە ، (احمد ۲۲۹/۴) وە (ترمذی ۲۳۲۳) وە بە (حسن صحیح) ی دادەنێن .

جا بە قوربان كردنى پارەى دورە دەستە باشەكە بۆ پارەكەم بە دەستەكە چ گەوجى
ونە قامى يەكە. بە واتاپەكى تر لە دەست دانى قىامەتتىكى ھەتاھەتايى وپەر لە خوشى
وبەختە وەرى ھەميشەى بۆ تەمەننىكى كەم وپەر لە ناسۆر و دە دەسەرى و خوشى يەكى
كاتى.... كاميان جيگەى ھەلسەنگاندنى ژيرو عەقلە؟!
بەلام ووتەكەى تر كە پوختەكەى دەلئيت: (شتىكى دلتىايى ،بەشتىكى گوماناوى
ناگۆرپمەو)

واتە دونيا دلتىايى يەو قىامەت خوشى يەكانى جيگای گومانە...
ئەو پىي دەوترئيت: تۆ لەم دوو حالەتە بە دور نيت ، يان گومانەت لە بەلئى
وپەيمانەكانى خوداى گەورە و پىغەمبەرەكانى ھەيە سەبارەت بە قىامەت، ياخود
دلتىايى يەكى تەواوت پىي ھەيە. جا ئەگەر دلتىايەكى تەواوت پىي ھەيە، بە چ ژىرى
وھۆشيارى يەكەو دەست بەردارى قىامەتتىك و خوشى يەكى نەبراو دەبيت بۆ چەند
پۆژىكى كورت و كالى دونيا؟!

و ئەگەر گومان و دوو دلئيت ھەيە ئەو دەست بەجى بگەورە پياچوونەو
وردبوونەو و لىكدانەو ى ئايەتەكانى خواى گەورە كە باس لە بوون تاكىكتى وھىز
وتوانا دەكات، كە باس لە پاستى و دروستى پەيامبەرەكان دەكات ، تا بە تەواوى
پاستى و دلتىايەت بۆ دروست بئتەو.

جا لە ژىرو ھزرى ھىچ كەسنىك جيگەى نابئتەو وەبلئيت خوايەكى بەتوانا و بلند
وبەدەسەلات داناو زاناو بيسەر و بينەر... دەست بەردارى ئەم ھەموو ژيان و دونيايە
دەبيت. لى پرسىنەو و پاداشت و سزا ئەنجام نەدات. ئەم حالەتە مەحالە بۆ
پادشاھەكى ئادەمىزادى بۆ ولاتەكەى، جا چۆن شياوى گەورەى خوداى مەزنەو
بەداناىە. جا ئەگەر مۆف بەوردى لە دروست بوونى خۆى و ردبئتەو كە لە دلتۆپىك
ئاو وە بۆ ئەم پىك و پىكى يەى كە ئىستا ھەيەتى. كى ئەم ھەموو گرنگى يەو
چاودىرى يەى كردووە، قۇناغ بەقۇناغ گەشەى پى كردووە تابوو تە ئەم مۆف. جا

چۆن خودا دروست کراویکی وا مه زنی پشت گوی ده خات و ماف و سنوور و ئه رکی بۆ دیاری ناکات؟ جا ئه گه به چاوی تی پامانه وه ته ماشای چوار ده وری خۆمان بکهین له وانهی که ده یانبینین و له وانهی که نایانبینین هه ره موو ئه مانه به لگهی تاک و ته نهایی و پاستی خودا ناسه لمیتن که "قورئان" و ته ی خودایه؟! که خوی گه و ره بۆ ئه م حاله ته ده فه رمیت: (فلا أقسم بما تبصرون * وما لاتبصرون * انه لقول رسول کرم... الحاقه: ۳۸-۴۰) واته: سویند بیته ئه وهی که ده یبین و وه ئه وهی که نایبینن ئه مه و ته ی خوی گه و ره یه.

هه ره ها به لگهی زۆرمان هینایه وه له سه ره ئه م بابته، ته نه ته خودای گه و ره ده فه رمیت: (وفي أنفسكم افلا تبصرون... الذاریات: ۲۱) واته: به لگه کانمان له ده روونی خۆتانیشدا هیه، ئایا نابینی به ته نها مرقۆ به لگهی له سه ره تاکی ودانایی خوی گه و ره یه.

گومر ابوونی مرقۆه کان بۆ دوو هۆکار ده گه ریته وه که ئه ویش هۆکاری به پاست زانین و دلنیا بوونه به بوون، یا خود درۆکردن و گومان بردنه.

باوه ر بوون به قیامهت به لām ته مه ئی له خوا به رستیدا

ئه گه ر ووتر: ئه گه ر دلێک باوه ری توای به قیامهت و پاداشت و سزا هه بیته، که چی له هه مان کاتدا زۆر سست و ته مه ئه له ئه نه جام گه یاندنی ئه رکی خودا به رستیدا؟ ئایا ئه گه ر که سێک دلنیا بیته که سبه ینی له لایه ن پادشایه که وه خه لات ده کریت، یا خود سزا ده دریت، ئایا ئه و شه وه وه که شه وانی تر به بی دوودلی و پراپایی به سه ره ده بات؟! ئایا بیر له سبه ینی ناکاته وه؟ وه خه می بۆ ناخوات و خۆی بۆ ئاماده ناکات؟ ووتر: به ئی زۆر پاسته ئه مه پرسیاریکی زۆر دروسته زۆربه ی خه لکی ده گریته وه. که جیی سه ره سوپامانه ئه م ته مه ئی و بی باکی یه! وه ئه مه ش بی هۆکار نی یه، وه هۆکاره کانی بریتین له:

نه‌خۆشی و چاره‌سەر

یه‌که‌م: نزمی ئاستی زانستی و که‌می و کۆپی له دلتیایی بوونیدا. هه‌رکه‌سیک پێی وابێت که ئاستی زانست چه‌سپاو و زیاده‌که‌م ناکات، ئه‌وه به‌هه‌له‌دا چووه. ئه‌وه "ابراهیم" ی پێغه‌مبه‌ر "س.خ" پرسیار له‌خودای گه‌وره ده‌کات و ده‌یه‌وێت شیوازی چۆنی یه‌تی زیندوو کردنه‌وه‌ی مردووکانی پێ نیشان بدات، که له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا باوه‌ری ته‌واوی هه‌بوو به‌پاستی ئه‌م کاره، به‌لام ویستی دلتیایی ته‌واوی بێ که‌م و کۆپی بۆ دروست ببێت، واته سه‌رچاوه‌ی ئه‌م پرسیاره له‌ گومان و دوو دلی یه‌وه نه‌هاتوه، به‌لکو ویستی دلتیایی بوونی یه‌کجاری بۆ دروست بێت.^۱

وه‌له‌ مسندی امام احمد دا هاتوه که پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ فەرموویه‌تی: (لیس المخبر کالمعاین)^۲ واته: هیچ کاتێک هه‌وال ده‌ر وه‌ک بینه‌ری پووداوه‌که نی یه.

هه‌رکاتێک نزمی له‌ ئاستی زانستدا بوو کاریگه‌ری له‌ سه‌ر دل که‌م ده‌بێت و لێشای چه‌زو ئاره‌زو و سه‌رقالی به‌ دونیاوه‌ هێرشێ بۆ ده‌هێنێت و شه‌یتان کاریگه‌ری خۆی بۆ دروست ده‌کات له‌ سه‌ر ده‌روونی و دنیاوی لا شرین ده‌کات و بێ ئاگایی بیرو هۆشی ده‌گرێت و به‌م چه‌شنه‌ باوه‌ر و دلتیایی به‌ر ته‌سک ده‌بنه‌وه‌ و هه‌ره‌س ده‌هێنێت.

له‌به‌ر ئه‌م هۆیه‌یه‌ مۆقه‌کان له‌ ئاستی باوه‌ر و کاردا جیاوازیمان هه‌یه، ته‌نانه‌ت جاری وا هه‌یه‌ لاوازی باوه‌ر ده‌گاته‌ ئاستی ته‌نها گه‌ردێک "مثقل ذره" له‌ دلتا.

وه‌سه‌رجه‌م ئه‌م هۆکارانه‌ ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ بۆ لاوازی له‌ بینایی "البصیره" و ئارامگرتن "الصبر" هه‌ریۆیه‌ خوای گه‌وره مه‌دح و وه‌سفێ که‌سانی ئارام گر و دلتیابوو ده‌کات و ده‌فه‌رموویت: (وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ.... السجدة: ۲۴) واته: ئێمه‌ نه‌ته‌وه‌ی ئیسرائیلیمان کرده‌ پێشه‌وا،

^۱ - پروانه (شرح مسلم للنووی ۱۸۳/۲ - ۱۸۴) وه‌ (فتح الباری) کله‌م باره‌یه‌وه‌ زۆر وتراوه.

^۲ - ئه‌م فەرمووده‌یه‌ "صحیح"ه، (احمد ۲۱۱۵/۱ - ۲۷۱) وه‌ (حاکم ۳۲۱/۲) گێڕایانه‌توه‌.

وهدسه لاتمان پیّ به خشین، فرمانیان ده کرد، چونکه نارامگربون و باوه پی ته وایان مه بوو به ثایه ته کانمان.

گومانی باش بردن به خودا بزوتنه ری کاری چاکه یه نهک کهم ترخه می

پیشتر پوونمان کرده وه جیاوازی زور مه یه له نیوان گومانی باش بردن به خوی گه وړه، وه گومراپوون. وه پونمان کرده وه گومانی باش بردن هه میشه بزوتنه ری کاری چاکه و چاکه خوازی بووه و هانده ری پڼگه ی پاست و دروستی خودا پرستی یه، چونکه گومانی باش بردن واتای تکاکاری به نده یه بۆ خوی گه وړه و ملکه چی کردنی تی، نه و نه و تکاکاری یه پاست و دروسته، به لام هه رکه سیټک تکاکاری یه که ی هانده ری کهم ترخه می و بیّ په پوایی بیت نه وا کرتنه به ری پڼگای گومراپیه.

نمونه ی نه مانه وه کو جوتیار پک وایه، که نه گه ر زه وی یه که ی به چاک و باشی بکلیت و چاودیری بکات، نه وا چاوه پوانی به ره می چاک و باش و پاک ده کات، به لام نه گه ر کهم ترخه می و بیّ په پوا بیت و ورده کاری نه کات له کیلان و بزارو چاودیری کردنیدا، نه وا چاوه پوانی به ره می باش نابیت، به لام هه میشه گومانی باش به زه وی یه که ده بات، نایا هیچ سوودی کی هه یه؟

یا خودا که سیټک به بیّ نه وه ی بچیت لای خپزانه که ی ته نها به نومید و گومانی باش بردن مندالی ده بیت؟ یا خود به بیّ کوشش و خویندن و ه ولدان ده بیت به باکترین زانای سهرده می خوی؟

به هه مان شیوه نه گه ر هه رچه نده نومیدی باش و گومانی چاک به خودای گه وړه به ریت به لام کوشش و خودا پرستی نه کات ثایه پله به رزه کانی به هشت به ده ست ده هینیت.

وه خوی گه وړه ده فره میت: (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ..... البقرة: ۱۱۸) واته: "نه و که سانه ی که باوه پدارن

نه خوښی و چاره سهر

و کڅچيان کړدوه و ټيکڅشاون له پيښاو خواي گه وره دا نه وانه به پاسني تکاکاري په حمت و به زه يي خوا ده که ن "

ته ماشاي نه وه بکه که تکاکاري نه م پيږه چوڼ بزوينه ري کاري چاکه و ه ولدانيان به .

ده نه پيښي نه م بابه ته نه وه په که : نوميدو تکاکاري وگوماني باش بردن به خواي گه وره پيويستي به گرته به ري هکاره کانيتي . که پيويست ده کات بق به نه نجام گه ياندي که خواي گه وره له شهر و به رنامه و سزاو پاداشتي دا دياري کړدوه . که پيويسته ده سني پيوه بگريڼ . پاشان نوميدو تکاوگوماني باش به خودا به ريڼ که له سهر کاري چاکه به رده و امان بکات له سستي و که م ترخه مي بمان پاريزيت .

جياوازي له نيوان تکاکاري و هيو خوازي دا

پيويسته که هه رکه سي که تکاکاري ده کات (الرجا) که په يوه ست بيت به سيکاري سهره کيه وه :

په که م : خوښ وويستني نه وه ي که تکاکاري بق ده کات

دوه م : ترس له ده ست چووني

سي يه م : هه ولدان وکڅش کردن به گويره ي توانا بق به ده ست خستني

چاهه ر (تکاکاريه ک) نه م سي شته ي تيډا نه بوو . نه واته نها (هيواخوان) به کي بيڼاوه پوکه .

(تکاکاري) جياوازه له (هيواخوازي) . تکاکار هه ميشه ده ترسيټ _ وه نه وي بترسيټ _ خيرا ده کات تانه وه ي نه نجامه کي له ده ست نه چيټ . له (الجامع الترمذي) دا هاتوه له فهرمووده ي (أبي هريرة) رضي الله عنه که پيغه مبه ر عليه السلام ده فهرميټ : (من خاف أدلج ومن أدلج بلغ المنزل، الا ان سلة الله غالية، الا ان سلة الله الجنة).^۱ واته : نه وي بترسيټ

^۱ - نه م فهرمووده يه "حنه" ، (ترمذي ۲۴۵۰) وه (حاكم ۳۷۰۷) وه صحيحه بروانه (الصحيحه : ۹۵۴).

ابن القيم الجوزی

هه‌لده‌دات وشو ده‌گه‌پیت هه‌نگاو ده‌نیت وه‌ئه‌وه‌ی هه‌نگاو بنیت وه‌ه‌لدات. ده‌گاته شویتنی مه‌به‌ست. به‌پاستی کالآوخه‌لاتی خوی گه‌وره به‌نرخ ویه‌به‌هایه. کالای خوداش به‌هه‌شتی به‌رینه.

هه‌روه‌ها خودای گه‌وره به‌هه‌مان شیوه‌ی تکاکاری (الرجا) ترس (الخوف) یشی کردوه به‌بزینهری کاری چاکه وچاکه خوازی پیکه‌وه دوو فاکتهری هه‌میشه‌ی کرده‌وه‌ی چاکه‌ن. هه‌روه‌کو ده‌فه‌رمیت: (إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ * وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ * أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ..... المؤمنون: ۵۷-۶۱) واته: ئه‌و که‌سانه‌ی که‌ترسی په‌روه‌ردگاریان له‌دل‌دایه‌و ده‌ترسیت لییان بره‌نجیت ئه‌وانه‌ش بپوا به‌نایه‌ت وه‌فرمانه‌کانی په‌روه‌ردگاریان ده‌هینن. ئه‌وانه‌شی هاوه‌ل وهاوبه‌شی بپه‌روه‌ردگار بریار ناده‌ن. ئه‌وانه‌ش که‌ده‌به‌خشن له‌زه‌کات و خیر دلیان ده‌ترسیتنه‌وه‌کو لییان وه‌رنه‌گریت. چونکه ئه‌وان بیگومانن که‌بۆ لای په‌روه‌ردگاریان ده‌گه‌پینه‌وه. ئا ئه‌وانه په‌له‌ده‌که‌ن پیتشپرکی ده‌که‌ن له‌ ئه‌نجام دانی هه‌موو چاکه‌یه‌ک^۱

وه‌له (جامع‌ی (ترمذی) دا هاتوه. له‌فه‌رموده‌ی عائیشه رضی‌الله‌عنه‌و‌آله‌وس‌لهم‌السلام که‌ ده‌لێت: (سألت رسول الله صلی‌الله‌عنه‌و‌آله‌وس‌لهم‌السلام عن هذه الآية، فقلت: اهم الذين يشربون الخمر ويزنون ويسرقون؟ فقال صلی‌الله‌عنه‌و‌آله‌وس‌لهم‌السلام: لا يا ابنة الصديق، ولكن الذين يصمون ويصلون ويتصدقون ، ويخافون ان لاتقبل منهم اولئك يسارعون في الخيرات.)^۱ واته: خاتوو عائیشه فه‌رمووی: پرسیم له‌پیتغه‌مبه‌ری خودا صلی‌الله‌عنه‌و‌آله‌وس‌لهم‌السلام سه‌بارت به‌م نایه‌ته، ئایا باسی ئه‌و که‌سانه ده‌کات که‌مه‌ی ده‌خۆنه‌وه‌و زینا ده‌که‌ن دزی له‌مالی خه‌لکی ده‌که‌ن؟ پیتغه‌مبه‌ر صلی‌الله‌عنه‌و‌آله‌وس‌لهم‌السلام فه‌رمووی: نه‌خیر نه‌ی که‌چه‌کی صدیق. به‌لکو ئه‌وانه‌ی پۆژوو ده‌گرن ونویژده‌که‌ن خیر وچاکه ده‌که‌ن

^۱ - نهم فه‌رموده‌یه "صحیح"ه، (ترمذی ۳۱۷۵) وه (ابن ماجه ۴۱۹۸).

نه خوشی و چاره سهر

له هه مان کاتدا ده ترسن که خودا لییان قبول نه کات، نه مانه به پاستی پیش برکی ده کهن له کاری چاکه دا.

ترس و تگا له ژبانی هاوه لاند^۱

خوای گه وره وه سف و پیناسه ی خوش به ختان ده کات به پرپوختی له گه ل ترسدا، وه وه سفی به دبخته کان ده کات به خراپه و هیمنی و ناسایشی. هه بویه گه له م سۆنگه یه وه ته ماشای ژبانی هاوه لانی پیغه مبه ﷺ بکه یت ده بینیت که له گه ل پرپوختیان له گه ل کارو تی کۆشاندا هیشتا ده ت رسان له خودای گه وره.

حالی ابو بکری صدیق رضی الله عنه

ئه وه "ابو بکر" ه ده لیت: هیوا خواز بوو که من ته نها تاله موویه ک بوومایه له سنگی باوه پرداریک. وه "احمد" ده گپیتته وه وه هه روه ها ده لیت: زمانی خوی ده گرت و ده بیوت: "ئه مه سه رچاوه ی تاوانه کانه".

وه زۆر جار له ترسی خودا ده گریاو ده بیوت: بگرین، نه گه نه گریان خۆتان بگرینن. وه هه ر کاتیک که هه لده سا بۆ نوێژ کردن وه ک داریک له ترسا پاده وه ستا. جاریکیان بالنده یه کی پزگار کردو ووتی: هه ر نیچیریک پابکه یت ویان داریک بپریت، نه وا له یادی خوات خستوو.

کاتیک له سه ره مه رگدا بوو، به خاتوو عانیشه ی ووت: (ئه ی کچه که م من له مال و سامانی مه سولمانان ئه م عابایه و شیردۆشیک ئه م خزمه ت کاره م هه یه، خیرا بیان که پینه وه ده ستی عومهری کوپی خه تاب ﷺ).

وه ده لیت: (والله ی ئاواته خواز بووم داریک بوومایه و بخورامایه و گازم لی بگیرایه). وه "قتاده" ده لیت: (بیستومه که ابو بکر فه رموویه تی: ئاواته خواز بووم که لاسکه سه وزه یه ک بوومایه کرم بیخواردمایه).

^۱ - پروانه (موسوعه الصحابه) و پیشه کی کتبی (الاوائل من الصحابه)

حالی عمری کوپی خه تاب ﷺ

ئەوێ تا عمری کوپی خه تاب ﷺ سورەتی "الطور"ی دەخوێندەوێ تا گەیشته ئایەتی (ان عذب ربك لواقع...الطور: ٧) دەستی کرد بە گریانێکی زۆر لە تاوندای خۆش کەوت و خەلکی سەریان لێ دەدا.

لە کاتی سەرەمەرگیدا بە کوپە کەیی ووت: (ئەمە چی دەکەیت، پوومەت و گۆنام بخەرە سەر زەوی تا خوا ی گەرە بەم دیمەنە پەحمم پێ بکات) هەر وەها ووتی: (قوپە سەرم دایکە... ئەگەر خودا لێم خۆش نەبێت... "سێ جار ئەمە ی دووبارە کردەوێ" پاشان یە کسەر گێانی سپارد).

شەوانە قورئانی دەخوێندەوێ کە دەگەیشته هەر ئایەتێک بیهێژاندایە و بترسایە، لە تاوندای چەند پۆژێک نە دەهاتە دەر وەوێ و خەلێ وایان دەزانی نە خۆشە. تەنانەت ئەوێ نەدە گریا بوو دوو خەتی پەش لە سەر دەم و چاوی دەر دەکەوت. "عبدالله کوپی عباس" ﷺ پێی دەلێت: خوا ی گەرە لە سەر دەستی تۆ میسری ئازاد کردو چەندین فەتحی گەرە لە سەر دەستی تۆ هاتە دی، ئەویش فەرمووی: ئاواتە خوازم بەس تەنھا لە قیامەتدا دەر یازیم، نە پاداشتم هەبێت نە تاوان.

حالی عثمانی کوپی عەفان ﷺ

عثمانی کوپی عەفان ﷺ کاتێک لە سەر گۆژێک پابوێستایە ئەوێ نەدە گریا تارپیشی تەپ دەبوو. وە دەلێت: (ئەگەر من لە نێوان بەهەشت و دۆزەخدا بم، وە نە زانم بۆ کامیان پەوانەم دەکەم، لە ویدا ئاواتە خوازم ببمە خۆلەمیش پێش ئەوێ بزانم بۆ کام لایان دەمنێرن).

حالی علی کوپی ئەبی تاب ﷺ

ئەوێ علی کوپی ئەبی تاببە کە زۆر دەرترسا لە دووشتی سەرەکی هیوا درێژی و شوێن کەوتنی خەزۆ ئارەزووێ کان.

نه خوشی و چاره سهر

یه که میان "هیوا دریزی یه" قیامت بیرده باته وه، به لام شوین که وقتی ناره زووه کان پیگری دهکات له حق و ویستی. جا وادونیا به ره وئاوایون ده چیت و قیامت سهره لده دات، جا هه ریه که یان کهس وپۆله ی خوی هه یه. وریا بن و بینه پۆله ی قیامت و دونیا وه لانی. نه مپۆ ته نه کاره و سبه یینی ته نه لئ پرسینه وه یه.

حالی نه بو دردا ﷺ

ده لئیت (نه وشته ی که من زۆر لئی ده ترسم، نه وه یه که له پۆزی قیامتدا لیم بپرسن وبلین: نه بو دردا عتق فیری زانست بووی، ئایا کارت پی کردوه؟) وه هه میشه ده بیوت: (نه گهر نه تان زانی دوا ی مردن چیتان بۆ ئاماده کراوه، نه وانا وئاوتان پی نه ده خورا به ئاسانی. وه له مال هه کانتان خۆتان نه ده گرت، به لکو به ره وده شت وده ره کان هه ل ده هاتن و سنگتان ده کوتا و بوخۆتان ده گریان. وه من ئاوا ته خواز بووم دارێک بووما یه و بخوراما یه) ..

حالی عبدالله ی کوری عباس ﷺ

نه وه نده ده گریا چاوه کانی شوپ ببونه وه نه وه نده ده گریا.

حالی نه بو ذر ﷺ

ده بیوت: (ئاوا ته خواز بووم دارێک بووما یه، یاخود هه ر دروست نه کراما یه. وه کاتیک ویستیان هاوکاری بکه ن له لایه ن ده وله ته وه ووتی: من پیویستم پتی نی یه، چونکه بزنی کمان هه یه ده یفرۆشین و وه گوئی دریزی کمان هه یه بۆ باره لگرتن، خزمه تکارێ کمان هه یه هاوکاریمان ده کات، وه عابا یه کم هه یه. وه من ده ترسم له سهر نه مانه توشی لی پرسینه وه بم له قیامتدا) .

حالی ته میمی داری ﷺ

شه ویکیا ته میمی داری سوره تی جا ئیه ی ده خوینده وه تا گه یشته ئایه تی: (أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ... الجاثية: ۲۱) واته: ئایا نه وانیه که تاوانکاریان نه نجام

داوه وای داده نیت که له گه لّ ئەو که سانه دا وه ک یه کن که باوه پیا هیناوه و کرده وهی چاکه یان ئە نجام داوه، له ژیان و مردنیاندا زۆر به هه له دا چون.

نێتر له ترساندا ده گریاو هه ردووباره ی ده کرده وه تاوه کو پۆژ ده بووه وه.

حالی ئەبو عوبیدهی کوری جهراح رضی الله عنه

ئەبو عوبیده ده لّیت: زۆر ئاواته خوازم که من مه پێک بوومایه و بکرامایه قوریانی و سه ر بپرامایه و گۆشتم بخورایه.

له م بواره دا پووداو و و ته ی زۆر هه ن که درێژه ده کێشیت، ته نانه ت "بخاری" له (صحیح) ه کهیدا باب ته تکی له م بواره ی له ژێر ناو نیشانی "باب خوف المؤمن ان یحبط عمله، وهو لا یشرع" دا داناهه.

"ابراهیم التمیمی" ده لّیت: (هه رکاتێک به راوردی نیتوان و ته و کرده وه ی خۆم کردبیت، مه ترسیم بۆ دروست بووه له وه ی کرده وه کانم و ته کانم به درق بخاته وه.)^۱ "ابن ابی ملیکه" ده لّیت: (سێ له هاوه لانی پێغه مبه رم بینوه هه ره موویان له وه ترساون توشی دوو پووی هاتبیتن، وه که سیان نه ی ده ووت باوه پی من وه ک باوه پی جبریل و میکائیل وایه.)^۲

وه "حسن" په حمه تی خوای لیبیت ده لّیت: (ته نها باوه ردار ده ترسیت، وه ته نها دوو پووی ترسه.)^۳

وه "بخاری" ده لّیت: کاتێک پێغه مبه ر صلی الله علیه و آله ناوی دوو پووه کانی لای (حذیفه) بردبوو، "حذیفه" ده لّیت: "عمری کوری خه تاب رضی الله عنه ده هات و ده یفه رموو: سویندت ده ده م

۱ - بخاری ئەم و ته به ی له (صحیح) ه کهیدا هیناوه، (باب خوف المؤمن ان یحبط عمله، وهو لا یشرع / کتاب الایمان، باب ۳۷).

۲ - هه مان سه رچاوه ی پشور.

۳ - هه مان سه رچاوه ی پشور.

نه خوشی و چاره سهر

به خودا ناوی به دوو پوو بردم یانا؟ وه خذیفه ش ده یفه رموو: نه خیر به لام له دواي عمر به کهسی تر نالیم.

هه روه ها بخاری ده لیت: بیستم به کیک له زانایان ووتی: مه بهستی له خذیفه له وهی که به دواي عمر به کهسی تر نالیم، واته ئه م ده رگایه له خۆم ناکه مه وه خه لکی بیت پرسیارم لی بکه ن له م بواره دا. وه بوخاری ده لیت: منیش ووتم: ئه مهی خذیفه وه ک هه مان فهرمووده ی پیغه مبه ر ﷺ وابه که به کیک له هاوه لانی داواي لی کرد که به کیک له و حه فتا هه زاره بیت که به شه فاعه تی پیغه مبه ره وه ده چنه به هه شته وه، پیغه مبه ر پیی فهرموو: سبقك عكاشة^۱. واته عکاشه پیش تو کهوت له م داوا کردنه دا.

پیغه مبه ر مه بهستی ئه وه نه بووه که جگه له "عکاشه" ئیتر کهسی تر نه ماوه، به لکو مه بهستی ئه وه بووه که ئه م ده رگایه له خۆی نه کاته وه وه رکه سیك بیت وداوا بکات و تائه ویش بکه ویته بهر ئه و تکارای وشه فاعه ته والله أعلم.

^۱ - ئه م فهرمووده یه "صحیح"ه، (بخاری ۶۵۴۲) وه (مسلم ۸۹/۳ - نووی) گێڕاویانه ته وه.

به‌شی دووهم :

شوینه‌واری

تاوان.....

سزای له‌دونیا و قیامه‌تدا

تاوان ھۆكاری ھەموو تاوان و دەردىكە

دینىيە سەر باسى دەردو نەخۆشى يەكان ، كە ھركارى تىكدەرى دونياو قىامەتە .
دەبىت بزانين كە تاوان زيانى خۆى دەدات بە تايبەتى لەدلا . نمونەى وەك ژەھر وایە
لە جەستەى مرقدا . بە پىي جۆر پلەى تاوانەكان كاریگەرىشى دەگۆپىت .

ئایا جگە لەتاوان ، ھىچ كاریكى تر ھەيە دونياو قىامەتیشى شیواندبىت ؟
ھەر تاوان نەبوو ھۆى ھۆكاری بەدەرکردنى " آدم و حوى " ى باوك و دایكمان لە
بەھەشتى خۆش و بەختەو ھەرى ؟

ھەر تاوان نەبوو ھۆكاری بەدەرھىتان و ریسوا كردنى (ئىبلیس) لە مەلەكوتى خوائ
گەورە ، وەبەر نەفرەت و خەشم و قینی كەوت و دیمەن و پوخسارى بوو نەشرینترین
سامناكترین پوخسار ، وەبۆ ھەتاھەتایی بى بەش كرا لەبەزەى و پەحمەتى خوائ
گەورە ، وەدۆزەخ بوو جىگەى ھەمیشەى . كە ھەموو ژيانى سەرۆبن كەردەو
لە پەحمەتى خودا بەتورەى و غەزەبى . لەبەھشتى خۆش بۆ دۆزەخى ئاگرین ، لەباو ەپ
بۆ بى باو ەپ ، لەپىرۆزى یەو ە بۆ دىندەى و پىسواى لەبى تەسبیحات ، كفىوشىرك
و دوو ەوى . . . وەلە بى ئو ھەموو پىرۆزى و خودا پەرسى یە ، بووبەپا ەر و ھاندەرى
پىپى تاوانبار و ستەمكار و خراپەكاران .

ھەر تاوان نەبوو ، بوو ھۆى ھەلگەردنى زىيانى نغۆیوون و نغوم بوونى ھەموو سەر
زەوى بەھەموو پىكھاتەكانى یەو ە ئاو دایپۆشین ؟

ھەر تاوان نەبوو بوو ھۆى ھەلگەردنى زىيانى پەشەبا بۆ سەر قەومى "عاد" و
و ەبوو ەمايەى سەرگەردان و تەفروتوناكردنىان و لەناودانىان ، و ەبوو نە نمونە و پەند بۆ
ھەموو مێژوو و جیھان ؟

و ەھەر تاوان نەبوو بوو ھۆكاری ناردنى "ھاوارو قىژەى سامناك" بۆ سەر قەومى
(شود) كە جەرگ و دل و ھەناویانى بپى و لەناوى بردن ؟

ابن القيم الجوزی

هەر تاوان نەبوو بۆوه هۆی هۆکاری لەپەگ وپیشە دەرکردنی گوندەکانی قەومی "لوط" و بەرزکردنەوه یان بۆ بەرزاییەکانی ئاسمان و بەشیوەیەك کە فریشتەکانی ئاسمان گوێیان لەوه پینی سەگەکانیان بوو. پاشان لەبەرزاییەوه بەناخی زهویدا پۆیان کردن سەربەرە و خوار پاشان بەردی باران بەسەریانداکە هەموو چەشنەکانی غەزەبیان بەسەردا باران و لەناو بران. وەئەم قارو سزایە دوور نی یە دووبارە بێتەوه بۆ سەمکاران.

هەر تاوان نەبوو... بۆوه هۆکاری ناردنی هەوری پەشی سامناک بۆ سەر قەومی (شعیب) و دواتر کە گەشتە بان سەریان ئاگری بەتینی سوتینەری بەسەردا باران؟ هەر تاوان نەبوو... بۆوه هۆکاری خنکاندن (فیرعەون) و داژدەستەکە، دواتر پوچەکانیان پەوانەیی دۆزەخ کردن و لاشەوجەستەکانیشایان وەك عیبرەت هێشتەوه؟ هەر تاوان نەبوو... قارون و مالّ و سامان و کۆشکەکەیی بەناخی زهویدا برد؟ هەر تاوان نەبوو... بۆوه مایەیی لەناوبردنی قەومی "یس" بەهاواری گەورە؟ هەر تاوان نەبوو... پێپێکی بەتواناو جەربەزەیی زالّ کرد بەسەر (بنی اسرائیل) دا پیاو و کۆپانی کۆشتن و کچ و ئافرەتیان بەکەنیزە بردو ولاتیان کاولکرد؟

هەر تاوان نەبوو... هەموو جۆرە کارەساتێکی گەورەیی بەسەریاندا هێنا "بنی اسرائیل" لەکوشتارو کاولکاری و وێرانی و کچ و ئافرەت بەکەنیزەکردن و وەزالّ کردنی پاشاو سەمکارەکان و وەبوون بەمەیمون و بەرازە پێسوا... وەدواپەمینان پەيامی خواي گەورەیی کە دەفەر مێت: (لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ.... اعراف: ١٦٧) واتە: کە سانیک دەنێرمە سەریان کە تا پۆژی قیامەت ئازارو ئەشکەنجەیان بدات.

"امام احمد" دەلێت: (ولید بن مسلم) بۆی گێڕامەوه کە ئەویش لە (صفوان بن عمرو) ئەویش لە (عبدالرحمن بن جبیر بن تغیر) ئەویش لە باوکی یەوه، دەلێت ووتی: کاتی ولاتی "قبرص" ئازادکراو دەسەلاتدارەکانی سەرگەردان و پەرش و یلاویونەوه و

نه خوشی و چاره سهر

وه به سهریه کدا ده گریان. له وکاته دا "ابو درداء" م ﷺ بینی له گۆشه یه کدا ده گریا. منیش لیم پرسى: بۆچى له م پۆژه دا ده گریت که خوا ئیسلامى سهریه رزکرد تئیدا نه ویش ووتى: نه وه نه ئیى چى "جیبر" خه لکى چەند بى ده سەلاتن به رامبه ر به گه وره یى خودا. نه م قه ومه خاوه ن ده سەلات وپاشای به هیزبوون که پشتیان له فەرمانى خودا کرد، چپیان به سهردا هات.

"علی بن الجعد" ده ئیت: (شعبه بن عمرو بن مره) ووتى: گویم له "أبا البحتري" بوو ووتى: نه وانەى که گوئیان لى بوو هه والیان پیدام که پێغه مبه ر ﷺ فەرموویه تی: (لن يهلك الناس حتى يعذروا من انفسهم).^۱ واته: خواى گه وره خه لکى به هیلک نابات، تاخه لکى خۆیان بیانوو به ده سته وه نه ده ن.

وه له مسند دا هاتوو له فەرمووده ی (ام سلمة) ﷺ که پێغه مبه ر ﷺ فەرموویه تی: (إذا ظهرت المعاصي في أمي عمهم الله بعذاب من عنده، فقلت يا رسول الله: اما فيهم يومئذ اناس صالحون؟ قال ﷺ: "بلى"، فقلت: كيف يصنع بأولئك؟ قال: يصيبهم ما اصاب الناس، ثم يصيرون الى مغفرة من الله ورضوان).^۲ واته: نه گه ر سهر پێچى و تاوه نکارى و یاخى بوون سهرى هه لدا له ناو ئومه ته که مدا، نه وا خواى گه وره هه موویان توشى سزا ده کات. منیش پرسیم: ئایا که سانى چاکه خوازیان تیدا نی یه؟ پێغه مبه ر ﷺ فەرمووی: "به لى تئیدا به". منیش ووتم: نه ی چى له وان ده کات؟ پێغه مبه ر ﷺ فەرمووی: نه وانیش توشى ده بن به لام دواتر ده گه پێنه وه بۆ لای ره حمه ت و په زامه ندی خواى گه وره.

وه له "مراسيل الحسن" له پێغه مبه ره وه که ده فەر میت ﷺ: (لا تزال هذه الأمة تحت يد الله وفي كنفه مالم يمالئ قراؤها، وما لم يذل صلاحها فجارها، ومالم يهن

^۱ - نه م فەر مووده یه (صحیح) ۵، (احمد: ۲۶۰/۴، ۲۹۳/۵) و (أبو داود: ۴۳۴۷).

^۲ - نه م فەر مووده یه (صحیح) ۵، (احمد: ۲/۱، ۳۰۴/۶) وه له (صحيحین) دا به م چه شنه یه: (يهلكون مهلكا واحداً ولكن يعثون على نياتهم) له گێڕانه وه یه کى تردا (على أعمالهم).

ابن القيم الجوزی

خيارها اشرارها، فأذاهم فعلو ذلك رفع الله يده عنهم، ثم سلط عليهم جبابرتهم فساموهم سوء العذاب، ثم ضربهم الله بالفاقة والفقر.^١ واته: بهردهوام ئەم ئومەتە لە ژێر دەستی پەحم ومیهره بانی وچاودیتری خودادایه، کاتیك كه قورئان خوینەکانیان چاوله خواری مه یلداری کاربه دهستان نه بن، وه پیاوچاکیان ژێرده ستهی خراپه کاران نه بن، وه پیاوه باشه کانیان به چاوی سوکه وه ته ماشا نه کرین، به لام کاتیك ئەمانه پوویاندا، ئەوا دەستی چاودیتری ومیهره بانیان له سه ره لده گری وپاشان زۆرداران زāl دهکات به سه ریاندا و تووشی خراپترین ئازاریان دهکات و دواتر به لای هه ژاری نه بوونیان تووش دهکات.

وه له مسند دا هاتوه له فهرموده ی (ثوبان) رضی اللہ عنہ كه پێغه مبه ر صلی اللہ علیہ وسلم فهرمودیه تی: (ان الرجل لیحرم الرزق بالذنب یصیبه).^٢ واته: مرۆفی وا هیه بی به ش ده بیت و پرزی لی قه دهغه ده کریت به هوی تاوانیکه وه كه تووشی ده بیت.

ههروه ها له هه مان سه رچاره وه هه مان كه سدا هاتوه كه پێغه مبه ر صلی اللہ علیہ وسلم ده فهرمیت: (یوشك ان تتداعی علیکم الأمم من كل أفق، كما تداعی الأكلة علی قصعتها، قلنا: یا رسول الله امن قلة منا یومئذ؟ قال صلی اللہ علیہ وسلم: انتم یومئذ کثیر، ولكنکم غناء کفشاء السیبل، تنزع المهاجرة من قلوب عدوكم، ویجعل فی قلوبکم الوهن، قالوا وما الوهن؟ قال: حب الحیاة وکراهة الموت).^٣ واته: نزیسه میله تانی تر له هه موو لایه که وه بیتن ویده ن به سه رتاندا، وه کو چۆن كه سانیک بانگی یه کتری ده که ن بق سه ر نان خواردن، هاوه لان ووتیان: ئایا ئیمه نه و پۆژه ژماره مان که مه؟ پێغه مبه ر فهرمووی: ئیوه نه و

^١ - ئەم فهرمودیه (ضعیف)، (حافظی عیراقی) له (المغنی) دا هیناوتی وه ده لیت (أسنادها ضعیف).

^٢ - ئەم فهرمودیه (حسن لغیره)، (احمد: ٢٧٧/٥) و (الحاکم: ٤٩٣/١) و (ابن ماجه: ٤٠٢٢) بروانه (کنز الفوائد).

^٣ - ئەم فهرمودیه (صحیح)، (احمد: ٢٧٨/٥) و (ابو داود ٤٨٧٨) بروانه (السلسله الصحیحه: ٩٥٨).

نه خوشی و چاره سهر

پژده ژماره تان زږه ، به لام وه کو که فی سهر دهریان ، ترسی نیوه له دلی نه وان
ددرده هیتریت ولایتان ناترسن "وهن" ده خریته ناودله کانتان، پرسیان: نه ی
پیغه مبر "وهن" چی یه؟ پیغه مبر فرمووی: "وهن" واته: خوشیستنی دونیایو پق
لی بوونه وهی مردن.

وه له (مسند) دا هاتووه له فرموده ی "انس" عليه السلام که پیغه مبر ی خودا ﷻ
ده فرمیت: (لما عرج بي مررت بقوم لهم اظفار من نحاس يخمشون بها وجوههم
وصدورهم، فقلت: من هؤلاء يا جبريل؟ قال: هؤلاء الذين ياكلون لحوم الناس
ويقعون في اعراضهم).^۱ واته: له شهوی "اسراء" دا قه ومیکم بینی نینوکی دیرثیان
هه بوو له مس دروست کرابوو سنگ ودهم وچایو خویانی دهرنی ، به حه زره تی جبریل
ووت: نه مانه کین؟ نه ویش ووتی: نه وانه نه و پیره ن که به هه میشه یی گوشتی مرقفیان
ده خواردو به خراپه باسی ناموسی خه لکیان ده کرد.

وه له "جامع" ترمذی دا هاتووه له فرموده ی (ابي هريرة) رضي الله عنه که پیغه مبر ﷻ
ده فرمیت: (يخرج في آخر الزمان قوم يختلون الدنيا بالدين ، ويلبسون للناس
مسوك الضان من اللين، اسنتهم احدى من السكر، وقلوبهم قلوب الذئاب، ويقول الله
عز وجل: ابي يغترون؟ وعلى يجترئون؟ فبي حلفت، لأبعثن على اولئك فتنة تدع
الحليم فيها حيران). واته: له کوتایی زه ماندا که سانیک دهرده چن له پښگی نایینه وه
دوینیا به ده ست ده هیتن، هینده ش خویان نهرم ونيان ده که ن به وینه ی مه، زمانیان
شیرینتره له شه کر، به لام دلایان دلی گورگه. خوی گه وره ده فرمیت: (ثایا
ده یانه ویت من بخه له تین؟ جورته وپویری به سهر منه وه ده که ن؟ سویند بیت
به خودی خوم.. به لاو فیتنه یه کی نه و تو زیان به سهر دینم که عاقله کانیان تیدا
سهرگه ردان بن).

^۱ - نه فرموده یه (صحیح)، (احد: ۲۲۴/۳) و (ابو داود: ۴۲۹۷) پروانه (سلسله
الصحيحه: ۹۵۸).

ابن القيم الجوزی

وہ (ابن ابی الدنيا) لہ فہرموودہی (جعفر بن محمد) . (عن ابيه عن جده) ووتی کہ (علی بن ابی طالب) ووتی: (یأتی علی الناس زمان لا یبقی من الاسلام إلا اسمہ، ولامن القرآن الا رسمہ، مساجدہم یومئذ عامرة، وهي خراب من الهدی، علماؤہم شر من تحت ادیہم السماء، منهم خرجت الفتنة، وفيہم تعود). واتہ: پوزانیک دیت بہ سہر خہ لکید، ئیسلام تہنہا ہر ناوہ کہی دہ مینیت ، وہ قورٹانیش تہنہا وینہ کہی و مزگہ و تہکان پازاؤن، بہ لآم ویرانہ لہ پووی خودا بہ رستی یہوہ، زاناکانیان خراپترین پیٹن ، لہ وانہوہ فیتنہو ناشوب سہرہ لہ دہات، وہ ہر بق ئہ وانیش دہ گہ ریٹہوہ . وہ لہ "سماک بن حرب" وہ لہ " عبدالرحمن بن عبداللہ بن مسعود" وہ ﷺ لہ باوکی یہوہ ووتی: (اذا ظهر الزنا والربا في قرية اذن الله عزوجل بهلاكها) واتہ: ہرکاتیک زینا و سوخواردن "ریبا" لہ ہر شاریکدا سہری ہلدا ، ئہوا خوائ گہورہ مؤلہ تی بہ ہیلک بردنیاں دہات.

وہ لہ (مراسیل الحسن) دہ لیت: (اذا اظهر الناس العلم وضيعوا العمل، وتحابوا بالالسن، وتباغضوا بالقلوب، وتقاطعوا الارحام، لعنهم الله عزوجل عند ذلك، فاصمهم واعمى ابصارهم) واتہ: ہرکاتیک خہ لکی خویان بہ زانا دہ رخت و کاریان پی نہ کرد، بہ زمان یہ کیان خویش دہ ویست ولہ دلہوہ پقیان لہ یہک بوو ، وہ پہ یوہ ندیان دہ پچراند، ئہوا خوائ گہورہ نہ فرہ تیان لی دہ کات و کویرولائیان دہ کات. وہ لہ "سنن" ی "ابن ماجہ" دا ہاتوہ لہ فہرموودہی (عبداللہ بن عمر الخطاب) ﷺ فہرمووی: (كنت عاشر عشرة رهط من المهاجرين عند رسول الله ﷺ، فأقبل علينا رسول الله ﷺ بوجهه فقال: يا معشر المهاجرين، خمس خصال اعوذ بالله ان تدركوهن: ما ظهرت الفاحشة^۱ في قوم حتى أعلنوا بها إلا ابتلوا بالطواغيت والأوجاع

^۱ - فاحشة: ہموو شتیکی نارہواو ناشرین لہ ووتہو کرداردا وہ خوائ گہورہ باسی دہ کات کہ فاحشہ قہ دہ غیبہ بہ نہیئی وناشکرایوہ: (قل انما حرم ربي الفواحش ماظهر منها وما بطن)

والأوجاع التي لم تكن في أسلافهم الذين مضوا ، ولا نقص القوم المكيال والميزان إلا ابتلوا بالسنين وشدة المؤنة وجور السلطان، وما منع قوم زكاة أموالهم إلا منعوا القطر من السماء فلولا البهائم لم يمطروا، ولا خضر قوم العهد إلا سلط الله عليهم عدواً من غيرهم، فأخذوا بعض ما في أيديهم ، وما لم تعمل أئمتهم بما أنزل الله عزوجل في كتابه إلا جعل الله بأسهم بينهم).^١ واته: ئه‌ی پی‌ری کۆچه‌رییه‌کان "المهاجرین" په‌نا ئه‌گرم به‌خوادا که توشی ئه‌م پی‌نج خه‌سله‌ته‌ نه‌بن: له‌ قومێکدا زینا سهره‌لبدات و به‌ ئاشکرا ئه‌نجامی بده‌ن ئه‌وا توشی چه‌ندی نه‌تای جۆراوجۆر ده‌بن که‌له‌ پێشینه‌و باو‌یا‌پی‌ریاندا نه‌بووه‌ . وه‌هر قه‌ومێک دیارده‌ی دزی و قیل کردن له‌ته‌رازودا ئه‌نجام بده‌ن، ئه‌وا توشی گرانی وسته‌می ده‌سه‌لات ده‌بنه‌وه‌ . وه‌هر قه‌ومێک پێگهی بکه‌ن له‌زه‌کات ده‌رکردن، ئه‌وا توشی وشکه‌ سالی ده‌بن ، ئه‌گه‌ر له‌به‌ر گیانه‌له‌به‌ران نه‌بێت هه‌ر به‌یه‌کجاری باران ناباریت. وه‌هر قه‌ومێک دیارده‌ی په‌یمان شکندن تیایدا سهره‌لبدات، ئه‌وا خوای گه‌وره‌ دوژمنانیان به‌سه‌ردا زāl ده‌کات و به‌شیکی زۆری سامان وده‌سه‌لاتیان له‌ده‌ست ده‌ده‌ن. وه‌هر قه‌ومێک سه‌رکرده‌کانیان به‌فه‌رمایشته‌کان وکتیبه‌که‌ی خوای گه‌وره‌ فه‌رمان په‌وایی نه‌که‌ن ، ئه‌وا خوای گه‌وره‌ توشی دوه‌ره‌کی و دوژمنایه‌تیان ده‌کات له‌نیۆ خۆیاندا.

وه‌له‌ (مسند وسنين) دا هاتوه‌ له‌ فه‌رموده‌ی (عمرو بن مروه‌) له‌ (سالم بن ابی الجعد) عليه السلام له‌ باوکی یه‌وه‌ ده‌لێت پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فه‌رمویه‌تی: (إن من كان قبلکم کان اذا عمل العامل فیهم بالخطیئة جاءه‌ الناهی تعذیراً، فأذا کان الغد جالساً واکله‌ وشاربه‌، کانت له‌ یره‌ علی خطیئة‌ بالأمس، فلما رای الله عزوجل ذلک منهم ضرب بقلوب بعضهم علی بعض ، ثم لعنهم علی لسان نبیهم داود وعیسی بن مریم، ذلک

وه‌ده‌فه‌رمویت: (الشیطان یعدکم الفقیر ویأمرکم بالفحشاء) وه‌زۆر ئه‌م وشه‌یه‌ ژ "زینا" به‌کارده‌هێرت. ^١

^١ -ئهم فه‌رموده‌یه‌(حسنه‌)، (ابن ماجه‌: ٤٠١٩) و(بریصر البانی)به‌حسن یان داوه‌ته‌ قه‌لهم.

ابن القيم الجوزی

بما عصوا وكانوا يعتدون. والذي نفس محمد بيده لتأمرن بالمعروف، ولتنهون عن المنكر ولتأخذن على يد السفية، ولتأطرنه على الحق أطراً أو ليضربن الله بقلوب بعضكم على بعض، ثم ليلعنكم كما لعنهم^١ واته: له و خه لكانه ی پیش ئیوه دا گهر که سیک هه لای بگردایه ، شهوا به کیک له وکه سانه ی ئامۆژگاری خه لکیان ده کرد ده هات و سزای ده داو ئامۆژگاری ده کرد، پیتی ده ووت: له خوا بترسه، به لام به یانی که پۆژ ده بووه ده ئامۆژگاری که ره که له گه ل تاوانبار ده که دا پیکه وه ده بوون نان و ئاویان ده خوارد هه ره کو بلتی شه که سه دوینی هه لای هه رنه کردبی. کاتیک خوی گه وه شه می لی بینین دلله کانی وه ک یه ک لی کردن وه به یه کیانیدا. شه و جا نه فره تی لی کردن له سه زاری "داود و عیسای کوپی مریم (س.خ)". شه مهش به هوی شه می سه ریچی خودایان ده کرد ، پاشان پیغه مبه ره رموی: سویند به وکه سه ی که گیانی منی به ده سه ته ، شه گه ره مان به چاکه و پیگری له خراپه نه که ن ، وه ده سستی نه فامان نه گرن و پشتیوانی له حق نه که ن، شهوا خودا دلله کانتان ده دات به یه کداو نه فره تان لی ده کات، وه کو له وانه ی پیشوو تری کرد.

وه (ابن ابی الدنيا) له "ابراهيم بن عمرو الصعاني" ده لیت: (اوحى الله الى يوشع بن نون عليه السلام، اني مهلك من قومك اربعين الفا من خيارهم، وستين الفا من اشرارهم، قال: يارب، هؤلاء الاشرار، فما بال الاخيار؟ قال: انهم لم يغضبوا لغضبي، وكانوا يواكلونهم، ويشاركونهم). واته: خوی گه وه وه حی بو "یوشع بن نون" نارد که من وچل هه زار له پیاو خراپ وچل له پیاو چاکانی قه ومه که ت به هیلک ده به م. شه ویش ووتی: خوی به پیپی خراپه کاره کان حه قی خویانه، شه ی پیپی چاکه کاران بو؟ فره رموی: چونکه به نه رکی خویان هه لئه ساون به وه ی پیگری خراپه کاران نه بوون ، تووپه نه بوونه به رامبه ره شه کارانه ی که من پیم ناخۆشه، وه شه وان شه نجامیان داوه.

^١ - نه مه فره موده یه (ضعیف الاسناد)، (احمد: ٢١٩/١) وه (ابو داود: ٤٣٣٦) وه (الرمذي: ٢٠٤٧) وه (ابن ماجه: ٤٠٠٦) بروانه: (ضعیف ابن ماجه ی الیانی: ٨٦٧).

نه‌خو‌شی و چاره‌سەر

هه‌روه‌ها (أبو عمر بن عبد البر) له "أبي عمران" ده‌لێت: (خوای گه‌وره‌ دوو فریشته په‌وانه ده‌کات بۆ کاولکردنی گوندێک، به‌هه‌رچی تێدايه. کاتێک که چوونه سەر گونده‌که بێنیان که پیاویک له‌م‌زگه‌وته‌که‌دا خواپه‌رستی ده‌کات و کپ‌نوش ده‌بات، فریشته‌کان ووتیان: خواپه‌ گیان فلان به‌نده‌ت له‌گونده‌که‌دا نوێژ ده‌کات، خوای گه‌وره‌ فەرمووی ئه‌ویشی له‌گه‌لدا وێران بکه‌ن، چونکه هه‌چ کاتێک نا‌په‌حه‌ت و دل‌گران نه‌بووه له‌پێناو مندا.) .

وه "الحمیدی" له (سفیان بن عیینه) ده‌لێت: (سفیان بن سعد) له "مسعر" ده‌گێڕێته‌وه: (که فریشته‌یه‌ک فەرمانی پێی کرابوو که گوندێک به‌ناخی زه‌ویدا به‌ریت، دواتر ووتی ئه‌ی په‌روه‌ردگار فلانه که‌سی خواپه‌رستی تێدايه. خوای گه‌وره‌ وه‌حی نارد که له‌و که‌سه‌وه ده‌ست پێی بکه‌، چونکه هه‌چ کاتێک دل‌گران نه‌بووه به‌رامبه‌ر به‌و‌کاره خراپانه‌ی که له‌و گونده‌دا کراوه.)

وه‌هه‌روه‌ها (ابن ابی الدنيا) له "وهب بن منبه" ده‌لێت: (کاتێک داودی پێغه‌مبه‌ر هه‌له‌ی کرد، داوای لێ خو‌شبوونی کرد، خوای گه‌وره‌ لێی خو‌ش بوو. دواتر خوای گه‌وره‌ باجی ئه‌وه‌هه‌له‌یه‌ی دابه‌سه‌ر نه‌ته‌وه‌ی بنی ئیسرائیلدا. هه‌زه‌تی داود فەرمووی: ئه‌ی خودایه‌ تۆ فەرمانه‌په‌وایی دادپه‌روه‌ری په‌های چۆن باجه‌که‌یت دابه‌سه‌ر که‌سانی تر که‌چی من هه‌له‌م کردووه. خوای گه‌وره‌ وه‌حی نارد و فەرمووی: چونکه کاتێک تۆ هه‌له‌ت کرد، ئه‌وان پێگریان نه‌کردیت.)

وه‌هه‌روه‌ها (ابن ابی الدنيا) له (أنس بن مالك) ده‌لێت: (انه دخل على عائشة عليها السلام هو ورجل آخر، فقال لها الرجل: يا ام المؤمنين حدثينا عن الزلزلة. فقالت: اذا استباحوا الزنا، وشربوا الخمر، وضربوا بالعازف غار الله عز وجل في سمائه، فقال للأرض: تزلزلي بهم، فإن تابوا ونزعوا، وإلا هدماهما عليهم، قال: يا ام المؤمنين أعذبا لهم؟ قالت: بل موعظة ورحمة للمؤمنين، ونكالا وعذابا وسخطا على الكافرين. فقال أنس عليه السلام: ما سمعت حديثا بعد رسول الله ﷺ أنا أشد فرحا به مني

ابن القيم الجوزی

بهذا الحديث.^۱ واته: من وپیاوئکی تر چووین بۆ لای خاتوو عائیشه رضی اللہ عنہا، پیاوه که لئی پرسی: ئە ی دایکی بپواداران باسی بوومه له رزه مان بۆبکه "زلزله"؟ خاتوو عائیشه ش فهرمووی: ئە گەر زیناوداوین پیسی به ناشکراکرا و مه ی خورایه وه و ئامیری موسیقایان ژهنی. خوای گه وه له سه رووی ئاسمانه وه توپه ده بیئت، وه به زه وی ده لئیت ده ست بکه به له رینه وه واته بوومه له رزه. جا ئە گەر ته وه بیان کردو گه رانه وه باشه... ئە گه رنا ئە و به بوومه له رزه کاو لیان ده کات و خانوو کۆشکه کانیا ن به سه ردا ده پوختنیئت. پیاوه که ووتی: ئە ی دایکی بپواداران ئە مه ته نها سزایه که بۆ ئە وان؟ خاتوو عائیشه فهرمووی: په ندو ئامۆژگاری یه که بۆ بپواداران وه سزاو توپه یی خودایه بۆ بی باوپه کان. "أنس" ده لئیت: له دوا ی پیغه مبه ری خودا فه رموده ی وادلّ خو شم نه بیستوه.

وه (ابن أبی الدنيا) له فه رموده یه کی (مرسل) ده گێڕێته وه: (إن الأرض تزلزلت على عهد رسول الله ﷺ، فوضع يده عليها ثم قال: أسكني، فإنه لم بأن لك بعد، ثم التفت الى أصحابه. فقال: (ان ربكم ليستعتبكم فاتبعوه)، ثم تزلزلت بالناس على عهد عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ فقال: أيها الناس ما كانت هذه الزلزلة الا على شيء أحد ثموه، والذي نفسي بيده لئن عادت لا اسكنكم فيها أبداً).^۲ واته: له سه رده می پیغه مبه ردا رضی اللہ عنہ بومه له رزه یه ک پوویدا وزه وی ده ستی کرد به له رینه وه، پیغه مبه ریش ده ستی خسته سه ر زه وی و پیی فه رموو: هیمن وئارام به هیشتا کاتی ئە وه ت

^۱ - ئەم فه رموده یه (ضعیف الاسناد) ه، (حاکم: ۵/ ۱۶/ ۴) گێڕاویته وه له سه ر مه رجی مسلم به "صحیح" ی داوه له قه لثم، وه (ذهبی) دلئیت: یم وایه هه لبه سزاو بیئت، وه ئەم فه رموده یه (سیوطی) له کتیی (کتاب الزلازل) دا هیئاویتی وه ده ی داته پان (ابن ابی الدنیا و حاکم) وه ده لئیت: وه پراسی زانیوه (صحیح) بروانه ئەو کتیی ۹۶-۱۰، به ده رهێنانی ئیموه.

^۲ - ئەم فه رموده یه (ضعیف الاسناد) ه، وه (ابن ابی حاتم) له (المراسیل) ل- ۱۹۰ گێڕاویته وه، بروانه هه مان سه رچاوه ی پیشوو، لا ۲۵.

نه خوشی و چاره سهر

نه هاتووه ، پاشان پووی کرده هاوه له کانی و فرموی: خوی گه وره لومه تان ده کات ، دهی ئیوه ش لومهی خوتان بکن له سهر خراپه کاریه کانتان ، پاشان له سهردهمی (عمر بن الخطاب) دا بومه له رزه یه ک پوویدا. (عمر) فرموی: (ئهی خه لکینه ئه بومه له رزه یه به هوی کاریکه بووه ئیوه به خراپه نه نجامتان داوه، سویند بیت به وکه سهی گیانی منی به دهسته، ئه م جاره یان پوویداته وه من پاریزگاریتان لی ناکه م).

وه له پله وپایه ی (عمر بن الخطاب) دا هاتووه له (ابن ابی الدنيا) وه ده گپرتیه وه که: (ان الارض تزلزلت علی عهد عمر رضی الله عنه ف ضرب یدہ علیہا ، وقال: مالک؟ مالک؟ وما لک؟ اما إنها لو كانت القيامة حدثت اخبارها ، سمعت رسول الله صلی الله علیه و آله يقول: إذا کان یوم القيامة فلیس فیها ذراع ولا شبر إلا وهو ینطق.) واته: له سهردهمی (عمر بن الخطاب) رضی الله عنه زهوی له رزی یه وه، عمریش دهستی خسته سهری ووتی: ئه وه چیه؟ ئه وه چیه؟ خوئه گهر قیامت بیت، ئه وه ده بیت بیت وه لام، چونکه من گویم له پیغه مبه ر بوو رضی الله عنه فرموی: ئه گهر پوژی قیامت پوویدا ئه وه هه موو بال و بستیک له زهوی دهست ده کات به قسه کردن.

وه (امام احمد) له (صفیه) ده گپرتیه وه که: ووتویه تی: (قالت: زلزلت المدينة علی عهد عمر رضی الله عنه ، فقال: یا ایها الناس ما هذا؟ ما اسرع احدثتم. لنن عادت لاساکنکم فیها.)^۱ واته: له سهردهمی "عمر" رضی الله عنه زهوی له ریه وه، ئه ویش ووتی: ئهی خه لکینه ئه مه چی یه؟ چون به خیرایی شتیکتان کردوه، جانه گهر ئه م جاره پوویداته وه من ئیوهی تیدا نابیریزم.

وه (کعب) ده لیت: هه رکاتیک خه لکی تاوانی زوریان له سهر زهوی ئه نجام بدایه ئه وه زهوییهی له ترسی ئه وهی که خودای گه وره ئاگاداریتی ده له رزی یه وه.

^۱ - ئه م فرموده یه (صحیح)ه، (ابن ابی شیه) له (مصنفه: ۲/ ۷۴) وه (بیهقی) له (سنة الطبی: ۳/ ۲۴) گپرتیه وه.

ابن القيم الجوزی

(عمر بن عبدالعزیز) رحمۃ اللہ علیہ نامہ‌ی نووسراوی ناراستہ‌ی گشت شاره‌کان کرد: (اما بعد فإن هذا الرجف شيء يعاتب الله عزوجل به العباد ، وقد كتب الى الامصار ان يخرجوا في يوم كذا وكذا شهر كذا وكذا، فمن كان عنده شيء فليصدق به، فإن الله عزوجل يقول: قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى * وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى.. اُعلی: ۱۴-۱۵. وقلوا كما قال ادم: رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ.... الأعراف: ۲۳. وقل كما قال نوح: وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ... هود: ۴۷. وقلوا كما قال يونس: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ.... الأنبياء: ۸۷) ^۱ واته: ئەم داچە لە کینه‌ی زه‌وی گله‌یی خودایه له‌بەنده‌کانی ده‌کات. وه‌له‌نامه‌یه‌که‌دا که ناراسته‌ی سه‌رجه‌م شاره‌کانی کردو نووسی بووی: ئەم زه‌مین له‌رزه‌یه‌ گله‌یی خودایه له‌ به‌نده‌کانی، جا پێویسته له‌ فلان پۆژو له‌ فلان پۆژدا ، وه‌له‌ فلان مانگ وه‌له‌ فلان مانگدا ده‌رچه‌ ده‌روه‌ی شار ، هه‌ر که‌سیک ده‌ستی ده‌رده‌چیت وه‌یه‌تی باخێر بکات، چونکه‌ خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمیت: (قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى * وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى.. اُعلی: ۱۴-۱۵). واته: ئەو که‌سه سه‌رفرازه‌ که‌ ده‌رونی خۆی پاک پاگرتووه‌، وه‌ناوی په‌روه‌ردگار ده‌بات ونوێژ ده‌کات. ئێوه‌ش هه‌روه‌کو "ادم" ووتی بڵێن: (رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ.... الأعراف: ۲۳). واته: ئەو په‌روه‌ردگار ئێمه‌ سته‌ممان له‌خۆمان کرد، ئەگه‌ر تۆی به‌خشنده‌ لیتمان خۆش نه‌بیت وه‌په‌حمان پێ نه‌که‌یت ئەوا ده‌بینه‌یه‌کیک له‌دۆپاوه‌کان. وه‌هه‌روه‌کو "نوح" ووتی ئێوه‌ش بڵێن: (وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ... هود: ۴۷). واته: ئەو په‌روه‌ردگار ئەگه‌ر تۆ په‌حمان پێ نه‌که‌یت ولیتمان خۆش نه‌بیت ،ئەوا ده‌بینه‌یه‌کیک له‌دۆپاوه‌کان. وه‌هه‌روه‌کو "یونس" ووتی ئێوه‌ش بڵێن: (لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ

^۱ - ئەم فهرمودیه‌ (حسن)ه‌، (أبو نعیم) له‌ "حلیه‌ الاولیاء ۳۰۵/۵" گێڕاویته‌وه‌، وه‌ده‌تیت هه‌ندیک که‌سی تێدایه‌ نایناسم، وه‌ "ابن أبی شیه‌" له‌ "مصف: ۴۷۳۲" گێڕاویته‌وه‌ به‌ "مسند" پیاوه‌کانی هه‌موو متمانه‌دارن.

نه خوشی و چاره سهر

سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ.... (الأنبياء: ۸۷). واته: هیچ خودایه ک نی یه به حق ته نها تو نه بیّت، پاکی و بی گهردی بۆتو، من یه کیك بووم له سته مکاران.

وهه روه ها (امام احمد) ده لیت: (أسود بن عامر) له (أبو بكر) له (الاعمش) له (عطاء بن أبي رباح) له (ابن عمر) وهه ده گپیتته وهه ده لیت: (سمعت رسول الله ﷺ يقول: اذا ضن الناس بالدنيا والدرهم وتبايعوا بالعينة، وتبعوا اذنان البقر، وتركوا الجهاد في سبيل الله، انزل الله بهم بلاء لا يرفعه حتى يراجعوا دينهم).^۱ واته گویم له پیغه مبه رﷺ بوو ده فهرمیت: نه گهر خه لکی دینارو درهم وپاره بووه مه به ستیان، وهه کاری کرپن و فروشتنیان به شیوهی "عینه" نه جامدا، وهه شوپن ده سه لاتدارانی قامچی به ده ست که وتن که قامچی کانیان له شیوهی کلکی مانگادایه. وهه پشستیان کرد له تیکوشان له پیناوی خودادا. نهوا خواوی گه وره به لایه کیان به سهردا داده به زینیت له کۆلیان نابیتته وهه تا نه گه پینه وهه سهر ئاینه که یان.

(وتبايعوا بالعينة) له لای "فقهاء" وزانایانی بواری فیه دوو رافه و لیكدانه وهیان هه یه: یه که م: فروشتنی کالایه که به قهرز به که سیک، به نرخه زیاتر له نرخه ئاسایی خوی. دووه م: فروشتنی کالایه که به که سیک، پاشتر کرپنه وهی هه مان کالاً له وکه سه، به لام به نرخیکی زۆر که متر له وهی که پیی فروشتووه.^۲ وهه "حسن" ده لیت: فیه ته نها سزایه که و تۆله سه ندنه وهی که خواوی گه وره له خه لکی ده سینیتته وهه.

وهه هندی له پیغه مبه رانی "بنی ئیسرائیل" کاتیک وردبوونه وهه له و کاره ساته ی (بنختنصر)^۳ به سه ریاندا هینای ووتیان: (نهی خودای گه وره به هوی به رنه نجامی

^۱ - نه م فهرموده یه (حسن) ه، (احمد: ۲/۲۸) وهه (ابو داود: ۳۴۶۲) گپریا نه توهه.

^۲ - بروهه: (معجم لغة الفقهاء: ل ۱۱۴).

^۳ - یان نه بو خودنوسر، پاشای بابلیه کان بوو که هیزشی کرده سهر شاری "نور شه لیم - قدس" وشارستانی ته جولیه که ی کاول کرد زۆری لی کوشتن و زۆریشی لی به دیل گرتن و له بابل به ندی کردن. "وهه گپری"

ابن القيم الجوزی

ناپاکی و تاوانکاری خویمان که سیکت زال کرد به سه‌رماندا ، نه تو ده ناسیت ونه به‌زه‌یی به‌ئیمه‌دا دیته‌وه .

وه (بختنصر) به " دانیال - ی پیغه‌مبه‌ر " ی ووت: چی منی به‌سه‌ر قه‌ومه‌که‌تدا زال کرد؟

(دانیال) یش ووتی: گه‌وره‌یی تاوانکاری توو سته‌مکاری قه‌ومه‌که‌م به‌رامبه‌ر به‌خودی خویمان.

وه "ابن ابی الدنيا" له فرموده‌ی (عمار بن یاسر) و (حذیفه) هوه ده‌گیریت‌ه وه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ فرموویه‌تی: (ان الله عزوجل اذا اراد بالعباد نقمة امات الاطفال واعقم ارحام النساء، فتنزل النقرة ، وليس فيه مرحوم).^۱ واته: هر کاتیک خوای گه‌وره بیه‌ویت به‌لایه‌ک توشی به‌نده‌کانی بکات، نه‌وا پیشتی مندالان ده‌مرینیت وئافره‌تان نه‌زوک ده‌کات، نه‌وسا به‌لاکه داده‌گریته خواره‌وه بق‌سه‌ریان، که که‌سیکیان تیدا نی به‌شایه‌نی به‌زه‌یی خودای گه‌وره بیت.

وه (ملك بن دينار) ده‌ئیت له "حکمه" دا خویندمه‌ته‌وه که خودای گه‌وره فرموویه‌تی: (من الله م پادشاو خاوه‌نی پادشاکانم، دلّی پادشاکان له‌ده‌ستی مندایه. هرکه‌سی ملکه‌چی وخواپه‌رستی من بکات، نه‌وا پادشاکه‌یان دلّ نه‌رم ونیان ده‌که‌م. وه‌هر که‌سیک سه‌رپیچیم بکات ، نه‌وا پادشاکه‌یان ده‌که‌م به‌به‌لا به‌سه‌ریان‌ه‌وه. جا خوتان به‌کاروباری پادشاکانه‌وه سه‌رقال مه‌که‌ن، به‌لکو سه‌رقالی گه‌پانه‌وه و ته‌ویه بن بومن، نه‌وا نه‌وان دلّ نه‌رم ده‌که‌م.)

وه‌له (مراسل الحسن) دا هاتووه: (نه‌گه‌ر خوای گه‌وره ویستی خیر برزینیت به‌سه‌ر هر قه‌ومیکدا ، نه‌وا کاروباریان ده‌داته ده‌ست که‌سه نه‌رم ونیان وئلسۆزه‌کانیانه‌وه،

^۱ - نه‌م فرموده‌یه (ضعیف الاسناد) ه، (سیوطی) له (جامع الکبیر) دا هیناوتی، وه (البانی) له (ضعیف الجامع به‌ژماره‌ی ۱۵۴۴) هیناوتی له (اللقابی شیرازی) وه‌به (ضعیف) ی داناره.

نه‌خوښی و چاره‌سەر

به‌لام نه‌گه‌ر ویستی شه‌ریان به‌سهردا بېژننیت ، نه‌وا کاروباریان ده‌داته ده‌ست
کاربه‌ده‌ستانی سته‌مکار و بی‌عه‌قل و دل‌په‌قه‌کانیان.

وه (امام أحمد) و که‌سی تریش ده‌گېږته‌وه له "قتاده" ده‌لټت: (حه‌زه‌تی "موسی"
(س.خ) فه‌رمووی: نه‌ی خوای گه‌وره تق له‌سه‌رووی ناسمانه‌کانیت و نېمه‌یش
له‌زه‌وی. جا نیشانه‌ی توپه‌بوون وپازی بوونت له‌نېمه چی به؟ خوای گه‌وره
فه‌رمووی: نه‌گه‌ر کاروبارتانم دایه ده‌ستی کاربه‌ده‌ستانی نهرم و نیان وژیرو لیها‌توو،
نه‌وا نیشانه‌ی نه‌وه‌یه لیتان پازیم. وه‌هر کاتیک کاروبارتانم دا به‌ده‌ستی سته‌مکارو
بی‌به‌زه‌یی نه‌وا نیشانه‌ی نه‌وه‌یه لیتان توپه‌م.)

وه (ابن ابی دنیا) ده‌گېږته‌وه که "فضیل بن عیاض" ووتی: "خوای گه‌وره وه‌حی
نارد بڼ هندی له پیغه‌مبه‌ران که: نه‌و که‌سه‌ی که‌من بناسیت و سه‌رپیچیم بکات، نه‌وا
که‌سک به‌سه‌ریاندا زال ده‌کم که‌من نه‌ناسیت."

وه‌ه‌روه‌ها (ابن ابی دنیا) ده‌گېږته‌وه له‌فه‌رموده‌ی "ابن عمر" رضی الله عنه یرفعه: (والذي
نفسی بیده ، لاتقوم الساعة حتی یبعث الله امراء کذبة ، و وزراء فجرة ، واعوانا
خونة ، وعرفاء ظلمة ، وقراء فسقة ، سیماهم سیماء الرهبان ، وقلوبهم أنتن من
الجیف ، اهوؤهم مختلفة ، فیفتح الله لهم فتنة غبراء مظلمة فیتهاوكون فیها ، والذي
نفس محمد بیده لینیقضن الاسلام عروة عروة ، حتی لا یقال الله الله ، لتأمرن
بالمعروف ، ولتنهون عن المنکر ، او لیسطن الله علیکم شرارکم فیسومونکم سوء
العذاب ، ثم یدعو خیارکم فلا یرحم صغیرکم ، ولا یؤقر کبیرکم.) واته: سویند بیت به‌و
که‌سه‌ی گیانی محمدی به‌ده‌سته ، قیامه‌ت پوونادات تاوه‌کو خوای گه‌وره نه‌م که‌سانه
په‌وانه نه‌کات: سه‌رکرده‌ی دروژن، وه‌زی تاوه‌نکارو ناپاک، خواناسی سته‌مکار،
قورثان خوینی خراپه کار که‌سیماو پوخساریان له‌سیماو پوخساری پاهیه‌کان ده‌چیت
، وه‌ دله‌کانیان بڼ‌گه‌نه ثاره‌زووه‌کانیان جیاوازه ، خوای گه‌وره ده‌رگای ناشوب

ابن القيم الجوزی

وفیتنه ی لی ده کاته وه. وه سویند بیت به وکسه ی گیانی محمدی به دهسته ئیسلام پارچه پارچه ده بیت وله ناو ده چیت، ته نانه ت ووتنی الله یش نابیسیت ، یان فه رمان به چاکه ده کهن وپیگری له خراپه ده کهن ، یا خودای گه وره سته مکاران و خراپه کارانتان ده کاته رابه رو سه رکرده تاوه کو توشی توندترین ئازارتان ده کهن. له م کاته دا پیاو چاکه کانیشان نزیان قبول نابیت. یان ده بیت فه رمان به چاکه و پیگری له خراپه بکه ن، یا خود خوای گه وره کهسانیک به سه رتاندان زال ده کات که پیز له گه وره تان نه گریت و به زه یی به بچوکیشتان نه یه ته وه.

وله (معجم الطبرانی) و سه رچاوه ی تریش هاتوه له فه رموده ی "سعید بن جبیر" له "ابن عباس" رضی الله عنه ده لیت: پیغه مبه ری خودا صلی الله علیه و آله ده فه رمیت: (ما ططف قوم کیلا، ولا یخسوا میزانا ، الا منعهم الله عزوجل القطر، وما ظهر فی قوم الزنا الا ظهر فیهم الموت، وما ظهر فی قوم الربا الا سلط الله علیهم الجنون، ولا ظهر فی قوم القتل- یقتل بعضهم بعضا، الا سلط الله علیهم عدوهم، ولا ظهر فی قوم عمل قوم لوط الا ظهر فیهم الخسف، وما ترک قوم الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر الا لم ترفع أعمالهم ولم یسمع دعاؤهم).^۱ (واته: هه ر قه ومیک فیل له ته رازوو بکات ، ئه وا خوای گه وره توشی وشکه سالیان ده کات و بارانیان لی ده گریت وه. وه هه ر قه ومیک زینا وداوین پیسی بیته دیارده تیاندان ، ئه وا خوای گه وره توشی مردنیان ده کات "واته جو ره ها دهر دو تا عونى کوشنده ی وه ک ئیدز و سه یه لان وزوهری توش ده کات که هه ر به توش بوونیان له پیزی مردوان ده ژمیردرین ، چونکه چاره سه ریان نه سته مه و دژواره وه رگپ".)

وه هه ر قه ومیک پیا خواردن بیته پیشه و دیارده تیاندان، ئه وا خوای گه وره توشی شیتیان ده کات. وه هه ر قه ومیک کوشتن ویه کتر کوژی سه ره لبدات له ناویاندان، ئه وا

^۱ - (منذری) له (الترغیب والترهیب) دا هتاویتی ، وه (مالک) به (موقوف) ی داوه له قه لهم، به لام له لای (الطبرانی) و کهسانی تر "مرفوعه".

خوای گه‌وره دوژمنه‌کانیان به‌سهردا زال ده‌کات. وه‌کرداری چلّیسی قه‌ومی لوط واته‌نیر بازی له‌هه‌ر قه‌می‌کدا سهره‌لبدات، ئه‌وا خوای گه‌وره توشی سزایی به‌ناخی زه‌ویدا چوونیان ده‌کات. وه‌هه‌ر قه‌ومیک ده‌ست به‌رداری فه‌رمان کردن به‌چاکه‌و پیگری له‌خرابه‌کردن ببیت، خوای گه‌وره کارو دوعایان لی وه‌رناگریّت ولییان قبول ناکات.

وه (ابن ابی الدنيا) له‌فه‌رموده‌ی "ابراهیم بن الاشعث" له‌ "عبدالرحمن بن زید" له‌ "باوکی یه‌وه" ئه‌ویش له‌ "سعید" ئه‌م فه‌رموده‌یانه‌ گپ‌راوه‌ته‌وه. وه‌له‌ "مسند" و سهرچاوه‌ی تریش دا هاتووه له‌فه‌رموده‌ی "عروه" له‌ "عائیشه" وه‌ﷺ ده‌لّیت: (دخل رسول الله ﷺ وقد حفزه النفس، فعرفت في وجهه انه قد صفزه شيء فما تكلم حتى توضأ، وخرج فلصقت بالحجرة، فصعد المنبر فحمد الله وأثنى عليه، ثم قال: يا أيها الناس، إن الله عز وجل يقولكم: مروا بالمعروف وانهاؤا عن المنكر قبل ان تدعوني فلا أجيبكم، وتستنصرون فلا أنصرکم، وتسالوني فلا أعطيکم.)^۱ واته: چووم بۆلای پیغه‌مبه‌ری خودا هه‌ستم کرد به‌پوخساریدا شتیک سهرقالی کردووه. هیچی نه‌ووت تا ده‌ست نوژی گرت وپۆیشت بۆ مزگه‌وت دواتر چووه سهر بلندگو‌یه‌کی وه‌فه‌رمووی: ئه‌ی خه‌لکینه‌ خوای گه‌وره پیتان ده‌فه‌رمیت: فه‌رمان به‌چاکه‌و پیگری له‌خرابه‌بکه‌ن، پیش ئه‌وه‌ی بیارپینه‌وه و داوا‌بکه‌ن و وه‌لامتان نه‌ده‌مه‌وه و داوای سهرکه‌وتنیش ده‌که‌ن سهرتان ناخه‌م.

وه (العمري الزاهد) ده‌لّیت: (یه‌کێک له‌و سهرکه‌شیانه‌ی تۆ به‌سهر ده‌رونی خۆتدا ده‌یکه‌یت و خوداش له‌خۆت زویر ده‌که‌یت، ئه‌وه‌یه‌ کاتیک که‌ کاریکێ ناپه‌وا که‌ ده‌بیته‌ مایه‌ی توپه‌ بوونی خودای گه‌وره له‌ پیش چاوت ئه‌نجام ده‌دریت، تۆیش نه‌پیگری ده‌که‌یت و نه‌ فه‌رمان به‌چاک بوونی ده‌که‌یت و وه‌تپیده‌په‌ریتیت له‌ترسی

^۱ - ئه‌م فه‌رموده‌یه‌ (ضعیف الاسناد) ه، (احمد: ۱۵۹/۶) وه‌ (المیثمی) ده‌لّیت له‌سه‌نه‌ده‌کی دا (عاصم بن عاوٰی تپدایه‌) که‌له‌ (مجاهل) ه (۲۶۶/۷).

ابن القيم الجوزی

که سانیکی تر نه وهک زیانت پی بگه یه نن، که چی له پاستیدا نه وان ناتوانن زیان وقار زانج به خوشیان بگه یه نن، نه خوازه به تق) .

وه هه روه ها ده لیت: (هه ر که سیک له ترسی که سانی تر دا ده ست به رداری فه رمان به چاکه و پیکری له خرابه بیت، نه وا گوپرایه لی و ملگه چی بؤ خوی گه وره له ده ست داوه .)

وه (امام أحمد) له "مسند" دا له فه رموده ی "قیس بن ابی حازم" هیناویتی که ده لیت "ابو بکر الصدیق" رضی الله عنه و تی: (ایها الناس انکم تکلون هذه الآية، وانکم تضعونها على غير موضوعها: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ... المائدة: ١٠٥) وانی سمعت رسول الله صلی الله علیه و آله یقول: ان الناس اذا راوا الظالم لم يأخذوا على يديه، وفي لفظ، اذا راوا المنكر فلم يغيروه، او شك ان يعمهم الله بعقاب من عنده).^۱ واته: نه ی خه لکینه ئیوه نه م نایه ته پیرۆزه ده خویننه وه که چی له شوینی خویدا به کاری ناهینن، خوی گه وره ده فه رمویت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ... المائدة: ١٠٥) .

من گویم له پیغه مبهری خودا بوو که ده فه رمیت: "نه گه ر خه لکی سته مکاریکیان بینی سته می کرد و پیکریان لی نه کرد. یاخود له ووته یه کی ترا نه گه ر ناپه وایه کیان بینی و نه یانگوپی و پیکریان لی نه کرد، نه وا دورنی به خوی گه وره هه موویان توشی سزایه ک بکات.

وه (اوزاعی) ده گپیت هه وه له "یحیی بن ابی کثیر" له "ابی سلمه" له "ابو هریره" رضی الله عنه ده لیت: پیغه مبهری خودا فه رموی: (اذا خيفت الخطيئة لم تضر

^۱ - نه م فه رموده یه (صحیح) ه، (احمد: ۷/۱) و (ترمذی: ۲۰۵۷) وه به "حسن صحیح" ی داناره.

الاصحابها ، واذا ظهرت فلم تغير ضرت العامة).^١ واته: نه‌گەر تاوانێک په‌رده‌پۆش کرا نه‌وا ته‌نها خاوه‌نه‌که‌ی توشی سزا ده‌بێت، به‌لام نه‌گەر ده‌رکه‌وت و ناشکرا بوو و نه‌گۆرپه‌را نه‌وا زیانی بۆ گشت خه‌لکی ده‌بێت.

وه (امام احمد) ده‌گێڕێته‌وه که "عمر بن الخطاب" وتویه‌تی: (دوور نی یه نه‌و دێهات وگوندانه به ئاوه‌دانی کاول بکریت؟ ووتیان چۆن کاول ده‌بێت که‌خۆی له‌خۆیدا ئاوه‌دانه؟ فه‌رمووی: نه‌گەر تاوه‌نکاره‌کانیان زāl ببن به‌سه‌ر پیاو چاکه‌کانیاندا و خراپه‌کاران ببنه سه‌رۆکی خێلّ و عه‌شیره‌ته‌کانیان).

وه (اوزاعی) ده‌گێڕێته‌وه له "حسان بن عطية" له پێغه‌مبه‌ره‌وه که فه‌رموویه‌تی: (سیظهر شرار امتي على خيارها ، حتى يستخفى المؤمن فيهم، كما يستخفى المؤمن فيهم، كما يستخفى المنافق فينا اليوم). واته: خراپه‌کارانی ئومه‌ته‌که‌م زāl ده‌بن به‌سه‌ر چاکه‌کانیدا. وه‌باوه‌پدار تێیاندا وون و بزر ده‌بێت، هه‌روه‌کو چۆن نه‌مرۆ دووبه‌وه‌کان له‌نێوانماندا بزن و وونن.^٢

وه (ابن ابی الدنيا) له فه‌رمووده‌ی "ابن عباس" ده‌گێڕێته‌وه که: (يرفعه) قال (يأتي زمان يذوب فيه قلب المؤمن كما يذوب الملح في الماء. قيل: مم ذاك يا رسول الله؟ قال ﷺ: مما يرى من المنكر لا يستطيع تغييره). واته: پۆژیک دیت که‌دلی باوه‌پدار ده‌توێته‌وه وه‌ک توانه‌وه‌ی خوی له‌ئاودا. ووتیان ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا چۆن؟ فه‌رمووی: به‌هۆی ئه‌وه‌ی که نا‌په‌وایی و خراپه‌ ده‌بینیت و ناتوانیت پێگری بکات و چاکی بکاته‌وه.

^١ - نهم فەرموودەییە (ضعیف جداً) ه، وه (المیسمی) له (المجمع: ٧/٢٦٨) هیناوتی وه "طبرانی" له (الاوسط) دا وه (مردان بن سالم الفغاری) تێدایه له‌سه‌نده‌که‌یدا گه‌نهم پیاوه (تروک) هه‌شتی لی وه‌رناگیریت.

^٢ - هه‌روه‌کو بلتی پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ باسی نه‌مرۆ ده‌کات.

ابن القيم الجوزی

وه (امام احمد) له فرموده ی "جریر" رضی الله عنه ده گپړته وه که پیغه مبه صلی الله علیه و آله فرموویه تی: (ما من قوم یعمل فیهم بالمعاصي، هم اعز واکثر ممن یعمله لم یغیره إلا عمهم الله بعقاب.)^۱ واته: هر قومیک پېړیکي که م ټیاند ا خرابه کاروسه رپېچی بکات. وه ژورینه که بالاده ستیشن، ه ولې گورینی پېره که مه که یان نه دا، نه وا خوا ی گه وره سزاو نازاریکی توند ناراسته ی هر مه موویان ده کات.

وه له (صحيح بخاری) دا له فرموده ی "اسامه بن زيد" که ده لیت گویم لی بوو که پیغه مبه ری خودا فرموویه تی: (یجاء بالرجل يوم القيامة، فيلقى في النار، فتندلق اھتابه في النار، فيدور كما يدور الحمار برحاه فيجتمع عليه اهل النار، فيقولون: اي فلان، ماشأنك؟ الست كنت تأمرنا بالمعروف وتنهانا عن المنكر؟ قال: بلى، إني كنت آمرکم بالمعروف ولا آتیه وانھاکم عن المنكر وآتیه.)^۲ واته: پتاو ټک ده مینن له پوړی قیامه تدا فری دهنه ناو دوزه خه وه هر مه موو پخو له کانی پهرش ویلاو ده بیته وه له ناو ناگردا، جا به شیوه ی سورانه وه ی گوی دريژ به ده وری میخسکه که یدا ده سورپته وه، خه لکی دوزه خی لی کړده بیته وه و دیناسنه وه و پی ده لین: نه ی فلانه که س تو چی ده که یت لیږه؟ نه ی تونه بوویت له دنیا دا فرمانت پی ده کردین به چاکه و پتگری وړینما یت ده کردین له خرابه دا. نه ویش ده لیت: به لی.. من فرمانم ده کرد به چاکه، به لام خوم نه م ده کرد. وه وړینما یم ده کردن له نه کردنی خرابه، به لام خوم خرابه م ده کرد.

وه (امام احمد) ده گپړته وه که "مالك بن الدينار" ووتویه تی: "یه کټک له پیاوه ثابینه کانی بنی ئیسرائیل که پله ی "حبر" ی ه بوو ه موو کاتیک پیاوان و ثا فره تان

^۱ - نهم فرموده یه (صحيح)ه، (احمد ۳۶۱/۴، ۳۶۴، ۳۶۶) وه (ابو دود: ۴۳۳۸) وه (ابن ماجه: ۴۰۰۹) وه (البانی) به صحیحی دانوه.

^۲ - نهم فرموده یه (صحيح)ه، پشتر باسما ن کردوه.

نه‌خوښی و چاره‌سهر

ده‌هاتنه مال‌ه‌ک‌ه‌ی و نه‌ویش به‌ه‌میشه‌یی پښنمایانی ده‌کرد و یادې خواي ده‌خستنه‌وه . جاريکیان هه‌ندئ له‌کوږه‌کانی خوځی بیښی که چاوپړکټیان له‌گه‌ل ټافره‌تان ده‌کرد ، نه‌ویش پټی ووتن: له‌سهر خوځتان نه‌ی کوږه‌کانم ، له‌سهر خوځتان ، که‌وته‌خواره‌وه‌و توشی شه‌له‌لی نیوه‌ بوو، وه‌ټافره‌ته‌که‌یش توشی شکست‌هات ، وه‌کوږه‌کانیشی کوځزان، خواي گه‌وره‌ وه‌حی نارد بڼ پټغه‌مبه‌ره‌که‌یان که‌به فلان خبر بلټت: من به‌هیچ شیوه‌یه‌ک له‌ نه‌وه‌ی تودا پیاو‌باش دروست ناکه‌م، وه‌توپه‌بوونی من له‌توش ته‌ن‌ها له‌به‌رته‌وه‌ بوو که‌له‌ پښگرتن له‌کوږه‌کانتدا ، ته‌ن‌ها ووت له‌سهر خوځتان کوږه‌کانم .

وه (امام احمد) له "عبدالله بن مسعود" وه‌ ده‌گټپټه‌وه‌ که‌ پټغه‌مبه‌ری خودا فهرموویه‌تی: (ایاکم ومحقرات الذنوب ، فأنهن یجتمعن علی رجل حتی یهلکنه، وان رسول الله ﷺ ضرب لهن مثلاً کمثل قوم نزلوا أرض فلاة، فحضر صنع القوم، فجعل ینطلق فیجیء بالعود، والرجل یجیء بالعود، حتی جمعوا سواداً واججوا ناراً، وأنضجوا ما قذفوا فیها.)^۱ واته: دریایی تاوانه‌ بچوکه‌کان بن ، چونکه‌ که‌له‌که‌ ده‌بن له‌سه‌رتان تابه‌هیلاکتان ده‌به‌ن، پټغه‌مبه‌ر نمونه‌یه‌کی هټنایه‌وه‌ وفهرمووی، وه‌ک نمونه‌ی پټړیک وایه‌ له‌ زه‌وی یه‌کی ووشک وچوځدا لایان داوه‌ ، گه‌وره‌که‌یان پیاوان ته‌رخان ده‌کات بڼ هټنانی پارچه‌ دار ، تاداریکی زوړ کوډه‌که‌نه‌وه‌ وه‌ټاگری تی به‌رته‌ده‌ن، وه‌ نه‌وه‌ی خستیانه‌ سهر ټاگره‌که‌ کولاندی ، واته‌ هه‌رچه‌نده‌ داره‌کان بچوک بوون به‌لام که‌تقدبوون ټاگری گه‌وره‌ به‌رپا ده‌که‌ن .

وه‌له (صحیح بخاری) دا هاتووه‌ له "أنس بن مالک" ﷺ وتی: (انکم لتعملون اعمالاً هی ادق فی اعینکم من الشعر، وإن کنا لنعدها علی عهد رسول الله ﷺ من الموبقات.)^۲ واته: ټیوه‌ کاری واده‌که‌ن له‌ تاله‌ موویه‌ک بچوکه‌تره‌ له‌ چاوتاندا که‌چی ټیوه‌ له‌سه‌رده‌می پټغه‌مه‌ردا به‌یه‌کټک له‌و تاوانانه‌مان داناو ه‌ که‌ مروؤ به‌هیلاک ده‌بات .

^۱ - نهم فهرموده‌یه (صحیح)ه، پشتر باسمان کردووه .

^۲ - نهم فهرموده‌یه (صحیح)ه، (بخاری) (۶۴۹۲) گټراویته‌وه .

ابن القيم الجوزی

وه له (صحيحين) دا هاتوو له فهرموده "عبدالله بن عمر" رضي الله عنه كه پيغه مبر عليه السلام فهرموديه تي: (عذبت امرأة في هرة سجنها حتى ماتت، فدخلت النار، لا هي اطعمتها ولا سقتها ولا هي تركتها تأكل من خشاش الأرض).^١ واته: نافرته تيك خرايه ناو ئاگره وه به هوى پشيله يه كه وه، كه به ندى كردبوو نه ئاوى پى دابووو نه خوراك، وه نه مؤله تيشى داو نه ئازاديشى كر تا خوى شتى زهوى بخوات تاوه كو مرد، خودا نافرته كه ي خسته دۆزه خه وه.

وه له (الحليه) دا (أبى نعيم) ئه م ووتيه ي "حذيفة" ده هينيت كه پى ووتراوه: "ئايا بنى ئيسرائيل له يه كه پۆڤدا ده ست به ردارى ئاينى خويان بوون؟ حذيفة ده لئيت: نه خير. به لام ئه وان به سهر ههر خراپه يه كه تپه پينا يه پشت گوڤيان ده خست، وه ههر شتيكيان له سهر قه ده غه بكرايه، راسته وخو ده يان كرد. به م چه شنه به رده وام بوون. تا له ئاينه كه يان جيا بوونه وه و ده رچوونه ده ره وه، هه ره كو چۆن پياو قه ميس وكراسه كه ي داده كه نيت ولي دته ده ره وه."

وه ههر له م پوانگه يه هه نديك له زانا يانى "سه له ف" ووتويانه: (تاوانكارى وسه رپچى پۆستى بى باوه پى يه). ههر هكو چۆن ماچ كردن پۆستى كارى سيكسى ژن وميرده، وه گۆراني پۆستى داوين پيسى يه "زينا". و ته ماشا كردن ونه زهر پۆستى عيشق وشه يدا بوونه، وه نه خوڤى پۆستى مردنه.

وه له (الحليه) دا هاتوو له "ابن عباس" رضي الله عنه ووتويه تي: (ئه گهر كه سى تاوه نكاريت، له سه ره نجامى تاوانه كه ت بى خه م مه به وه به رده واميت له سه ر تاوانكارى له خودى تاوانه كه گه ورده تره).

● وه بى شه رميت به رامبه ر فريشته كانى سه ر شانى راست و چه پت گه ورده تره له خودى تاوانه كه ت.

^١ - ئهم فهرموده يه (صحيحه)، (بخارى: ٣٤٨٢، ٣٣١٨، ٢٣٦٥) وه (مسلم: ١٤، ٢٤٧، نووى) گيڤاويانه ته وه.

نه خوښی و چاره‌سەر

● وه دلّ خوښ بوونت به نه نجام دانی تاوانه کت گه وره تره له خودی تاوانه که .

● وه غه مگینت بۆ له دهست دانی تاوانیک که له دهستت چوووه و فریایی نه که وتیت نه نجامی بدهیت ، گه وره تره له خودی تاوانه که .

● وه نه ترسان له وهی که خودا ته ماشات ده کات و ده تبیینی ، وه له هه مان کاتدا ترسانت له وهی نه که یه کتیک بتبیینی یان ده رگا که بچوئیته وه که سیک ته ماشات کات ، گه وره تره له خودی تاوانه که که نه نجامی ده دهیت .

قورپه سه ... ئایا ده زانیت هۆکار و تاوانی چه زه تی یونس چی بوو که خوای گه وره توشی نه وه موو به لایه ی کرد له نه خوښی و تیا چوونی مالّ و حالّ و کوپو سامانی؟! ته نه ئه وه نده بوو که که سیک سته م دیده داوای هاوکاری کرد له درئی سته مکاره که ی ، به لام چه زه تی یونس پشت گوئی خست . بۆیه خوای گه وره توشی نه وه موو به لایه ی کرد .

(امام احمد) ده گێرپیته وه له "ولید" نه ویش له "اوزاعی" که گوئی لی بووه و "بلال بن سعد" وتویه تی: (ته ماشای بچوکی تاوانه کت مه که ، به لکو ته ماشای گه وره یی نه و که سه بکه که تاوانی له پیش نه نجام نه دهیت .)

وه (فضیل بن عیاض) ده لیت: (هه رچه نده تۆ تاوانه کت به بچوک بزانیته به نه ندازه ی نه وه خوای گه وره به گه وره ته ماشای ده کات ، وه رچه نده تۆ تاوانه کت به گه وره بزانیته به نه ندازه ی نه وه خوای گه وره به بچوک ته ماشای ده کات .)

وه ووتراوه: که خوای گه وره وه حی بۆ "موسی (س.خ)" ناردووه که یه که م که س له دروست کراوه کانم مردوونه . بریتی بووه له (ئیبلیس) چونکه سه رپێچی کردم ویاخی بوو، چونکه من یاخی بووه کان له پیزی مردوان ده ژمێرم .

وه له "مسند" و (جامع الترمذی) دا هاتووه له فه رمووده ی "أبي صالح" که "أبو هريرة" ده لیت که پیغه مبه ری خودا فه رموویه تی ﷺ: (ان المؤمن اذا اذنب ذنبا" نکت في قلبه نكتة سوداء، فاذا تاب ونزع واستغفر صقل قلبه، وإن زاد زادت، حتى تعلو

ابن القيم الجوزی

قلبه، فذلك الران الذي ذكره الله عز وجل: "كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ... المطففين: ١٤" قال الترمذي هذا الحديث صحيح. ^١ واته: كهسی باوه پدار نه گهر تاوانیک نه نجام بدات، نهوا خالیک پرهش له ناو دلیدا دروست ده بیئت، جانه گهر تهویه کردو گه پایوه نهوا خوی گهره دلی پاک ده کاته وه. خو نه گهر تاوانی زیاده کرد نهوا نه وخاله پره شه هه موو دلی ده گریته وه. وه نه مهش واتای وشه ی (ران) ه. که خوی گهره ده فره میت: (کَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ... المطففين: ١٤) واته: نه خیروانی به "نه وه فامانه تی ناگن وداناچه له کین" به لکو دلیان ژه نگی هه له یئاوه و پیسی وتاوان دایپوشیوه، له سهر نه نجامی نه وکارو کرده وانه ی که ده یان کرد.

وه (حذیفة) ده لیت: "هه ر بهنده یه ک تاوانیک بکات، نهوا خالیک پرهش له دلی دروست ده بیئت، تا دلی وه کو مه پیک سی لی دیت که خالیک پرهشی تیدایه." (امام احمد) ده لیت "یعقوب" بوی گپرامه وه له باوکی یه وه له "صالح" له "ابن شهاب" که "عبدالله بن عبدالله عتبه" بوی گپراوه ته وه له "عبدالله بن مسعود" که پیغه مبهری خودا ﷺ فرموویه تی: (اما بعد یا معشر قریش، فإِنَّكُمْ أَهْلُ هَذَا الْأَمْرِ مَا لَمْ تَعْصُوا اللَّهَ، فَإِنَّكُمْ عَصَيْتُمُوهُ بَعَثَ عَلَيْكُمْ مِنْ يُلْحَاكُمُ كَمَا يُلْحَى هَذَا الْقَضِيبُ بِقَضِيبٍ فِي يَدِهِ، ثُمَّ لَحِيَ قَضِيبُهُ فَإِذَا هُوَ أَبْيَضُ يَصْلُدُ). ^٢ واته: نه ی پپری قوپه بيش، نیه که سی شیایو نه م ناینداری وکاروباره ن تاسه رپچی خودا نه که ن، که سهر پچی خوداتان کرد، نه وکاته خوی گهره توشی کاره ساه تیکتان ده کات لاتان ده دهن، هه روه کو چون نه م تویکله له م داره ده بیته وه، له م کاته دا پیغه مبهر داریکی

^١ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (احمد: ٢/٢٩٧) و (الترمذي: ٣٣٣٤) وه (ابن ماجه:

٤٢٤٤) وه ده لیت "صحیح" ه له سهر مدرجی "مسلم".

^٢ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (احمد: ١/٤٥٨) گپراویه تيموه.

نه‌خوښی و چاره‌سهر

به‌دهسته‌وه ببوو ، توښه‌آله‌كه‌ی لی ده‌كرده‌وه وپاك وسپی بووه‌وه، واته هیچتان به‌دهسته‌وه نامینیت.

وه (امام احمد) له "وه‌هب" وه ده‌گپړتیه‌وه و ده‌لټت: "خوای گه‌وره له به‌شيك له و پښمایه‌ی كه‌به بنی ئیسرايیلی ده‌فه‌رموو: من نه‌گه‌ر ملكه‌چیم بكریت نه‌وا پازی ده‌بم ، وه‌نه‌گه‌ر پازیش بووم نه‌وا پیت و به‌ره‌كه‌ت ده‌پژښم به‌سه‌رتاندا. وه‌پیت و به‌ره‌كه‌تی منیش كوټایی نایه‌ت. وه‌نه‌گه‌ر سه‌رپنچیم بكریت ویاخی بن لیم، نه‌وا توپه‌ده‌بم، وه‌نه‌گه‌ر توپه‌ش بووم ، نه‌وا نه‌فه‌رتان لی ده‌كه‌موه‌نه‌فه‌رتی منیش تا وه‌چه‌ی حه‌وته‌میشتان ده‌گریته‌وه."

هه‌روه‌ها (وكیع) ده‌لټت: "زكریا" له "عامر" ده‌گپړتیه‌وه خاتوو عائشه (خ.پ) نه‌م فه‌رموده‌یه‌ی ئاراسته‌ی "معاویه بن ابی سفیان" كرد كه تییدا هاتووه: (اما بعد فإن العبد اذا عمل بمعصية الله عاد حامده من الناس ذاماً).^۱ واته: هه‌ركاتيك به‌نده‌كان

^۱ - نسیم فه‌رموده‌یه (صحیح لغيره) ه، (ترمذي: ۲۴۱۴) وه (ابن حبان: ۲۷۶- أحسان) وه پروانه (الصحيح: ۲۲۳۱۱) "مرفوعه" وه بم ووتیه هاتووه: (من التمس رضا الله بسخط الناس كفاه الله مؤنة الناس، ومن التمس رضا الناس بسخط الله وكله الله الى الناس) نه‌مه لفظی ترمذي ۱۶. واته: هه‌ر كسيك په‌زاممندی خوای گه‌وره به‌دهست به‌پیت ، به‌پنچموانه‌ی په‌زاممندی خه‌لكی ، نه‌وا خوای گه‌وره پشيوانی لی ده‌كات له بری كسانی تر. وه‌مه‌ر كسيك به‌پنچموانه‌وه په‌زاممندی خه‌لكی به‌دهست به‌پیت له‌سهر حسابی توپه‌بوونی خودای گه‌وره ، نه‌وا خودای گه‌وره توشی شه‌ری خه‌لكی ده‌كات.

وه‌دانه‌ر ده‌لټت: نه‌مه‌بسهر نه‌و كه‌سانه‌دا ده‌چسپت كه‌همیشه هانده‌رو پشيوانی سه‌ر كرده‌و پادشاهان ده‌كمن له‌سهر مېسته خراپه‌كانه‌ميان، وه‌مه‌روه‌ها نه‌وانه‌شی كه‌هاو كاری كسانی يده‌چه‌ی ده‌كمن كه‌خوږيان داوته‌ه پال خواناس وشاره‌زاكان له‌نایندا. جا هه‌ر كسيك خوای گه‌وره يارمندی بدات وړپمایي بكات، نه‌وه خوږاگر ده‌پت له‌سهر نه‌نجام نه‌دانی خراپه‌كاری، وه‌لمبه‌رامبه‌ر ووتو په‌خه‌ی ناشرين و دژايه‌تی يه‌كاني خه‌لكی خراپه ويست نارام ده‌گریت، وه‌سهر نه‌نجامی سه‌رفرازی دونیو قیامت به‌دهست ده‌پیت. هه‌روه‌كه‌ر نه‌وه‌ی بسهر پتغمبه‌ران وه‌اره‌لانیان هاتووه له‌دژايه‌تی كر دندا.

هه‌روه‌ها ده‌لټت: له‌هندي حالتی تایه‌تی دا رپټلراوه په‌زاممندی ده‌بري له‌سهر هندي شق نارپه‌واو تایه‌تی، به‌لام له‌دلته‌وه زورت پی ناخوش یت وه‌كه‌ ده‌رخستی بی باوم، كله‌هندي شوینی

کاریان کردو له خوا یاخی بوون ، نهوا نهو که سانهی له خه لگی پیشتر وه سفیان ده کرد و پیاندا هله دا. نهوا زه می ده کهن به خراپه باسیان ده کهن. ههروه ها (ابو نعیم) له "سالم بن ابی الجعد" ده لیت "ابو درداء" ده لیت: (با مرقه ناگادارو وریایی نهوه بیت که دلی برواداران نه فره تی لی نه کهن، نه میش به خوی نه زانیت، پاشان ووتی: نه زانی نه مه له بهر چی؟ منیش ووتم: نه خیر. ووتی: چونکه نهو مرقه به نهی نه ده ست ده کات به سه ریچی ویاخی بوون له خودا. خوی گه وره ش نهو مرقه ناشرین ده کات له دلی برواداراندا که چی به خوشی نازانیت.)

تاوان شوینه واری خرابی ههیه، هه چه نه ده ئیستا ده رنه گه ویت

(عبدالله بن أحمد) له کتبی "الزهد" ی باوکیدا ده گپرتته وه له "محمد بن سیرین": کاتی قهرزازی زوری بۆ هینا زور دل ته نگ بوو ، ووتی: من نه م دل ته گی وخه فه ته ده زانم می چی یه، نه م می تاوانیکه له چل سال له مه وپیش نه نجام داوه... نا لیره دا نه مه جیگهی تیپامانه، که زوریک له خه لگی له باره ی کاریگه ری وشوینه واری تاوان بی ناگان، وا گومان ده بن که چیر شوینه واری تاوان تیپه پیره و کاریگه ری نه ماوه ، ههروه کو شاعیر ده لیت:

إذا لم یغیر حائط فی وقوعه فلیس له بعد الوقوع غبار

واته: نه گه دیواریک له کاتی پوخانیدا هیچی به سه ر نه هات، نهوا له دوی پوخانی توو غوباریش ناکات.

پاکی وبی گه ردی بۆ خوا.... نه م بی ناگایی یه چی به سه ر خه لکیدا هینا ؟ چه ندین نیعمه تی له ناو برد. چه ندین به لاو ناشوبی هینا. چه ندین زاناو خاوه ن پله وپایه له م بواره دا تی که وتن جا نه خوازه نه فامه کان. چونکه هه ستیان به وه نه ده کرد که تاوان

نەخشى و چارەسەر

كارىگەرى وپەھەندى زۆرى ھەيە . ۋەبى ئاگابوون لەۋەي كە تاوان ھەروەكو برىنى بۆگەن كە لەژىرە ۋە كىم وچك دەكات ، ھەر پۆژىك بىت كارىگەرىيەكەي دەردەكە ویت . ۋە (امام احمد) دەگىرپتە ۋە كە "ابو درداء" وتوويەتى: (بەشىۋەيەك خودا پەرسىتى بگەن خودا دەبينىن ، ۋەخۆتان لەپىزى مردوۋەكان بژمىن ، ۋەدلىيان كە مالىكى كەمى باش ، باشترە لە زۆرىك كە ماندووتان بكات . ۋەدلىيان كە چاكە بزر نابىت ۋەخراپەش لەبىرناكرى . ۋەلەگەل ئەمەشدا تاوان سىمايەكى پاستەوخۇ دەبەخشىت بە بگەرەكەي .)

(سليمان التميمي) دەلىت: "مروؤ كاتىك كە تاوان دەكات بەنەيتى ، كەچى دواتر پىۋەي ديارە ."

ۋە (يحيى بن معاذ الرازي) دەلىت: "سەرسوپمانم دىت بەكەسانىك كە لەنزاوپارنە ۋەكانىدا دەلىت: خودايە دوژمنانم پى دل خۆش مەكە ، كەچى ئەم خۆي دلى دوژمنەكانى خۆش دەكات ، ۋەتياڭ چۆن؟ ۋوتى: سەرىپچى دەكات ۋە خودا ياخى دەبىت ۋە سەرچەم ناخەزانى دل خۆش دەبن لەقىامەتدا پىتى ."

ۋە (ذو النون) دەلىت: "ھەركەسىك ئاپاكى وخیانەت بەرامبەر خودا بكات بەنەيتى ، ئەۋا خۋاي گەرە پەردەلەسەرى ھەلدەمالىت ۋە ئاشكرا پسۋاي دەكات ."

شۈپنەۋارە ناشىرىنەكانى تاوان ، ۋە ئەۋ سزايانەي لەسەر ئەنجامدەرەكەيەتى

لە دۇنيادا

تاوان وياخى بوون . . شۈپنەۋار و كارىگەرى ناشىرىن وخراپى وژدە ، كەزىيان بەخشە بۆ دل ۋەستە لەدۇنياۋ قىيامەتدا . مەگەرتەنھا خۋاي گەرە بزانىت . لەۋ كارىگەريانە : _

۱- بى بەش بوون لەزانست :

زانست پووناكى يە خۋاي گەرە لە دل دايىناۋە ، ۋە تاوان ئەۋ پووناكى يە دەشارپتە ۋە .

کاتی "امام الشافعی" رحمته الله له بهردهستی "امام مالک" دا دهستی کرد به خویندن، وه زیره کی و بلیمه تی و لیها تووی وشاره زای ده رکه وت. پتی ووت: وا هه ست ده که م خوای گه وره پووناکی یه کی له دلتدا کردوته وه، وریابه به تاریکی تاوان کردن نه یکوژتینته وه...

وه (امام الشافعی) ده لیت:

شکوت الی وکیع سوء حفظي فأرشدني الى ترك المعاصي
وقال: أعلم بأن العلم فضلٌ وفضل الله لا يؤتاه عاصي^۱
واته: گله یم کرد له لای "وه کیع" له که م ترخه میم له له به رکردندا..... پتیمای کردم بؤ
وازهینان له تاوانکاری
پتی ووت: زانست به خششی خواجه.... وه به خششی خودا نادریت به یاخی.

۲- بی بهش بوون له پزق و پوزی:

له (مسند) دا هاتوه: (ان العبد لیحرم الرزق بالذنب یصیبه)^۲ واته: (مرؤف بی بهش ده بیئت له پزق و پوزی به هوی تاوانیکه وه که توشی ده بیئت).
هه روه کو چۆن ته قواو خوپاراستن مایه ی زیادبوونی پزق و پوزی یه، وه پشت گوی خستنیشی مایه ی هه ژاری ونه داری یه. وه هه روه ها واز هینان له تاوانکاری مایه ی زیادبوونی پزق و پوزی یه.

۳- پیزاری له دل ودهروونی تاوه نگاردا دروست ده بیئت، هه ست به دوور که وخته وه ده کات له خوا:

^۱ - له دیوانی "امام شافعی" دا نهم دیره شیعرانه هاتوه بهم چه شانه:

وأخبرني بأن العلم نور ونور الله لا يهدي لعاصي

واته: پتی راگه یاندم که زانست رووناکی یه وه رووناکی خودا نادریت به یاخی.

^۲ - نهم فهرموده به (حسن) ه، پیشتر باسمان کردوه.

نه خوښی و چاره سهر

همه موو خوښی و تام وچېزه کانی دونه نانتوانیت شوینه واری نه و دوری و دلته نگی و بیزاری په بسپړته وه که له دل وده روونی تاوه نکاردا دروست ده بیټ. وه نه م حاله ته ش که سانی که هستی پی ده کات که دلیان زیندو بیټ، چونکه هیچ کاتیک نازار به جه سته ی مردوونا که یه نیت. وه که سیک هاواری بق یه کیک له خواناسان هیئا له ده سته نه و دلته نگی و بیزاری یه ی که له دونه یادا هیه، خواناسه که ش پی ووت:

إذا كنت قد أو حشتك الذنوب فدعها إذا شئت واستأنس

واته: نه گهر به هو ی تاوانه وه نه م بیزاریه توش بوو نه و ده ست به رداری تاوان به دلخوش به نه گهر ویست.

وه هیچ شتیک نی په هینده ی بیزاری و دلته نگی تاوان له سهر تاوان کاریگری هه بیټ له سهر دل.

۴- دلته نگی و بیزاری تاوه نکار له خه لگی وه پیړی چاکه خوازان به تاییه تی:

بیزاری پووده کاته نیوان که سی تاوانکارو خه لگی به تاییه تی پیړی چاکه خوازان. که هه رچه نده له م پیره له دانیشن وهاوپییه تی یان دور بکه ویته وه توشی زیان ده بیټ وه زیاتر له به رامبه ردا له حزب وپیړی شه یان نریک ده بیته وه، وه ده ست به رداری حزب وپیړی په حمان ده بیټ. تا کارده گاته نه وه ی بیزاری ده گاته نیو مال وخیزان و مندا له کانیشی. دواتر ته نانه ت له خودی خویشی بیزار ده بیټ. هه ندیک له "سلف" ده لئین: کاتیک که له خودا یاخی ده بم و تاوانکاری ده کم، ته نانه ت له خوړپه وشت وناکاری مال وهاوسه رو ولاغه کانیشم دا په نگ ده داته وه وه سته پی ده کم.^۱

^۱ - (امام جوزی) له (الصفوه: ۴۰۸/۱) دا هیواویتی دهیداته پال (فضیل بن عیاض)، به لام بهم شیوازه له بریگی (دایقی و امراتی) بریگی (لی خلق حماری و خادمی) داناوه.

۵- دژواربوونی کاره‌کانی:

دژواربوون وگران به ده‌سته وه هاتنی کاره ئاساییه‌کانی مرقّ کاردانه وهی تاوانکاری یه ، چونکه خوی گه‌وره ئاسانکاری بۆ له‌خوا ترساوان ده‌کات "مستقین". وه‌که‌ستیک تاوه‌نکاربیت وه‌ده‌ست به‌رداری ته‌قوا بیت ، ئه‌وا ده‌رگای خیروچاکه‌ی لی داده‌خات. وه‌دژواری له‌کاره‌کانی دا هه‌ست پی ده‌کات... ئای چه‌ند مرقّ هه‌یه‌یه‌ گرفتاری ئه‌م حاله‌ته‌ن، به‌لام به‌خۆیان نازانن هۆکاره‌که‌ی چی یه‌ ؟

۶- تاریکی وتارمایی دلّ وده‌روونی داده‌پۆشیت:

تاوانکار هه‌ست به‌م حاله‌ته‌ ده‌کات، هه‌روه‌کو چۆن هه‌ست به‌تاریکی شه‌وه‌زه‌نگ ده‌کات. تاریکی وتارمایی تاوان دلّ وده‌روونی ده‌ته‌نی. گوێپایه‌لی ومله‌که‌چی پووناکین، وه‌یاخی بوون و تاوه‌نکاری تاریکی وسامناکین، هه‌رچه‌نده‌ ئه‌و تاریکی وسامناکی یه‌ زیاد بکات ، ئه‌وه‌نده‌ زیاتر ئه‌وه‌که‌سه‌ توشی سه‌رگه‌ردانی وگومپایی ده‌بیت. به‌بی ئه‌وه‌ی خۆی هه‌ستی پی بکات. نمونه‌ی وه‌کو نابینایه‌ک وایه‌ که‌له‌ شه‌ویکی تاریکدا به‌ته‌نها ده‌که‌ویته‌ پی. ئه‌م تاریکی یه‌ سامناکی یه‌ ته‌نها به‌دلّه‌وه‌ ناوه‌ستیت گه‌ر پێگری لی نه‌کریت ئه‌وا بینایی وپووخساریش ده‌گریته‌وه‌و خه‌لکی به‌ئاسایی ده‌بیینیت و هه‌ستی پی ده‌که‌ن.

وه‌ (عبدالله بن عباس) رضی الله عنه ده‌لّیت: هه‌موو گوێپایه‌لی و چاکه‌یه‌ک. پووناکی وپۆشنایی یه‌ بۆ پووخسارو دلّ. وه‌ فراوانبوونی پزقه‌. وه‌ هیزه‌ بۆ جه‌سته‌. وه‌ خۆشه‌ویست بوونه‌ له‌دلی خه‌لکیدا. وه‌هه‌موو خراپه‌یه‌ک. په‌ش بوونی چاره‌ و پووخساره‌ ، وه‌تاریکی و خه‌مناکی یه‌ بۆ دلّ. وه‌بارگرانی و سستی یه‌ بۆ جه‌سته‌. که‌می پزق وپۆزی یه‌. ناشیرین بوونه‌ له‌دلی خه‌لکیدا.

۷- تاوانکاری سستی و لاوازی یه بۆ دۆل وجهسته:

لاوازی یه بۆ دۆل: به به‌رده‌وامی هیژ له دۆل ده‌بریت و لاوازی ده‌کات ، تاوه‌کو زیندوویتی و وریایی له ده‌ست ده‌دات.

لاوازی یه بۆ جهسته: چونکه باوه‌پدار هیژی له دڵیدایه و جاهه‌رکاتی دۆل لاواز بوو ، ئه‌وا جهسته‌شی لاواز ده‌بیت.

به لām تاوه‌نکار هه‌رچه‌نده جهسته و بازووی به هیژ بیت ، به لām ئه‌و هیژه له کاتی پێویستدا پۆل نابینیت و ناپاکی لێ ده‌کات. هه‌ر بۆ ئه‌م مه‌به‌سته ته‌ماشای به‌هیژی و توانایی "فارس و پۆم" بکه ، چۆن ئه‌و هه‌موو هیژه ناپاکی له‌گه‌ڵ کردن و خۆیان نه‌گرت به‌رامبه‌ر به‌ هیژی دۆل و ده‌روونی باوه‌پداران و چۆکیان دادا.

۸- تاوانکاری پێگری ده‌کات له‌ گوێپایه‌لی:

تاوانکاری خۆی له‌ خۆیدا پشت گوی خستنی فه‌رمانی خودایه . هه‌ندی جار ئه‌و تاوانکاری یه ده‌بیته‌ مایه‌ی پێگرتن له به‌گویی کردن و گوێپایه‌لی کردنی خوای گه‌وره و به‌جیهێنانی فه‌رمانه‌کانی. هه‌روه‌کو چۆن که سێک به‌هۆی خواردنیکی خراپه‌وه توشی نه‌خزشی یه‌کی درێژخایه‌ن ده‌بیت و ده‌بیته‌ مایه‌ی پێگرتن له‌ خواردنی چه‌ندین خواردنی خۆش و به‌تام. "والله اعلم".

۹- تاوانکاری ده‌بیته‌ مایه‌ی ته‌مه‌ن کورتی:

هه‌روه‌کو چۆن چاکه‌کاری ته‌مه‌ن درێژ ده‌کات^۱. به‌پێچه‌وه‌ تاوانکاری ته‌مه‌ن کورت ده‌کات.

که‌م وز یادکردنی ته‌مه‌ن:

^۱ - له‌ فه‌رموده‌ی (صحیح) دا هاتوه : (ان صله الرحم تزيد العمر) بڕوانه‌ قسه‌ کردغان له‌ سه‌ر (صحیح مسلم). واته‌: په‌یوه‌ندی به‌هیژی خزمایه‌تی ته‌مه‌ن درێژ ده‌کات.

خەلکی لەم بابەتە ناکۆک و جودان:

پێڕێک دەلێن: کەم کردنی تەسەنی تاوەنکار، واتە نەمانی پیت و بەرەکەتە لەتەمەنیدا. کەتەمەش پاستە و دروستە و بەشیکە لە کاریگەری تاوان.

و پێڕێکی تر دەلێن: بەلکو بەپاستی تەمەن کەم دەکات. هەر وەکو چۆن پزق کەم دەکات، بەهەمان شێوە هۆکارەن تەمەن کورت دەکەنەو. هەر وەها دەلێن: ئەمە پێچەوانەی دیاری کردنی تەمەن و ئەجەل نییە، چونکە خوای گەرە بەختەو وەری و تەندروستی نەخۆشی و هەژاری و دەوڵەمەندی و... هەموو ئەمانە بەقەردەر خۆی دیاری کردووە و پەيوەستی کردوون بەهۆکارەکانەو "الاسباب"، وەتاوانکاریش هۆکاری کەم و کورت کردنی تەمەنە.

و پێڕێکی تریش دەلێن: پاستی و دروستی ژيان بەندە بەدڵەو، وەکاریگەری تاوانیش کار لەسەر زیندووی دڵ دەکات، هەریۆیە خوای گەرە بێ باوەپەکان "کافرەکان" بە مردوو دادەنێت، هەرچەندە لاشەشیان زیندووە، چونکە دڵیان مردووە. کە دەفەرمێت: "(أَمْواتٌ غَیرُ أَحْیاء... نَحْل: ٢١) واتە: تەمەن، تەمەن و زیندووی دڵ. " جا کاریگەری تاوانکاری لەسەر دڵ و دەیمرێت و لەناوی دەبات، بۆیە تەمەن کەم دەکاتەو. جا گوێراپەلی و چاکەکاری تەمەنی زیندووی دڵ زیاد دەکات.

نەینی ئەم بابەتە: تەمەنی پاستی ژيان مرقۇ ئەوەندە یە لە ملکه چی و گوێراپەلی و خواپەرستدا بەسەری بەریت. جگە لەمە بەتەمەن ناژمێردریت.

١٠- تاوان... تاوانی تر بەکێش دەکات و زیاد دەکەن:

تاوان، تاوانی تر بەکێش دەکەن و زیاد دەکەن بە ئەندازەیک مرقۇ دەریازیوونی لێیان دژوار و ئەستەم دەبێت.

^١ - بڕوانە رافسە تەفسیرەکانی نایەتەکانی (٥-١٠) سورەتی "اللیل" و هەروەها بڕوانە خاتەکانی (١١-١٢-١٤-١٨-١٩-٢٦-٢٧-٣٠-٣١-٣٤-٣٦-٤١-٤٧-

نه خوښی و چاره سهر

ههروهكو هه نديك له "سلف" ده لټن: "له چهرمه سهری و سلبیاته كانی خراپه نه وه یه كه خراپه ی تر به شوینیدا دیت. وه له باشیه كانی چانه نه وه یه كه چاكه ی تری به دوا دا دیت."

مرؤف كاتيك چاكه یه كه نه نجام ددهات چه ندين چاكه ی تر به دوا ی خویدا به كیش دهكات. وه تا بیت ختړو چاكه كانی زیاتر دهكات وپاداشتی زور دهبیت. وه به هه مان شیوه ش بؤ خراپه. تاكار ده گاته نه وه ی هه ر یه كه له چاكه و خراپه ده بنه تاكارو سیفه تی هه میشه یی نه و مرؤفه. چیت ناتوانیت لیان جیابیتته وه. وه كه نمونه ی ماسی كه ناتوانیت به بی تاو بژیت، وه به گه یشتنی به تاو هیمنی و نارامی پوی تی دهكات وده بوژیتته وه.

هه ربو یه نه گه ر یاخی بو و تاوانكاره كان دهست له تاوانكار ی هه لېگرن و وه دهست بكن به خودا په رستی، نه وساته ناره حهت ده بن وپیان ناكړیت و هه ر زو ده گه پښه وه سهر تاوانكار یه كانیان. ته نانهت هه نديك له خراپه كاره كان "فاسق" تاوان ده كن نه كه له بهر چیژ وهرگرتن، به لكو له بهر نه وه ی ناتوان له تاوانكار ی جیابینه وه. ههروهكو سهر كرده ی نه م پپړه (الحسن بن هانیء) به پاشكاوی ده لټت:

وكأس شربت علی لذو واخلی تداویت منها بها

واته: پيكك مه يم خواره وه بؤ چیژ نه وی ترم بؤ چاره سهری نه وی تر خواره وه.

وه په كيكی تریان ده لټت:

(فكانت دوائی وهي دائی بعینه كما تیداوی شارب الخمر بالخمر

واته: به پاستی هه ر نه و دهر دو دهر مانم بوو ههروهكو چوڼ مه یخوړ به مه ی چاره سهری مه ی دهكات.)

به به رده وامي مرؤف حهزی به خودا په رستی یه و خوښی ده ویت تاوه كو خوا ی گه وړه به سوژی خو ی فریسته ده نړیت وپشتیوانی لی دهكات وهانی ددهن بؤ خودا

په رستی و مل که چی خودا. به هه مان شیوه مرقی تاوانکار به به رده و امی حه زی به تاوانکاری هه یه تاوه کو خوی گه وره شه یثانیک ده نیریتو هانی ده دات بۆ تاوانکاری ویاخی بوون.

۱۱- تاوان ئیراده ی دل لاواز ده کات:

ئه مه یان له هه موو مه ترسیه کانی تر سامناکتره ، که هیژو توانا و ئیراده ی یاخی بوون و تاوانکاری زیاد ده کات. وه له به رامبه ریشدا ئیراده ی ته و به کاری له دلدا لاواز ده بیئت و تاده گاته ئه ندازه ی نه مانی ئه و ئیراده یه به یه کجاری. که ئه گه ر بیئتو لایه کی له جه سته ی شه له ل به یثیت ئه و هه ر ته و به ناکات. هه رچه نده به دهم به شیوه یه کی درۆینه ته و به ده کات و داوای لی خوشبوون ده کات ، به لام دلی پرپوه له تاوان ویاخی بوون، وه سووره له سه ر تاوانکاری که ئه مه له مه زنترین و ترسناکترین جۆری مه ترسی یه. وه زۆر نزیکه خاوه نه که ی به ره و هیاک بوونی هه تا هه تایی به ریت.

۱۲- تاوان... نا شیرینی خوی له دلدا نا هیلیت:

واته له دلدا هه ست به نا شیرینی تاوان ناکات و وه ک نه ریتکی لی دیت. وه له کاتی ئه نجامدانی تاواندا بینینی خه لک و قسه یانی به خه یالدا نایه ت و شه رم ناکات. بگه ره زۆرجار شانازی پتوه ده کات و وه له لای که سانی تریش باسی ده کات که چی کردوه. ئه م جۆره ده رگای ته و به کاریان له سه ر داخواه ، هه ره کو پیغه مبه ر ﷺ ده فهرمیت: (کل امتی معافی الا المجاهرون وإن من الاجهار: ان یستر الله العبد ثم یصبح یفضح نفسه ویقول: یا فلان عملت یوم کذا وکذا وکذا وکذا، فهتک نفسه، وقد بات یستره ربه.)^۱ واته: هه موو ئومه تی من خوی گه وره لی خوش ده بیئت، ته نها ئه و که سانه نه بیئت که ئاشکرا که ری خودی خویانن و باسی تاوانه کانیان ده که ن ، کاتی که خوی گه وره به نده تاوانکاره که ی په رده پۆش ده کات ، که چی به یانی هه لده سیئت خودی

^۱ - ئه م فهرموده یه (صحیح ه، بخاری: ۶۰۶۹) و (مسلم: ۲۹۹۰) گیرایانه نه ره.

نه‌خۆشی و چاره‌سەر

خۆی ئابروي خۆی ده‌بات و ده‌لێت: فلان کەس من له‌فلان پوژدا ئه‌وه و نه‌وه و ئه‌وه و نه‌وه م کرد، هه‌یا و ئابروي خۆی ده‌بات، له‌کاتی‌کدا خوای گه‌وره ده‌پۆشیت.

۱۳- هه‌ر تاوانێک له‌تاوانه‌کان پاشماوه‌ی نه‌ته‌وه‌کانی پێشووترن که خوای گه‌وره به‌هیلاکی بردوون:

نێربازی پاشماوه‌ی به‌دپه‌وشتی قه‌ومی "لوط" ه. وه‌پاره وه‌رگرتن به‌زیاده‌وه و دانه‌وه‌ی به‌که‌مه‌وه له‌ پاشماوه‌ی قه‌ومی "شوعیب" ه. هه‌روه‌ها تێکدانی زه‌وی ولووتبه‌رزێ له‌ پاشماوه‌ی قه‌ومی "فیرعه‌ونی یه‌کان" ه. وه‌ خۆبه‌زل زانی له‌ پاشماوه‌ی که‌لی "هود" ه... هتد.

سه‌رجه‌م جو‌ره‌کانی تاوان هه‌ریه‌که‌یان پاشماوه‌ی به‌دکاری یه‌کی‌که له‌گه‌لانی پێشوو که‌هه‌موویان دوژمنی خوای گه‌وره بوون.

(عبدالله بن احمد) له‌ کتێبی "الزهد" دا له‌باوکیه‌وه ده‌گێڕێته‌وه که "مالك بن دينار" وتویه‌تی: (خوای گه‌وره وه‌حی بۆیه‌کێک له‌پێغه‌مبه‌رانی بنی ئیسرائیل واته‌ جوله‌که ده‌نیرێت که‌به‌ گه‌له‌که‌ت بلی: که‌نه‌چنه‌ شوینی دوژمنه‌کانم، وه‌خواردن و پۆشاک و لاغی دوژمنه‌کانم به‌کارنه‌هێنن، چونکه‌ دواتر وه‌ک ئه‌وان ده‌بنه‌ دوژمنم).

وه‌ له‌ (مسند) دا هاتوه‌وه له‌ فهرمووده‌ی "عبدالله بن عمر" ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمی: (بعثت بالسيف بين يدي الساعة. حتى يعبد الله وحده لا شريك له. وجعل رزقي تحت ظل رمحي، وجعل الذلّة والصغار على من خالف أمري، ومن تشبه بقوم فهو منهم).^۱ واته‌: نێردراوم به‌ شمشێره‌وه وه‌به‌هاتنی‌ش قیامه‌ت نزیك بووه‌ته‌وه، هه‌تا خودا به‌تاک و ته‌نه‌ایی بپه‌رستێت. وه‌رۆژی من له‌ژێر سیپه‌ری پمه‌که‌مدایه، و سه‌ر شوپی و پيسعایی بۆهه‌ر که‌سی‌که سه‌رپێچی فه‌رمانه‌کانم بکات، وه‌هه‌رکه‌سی‌کیش هاوشێه‌ی هه‌رگه‌لێک بکات ئه‌وا له‌ئه‌وانه.

^۱ - نهم فهرمووده‌یه (صحيح) ه، (احمد: ۵۰/۲، ۹۲) گێڕاوه‌یه‌یه‌وه (البانی) به‌ (صحيح) ی داناهه.

۱۴- تاوانکاری ھۆکاری ریسوا بوونه :

(حسن البصری) ده‌لئیت: ٴگەر خوای گه‌وره که‌سیک ریسوا بکات که‌س نی یه به‌چاوی پٴزه‌وه ته‌ماشای بکات. هه‌رچه‌نده له‌به‌ر ھۆکاری ترسان لیتی یان ترسان له‌شه‌پی واده‌ر ٴه‌خن، به‌لام له‌دله‌وه زۆر بی پٴزو ریسوايه، هه‌ربۆيه ده‌فه‌رمیت: (وَمَنْ يُّهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُّكْرِمٍ... الحج: ۱۸).

۱۵- به‌بچوک زانینی تاوان :

ٴو مرۆفانه‌ی که‌ به‌ به‌رده‌وامی تاوان ٴه‌نجام ده‌دن، تاوانیان له‌به‌ر چاودا زۆر بچوک. که‌ٴه‌مه‌ش نیشانه‌یه‌که‌ له‌نیشانه‌کانی تیاچوون، چونکه تاوان هه‌رچه‌نده بچوک ده‌رکه‌وئیت له‌لای مرۆڤ، به‌لام له‌لای خوای گه‌وره که‌وره‌یه.^۱

وه له (صحيح بخاری) دا هاتووه که (ابن مسعود) رضی‌الله‌تعالی‌عنہ فه‌رموویه‌تی: (باوه‌پدار تاوان له‌سه‌ر شیوه‌ی چیايه‌ک ده‌بینئیت که زۆر ده‌ترسئیت بپوخئیت به‌سه‌ریدا، به‌لام تاوانکار تاوان ٴه‌نده به‌بچوک ده‌بینئیت که‌واده‌زانئیت مئشیکه به‌سه‌ر لووتیه‌وه "که‌پوو" نیشته‌وه‌ته‌وه، هه‌رکه‌پئیی بلئیت ٴه‌ه... بفپئیت).^۲

۱۶- تاوانکاری مرۆڤ کاریگه‌ری خراپی له‌سه‌ر گیانله‌به‌رانی‌ش هه‌یه :

به‌هۆی تاوانی مرۆڤی تاوانکاره‌وه زۆرێک له‌گیانله‌به‌رانی‌ش توشی به‌لا ده‌بی‌ت. (ابو هريرة) رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌لئیت: (بائنده‌ی "حباری" له هیلانه‌که‌ی خۆیدا له‌تاوسته‌می سته‌مکاران گیان له‌ده‌ست ده‌دات). وه (مجاهد) ده‌لئیت: "گیانله‌به‌ران نه‌فره‌ت له‌ ئاده‌میزادی تاوانبار ده‌که‌ن که وشکه‌ سالی دئیت وباران ناباریت، ده‌لئین ٴه‌مه به‌هۆی شومی وتاوانکاری ئاده‌میزاده‌وه‌یه".

وه (عكرمة) رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌لئیت: گیانله‌به‌رانی زه‌وی، ته‌نانه‌ت قالۆنچه و دووپشکیش ده‌لئین: به‌هۆی تاوانکاری ئاده‌میزاده‌وه بارانمان لی گیراوه.

^۱ - پٴشتر ووته‌ی (فضیل بن عیاض) مان هیناوه‌ته‌وه له‌سه‌ر ٴهم بابته‌.

^۲ - ٴهم فه‌رمووده‌یه (صحيح) ه، (بخاری: ۶۳۰۸) وه (ترمذی: ۲۴۹۷) گیرایانه‌ته‌وه.

نه خوشی و چاره سهر

ئايا ئه وهنده بهس نى به كه تاوانكار هوشى بېته وه كه شومى تاوانه كانى كه سانى ترى پيوه تى ده گلېت.

۱۷- تاوانكارى ده بېته مايه ي سهر شوړى:

هه موو سهر به رزىكه وشكۆمه ندىكه له گوپړايه ليدايه بو خودا. ئه وه تا

خوای گه وره ده فهرمويت: (مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا... فاطر: ۱۰) واته: هه ركه سيك سهر به رزى بويت باداواى سهر به رزى بكات له خودا، كه ئه ویش ته واو له گوپړايه لى دايه.

هه ر بۆيه نزاوپاړانه وهى هه ندىك له "سلف" بريتى بووه له: (اللهم أعزني بطاعتك ولا تذلني بمعصيتك) واته: خودايه سهر به رزم كه به گوپړايه ليم بووت، وه سهر شوپم نه كه يت به ياخى بوونم لیت.

وه (حسن البصرى) ده لیت: ئه گه ر چى ده نگی پېنى ئه سپه كانيان ته قه ي بېت، خويان به سهر به ز بدهن له قه لهم، به لام سهر شوړى تاوان له دلّيان جيانا بېته وه وخودا سهر پېچى كاران هه ر سهر شوړده كات.

وه (عبدالله بن مبارك) ده لیت:

رأيت الذنوب تميت القلوب	وقد يورث الذل إيمانها
وترك الذنوب حياة القلوب	وخير لنفسك عصيانا
وهل افسد الدين الا الملوك	وأخبار سوء ورهبانها

واته:

بينم كه تاوان دلّ ده مـریتیت ئالوده بوونى سهر شوړى دیتیت
دووركه و تنه وه له تاوان ژيانى دلّه باشتهر بو تو وازى لى بېتیت
كى ئايين ده شيو یتیت جگه له پادشاوپياوانى ئايين ياخوا نه بېيتیت.

۱۸- تاوان ژیری دهشیونیت:

ژیری وعقل نيعمه تی گه وره ی خودان، وه پووناکی وواتا ده به خشیت به ژیانی مرؤف، تاوانکاری له ناو به ری نه و پووناکی وهوشیاریه.

هه ندیک له (سلف) ده لئین: که سانیک تاوانکاری ویاخی ده بن له خودا، که ژیری وعقلیان نه ماوه له و ساته دا. چونکه عهقلیه تی مرؤف هیچ کاتیک ئاماده نی یه مافی که سانی تر پئیشیل بکات و به رژه وهندی خوی وچوارده وری خوی بکاته مه ترسی یه وه. وه دواپوژی خوی پئیشیل بکات وخولقینه ری هه موو جیهان له خوی بره نجینیت بۆ ته نها خووشی چه ند ساتیکی که م.

له هه مان کاتدا زۆر دووره له عهقلانیه تی مرؤفی ژیره وه که یاساکانی ده سه لاتی به میزی له بن نه هاتووی خوی گه وره پئیشیل بکات. که هه موو کاتیک ده بینیت فریشته کان کاره کانی تو تۆمارده که ن. وه قورئانی پیروژ ده ست نیشانی جوژی سزاکانی کردووه، وه مردن له پئیشدایه، وه دلنیاش بیت دۆزه خ سزای تاوانبارانه. بی گومان که سیک له م ساته وه ختانه دا گه ر ژیری له ده ست نه دابیت کاری تاوانکاری نه نجام نادات.

۱۹- پوچوون له تاوانکاریدا مایه ی تیاچوونی دله له بی ناگایی:

خوی گه وره ده فه رمیت: (کَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ.. المطففين: ۱۴). هه ندیک له (سلف) پتیا وایه که نه مه "تاوان له سه ر تاوانه" که دلیان داده گریت. وه (حسن البصری) ده لئیت: (رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ) واته: تاوان له سه ر تاوان له دلیاندا که له که ده بیت تا سه رته نجام دل توشی نابینای وبی ناگایی ده که ن. وه که سانی تریش ده لئین: (هه رکاتیک تاوان و گونا هه کانیا ن زیادی کرد نه و دلیان ده ته نیت له تاوانکاریدا).

و پوختەى ئەم بابەتە: دلى مرقۇ بەپۆچوون لەتاوانكاريدا ژەنگ دەگریت. جا ئەگەر ئەم ژەنگە زیادى كرد ئەوا دلى قورس دەبیّت (ران) دواتر گەر بەردەوام بوو ئەوا دەبیّتە مایەى ژەنگاوى و قفلدان و مۆرکردنى ، دواتر دل پەردەپۆش دەبیّت و بینایى "بصیر" و ھىدايەت لە دەست دەدات. وەدوژمن بەئارەزووى خۆى یارى پى دەکات و و ئەو دلە پەق دەبیّت و دەمریت، ھىچ شتێك کارى تى ناکات.

۲۰- مرقۇى تاوانكار توشى نەفرەتى پىغەمبەر ﷺ دەبیّت:

پىغەمبەرى خودا ﷺ ھەمیشە نەفرەتى لە یاخى بووان و تاوانكاران کردووە. جا چ تاوانكارێك زیانى بۆ خۆى ھەبیّت یاخود بۆ خۆى و بەرژەوئەندى كەسانى تر ، یاخود مەترسى ھەبیّت بۆ بەرژەوئەندىە بالاگان.

ئەو تاخوای گەرە نەفرەت لەو كەسانە دەكات كە: خال دەكوتن و خالیان بۆ دەكوتریت. و ئەوانەى كە پرچى زیادە دەبەستن بۆ كەسانى تر و ئەوانەشى كە داواى پرچى زیادە دەكەن و ئەوانەى كە برۆ ھەل ئەگرن و ئەوانەى برۆیان بۆ ھەل دەگیریت. و ئەوانەى ددانیان بچوك دەكەنەو تا گەنج دەربەكەون سووپىبا دەخۆن و دەدەن و خەلالى دەكەن و دەینوسن و شایەتى دەدەن و دزى دەكەن.

- مەى خۆرەو و دڕوستكەر و ھەلگرو فرۆشیارەكەى.
- ئەوەى كە ئازارو نەفرەت لە دایك و باوكى دەكات.
- لە وپیاوانەى كە لاسایى ئافرەتان دەكەنەو و بەپتەوانەو.
- لەو كەسانەى كە قوربانى بۆ غەیرە خودا دەدەن.
- لە بیدعەكاران و داھێنەرانى بیدعە.
- وە لە بەدكارانى نیربازو خوى گەلى لوط.
- وە لە مرقفانەى كە كارى سێكسى لە ئازەلان دەكەن.
- وە لە كەسانێك موسولمانان ئازارو عەزیەت دەدەن.
- وە لە كەسانێك لە سەر گۆرستان مۆم ھەلەكەن و مزگەوت دڕوست دەكەن.

- وهله كه سانه ی كه ژيانی هاوسه ریټی خه لك ده شیوینن.
 - وهله و كه سانه ی له دواوه ده چنه لای خیزانه کانیان له کاری سینکسیدا.
 - وهله و ئافره تانه ی که شه و جیتی ناگه ن بۆکاری سینکسی له گه ل هاوسه ره کانیا ندا وه به پیچه وانه وه.
 - وهله و كه سانه ی که پوو ی چه ك ده كه نه براکانیان وته نانه ت فریشته کانیش نه فره تی لی ده كه ن.
 - وه كه سانیك كه جوین وشتی ناره وا به هاوه لانی پیغه مبه ر ﷺ بلیت، وه زۆری تریش.
- وه خوای گه و ره نه فره تی له و كه سانه كردووه كه: _
- ژيانی سه ر پوو ی زه وی تیک ده دات وده ی شیوینیت.
 - كه په یوه ندی خزمایه تی و دوستانه تی ده پچرینیت.
 - كه دژایه تی و ئازاری پیغه مبه ر ﷺ بدات.
 - كه پینماییه کانی خودا بشاریته وه.
 - كه ئافره تانی پاك ناوزه ردو تاوانباریان ده كه ن به بوهتان.
 - كه بانگه واز كه ربیت بۆ پیگه ی بی باوه پی.
- وه پیغه مبه ری خودا ﷺ نه فره تی له واسته چی په کان كردووه كه به (راشی ومرتشی) ناوی بردوون.
- وه زۆر شتی تریش. جائه گه ر كه سینکی هۆشیارو دانا هه ست به مه ترسی نه فره تنانه ی خوداو پیغه مبه ر بکات، ئه وا راسته خۆ پاشه گه ن ده بیته وه ده گه پیتته وه بۆ لای خوا.
- ۲۱- تاوانکار ده بیته مایه ی بی به ش بوون له نزاو پارانه وه کانی پیغه مبه ر و فریشته کان:

خوای گه و ره فه رمانی به پیغه مبه ران و فریشته کان كردووه كه داوای لی خوش بوون بکه ن بۆ باوه پداران، وهك ده فه رمیت: (الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ

نه خوشی و چاره‌سەر

رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْحَجِيمِ * رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتٍ عَذْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ... غافر: ۷-۹) واتە: ئەو فریشتانەى كە هه‌لگى عەرشى مەزنى خودان وه‌هه‌روه‌ها ئەو فریشتانە‌شى كە به‌ده‌وریدا ده‌سوپێنه‌وه . وه‌باوه‌پیان به‌خواى گه‌وره‌ هه‌یه و هه‌میشه‌ یادى ده‌كه‌نه‌وه پاك وبى گه‌ردى بۆ خودای مەزن ده‌رده‌به‌رن وداواى لى خۆش بوون بۆ به‌واداران ده‌كه‌ن. وه‌ده‌پارێنه‌وه‌و ده‌لێن: ئەى ئەو په‌روه‌ردگاره‌ى هه‌موو شتێكت ته‌نبوه‌ به‌په‌حمه‌ت وزانست. له‌و كه‌سانه‌ خۆش به‌ كه‌ته‌وبه‌یان كردوه‌و گه‌پاونه‌ته‌وه‌و شوێنى پێبازى خودا كه‌وتن ، وه‌له‌ ئازارى دۆزه‌خ بیان پارێزه‌... ئەى په‌روه‌ردگار به‌هه‌شتى به‌رینیان پى بخه‌شه‌ هه‌روه‌كو خۆت به‌لێنت پى دابوون. هاوپى له‌گه‌ڵ ئەو كه‌سانه‌ى كه‌چاك وخواناسن ، له‌باوك ودايك وهاوسه‌ره‌كانیان ونه‌وه‌كانیان، به‌پاستى هه‌ر تۆ خوايه‌كى بالاده‌ست ودانايت.

ئەم نزاوپارانه‌وه‌ى فریشته‌ نزیكه‌كانى خودای گه‌وره‌ بۆ ئەو كه‌سانه‌ى كه‌ ته‌وبه‌ ده‌كه‌ن و شوێنى "قورئان وسونه‌ت" ده‌كه‌ون. كه‌ جگه‌ له‌م پێگه‌ پاسته‌ هه‌چ پێگایه‌كى تر نى به‌ بۆ پزگاربوون، جاهه‌ركه‌سێك له‌م پێگایه‌ لابدات و یاخى ببیت بى به‌ش ده‌بیت له‌م نزاوپارانه‌وه‌یه .

۲۲- سزای تاوانکاران له‌گۆردا :

وه‌له‌ سزای تاوانکاران له‌ گۆردا له‌ (صحيح بخاى) دا هاتوه‌ له‌ فهرمووده‌ى "سُمره بن جندب" رضي الله عنه كه‌ پێغه‌مبه‌ر صلی الله عليه و آله و سلم تۆرجار ده‌یووت به‌ هاوه‌له‌كانى: (هل رأي احدمنكم البارحة رؤيا؟ فيقيص عليه ماشاء الله أن يقص. وإنه قال لنا ذات غداة: إنه اتاني الليلة آتيان وإنها وإنبعثا لي، وإنهما قال لي: إنطلق ، وإني انطلقت معهما

وإنا أتينا على رجل مضطجع ، وإذا آخر قائم عليه بصخرة وإذا هو يهوي بالصخرة لرأسه، فيثلغ رأسه فيتنهده الحجر ها هنا، فيتبع الحجر ، فيأخذه فلا يرجع إليه حتى يصح رأسه كما كان، ثم يعود عليه، فيفعل به مثل ما فعل فيه المرة الأولى. قال: قلت لها: سبحان الله ! ما هذا؟ قال لي: إنطلق..إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا على رجل مستلق لقفاه وإذا آخر قائم عليه بكلوب من الحديد، وإذا هو يأتي احد شقي وجهه ويشر شر شدة الى قفاه، ومنخره الى قفاه، وعينه الى قفاه، ثم يتحول الى الجانب الآخر ، فيفعل له مثل ما فعل بالجانب الأول فما يفرغ من ذلك الجانب حتى يصح ذلك الجانب كما كان. ثم يعود عليه فيفعل مثل ما فعل في المرة الأولى. قال: قلت: سبحان الله! ما هذان؟ قال لي: إنطلق.. إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا على مثل التنور. فإذا فيه لغط وأصوات، قال: فإطلعنا فيه، فإذا فيه رجال ونساء عراة، وإذا هم يأتيهم لهب من أسفل منها ، فإذا أتاهم ذلك الهب ضوضوا. فقال: قلت لهم: ما هؤلاء؟ قال لي: إنطلق.. إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا على نهر أحمر مثل الدم. فإذا في النهر رجل سابح يسبح، وإذا على شط النهر رجل قد جمع عنده حجارة كثيرة، وإذا ذلك السابح يسبح ماشاء الله أن يسبح، ثم يأتي ذلك الذي قد جمع عنده الحجارة فيفغر له فاه، فيلقمه حجراً، فينطلق فيسبح. ثم يرجع عليه كلما رجع إليه ، فغر له فاه فيلقمه حجراً، قلت لهما: ما هذان؟ قال لي: إنطلق.. إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا على رجل كربه المرأة أو كاكره ما أنت راء رجل مرأى، وإذا هو عنده نار يحشها. ويسعى حولها ، قال قلت لهما: ما هذا؟ قال: قال لي: إنطلق.. إنطلق، فإنطلقنا حتى أتينا على روضة معتمة. فيها من كل نور الربيع وإذا بين ظهرائي الروضة رجل طويل ، لا اكاد أرى رأسه طولاً في السماء ، وإذا حول الرجل من أكثر ولدان رأيتهم قط. قال: قلت: ما هذا؟ ما هؤلاء؟ قال: قال لي: إنطلق..إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا الى دوحة عظيمة، لم أردوحة قط أعظم منها ولا أحسن، قال: قال لي: إرق فيها ، فارتقينا فيها الى مدينة مبنية بلبن ذهب ولبن فيضة. قال:فأتينا

باب المدينة فاستفتحنا، ففتح لنا فدخلناها، فتلقانا رجال شطر من خلقهم كأحسن ما أنت راء وشطر كأفحج ما أنت راء، قال: قال لهم: أذهبوا فقعوا في ذلك النهر، وإذا نهر معترض يجري كأن ماءه المحض في البياض، فذهبوا فوقعوا فيه، ثم رجعوا إلينا، قد ذهب ذلك السوء عنهم، قال: قال لي: هذه جنة عدن، وهاداك منزلك، قال: فسمما بصري صعداً، فإذا قصر مثل الربابة البيضاء، قال: قال لي: هذا منزلك، قلت لها: بارك الله فيكما فذراني فأدخله، قال: أما الآن فلا، وأنت داخله، قلت لها: فأني رأيت منذ الليلة عجباً، فما هذا الذي رأيت؟ قال: قال لي: أما إنا سنخبرك: أما الرجل الأول الذي أتيت عليه يثلغ رأسه بالحجر، فإنه الرجل يأخذ القرآن، فيرفضه، وينام عن الصلاة المكتوبة. وأما الرجل الذي أتيت عليه يشرشر شذقه إلى قفاه، ومنخره إلى قفاه، وعينه إلى قفاه، فإنه الرجل يغدو من بيته فيكذب الكذبة تبلغ الآفاق. وأما الرجال والنساء الغراة الذين هم في مثل بناء التنور، فإنهم الزناة والزواني. و أما الرجل الذي أتيت عليه يسبح في النهر، ويلقم الحجارة، فإنه أكل الربا. وأما الرجل الكرية المرأة الذي عند النار يحشها ويسعى حولها فإنه مالك حازن جهنم. وأما الرجل الطويل الذي في الروضة، فإنه إبراهيم عليه السلام". وأما الولدان الذين حوله، فكل مولود مات على الفطرة. وفي رواية البرهاني: ولد على الفطرة. فقال بعض المسلمين: يا رسول الله وأولاد المشركين؟ فقال رسول الله: وأولاد المشركين. وأما القوم الذين كنوا شطر منهم حسن وشطر منهم قبيح، فإنهم قوم خلطوا عملاً صالحاً وآخر سيئاً تجاوز الله عنهم.^١

^١ - ثم فهدمودهيه (صحيح)، (بخارى: ٧٠٤٧) كثير اريه تيمره.

ابن القيم الجوزی

واته: (پیغمبر ﷺ زور به هاوه لانی ده فەرموو: کێ ئەم شەوی پابردوو خەوی بینێوه، تاجەندی پێ خۆشە باسی بکەن و وەپێی خۆش بووه خەوه کانی بۆ بگێرنەوه. وە ئەویش گوی بیستی دەبوو. لە نیوه پوانیک پیغمبر ﷺ پێی فەرموین: ئەم شەو لە خەمدا، دوو فریشتە هاتن بۆ لام و وتیان بابڕۆین، منیش لە گەڵیاندا پۆیشتم تا گەیشتینه لای پیاویک، پاکشابوو کە سیکی تر گابەردیکی گەردی پێ بوو بەرزێ دەکردهوه و دەیکیشا بە سەر پیاوه کەدا، سەری وردوخاش دەکرد، هەتا بەردەکە ی هەڵدەگرتهوه دیسانهوه سەری وەک جارانی لێ دەهاتهوه بە هەمان شیوه بەرزێ دەکردهوه و دەی کیشا بە سەریدا، بەم شیوه یە بەردەوام بوو. منیش ووت: پاک وبێ گەردی بۆ خودای گەوره، ئەمە کێ یەو بوای لێ دەکەن؟ فریشتەکانیش ووتیان: خێراکە بپۆ... بپۆ، منیش لە گەڵیاندا کەوتە پێ.

تا گەیشتینه لای پیاویک لە سەر پشت پاکشابوو، وە کە سیکی تر بە قولابیکی ئاسنی لە سەر سنگی پاوه ستابوو، بە قولابه کە ی دەیکیشا بە پوومەتی راستی دا تا پشتە ملی هەلی دەتلیشان "هەلی دەدپی" و شەقی دەکرد، پاشان دەیدا لە لووتی و تا پشتە ملی هەلی دەدپی، دواتر دەدا لە چاوی هەلی دەکوڵی تا پشتە ملی، دواتر دەچوو لای پوومەتی چەپی بە هەمان شیوه شەق و پەتی دەکرد، کاتیکی کە لای چەپی تەواو دەکرد لە وکاتەدا یە کسەر پوومەتی راستی وەک خۆی لێ دەهاتهوه، بەم شیوه یە بەردەوام خەریکی شەق و پەت کردنی بوو، منیش ووت: پاک وبێ گەردی بۆخودا، ئەمە کێ یە؟ چی کردوو؟ فریشتەکان ووتیان: خێراکە... بپۆ... بپۆ.

منیش لە گەڵیاندا کەوتە پێ تا گەیشتینه لای کورە یەکی زور گەوره کە دەنگە دەنگ و نالە و هاواری لێ دەهات، کاتیکی لێی نزیک بووینەوه و تەماشامان کرد لە ناو کورە کەدا پێی بوو لە ژن و پیاوی پووت و قووت کە لە ژیری کورە کەوه ناگرو گپوتینیان بۆ دەهات و دەبرژان و هاوار و فیزاحیان دەکرد، منیش پرسیم: ئەمانە کێن؟ فریشتەکانیش ووتیان: خێراکە... بپۆ... بپۆ. منیش لە گەڵیاندا کەوتە پێ.

نه خوشی و چاره سهر

تاگه یشتینه پووباریکی سووری خویناوی، که پیاویک له ناویدا مه له ی ده کرد، له که ناری پووباره که دا که سیکي لی بوو به ردیکی نوری کۆکردبووه وه ، که دواتر نه و پیاوه ی که مه له ی ده کرد ده هاته که ناری پووباره که وده می ده کرده وه ، نه ویش پر ده می ده کرد له به رد، وه نه ویش ده یهاری وده یخواردو ده چووه وه بق مه له کردن تا خودا ویستی له سهر بووایه دیسانه وه ده هاته وه که نار پووباره که وپرده می ده کرا له به رد وه ک شیوه ی جاران و نه م دیمه نه دووباره ده بووه وه . پرسیم نه مانه کیڼ؟ فریشته کانیش ووتیان: خیراکه .. برۆ... برۆ.

دواتر گه یشتینه لای پیاویکی پووخسار ناشیرین و دیمه ن ترسناک وه ک بلای نی ناشیرینترین که س که بینرابیت، که له تهنیشتی ناگریکدا بووبه ده وریدا ده هات وه له ی ده گیرساند . منیش پیم ووت: نه مه چی یه و کی یه ؟ فریشته کانیش پتیا ن ووت: خیراکه .. برۆ... برۆ.

منیش له که لیاندا پۆیشتم تاگه یشتینه باخچه یه کی خوشی پر له دارو درهخت له هه موو جۆره گولنکی تیدابوو، وه له ناویاندا پیاویکی به ژن دریزی تیدابوو به نه ندازه یه ک نه وه نده بلند بوو سه ری به جوانی دیار نه بوو. وه له چوارده وریدا ژماره یه کی نۆر میژدمندالی لی بوو. ووت نه مه چی یه وه مانه کیڼ؟ فریشته کان ووتیان: خیراکه .. برۆ... برۆ. منیش له که لیاندا پۆیشتم.

تا گه یشتینه لای داریکی مه زن که تاوه کو ئیستا داری وا مه زم نه بینیه وه له که وره یی وچاکیدا. فیهشته کان ووتیان: سه رکه وه به سه ریدا. ئیمه ییش سه رکه وتین تا گه یشتینه شارنک که دروست کرابوو له خشتی زپو زیو، که گه یشتینه ده رگای شارکه ، داوامان کرد ده رگا که مان لی کرایه وه و چوینه ژوره وه و پیشوازیمان لیکرا له لایه ن هه ندیک که سه وه ، پووخساریان نیوه ی هینده قه شه نگ وجوان بوو له جوانیدا که سی وات نه بین ی بوو وه نیوه که ی تری هینده ناشیرین بوو له ناشیریندا که سی وا ناشیرینت نه بین ی بوو. فریشته کان پتیا ن ووتن: برۆن خۆتان فری بده نه نیتو نه و پووباره وه ،

ابن القيم الجوزی

ئاوی پووباره که له پاکی وپوختیدا وهك ماست سپی بوو، ئهوانیش خۆیان فری دایه ناوی. پاشتر که هاتنه دهره وه له ئاوه که هه موو دیمه نه ناشیرینه که یان نه مابوو. فریشته کان ووتیان: ئه مه به هه شتی (عدن) ه وه نه و جیگایه شوینی تویه، ئاماژه یان بۆ جیگایه ك کرد، که چاوم هه لبری ته ماشم کرد کۆشکیکی مه زن که له په له هه وری سپی ده چوو. فریشته کان ووتیان: ئه مه جیگای تویه، منیش ووتم: خودا پێژدارتان بکات، مۆلهم بدهن بچمه ژووره وه. فریشته کان ووتیان: ئیستا نا، له داها توودا. به راستی من له وشه وه دا، شتی سهیره و سه مه رهم بیني، ئایا ئه مانه چی بوون؟ فریشته کان ووتیان: ئیتمه پیت ده لێین ئه مانه چی بوون؟

ئه و پیاوه ی که به بهرده که سه ری پان ده کرایه وه، ئه وه که سیکه که گوئی بیستی قورئان ده بوو، پشت گوئی ده خست و په دی ده دایه وه، وه نوێژی به زایه ده داو ده نووست و نوێژی نه ده کرد.

وه ئه و پیاوه ی که ده م وپوخساریان هه لده دپی. ئه وه که سیکه که له مال ده رده چوو درۆی ده کرد به ئه ندازه که درۆکه ی ده گه یشته ئاسۆ له نا په وایدا.

وه پیاو وئا فره ته پووت و قووته کان که له ناو ته نووره که دا بوون، ئه وانه زیناکارو داوین پیس بوون.

وه ئه و پیاوه ی که له ناو پووباره خوینه که مه له ی ده کرد و به ردی ده خوارد، ئه وه که سیکه سوو "پیا" خۆره.

وه پیاوه پوخسار ناشیرینه که لای ئاگره که، ئه وه (مالک) و به پرسی دۆزه خه. وه پیاوه به ژن درێژه که له نیو باخچه که دا، ئه وه حه زره تی (ایبراهیم) ه و میرد منداله کانیش ئه و مندالانه که له سه ر سروش و فیه رته مردوون، هه ندیک له موسلمانان ووتیان: ئه ی پیغه مبه ری خودا ﷺ مندالی بی باوه په کانیش ده گریته وه؟ پیغه مبه ر ﷺ هه رمووی: به لێ ئه وانیش ده گریته وه.

وه نه و پیره ی که به شیک له پوخساریان جوان و به شه که ی تریان ناشیرین بوو، نه و
نه و که سانه ن که کاری خراپه و چاکه یان نه نجام داوه و وه خوای گه وره له تاوانه کانیان
خوش بوو.

۲۳- تاوانکاری جوړه ها خراپه و گه نده لئ له سهر زه ویدا بهرپا ده کات:

جوړه ها فساد له بونه وهر بهرپا ده کات له ناووه و او کیلگه و مال... نه و تا خوای
که وره باسی ده کات ده فهرمیت: (ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ
لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ... الروم: ۴۱) واته: تاوان و خراپه کاری
دهرکه و تنووه و هه موو سهرزه وی و دهرپا کانیسی گرتووه ته وه. به هوی نه و تاوان
و گونا هانه وه که خه لکی ده ستیان داوه تی، سهر نه نجام ده بیت تالوی هه ندیک له
کرده وه کانیان بچیژن "که بهرپا بوونی جهنگ و کاره ساته سروشتی یه کانه" بۆ نه وه ی
بگه رینه وه بۆ یه ک خواناسی.

(مجاهد) ده لیت: به هوی سته می سته مکارانه وه که فساد بهرپا ده کات. خوای
که وره باران بارین ده گریته وه ووشکه سالی بال ده کیشیت به سهر گوندو شار و کوچه
دا. "پاش نه وه ی نه و نایه ته ی سهر وه ی خوینده وه" ووتی: مه به ست له ووشه ی
(البحر/ دهرپا) مه به ستی نه و تاوانه یه که له گونده کانداه یه له پووباره کان.

وه (عکرمه) ده لیت: ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ... من نالیم مه به ستی نه م دهرپا یانه یه،
به لکو مه به ستی نه و پووبارانه یه که له ته نیشته گونده کانه وه تی ده په پیت.

وه (قتاده) ده لیت: خوای گه وره ناوی شیرینی به بحر ناو بردووه که ده فهرمیت:
(وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ... فاطر: ۱۲) واته:
هه ردو و جوړی دهرپا که وه ک یه ک نین، یه کیکیان ناوی سازگارو خوشه نه وی تریان
سویتو تاله.

ابن القيم الجوزی

وه له دونيادا دهريايه کي شیرين نى يه ئاوه کهى پاوه ستايت، به لکو مه به ستي نه و پويارانته يه که تى ده پهن. وه دهريايى ئاوى سوتر نه وانه که ئاويان پاوه ستاوه. جا نه و گوند ولاديانه ي که له سه ر ئاوى پويشتوو دان به م جوره ئاوه باس کردوه.

وه (ابن زيد) ده ليت: ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ... مه به ستي له تاوانه.

منيش ووت: نه گهر مه به ستي نه و تاوانانه بيت که به هوكارى نه و فه سادانه وه سه ره لده دن، ياخود مه به ستي نه فه سادانه وه بيت که به هوى تاوانه وه سه ره لده دن؟ جا به پتي نه و به شه ي ئايه ته که که ده فه رميت: لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا... نه م پيتى "لام" ه پتي ده وتريت (لامى العاقبه وتعليل) واته به وه هوكاره ي پيشووه وه بووه.

وه پيم وايه: مه به ستي يه که مى به (الفساد) نه و يه توله سه ندنه وه ي خودايه له که مى بارانوشه پوئاشوب، له به رته نجامى نه و تاوانانه ي که مروف نه نجامى ده دات. هه روه کو هه نديک له "سلف" ده ليتن: هه رچه نده ئيوه تاوان بکه ن خوائ گه وره سزاتان ده دات و توله تان لى ده سييتيه وه.

وه نه وه ي پوونه "والله اعلم" مه به ست له و فه ساده تاوان و پاشماوه کانيتى، وه به به لگه ي نه م ئايه ته که ده فه رميت: (لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا... الروم: ٤١) نه مه

^١ - له م ئايه ته دا ئامازه بۆ تيك چوون وپيس بووني ژينگه ده کات، که ژينگه پيك ديت له سى بنه ماي سه ره کي ژيان(خاک وئاو وهوا) که له م ئايه ته پيروزه دا ئامازه يان بۆ ده کات که به هوى خراپه و کرده وه کاني مروف زهوى دوجارى پيس بوون و گوزاني ئاو وه هواي زهوى و به رزبوونه وه ي پله ي گهرماو مەترسى به رزبوونه وه ي ناستى ناي زهرياکان به هوى توانه وه ي به سته له که به فرينه کاني جه م سه ره کاني زهوى، که نه مهش ده يتيه هوى نقوم بووني به شيكى زۆر له وشکاني که نار ئاره کان وهه ندى ده ولته ته به ته هواي ژيرئاو ده که ون وهک هۆلنده و به شيكى زۆرى دانيمارک. وه له نه نجامي به رزبوونه وه ي ريزه ي گازی دووه م تۆکسيدي کاربون و گازی يه که م تۆکسيدي کاربون کاربگهري خراپى کردوه ته سه ر به رگي چيني نۆزۆن نه قوسفير "به رگه گاز" که له هه ندى شوين بووه ته هوى کون بووني. که نه مهش ده يتيه هوى گه يشتى تيشکه زبان به خشه کان به تايه تي تيشکي سه روو وه نه وشه ي، که مروف دوجارى نه خوشى جۆراو جۆر ده کات به تايه تي نه خوشيه کاني پست. "وه رگير"

حالی ئیمه‌یه که به‌شتیکی که له‌سزای تاوانه‌کانمان و کرده‌وه‌کانمان ده‌چیژین. جا نه‌گه‌ر بێتو سزای هه‌موو کرده‌وه‌کانمان وه‌ریگرین ، ئه‌وا سه‌ر زه‌وی می‌رووله‌یشی تیدا نه‌ده‌ما ئه‌وه‌نده کاول ده‌بوو.

٢٤- تاوان ده‌بیته‌ مایه‌ی پروودانی کاره‌ساته‌کانی بومه‌له‌رزه‌ و پۆچوونی زه‌وی؛

تاوان ده‌بیته‌ مایه‌ی دروست بوونی چه‌ندین کاره‌ساتی بومه‌له‌رزه‌ و پۆچوونی زه‌وی وه‌نه‌مانی پیت و به‌ره‌که‌تی زه‌وی که وه‌کو تۆله‌یه‌کی خوای گه‌وره‌ پووده‌ده‌ن. وه‌ کاتیک پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌گه‌ڵ چه‌ند هاوه‌ڵیکیدا به‌لای شوینه‌وارو پاشماوه‌ی گه‌لی (شود) تیپه‌رپین پێگری کرد له‌هاوه‌ڵانی که‌له‌و شوینه‌ لابه‌دن، یاخود ئاو خۆنه‌وه‌، ته‌نانه‌ت نه‌یه‌یشت حوشره‌کانیش ئاوی لی بخۆنه‌وه‌ له‌ به‌ر کاریگه‌ری ئه‌و تاوان و یاخی بوونه‌یان که خودا تۆله‌ی لی کردنه‌وه‌، که کاریگه‌ری له‌سه‌ر به‌ره‌که‌ت و به‌پیتی ئه‌و شوینه‌ کردبوو، ته‌نانه‌ت له‌ ئاوه‌که‌شیان.

وه‌ (اما احمد) له‌ "مسند" دا له‌ میانه‌ی فه‌رمووده‌یه‌کدا ده‌لێت: (له‌مۆزه‌خانه‌ی "بنی أمیه" دا ده‌نکه‌ گه‌نمیکی گه‌وره‌ هه‌بوو ، که‌له‌ گه‌وره‌یدا هینده‌ی ناوکه‌ خورمایه‌ک بووه‌، وه‌له‌ پارچه‌ شتیك نوسرابوو له‌ ته‌نیشتییه‌وه‌. که ئه‌م ده‌نکه‌ گه‌نمه‌ له‌سه‌رده‌می دادپه‌روه‌ریدا پوواوه‌.)

وه‌هه‌روه‌ها پێرێک له‌ پیاوه‌ به‌ته‌مه‌نه‌کانی بیابانیش پێیان راگه‌یاندووم. که پێشتر به‌روبومی کشتوکال و میوه‌هات زۆر له‌قه‌باره‌ی ئیستا گه‌وره‌ تر بووه‌. وه‌زۆرێک له‌م به‌لایانه‌ که‌به‌ سه‌ر ژياندا هاتوو ، له‌به‌رئه‌نجامی تاوانکاریدا پوویمان داوه‌.

٢٥- تاوان کاریگه‌ری له‌سه‌ر شیوه‌ی دیمه‌ن و دروست کراوه‌کان هه‌یه‌؛

(ترمذی) له‌ "جامع" ده‌گێرێته‌وه‌ ، که پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمویه‌تی: (خلق الله ادم وطوله في السماء ستون ذراعاً ، فلم يزل الخلق ينقص حتى الآن).^١ واته‌: خوای

^١ - ئه‌م فه‌رمووده‌یه (صحیح، هه‌، بخاری: ٣٣٢٦) وه‌ (مسلم: ١٧٣/١٧-نوی) گێڕاویه‌ته‌وه‌.

گه وره "ئادهم" ی دروست کرد که دریزی یه که ی شهست بال بوو، و به به برده و امی تاو و کو ئیستاش قه باره ی مرقفه "روست کراوه کان له بچوک بوونه و دایه.

که نه مه ئاماژه یه که بۆ بچوک بوونه و ه ی شیوه و قه باره ی مرقفه و دروست کراوه کان ی تر. خوای گه وره که ده یه و یت سه ر پووی زه وی له تاوان و تاوانکاران و ناپاکان وسته مکاران پاک بکاته و، نه و ا یه کیک له بنه ماله و خانه واده ی پیغه مبه ر ﷺ، واته به پرچه له ک ده گه پیتسه و سه ر خانه واده ی پیغه مبه ر ﷺ ده نیریت، سه رزه وی پرده کات له دادپه روه ی خوش گوزهرانی، و ده جالی جوله که و خاچ په رسته کان له ناو ده بات. مرقفایه تی به خته و ده رده کات به بلاو کردنه و ده و سه قام گیر کردنی ئیسلام. دیسانه و پیت و به ره که تی زه وی ده گه پیتسه و. ته نانه ت پیریک له مرقفه یه که هه ناریک ده خۆن، نه و نه ده گه وره یه. و ته نه ا هیشه "بۆله" تری یه که هینده گه وره به باره هوشتریکه^۱.

هۆکاری نه م گۆرپانکاریه ش نه مانی تاوانکاری وسته مه، که دیسان پیت و به ره که تی زه وی سه ره لده داته و. بی گومان نه و سزاو تۆله سه ندنه و ه ی خوای گه وره له گه لانی کردۆته و، تا ئیستا کاریگه ری وشوینه واری به سه ر زه وی یه و ماوه، چونکه هاوشیوه و نمونه ی نه و تاوانه گه و رانه ی گه لانی پیشوو بوونی هه یه و ماوه و له نئو کۆمه لگه ی مرقفایه تیدا نه نجام ده دریت. هه ر بۆیه به پیتی نه و تاوانانه سزای خودایی ده بینریت. به پیتی نه ندازه ی بچوکی پێژه ی تاوانه که سزا که ش ده دریت. به راوردی شه یتان بکه... کاتی که سه رپیتی کرد خوای گه وره پیت و به ره که تی له ته مه ن و کارو پله و پایه و مالدیدا نه هیشت، ته نانه ت له هه ر جیگایه کی زه ویدا ملکه چی

^۱ - مه بیهست لیره دا سه ره لده دانی (محمد مهدی) یه که چه ندین فه رموده ی صحیحمان له سه ری هیناوه ته وه. پروانه بابته ی: "علامات الساعه الکبری".

^۲ - نه مه له سه رده می ها ته خواره و ه ی (عیسی کوری مریم) له پیش روودانی قیامت رووده دات.

بكریت توشى بى بەرەكەتى دەبىت. وەلە قىيامەتیش لەجىگايەكدایە كە بەزەبى و
پەحمەت و سۆزى تىدا نى يە كە دۆزەخە...

۲۶- تاوان پووناكى غىرەت و پەرۇشى دەكوژىننیتەو:۱

غىرەت و پەرۇشى پىتويستىكى ھەنووكەبى يە بۆ ژيان ، وەك پىتويستىيە غەريزيەكان
بۆ جەستەى مەوۇ پەرۇشى ئەو ئاگرەيە كە ھەرچى خراپە و ئاكارە ناشياوەكان ھەيە
لئوھى دەردەچىت. ھەر وەكو چۆن لەپىگەى دەزگای فووكردن بە كورەى ئاگرەدا
ھەرچى ماددەو بۆنە ناخۆشەكانى زىو و زىپ و ئاسن ھەيە لئوھى دەردەچىت. وە
شكۆمەندترین مەوۇ لە ھەموو كەس زياتر پەرۇشى و غىرەتى ھەيە لە چا و خەلكى تردا.
ھەر بۆيە پىتغەمبەر ﷺ بە پەرۇشتەين مەوۇ بوو سەبارەت بە گەل و ئومەتەكەى.
وەخواى گەرە لە پىتغەمبەر زياتر بە پەرۇشە بۆ بەندەكانى. ھەر وەكو چۆن لە
صحيح دا ھاتووہ كە پىتغەمبەر ﷺ دەفەرمىت: (أعجبون من غيرة سعد؟ لانا غير
منه ، والله غير مني).^۱ واتە: سەر سوپمانن بە پەرۇشى سعد؟ من لە سعد
بە پەرۇشتەين ، وەخوداش لە من بە پەرۇش ترە.

وەلە (صحيح) دا ھاتووہ كە پىتغەمبەر ﷺ لە واتارە خۆر گيراندا فەرمووى: (يا أمة
محمد، ما احد غير من الله ان يزني عبده أو تزني امته).^۲ واتە: ئەى ئومەتى محمد:
كەس نى يە بەئەندازە خواى گەرە بە پەرۇش بىت، كە كاتىك بەندەكانى داوین
پىسى وزىنا دەكەن.

وەلە "صحيح" دا ھاتووہ كە پىتغەمبەر دەفەرمىت: (لا احد غير من الله ، من اجل
ذلك حرم الفواحش ما ظهر منها وما بطن، ولا احد احب إليه العذر من الله ، من

^۱ - پروانە خالەكانى: (۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۸، ۱۹، ۲۷).

^۲ - نەم فەرموودەيە (صحيح) ه، (بخارى: ۶۸۴۶-۷۴۱۶) وە (مسلم: ۱۰/۱۲۲- نەم فەرموودەيە).
گىراوانەتەو.

^۳ - نەم فەرموودەيە (صحيح) ه، (بخارى: ۱۰۴۴) وە (مسلم: ۶/۲۱۰- نەم فەرموودەيە).
گىراوانەتەو.

اجل ذلك أرسل الله الرسل مبشرين ومنذرين، ولا احد احب اليه المدح من الله من اجل ذلك اثنى على نفسه).^١ واته: كەس لەخودا گەروره ترو بە پەرۆش تر نی یە، هەر لە بەر ئەوەیە کە بەد پەرەفتاری حەرام کردووێ چ نەینێ بیّت یان ئاشکرا. کە سیش نی یە پۆزش بۆ هێنانەوێ لە لا خۆشەویست تریبێت لە خوای گەروره، لە بەر ئەوەشە کتیب و پیغەمبەرائی پەوانە کردووێ وە کەس نی یە مەدح و پێ هەلدانی لە لا خۆشەویستری بیّت لە خوای گەروره، هەر لە بەر ئەوەیە مەدحی خۆی کردووێ.

ئەم فەرمودەییە هەردوو بابەتی (پەرۆشی-غیرە) و (پۆزش-عذر) ی هێناوەتەوێ و لەیە ک بابەتدا ئاویتەئێ کردوون. وە ک دوو چەمکی گرنگ بۆ ژیاانی مرقایەتی.

بابەتی پەرۆشی لەوەوە سەرچاوە دەگرێت پقی هەلدەسیّت لە ئەنجام دەرائی کاری ناپەرەواو ناشیاو. وە "پۆزشیش" لەوە سەرچاوە دەگرێت کە پێی خۆشە ئەنجام دەرائی ئەو کارانە پۆزشی بۆ بهێننەوێ و ئەویش لییان ببوریت، کە ئەمە بەتەواوەتی سۆز و پەحمەت و خۆشەویستی خودایە بۆ بەندەکانی. هەرۆیە خوای گەروره پیغەمبەران و کتیبی پەوانە کردووێ بۆ مرقایەتیوێ بە هانە هێنانەوێ و پۆزش، وەکو هەر پەشەکردن و ئاگادار کردنەوێ. کە ئەمەش تەواوی پرپوختی و بێ کەموکۆریە.

بە پێچەوانەوێ زۆرێک لەخەلکی دەبینن کە کەسیک هەلەیک دەکات، یە کەسەر بەبێ ئاگادار کردنەوێ گۆیگرتن لە پۆزشەکە یە کەسەر سزای بەسەردا دەسەپینیت، یاخود زۆر جار زۆر شل گیرانە هەموو بیانویە ک بە پۆزش دادەنیت، کە ئەمەش ناپەرەوایی و کەموکۆریە لە خودی پەرۆشیدا.

هەر وەکو پیغەمبەری خودا ﷺ دەفەرمیت: (إن من الغيرة ما يحبها الله، ومنها ما يبغضه الله، فالتی يبغضها الله الغيرة في غير ربة).^٢ واتە: هەندێ پەرۆشی هەبە

^١ - ئەم فەرمودەییە (صحیح)ە: (بخاری: ۷۴۰۳) وە (مسلم: ۸۰/۱۷- نووی) گێڕایانەتەوێ.

^٢ - ئەم فەرمودەییە (حسن)ە، (احمد: ۴۴۵/۵) وە (النسائی: ۷۹/۵) گێڕایانەتەوێ.

قۇناغى چوارەم: ئەو ئىرادەيە دەچىتتە قۇناغى "عزىمە" نيازو بېيارو سوور بوون لەجى بەجى کردنىدا.

قۇناغى پىنجەم: ئەو بىرۆكە و دوودلى و دەسوۋسە و ئىرادەيە و سوربوون و عەزىمە يە دەبىتتە کردارو جى بەجى دەكات وە تاوانەكە بەرجەستە دەكات وەك تاوانىك.

قۇناغى شەشەم: دواتر گەر لەسەر ئەنجامدانى ئەو تاوانە بەردەوام بىت و پاشەگەز نەبىتتە وە، ئەوا ئەو تاوانە دەبىتتە سىفەت و ئاكارىكى ھەمىشەيى و دەبىتتە بەشەك لەژيانى كە ناتوانىت دەست بەردارى بىت وەك سەرچەم ئاكارو سىفەتەكانى ترى.

مەبەستمان: مەبەستمان لىرەدا ئەو يە ئەگەر تاهۇكارەكانى تاوانكارى بەھىزبوون، ئەوا لەبەرەمبەردا ھىزى پەرۋشى لەدلىدا كەم دەكاتە وە و لاواز دەبىت بەرامبەر بەخودى خۆى و خزم و كەسو كارو چوارەدەورى. تا كاردەگاتە ئەندازەيەك كە ناتوانىت شتى ناپەرەوا و ناشياو ناشىرىن لەخودى خۆى و چوارەدەورىشىدا مەحكوم بكات، بەم شىۋەيە دەگاتە دەروازەي تياچوون. بەلكو ئەمە ھەنگاۋىكە كە مرقۇ بەرە و ھەلدەر دەبات و تەنەت پىۋەرەكانى دەگۈپىت و ۋەشتى ناشىرىن و داۋىن پىسى و ستەمكارى... ھتە، ھەموو ئەمانە بە شتىكى جوان و شياو دادەنەت و لايانگريان دەكات و بگرە بانگەوازو بانگەشەشيان بۆدەكات و دەبىتتە مرقۇتىكى قىزەون.

ھەربىيە "دەيوث" واتە گەواد قىزەونترىن مرقۇشە لای خودای گەرە كە بەھەشتى لەسەر قەدەغە کردوۋە، ھەرۋەھا بانگەشەكەرانى و بەھەلل کردنى ستەم و ناپەرەوايى لەنىو خەلكىدا. ئەمانەش ماىەي نەمان و تياچوونى پەرۋشى يە لەدلى ئادەمىزادادا. ئەمەش ئەو دەسەلمىنىت كە كرۇكى ئاين برىتى يە لە "غىرە - پەرۋشى" كە جياكەرەۋەي پەرەوا و ناپەرەوايە و ھەزۋىنەرە ھەلسۈپىنەرى كارەكانە. وە پارىزگارى دل و دەروە. وە ھەر كەسەك غىرەت و پەرۋشى نەبىت ئەوا ئاينىشى نى يە. وەنەمانى پەرۋشى دل دەمرىنىت و پەل و پۇكان پەك دەخات، نمونەي غىرەت و پەرۋشى وەك

نه خوشی و چاره سهر

هیزی به رهنگاری نه خوشی وایه له جهسته ی مرقدا ، به بی بوونی نه و به رگریه ، نه و مرقه پوویه پوویونه و هی تیاچوون ده بیته وه .

نمونه ی وهك شاخ وقچه کانی گامیش "گا" وایه که ده توانیت به هییه وه پاریزگاری له خوی وه چه کانی بکات. جا هه رکاتیک نه و شاخ وقچه نه ی شکان، نه و ده بیته جیی ته ماحی دوژمنانی و ده بیته نیچیریکی ئاسان بۆیان.

۲۷- تاوان مادده ی سهرکی ژبانی دل نه ناوده بات که نه ویش شهرمه :

حه یاوشهرم وئابو سهرچاوه ی هه موو خیروچا که یه که ، وه به تیاچوونی له ده ست دانی هه موو خیریکه .

وه له (صحیح) دا هاتوه که پیغه مبه ر^ﷺ فهرموویه تی: (الحياء خير كله) ^۱. وه هه روه ها ده فهرمیت^ﷺ: (ان مما أدراك الناس من الكلام النبوة الأولى: اذا لم تستح فاض ما شئت). وات: نه وه ی خه لکی له ووتی پیغه مبه رانی تر فیریوونه نه وه یه: نه گهر شهرمت نه کرد چی نه که یه بیکه .

نه م فهرمووده یه دوو جوړه لیكدانه وه هه لده گریت: _

یه که م: که هه په شه و ترساندنه. به واتای نه گهر تو شهرمت نه کرد ، نه و هه موو شتیکی ناپه و نه نجام ده ده یه ، وه ته نها ریگریه که له م کارانه بریتی یه له شهرم وحه یا. نه مه ش لیكدانه وه ی "ابی عبیده" یه .

^۱ - نه م فهرمووده یه (صحیح) ه، (مسلم: ۶/۷-۷) گنراویه تی وه .

وه (امام نووی) ده لیت: شهرم وحه یا هیزی که پاتنه ره بۆ ده ست به رداربوونی ناپه وایه کان ، وه ریگریکه له دروست بوونی که مه رحه می به رامبه ر ماف په واکان. وه (امام جید) ده لیت: (شهرم بینینی نیعمه ته کانی خوی گه وره و که م وکورتیه کانی مرقه ، جا له م نیوه نه دا شتیک دروست ده بیت بی ده ورتیت شهرم.)

وه (القاضي - عیاض) وکه سانی تریش پیان وایه که: هه رچه نه ده شهرم غه ریزه یه "ره مه که" به لام بۆ جی به جی کردنی به بی شهرعی خودا پیوستی به هیزو نیه ت وزانست هیه ، هه ر بۆیه له به شتیک ئیمان و باوه ده میزدریت، وه هانده ری کاری خیرو ریگریه له خراپه کاری. ته ماشای (شرح مسلم) یکه له لایه ن (النووی: ۹/۲) وه (کنز الفوائد - باب الاخلاق) یکه .

دوهم: هر کرده وه و کاریک گهر له بهر خودا شهرمت نه کرد، ئهوا ئه نجامی بده. وه ئه گهر دهست بهرداری بوویت، ته نها له بهر شهرم کردن له خودا دهست بهرداری بیه. ئه مهش بۆچوون ولیکدانه وهی "امام احمد" ه.

واته له یه که مدا شیوازی هه پره شه ئامیز له خو ده گریته که ده فهرمیت: (اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ... فصلت: ٤٠) واته: چی ده که ن بیکه ن.

وه دووه مشیان پێ پێدان ومۆله تدا نه.

جا ئه گهر ووترا: ئایا ده کریته هه ردوو لیکدانه وه که وه ری بگرین؟

ئهوا ده لئیم: نه خیر... چونکه له نیوان مۆله تدان وه پره شه دا پیچه وانه یه که هه یه.

پوخته ی مه به ست: تاوانکاری شهرم وحه یا لاواز ده کات. وه دوور نی یه هه ر به یه کجاری له دلی مرقفا به یه کجاری دایپرئیت، وه هه رچه نده که سانی تر وشیاری بکه نه وه، به لام بی سوود ده بیته ته نانه ت دوور نی یه له لای خه لکی شانازی پیوه بکات و باسیان بکات. که مرقف گه یشته ئه م قوناغه چیترا چاک بوونه وهی ئه سته م ودرثار ده بیته.

جا ووشه ی شهرم وحه یا له ووشه ی (حیاة—ژیانه وه) سه رچاوه ی وه رگرتووه، چرینکه هه ر که سیك شهرمی له دلدا نه بیته، واته دابرا (حیاة—ژیانه وه) و وه له پیزی مردووان و تیاچووانی دنیا و قیامه ت داده نریت. جا هه ری که له تاوان و بی شهرمی و بی په رۆشی یه کتری که مه ندکیش ده که ن. جا هه ر که سیك له کاتی تاوانیکدا شهرمی له خودا کرد، ئهوا خودای گه وره ش شهرمی لی ده کات سزای بدات. وه به پیته وانه شه وه هه ر که سیك شهرم له خودا نه کات له تاواندا، ئهوا خودای گه وره له قیامه تدا شهرمی لی ناکات له سزادانیدا.

٢٨- تاوان گه وره یی و مه زنی خودا له دلدا که م ده کاته وه:

که سی تاوانکار هه بیته و گه وره ی و مه زنی خودای گه وره ی له دلدا که م ده بیته وه، هه ر بۆیه بویرانه ده ست ده کات به تاوانکاری. ئه گهر که سیك بلیت: نه خیر گه وره یی

خودا هەر له‌د‌ل‌د‌ی‌ایه ، به‌لام کاتی تاوان ده‌که‌ین، پشت‌مان به‌وه نه‌ست‌و‌وره که خودای گه‌وره به‌خ‌ش‌ن‌ده‌یه له‌به‌نده‌کانی ده‌بو‌ری‌ت. نه‌وا نه‌مه هه‌له‌یه و خ‌ق خه‌له‌ت‌اند‌نه ، چونکه خ‌و‌ای گه‌وره به‌مه‌زن بزانی‌ت ، یاساکان و‌قه‌ده‌غه‌ک‌را‌وه‌کانی به‌مه‌زن ده‌زانی‌ت و سه‌ری‌چی ناکات.

٢٩- تاوان له‌خودا ترسان له‌د‌ل‌دا له‌ناو ده‌بات ١:

نه‌مه گه‌وره ترین س‌ز‌ایه تو‌شی تاوانکا ر ده‌بی‌ت. مرۆفی تاوانکار ترسی له‌خودا نامی‌نی‌ت ، هەر بۆیه به‌ئاسانی سه‌ری‌چی ده‌کات. به‌ئه‌ند‌ازه‌ی خ‌و‌ش‌وی‌ست‌نی به‌نده ب‌ق خودا ، خوداش به‌نده‌که‌ی خ‌و‌ش ده‌وی‌ت، هه‌روه‌ها به‌ئه‌ند‌ازه‌ی ترسی به‌نده ب‌ق خودا، خ‌و‌ای گه‌وره پ‌ی‌زی لی ده‌نی‌ت. وه‌چه‌نده خودا به‌مه‌زن بزانی‌ت ، نه‌وه‌نده‌ش خودای گه‌وره پایه‌دارت ده‌کات له‌ناو خه‌ل‌کی دا.

جا چۆن به‌نده سن‌و‌وره قه‌ده‌غه‌ک‌را‌وه‌کانی خودا پ‌ی‌ش‌ی‌ل ده‌کات و له‌هه‌مان کاتدا ئا‌وا‌تی نه‌وه ده‌خ‌وا‌زی‌ت که خه‌ل‌کی تر مافی پ‌ی‌ش‌ی‌ل نه‌کات؟..

جا چۆن به‌ب‌چ‌و‌کی ده‌پ‌وا‌نی‌ته قه‌ده‌غه‌ک‌را‌وه‌کانی خ‌و‌ای گه‌وره و سه‌ری‌چی ده‌کات. نه‌ی چۆن خ‌و‌ای گه‌وره به‌ب‌چ‌و‌ک و‌بی نرخ ته‌ماشای نه‌کات. وه‌خ‌و‌ای گه‌وره له‌قورئانی پ‌ی‌ر‌ۆ‌زدا ئاماژه ب‌ق نه‌وه ده‌کات که له‌میانه‌ی س‌ز‌ای سه‌ری‌چی کاراندا که چۆن له‌به‌رته‌نجامی توانکاریاندا خ‌و‌ای گه‌وره دل و ده‌رونی داپ‌ۆ‌شی‌ون و مۆری کرد‌ه‌وه‌و له‌بیری کرد‌و‌و‌ون. وه ب‌ی نرخ و‌پ‌ی‌ز سوکی کرد‌و‌ون، وه‌ک چۆن نه‌وان به‌سوکی و‌بی پ‌ی‌زی ته‌ماشای ئاینی خودایان ده‌کرد. هەر بۆیه خ‌ودای گه‌وره ده‌فه‌رم‌وی‌ت: (وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُّكْرِمٍ...الحج:١٨) واته: هەر که‌س‌ێک خ‌و‌ای گه‌وره سوکی ب‌کات و‌بی پ‌ی‌زی ب‌کات نه‌وا ک‌ی هه‌یه پ‌ی‌ز‌داری ب‌کات.

^١ - ب‌روانه خ‌الی (١٤).

واته کاتیک ئەوان سوجدە و کړنوش بردنیاں بۆ خودا لا بێ پێزی بوو وە ئەنجامیان
نەدا وگائەیان پێ دەهات ، ئەوا خودای گەورە بێ پێزو پیسوايان دەکات . جاکێ هەیه
لەپاشاندا پێزدارو بایە خداریان بکات ؟ جگە لەخودای گەورە ؟

٢٠- تاوان دەبێتە مایەی ئەوەی کە خودای گەورە بەندەکە ی لەبیر بکات :

کەسی تاوانکاری بێ گومان خودای گەورە لەبیر دەکات ، بۆیە بوێرانە یاساکانی خودا
پیشیل دەکات . ئەم کارە دەبێتە مایەی ئەوەی کە خودای گەورە ئەو بەندە
تاوانکارە پشت گۆی بخت و لەبیری بکات ، ئەمەش مەترسیتێن شوێنەوارو
کاریگەرێکە تاوانە . کە مەزۆ چاودێری خوای گەورە لەسەر نەمیشت و بەتەنها
لەنیو دەرونی تاوانکاری وشەیتاندا بمیشتەو و بەروەهەلدیرو نەهامەتی دەچیت .

خوای گەورە دەفەرمیت : (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا
اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ * وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ
الْفَاسِقُونَ... (الحشر: ١٨-١٩) واتە : ئەو ئەوانە ی باوە پتان هێناو ، خواناسو
پاریزگارین ، لەسنوورەکانی مەترزێن . باهەموو کەسێک سرنج بدات و بزانییت چی بۆ
سبە ی دەست پیش کەری کردووە ، هەول بدەن هەمیشە خواناس و پاریزکارین .
چونکە خوای گەورە ئاگادارە بە هەموو ئەو کردەوانە ی ئێو ئەنجامی دەدەن ، نەکەن
وەک ئەوانە بن کە خویان فەرامۆش کردووە و شوێنی بەرنامەکە ی نەکەوتوون .
وەخوای گەورەش ئەوانە ی لەبیر خۆیان بردووەتەو ، ئەوانە لەسنوورە دەرچوووەکان
و تاوانکارەکان .

خوای گەورە پێنمە ی پڕواداران دەکات ، کە ئەگەر لەو کەسانە بن کە تەقوا ناکەن ، وواتر
خوا لەبیر دەکەن و وە ئەو ھۆکارانەش لەبیر دەکەن کە دەبێتە مایە ی پزگاری
لەقیامەتدا . وە دەبێتە بەندە ی دەرونی تاوانکاری خۆی و شوێونی هەواڵنارەزو
وحەزەکانی دەکەوێت و بەرژەو نەدیەکانی هەمیشە یی قیامەتی لەبیر دەکات . وەخوای

نه خوشی و چاره سهر

که ورهش نه و به ندهیه له بیر دهکات. وه هوشیاری و ریایی له دهست ددهات، وه سرگردان ده بیټ و قیامت له دهست ددهات بق خوشیه کانی دونیا. وه گه وره ترین سزای سزایی خوایی نه و هیه که نه و به ندهیه بی باک ده بیټ له خوای گه وره وه خودی خوی له یاد ده چیت، وه گرنگی به ناین و به نامه ی خودا نادات، وه بایه خی ته واد ده دات به دونیا. به لام هه موو شته دونیا به کان ناتوانیت فریاد پرسی بیټ له دونیا و قیامتدا، وه جیگه ی پرهمه توچاودیری خوای گه وره ناگره وه فریاد پرسی ناکن، چونکه هه موو شتیک له ناوده چیت و بی بایه خ ده بیټ، ته نها خوای گه وره نه بیټ. هه ربویه نه و که سه ی به نامه و پیتنمای خوای گه وره پشت گوئی بخت نه و خوای گه وره پشت گوئی ده خات و به ره وله ناوچوون هه نگاو ده نیټ.

۳۱- تاوان مروؤ له نزیکي خودا دوورده خاته وه:

نه گه ر دلی مروؤ ئیحسانی تیدا بیټ، نه و پیکر ده بیټ له تاوانکاری، چونکه نه گه ر هه موو کاتیک هه ست به نزیکي خودا و چاودیری خودای کرد، واههستی کرد که خودای گه وره ده بینیت. خو نه گه ر نه م خودا نه بینیت، نه و خوای گه وره ده بینیت. نه مهوکاره به ره به ست دروست دهکات له پیکه ی تاوانکاریدا، به لام نه گه ر نه م لایه نه لواز بوو، چیت له ژیر چاودیری و پره چای خودای گه وره دا نامینیت و ده ترازیت. هه روه کو پیغه مبه ری خودا ﷺ ده فهرمیت: (لایزنی الزانی حین یزنی وهو مؤمن، ولایشرب الخمر حین یشربها وهو مؤمن. ولا یسرق السارق حین یسرق وهو مؤمن. ولاینتهب النهبة ذات شرف یرفع الیه فیها الناس أبصارهم حین ینتهبها وهو مؤمن).^۱ واته: داوین پیس کاتیک زینا و داوین پیسی دهکات، باوه پی نی یه. وه دزیش کاتیک دزی دهکات باوه پی نی یه. وه عارهق و مه یخویش کاتیک مه ی دهخونه و باوه پی نی یه. جه ردهش له کاتیکدا شتیک گرانبه ها که خه لک چاوی نی بپی بی، تالانی بکات باوه پی نی یه.

^۱ - نه م فهرمودیه (صحیح: ۵، بخاری: ۲۴۷۵) وه (مسلم: ۴۴/۲ - نروی) گپریانه ته وه.

۳۲- تاوانکارو یاخی بوو... هاوه ئیتی باوه پداران له دهست ده دات:

باوه پداران کۆمه ئیک تایبه تمه ندى تایبه تیان هیه که له لای خواى گه وړه وهك خه لات وپېژلینان پټیان به خشراره. به هوى تاوانه وه تاوانکاران ویاخی بووان هاوه ئیتی باوه پداران له دهست ده دن ودواتر له و تایبه تمه ندیانه بى بهش ده بن. له و تایبه تمه ندیانه:

﴿ پاداشتی مه زن: خواى گه وړه ده فهرمویت: (وَسَوْفَ يُؤْتِ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا... النساء: ۱۴۶) واته: له ئاینه ده دا خواى گه وړه پاداشتی زۆر بى سنوور ده به خشیت به بپواداران.

﴿ پارانه وهى فریشته کان وهه لگري عهرشى مه زن بۆ لى خوش بوون له بپواداران: خواى گه وړه ده فهرمویت: (الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا... الغافر: ۷) واته: نه و فریشته نه ی که هه لگري عهرشى مه زنى خدا وه نه وانه یشی که به ده وریدا ده سوپینه وه و ته سبیحات وستایش و سوپاسی په روه ردگاریان ده که ن، باوه پى پته ویا ن پى به تی. داواى لی خوش بوون ده که ن بۆ نه وانه ی که باوه پیا ن هیناوه.

﴿ پشتیوانى خواى گه وړه بۆ بپواداران: که هه میشه پشتیوانیان ده کات وپشتیان به رنادات: (اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا... البقرة: ۲۵۷) واته: خواى گه وړه پشت وپه ناو خاوه نى نه وکه سانه یه که بپوایان هیناوه.

﴿ چه سپاندنى باوه پداران له لایه ن فریشته کانه وه: (إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبَّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا: انفال: ۱۲) واته: خواى گه وړه وه حى بۆ فریشته کان ده نارو ده فهرموو من یارو یا وه رتاسم ، ئیوهش دلى باوه پداران پابه ندو دامه زراو بکه ن.

﴿ پله وپایه ی به رزی لى خوش بوون له لایه ن خواى گه وړه وه:

نه خوښی و چاره سهر

سهر به رزی وشکومه ندی: (وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ... المنافقون: ۸) واته: شکومه ندی وسهر به رزی بڼ خوډای گه وره و پیغه مبهرو بڼوادرانه، به لام دوو پوهه کان به م پاستی به نازان.

نزيك بوونی خوی گه وره بڼ بڼوادران: (إِنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ... انفال: ۱۹) واته: خوی گه وره له گه ل بڼوادراندايه.

بلند بوونی بڼوادران له دونیاو قیامه تدا: (يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ... المجادلة: ۱۱) واته: خوی گه وره پله وپایه ی بڼوادران وزانست خوازان بلند پاده گریت.

پیدانی دوو به ش له په حمه تی خوداو وه پیدانی پووناکي که پڼگه ی پی بکن وه لی خوښ بوون له تاوانه کانیا.

نه و خوښه ویستی به ی خوی گه وره پڼیان ده به خشیت: وکه بریتی به له وه ی که خوی گه وره خوښی ده وین، هه روه ها خوښه ویستیان ده کات له لای فریشته و پیغه مبهرو پیاو چاکان. وه ده هه رمویت: (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا... مریم: ۹۶) واته: نه و که سانه ی باوه پڼیان هیناوه و کرده وه ی چاکه نه نجام ده ده ن، خوی گه وره خوښه ویستی و پڼی تاییه تیان بڼ ناماده کات.

سهر فراز بوونیا ن له ترس و سامناکی پڼی قیامه ت: (فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ... أنعام: ۴۸) واته: نه ی نه و که سانه ی باوه پڼان هیناوه و چاکه خوازیوونه و هیچ مه ترسی به کیان نی به و غه مگینیش نابن له دونیاو قیامه تدا.

نه و که سانه ی که پیت ونیعمه ت ده پڼیت به سهریاند: نه و که سانه ی که پڼاته هه قده جار داوا له خودا ده که ن که له و که سانه بیان ژمیریت.

قورثانی پیروز پڼنمایي وشیفایه بڼیان: (قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ... فصلت: ۴۴) واته: نه م قورثانه بڼ نه وانه ی باوه پڼیان هیناوه هیدایه ت و پڼنمایي وشیفاو چاره سهری

ابن القيم الجوزی

هه موو دهر دوا نه خوڅی یه کان دهکات. جا نه وانه ی باوه پناهینن گوچکه کانیان که په و بهشتی تر ناخینراوه و دیده کویرن له ناستیدا نه وانه هه روه کو له دورره وه بانگیان لی بکریټ وایه "نه دهنکه که به چاکی ده بیستن و نه په نکه که به پوونی ده بینن".

پوخته ی مه په ست:

باوه پ مایه ی فراهه م هیټانی هه مووخیروچا که یه که له دنیا و قیامه تدا. وه هوکاری هه موو خراپه وناپه و او شه پټک بریتی یه له بی باوه پی. جا چوڼ مړوڅه سرکه شانه ده ویریت هه ندی ناپه وایی نه نجام بدات وله باز نه ی باوه پداری دهری بهینیت و وه نه م هه موو به ره مانه ی له ده ست بدات، به لام له چوارچپوه ی گشتی موسلمانیتي ناچیته دهره وه، به لام نه گهر هه ر سوور بوو له سهر نه و تاوانا کاری و خراپه کاریه دا مه ترسی دهرچوونی هه یه له چوارچپوه ی موسلمانیتي و ناینی نیسلام به گشتی. هه ر نه مه یه پال به هه ندی له "سلف" هه وه ده نیت که بلین: "نیوه له تاوان ده ترسن، به لام من له بی باوه پی".

۳۳- تاوان به ریه ستی دله له گه یشتن به به زه یی خوی گه وره:

سروشتی دلی مړوڅه وایه که زور به خیرایی به ره و خوی گه وره ده چیت، به لام نه گهر نه و دله دوچاری نه خوڅی یه کانی تاوان بوو، نه و هیزی نامینیت و به ریه ستی بو دروست ده بیت. جائه گهر به رده وام بوو له سهر تاوانکاری، نه و به یه کجاری په کی ده خات وپټگری ته وای دهکات وده یمیرنیت.

تاوان دل دوچاری مردن یا خود نه خوڅی دهکات، یا ن لاوازی دهکات و هیزی له بهر ده بریت و توشی کومه له دهر دیکي دهکات که پیغه مبه ر ﷺ به (ههشت) دهر د ناوی بردوون وپه نای گرتووه به خوی گه وره، له و ههشت دهرده بریتی یه له: (اللهم انی اعوذ بک من الهم والحزن والعجز والکسل والجبن والبخل وضلع الدین وغلبة

الرجال.)^۱ واته: خودایه من په‌نا ده‌گرم به‌تو له:خه‌موپه‌ژاره،وله‌پیری وپه‌سالاچوونووه‌له‌بی ده‌سه‌لاتی و ته‌مه‌لی، وه‌له ترسنۆکی و چا و چنۆکی وه‌له که‌له‌که‌بوونی قه‌رزاری و زولم و سته‌می پیاوان. جاگه‌ر به‌وردی له‌م قه‌رمووده‌یه ورد بینووه ده‌بینین ئه‌م چه‌مکانه به‌جووت هاتوون وهاوێکن: خه‌م وپه‌ژاره.

۳۴- تاوان نیعمه‌ت له‌ناو ده‌بات و به‌لا به‌شونینیدا دینیت:

به‌هه‌میشه‌یی تاوان هۆکاری له‌ده‌ست دانی نیعمه‌تی خودای و توش بوونه به‌به‌لاو ناو‌خۆشی هه‌روه‌کو (علی بن ابی طالب) ده‌لێت: (تاوان هۆکاری هاتنی به‌لایه، وه‌ته‌نها به‌ته‌وبه‌ته‌وبه‌لایه‌ لاده‌چیت.)

هه‌روه‌ها خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (وَمَا أَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ.... الشوری: ۳۰) واته: هه‌ر به‌لاو نه‌هامه‌تیه‌کتان به‌سه‌ردا هاتیی، ئه‌وا ده‌رنه‌نجامی ئه‌وکاروکرده‌وانه‌یه که‌به ئاره‌زووی خۆتان ده‌تان کرد، به‌لام خوای گه‌وره به‌میه‌ره‌بانی خۆی له‌هه‌ندی له‌و تاوانانه‌خۆش ده‌بی‌ت.

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمیت: (ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نُّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ.... انفال: ۵۳) واته: خوای گه‌وره هه‌چ نازو نیعمه‌تیکی نه‌گۆپیوه که به‌خشییتی به‌هه‌ر گه‌ل و نه‌ته‌وه‌یه‌ک، تاوه‌کو خۆیان به‌کرده‌وه‌ی ناپه‌وای خۆیان بووپیته‌مایه‌ی گۆپینی ئه‌و نیعمه‌ته، وه‌خوای گه‌وره بیسه‌روزانایه به‌کرده‌وه‌کانتان.

خوای گه‌وره لی‌زه‌دا جه‌خت له‌سه‌ر ئه‌وه‌ده‌کاته‌وه که هه‌چ کاتێک به‌خشش و نیعمه‌تی خۆی که‌به‌خشییتی به‌سه‌ر به‌نده‌کانیدا نایگۆپیت، هه‌تاوه‌کو هۆکاری گۆپینه‌که له‌به‌نده‌کانه‌وه سه‌رچاوه‌ی نه‌گرتییتی، که‌له‌بری ملکه‌چی یاخی بووپیته، وه‌له‌بری

^۱ - - ئه‌م قه‌رمووده‌یه (صحیح‌ه)، (بخاری: ۶۳۶۹) وه (مسلم: ۳۳/۱۷- نووی) گێڕایانه‌ته‌وه، وه‌برگه‌ی (وضع‌الدین و غلبه‌الرجال) له‌مسلمدا نه‌هاتوه.

ابن القيم الجوزی

سوپاس گوزاری ،ناسوپاس گوزارییت.وهه رکاتیکش بهنده کان له خراپه وه گوزارییت بۆ باشه. بۆ نمونه یاخی بوونی گوزارییت بۆ ملکه چی وخواپهرستی ، ئهوا خوای گه ورهش به لای بۆ کردوون به نیعمهت و سه رشوهرشی وپرسوایی بۆ کردوون به سه ره رزی وشکومه ندی.

خوای گه وره ده فره مویت: (لَهُ مُعَقَّبَاتٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ...الرعد: ۱۱) واته: بئی گومان خودای گه وره بارودوخی هیچ قوم وگه لیک ناگوزاریت "له خووشی یه وه بۆ ناخووشی، یان له زه لیلی یه وه بۆ سه ره رزی، یان له گرانی یه وه بۆ هه رزانی" هه تا ئه وان ئه وه ی به خوایان ده کریت نه یگورن ونه یکن ، کاتیک خودا بیه ویت به لایه که به سه ره هر میلله تیکدا بهینیت "له ده رنه نجامی سه ره کهشی ویاخی بوونیان" نه واهیچ هیزیک ناتوانیت به ری بگریت، هیچ که سیش ناتوانیت جگه له خودا فریان بکه ویت وپزگاریان بکات.

وه له هه ندی "آثاری الابصیه" دا هاتوه که خوای گه وره فره موویه تی: (وعزتي وجلالي لا يكون عبد من عبادي على ما أحب، ثم ينتقل عنه الى ما اكره، الا أنقلته له ما يحب الى ما يكره، ولا يكون عبد من عبادي على ما اكره، ثم ينتقل عنه الى ما أحب، الا أنقلته له مما يكره إلى ما يحب.) واته: هه ره بهنده یه که له بهنده کانم له سه ره شتیک بیت که من پیم خووشه بیگوزاریت بۆ شتیک که من پیم ناخووش بیت. ئهوا منیش شته خووشه کانی بۆ ده گورم بۆ ئه و شته نه ی که پپی ناخووشه. وه هه ره بهنده یه که له بهنده کانم له سه ره شتیک بیت که من پیم ناخووشه ، وه بیگوزاریت بۆ شتیک که من پیم خووشه. ئهوا منیش شته ناخووشه کانی بۆ ده گورم بۆ نه و شته نه ی که ئه و پپی خووشه.

۳۵- تاوان ده بیته مایه ی ترس و سامناکی له دلی مرقدا :

مرؤفی برودار هه میشه له ئاسایشدا ده ژئ، چونکه خودا په رستی وگوپراهی په رزینی خودای مه زنه بۆ بروداران که چاونه ترس و سه ره رزن. به پینچه وانه وه، مرؤفی تاوانکار

نه خوشی و چاره سهر

به هه می شه یی له ترس و سامناکیدا ده ژئی و دلتیایی و ئارامی و ئاسایشی له ژیانیدا به دی ناکریت، چونکه ئه مه جۆریکه له سزای خوای گه وره بۆیان. وه هه موو ئا په حه تی و پووداویک به مه ترسی بۆ سهر خۆیان و به رژه و هندیه کانیان ده زانن، دوودلی و ترس هه موو ژیانیا نی ته نیوه له ده روونه وه،^۱ وه ده رونیان دا پووخوا وه و ژۆریش له مه رگ ده ترسن.

وه هه رکه سیك له خودا بترسیت له هیچی تر ناترسیت، وه هه ر که سیکیش له خودا نه ترسیت له هه موو شتیك ده ترسیت.

۳۶- تاوان مایه ی خه مناکى و غه مبارى و ته نهایی یه له دلى مرؤفدا :

مرؤفی تاوانکار هه می شه هه ست به خه مناکى و غه مبارى ده کات ، که ئه مه ش به هۆی ئه ودا بران و دوورکه و تنه وه یه یه له خوای گه وره و له خه لکیش، هه ربۆیه سامناکى ودا بران بال به سهر ژیانیدا ده کیشیت. گه مرؤفی تاوانکار به راوردیک بکات له نیوان چیرى تاوان ئه ودا بران ته نهایی و خه مناکى یه ی که بۆی دروست ده بیئت گیلی و نه فامی خۆی بۆ ده رده که ویت.

وه نهینى ئه م باب ته ش بریتى یه له :

ملکه چى و گوێپا یه لى ده بیئت مایه ی نزیك بوونه وه له خوای گه وره . وه هه رچه نده ئه م نزیك بوونه وه یه به هیژبیئت، ئه و هیمنى و ئاسوده یی بال به سه ر ژیانیدا ده کیشیت. وه به پیچه وانه وه هه رچه نده مرؤف تاوانکار بیئت ئه و نده زیاتر له خودای گه وره دوورده که ویت وه و توشى دا بران و بى که سی ده بیئت. هه ربۆیه مرؤف هه ست به دوورى ودا بران ده کات به رامبه ر دوژمنه که ی هه رچه نده نزیکیش بن. وه به پیچه وانه وه هه ست به نزیکی خۆشه و یسته که ی ده کات هه رچه نده که له یه کیش دوور بن.

^۱ -خوای گه وره له باسی دوور و ره کاند ده فهرموت: (يَخْسَبُونَ كُلٌ صَاحِبَةً عَلَيْهِمْ... الْمَنَافِقُونَ: ۴) واته: هه ر هاوارو روداویك و بانگ بکریت، واده زانن دژی ئه وانه.

وه ته نهایی "الوحشه" هۆکاره که ی دهگه پیتته وه بۆ بوونی به ربه ستیک، جا هه رچه نده نه و به ربه سته لیل و ته م و مژاوی بیت، نه وه نده زیاتر هه ست به دابپان و ته نهایی ده کات، وه بۆ ناگایی و گیلش دابپان و ته نهایی دروست ده کات. مه تر سیدارترین جۆری دابپان و ته نهایی، بۆ باوه پی و هاو به شی په یداکردنه که دل و ده روون داده پۆشیت.

۳۷- تاوان دل توشی نه خوشی ولادان ده کات؛

تاوان دلی مرۆف توشی نه خوشی ده کات، وه کاریگه ری تاوان له سه ر دل زۆتره له کاریگه ری نه خوشی له سه ر جه سته. نه گه ر چاره سه ری نه خوشی جه سته بریتیییت له چاره سه رکردن، به لام تا که چاره سه ری تاوان بریتی یه له وازه یان و ته و به کردن. وه خواناسان ده لێن: دل ناگات به مه رام و ئامانجی خۆی تا نه گات به خوای گه و ره. وه ناگات به خوای گه و ره تا ساغ و ته ندروست نه بیت. وه ساغ و ته ندروست نابیت تا له نه خوشی یه کان ده ربازی نه بیت. وه له نه خوشی یه کان ده ربازی نابیت تا وه کو دژی هه زوئاره زووه کانی نه وه ستیتته وه، چونکه نه خوشی یه کانی بریتی یه له ئاره زووه کانی، جا نه گه ر نه خوشی یه که زال بیت نه و نه و ده تیا ده چیت.

ده روونی بر وادار له خوشیه کانی دنیا و قیامه تدايه

مرۆفی باوه پدار خاوه نی ده روونی خاوین که پێگه ری به ربه ست له پێی ئاره زووه کانییدا دروست ده کات، نه و له خوشی یه کانی به هه شتدايه چ له دنیا و چ له قیامه تدا. وه که س هه ست به م راستیه ناگات ته نها نه وانه نه بیت که جه شتویانه. وه نابیت له م ئایه ته پیرۆزه واتێ بگه ین که ته نها مه به سستی خوشی یه کانی به هه شت بیت، به لکو مه به سستی خوشی یه کانی دنیا و قیامه ته که به سستی قوناغدا تی ده په پیت "دوینا، به رزه خ، قیامه ت". که ده فه رمیت: (إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ * وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ... الانفطار: ۱۳-۱۴) واته: چاکه کاران له خوشی یه کاندان * وه خراپه کاران له دۆزه خدان.

وه ئایا چ خوشی و نیعمه تیک هه یه بگاته خوشی دل؟

وه چ سزاو ئازاریک هه یه بگاته ئازاری دل؟

نه خوڅی و چاره سهر

وه چ سزايه كه هه يه بگاته نازاروناپره حه تي په كانی خه م وترسو نه خوڅی دلته نگی و پشت كردن له خوای گه وړه وپشت گوی خستی قیامت و وه په یوه ست بوون به غه یری خوای گه وړه وه دلتنیا بوون له دواړوژ.

هه ركه سيك شتي خوڅ بویت جگه له خودای گه وړه نه وا پتی سزاده دریت

هه ركه سيك شتيكي خوڅ بویت جگه له خودا، نه وا هه ر نه وشته ده بیته مایه ی سزاونازار بوی. كه نه ویش به سی قوناغی جیاجیا له م دنیادا پووده دات كه نه ویش نه مانه ن:

قوناغی په كه م: نازاروغه م وپه ژاره ی نه وکاته ی كه له هه ولی به ده ست خستنی نه وشته دایه.

قوناغی دووه م: نازاروغه م وپه ژاره له مه ترسی له ناوچوون وله ده ست دانی نه وشته و په پاریزگاری كردن لئی.

قوناغی سی یه م: جائه گه ر شته له ناوچوو وله ده ستی دا، نازاروغه م وپه ژاره ی زیاتر ده بیته.

به م سی قوناغه توشی سزا ده بیته له دنیادا.

وه له ژیانی به رزه خیشدا: واته دواى مهرگ ومردن نه وکسه له ناپره حه تترین جوړی سزاده ده بیته، به هو ی له ده ست دانی نه و نیعمه ت وژیا نه پرپوچه ی به سه ری برد. وه نازاری داپان و دووره په ریزی له خوای گه وړه كه کاریگه ریه کی نیجگار گه وړه یان هه یه له ده رونی نه وکسه سانه زیاتر له کاریگه ری کرم ومارومیتروو له جه سته یدا. پاشتر له دواى زیندووبونه وه یان پوه و سزای سه ختر وتوندتر ده پون.

به راوردی نه م حاله تانه بکه: له گه لّ حالی باوه دپاران كه به درچوونیان له م ژیا نه پوه و خوڅی وشادی وژیانی ناسوده یی ده بنه وه، وه به دیداری خوای خو یان شاد ده بنه وه.

ابن القيم الجوزی

ته نانه ت هندیك له پیاو چاكان له كاتی سهرمه رگیشدا ده لئین: "ئای له م شادی و خوشی یه".

وه هندیكى تر ده لئین: "جا ئەگەر به هه شتی یه كان له م ژیا نه دابن ئەوا خوشی وشادی وا نمونه ی نیه".

وه هندیكى تر له پیاو چاكان ده لئین: "له م دونیا یه دا به هه شتی خوشی هه یه، جا هه ركه سیك نه ی بینیبیت، له قیامه تدا ناچیت به هه شته وه".^۱

جا هه ركه سیك بئ عه قلی ونه فامی بگاته ئەندازه یه ك كه ژیا ن و به خته وه ی هه تا هه تایى له ده ست بدات بۆ چیژوله زه تیکى كاتی. ئای له وكه سانه ی كه خوای گه وره كپاری کالاکه ی بئت به رامبه ر به به هه شتی به رین، وه پیکه ری نه و کپین و فروشتنه ش پیغه مبه ری نازدار بئت ﷺ. جا که سیك به م کپین و فروشتنه پازی نه بئت و به هه زونه زووه کانی بیفروشتیت دواى له دواړژدا گله یی له کى ده کات. هه ووه کو شاعیر ده لئیت:

إذا كان هذا فعل عبید بنفسه فمّن ذا له من بعد ذلك یكرم؟

واته: ئەمه کاری به نده بئت به ده رونی خو ی جا ئیتر کى هه یه پیزی لى بنیت؟ خوای گه وره ده فه رموئیت: (وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ... الحج: ۱۸) واته: ئەوه ی خوای گه وره قه درو پیزی بشکینیت و پيسوای بکات ئەوا هه یچ پیزلینه ریکی نی یه، به پاستی خوای گه وره ئەوه ی ببوئت ئەیکات.

۳۸- تاوان بینایی دل کوئیر ده کات و پرووناکی له ناو ده بات و به ربه ست له ریگه ی زانست وهیدا یه ت دروست ده کات:

^۱ - بر وانه خالی (۷۰) وهه ماشای (مدارج السالکین) ی نووسه ر له به شی (منزلة الحياة الطيبة: ۴/۱۸) وه کتبی (السادة والأمان/ رضوان مع رضوان).

(امام مالك) كاتيك ته وهه موو زيره كى و ژيريه ي له "امام شافعى" بينى پټى ووت: من واهه ست ده كه م كه خواى گه وړه پووناكى يه كى باشى پټى به خشيوى، اكا داربه به تاريخى تاوان له ناوى نه به يت.

جا به به رده وامى په شايى و تاريخى تاوان زياد ده كات له هيزى ته و پووناكى يه ي دل ده شاريته وه، تا دواتر سپاږشى ده كات وهك شوى تاريخ. وه ته م تاريخى يه له دله وه ته شه نه ده كات تا پوخسارو پهل وپوكانيشى ده گريته وه. گهر به م ديمه نه توشى مهرگ بيت، ته و سهراپا گړه كه شى سپاږش ده بيت. هه روه كو پيغه مبه ﷺ ده فهرميټ: (ان هذا القبور ممثلة على أهلها ظلمة، وإن الله منورها بصلاتي عليهم) ^۱. واته: ته م گړپانه سهراپا تاريخى سپاږشى كړدوون به وانه شى كه تيديدان و به لام خواى گه وړه پوونى ده كاته وه به صلاوات دانى من له سهرپان.

وه له پوژى چه شردا سهرجه م پوخسارو كړده وه كانيان بلنډو به رز ده بن كه هه موو كه سيك ده يانينيت كه وه كو خه لوز په ش داگيرساون، ته م حالت وديمه نه به راورد ناكريت به هه موو خوشى يه كانى دونيا.. ناي له حالته تى ته وكه سانه په ناده گرم به خودا.

۳۹- تاوان دهرونى مروؤ بچوك وريسوا ده كات:

دهرونى مروؤ ريز ليتراوه له لايه ن خواى بالاده سته وه، به لام تاوانكارى ته و دهرونه ده ته پيټيت و بچوك وريسواى ده كات و وه بى ريزى ده كات وله ناستى كه م ده كاته وه. به لام به خودا په رستى وملكه چى بيرازيټته وه ناوهدان وشكومه ندرت ده بيت. هه روه كو خواى گه وړه ده فهرميټ: (قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا * وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا.... الشمس: ۹- ۱۰) واته: ته و كه سه سهر فراهه كه دهرونى پاك وپوخت كړدوه به ملكه چى

^۱ - نه م فهرموده يه (صحيح) ه، (مسلم: ۲۹/۷ - نوى) گړپا به تيه وه له نه سلدا له (بخارى: ۴۵۸، ۱۳۳۷) دا هاتوه.

وخواپه‌رستی* وه‌ئه‌و که‌سه نائومی‌ده که ده‌رونی خۆی نابوخت کردو ئالوده‌ی تاوان وخرابه‌ی کرد.

وه وشه‌ی (دَسَاخًا) له بنه‌په‌تدا له (تدسیه) هوه هاتووه واته (ته‌پاندن) یاخود شاردنه‌وه. وه‌کو ده‌فه‌رمویت: (أَمْ يَدُسُّ فِي التُّرَابِ.. النحل: ۵۹) واته: له‌خۆلدا ونی کردوون.

واته یاخی وتاوانکار ده‌رونی خۆی له‌تاواندا وونه کردووه و پێزی له‌ده‌ست داوه‌و شکۆمه‌ندی شکاوه، وه‌له‌لای خواو خه‌لکی بێ پێزو پيسوا بووه. خواپه‌رستی ومله‌کی بوون بۆ خودا ده‌رونی پێزدارو شکۆمه‌ند و ئاست به‌رز ده‌کات، که‌ئه‌مانه‌ش ده‌رئه‌نجامی خۆ به‌که‌م زانیی ومله‌کی بوونه به‌رامبه‌ر به‌خودای که‌وره.

۴۰- تاوان وتاوانکار... به‌هه‌میشه‌یی دیلی شه‌یتان و به‌ندی جه‌زئه‌ره‌زووه‌کانیتی:

که‌سی تاوانکار هه‌میشه‌ دیل وکۆت و به‌نده‌ی درنده‌ترین دوژمنه‌ که‌شه‌یتان وده‌رونی‌تی. که‌دژوارترین جۆری به‌نده، به‌نده‌ی شه‌یتانه. وه‌دژوارترین کۆت، کۆتی ئاره‌زووه‌کانه. جا ئه‌وه‌که‌سه چۆن ده‌توانیت پوه‌و خۆی که‌وره هه‌نگاو بنیت که‌دل وده‌رونی به‌ند کراوه.

نمونه‌ی دل و وه‌کو بالنده‌یه‌ک وایه که‌هه‌رچه‌نده‌ به‌رز بێته‌وه به‌روه‌قزلائی ئاسمان بفپیت، ئه‌وا ئه‌ونده زیاتر دوور ده‌که‌وێته‌وه له‌ته‌له‌و پاوچییان. وه‌به‌پێچه‌وانه‌وه، هه‌رچه‌نده نزم بێته‌وه پوه‌و مه‌ترسی ده‌بێته‌وه. وه‌له‌ فه‌رموده‌یه‌کدا هاتووه که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمیت: (الشيطان ذئب الانسان)^۱ واته: شه‌یتان بۆ مرۆڤ وه‌ک گورگ وایه.

هه‌روه‌ها مه‌ری دوور له‌شوان و په‌رژین زیاتر توشی مه‌ترسی گورگ ده‌بێته‌وه. به‌هه‌مان شیوه‌ش که‌ مرۆڤ له‌خودا دووربیت توشی داوی شه‌یتان ده‌بێته‌وه،

^۱ - نهم فه‌رموده‌یه (ضعیف الاسناد)، (امام احمد: ۲۲۳/۵، ۲۴۳) به‌سه‌نه‌دیکی لاوازه‌وه گێراوێته‌وه.

وه هوكارى پاراستنى بریتى په له خوا په رستى وپاريزگارى كړدن. هـروهـا گورگى دپـنـده زياتر فورسـهـت لهـمـېـ دـوـر له پـهـرژين و دوور له شـوان دـهـبـات ، چـونـگـه نـيـچـيـر يـكـى نـاسـانـه .

پوخته ی باسه که: پوخته ی باسه که نه وه په که هرچه نده بنده دوور بیت له خوی گوره، زیاتر دوچارى مه ترسى به لا ده بیتـه وه. وه دووریش جوړى زوره ، هـيـانـه کارىگـرى ومـهـترسى زورتره . بى ناگایى مړو د دوورده خاتـه وه له خوی گـوره، به لـام تاوانكارى ویاخى بـوون د ژوارتره له وى تر. هـروهـا دوورى (بيده) زور مه زتر وسامناكتره له هـر دوو كيان. وه دوورى دووړوى وهاوبه شى په يداكردن له هـرهـه موویان مه ترسیدارترو سامناكتره .

٤١ - تاوان مایه ی له ده ست دانی ریزوپله وپایه یه له لای خوا و خه لك:

مړو د ریزولینراوه له لایه ن خوی گوره وه. گه ریت و بتوانیت پاريزگارى بکات له و ریزه وه ك مړو فیک. وه له نیو مړو فـه كـانـدا ریزدارترینیان لای خوی گوره نه و كه سـه یه كه له خواترسه و گوړپایه لی به رنامه كه یه تی، وه كه سى یاخى بوو تاوانكار نه و ریزو بایه خه له ده ست ددات و وه سه رنه نجام له پیش چاوى خه لكى ده كه ویت و نرخ و شكومه ندى ده د وړپینیت، چونكه هـمـو مړو فـیـك پق وقینى له تاوان و تاوانكارى یه، هوكاره كه شى ده گه ریتـه وه بى به زاندى سنوورى خودا و خه لكى. هـر بـو یـه له پیش هـر دوو كيان ده كه ویت و ژيانى پرده بیت له نا په حه تی ده رونى وهیو ابروى وسه رگه ردانى كه خوى له خویدا نازارو سزاكه یه. جا ژيانى به م چه شنه به به راورد له گه ل چیرى تاوانكاریدا چ ماناو و اتایه كى هـیـه ... به لـام نـاره زو و سه ر خو شى كړدوون وعه قلى له ده ست داون.

وه له مه زترين نيعمه ته كانی خوی گوره به سه ر بنده كانی یه وه بریتى یه له وهى كه خوی گوره ناو وپله و بایه خى نه و خواناسانه به رز پاده گریت هـروهـه كو پیغه مبه ران كه چو ن شكومه ندى كړدوون تا قیامت ناو و بایه خ وړیزى پاراستوون ، كه ده فـه رمویت: (وَادْكُرْ عِبَادَنَا اِبْرَاهِيْمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ اُولٰٓئِي الْاَيْدِي وَالْاَبْصَارِ * اِنَّا اَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ

ابن القيم الجوزی

ذِكْرُی الدَّارِ... ص: ٤٥-٤٦) واتە: یادی بە نەندە بە پێژەکانمان بکەرەوێ لە ابراهیم و اسحاق یە عەقوب کە هەموویان دەستێکی بالاییان هەبوو لە گە یاندنی ئایینی خوداو چاکە خواری ، هەروەها بەرچاوپوونیان هەبوو لە هەموو پوویەکیوە ، وە ئێمە کردمان بە بە نەندە یەکی تایبەتی خۆمان بە هۆی سیفەتی دنیا نەویستی کە ئێویش یادەوێری پۆژی قیامەتە .

مەبەست لێرەدا بەرزپاگرتن و شکۆمەندی ناو پووداوەکانە کە لەم دنیا یەدا باس دەکرێت . وە ئەمە ئێو زمانی پاستگۆیە یە کە پێغەمبەر ابراهیم (س.خ) وەک نزیایە ک داوای کرد لە خوای گەورە : (وَاجْعَلْ لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ... الشعراء: ٨٤) واتە : پەروەردگارم با یادی خێرم لە سەر زاری بە نەندەکانی داها توو هەبێت .

هەربۆیە خوای گەورەش دەفەر مویت : (وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا... مريم: ٥٠) واتە : ئێمە لە پرەحم و بەخشندەیی خۆشمان هەموویانمان بە هەرەمەند کردو ئێمە زمانی خەلکی دیندارمان هێناوەتە گۆ کە هەتا هەتایە باسی ئێوانە بە چاکی و بێلندی بکەن .

هەروەها سەبارەت بە پێغەمبەر محمد ﷺ دەفەر مویت : (وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ... الشرح: ٤) واتە : ئێمە ناو و ناوبانگی تۆمان بەرزو بێلند پاگرتوو .

جا شوێن کە وتوانی پێغەمبەریش بە ئەندازەی ملکه چیان بۆ خودا بەشیا ن لەو بەرزێ و بێلندی بەردەگەویت ، وە یاخی بووانیش بۆ بەش دەبن لەو شکۆمەندی .

٤٢- تاوانکار بێ بەش دەبێت ئە ناو و سیفەتە جوانەکان :

کەسی تاوانکار بێ بەش دەبێت لە ناو و جوانەکانی بپوادران کە وەکو پیز لێنانێک خۆی پێ براژێنیتەو ، وەکو ناوێک (باوەردار ، خواناس ، چاکەخواری ، چاکەکار ، گوێراپەل ، خواپەرست ، ژیر... هتد) . وە لەبری ئەمانە ناو ناشیرین و قێزەو نەکانی بەسەردا دەبرێت وەک : (تاوانکار ، یاخی بوو ، سەرپێچی کار ، تێکدەر ، پیس ، چلکن ، داوین پیس ، دز ، جەرەد ، درۆزن ، دووپوو ، بێ وەفا ، بێ متمانە ،

نه‌خو‌شی و چاره‌سەر

سته‌مكار... هتد.) ئه‌مانه ناوی فاسقه‌كانه: (بَشِّرَ الْإِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ.. الحجرات: ۱۱) واته: ئای که چهند ناشرین و ناشایسته‌یه ناو و ناتۆره‌ی خراپ له‌دوای مو‌سل‌مان بوون.

ئهم ناو و سیفاتانه‌ی که ده‌بیته مایه‌ی په‌نجاندنی خوای گه‌وره و شادبوون به‌دۆزه‌خ وله‌که دارکردنی که سایه‌تی. جائه‌و که سانه‌تی تاوانکارن شایسته‌ی ئهم ناوانه‌ن. گه‌ر نا ئه‌وا شایسته‌ی ئه‌و ناوه جوان و پیرۆزانه ده‌بوون که مایه‌ی په‌زامه‌ندی خواوه‌ند و شادبوونه به به‌هشت و به‌رز پاگرتنی که سایه‌تیانه. به‌لام هیچ پێگه‌ری و به‌ریه‌ستیک نیه له به‌خشینی خودا. وه‌هیچ به‌خشینیک نی یه که خودا پێگه‌ری کرد، وه‌هه‌رکه‌ستیک خودا پيسا‌واسو‌کایه‌تی پێ بکات، کێ هه‌یه پێزی پێ بدات. وه‌خوای گه‌وره چی بویت ئه‌نجامی ده‌دات. وه‌ك ده‌فه‌رمو‌یت: (وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ... الحج: ۱۸).

٤٣- تاوان کاریگه‌ری له‌ سه‌ر راده‌ی پرو‌پو‌ختی و که‌م کردنی ژیری هه‌یه:

هیچ کاتیک نابینی دوو‌که‌سی ژیر و عاقل و هۆش‌مه‌ند هه‌بن یه‌ک‌یک‌یان خواپه‌رست و نه‌و‌یتریان یاخی بو‌ییت، چونکه که‌سی هۆش‌مه‌ند و ژیر هه‌میشه‌ خواناس و پیرتیژ و ریا و دانا هه‌میشه که‌سانی خواناسن. هه‌ربۆیه ده‌بینین قورئانی پیرۆز و توو‌یژ ئاراسته‌ی مرقفه ژیر و هۆشیار و هۆش‌مه‌نده‌کان ده‌کات، هه‌روه‌کو خوای گه‌وره ده‌فه‌رمو‌یت: (وَاتَّقُوا يَا أُولِي الْأَلْبَابِ... البقرة: ۱۹۷) واته: ئه‌ی خاوه‌ن ژیر و پیر و هۆشیاره‌کان پارێزگاری و ته‌قوای من بکه‌ن.

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمو‌یت: (فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ... المائدة: ۱۰۰) واته:

ئه‌ی هۆش‌مه‌ندان له‌خوا بترسن و پارێزگارین بۆ ئه‌وه‌ی سه‌ره‌راز و سه‌رکه‌ و تووبن.

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمو‌یت: (وَمَا يَذْكُرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ... البقرة: ۲۶۹) واته: به‌پاستی ته‌نها خاوه‌ن ژیر و پیر و هۆش‌مه‌نده‌کان په‌ند و ئامۆزگاری و هه‌رده‌گرن له‌پاستی شته‌کان ده‌گه‌ن.

وہ چہندہا ثایہ تی تری ہاوشیوہی ئہمانہ .

کہی ئہوکہسہ ژیرو ہوشیارہ کہ تاوانکاری دہکات بہرامبہر بہ پەرہردگارہکہی ولئی یاخی دہبیّت. لەکاتیّکدا لەمالّ ومولّگی تہواودایہ ، وەلەنازونیعمەتی ئەو دہخوات ودہخواتوہ، لەپیش چاوی ئەو ناپەرہوایی ئەنجام دہدات، وەخۆی لەپەرہم ومیہرہبانی خودا بئّ بەش دہکات، وەبہہشتی بہرین لەخۆی حەرہم دہکات ، وەدیداری خوای مەزن لەخۆی قەدەغەدہکات. ئہبئّ ئەوکەسہ چی عاقلئیک بیّت کہبۆ چئژی چەند ساتئیکی کەم بەختەوہری ہەمیشہیی وپەرہامەندی خودای لەدہست دہدات. خۆی لەپیزی پیاوچاکان وخواناسان وەدەردیئیت. وەخۆی توشی خەشم قینی خوای گەرہ دہکات^۱. جامرۆفی لەم چەشنە لە کەسانی شیت ئاست نزمترن.

بەلام کاریگەری تاوان لەسەر کەم کردنی پادەیی ژیری: بہراستی ئەم حالەتہ جئیی سەر سوپرمانہ، ئەگەر مرقۆ ہوشیار بیّتوہ لە خەوی غەفلەت بہئاگابیّتوہ ئەوساتہ بۆی پوون دہبیّتوہ کہ خۆش گوزەرانی وپەختەوہری ہەمیشہیی وچئژولەزەت لە پەرہامەندی خوای گەرہ ویداداشتەکیدایہ. وەمەینەتی ونازارو تیاچوون لەیاخی بوون وسەرکەشی دایہ، چونکہ مرقۆی باوہردار سەرفرازی ہەردوو دونیایہ.

ہەرہکو بئّ باوہرپان لەخۆشی یەکانی ئەم دنیا بەشداروہ لە نیعمەت وپەخششەکانی خودای گەرہ بئّ بەش نی یە، حالی وەک ہەموو مرقۆئیکی ئاساییہ، چ باوہرداربیّت یان بئّ باوہر. وەہەرہوہا سەرہپای ئەمانەش چاوہپوانی خەلات وپاداشت و نیعمەتی بہہشتی بہرینہ لە قیامەتدا کہ بئّ باوہرپان لئیی بئّ بەشن. ہەرہکو خوای گەرہ دہفەرمویت: (إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا

^۱ - ہەرہکو شاعیر دەئیت:

ئەي نفس بۆ ھەووس مەلم مەشکینە

رێی راستی ژینم لێ مەشێوتە

بۆ خۆشی تەنھا چەند ساتئیکی کەم

خالقی کەرەم لێ مەرەغیّتە

"وہرگیز"

نه‌خۆشی و چاره‌سەر

يَرْجُونَ... النساء: ١٠٤) واته: ئه‌گەر ئێوه هه‌ست به‌ئازارومان‌دووکردن ب‌که‌ن برینداری ب‌که‌ن، ئه‌وا بێ باوه‌پانیش توشی هه‌مان حاڵه‌ت ده‌بن. به‌لام ئێوه به‌ته‌مای به‌هه‌شت و پاداشتن له‌لایه‌ن خوای گه‌وره‌وه، به‌لام ئه‌وان ئه‌و ئومیده‌یان نی یه.

په‌نا به‌خودا له‌و بێ عه‌قل و نه‌فامانه‌ی که‌ دونه‌یا به‌قیامه‌ت ده‌گۆرینه‌وه، وه‌هاورپیته‌ی پیغه‌مبه‌راو پیاوچاکان وشه‌هیده‌کان ده‌گۆرینه‌وه به‌ خاونه‌ناسان و تاوانکارو نه‌فره‌ت لی‌ کراره‌کان.

٤٤- تاوان ده‌بیته‌ مایه‌ی دا‌برانی به‌نده‌ له‌خودای خۆی:

تاوان به‌نده‌ داده‌بریت له‌خودای گه‌وره. واته‌ هه‌رکاتیک خوای گه‌وره ده‌ستی میهره‌بانی له‌به‌نده‌که‌ی به‌ردا ئه‌وا هۆکاره‌کانی چاکه‌ خوازی له‌ده‌ست ده‌دات و توشی هۆکاره‌کانی خراپه‌کاری ده‌بیته‌. جا چی چاره‌پوان ده‌کریت له‌ ژبانی که‌سیک که‌هۆکا ره‌کانی چاکه‌وباشه‌ی لی‌ دا‌برابیت و په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل خوای بالاده‌ستدا ب‌چراپابیت. وه‌له‌ بازنه‌ی سۆزو میهره‌بانی و چاودیتری خوای گه‌وره‌دا ترازابیت و له‌بازنه‌ی شه‌یتان و خراپه‌کاراندا گیرسابیته‌وه.

وه‌هه‌ندیک له‌ سه‌له‌ف ده‌لێن: مرقه‌ه‌کان له‌ نێوان خوای گه‌وره وشه‌یتانی نه‌فره‌تیدان. جانه‌گه‌ر له‌خودای گه‌وره دا‌براو پشستی تی‌ کرد، ئه‌وا شه‌یتان باوه‌شی بۆ ده‌گریته‌وه. وه‌ئه‌گه‌ر له‌خوای گه‌وره دانه‌ب‌راو یاخی نه‌بوو، ئه‌وا شه‌یتان پی‌ ناویریت.

وه‌خوای گه‌وره ده‌فرمویت: (وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا... الکهف: ٥٠) واته: ئیمه‌ کاتیک به‌فریشته‌کانمان ووت: سوژده‌به‌رن بۆ ئاده‌م هه‌ره‌موویان سوژده‌یان برد، جگه‌ له‌ "ابلیس" که‌له ده‌سته‌ی په‌ری یه‌کان بوو به‌هۆی ئه‌وه‌وه له‌فرمانی په‌روه‌رگاری یاخی بوو. ئایا په‌واپه‌ که‌ئه‌و و نه‌وه‌که‌ی ب‌که‌نه پالپشت و یارویاوه‌ری خۆتان له‌جیاتی من، له‌کاتیکدا ئه‌وا دوژمنی هه‌میشه‌یی

ئیوه. ئای که چی سه رلیشیوان ونه نجام خراپیکه بۆ سته مکاران که له جیاتی خودا گوپرایه لی دوژمنیکی وه ک شهیتان بکه ن.

خوای گه وره به زمانی حال پیتان ده لیت: ئیمه پیزی تایبه تیمان له باوکتان گرتووه و پله و پایه یمان به رز پاگرتووه وله که سانی تر جیامان کردووه ته وه، وه فه رمانمان به فریشته کان کردووه سوژده ی پیزی بۆ به رن، وه هه ره موویان گوپرایه ل بوونه ته نها دوژمنه که ی من ونه نه بیت، که له فرمان و برپاری من یاخی بوون. جا پاش نه م پووداوه و دژیایه تی یه چۆن ئیوه پی به خۆتان ده دن گوپرایه لی بکه ن و سه رپیتی به روه ردگار که تان بکه ن له کاتیکدا نه و دوژمنی من و ئیوه شه ؟

وه ئیوه پشتیوانی ده که ن له کاتیکدا من فه رمانم پی کردوون که سه رپیتی بکه ن. جاهه ر که سیك پشتیوانی له دوژمنی خودا بکات، نه و نه و دوژمنه که له لای خودا وه کو یه کن. جا گوپرایه لی خودا به بی سه رپیتی دوژمنه که ی نایه ته دی، چونکه گوپرایه لی کردنی خودا و پشتیوانی کردنی دوژمنه که ی له یه ک کاتدا دووشتی مه حاله نه مه له لایه ک، وه له لایه کی تره وه نه مه زۆر دژوار و مه حاله، که دوژمنه که له یه ک کاتدا دوژمنی مرقف و خوداش بیت.

دوژمنایه تی تۆو نه و له نیتوان شه یتان ونه وه کانی ئاده مدا هه یه که زۆر قول و گه وره تره له دوژمنایه تی نیتوان گورگ و مه پ. نه و ته خوای گه وره ده فه رمویت و ناگا دارمان ده کاته وه که دوژمنی سه رسه ختی ئیوه یه: (وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ... الکهف: ۵۰) وه ئاماژه به دپنده یی وناپه سه نی نه و دوژمنه ده کات که ده فه رمیت: (فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ... الکهف: ۵۰) جا هۆکاری سه رپیتی شه یتان بۆ خوای گه وره بریتی بوو له هاتنه بوونی مرقفه وه. شه یتان له یه ک کاتدا دوژمنی سه رسه ختی مرقفه و یاخی بووی خوداشه. که پتیویسته نه وه کانی ئاده م دژیایه تی کردنی شه یتان به کاری هه نوکه یی ژیا نیان دابنیت. جا ئیتر نه م گوپرایه لی و ملکه چی یه له پای چی؟

نه خوشی و چاره سهر

هه روه كو بليت له ميانه ي ئه م ووتيه دا خواي گه وره نه رمه گله بيه ك ئاراسته ي مرقه ده كات، كه هوكاري بنه په تي دژايه تي كردني شه يتان بو من پيزنه گرتن بوو له باوكتان، كه چي نيوه ش سه ره پاي ئه مه ش په يمانى گوپرايه لي ئه ده ني ومله كچه ي ده كه ن وناشته وايي له گه ل ده به ستن؟

٤٥- تاوان به ره كه تي دين و دونيا له ده ست ده دات:

هه ريوه ده ببينن پيت و به ره كه ت له دين و دونيا و ته مه ني ياخي بواندا ني يه ، بگره تاوانكاره كانيان نه ماني پيت و به ره كه تي سه رزه ويشه . خواي گه وره ده فه رمويت: (وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ... أَعْرَاف: ٩٦) واته: خوئه گه ر خه لكى شاره كان به راستى باوه پريان به يتايه و خويان بپاراستايه ، ئه وا بئى گومان ئيمه ده رگاي فه رپه ره كه تي ئاسمان و زه ويهان له سه ر ده كردنه وه . هه روه ها ده فه رمويت: (وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَّاءً غَدَقًا * لِنَفْسِنَهُمْ فِيهِ... الجن: ١٦-١٧) واته: جانه گه ر خه لكى پيگه ي خواناسيان بگرتايه ته به ر ئيمه باراني پريه ره كه تمان به سه ردا ده باراند تا تاقيان بكه ينه وه ، وه مرقه به هوى تاوانه وه له پزق بئى به ش ده بيت.

وه پيغه مبه ر ﷺ ده فه رميت: (ان روح القدس نفث في روعي انه لن تموت نفس حتى تستكمل رزقها فاتقوا الله وأجملوا في الطلب، فإنه لا ينال ما عند الله بطاعته، وان الله جعل الروح والفرح في الرضى واليقين. وجعل الهم والحزن في الشك والسخط.)^١ واته: گياني پيرۆز" واته جبريل" خزاندبه "چرياندبه" دلمه وه كه هيچ كه سيك نامريت مه تا هه رچي رزق هه يه ته واوي نه كات. جاخوتان بپاريژن وله خودا به جواني

^١ - ئه م فه رموده يه (صحيح)ه، (ابن ماجه: ٢١٤٤) گيراويه تيه وه له فه رموده ي جابر ﷺ (ابو نعيم) له (الحليه: ٢٧/١٠) له فه رموده ي (أبى امامه) له (البانى) له (صحيح الجامع) هيتاوتق ده ليت "صحيحه".

بپارینه وه ونزابه كن ، چونكه به ملكه چي خواپهرستی نه بیئت به مرانو ئومیدتان ناگه ن له لای خوای گه وره . جا خوای گه وره ئاسایش وخویشی وشادی له په زامه نندی و دلنیایدا كۆكردۆته وه ، وه ناخویشی وخه مناکی له گومان وتوپهیدا كۆكردۆته وه .

وه پیشتر ئه م (أثر) ه مان باس كرد له كتیبي "الزهد" دا كه (امام احمد) ده گێڕپێته وه : (خوای گه وره ده فهرمیت كه من په زامه نديم نواند ئه وا به ره كه ت داری ئه كه م ، وه سنووری به ره كه تی من كۆتایی نایه ت . وه ئه گه ر توپه بووم ئه وا نه فره ت ده كه م ، وه نه فره ت به حه وت نه وه و ه چه دا ده چیت خواره وه) .

جا فراوانی پنبه به زۆری كار كردن نی یه ، هه روه ها ته مه ن درێژی به زۆری مانگ و سال نی یه ، به لكو له به ره كه ته كه ی دایه .

پیشتر ئه وه مكان پوون كرده وه كه ئه و ماوه یه ی له ته مه نی مروۆ كه به ژيان ده ژمێردریت كه به دل و گیان و دهرون ملكه چي وپه یوه ستی و خواپهرستی تیدا بكات بۆ خوای گه وره و ئارامی وه یمنی و دلنیا یی به ده ست به یئیت به یادوزیكری خوای گه وره . جاجگه له م ساتانه ئه وانی تر به ژيان ناژمێردریت كه مروۆ تیدا یاخی و سه رگهردان و سه ركه شه له خوای گه وره دووره له دهرون و پهرووه شی ده ژیت ، به لكو ژيانی له ژيانی ئاژه ل كه م بایه ختره ، چونكه هه یج كه سێك ژيانێك نی یه بتوانیت قه ره بووی ئه و ساتانه بكاته وه كه له ده ستی چووه . جانه گه ر مپه ره بانی و سۆزو به خشنده یی خودا له ده ست بدات كی هه یه جیگه و قه ره بووی بكاته وه . كی هه یه وه ك خوای مپه ره بان هه میشه زیندوو ویا لاده ست بیئت ، تابتوانیت قه ره بووی بكاته وه .. جاكه سی ته نها گه ردیله یه كی به ده ست نه بیئت به چي قه ره بووی ده كاته وه ؟..

شهیتان نه فره ت لی كراوه

یاخی بوون سه رپێچی كردنی خودا مایه ی نه مانی به ره كه ته ، چونكه شهیتان نه فره تی یه وه مایه ی نه مانی به ره كه ت ، وه پالپشتی یاخی بووان و دۆستی سه رپێچی كه ران و تاوانكارانه ، جا هه ركه سێك په یوه ندی به شهیتانه وه هه بیئت ، مایه ی نه مانی به ره كه ت .

نه خوشی و چاره سهر

هر بویه پیویست کراوه له شهرعی خودا که ناوی پیروزی خودا بهینریت وه که دهست پیکی هه موو کاریک، له خواردن و خواردنه وه و بهرگ پۆشین و سواربون و ههستان و پۆیشن و ته نانهت چوونه لای هاوسه ریش، چونکه ناوی خودا مایه ی بهر که ته ، وه هر به ناوهیتانی شهیتانی نه فرهت دوورده که ویتنه وه و بهر که ت دار بیت.

وه هر شتیک بۆ خودا نه بیت بهر که ت دار نی یه ، چونکه خودا خۆی سهرچاوه ی بهر که ته، جا هه رشتیک په یوهست بیت به خودا وه بهر که ت داره. ووتی بهر که تداره ، پیغه مبهری، بهنده خواناسه کانی، مائی پیروزی... هه ره موویان پیرو و بهر که تدارن. جا هه ر شتیک و که سیک و کرداریک بۆ خودا نه بیت بی بهر که ته، وه بهر که تدار ی و پیروزی شته کان بهنده به راده ی نزیکیان له خوی گه وده وه.

نه فرهت دژی بهر که ته : هه ر زهوی و کهس و کاروانکاریک خودای گه وده نه فرهتی لی بکات ئه وه پیروزی بهر که تدار ی له دهست ده دات. وه خوی گه وده نه فرهتی له ئیبلیس کردوه. وه هر شتیکیش له لایه ن ئه وه وه بیت نه فرهت داره به پیتی دوور و نزیکی له ئیبلیس وه.

جا لیره وه یه کاریگه ری تاوانکاری و سه ریچی له نه هیتنی بهر که ت له پۆزی و ته مه ن و زانست و کاردا. جا هه رکات و کارو سامان و زانستیک سه ریچی خودای تیدا کرابیت ئه و له سه ر خاوه نه که ی ده که ویت به ته مه ن ناژمیتریت ته نها ئه وساته نه بیت که ئه و شتانه ی سه روه ی له پیناو ملکه چی و خوا په رستیدا به سه ر برد بیت و به کاری هیتنا بیت. جا که سی واهه یه سه د سال له م دونیا په دا ژیا بیت ، به لام ته مه نی پاستی خۆی له ده سالتیک تیپه پنه کات. وه هه یه خاوه نی سه روهت و سامانیکی ئیجگار زۆره به لام سامانی پاسته قینه ی له چه ند دیناریک تی په پناکات که له پیناو په زامه ندی خودا به کاری برد بیت. هه روه ها بۆ زانست و که سایه تی و... هتد.

ابن القيم الجوزی

وله (ترمذی) دا هاتووه له فرموده ی پیغه مبر که ده فرمیت: (الدنیا ملعونة ملعون ما فيها إلا ذکر الله عزوجل وما ولاء وعالم او متعلم) ^۱ واته: دنیا ئه وهی تییدایه نه فرهت لی کراوه ، ته نها یادی خواو خوابه رستی وزانا وزانست خواز نه بیّت. هه روه ها له (أثر) دا هاتووه که: (الدنیا ملعونة ملعون ما فيها إلا ما كان لله.) ^۲ واته: دنیاو ئه وهی تییدایه نه فرهت لی کراوه ، ته نها ئه وه نه بیّت که بۆ خودایه. که ته نها له مه یاندا به ره کهت هه یه ، پشتیوانی ته نها بۆ خودایه.

۴۶- تاوان مایه ی سوکی ونزمی وریسوااییه :

خوا ی گه وره دوو جوړ خه لکی به دیه یتناوه که نه وانیش: بلنډو شکومه نده کان، وه سوک ونزم وریسواکان. وه شکومه نده کانی له پله ی به رزو بلنډ دا جیگر کردووه، وه به پینو بایه خدارترین جوړی به نده کانی تی و سه ره رزی دنیاو قیامه تیان ده کات. وه هه روه ها (أسفل السافلین) جیگه ی ریسواکانه، وه سه ر شوپی که م بایه خی وبی پینزی سوکی دنیاو قیامه تیان ده کات.

هه روه کو له (مسند) ی "امام احمد" دا هاتووه له فرموده ی (عبدالله بن عمر) که پیغه مبر ﷺ فرموویه تی: (بعثت بالسيف بين يدي الساعة، وجعل رزقي ظل رمحي ، وجعل الذي والصغار على من خالف أمري.) ^۳ واته: به شمشیر وه په وانه کراوم،

^۱ - نهم فرموده یه (حسن) ه، (ترمذی: ۲۳۲۲) وه (ابن ماجه: ۴۱۱۲) گپړاویانه ته وه وه به لای "ترمذی" یه وه "حسن" ه.

^۲ - نهم فرموده یه (ضعیف الاسناد) ه، (ابو نعیم) له (الخلیه: ۱۵۷/۳، ۹۰/۷) وه (ابن الجوزی) له (العلل المتأهلیه: ۳۱۲/۲) وه (الهیثمی) له (المجمع: ۲۲۲/۱۰) گپړاویانه ته وه له فرموده ی (ابی درداء) وه دایانه ته پال (طبرانی) له (الکبیر) وه ووتویه تی جگه له (خداش بن مهاجر) هه موو که سه کانی تر جیگه ی متمانه ن.

^۳ - نهم فرموده یه (صحیح) ه، (امام ابن رجب الحنبلی) له (الحکم جدیره بالاذاعة) دا هیناوتی وه (البانی) ده لیت "صحیح" ه، ده بداته پال (احمد) و (ابن عساکر) و (طبرانی).

نه خوشی و چاره سهر

به هاتینیشم قیامت نزیك ده بیته وه، وه پۆزی من له ژیر سایه ی پمه که مدایه،
وه پیسوایی و کهم ئاستی له سهر پیچی کردنم دایه.

جا هه رکاتیك مروژ سهر پیچی یهك بکات له پله و پایه ی داده به زیتته خواره وه
وه بهرده وام له گه ل سهر پیچی کردندا پله به پله داده به زیت تا ده گاته نزمترین ئاست.
وه به پیچه وانه وه له گه ل هه چاکه یهك پله یهك بهرزوبلند ده بیته تاده گاته بهرزترین
ئاست. مروژی واهیه له پۆزانی ژیانیدا توشی بهرزبونه وه و نزم بوونه وه ده بیته،
به لام دواتر له چی ئاستیکدا خۆی بینیه، ئهوا له وانه ده ژمیردریت. وه نا کریت ئه گه
که سیک سه د پله سهر کهوت، به لام پله یهك دابهزی ئیتر له ئاست نزمه کان ده ژمیردریت.
وه ههروهه به پیچه وانه وه.

هه ندیک تاوان مروژ توشی دابه زینی سامناک ده کات

هه ندیک جار مروژ تاوانیکی ناپهوا ده کات به شیوه یهکی ژۆر سامناکانه داده به زیت
ونزم ده بیته وه بۆ ئاسته ژۆر نزمه کان که دووری نیوانیان وه کو دووری نیوان
پۆژه لات و پۆژئاواییت وه هه رچه نده هه ول بدات به ئاسانی سهر نه که ویتته وه.

ههروه که له "صحیح" دا هاتوه که پیغه مبه ر عليه السلام ده فهرمیت: (ان عبد لی تکلم بالکلمه
الواحدة لایلقى لها بالاً یهوی بها فی النار أبعد مما بین المشرق المغرب) ^۱. واته: جاری
واهیه به نده کان "مروژ" ته نها ووشه یهك ئه درکیتی و هیچ باکی نی یه، که چی نازانیته
ئهو ووشه یه به ناخی دۆزه خدا ده بیاته خواره وه زیاتر له دووری نیوان پۆژه لات
وپۆژئاوا.

به چ بهرزبونه وه یهك ده گاته وه ئاستی جارانی؟!

^۱ - نهم فهرمودیه (صحیح ه)، (بخاری: ۶۴۷۷) وه (مسلم: ۱۰۹/۱۸ - نووی) گێراویانه ته وه.

دەروون بەرزى و نزمى ھەيە

دابەزىن کارىكى سروشتى يە بۇ ژيانى مرقۇ، وە دابەزىنىش جۆرى زۆرە. جارى واهەيە مرقۇ تووشى دابەزىن دەبىت بەھۆى بى ئاگايىە وە ، جاھەركاتىك بە ئاگاھاتە وە دەگەرپتە وە ئاستى جارانى خۆى يان زياتر. وە ھەيە بەھۆى کارىكى موباحە وە دادەبەزىت، جاھەركاتى گەپايە وە سەرملکە چى پىشووئى ئەوا دەگاتە ئاستى پىشووئى خۆى يان زياتر، يان کەمتر. وە ھەر بەھۆى سەرپىچى يە وە تووشى دابەزىن دەبىت. جا جۆرە سەرپىچى يە کە گەرە يان بچوک بىت ، لەم کاتەدا بۆ گەرەنە وە بەرزىوونە وە پىشووئى بە تەوبە يە کى نە صوح ھەيە.

ئايا تەوبە کار دەگەرپتە وە ئاستى پىشووئى خۆى

لەم بابەتەدا خەلکى ناکۆکن وچەند پاپوچونىکیان ھەيە کە ئايا تەوبە کار دەگەرپتە وە بۆ ئاستى پىشووئى بە وەى کە تەوبە کردن تاوانە کەى دەسپتە وە سزا کەشى لەناو دەبات. ھەر وە کو بلىئى ئەم کارە لەبنە پەتدا پووى نە دا بىت، بەلام ناگاتە بە پەلەى جارانى خۆى.

ھەندىک لە زانايان دەلەين: بى گومان ناگەرپتە وە ئاستى پىشووئى ، چونکە ئە و ساتانەى لە دەست چووہ کە تووشى سەرپىچى بووہ. نمونەى وە کە بازىرگانىک وایە کە ھەرچەندە پۆزانە قازانچ بکات و بىخاتە وە گپ ، کە زياتر پارە وقازانچ بە دەست دەھىنەت. جائە وکە سە قازانچى ئە و پۆزانەى لە دەست داوہ کە بە سەرپىچى کردوہ ، نىوان ئەم دووقازانچە ماوہ يە کى زۆرە.

وہ ھەندىکى تر دەلەين: نمونەى ئەم حالەتە وە کە دووکەس وایە لە پەيژە يە کى ناکۆتا سەردە کەون پىکە وە ، لە پردا يە کىکیان پەلە يە ک دىتە خواروہ وە ، پاشان دەستى کردوہ وە بە سەرکەوتن ، بەلام ئە و یتريان لە سەرکەوتنى خۆى بەردەوامە. ھەر بۆیە يە کە میان بە وەى دووہ میان ناگات.

نەخۇشى و چارەسەر

وہ شیخ الاسلام "ابن التیمیہ" توانی برپاریکی پەسەند لەم پووەوە بدات کە دەلێت:
هەندێ لە تەوبەکاران دەگاتە بەرزتر و بلندتری لای ناستی پیشووتری، و هەمیشە
ناگاتە ئەو ناستەیی جارانی.

و هەمنیش دەلێم: واتە ئەمە بەندە لەسەر جۆر بەهێزی و پڕوویوختی
تەوبەکردنە وەکەو. کە ئەگەر تەوبە کە پاست و بەهێز و دروست بێت و پڕبێت
لە پەشیمانی و گریان لە ترسی خودا و... هتد. ئەمانە ئەو تەوبەکارانە دەگەینێتە
بەرزتر و بلندتر لە پلە و ناستی پیشووتری. وەک بۆلێ ئەو تەوبەکردنە بووە تەمەنی
خێر و بەرکەت بۆی، و دەروازە یەکە بۆ بەخۆداچوونە و وێژگاریبون لە دەردە
کوشتنەکانی بێ ناگایی. وە پێی گەشتبێتە دەرگای میهرسووزو لیبردەیی خودای
میهرەبان، وە سەری زەلیل و بێ کەسی و بێ هێزی خۆی بە و پەڕی خۆبەکەم زانیوە
کە چی کردبێت لە لووت بەرز و خۆبەشت زانین و جۆر ناکارە ناپەواکانی تری پێ
لە گۆرنا بێت.

جا چی بەخششێک هەیە بگاتە بە نیعمەتی بەخۆداچوونە و وەستکردن بە بەخشین
ولی بوردەیی خودا، وە خۆی زۆر بەکەمتر بزانێت بەرامبەر بە و لوتف و میهرەبانی یە
کە خودا پێی بەخشێوێ. وەچی بەلایەک هەیە مەترسیدارتر بێت لەوەی کە مۆق خۆی
لەو بەگەرەتر ببینێت کە پێی دراوێ لەلایەن خوداوە، سزاندان
و تۆڵەنەسەندنەوێ خودا لێی بەلێهاتووی و پایە بەرز و خۆی بداتە قەلەم، کەچی
ئەو کەسە شایەنی سزایە چیاکان بەرگەیی ناگرن، نەخوازە ئەو مۆقە لاوازە.

هەرچەندە تاوانە کە بچوک بێت بەلام تەماشای گەرەیی و مەزنی و بالادەستی
و هەبێتی ئەو خودایە بکە کە سەرپێچی دەکەیت کە بەخشینەری هەموو
نیعمەتەکانە. بێ گومان هەموو کەسیکی باوەردارو بێ باوەر و جوامێرو نامەرد لە لایا
لەنگی یە کە بەرامبەر پیاویکی گەرەو پایەدارو دەم سپی و دەسەڵتدار هەندێ شتی
ناپەوا ئەنجام بدات لە پێش چاوی، نەخوازە ئەمە بەرامبەر بە دیهینەری ئاسمانەکان

ابن القيم الجوزی

زەوی و خوداو پەرەردگاری جیهان ئەنجام بدەیت، جا خۆئەگەر خوای مەزن بپاری نەدابوایە کە پەحمەت و سۆزی پیش توپەیی وتۆلەسەندەنەوی دابوایە، ئەوا ئاسمانەکان دەپوختان بەسەر یەکدا و زەوی خاپۆردەبوو لە ئەنجامی سەرپێچی بەندەکاندا. خوای گەرە دەفەرمیت: (إِنَّ اللَّهَ يُمَسِّكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا... فاطر: ۴۱) واتە: بەپاستی هەر خودای مەزنە کە پاگری ئاسمانەکان و زەوی یە و ناھێلێت بپوخت و بترازێت بەسەر یەکتیدا، جا ئەگەر بترازایە و بپوختایە بەسەر یەکدا، کێ هەبە جگە لە خوای مەزن بتوانێت پایانبگرێت. وە خوای گەرە بەردەوام خۆگرو ئارامگرو لی خوش بوو. لێرەدا تێبینی ئەوە بکە کە خوای گەرە کۆتایی ئەم نایەتە پێرژەیی بە دوو ناوی هەمیشە پێرژ و جوان هێناوە کە ئەوانیش (حَلِيمًا غَفُورًا) ه. خۆئەگەر "حليم" ی خودا نەبوایە بەرامبەر تاوانبارن وە "غفور" نەبوایە بەرامبەر بەسەرپێچی کاران، ئەوا ئاسمانەکان و زەوی جێگیر نەدەبوون. وە خوای گەرە باسی لەسەر ئەنجامی هەندێ لەبێ بپوایی بەندەکان دەکات کە پەحمی خودا نەبێت چی بەسەر بونە وەردا دەهات لەدەر ئەنجامی تاوانەکانیان، کە دەفەرمویت: (تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَفْطَرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا... مريم: ۹۰) واتە: لەدەر ئەنجامی ئەو گوشتارە ناپەرە وایانەدا خەریکە ئاسمانەکان بپوختن و خاپۆربن بەسەر یەکترا و زەوی شەق بەریت و پوچیت و چیاکان وردوخاش بن.

خوای گەرە لەدەر ئەنجامی تەنها تاوانیکدا "دايك وياوكماني" لەبەهەشت وەدەرنە، وە "ثيبليس" ییش لەدەر ئەنجامی تەنها سەرپێچی یەك دووچاری نەفرەتی هەتاھەتایی بوو، بەلام ئێمە ی مل هوبو سەرگەردان، هەرەکو شاعیر دەتێت:

نصل الذنوب الى الذنوب ، ونرتجي	درج الجنان لدى النعيم الخالد
ولقد علمنا أخرج الأبويت من	ملكوته الاعلى بذنب واحد

واته: نیمه تاوان گریځ ددهین به دهم تاوانه وه، وه تاوانه خوازی به هه شتی به رین ده کین.

وه دده شزاین باوک و دایکمان، له بهر ته نها تاوانیک له به هه شت دهر کران. پوخته ی مه به ست: مړو هه ندیک جار ته ویه کردنه کی ده بیته مایه ی خیرویه ره که ت بوی و ئاستی به رزتر ده کاته وه، وه به پیچه وانه وه جاری واهیه تاوانه که ئاستی داده گریټ وناکه پټته وه ئاستی جارانی. نه وه سه باره ت به تاوانکاری، به لام خوانه خواسته دابه زینه که به هزی ناره وایه کی وه کو گومان وبی باوه پی واهویه شی په یداکردن بیت، نه واته نها به گه پانه وه و تازه کردنه وه ی باوه پو ئیسلامه تی نه بیت دهر یاز بوون وگه پانه وه ی دژوارو زه حمه ت ومه حاله.

٤٧- تاوان ده بیته مایه ی زال بوونی خه لکی به سهر بگه ره که ی دا:

شه یتان به شیوه یه کی بویرانه زال ده بیت به سهر تاوانکاردا که نه ویش به دل په پاوکی و ترساندن و غه مبارکردن وله بیرکردنی به رژه وه ندیه کانی. به رده وام شه یتان هانی ددهات سهر پیچی خوی گه وره ی پی بکات. وه هه روه ها مړو هه شه یتانیه کانیش به رده وام ئازاری ددهن له ئاماده بوون وئاماده نه بوونیشدا. ته نها که س وکاره که ش زال ده بیت به سهر یدا بویرانه ئازاری ددهن و ته نانه ت دراوسی وئازه له کانیشی. هه ندیک له سه له ف ده لئین: من کاتیک سهر پیچی خودا ده که م، هه ست به کاردانه وه که ی ده که م له ئاکاری هاوسه ره که م و ته نانه ت ئازه له کانیشمدا.^١ هه روه ها کار به ده ستانیش نه گه ر داد په روه رین بویرانه یاسای خودای به سهر دا جی به جی ده که ن. به م چه شنه هه موو شته کان دژی ده وه سته وه. ته نانه ت دهر ونی سه ره که ش ده بیت له ژیرئیراده و ویستیدا نامینیت، نه گه ر بیه ویت به ره وکاری خواپه رستی بگه ر پټته وه نه و دهر ونی گوپرایه لی ناکات ویاخی ده بیت لی ویه ره وه ل

^١ - نه مه ووته ی (فیضل بن عیاض) ه.

دیری دهبات، چونکه مرقفی باوه پدار له نیوپه رژین وشورای پۆلاینی خودای گوره دایه و پاریزراوه له هه موو شتی. وه کاتیک یاخی ده بیته له ونیوه نده نامینیت و چیتر که س نایپاریزیت. ئیتر هه موو چه ته و پڭرک فوره ستی لی ده هینیت ، به پیتی ئەندازه ی ئه و بویری ه ی ئەنجامی داوه له سه ریچی کردنی خوای گه وره دا که سانی تریش بویرانه زال دهن به سه ریدا.

جا هه میشه به لاو مهینه تیه کان له کی بپکی وپوه پویونه وه دان به رامبه ر به چاکه کان، وه سه رکه وتن بۆ به هیزترینیانه. وه هه روه ها خوای گه وره به رگری له باوه پداران ده کات وه باوه پیش و ته و کرداره، به پیتی به هیزی باوه په که و به رگری له خراپه کان زیاتر ده کات. جا خودا پشت و په نامان بیت.

٤٨- تاوان ده بیته مایه ی له ده ستدانی تواناگان:

هه موو مرقفیک پپویستی به ناسین وزانینی هۆکاره کانی قازانچ وزیانی خۆی هه به له ژیانی پۆزانهیدا. وه لیها تووترین که س له م بواره دا نه وه یه که زانیاری ته واری هه بیت له سه ر باشه و خراپه کانی خۆی و چواره وری ، تابه ته واری به شتیه یه که به گرپان بخت که له به رژه وهندی خۆیدا بیت.

په ی بردن به م زانیاریانه و زانسته له که سیکه وه بۆ که سیکه تر جیاوازه ، باشتترینان نه وه بوو که باسمان کرد که بتوانیت به رژه وهندیه کانی خۆی بپاریزیت. وه تیا چووترین وه ژارتین که س له بواره دا نه وه یه که به رژه وهندی خۆی نه پاریزیت وهیچ وریایی وتیگه یشتنیکه له م بواره دا نه بیت.

تاوان ده بیته مایه ی په رده پۆش کردنی ئه و زانست و وریایی وتی گه یشتنه ، هه ر بۆیه ده بینین که سی تاوانکار سه رقائی کاره لاوکی وپی نرخه کانه و وه کاره هه نوکه ییه کان پشت گوئی ده خات و نه دلی وریایی هه یه و نه هۆش و بییری ژیرداره نه جه ستی گوپوتین وهیزی هه یه تا به ئاگای بهینیته وه. واته هه ر هه موو ئەندامه کانی جه ستی خۆی ناپاکی لی ده کات و وه که سیکه دوژمندار وایه له کاتی که دوژمن هیزشی

نەخۇشى و چارەسەر

كوشتنى بۇ دىنىت و پەلامارى شىرەكە "شمشیرەكەى" دەدات ، بەلام نایەتە دەستى یەو و ژەنگ گرتوویەتى وخیانەتى لى دەكات وتوشى مەترسى كوشتنى دەبیته وە . بەهەمان شتو و دل ژەنگ دەگریت وتوشى نەخۇشى دەبیٹ وھیزی لى دەپریت . وەلەكاتى پووبەپووبوونەو و لەگەل دوزمندا دلى هیچ خرۆش وپالئەریكى "غیرەتى" تیدا نى یە تا هاندەرو پالئەرى دەست و بازو وەکان بیٹ و بەرەنگارى دوزم دەبیته وە ، چونکە بنەپەتى جەنگاندن و بەرەنگاربوونەو وى مروؤ لەخودى دل دایە نەك بازو . کە مروؤ غیرەتى لە دەست دا چیت بازو وچەك هیچ پۆلئىكى کاریگەر نابینن . هەروەها دەرونیش بەتاوان توشى گەندەیی وپىسى دەبیٹ . لە دەرونیكى دلتیایى و ئارامى یە وە بەرە و دەرونیكى خراپەکار هەنگاو دەنیت ، وەپشت ئەستور دەبیٹ بەتاوانکاری و چیت ئارامى و دلتیایى پووناکاتە دەرونى و دەرونى دەمریت چ لەدونیاو بەرزەخ و قیامەتیشدا ، واتە . سودى لى نابینیت .

پوختەى مەبەست : هەركاتىك مروؤ کەوتە حالەتى ناپەختەى و بەلایى بەسەردا هات ، ئەوا ئەندامەکانى جەستەى ناپاکى لەگەلدا دەکەن و دلى نایەتە ژۆر بارى پشت بەستن بەخودا و گەپانەو و بۆ لای و نواندننى ئەوپەپى شىوازی بەندایەتى ، وەزمانى گوناکات و یادى خودا بکات و وەهەماهەنگى نابیت لەگەل دلیدا . وەئەگەر یادیشى بکاتەو و تەنها بەزمانەو بەس هیچ کاریگەریەك لەسەر دل دروست ناکات ، چونکە پێشتر لەسەر ئەم کارە پانەهینراون و ژەنگى تاوانکاری لى داوون و لەکارى خستوون ، وەك کەسێك وایە چەند سەربازێك بپارێزیت لەدوژمن ، بەلام لەكاتى هێرشەكەدا کەسیان ئامادە نین پارێزگارى لى بکەن .

تاوان رێگرە لەکوئا خیری

لەهەموو شتێك سامناکتر و مەترسیدارتر ئەو یە کە مروؤ لەسەرەمەرگ و کاتى گیان کێشانى دا زمانى گۆنەکات و شایەتمانى بۆنەیت و نەتوانیت شەهادەت بلیت . کەدیمەنى لەم جۆرە ژۆر بینراوە لە خەلکى .

تهنات له سهره مهرگدا بهه نديك كهس ووتراوه شه هادهت بينه و بلي (لا اله الا الله) ووتويه تي: "ئاھ...ئاھ... ناتوانم". وهه نديكي تر له بري ووتني (لا اله الا الله) ووتويه تي: (شاه، روح. ليتم برده وه) يه كسهر گياني دهرچووه. وهيه زكيكي تر ووتويه تي بلي: (لا اله الا الله) نه ويش ووتويه تي: (يا رب قائله يوماً، وقد تعبت كيف الطريق الى حمام منجاب؟) واته خودايه كچيك پوزيك ووتني: نه ري زور ماندوو بووم، پيگهي حه مامي منجاب له كوي يه؟

پاشان گياني دهرچووه.

وه بهيه كيكي تر ووتويانه بلي (لا اله الا الله) له بري نه وه گوراني ووتوه و تاتنا و تننتنا، پاشان گياني دهرچووه. وه بهيه كيكي تر ووتويان بلي (لا اله الا الله) نه ويش ووتويه تي: جا چ سوديكي هيه ووتني نيستاكه من ههرچي تاوان هه بيت كردوومه، نه يتوانيوه بيلي.

وهيه كيكي تر له وساتانه دا ده ليت: چ سوديكي هيه بيرم نايهت تاكه نويزيكم بو خودا كرد بيت، نه يوتوه و مردووه. وه بهيه كيكي تر كه پتيان ووت نه و ووتني من د افره وبه وهي تو ده يليت مرد.

وه كه سيكي تر ههرچه نده هه ولي ده دات ده يوت زمانم به ستراوه. بويان گيپامه وه كه يه كيكي له سوالكه ره كان له سهره مهرگدا له بري (لا اله الا الله) ده يوت: توخوا ديناريك.. توخوا ديناريك، پاشان مرد.

وهه نديك له بازرگانه كان پتيان پاگه ياندم كه يه كيكي له بازرگانه كان له سهره مهرگدا بوو، نه وانيش پتيان ووت: بلي "لا اله الا الله" كه چي نه وه ده يوت: نه م پارچه قوماشه زور هه رزانه، نه مه كرپاريكي زور باشه... هتد، هه تا گياني دهرچوو.

سبحان الله... خه لكي چه ندين ديمه ني له م شيوانه يان بينيوه وپه ندي لي وه رناگرن، جائه گهر موفيك له په پي تواناو هيزوه وشدا بيت شه يتان زال بوو بيت به سهريداو

¹ -نم دوو ووشهيه ناوي ناوي دوو بهردو داشي ياري شه ترهنج و دامه ن.

سهر پېچې خودای پې کړد بیت وله تاوانکاریدا پوچو بیت ، نهی نه بیت له حاله تی بی هیزی وپه ککه وتنی په ل وپو نه ندامه کانی و نه خوښی جه سته یی داوه شان بیت ، وه له سهر مه رگدا بیت شه یتان چی پې بکات؟ بی گومان شه یتان به مه موو هیزی کی به وه مه ولې نه وه دده دات که نه مه له زیړنه یی له دست بدات که مه لی شه یتانه له سهر مه رگدا. وه له وساتانه دا نه و مړوځه له بی هیزترین کاتدایه و وه شه یتانیش له وپه پی به هیزی دایه.

جا لیږده دا خوی گوره ده فهر میت: (يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ.... ابراهيم: ۲۷) واته: خوی گوره باوه پداران پایه دار ده کات له سهر گوفتاری به چی ودروست له ژيانی دنیادا، وه له سهر مه رگ و قیامه تیشدا "باوه پی دامه زراو فریایان ده که ویت" و گوفتاریان پیک وپیک دامه زراوده بیت به باوه په وه دهمرن ، وه سته مکارانیش گومرا ده کات وه نه وه ی خوی گوره هه رچی به کی بیه ویت ده یکات.

جا چوڼ خوی گوره کژتایی ژيانی سته مکارو خوانه ناس و تاوانکاری چلیس خوش بهخت ده کات؟! که له م دنیادا به رامبه به به رنامه که ی لوت به رزو خو به زل زان بووه و دیل و به نده ی حه زو ئاره زووه کانی بووه ویادی خودا به زمانیدا نه هاتووه و به رده وام سهر پېچې خودایان کړدووه. وه ک بللی په یمان نامه ی لی خوش بوونیان بو ناماده کراوه له سهر مه رگدا، که چی باوه پدارو خوانه سکان زه ندقیان چوه له ترسی مهینه تی به کانی سهر مه رگدا. (أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بِالْعَقَّةِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ * سَلِّمُوا إِلَيْهِمْ بِذَلِكَ زَعِيمٌ.... القلم: ۴۰-۴۱) واته: یان سویندتان له سهرمانه که پوژی قیامت هه رچیتان بویت نه وه ده بیت، پرسیاریان لی بکن بزانه کامیان زامنی نه و کاره یه.

یاخود هه روه کو ووتراوه:

یاأمانا مع قبح الفعل منه أمل

اتاك توقية أمن انت تملكه؟

جمعت شيئين: أمنا ، واتباع هوى

هذا ، واحداهما في المرء تهلكه

والمحسنون على درب المخاوف قد

ساروا ، وذلك درب لعت سالكه

فرطت في الزرع وقت البز من سفه

فكيف عند حصاد الناس تدرکه

هذا ، واعجب شيء فيك زهدك في

دار البقاء بعيش سوف تتركه

من السفينه إذا بالله؟ انت ام الـ

- مغبون في البيع غبناً من تدرکه

واته:

ئهى ئه و كه سهى خۆت به ئه مين ده زانى له گه ل ئه وهى په فتارت ناشيرينه...

ئايا پاريزه ريكت بۆ هاتوو كه بتياريزيت يان خۆت هه ته؟

دووشته كۆكر دۆته وه ئه مينى ويى باكى له گه ل ئاره زووبازى...

كه بوونى هه ريه كيكيان له هه ركه سينكا به هيلاكى ده بات

چا كه كاران له سه ر پيگاي مه ترسي دا هه نكاويان نا....

ئهو پيگايه بوو كه تۆ نه ت گرته به ر

زياده په ويت كرد له چاندنى تۆو به نه فامى....

جا چۆن له كاتى دروينهى خه لكى پياده گه يت؟

ئوهى جيبى سه رسوپرمانه له گه ل ئه مانه شدا تۆ به چاوى كه م...

ده پوانيته مالى كۆتايى له پيناو ژيانىك كه جيبى ده هيليت

جا توخوا كى نه فامه؟ تۆ يان ئه وهى له مامه له دا...

زهره‌ری ده‌کات ، دلنیا به پۆژی پیتی ده‌گه‌یت

٤٩- تاوان بینایی دل کوێر ده‌کات یاخود لاوازی ده‌کات؛^١

بێ گومان دل بینایی تایبه‌تی خۆی هه‌یه‌، پێشتریش باسی ئه‌وه‌مان کرد که تاوان بینایی دل لاواز ده‌کات ، به‌لام ئه‌گه‌ر به‌یه‌کجاری کوێری بکات ، ئه‌وا بۆ دواچار هیدایه‌ت نابینیت و شارپ‌گای راستی به‌یه‌کجاری وون ده‌کات. که مائی مرقایه‌تی له‌سه‌ر دووبه‌مه‌ به‌نده‌ که ئه‌ویش: _

١- ناسینی حه‌ق و راستی یه‌.

٢- هه‌لبژاردنی ئه‌و حه‌قه‌.

پێژوپله‌ و پایه‌ی مرقه‌کان له‌دو نیاو قیامه‌تدا به‌نده‌له‌سه‌ر پاده‌ی په‌یوه‌ست بوونیان و پاده‌ی مامه‌له‌کردنیان له‌گه‌ل ئه‌م دووبه‌مه‌یاده‌.

وه‌هه‌ریوونی ئه‌م دووبه‌مه‌یاده‌ بووه‌ته‌ مایه‌ی وه‌سف پێغه‌مبه‌ران له‌لایه‌ن خوای گه‌وره‌وه‌ که ده‌فه‌رمیت: (وَادْكُرْ عِبَادَنَا اِبْرَاهِيْمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ اُولٰٓئِیْهِ وَالْاَبْصَارِ... ص: ٤٥) واته‌: باس و یادێ به‌نده‌ به‌پێژه‌کانمان بکه‌ " ابراهیم و ئیسحاق و یه‌عقوب " که ده‌ستێکی بالاییان هه‌بوو له‌ حه‌ق و حه‌ق و یستی و به‌رچاوپوونی و شاره‌زاییه‌کی ته‌واویان هه‌بوو له‌ هه‌موو پوویه‌که‌وه‌.

برپه‌گی (الْاَیْدِی) که له‌ ئایه‌ته‌ پێژوه‌که‌دا به‌ واتای هێژدیت له‌ جی به‌جی کردن و گه‌یاندنی حه‌ق و حه‌ق و یستیدا ، وه‌برپه‌گی " وَالْاَبْصَارِ " به‌واتای به‌رچاوپوونی و بینایی ته‌واو له‌ئایندا. که واته‌ وه‌سف و پێناسه‌ی کردوون به‌که‌مائی ناسینی حه‌ق و که‌مائی جی به‌جی کردنی حه‌ق و یستی، به‌لام خه‌لکی له‌م بواره‌دا دابه‌ش بوونه‌ به‌چوار به‌شه‌وه‌: _

به‌شی یه‌که‌م: ئه‌وه‌بوو که باس‌مان کرد له‌پێغه‌مبه‌ران که به‌پێژترین و جوامێرتین دروست کراوه‌کانی خوای گه‌وره‌ن.

^١ - پڕوانه‌ خاله‌کانی: ١-١٩-٣٦

به‌شی دووهم: به پیچه‌وانه‌ی به‌شی یه‌که‌مه‌وه‌ن که هیچ بیناییه‌ک و به‌رچاوپوونه‌کیان نی یه له‌ئایین وحق وچی به‌جی کردنی حه‌قدا. که‌ئه‌مانه زۆرینه‌ی زۆری گیلن، ئه‌وانه‌ن که به‌رچاویان برسی و ته‌نگ و ژیرته‌سک و بیرکورت و بی هۆشن، جگه له‌پیسوایی هیچیان لی به‌ره‌م نایه‌ت.

به‌شی سییه‌م: ئه‌م به‌شه بیناییان حه‌ق و راستی ده‌بینیت، به‌لام زۆر بی هینو بی ده‌سه‌لاتن ناتوانن پشتگیری بکه‌ن و بانگه‌شه‌ی بۆ بکه‌ن و چی به‌جی بکه‌ن، به‌لکو به‌باوه‌رداری بی هینز ناوده‌برین، که‌خیر و باشه‌یان که‌متره له‌چاو باوه‌پداره به‌هیزه‌کان.

به‌شی چواره‌م: ئه‌م به‌شه هینز ده‌سه‌لات و توانایان زۆره وه‌به‌هینز و هیمه‌ت به‌رزن، به‌لام بیناییان زۆر کورت بین و سسته که ناتوانن حه‌ق و راستی له ناحه‌ق جیا بکه‌نه‌وه، وه‌دۆستانی خودا جیا بکه‌نه‌وه له‌دۆستانی شه‌یتان. که‌زۆر جار هه‌موو په‌نگی‌کی په‌ش به‌خورما ده‌زانن وه‌موو سپی یه‌ک به‌هیلکه‌و چاره‌سه‌ر په‌ژه‌هر و ژه‌هریش به‌چاره‌سه‌ر...

ئه‌م پێپه به‌هیچ شتیه‌یه‌ک بۆ پیشه‌وایه‌تی کردنی ئاینداران و پێواداران ده‌ست ناده‌ن، به‌لکو پیشه‌وایه‌تی تاییه‌ته به‌به‌شی یه‌که‌مه‌وه که‌خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ... السجده: ۲۴) واته: ئیمه ئه‌وانمان کردووه به‌پیشه‌وايانی خه‌لکی و به‌پێنماییه‌کانی ئیمه کارده‌که‌ن، چونکه ئارامگر بوون و پێوای ته‌واویان هه‌بوو به‌ئایه‌ته‌کانمان.

خوای گه‌وره له‌م ئایه‌ته پێۆزه‌دا ئاماژه بۆ دوو هۆکاری سه‌ره‌کی ده‌کات وه‌ک مه‌رجێک بۆ پیشه‌وایه‌تی، که‌ئه‌ویش (صبر-ئارامگری، یقین-پێوای ته‌واو بوون) که‌خوای گه‌وره ئه‌م پێپه‌ی پێ به‌هه‌رده‌دار و پێژدار کردووه له‌به‌شه‌کانی تر.

بۆچی خودا سویند به‌کات ده‌خوات؟

خودای گه‌وره کات وزه‌مان هه‌ڵده‌بژێریت و سویندی پێ ده‌خوات ، چونکه کات مه‌ودای هه‌ول و کۆششی سه‌ربه‌رزان و دۆپاوه‌کانه . که‌ده‌فه‌رمیت: (وَالْعَصْرِ * إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ * إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالْحَقِّ وَتَوَّصُوا بِالصَّبْرِ.... العصر: ۱-۲-۳) واته: سویند بیت به‌کات * به‌به‌رده‌وامی مرۆف له‌خه‌ساره‌ت مه‌ندی دایه * ته‌نها نه‌و کسانه نه‌بیت که باوه‌ریان هه‌ناوه‌ و کرده‌وه‌ی چاک نه‌نجام ده‌ده‌ن و حق ده‌ناسن پشتگیری ده‌که‌ن و بانگه‌شی بۆ ده‌که‌ن و ئارمگرن له‌سه‌ر به‌جێ گه‌یاندنی.

لێ‌ده‌دا ته‌نها ناسینی حق مه‌به‌ست نی یه ، به‌لکو گه‌یاندن و پشتگیری کردن و بانگه‌شه بۆ کردن و پێنمایی بۆ کردن مه‌به‌سته .

جا جگه له‌م پێره هه‌موو پێرێکی تر دۆپاوه‌ خه‌ساره‌مه‌ندن . ئاشکرایه که‌تاوان و سه‌رپێچی بینایی دڵ لاواز ده‌کات حق و راستی به‌پێی پێویست ناناستیت ، وه‌له هه‌مان کاتدا هه‌مه‌تی بێ هه‌یز ده‌بیت و ئارمگرنابیت له پێناویدا . به‌لکو زۆرجا ژه‌نگی تاوان پێوه‌ره‌کانی دڵ ده‌گۆریت ناحق به‌حق و خراپه به‌چاکه ده‌داته قه‌له‌م ، پێگه‌ی خودا ون ده‌کات و پێگه‌ی نه‌فامی هه‌ڵده‌بژێریت و دنیا په‌رسی به‌راست و حق ده‌زانیت ، وه‌له راستی و حق ویستی ئایه‌ته‌کانی خودا بێ ئاگاده‌بیت . جا ته‌نها نه‌مه به‌سه له کاریگه‌ریه خراپه‌کانی تاوان تا ده‌ست به‌رداری بین و خۆمانی لێ ده‌رباز بکه‌ین .

۵۰- تاوان شه‌یتان له‌دڵدا جێنشین ده‌کات :

تاوان پێ خۆشکه‌ره بۆ شه‌یتان تا بتوانیت جێگه‌ی له دلی تاوانکاردا بکاته‌وه و هه‌یلانه‌ و مۆلگه‌ی خۆی تیدا دابه‌زرینیت وه هه‌نگاوێکه بۆ گومراکردنی یه‌کجاری . به‌پێچه‌وانه‌ وه‌ ملکه‌چی و گوێپایه‌لی و خودا په‌رسی دڵ پووناک و پۆشن ده‌کاته‌وه و ده‌پرازینیت‌وه وه‌ک ئاوینه‌ی ساف بریقه‌داری ده‌کات و پرده‌بیت له‌یه‌ک پارچه‌ نور

و پووناکی. که زورجار شهیتان له م جوړه دلانه هه لدیت وړاده کات ، چونکه بهرگه ی تیشک و پووناکی به که ی ناگریت. هه روه که هه لاهاتنی گورگ له ترسی شیری نیو پیشه دا. که پووناکی تیشکی بهر شهیتان بکه ویت پاسته وخو ده بیورینیته وه ، دواتر که شهیتانه کانی تر لیتی کوډه بڼه وه ده پرسن چی به تی؟ ده لیتن: ئاده میزاد پیکایه تی، یان بهرچای ئاده میزاد که وتووه.

فيا نظرة من قلب حر منور یکاد لها الشيطان بالنور يُحرق

واته: ئای له پووناکی دلی ئازاد که خه ریکه له پووناکیدا شهیتانه کان بسوتینیت.

ئایا ئه م دله و دلکی کرماوی و مولگه ی شهیتان زالبوو به سهریدا و چی به چی که ری حه ز وئاره زووه کانی وه که به کن؟ که هه میشه هاوه لکی خراپه کاری له گه لایه بق سهرلی شیواندنی. خوی گه وړه ده فهرمیت: (وَمَنْ يَعِشْ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ تَقِيضُ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ * وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ * حَتَّى إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا آيَّتُ يَنِّي وَبَيْنَكَ بَعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ * وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنْكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ.... الزخرف: ۳۶-۳۹) واته: که سیک خوی کویر بکات له ئاستی قورئان و یادی خودای میهره بان ، ئه و ئیمه شهیتانیک ده که یڼه ملوژی و"هاوه لی خراپ" هه میشه ده بیته یارویاوه ری له گه لیدا ده بیت ، بی گومان ئه وشه یثانه پیکه ی راستییان لی ده شیونیت و ده یانخاته سهر پیکه ی خراپه کاری که چی واده زانن له سهر پیکه ی چاکه ن تا پوژی قیامت هه موو شتیک پوون ده بیته وه و له کاتی لیپرسینه وه دا به شهیتانه که ی ده لیت: خوژگه نیوانی من وتو به قه دهر پوژمه لات و پوژئاوا له یه که دوور بووینایه .. ئای که چ هاوه لکی خراپ و ناله باری ، ئه مپو ئه و قسه و گله یی و گازنده یانه بی سوودن، چونکه ئیوه کاتی خوی سته متان له خوژتان وه خه لکیش کردووه ، بی گومان هه ردوولاتان له له سزاو ئازاردا به شدان له پوژه خدا.

خوای گه وره له م چنه د ئايه ته پيرۆزه دا ئاماژه به وه ده کات که هرکه سيک پشت هل بکات له بهرنامه ی خودا و پيغه مبه ره که ی و دژايه تيان بکات وه ولې تنيگه يشتن و خواناسين نه دات نه وه گيرۆده ی شه يتانتيکی خراب خوای ده که ين که هه ميشه پي نيشانده ری ده بيت له خراپه کاريدا.

وه هه روه ها خالتيکی گرنه ده ست نيشان ده کات که بريتي به له وه ی کاتيک نه و مروفه سه رگه ردا نه که پيگای پاستی وون کردوه ، نه و هنده ی تر شه يتانه که گومپای ده کات به شيوازيک که هه رچی پيگای خراپه و خراپه خوای هه يه له لای نه و به کاروکرده وه و پيگه ی چاکه خوای ده يداته قه له م واته يه ک بۆ يه کتری ته واوکه ری خراپه کاريه کانه هه ربۆيه ساتی له قيامه تدا به پاستی کاره کانيان ده گه ن هه ريه که نه فرين له وی تر ده کات وه هيواخوای يه کتر نه ناسين و هه دووری له يه کتر ده خوان.

هه رچه نده سه روشتي ژيان وايه گه ر يه کيک له به لاو نا په حه تيه ک هاويه شت بيت ، بي گومان ده بيتته مايه ی سوک کردنی خه م و په ژاره که له سه ر دل و ده رونت. هه روه کو (خنساء) له باره ی کوژرانی براکه يه وه ده لئيت:

فلولا كثرة الباكين حولي علي أخوانهم لقتلت نفسي

وما يبكون مثل أخي ، ولكن أعزني النفس عنه بالتأسي

واته: نه گه ر زۆری شيوه ن کاران نه بوونايه له چواره ورم که بۆ براکانيان ده گرین نه و من له هه ژمه تا خۆم ده کوشت.

هه رچه نده که سی وه ک براکه می تیدا نه بووه کوژراوه کان ، به لام بۆمن باروخه م سوکی يه بينيني نه وان که ده گرین.

به لام له قيامه تدا خوای گه وره نه م سه روشته ده گورپيت وه ک له ئايه ته که دا ئاماژه ی بۆ کراوه ، بگره بوونيان پيکه وه له سزادا هه یچ بار سوکی يه ک بۆ هه یچ لايه کيان دروست ناکات. خوای گه وره نه و بار سوکی يه ی له سه ر لا بردوون نه و سه روشته ی لا گورپيوون

وَكُنْ يَنْفَعُكُمْ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَتَكْمُرُونَ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ

﴿الزخرف: ٣٩﴾

واته: بوونی هردوولاتان له سزادا هیچ بارسوکیه که پیدا ناکات بۆ ئهوی ترتان چونکه ئیوه سته مکار بوون

٥١- تاوان و سه ریچی له چه که به هیزه کانی شهیتانه:

یه کینکی تر له کاریگریه خراپه کانی تاوان و تاوانکاری بریتی به له وهی که تو هه میسه دوژمنه که ت چه کدار ده کهیت و کار ئاسانی بۆ ده کهیت تا به باشترین شیواز له دژی خۆت بجه نگیئت.

دوژمنیک که هه میسه له گه لتدایه ، ته نانه ت به ئه ندازه ی چاو پروکانیک لیت بی ئاگا نابیت. به رده وام ده ت بینئ که چی تو ئه و نابینی و هه موو جوړه ته له و پیلان و فیلتیک له دژت به کارده هینیت. به رده وام شهیتانی گه وړه بانگیان ده کات وهانیان ده دات و پیاپان ده لیت: دوژمنه که تان دوژمنه که ی باوکتان که مژغه. نه هیلان له دهستان پزگاری ببیت که به هویانه وه ئیمه ی شهیتان توشی نه فره ت و ده ریه ده ری بووین. مۆله ت نه دن ئه وان بچه به هه شت و خۆتانیش بۆ دۆزه خ. ئه وان به ر په حمه ت که ون و ئیمه ش به ر نه فره ت. وه که ئیمه بی به ش بووین له به هه شت و ناتوانین له گه لیاندا به شداریین ، بائه وان له گه لماندا به شداریین له دۆزه خ..

جا خوای گه وړه ئه م دوژمنه سه سه خته ی پی ناساندووین فرهانی پی کردووین که خۆمان ئاماده کهین له دژیان. کاتیک خوای گه وړه ئاده م ونه وه که ی بینئ توشی سه سه خترین دوژمن بوونه ، هۆکارو چه ک و پیداویستی ئه و جهنگه ی به هه ردولا به خشی و بانگه شه ی جیهادوبازاری جهنگ و شه پی کرد له سه ر زه وی له ماوه ی ته مه ندا ، وه مال و ده ورونی له باوه پداران کپی که بجهنگین تی بکۆشن و کۆشتار بکه ن له به رامبه ر خه لاتئ به هه شتی به رین.

وه‌ئهمه‌ی به‌به‌لێن و په‌یمان باس کردووه له کتێبه پیرۆزه‌کاندا که "ته‌ورات و ئینجیل و قورئانه". چاهه‌ر که‌سیک ده‌یه‌وێت ئه‌و گری به‌سه‌ مۆر بکات با ته‌ماشای کړیارو خه‌لاته‌که بکات وه‌چ بازرگانیه‌ک وچ قازانجیکه؟ که ده‌فه‌رمیت: (تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ * يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِينٌ طَيِّبَةٌ فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ * وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ.... الصف: ۱۰-۱۳) واته: ئه‌ی باوه‌پداران ده‌ست نیشانی بازرگانیه‌کتان بۆ بکه‌م که‌له سزایه‌کی به‌ئێش پزگارتان بکات، سه‌ره‌تا باوه‌پ به‌ئێن به‌خوای گه‌وره و پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی وه‌تی بکۆشن له‌پێناوی ئه‌م پاسی یه‌دا به‌ مال و سامان و به‌خت کردنی جه‌سته‌و گیانتان" واته: ماندووکردنی جه‌سته‌و بیروه‌وش تا ده‌گاته‌ گیان به‌خت کردن" بێ گومان ئه‌م کاره چاکتر و به‌فرتره بۆتان نه‌گه‌ر بزائن وتی بگه‌ن، ئه‌وسا خوای گه‌وره له‌بری ئه‌مانه له‌تاوانه‌کانتان خۆش ده‌بێت و به‌هه‌شتی به‌رین و پێشادی و خۆشیتان پێ ده‌به‌خشیت که پووباره‌کان به‌ژێرکۆشک و ته‌لارو ده‌رخت و باخه‌کانتاندا تی ده‌په‌رێت، به‌پاسی ئه‌مه‌یه سه‌رکه‌وتن و سه‌رفرازی دواتر ئه‌وه‌ی که ئێوه زۆر هه‌زی پێ ده‌که‌ن پێتان ده‌به‌خشیت که سه‌رکه‌وتنه به‌سه‌ر دوژمنه‌کانتان و کردنه‌وه‌ی ولات و دله‌کانه، وه‌ئهم مژده‌یه بده به‌ برپاداران له‌ هه‌موو سه‌رده‌می‌کدا به‌مه‌رجی ئه‌وان بۆ خودا یه‌کلایه‌.

خوای گه‌وره به‌م جه‌نگه‌ و یستی ئه‌وه بووه که پێنۆپله‌وپایه‌ی باشترین دروستکراوه‌کانی بنرخێتیت پایه‌داریان بکات، ئه‌ویش به‌ پێدانی به‌یداخ و ئالای تی کۆشان له‌دژی خراپه‌کاری. دلی ئاده‌میزاد که چه‌قی خۆشویستنی خوداو خواپه‌رستی یه‌ پۆلی گرنگ ده‌بینیت له‌م پووبه‌پووبوونه‌وه‌یه‌دا. وه‌کۆمه‌کی کردووه به‌سه‌ربازه‌کانی خۆی که فریشته‌کانن که هه‌میشه وه‌ک گارد پاسه‌وانی ده‌که‌ن. که ده‌فه‌رمیت: (لَهُ مُعَقَّبَاتٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللّٰهِ.... الرعد: ۱۱) واته: فریشته بێ

شوماره‌کانی خودا به‌توره به‌دوای یه‌کدادین تا چاودیری ئاده‌میزاد بکه‌ن له‌به‌رو پشت و‌هه‌موو لایه‌که‌وه بیپاریژن به‌فه‌رمانی خودا.

شه‌فت به‌شه‌فت توره ده‌که‌ن و چه‌سپاوی ده‌به‌خشن به‌باوه‌پداران وه‌اندهری چاکه‌ن به‌زمانی حال به‌ئاده‌میزاد ده‌لین: کاترمیتریک ئارامگر به‌تا به‌خته‌وه‌ری هه‌تاهه‌تایی به‌ده‌ست به‌ینیت. هه‌روه‌ها خوای گه‌وره جگه له‌مانه هه‌ر هه‌مووی پشتیوانی ته‌واویان ده‌کات له‌م جه‌نگه‌دا ئه‌ویش به‌په‌وانه کردنی پیغه‌مبه‌ران وکتیب بۆیان تا پالتپشت وپشت گیری باوه‌پداران بن.

جگه‌له هه‌موو ئه‌مانه خوای گه‌وره به‌عه‌قل وژی‌ری مروّشی به‌هره‌م‌ند کردوه ، به‌زانست وشیارى کردۆته‌وه به‌باوه‌پ چه‌سپاندویه‌تی به‌پیتنمای پاست و هه‌له‌ی بۆ ناشکرا کردوه . گه‌ر ورد بینه‌وه ده‌بینین خوای گه‌وره به‌هه‌موو چه‌شنیک پشتگیری وهاوکاری مروّفه‌کان ده‌کات له‌م جه‌نگه‌دا ده‌بینین:

ژی‌ری وعه‌قل: سه‌رکردایه‌تی سوپاده‌که‌ن

زانست و‌هه‌عریفه: هۆکاره‌کانی جه‌نگ وپیداویستی یه‌کانی دابین ده‌کات.

باوه‌پ: به‌هینو خۆپاگری ده‌کات.

دلنیا‌یی: هه‌له‌ته‌کانی بۆ ساز ده‌کات دژی دوژمه‌که‌ی.

چاوه‌کان ده‌زگای بینین وپشکنینیتی.

گوئییه‌کان: ده‌زگای هه‌والگری یه‌تی.

زمان: ده‌زگای وه‌رگیژان وپاده‌رپرینیتی.

ده‌سته‌کان وپییه‌کان: ده‌زگای جی به‌جی کردن و‌هه‌وله‌کانیتی.

سه‌ره‌پا‌ی ئه‌مانه‌ش فریشته‌نزیکه‌کانی خودای گه‌وره هه‌لگرانی عهرشی مه‌زن، به‌شیوازی پشتگیری مه‌عه‌وی ده‌که‌ن وده‌پارینه‌وه که‌خوایه سه‌ریان خه‌یت و له‌تاوان بیانپاریژیت و‌به به‌هه‌شتیان شادکه‌یت.

نه خوښی و چاره سهر

وه خواى گه وره ش خودى پيرۆزى خوى به رگرى له باوه پداران ده كات به پيړيو حيزبى خوى ناويان ده بات. كه هه ر حيزبى خودا سهر كه وتوو سهر فراهه. (أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ... المجادلة: ٢٢). هه روه ها خواى گه وره له چوار ووشه ي پوخدا شتوان وته كننكى نه م جهنگه ي پي فهرمووين كه ده فهرميټ: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ... آل عمران: ٢٠٠) واته: نه ي باوه پداران خوگرونا رماگر بن ، وه نارامگرى به سهرخوتاندا بهيټن هه ميشه له سهرنگه رى كوښش وخه باتدا بن ، له خوابترسن پاريزگار بن بۆ نه وه ي سهر فراهى يو سهر كه وتنى هه ميشه يتان ده ست كه ويټ.

نه م جهنگه به بى نه م چوار ته كننكه سهرناگرىټ ، واته: نارامگرى و خوږاگرى ناكريټ تا "مصايره" نه بيټ. واته به رهنكار بوونه وه ي دوژمن وپوه به پوه بوونه وه ي ، جا نه گه ر دوژمنه كه شى نارامگريو، نه وا پيويسته "مرا بطة" هه بيټ واته: "سهرنگه ر چول نه كردنى دل" نه ك دوژمن زه فهر بيټيټ وه سهرنگه ره كانيش بريټيټين له سهرنگه رى (چاوه كان ، گوښه كان ، زمان ، سك ، ده ست ، قاچه كان). چونكه دوژمن له هه ول دايه له م سهرنگه رانه وه هيرش بهيټيټ وخوى بگه يه نيټه دل، وه جهسته ويبروهوش بشيويټيټ وتيكيان بدات.

نه وه تا هاوه له كانى پيغه مبه رى خودا ﷻ كه له دواى پيغه مبه ران به پريزترين پيړى مروفن، له هه موو كه سيك زياتر پاريزراو بوون له شه يتان، كاتيټك سهرنگه رى خوږيان چول كرد له جهنگى "نوح" دا دوژمن زه فهرى پيټه يتان ونه وه ي كه پوييدا پوييدا.. وه برپړه ي پشتى هه ر سى بنه ماكه كه بريټى يه له "تقوى" پاريزكارى كردن وله خواترسان، چونكه به بى ته قوا نه خوگري و نارامگرى وسه نگر چول نه كردن سووديان نابيټ ، هه روه ها ته قواش به بى نارامگرى نابيټ.

نه خوشی و چاره سهر

ورده کاربیت ، راسته وخو لئی تیک بدهن به نه زهری بی ناگایی وئاره زووبازی ، چونکه دهرونیشی حهزی پییه تی.

دلنیا بن سهنگری "چاو" کاریگری ته وای هیه له سهری ، من ته نها له و پئگایه وه سهرم له ئاده میزاد شیواند ، چونکه به نه زهری حه رام تئوی ئاره زووبازی وشه هوه تم له دلیدا پواندو به ئاوی حه زوئاوات ئاوی ده دم تا هیمت به رزی ده کم له تاوانکاری وسه رپنچیدا نفروی ده کم. جا چی ده توان له تیکدانیی وسه رلی شیواندنیا له م سهنگره وه بیکن. گومرای بکن وبلین: جا خودا چاری بچی پی داوین؟ وه جوانی بچی دروست کردوه؟ نه گهر بۆ ته ماشاگردن نه بیت؟

خو نه گهر ئاده میزاده کان نه فام بوون ، پئیان بلین: نه م ته ماشاگردن تئیدا گهره یی خوی به دیهینه رمان بۆ درده خات، جوانی بواریکه له بواره کانی گهره یی شوین دهستی پهروه ردار ، پئویسته تئیرین له ته ماشاگردن وپی هه لدانیدا.

وه پئیان بلین: نه م وینه یه به شیکه له دیارده کانی حه هه ول دهن بیر یه ک پارچه یی بوون و حه قیان لادروست کهن ، گهر پازی نه بوون ، نه و باسی تانه وه و حلولی گشتی وتایه تیان بۆ بکن تا ده بنه برای نه سرانیه کان که خودا دابه ش ده کهن له چه ند جهسته یه کدا.

به م چه شنه دواتر بیر یه دووره په ریزی دونیاویستیان لادروست بکن ، وه خه لکی ساویله کی پی له خسته به رن، چونکه نه مانه له چه که به هیزه کانمانه .

مه ترسی گوینگرتن له حه رام

له ئاموژگاری ئیبلیس بۆ سه ربازه کان

ئاگاداری سهنگری گوئی یه کان بن. شتانیك نه بیستیت که ببیته مایه ی شیواندنیا کاره کانتان. جکه له شت و دهنگی پرپوچ هیچی تر بانه بیستیت ، خوشترین ئاواز به پرپوچترین وشه برازینتته وه ویده ن به گوئیدا. چی دهرونی پئی خوش بوو باهره وه بیستیت، نه ک نه وه ی که عه قلی ده یه ویت.

به هیچ شیوه‌ای که مؤلف نه‌دین و ته‌ی خوی گه‌وره و پیغه‌مبه‌ره‌کی بیستیت یان و ته‌ی بانگه‌وازن و پینمایی کاران، خۆ ئەگەر شتی وا پوویدا دهره‌ت نه‌دین بگاته بیرومۆشی لیتی بشیوینن، یاخود بیخه‌نه دلی یه‌وه که‌وا ئەم کاره دژواره‌و به‌تۆ ناگیرت و ه‌سەرقالی بکه‌ن به‌شتی لاوکی یه‌وه. و ه‌ئوه‌ی بۆ دروست بکه‌ن که ده‌ست بگره به‌کلۆی خۆته‌وه با با نه‌ییات و کۆ ئەمپۆ له‌حق ده‌پرسیته‌وه، خۆتۆ له‌و خه‌لکه زیاتر نیت بۆ ژیان و به‌رژه‌وه‌ندی خۆت توشی مه‌ترسی ده‌که‌یته‌وه... ه‌تد. تاده‌توانن ناحقی بۆ پراژیننه‌وه و حق له‌دلیدا دهره‌پینن.

پیلانی شەیتان بۆ دەست بەردار بوون له پڕۆسەی فرمان کردن بەچاکه‌و پێگری له‌خراپه

شەیتان پیلانی خۆی ه‌یه بۆ ئەوه‌ی ئاده‌میزاد ده‌ست بەرداری گه‌وره‌ترین فرمانی خودای بێت که "فرمان کردنه به‌چاکه‌و پێگرتنه له‌خراپه". جا ئەگەر به‌وێت له‌پیلانی شەیتان شاره‌زاییت، پروانه پیلانی براکانی له‌و مڕۆفه شەیتانانه که‌چۆن ئەم پڕۆسه‌یه له‌ناو ده‌به‌ن به‌وه‌ی که ئەمه خۆ ه‌لقورتاندنه له‌ کارومانی خه‌لکی تردا، وه‌شوین که‌وتنی که‌م و کوپی و نات‌ه‌واویه‌کان و عیبی خه‌لکی تره، وه‌خۆتووش کردنه به‌به‌لا و دروست کردنی ئاشوبه له‌نیوخه‌لکیدا.

پیلانی شەیتان له‌ شیواندنی یه‌کتا په‌رستی و ره‌دگرددنه‌وه‌ی سیفاته‌کانی خۆی که‌وره

پیلانی شەیتان له‌م بواره‌دا له‌وه‌دا خۆی ده‌بینیته‌وه که شوین که‌وتوانی سونه له‌پێ ده‌ریکه‌ن و سیفات و کاره جوانه‌کانی خۆی گه‌وره په‌ک بخه‌ن له‌ ژێر ناوی "جه‌سته پیژی - التجسیم" وه "لیکچواندن - التشبیه" وه "چۆنیه‌تی - التکییف". بۆ نمونه: "بلندبوونی خودای گه‌وره" وه له‌نگه‌رگرتنی له‌سه‌ر ته‌ختی عرش‌ی مه‌زن به‌لایه‌نگه‌ باس ده‌که‌ن.

نه خوښی و چاره سهر

وه "دابه زینی خودا بڼ ناسمانی دنیا" وه فهرموده که ی: (من سألني فأعطية.... کي پرسیارو داوا بکات داواکاری یه که بڼ جی به جی ده که م) . به جولاندنه وه و گواستنه وه وه سف ده که ن.

وه وه سفی خودا بڼ خودی خوئی به "ده ست وپوخسار" به نه دنامه کانی له ش لیک ده ده نه وه .

وه کاره کانی خودا به نوی "حوادث" داده نین ، وه سیفته کانیشی به "اعراض" لیک ده ده نه وه .

به م چه شنه سیفاته کانی خودا پرده ده که نه وه .

وه سهر له که وجهه کان ده شتوینن که بڼ سه لماندنن سیفاته کانی خودا له قورثان وسونه دا هاتووه پتویستی به م کارانه هه یه . جا نه م پوون کردنه وه یه په کخستنه له قالبی پاک وپیگه ردی ومه زنی وگه وره پاگرتنی خودا پیش که ش ده که ن. وه زوړیک له کال فامه کان نه م شتانه وه ک خوئی ورده گرن وپه ووشه ی جیاوازتر گوزارشتی لی ده که ن. خوی گوره ده فهرمیت: (وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنَّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا... الأنعام: ۱۱۲) واته: جا بوهر پیغه مبریک وپرواداریک دوژمنیکمان له شه یتان وپه ری سازاندووه ، که به رده وام قسه ی زل وپازاوه ده دهن به گوئی یه کداو خویان وخه لکی پی سهر که ردان وگومراده که ن.

جا خوی گوره نه ووتو قسانه ی به پازاوه باس کردووه ، چونکه ناحه قه بڼ قبول کردنن ده پرازینیتته وه وده دات به گوئی نه فام وسهر که شه کاند وپتی گومراده بن. پوخته ی مه به ست:

^۱ - نه مه به شیکه له فهرموده یه کی (صحیح) له دابه زینی خودای گه وره بڼ ناسمانی دنیا له سی به شی شمو دا به چه ندین سه نه دی راست ودرسته وه، هه روه ها (بخاری ومسلم) و کسانن تریش نه م فهرموده یه یان گپراوه ته وه. بڼ نه م مه به سته پروانه (اجتماع الجیوش) و (مختصر الصواعق) ی نوسر.

شەیتان لەسەنگەری گوێیدا مۆلگەیی دامەزراندوو و جگە لەشتنای پرۆپوچ و بێ خێر نەبێت مۆلەتی شەتی باش و چاکە نادات بێتە ژوورەو و قازانجی پێ بگەینێت، وەئەگەر هاتە ژوورەو وەش بێ سوودی دەکات.

مەترسیدارترین ساتمە، ساتمەیی زمانە

شەیتان بەیاردو دەستەکانی دەلێت: سەنگەری زمان مەزنیترین سەنگەرە بۆکاری ئێمە، دەزگای گوزارشت و وەرگێڕانی دلە. جا زۆر پێویستە بەوریاییەو لەسەنگەردا کاربکەین، کەمەند کێشی بکەین بۆ ووتەیی نابەجێ و ناپەسەند کە ھەرھەمووی زیان بەخش بێت و مۆلەت و دەرفەتی یادی خوداو قورئان خوێندن و ووتەیی ئامۆژگاری مەدەن لەزمانی یەو دەربچێت. وە ئێوە لەم سەنگەرەدا دووکاری مەزنتان ھەیە پێویستە دەست بەرداری ھیچیان نەبن:—

۱. قسەیی ناپەرەواکردن: چونکە ھەرکەسێک قسەیی ناپەرەوا بکات ئەوا بڕایەکە لەبراگەورەکانتان و لەسەربازە گەورە کانتانە.

۲. بێ دەنگ بوون لەئاستی حەق: جا ھەرکەسێک لەسەر حەق بەو ئەلام نەیت وە بێ دەنگی ھەلبژێرێت، بڕایەکە کە پۆلائی ئێوەیە، ھەرۆک یەکەمیان قسەکەری ئێوەبوو ئەمەش بڕایەکی کە پۆلاتانە.

جا ئەمان نەک مۆلەتیان بەدەن بە ووتەیی حەق بدوین و بێ دەنگ بن لەووتەیی ناپەرەوا، بەھەموو پێگاکان ناپەرەوایی پراژیننەو، حەق بیژان بترسینن کە سەرئەنجامیان باش نابێت. دلێابن پۆلەکانم کە سەنگەری زمان ھۆکاریکی سەرەکی سەرگەردانی ئادەمیزادەکانە. چەندیان لەم پێگەیەو دووچاری گرتن و کوشتن و تیاچوون بوو.

ئامۆژگاریتان دەکەم بەوھی یەکیکتان ووتەیک لەسەر زاری بڕائادەمیزادەکانە تانەو بەلێ، ئەوی تریشتان لە گوێگرەکەیی گەورە بکاتەو سەرسۆرمانی لادروست بکات و پێی دووبارە بکاتەو، بەھەمیشەیی ھاندەر و ھاوکاریان لە گوێگرتن و ووتنی قسەیی ناپەرەوادا.

هه موو ده رگاو گوښه په کيان لى بته نن ، موله تيان مه دهن وه بیری نه و تان ده هینمه وه که من چی به لاین وسویندیکم خوارد له بهرام بهر خودا که یان که ووتم: (ثُمَّ لَا يَنْتَهُم مِّنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ * قَالَ فِيمَا أُغْوِيْتَنِ لِأَفْعَدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ... أعراف: ۱۶-۱۷) واته: شهي تان ووتی: به هوی نه وهی که تو منت گومپاو سهر گهر دان کرد ، نه واه سویند بیت منیش له سهر پیگه ی راسته که بویان دانشم ولایان بدهم و بیان ترا زینم. پاشان سویند بیت به خودا له هه موو لایه که وه بویان بیم، له پشت و پاش و چه پ وراسته وه، وه دونیا یان لاخوښه ویست ده که م و گومان دوو دلیان له سهر قیامت بق دروست ده که م، وه زوریه یان گومپاده که م، که میان به سوپاس گوزاریت ده میتنه وه.

ثایا نابینیت من له هه موو پیگایه که وه پیلان ده گپم بق ناده میزاد تاده ریازی نه بیت و گیروده ی بکه م و کول ناده م. وه پیغه مبه ره که یان ناگاداریانی کرد ته وه که به ناده میزادی ووتوه: (إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ قَعَدَ لِأَبْنِ آدَمَ بِطَرَفِ كُلِّهَا، وَقَعَدَ لَهُ بِطَرِيقِ الْإِسْلَامِ. فَقَالَ: اتَّسَلِمَ وَتَذَرُ دِينَكَ وَدِينَ آبَائِكَ؟ فَخَالَفَهُ وَاسْلَمَ، فَقَعَدَ لَهُ بِطَرِيقِ الْهَجْرَةِ. فَقَالَ: اتَّهَاجَرَ وَتَذَرُ أَرْضَكَ وَسَمَائِكَ؟ فَخَالَفَهُ وَجَاهَرَ. فَقَعَدَ لَهُ بِطَرِيقِ الْجِهَادِ. فَقَالَ: اتَّجَاهَدَ فَتَقْتُلُ فَيُقَسِّمُ الْمَالَ وَتَنْكَحُ الزَّوْجَةَ؟) ^۱ واته: شهي تان له سهر هه موو پیگا کان سهرنگه ری له ناده میزاد گرتوه ، هه تا سهر پیگه ی نیسلام ، ووتی: نیسلام ده بیت ده ست به رداری ثاینی باو بایرانی خوت ده بیت؟ که چی سهر پیچی کردنی نیسلام بوو. دواتر هاته سهر پیگای کوچ کردن. ووتی: ثایا کوچ ده که ی و خاک وولای خوت به جی ده هیلت؟ که چی سهر پیچی کردو کوچی کرد. پاشان هاته سهر پیگه ی جیهاد، ووتی: ثایا تو جیهاد ده که ی و ده کوژریت و مال و سهر و هتت ده بریت و دابهش ده کریت و خیزانیش شت شوو ده کاته وه؟

^۱ - نهم فهرمووده یه (حسن)، ۵، (احمد: ۴۸۳/۳) گپراو یه تیه وه.

جا به هه مان شیوه له سه ره موو پښگایه کی چاکه خوازی پښان لی بگرن. نه گهر ویستی خپرو پاره بیه خشیت پښگری بکه ن وپښی بلښن: نایا نه و پاره و مالیهی خوت نه بیه خشیت سه ره نه نجام وهك نه و سولكه ره و دروزه چیه ت لی دیت؟ نایا نه تان بیستوهه چیم خسته سه ره زمانی كه سیک كه هه ژاریك داوای هاوکاری لی کرد ، نه ویش ووتی: نه مه پاره ی خومانه ، جا نه گهر بیده یین به ئیوه ، نه وایمهش وهك ئیوه مان لی دیت. جا نه گهر بجیت بۆ چه چ کردن پښی بلښن: نه و هه موو پښگه دوورو دروزه ده بریت دوور نی به خوت و مالیهك ت توشی تیاچوون نه بیئت.

به م چه شنه هه موو پښگه به کیان لی بته نن وباسی مه ترسی و دژواری وزه حمه تیان بۆ بکه ن. دواتر پښگا کانی تاوان و خراپه کارییان بۆ ئاسان بکه ن و پویان برازیتنه وه و خوشی بکه ن له دلایندا. وه زیاتر پشت به نافرته بیه ستن و به کاریان به یتن بۆ نه م مه به سته ، وه له ده رگای نافرته تانه وه هیرشیان بۆ به رن، چونكه باشتیرین پښن بۆ ئاسانکاری کاره کانتان.

سه نگره ی ده ست و پښی به کان

نه م سه نگره به باشی بیته نن و مۆله ت نه دن کا ری چاکه و چاکه خوازی پښی نه نجام بدریت. وه بۆ به ده ست هیئانی نه م مه به سته پښویسته هاوکاری له ده رونی خراپه کاره وه وه ربگریت، وه بخریته گر بۆ دژایه تی کردن و لاواز کردنی پۆل و هیزی ده رونی چاکه کار ، به دلنیا یی نه م کارهش به پښگری کردن ده بیئت له پښی گه یشتنی یارمه تی بۆی. وه له هه مان کاتدا پشتگیری و هاوکاری به هیزیوونی ده رونی خراپه کار بکریت. به م چه شنه ده توانن بگه نه ته ختی عهرشی دل، وه پښویسته له مه مله كه ته كه ی دوور بخریته وه ده رونی خراپه کار له بری دل جښینش کهن. جا نه و کاته هه موو شتیک به ئاره زووی خوتان ده بیئت و وه هه رچی بریاریک بدات له به رزه وه ندی ئیوه دایه ، وه مه رج و بریاره کانتان هه ره مووی جښی به جښی ده کریت له لایه ن نه و ده روونه وه.

نەخۆشى و چارەسەر

و ئەنگەر ھەست بە جولەو ھەولێ دلت کرد بۆ ھاتنە سەر تەختی پاشایەتی، ئەوکاتە ھەول بەدەن ئەو دەرونی بۆ جوان و شیرین بکەن وە لە پێش چاوی بیرازننەو و وەك بوکتە ھاوسەرگیری پێ بکەن لە گەل دلتا. وە سەر مەستی بکەن و پێی بلێن تامی خۆشی بچێژ ھەر وەکو تامی شەپو ناخۆشیەکان ت چەشت ، ئەوساتە بەراوردێک بکە لە نۆوانیاندا. وە دەست ھەلبگرە لە جەنگ و شەپ ، چونکە شەپێ ئێمە کۆتایی نایەت تا مەرگ، وە تۆش ئێی دل بەرگە جەنگی درێژخایەن ناگریت...

سەربازەکانی ئیبلیس

و ئەو ئەو کەم پشت بە دوو سەربازی مەزن ببەستن کە لە گەلیاندا بە ھێچ شتێوە یەك توشی بەزین نایەن، ئەو دوو سەربازەش بریتین لە:

۱. سەربازی بێ ئاگایی: بە ھەمیشەیی ھەول دەدەن بە ھەموو شتێوە یەك دلی ئادەمیزاد بێ ئاگا بکەن لە خودا و قیامەت ، چونکە ئەمە خالی وەرچەر خانە لە جەنگی ئێوەدا. ھەركاتی دلی بێ ئاگابو لە خودا ، ئەوکاتە زال بوون بە سەریداو دەسەمۆکردنی زۆر ئاسانە.

۲. سەربازی ئارەزووبازی: ئارەزوو بازی لە پێش چاوی جوان لە دلتاندا شیرین بکەن، وە بە ھێزی ھەردوو سەربازگە ھێرش بکەن بە سەریاندا ، چونکە چەك و سەرباز لەم دووانە باشتر و بە ھێزترمان نی یە ، وە بۆ بە ئەنجام گەیانندی بێ ئاگایی بە ئارەزوو خەریکیان بکەن ، وە بۆ گەیشتن بە ئارەزوو بازی بە بێ ئاگایەو و سەرقالیان بکەن.

جا ھێرش بە ئە سەر کەسە خوانا . . . کان ، چونکە ئێوە بە بوونی ئارەزوو بازی و شەیتانە کەش و ئادەمیزاد بەو دەبنە جوار کەس و زال دەبن، وە پێری خواناسان تێک بەدەن و بێشپۆینن بە پشت بەستن بە بەکارھێنانی ئادەمیزادە بێ عەقل و ژیرەکان بۆ شتوانندی کۆپەکانیان.

پوختە ی مەبەست:

ئادەمیزاد سەرمەست بکەن بە ئارەزووبازی و بى ئاگایی، وەئەگەر خۆى گەرە
فەرمانى کردەو بەئادەمیزاد بەوەى کە ئارامگرو خۆگرو سەنگەر چۆل نەکەن،
ئىو ش بەهەمان شىو خۆگرو ئارامگرو بن و سەنگەرەکان چۆل مەکەن. وەلەکاتى
دروست بوونى هەر دەر فەتەتک لە دەستى مەدەن، بەتایبەتى لەکاتى توپەبوون و
ئارەزوو بازیدا کە دوو هەلى بى وینەن.

وە ئاگادار بن کە ئادەمیزادى وا هەيە ئارەزووبازى زالە بە سەرىدا و کەمتر توپە
دەبیت. جا ئىو گرنگى بە بواری ئارەزووبازى بدەن و سەرگەردانى بکەن. وە دەست
بەردارى توپە بوونى ببن.

وە هەیانە بە پێچەوانەو پادەى توپە بوون و هەلچونى زیاترە و کەمتر حەز بە
ئارەزوو بازى دەکات. جا لێرە دا گرنگى بە بواری هەلچوون و تورشە بونەکەى
بدەن. هەرچەندە سەنگەرى ئارەزووى چۆل مەکەن. چونکە هەرکەسێک لە کاتى توپە
بوون و هەلچوندا خۆگرەبیت ئەو بە دلتیایەو لە کاتى ئارەزووبازیدا خۆگر نابیت.
جا پتویستە ئىو ئاویتەیکە دروست بکەن لە نىوان حەز و ئارەزوو و تورشە بوون دا.
بانگەشەى توپە بوونى بکەو لە پێگەى ئارەزووبازىو.

وە بانگەشەى ئارەزووبازى بکەن لە پێگەى توپە بوونەو.

وە بزەنن کارىگەرترین چەک لە ئادەمیزاد بریتىن لەو دوانە. چونکە بەهۆى حەزو
ئارەزوو (باوکىان و دایکىان) لە بەهەشت دەرکەران. وە بەهۆى توپە بوونەو
نەوکانىان (هابیل و قابیل) دەستیان چوو خوینى یەکتى وە هەر بەو دوانە
پەيوەندى و دۆستایەتى و خزمایەتیا ن لە دەست داو وە خوینى یەکتىان پزاندو.

وە دلتیابن توپە بوون پشکۆیەکە لە دلتى ئادەمیزادا وە حەز و ئارەزوو گرێکە لە
دلتیو دەجۆشیت. وە وریا بن ئاگر و پشکۆ بە ئاوى دەست نوێژ و یادى خودا و
نوێژ و الله اکبر دەکوژیتەو. جا ئاگادار بن مۆلت نەدەن لەو دوو ساتە دا لە نوێژ و
دەست نوێژ و یادى خودا نزیک ببەو. هەر لە بەر ئەم هۆیە بە پێغەمبەرەکیان

نه‌خوښی و چاره‌سهر

ناموژگاری کردون و ده‌فهرمویت: (إن الغضب جمرۃ فی قلب ابن ادم ، اما رأیتہ (من) إحمرا عینہ ، وانتفاخ أوداجہ ؟ فمن أحس بذلك فلیتوضأ) ^۱ (واته: توپه بوون پشکوږیه‌که له دلّی ئاده‌میزاد دا ئایا نابینیت که توپه ده‌بیټ چاوه‌کانی چوڼ سور هه‌لده‌که‌پریت و ده‌ماره‌کانی ملی هه‌لده‌سیت ، جا هه‌رکه‌سی هه‌ستی به‌م حالته کردو با ده‌ست نویژ بگریټ). وه هه‌روه‌ها پیغه‌مبه‌رکه‌یان پیی وتوون: (إنما تطفأ النار بالماء) ۲ واته: "ناگر به ئاو ده‌کوژیته‌وه".

^۱ - وه نهم فهرمودیه (حسن و لغیره) یه ، (أحمد : ۱۹/۳) وه (عبدالرزاق: ۲۰۲۸۹) گپړانه‌وه.

^۲ - وه نهم فهرمودیه (حسن و لغیره) یه ، (أحمد : ۱۹/۳) وه (عبدالرزاق: ۲۰۲۸۹) گپړانه‌وه.

وه نهم فهرمودیه (حسن و لغیره) یه (أحمد - ۲۲۶/۴) وه (أبو داود ۴۷۸۴). وه (البخاری) له (تاریخه) وه (طبرانی - ۲۶۷/۱۷) گپړانه‌وه هه‌رچنده نهم له سنده‌که‌یدا (أبی وئیل القاص) هه‌یه. که ناوه‌کی = (عبدالله بن یحیی) یه‌که (ابن حبان) ده‌لیت: شتی سیر و سمره ده‌گپړته‌وه. هه‌رچنده (ابن معین) متمان‌ه‌ی پیی هه‌بووه. پروانه (السلسلة الضعيفة - ۵۸۲).

دکټور أحمد شوقي (نهم‌دام له کولیزی پزیشکی پادشای له لهنده) ده‌لیت: - چاره‌سهری ده‌رونی له حالته‌ی نه‌ویژو کرژبون و توپه بووندا به دوو شیوا ده‌کریټ که‌نویش: به خاو‌کردنه‌وی ماسولک‌یی و ده‌رونی وه به کم کردنه‌وی هه‌ستی هه‌لچوونی.

هه‌ر بویه ده‌بین له فهرمودیه‌کی پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ باس له ده‌ست نویژ گرتن و نویژ ده‌کات ، چونکه له ده‌ست نویژ و نویژ کردندا کرداریچکی پراکیزه‌کردنی خاو‌بوونه‌وه و هیمن بوونه‌وی ماسولکه و په‌وانده‌وی توپه‌ی و هه‌لچوونی ده‌رونه. وه زانستی سهرده‌م گه‌پشت‌وته نه‌و راستیه زانسته‌ی ده‌لیت: له کاتی توپه بوون و هه‌لچوندا گه‌ریټو‌پرسی ئاو بهر له‌و که‌سه بکه‌ویت له رووناکی‌دا، نه‌وا هیمنی و باری ده‌رونی بژ دیته‌وه و ماسولکه‌کانی خاو ده‌پتیه‌وه. هژکاره زانسته‌که‌شی ده‌گه‌پتیه‌وه بژ نه‌وی که رووناسکی له دل‌تپه ناوه‌کاندا بارگی سالب دروست ده‌کات که ده‌پنه خاو‌بوونه‌وی ماسولکه‌کان. وه له گم‌بوونی رووناسکی‌دا خوش‌وردن هیمنی ده‌رونی دروست ده‌کات. له چار نه‌وی هم‌امه‌که تاریک بیت.

وه زور له زانسان ده‌لیت: - له خوش‌وردندا هیزکی سحری هه‌یه له چلاک کردنه‌وی جهسته و هیمن کردنه‌وی بوازی ده‌رونی و وه‌ده‌رنانی توپه‌ی و هه‌لچون. دوور نی یه هه‌ر نهم هژکاره بیټ له له‌شی نه‌و که‌سانه‌وه که له کاتی خوش‌وردندا له خوشیاندا گورانی ده‌لین ، چونکه هیمنی ده‌رونی‌یان بژ ده‌گه‌پتیه‌وه.

ابن القيم الجوزی

وه خواى گه وره پښمايى بۆ كردون كه پشت بيهست به نويز و نارامگرى. به لام ئيوه
دهره تيان مه دهن به توپه بوون و نارهنووبازى له بريان به رنه وه چونكه چهكى
كوشندهى ئيوه برىتى به له (بى ناگايى و نارهنووبازى). جا هر كاتى كه سيكتان
بينى دژ و پيچه وانهى نارهنووه كانيه وه دهو ستيته وه ، ئهوا به هه موو شيوه يه ك لى
ى دوور بكه ونه وه .

پوخته ى مه بهست:

تاوان و تاوانكارى چه نديك كوشندهن به دهستى شهيتانه وه يه كه به چهكى خۆت
جهنگت له گه ل دا دهكات ، وه خۆت هاوكارى دهكهيت و دژى خۆت كه ئه وه ش
لوتكه ى بيناگاي و گيلى به .

مايبلغ الاعدا عن جاهل ما يبلغ الجاهل من نفسه

واته: — ئهوى كه سى گيل و گه وچه به خۆى دهكات ، دژمنه كانيشى ئهوى پى
ناكه ن.

وه ئه وه جى ى سهر سوپمانه كه مرؤف خۆى به دهستى خۆى هاوكارى و له ناوچونى
خۆ بدات وا بزانيك پيژى لى ده نيت . وه هه ولى له دهستدانى به خته وه رى خۆى بدات
كه چى وا بزانيك به خته وه رى دهكات . هه روه ها پيژ و پله و پايه ى خۆى له كه دار و
بچوك بكاته وه كه چى وا بزانيك شكۆمەند و سه ربه رزى دهكات .

وه هه ر ئه وه نه يتى و حيكمه تى ئه وه يه كه نابى ئىسلام له پيش هه موو نويزيك دا فهرزى كردوه
كه دهست نويز بگيريت تاوه كو له كاتى نويزدا وه وه ستان له به رامبه ر به گه ريه ى
خودا دا . هيمنى و ئارامى بالى كيشا بيت به سهر دهرون و جهسته دا ، وه دل و دهرون ئارام و
هيمن بيت .

وه ليره دا بزمان ده رده كه ريت كه بزجى پيغمبه رى خودا ﷺ هه ر كاتى تووشى نار هه تى و غه م
و په ژاره يه ك بوايه راسته وخۆ هاناي بۆ نويز كردن ده برد ، وه هه ر بۆيه هه ر كاتى گوى يه ستى
بانگ بوايه له لايه ن (بيلال الحبشى) به وه پيغمبه ر ﷺ ده يفه رموو (أرحنا بها يا ببال). واته "بمان
حه رته وه و هيميمان بكه پى ئه ى ببال".

هه‌ر بۆیه هه‌ندی له (سلف) له وتاره‌کانیاندا ده‌یان ووت: "دوورنی یه که‌سیک خۆی پيسوا بکات که‌چی وا بزانی‌ت شکۆمه‌ند بووه. وه خۆی بچوک بکاته‌وه که‌چی وابزانی‌ت بایه‌خدار و ئاست به‌رزی کردووه، وه‌خۆی له ده‌ست بدات وا بزانی‌ت پزگاری کردووه. کێ هه‌یه له‌وه گێل و گه‌وجه تر که ده‌ست له گه‌ل دوژمه‌که‌یدا تیکه‌ل بکات بۆ له ناودانی خۆی.

٥٢- تاوانکار خودی خۆی له بیر ده‌کات:

مرۆفی تاوانکار خودی خۆی له بیر ده‌کات و ده‌رونی پشت گوی ده‌خات وێرانی ده‌کات، جا نه‌گه‌ر و ترا چۆن مرۆف ده‌رونی خۆی له بیر ده‌کات؟ وه چۆن دیته‌وه یادی؟ وه واتای له بیر کردنی خود چیه؟

ئه‌وا ده‌لێن: - به‌ئێ خۆی له بیر ده‌کات مه‌ترسیتن له بیرکردن ئه‌وه‌تا خودای گه‌وره ده‌فه‌رمووت: (وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ... الحشر: ١٩) واته: "وه‌ك ئه‌وه‌كه‌سانه نه‌بن كه خوای گه‌وره‌یان له بیر کرد، خوای گه‌وره‌ش خودی خۆیانی له بیر بردنه‌وه به پاستی ئه‌وانه تاوانکارن و خراپه‌کارن.

واته خوای گه‌وره خودی خۆیانی له بیر بردنه‌وه وه‌ك سزایه‌ك بۆ له بیر کردنی خوای گه‌وره. به‌ئێ خوای گه‌وره له سزای ئه‌م تاوانه‌دا. به دوو جۆر سزا ده‌دات: - یه‌که‌م: خوای گه‌وره له بیریان ده‌کات.

دووه‌م: خودی خۆشیات له بیر کرد.

وه خوای گه‌وره له بیریان ده‌کات به واتای پشتیان تێده‌کات و له په‌حم و سۆزی بێ‌به‌شیان ده‌کات و پێنمایان ناکات تیا‌ده‌چن.

وه خودی خۆیان له بیر کرد به واتای پێژ و بایه‌خی خۆیان له بیر کرد و هۆکاره‌کانی به‌خته‌وه‌ری و سه‌ربه‌رزیان له بیر کرد وه هیه‌ج کاتی‌ک به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانی خۆیان نایه‌ته‌وه یاد و بۆ یه‌كجاری خۆیان له یاد ده‌که‌ن و ئێل و سه‌رگه‌ردان ده‌بن. هه‌روه‌ها

که م و کوپی که متهم به میه کانی خوشیان له یاد ده که ن له بیرى شه و ده دا نابن که چاکسازی له خودی خویندا شه نجام بدهن.

وه له گه ل شه مانه شدا هه رچی برین و نازاره کانی دل و ده رویشیان له یاد ده که ن وه ک نمونه ی سه رخوش بیریک له ژیان و جهسته و دل و ده روینی خوینا ناکه نه وه و چاره سه ری ئیش و نازاره کانیا ن ناکه ن که دواتر به هیلاکیان ده بات چونکه هه موو جهسته و دلایان پره له نه خوشی. که شه مه گه وره ترین سزایه خوی گه وره توشیان ده کات به گشتی و به تایبه تی. جا چیتر به لاو نه هه مه تی هه یه بگاته شه م ده رده کوشنده یه که مرقه خودی خوئی و به رزه وه ندیه کان و به لاگانی له یاد بکات و به ره و تیاچوون بچیت و دواتر به هه شتی به رین له ده ست بدات ؟!

جا هه رکه سیك به وردی حال و بارودوخى خه لکی به گشتی بکۆلێته وه بۆی ده رده که ویت که زۆرینه ی خه لکی ئیستا راست و دروستی خودی خوینا له یاد کردوه دواتریش قیامه تیان و خوینا فروشتوه به به رامبه ر به ته مه نیکی کورت و کرچ و کال و بئى نرخ ، فروشتنیکی گیل و گه و جانه . وه شه م راستیانه یان بۆ پوون ده بیته وه له کاتی مردن و دواى مردندا به ناگا دینه وه که به چی گری به سستیکی بئى نرخ و بئى به ها قیامه تی له ده ست داوه بازرگانی پیوه کردوه بۆ ته مه نیکی کورتی دونیا. که چی به پیچه وانه وه خه لکی دونیا ده فروشیت بۆ به ده سته یانی قیامه ت و ژیا نی هه تا هه تایی.

جا دۆپاوه کان:

شه و که س و گه وچ و گیلانه ن که له گه ل هه موو دۆپاندن و سه ر لئى شیواویه و خوو خوا له یادکرنه که ژیا نی دونیا سه رسام بوون و هه زو ئاره زووه کانیا ن تیر کردوه قیامه تیان به دونیا گۆپیوه ته وه و ژیا نی دروست و راستی له لای شه وان بریتی بوو له تیر کردنی هه زو ئاره زووه کانیا ن و پابواردن که چی هیشتا هه ر خوینا به براوه و

نه خوشی و چاره سهر

قازانجگر ده زانن هه روه كو يه كۆك ده لۆيت: (خز ماتراه ودع شينا سمعت به) واته: په لاماري نه وه بده كه ده بيني و شتي له بير بگه كه نه نها بيستوته و نه ت بينوه. جگه له مهش لاوازي باوه پ و چاولي كهرى له خه لكي و زال بووني حز و ناره زووه كاني هه ر هه مويان كاريگه ريان له سهر نه م بير و بوچونه يان هه يه.

هه ر بۆيه زۆرينه ي خه لكي له م بازرگانيه دا دۆپاوه خه ساره ت مه ندن. هه روه كو خواي گه وره ده فهرمويت: (أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ.... البقرة: ۸۶). واته: نه و كه سانه ي كه ژياني دونيايان هه لباردو گۆپيانه وه به ژياني قيامه ت. له بهر نه وه سزايان له سهر كه م ناكړي ته وه و نه وانه هه رگيز يارمه تي نادرين و سهر ناخريين.

هه روه ها ده فهرمويت: (فَمَا رَبَّحَتْ تَجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ.... البقرة: ۱۱) واته: نه وانه بازرگانيه كه يان قازانجي نه كړدوه ، سهرمايه كه شيان كه هيدايه ته له ده ستيان دا. وه مايه پوچ بوون و پيپواري پيگاي هيدايه ت نه بوون.

جا له پوژي قيامه تدا كاتي پاستي هه موو شته كان به پووني ده خرينه پيش چاو ، نه و كه سانه گيل و گه و جه ي خويان بو دهرده كه وييت و په شيماني دايان ده گرييت هه ر چه نده بي سوده .

نه وانه ي قازانجيان كرد: -

نه و كه سانه بوون كه پيز و قه دري خويانيان زاني و به ژياني كاتي هه لته خه له تان و به رق و بريقي دونيا سهره نجى پانه كي شان ، خوشيه كي كاتيان گۆپيه وه به خوشيه كي نه بپراوه و هه تا هه تايي خواي گه وره و پادا شت و خه لاتي خودايان له بير نه كرد. هه ر بۆيه ته مه ني دونيا له لايه ن زۆر بي نرخ و كه م و كورت بووه ، چونكه به چاوي بينايه وه ته ماشاي قيامه تيان ده كرد.

خواي گه ورش دهر باره يان ده فهرمويت: (وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبُثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ يَنعَارِفُونَ بَيْنَهُمْ.... يونس: ۴۵) واته: پوژيك كه خودا هه ر هه موويان كو ده كاته وه

، واهست ده‌کهن که تهنه سعاتیک له پۆژیکدا پیچوو " خزمان و ناسیاوان و دۆستان " هه‌موان یه‌کتر ده‌ناسنه‌وه .

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمیّت: (يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا * فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَاهَا * إِلَى رَبِّكَ مُنتَهَاهَا * إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ مَنِ يَخْشَاهَا * كَانَهُمْ يَوْمَ يُرَوَّنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا النازعات: ٤٢-٤٦) واته: پرسپارت لی ده‌کهن "ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر" که قیامت که‌یه؟ وه‌چ کاتیک به‌ریا ده‌بیّت؟ جا تو له‌کوی ده‌زانیت که‌ی به‌ریاده‌بیّت ، تو له‌کوی نه‌ویاسه له‌کوی؟ بی گومان کۆتایی دنیاو هاتنی قیامت تهنه خودا ده‌یزانیّت. ئه‌رکی تو تهنه بی دارکردنه‌وه‌ی ئه‌و که‌سانه‌یه که‌له‌و ساتانه ده‌ترسن، ئه‌و پۆژه‌ی قیامت به‌ریاده‌بیّت. باوه‌رداران وا ده‌زانن تهنه سه‌ر له‌ئێواره‌یه‌ک یان سه‌ر له‌به‌یانیه‌ک ته‌مه‌ن درێژه‌ی ژیا‌نی دنیا‌یان بووه .

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمیّت: (كَانَهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ الأحقاف: ٣٥) واته: ئه‌و پۆژه‌ی که‌به‌لێنیان دراوه‌تی که‌ پێش‌هات واده‌زانن تهنه ساته وه‌ختیکیان له‌پۆژیکدا پی چوو .

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمیّت: (قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ * قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْأَلِ الْعَادِثِينَ * قَالَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَنَّهُمْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ... المؤمنون: ١١٢-١١٤) واته: خوای گه‌وره ده‌پرسیّت: ئه‌وه چه‌ند ساله له زه‌ویدا ژیا‌نتان برده سه‌ر؟ ئه‌وانیش ده‌لێن: پۆژیک یان که‌مه‌تر، له‌و که‌سانه‌ به‌رسن که‌ به‌روه‌وشیان لای خوایانه‌و حسابی ژماره‌و کات ده‌کهن، خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیّت: به‌پاستی مانه‌وه‌تان له دنیا‌دا هه‌ر زۆر که‌م بووه ئه‌گه‌ر به‌پاستی ده‌تانزانن .

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمیّت: (يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا * يَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا * نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا طه: ١٠٢-١٠٤) واته: پۆژیک دیت که‌ فوو ده‌کریّت به‌ "صور" دا. ئه‌و پۆژه تاوانباران چاویان کوێر ده‌بیّت. به‌چه‌وسرته به‌یه‌ک ده‌لێن تهنه ده‌شه‌وه‌بیّت "له

نه خوشی و چاره سر

دو نیا یان له بهرزه خدا^۱ هیچی تر تان پی نه چوو. نیمه چاک ده زانین سر نه نجام چی ده لټین ، چونکه ژیرترین و وریا ترینیان ده لټیت: ته زبا پوژیک نه بیت هیچی تر تان پی نه چوو !!

نه مه پاستی و دروستی ژیا نی دویایه له چاو قیامه تدا. که کاتی بۆ مرقایه تی پوون ده بیت هه که جگه له ژیا نی دویای کاتی و که م و کورت و پر له کیشو و چهره سهری ، دویایه کی تری پر له شادی و کامه رانی و هه تاهه تای هیه ، که نه مان به ده ستیان هیناوه و هه راموشیان نه کردووه و هه و لټان بۆ داوه ، له بازار گانیه کی قازانکراوی سه ت دهرسه تدا به ده ستیان هیناوه ، له بهرام بهر ژیا نی دویای کال و کرچ و کورتدا. هه موو مرقیک له م دویایه دا فروشیاره ...

نرخي فروشته که بههشته...

پیغه مبه ﷺ ده فهرمیت: (کل الناس یغدو فبائع نفسه، فمعتقها او موبقها) واته: هه موو مرقیک که پوژ ده کاته وه فروشیاری دهرونی خو یه تی ، یان پزگاری ده کات یا خود توشی هیلک و تیا چوونی ده کات.^۱

خوای گه وره ده فهرمیت: (إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ... التوبة: ۱۱۱) واته: خوای گه وره مال و گیانی له باوه پداران کرپوه به وهی که بهه شت بۆ نه وانه و به شیان، نه و بپواداران هی که له پینا و خودادا ده جهنگن و کوشنار ده که ن ، ده کوژن و ده کوژرین. نه وه به لټینی "کرپینی بهه شته" په یمان و به لټینی پاسیتی خودایه

^۱ - (امام نروى) له رافه ی نهم فهرموده یه دا ده لټیت : و اتای نهم فهرموده یه نه وه یه که هه موو مرقیک هه ول ده دات به دهرونی خزی. هیه ده یفروشیت به خوای گه وره به ملکه چی و خوا پرستی کردن ، نه و دهرونی پزگار ده کات له سزای خوای گه وره. وه هیشه به شه پتان ده یفروشیت به شوین که وتن و ملکه چی کردن بۆی نه و دهرونی به هیلک ده بات و توشی سزای خودای ده کات (شرح مسلم).

ابن القيم الجوزی

بویان ته نانهت له کتیبه پیروژه کانی "ته ورات وئینجیل وقورئان" یشدا باس کراوه و دوپات کراوه ته وه ، جا کئی هه یه هینده ی خدا به وه فاو به نه مه ک بیت له جی به جی کردنی به لینه کانی . که واته مژده تان لیبتت به و مامه له کرین وفرۆشتنه تان ، به پاستی هر نه وه یه بردنه وه و قازانج و سه رفرازی هه میشه یی .

جا نه مه یه که م گری به سته له نرخ ی نه و بازرگانیه که کالاکه ی به هه شته . جا نه ی بی پاره و سامانه کان فریاکه ون و بازرگانی بکن و نه م هه له له ده ست مه دن . وه نه گه ر که سیک توانای به ستنی نه م گری به سته ی نه بوو ، نه واهه لیک و گری به ستنکی تریش هه یه بۆ که سانتیک بیه ویت به هه شتی به رین بکریت ، نه و نه م بازرگانیه ی تر بکات ، : (التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِلُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ... التوبة: ۱۱۲) 'واته : ته ویه کاران و خواپه رستان و سوپاس گوزهران و گه پۆکان "که بیرده خاته کار بۆ ناسینی خودا" سوژده به ران و کپنوش به ران ، فه رمان که ران به چاکه و پیکران له خراپه ، پاریزه رانی سنووری خودا ، پاشان مژده بیه خشه به بپواداران .

هه روه ها ده فه رمویت : (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِّنْ عَذَابِ أَلِيمٍ * تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ... الصف: ۱۰-۱۱) واته : نه ی باوه پداران بازرگانیه کتان بۆ ده ست نیشان بکه م که پزگارتان کات له سزاوئیشیکی گه وره ، باوه پیهینن به خوداو پیغه مبه ره که ی ، وه تی بکۆشن به مال و سامان و گیان و ده رونتان له پیتناوی خوی گه وره دا . وه نه مه چاکترو باشتره بۆتان گه ر ئیوه بزائن.^۲

^۱ - نه مهش هه شت "۸" جۆری تره له نهخت (نقد) بۆ کرین و به ده ست هینانی به هه شت .

^۲ - وه "تی" کۆشان له پیتا و خودا دا "ده کاته نهختی" پاره ی نه م بازرگانی کردن و کرینی کالای خودا که به هه شته .

۵۳ و ۵۴- تاوان نىعمەتە بەردەستىيەكان لەناو دەبات و نىعمەتە بەردەوامەكانىش
رادەگرێت:

خوای گەرە نىعمەتى زۆرە بەسەر بەندەكانى يەو بەردەوامى پى دەدات. جا تاوان
وتاوانكارى دەبێتە ماى لە دەست دانى نىعمەتە بەردەستەكان و پراگرتنى نىعمەتە
بەردەوامەكان. خوای گەرە بۆ ھەموو شتێك ھۆكارى سازاندوو بۆ بەدەست
خستنى، وە ھۆكارى كۆشى داناو بۆ لەكارخستنى. جا بەردەوامى نىعمەتەكان بە ھەموو
جۆرەكانى يەو بەندە بەملكەچى و گوێپايەلى و خواپەرستى بۆ خوای گەرە
و مېھرەبان. وە ھۆكارى لە دەست چوون و نەمان و پراگرتنى نىعمەتەكان بەندە
بەسەرکەشى و سەرپېچى و ياخى بوون و تاوانكارى و لادان لە بەرنامەى خودا.

لە پاستيدا جىگەى سەرسوپمانە كە مەژۆ ھەست بەم پاستى يەدەكات و وەك مێژووش
بىستووئەتى كە ھۆكارى لە دەست دانى نىعمەتەكانە، كەچى سەرەپاي ئەمانەش ھەر
سوورە لە سەرپېچى و سەرکەشى و ياخى بوون لە خودای گەرە ھەر وەك بۆ ئەم
لەم ياسايە جياكارى كراو و ئەم ناگرێتەو و تايبەتە بەخەلكى ترەو. كە ئەمەش
ئەوپەرى بى عەقلى و ستەمكارى يە مەژۆ لە دەرونى خۆى دەكات.

۵۵- تاوان ماىيى دوورخستنەو و پشتيوانى فرىشتەيە:

خوای گەرە مەژۆكانى بە ھەرەمەند كردوو بە پشتيوانى كردنى فرىشتەكان لى ،
بە تايبەتى فرىشتەيەك كە ھەميشە پىنمايى كارو ھاوێ و دۆستە بۆ و نزىكترين
كەسە لىوێ لە لايەن خوای مېھرەبانەو تەرخان كراو بۆ لە بەرامبەر خراپترين
وزيان بەخشترين كەس بۆ كەشيتانە ھاوێ كە يەتى كە لە لايەن شەيتانى نەفرەتى
گەرەو تەرخان كراو بۆ سەرلى شىواندى.

جا ھەركاتى كە مەژۆ تاوان و سەرپېچى بكات ئەو ئەو فرىشتەيە لى دوور
دەكەوێتەو، بەم دووركەوتنەو يەش گەرەترين پشت و پەنا لە دەست دەدات.

ابن القيم الجوزی

تەنەت دەلەن لە "ئەشەر" ىك داھاتوو: بەئەنجام دانى درۆيەكى بچوك مەوداو ماوھيەكى زۆر دوور دەكەوتتەو لىتى بەھۆى ناخۆشى بۆن و بەرامى ئەو درۆيەو. جا ئەمە بەھۆى تەنھا درۆيەكى بچوكەو بىت، ئەى ئەگەر تاوانى گەرە تر ئەنجام بدات چى؟

و پىرەك لە سەلەف دەلەن: ئەگەر تاوانىكى نىربازى ئەنجام درا، ئەوا لەھەژمەتا زەوى ھاوار دەكات و دەقيژىت، وە فرىشتەكانىش بەرەو خاى گەرە ھەلەن گەلەى و ئەو تاوانە دەكەن كە بىنبيان.

ھەر ھە پىرەكى تر لە سەلەف دەلەت: كاتىك مەرۆڭ پۆڭ دەكاتەو، فرىشتەكەو شەيتانەكە لىتى نىزىك دەبنەو، جا ئەگەر دەستى كرد بە سوپاس گوزارى و ناوھىنان و ياد كرنەو ھى خودا، ئەوا شەيتانەكە بە دوور دەنىت و پاوى دەنىت. بەلام ئەگەر بە پىچەوانەو بوو، ئەوا فرىشتەكە ھەلەن شەيتانەكە لىتى نىزىك دەبىتەو.

جا ئەگەر خواپەرست بىت ئەوا بەردەوام ئەو فرىشتەكە لىتى نىزىك دەبىتەو تا دەبىتە دوستى ھەمىشەى بەردەوام فەرمانى چاكە و چاكە خاوى پى دەكات لە دونياو لەكاتى مردن و ناوگۆڭو قىامەتەشدا. ئەو تا خاوى گەرە دەفەر مويە: (إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ * نَحْنُ أَوْلَیَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ... فصلت: ۳۰-۳۱) واتە: ئەوانەى ووتيان "الله" خوامانەو لەسەر ئەو شاپىگايە سەقامگىر بوون ئەوا لەسەر مەگدا دەستە دەستە فرىشتە دادەبەزن بۆلايان و پىيان دەلەن: ھىچ ترستان نەبىت لە داھاتوودا ھىچ غەم و پەژارە يەكتان نەبىت بۆ پابردوو. مژدەتان لىبىت بەو بەھەشتەى خوا بەلەنى پى داو. خاوى گەرەو فرىشتەكان دەفەر مويە: ئىمە يارو ياو ھەر پىشتىوانتانىن لە دونياو قىامەتدا، و مژدەى بەھەشتان لىبىت كە تىيدا ھەرچى دل و دەرونتان ئارەزووى دەكات بۆتان ئامادەى.

به‌م شیوه‌یه فریشته‌کان به‌گشتی فریشته تایبه‌ته‌که‌شی پشت وپه‌نای ده‌که‌ن وده‌ی چه‌سپینن و پشتگیری ده‌که‌ن.

خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبَّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا.. النفال: ۱۲) واته: خوای گه‌وره وه‌حی نارد و فریشته‌کان که‌من یارویاوه‌رتانم ئیوه‌ش دل‌ی برواداران پابه‌ند ودابه‌زینن.

وه‌فریشته‌که له‌سه‌ره‌مه‌رگدا پێی ده‌لێت: مه‌ترسه ناپه‌حه‌ت مه‌به مه‌ژده‌ت لی‌بیت.... ده‌یچه‌سپیننیت. وپشتگیری ده‌کات به‌ ووشه‌و ده‌رب‌پینی جوان وپه‌وان له‌ دونیاو سه‌ره‌مه‌رگ و له‌ناوگۆریش له‌کاتی پرسیارکردنیدا. هیچ که‌سێک نی یه وه‌که‌ ئه‌و فریشته‌یه د‌لسۆزو خه‌م خۆری ئه‌و م‌رو‌فه‌ بی‌ت که‌ هه‌میشه پشت وپه‌نايه‌تی له‌ نوستن وپه‌ناگابوون وژیان وپۆیشتن وه‌اتن وکاروته‌نهادا وه‌به‌رده‌وام به‌رگری لی ده‌کات وده‌جه‌نگیت له‌ د‌ژی شه‌یتانه‌کاندا، وه‌هاوکاری خیروچاکی ده‌کات.

هه‌روه‌کو له (ئه‌ئه‌ر) دا هاتوو به "م‌رف‌وع م‌وق‌وف": (إِنَّ لِلْمَلِكِ بِقَلْبِ ابْنِ آدَمَ لَمَةً وَلِلشَّيْطَانِ لَمَةً فَلَمَّةَ الْمَلِكِ إِيعَادٌ بِالْخَيْرِ وَتَصْدِيقٌ بِالْوَعْدِ، وَلَمَةُ الشَّيْطَانِ إِيعَادٌ بِالْشَّرِّ وَتَكْذِيبٌ بِالْحَقِّ). 'واته: هه‌ریه‌که له‌فریشته‌و شه‌یتانه‌کان شت ده‌خه‌نه دل‌ی م‌رو‌فه‌که‌وه، جا ئه‌وه‌ی فریشته‌که پ‌ال‌پ‌ش‌تیه بۆ چا‌که‌و چا‌که‌خو‌ازی وپه‌پاست زانینه بۆ قیامه‌ت، به‌لام ئه‌وه‌ی شه‌یتان پ‌ال‌پ‌ش‌تیه بۆ خراپه‌و خراپه‌ خو‌ازی به‌پاست نه‌زانینی حه‌ق وپاستی یه.

وه‌هینده ئه‌و فریشته‌یه له‌م‌رو‌فه‌وه نزیک ده‌بی‌ته‌وه ته‌نانه‌ت له‌سه‌ر زاری م‌رو‌فه‌که‌وه قسه‌ی چا‌که‌وچا‌که‌ خو‌ازی ده‌رده‌ب‌رێت و وه‌وت‌ه‌ی پاست وحه‌ق بی‌ژی ده‌خاته سه‌رزاری م‌رو‌فه‌که‌. به‌هه‌مان شیوه گه‌ر که‌سه‌که شه‌یتانه‌که د‌وستی بی‌ت ئه‌وساته له‌سه‌ر زاریه‌وه ووشه‌ی ناشرین وناپه‌وا ده‌رده‌ب‌رێت وه‌انی خراپه‌خو‌ازی ده‌دات.

^۱ - نهم فرموده‌یه (حسن)ه، (ترمذی: ۲۹۸۸) گێڕاویه‌ته‌وه ده‌لێت نهم فرموده‌یه (حسن غریب)ه و نازانین نهمه (م‌رف‌وعه)یان ته‌نها له‌فرموده‌ی.....

تهنانهت ئەم پاستی یە خودی کەسەکان هەستی پێ دەکەن هەروەکو
لەفەرموودە یە کدا هاتوو: (إن السکينة تنطق علی لسان عمرؓ) واتە: بە پاستی
دڵنیاویی لە سەر زاری عمر هەروە دەردەچێت.

وە کاتی یەکیکیان ووتە پاستو دروست و چاکە خوازی دەردەبڕێت، ئەو وێتریان دەبیوت
ئەمە فریشتە کە خستۆتێ سەر زارت، وە کاتی ووتە ووشەی ناپەرەوای دەبیست
دەبیوت ئەو شەیتانە کە ئەم ووتانە خستۆتێ سەر زارت، جا کاری فریشتە
شەیتانە کە لە سەر دڵ و زاریشە.

تاوان ھۆکاری دوورکەوتنەوێ فریشتە و دوستانە کە یەتی

ئەو فریشتە یە کە هەمیشە پشتگیری دەکرد و ھاوکاری دەکرد و دژایەتی ناخەزەکانی
دەکرد بە ھۆی تاوانەوێ لێی دوور دەکەوێتەوێ و هەڵدێت، وە لە ھەمان کاتدا شەیتانە کە ی
لێ نزیک دەبێتەوێ و بەرەو هەڵدێری دەبات.

تهنانهت ئەو فریشتە یە زۆرجار ئەگەر کەسێک شتی ناشیرینی پێ بڵێت ئەو و ئە
دەداتەوێ و بەرگری لێ دەکات. هەروەکو لەم فەرموودە یە دا هاتوو: (اختصم بین
یدی النبی ﷺ رجلان فجعل احدهما یسب الآخر، وهو ساکت، فتکلم بکلمة یرد بها
علی صاحبه، فقام النبی ﷺ فقال: یا رسول الله لما رددت علیه بعض قوله فمت،
فقال ﷺ: کان الملك ینافع عنک، فلما رددت علیه جاء الشیطان فلم اکن لأجلس.)
واتە: دوو پیاو لە بەردەم پێغەمبەر بوو بە ناخۆشیان، یەکیکیان جوینی ناشیرینی
بەوی تردا، بەلام ئەو بێ دەنگ بوو، بەلام دواتر وەلامی دایەوێ. پێغەمبەر ﷺ یە کسەر
هەستا. دواتر لێی پرسی ووتی ئەو پێغەمبەر هەرچەندە ئەو قسە ی بە من ووت تۆ
هەڵنەستایت، بەلام کاتێک من وەلام دایەوێ تۆ هەستایت. پێغەمبەر ﷺ فەرمووی:

^۱ - ئەم فەرموودە یە (حسن)، (أبو داود: ۴۸۹۶) گێڕاوە تیەرە.

فریشته یه ك به رگری لیّ ده ك ردیت به لآم كاتیك وه لآمت دایه وه ئیتر شه یتان هات ، منیش له شوینی وادا دانانیشم .

ته نانه ت له كاتی پارانه وه و نزاكردن بۆ برایه كت به نهینی فریشته كه "ئامین" ده كات ، وه ده لآیت: (لك بمثله^۱... واته تۆش هه روه ها) . وه هه روه ها له كاتی خویندنی سورده تی (الفاتحه) دا ئه و فریشته یه "ئامین" ده كات.^۲ وه كاتیك كه كه سیکی باوه پدار تاوانیك ئه نجام ده دات فریشته كان به تایبه تی هه لگرانی عهرشی مه زن بۆی ده پارینه وه وداوی لیّ خویش بوونی بۆ ده كهن.^۳

هه روه ها ئه گه ر مرقۆ به ده ست نوێزه وه بنویت ، ئه و فریشته كه له ته نیشتیه وه ده بیّت ، وه ده بیاریزیّت هاوکاری ده كات و سه ری ده خات و له هه لمه تی ناحه زان ده بیاریزیّت ، بگه وه ك درواستیكه و میوانیكی ئازیزی وایه . وه ئه گه ر پیزگرتنی میوان یه كیك بیّت له پیداو یستی یه كانی باوه پداریتی ، ئه و پیزنان وخزمه ت كردنی ئازیزترین و به پیزترین میوان ئه بیّ چی بیّت؟ ..

^۱ - ئهم فهرمووده یه (صحیح)ه، (مسلم: ۵۲/۱۷ نووی) و (أبو داود: ۱۵۳۴) گێڕاویانه ته وه .

^۲ - ئهم فهرمووده یه (صحیح)ه، (بخاری: ۷۸۰) و (مسلم: ۱۳۲/۱۴) گێڕاویانه ته وه .

^۳ - ئهم ئایه ته نامازه بۆ ئه و راستی یه ده كات كه ده فه رمیت: (الَّذِينَ يَخْلِعُونَ الْقُرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْحَجِيمِ * رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَجِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْقَوْزُ الْعَظِيمُ.... غافر: ۷-۹) واته: فریشته كان هه لگری عهرش و ته ختی خرای گه وه ، وه ئه و فریشتانه ی به ده وری عهرشدا ده سورینه وه ، هه میسه سوپاس گوزاری خودا ده كهن و باوه ری پته ویان به خودا هه به . وه داوی لیّ خۆش بوون ده كهن بۆ باوه پداران و ده لآین: په ره و ده گار په حه ت و مه ری تۆ ، زانست و زانیاری تۆ هه موو شتیکی پیّ گرتووه ته وه . كه و ابوو خویشیه له وانه ی ته و به یان كرده وه و پاشه گه زبوونه ته وه و شوینی به رنامه كه ت كه و تون ، وه له ناگری دۆزه خ بیان پارێزه . په ره و ده گارا بیان خه ره ئه و باخ و باخانه ی به هه شتی عه ده نه وه كه به لآیت پیّ داو و هاوړی له گه ل ئه و كه سانه ی كه خواناس و چاكن ، له باوك و دایك و هاو سه رو نه وه كانیان . به راستی به ته نها هه ر تۆ خاوه ن بالا ده ست و توانایت .

جا ئەگەر هاتوو ئەو مڕۆڤە ئازاری ئەو ئەو میوانە ئازیزە ی دا بە تاوانکاری و سەرپێچی ، ئەو فریشتە میوانە کە گلهیی و گازنده لە لای خۆی گه‌وره ده‌کات و ده‌لێت: خودا پاداشت نه‌داته‌وه ، و به‌پێچه‌وانه‌وه ئەگەر هاتوو به‌ خواپه‌رسی و ملکه‌چ بوون بۆ خودا پێژت لی گرت، ئەو له‌ خودا ده‌پاڕێته‌وه و نزات بۆ ده‌کات.

ته‌نانه‌ت پێرێک له‌ هاوه‌لان و توویانه: ئێوه فریشته‌تان له‌ گه‌ل دایه هیچ کاتێک لێتان دوور ناکه‌وێته‌وه، جا پێزیان لی بنێن و شه‌رمیان لی بکه‌ن.

وه‌ئهمه واتای ئەو ئایه‌ته پیرۆزه‌یه که ده‌فه‌رمیت: (وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ * كَرَامًا كَاتِبِينَ * يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ... الانفطار: ١٠-١٢) واته: ئێوه چاودێریتان له‌ سه‌ر دانراوه. له‌ فریشته به‌ پێژه تۆمارکاره‌کان. هه‌رچی کارێک ئەنجام ده‌ن ئەوان لای خۆیان تۆما ری ده‌که‌ن وه‌ ئاگاداری هه‌موو کارو گوفتاریکتان.

واته شه‌رم له‌و پارێزگاره به‌ پێزانه بکه‌ن ، و به‌کرده‌وه‌ی ناشایسته ناپه‌هه‌تیان مه‌که‌ن که ته‌نانه‌ت هه‌زناکه‌ن که‌سی وه‌کو خۆتان ببینیت. واته ئەگەر مڕۆڤ به‌بینینی تاوانکاری ده‌بی‌ت ، به‌هه‌مان شیوه فریشته‌کانیش به‌بینینی تاوانکاری ئازاریان پێ ده‌گات و ناپه‌هه‌ت ده‌بن.

٥٦- تاوان هیڤه‌رو پاكی شه‌ری که‌ره‌سه‌کانی له‌ ناوچوونی مڕۆڤ له‌ دونیا و قیامه‌تدا: تاوان خۆی له‌ خۆیدا نه‌خۆشی یه‌کی کوشنده‌یه گه‌ر بێتوو به‌ ته‌واوی توشی مڕۆڤ بێت. هه‌روه‌کو چۆن جه‌سته به‌ خۆراکی باش و چاک به‌هێزده‌بی‌ت ، وه‌له‌ پێگه‌ی ده‌ره‌چه‌وه له‌ سه‌رجه‌م پاشه‌پۆیه زیانبه‌خشه‌کان ده‌ریازی ده‌بی‌ت، جا ئەگەر ئەو ده‌ره‌چه‌انه نه‌بوایه پاشه‌پۆ زیان به‌خشه‌کان به‌هیلاکی ده‌بردن.

دل به‌ باوه‌رو کرداری چاکه‌ زیندوو ده‌بی‌ته‌وه

به‌هه‌مان شیوه‌ش دل پێویستی به‌ خۆراکی تایبه‌تی خۆی هه‌یه تا به‌هێزوپا‌روبی‌ت که بریتی یه‌ له‌ "باوه‌رو کرداری چاکه‌ خا‌زی". وه‌له‌هه‌مان کاتدا پێویستی به‌ ده‌ره‌چه‌یه‌ک هه‌یه بۆ ده‌ریازبوون له‌کرده‌وه ناشایسته‌کان که بریتی یه‌ له‌ "ته‌وبه‌ی نه‌سوح".

نەخۆشى و چارەسەر

جا "نقوى" ناويكە بۆ ھەرسى كاره سەرەكى يەكە (باوەپو كرداری چاكەوتەوبەى نەسوح) ۋە لە پێك ھێنەرەكانى تەقوان. جا ھەريەك لەم سى بنەمايە لاوازيوو و كەمى كرد، ئەوا كزى و كەم و كورتى پوودەكاته تەقواى ئەو كەسە. جا تاوان و تاوانكارى دژەتەقوايە واتە پوختنەر و دژى پێكھێنەرەكانىتى. بگرە ھۆكارى لەناوبردنى ھەريەكەيانە. جا ھەركاتى نەخۆشى تاوان شالەوى ھىنا بۆ مەرقۇ ئەوا كرداریەكانى دەشتويىت و تەوبەكردن پادەگرىت و تەندروستى دل و باوەپ دەشتويىت.

جا بپويستە خۆمان لە نەخۆشى تاوان و تاوانكارى بپاريزين تا دل و دەرونمان سەلامەت دەبىت زياتر لە ۋەى كە جەستەمان دەپاريزين. ھەروەكو شاعيرىك دەلىت:

جسمك بالحمية حضته مخافة من ألم ضارى

وكان اولى بك ان تحمي من المعاصي خشية الباري

واتە: تۆ جەستەى خۆت دەپاريزيت لە ترسى ئازارىكى لە ناكاودا

باشتر وایە لەپێشدا خۆت لە تاوان بپاريزيت لە ترسى خودا

جا ھەركەسىك توانى خۆى بپاريزيت بە گوێرايەلى و دووركەوتنەو لە ياساگەكانى خودا بە تەوبەكردن وەبە لە دەست نەدانى خێر و چاكەخوانى، ئەوا دوور دەبىت لە مەترسى يەكانى تاوان و تاوانكارى.

سزا شەرىعەكانى تاوان

جا ئەگەر كەسىك ئەم سزايانە نەيترساندوو و كارىگەرى لەسەر نەبوو ئەوا با فریايى خۆى بكەوێت.

سزا شەرىعەكان

سزا شەرىعەكان كە خۆى گەر وەرە پێتغەمبەر ﷺ دایانناو بۆ لەتۆلەى تاوانكارى و تاوانباراندا، وەك دەست دزى بپرين و وەهەر وەها بپرين دەست و پێى پێگرو چەتەكردن و بەتالان بردنى مال و سامان و كوشتن و لێدانى قامچى و لەت كردنى پێست لەتۆلەى ھەلبەستنى كارى ناپەرەوا بۆ ئافەرەتانى داوین پاك. وەبەردباران كردنى

پیاویکی زیناکه رو وه دارکاری کردنی گهنجی زیناکه و دوورخستنه وهی بۆ دهره وهی ولات بۆ ماوهی سالتیک وه له سێ داره دانی که سیک که دهست دریتزی بکاته سه رکچ یان دایک یان خوشکی... هتد له نزیکه کانی خانه واده کهی خوی یان هه لگه پانه وه دهست له نوێژه لگرتن.. هه روه ها کوشتنی نیرباز له بکه رو پیکراو... هتد. وه چه ندینی تر له جوړه کانی سزا. که به پیی لیکه وتنه وهی خراپه سزاکه ی بۆ دارپژداوه.

جا هه ر تاوانیک هه لقولوی سروشتی که سه که نه بیت، ته نها سزایه کی. "تعذریر" ی هیه. وه ک خواردنه وهی خوین، یان خواردنی گۆشتی مردوو... هتد، به لام نه گه ر هه لقولوی سروشتی که سه که به بو وه ک زینا نه و سزاکه ی گه وره تره، چونکه مه تر سیدار تره له سه ر به رژه وه ندی گشتی.

لیره دا ته ماشای دانای خوی گه وره بکه له دهست نیشان کردنی جوړی سزاکه، بۆ نمونه نه و نه ندامه ی به کاهیتناوه له و تاوانه دا سزای تایبه تی به رده که ویت هه روه کو له دهست برپینی دزدا هیه، چونکه دزی خراپه یه کی گه وره یه، به لام نه گه ر سزادانی نه و نه ندامی جهسته یه زۆر گه وره تر بوو وه خراپه کانی زیاتر بوو نه و سزاکه ده گۆر دیریت بۆ هه مو جهسته ی. وه ک سزای که سیک که بو هتانیکی ناپه و هه لبه ستیت بۆ ئافره تیکی داوین پاک که له م تاوانه دا زمانی به کارهیتناوه، خۆنا کریت له تۆله ی دا زمانی بپر دیریت، چونکه شوینه وارو خراپه که ی زۆر زیاده له سه ر که سه که، هه ریۆیه به به رکه وتنی سه رجه م جهسته ی به سزای لیدانی حه د دیاری کراوه.

جا نه گه ر ووترا: نه ی بۆ له سزای که سی داوین پیس وزینا کاردا، داوینی نابپر دیریت یان ناشیۆنیریت؟

له وه لامدا و تراوه: له به ر چه ند لایه نیک:

یه که م: به برین یان شیواندنی داوین شوینه واریکی زۆر خراپی لی ده که ویتنه وه که گه وره تره له تاوانی زینا وه له بنپر کردنی وه چه ونه وهی ئاده میزادو به هیلک بردنی نه وکه سه دا.

نه خوشی و چاره سهر

دوهم: داوین وعورهت نه ندامتکی ههستیاری داپوشراوی ئاده میزاده، به برینی یان شیواندنی ئه و ئامانجه ناپیکت له وهی خه لکی به بینینی که سه که په ندو عیبرهت وه ربگریت، چونکه عورهت وداوین داپوشراون و نابینریت.

سی یه م: نه گهر دهستی دزیکی دیارو ناسراو برپدا، نه و دهستیکی تری هیه که ده توانیت کاری پی بکات، به لام داوین وعورهت ته نه یه ک دانه یه به برینی هچیی تر نی یه کاری نه وه بکاته وه.

چواره م: چیرۆخوشی زینا هه موو جهسته ی گرتۆته وه، جا پیویسته هه موو جهسته سزا بدریت نه ک ته نه یه ک نه ندام له له ش.

جا سزای خوای گه وه به جوانترین و پوختترین شیواز داپۆژاوه که به رژه وهندی هه موو لایه ک ده پارێژیت.

پوخته ی مه به ست:

تاوان و تاوانکاری سزای له تۆله دا ده دریت جا سزای شهرعی بیت یان قه ده ری، یان هه ردوکیان پتکه وه، یاخود خوای گه وه به هۆی ته وه کردن و چاکه کاریه وه لێیان خوش ده بیت.

جۆره کانی سزا

سزای تاوانه کان دوو جۆرن:

سزا شهرعیه کان و قه ده رییه کان...

نه گهر سزا شهرعیه کان نه نجام دران به سه رتاوانباردا، نه و سزا قه ده رییه کان هه لده گیریت و نامیتیت یاخود سوک ده بیت، چونکه که م جار خوای گه وه هه ردو جۆری سزاکه ده سه پینیت به سه ر به نده کانی. نه ویش له حاله تیکدایه که سی تاوانبار شایسته ی هه ردو جۆره که بیت. جا هه رکاتیک به ریسه ت هه بوو له به ده م جی به جی کردنی سزاشه رعیه کاند، له و کاته دا سزاقه ده رییه کان دیته کایه وه دوور نی یه سه ختر بیت له وی تریان یان سوکتر بیت، به لام خاسیه تی سزا قه ده رییه کان نه وه یه که گشتی

یہ وہ مووان دہ گریٹہ وہ، بہ پیچہ وانہی سزا شرعیہ کان تابیہ تہ بہ کہ سی تاوانبارہ وہ، چونکہ خوائ گہ ورہ بہ سزا قہ دہ ریہ کان ہہ مووان سزادہ دات۔
 بہ لام سزا قہ دہ ریہ کان: نہوا توشی تاک وکومہ لّ دہ بیّت بہ تابیہ تی وگشتیش، چونکہ ہرکاتی تاوانکاری وسہ ریچی بہ نہینی نہ نجام دراو ناشکرا نہ کرا، نہوا زیان وزہ رری تہ نہا بّ نہ نجامدہ رہ کہی دہ بیّت، بہ لام نہ گہر ہاتوو تاوانکاری وسہ ریچی ناشکراکراو خہ لکی بہ گشتی ریگریان لی نہ کرد نہوا دوور نی یہ ہہ رہ موویان توشی سزای خودای گہ ورہ بین۔

جوڑہ کانی سزا شرعیہ کان

ہہ رہ کو پیشتر پوونمان کردہ وہ کہ سزا شرعیہ کان خوائ گہ ورہ لہ بہ رامبر پادہی زیان و مہ فسہ دہی تاوانکاریہ ک دایناوہ کہ بریتین لہ سیّ جوڑ: (لہ سیّ دارہ دان، برین، دارکاری) ^۱۔

لہ سیّ دارہ دان: بّو دڑی تاوانی "کفرہ" کہ ٹاین تیک دہ دات، وہ زینا و نیربازی یہ کہ وہ چہ تیک دہ دات۔ ^۲

(امام احمد) دہ لیت: لہ دوائ کوشتن من تاوانیکی بہ گہ ورہ تر نازانم جگہ لہ داوین پیسی "زینا" وہ بہ لگہی لہ سہر نہم ووتہ یہ فہرموودہی (عبداللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ)، کہ لہ پیغہ مبرری پرسبوه: (یارسول اللہ ای الذنب اعظم؟ قال رضی اللہ عنہ: ان تجعل لله نداً وهو خلقك، قال: قلت: ثم ای؟ قال رضی اللہ عنہ: ان تقتل ولدك مخافة ان يطعم معك. قال: قلت: ثم ای؟ قال رضی اللہ عنہ: ان تزني بحليلة جارك.) ^۳ واتہ: نہی پیغہ مبرر صلی اللہ علیہ وسلم کام تاوان بہ

^۱ - نہم سزایہ بّو تاوانہ گہ ورہ کانہ، بہ لام بّو بچو کہ کان تہ نہا سہرزہ نشست کردنہ بہینی حالتہی تاوانبارہ کہی۔

^۲ - دیارہ ہہ موو کافر یکیش لہ نیسلامدا ناکورزیت، چونکہ کافر جوڑی ہدیہ۔ تہ نہا شہر کہریان دہ کوژریت کہ ریگرو شہر کہرہ لہ برامبر نیسلامدا، چونکہ کافرمان ہدیہ "مسلم" یہ وہ ہدیہ "متحالف"۔ "وہر گتر"۔

^۳ - نہم فہرموودہیہ (صحیح) ہ، (بخاری: ۴۷۷۷) و (مسلم: ۸۳/۲) نووی گترایہ تیہرہ۔

نه خوشی و چاره سهر

گه وره ترين تاوان ده ژميردرېت؟ فهرمووی: شهریک وهاوړل بڼو خودا برپاردان. دیسان ووتی چیتړ؟ پیغه مبهړ ﷺ فهرمووی: کوشتنی منډال کهه له ترسی برسیتی دا. دیسان ووتی چیتړ؟ پیغه مبهړ ﷺ فهرمووی: زینا بکهیت له گهل هاوسه روحه لالی دراوسی که تدا.

وه خواي گه وره وهك پشت راست كړدنه وهی نه مه ده فهرمیت: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ... الفرقان: ۶۸) واته: هه روه ها نه وانه ی له پرستندا هاوبه شی بڼو خودا برپارناده ن، وه که سیش به ناحق ناکوژن که خودا کوشتنی حرام کړدوه وزینا ناکه ن، به لام نه وانه ی نه م کاره خراپانه نه نجام بدات نه و توشی سزاو نازارو پیسوی ده بیت.

گه وره ترين تاوانه گه وره کان

پیغه مبهړ ﷺ له سهر نه و پرسیاره ی لی کرا جوړه کانی تاوانه گه وره کانی خسته پوو که به م شیوه یه: _

گه وره ترين جوړی شپړک: بریتی یه له هاوبه ش وهاوتایهك بڼو خودا برپارېده یټ.
گه وره ترين جوړی کوشتن: بریتی یه له کوشتنی منډال کهه له ترسی برسیتی دا، که هاوبه شت بیت له خواردن وخوردنه وه.
گه وره ترين جوړی زینا: بریتی یه له زینا کړدن به هاوسه روحه لالی دراوسی که ت.

امام نړوی ده ټیت: لهم فرموده یه دا ده ست نشانی تاوانه گموره کان ده کات که بریت یه له: هاوړل و شهریک بڼو خودا برپاردان، هه روه ها کوشتی به ناحق.

به لام جگه له شهریک په یدا کړدن وکوشتنی ناحق، نیل چی تر هیه له زینا و نیربازی، رپا خوادن "سو" و نازاردانی دایک و باوک، جادوگری، بوختان کړدن به کچانی داوین پاک، هه لپه اتن له بهر کانی جهنگ، وه جوړه کانی تر له تاوانه گموره کان، نه و به یی جوړ وړی ژو نه ندازه وهزکاری تاوانه که یان حوکم و یاسای تایه تی خویانیان هیه، وه کاتیک به مانه ده و تریت تاوانه گموره کان مه به ست لیړه دا وهك نه ویه بلیت له بهر امهر نه مه دا (کارو چاکه گموره کان) هیه، بویه ده و تریت تاوانه گموره کان... والله اعلم. (شرح مسلم: ۸۴/۲).

ابن القيم الجوزی

واته زینا کردن جوری هیه ، جا زینا کردن له گهل ئافره تیکدا که هاوسه رومیردی هه بیئت زۆرگه وره تره له کچیک و ئافره تیک که هاوسه ری نه بیئت، چونکه به ئه نجامدانی ئهم کاره تو خیانهت له حه لالی که سیک ده که یت و سه رجیکه ی ده شیوینیت وه هه رچه نده وه چه و نه وه ی تیکه ل و ده شیوینیت. جا زینا کردن له گهل ئافره ت و هاوسه ری دراوسی که تدا زۆر مه تر سیدارترو گه وره تره له لای خوای گه وره له گهل زینا کردن له گهل سه د ئافره تی بی میرد دا ، چونکه هه ربه وه ی که میرده که ی دراوسیت ئیتر چه ندین ماف پیشیل ده که یت که له هه ره تاوانه گه وره کانه . وه پیغه مبه ری خودا ﷺ ده فرمیت: (لا یدخل الجنة من لا یأمن جاهد بوائقه). واته: ناچیت به هه شته وه ئه وه ی دراوسی که ی له شه پو خراپه ی ئه مین نه بیئت.

جا به ئه ندازه ی دووری ونزیکه که سه کان پێژه تاوانکاریه که گه وره تره ده بیته وه . بق نمونه: ئه گه ر زینا بکه یت به رامبه ر دراوسی که ت، ئه گه ر خزم و که ست بن ئه وا زیاتر له پێژه ی تاوانه که زیاد ده کات له پیشیل کردنی مافی تر...

جا ئه گه ر "میردی ئافره ته که" دراوسیتانه و زینات کردوه له گه لی له مال ده رچوو بیت یان بق شاریک چوو بیت بق "نوێژ" ، خویندنه وه وه رگرتنی زانست ، کار ، جیهاد "ئه وا تاوانه که زیاتر ده بیئت. ته نانه ت ئه گه ر زینا له گهل خیزانی تیکۆشه ریکدا بکه یت که له پیناو خودادا تی ده کۆشیت ، ئه وا له قیامه تدا به تیکۆشه ره که ده وتريت: (خذ من حسناته ماشئت. قال النبي: فما ظنکم؟) واته: به ئاره زووی خۆت له خیر و چاکه کانی به ره چه ندت ده ته وی. وه پیغه مبه ر فه رمووی: ئایا پیتان وایه هیچی بق جی ده هیلتیت؟ واته: ئایا گومان ده به ن له و کاته دا باوک خواخوایه تی مافیکی له لای

^۱ - ئهم فه رموده یه (صحیح)ه، (مسلم: ۲/۲۰ نووی) گێڕاویه ته وه له فه رموده ی (ابی هریره) وه (بخاری: ۶۰۱۶) بهم جۆه گێڕاویه ته وه: (والله لا یؤمن ، والله لا یؤمن، قيل: من یارسول الله ﷺ: الذي لا یؤمن جاهد بوائقه) واته: وه الله ی باوه ری نی یه، والله ی باوه ری نی یه. روتیان: کی ئه ی پیغه مبه ری خودا ؟ فه رمووی: ئه و که سه ی درواسی که ی له شه ی پارێزراو نه بیئت.

^۲ - ئهم فه رموده یه (صحیح)ه، (مسلم: ۱۳/۴ نووی) گێڕاویه ته وه.

مندالە که ی بێت تا لێی وەر بگرتتەو، ئایا له وکاته ناپه‌حه‌تا هیچ خێرێک بۆ کابرای زیناکەر ده‌هێلێتته‌وه؟ بێ گومان نه‌خێر.

جا ئه‌گەر ئه‌و ئافره‌ته‌ی زینات کرد له‌گه‌ڵیدا له‌کەس وکاری خۆت بێت، ئه‌وا تاوانه‌که زیاتر ده‌کات به‌وه‌ی که خیانه‌ت وناپاکیشته‌ی کرد له‌ خزم وکەس وکاره‌که‌ت. وه‌ ئه‌گەر که‌شی زیناکەر خێزانداری بێت، ئه‌وا تاوانه‌که زیاتر گه‌وره‌تر ده‌بێت له‌سه‌ری. خۆ ئه‌گەر زیناکەر به‌ته‌مه‌ن وپیربێت، ئه‌وا له‌مه‌مووی خراپ‌ترو گه‌وره‌ترو مه‌ترسیدار‌تره‌. وه‌ به‌یه‌کێک له‌و سێ که‌سه‌ داده‌نرێت که‌ خوای گه‌وره‌ له‌ پۆژی قیامه‌تا ته‌ماشایان ناکات، نه‌قه‌سیان له‌گه‌ڵدا ده‌کات وه‌ نه‌ پشتیوانیان ده‌کات و سه‌زایه‌کی سه‌ختی بۆ بپارده‌دات که‌ پێغه‌مبه‌ر ده‌فه‌رمێت: (ثلاث لا یکلهم الله یوم القیامه‌ ولا یزکیهم. قال ابو معاویه: ولا ینظر الیهم ولهم عذاب الیم: شیخ زان، وملك کذب، وعائل مستکبر).^۱ واته‌: سێ که‌س له‌ قیامه‌تا خوای گه‌وره‌ نه‌قه‌سیان له‌گه‌ڵ ده‌کات نه‌

^۱ - ئهم فهرمووده‌یه‌ (صحیح:ه)، (مسلم: ۱۱۶/۲) گێڕاوه‌یه‌وه‌ له‌ فهرمووده‌ی (ابی هریره).

وه‌ (امام نووی) ده‌لێت: قه‌ه‌ی چاکه‌و باشه‌یان له‌گه‌ڵدا ناکات، به‌لکو به‌زمانی توندو تیز و توره‌یه‌وه‌ قه‌ه‌یان له‌گه‌ڵدا ده‌کات. وه‌ جه‌ماوه‌ری رافه‌کاران "جمهور المفسرین" پێان وابه‌ که‌: مه‌به‌ست له‌وه‌ی که‌ قه‌ه‌یان له‌گه‌ڵدا ناکات، واتا به‌شیوازی که‌ نادوێت تا سوڤمه‌ند و دل‌خۆش بن. وه‌ ووتره‌وه‌ که‌: فریشه‌کان پێشوازیان لێ ناکه‌ن و به‌خێره‌تیا ناکه‌ن.

وه‌ مه‌به‌ست له‌ "ته‌ماشایان ناکات" واته‌: روویان تی ناکات، چونکه‌ ته‌ماشاکردنی خوای گه‌وره‌ له‌و رۆژه‌دا واتای رۆاندنی سۆز و میهره‌بانی بۆیان.

وه‌ مه‌به‌ست له‌ "پێشوازیان ناکات" (زجاج) ده‌لێت: واتا ستایشیان ناکات. وه‌ ووتره‌وه‌: واته‌ پاکیان ناکاته‌وه‌ له‌ پسی و ژه‌نگی تاوانکاری.

وه‌ (قاضي عیاض) ده‌لێت: ئه‌مه‌ ژه‌نگی مفرسی یه‌ هه‌ر سێکیان جه‌وره‌ تاوانیکیان نه‌بم‌ داوه‌ که‌ نه‌ ده‌بوو پێان کردایه‌، چونکه‌ دووری هه‌یه‌ له‌ نێوان خودی خۆیان و تاوانه‌که‌یاندا، چونکه‌ هیچ پێوستیان پێان نی یه‌ و بیا نووی نه‌بم‌ دانسی ئه‌م تاوانه‌یان نی یه‌، له‌ کاتی که‌دا پێوست بوو هه‌ر سێکیان زیاتر روویان بکاردایه‌ت خوای گه‌وره‌.

بابه‌تی "پیری زینا که‌ر" که‌ ژیری به‌ره‌و پوختی ده‌جیت و جه‌زو ناره‌زووی که‌م ده‌یتته‌وه‌ و ته‌مه‌نی به‌سه‌ر چووه‌و له‌ مردن نزیک بووه‌ته‌وه‌، له‌مه‌مان کاتدا جه‌زو ناره‌زووی سێکی ته‌نگی پێ هه‌ل چنیوه‌ وه‌ک لاوتیک، پاشان که‌ جه‌لالی خۆی هه‌یه‌ بۆ په‌نا ده‌بات بۆ ئه‌م کاره‌.... بڕوانه‌ شه‌رحی نووی بۆ "مسلم: ۱۱۹/۲).

پشتیوانیان دهکات "معاویه دهلیت" و نه ته ماشایان دهکات، و سزایه کی توندوتیژیان ههیه بریتی یه له: پیریکی زیناکه، دهسه لاتداریکی درۆزنکار، هه ژاریکی لووت به رزو خۆ به زل زان.

جا کات وشوین وجیگاش پۆلی خۆی ههیه له زیادکردنی قه باره ی تاوانه که دا. بۆنمونه نه گهر ئه و تاوانکاریه له مانگی حهرام و پرده مه زاندا بیت، یا خود له شاری مه ککه ی پیروژدا بیت، یان کاتیکی مه زن و پیروژ له لای خودا گهره بیت و هه کاتی نوێژیان گیرا و قبول بوونی نزا... که واته به پیتی ئهم هۆکارانه کاریگهری زیادوکه می یان گهره یی و بچوکی قه باره ی زیانی تاوانه که دهرده که ویت و پله دارده کریت. خودا پشت و په نامان بیت.

حیکمهت و دانایی له برینی دهستی دزد^۱

خوای گهره دهست برینی دزی کردۆته سزایه ک بۆ ئه و به دکاریه و تاوانکاریه ی که له شتیه و دیمه نی پشیل و ماردایه که ههر نازانیت چۆن و له کوێ پیدایه دهن و کاری چه په لی خۆی نه نجام دهدات و به ره می ماند و بوون و هه ول و کۆششی چه ندین ساله ی مرۆفه کان به ناحقه ده بات و مالی خه لکی کاول دهکات. هه ربۆیه خوای گهره سزای داوه به برینی ئه و نه دنامه ی که کاری دزی پی نه نجام دهدات، و سزای کۆشتن و دارکاری له م دور خستۆته وه.

^۱ - تیبینی ئه وه ده کریت که هه موو دزیک دهستی نابریته وه، چونکه سیاقی ئایه ته قورئانه که به (السارق والسارقة) واته سه ره تای به (الف ولام) ی معریفه دهست پی کردووه. واته که سیک که پشه ی هه می شه یی بریتییت له دزی وه ناسرایت به م کاره چه په له. وه دور بیت له سه رده می گرانی و نه هه مه تی و برستی و وه یسانووی ته راوی نه ییت له سه ر نه نجام دانی ئهم کاره، چونکه له سه رده می خه لیفه عومهری کوری خه تاب ئهم حوکمی دهست برینی دزه هه لگیرا به مه زی بلا و بوونه وه ی بی کاری و برستی و گرانی به سه ر و لاتدا. "وه رگیر"

جۆره‌کانی که‌فاره‌تی تاوان

خوای‌گه‌وره بۆ لێ‌خۆش بوون له‌تاوانه‌کان که‌فاره‌تی داناوه وه‌ک به‌رامبه‌ریک و نیه‌ت سافی‌ه‌ک بۆ لێ‌خۆش‌ببون له‌ تاوانه‌کان. هه‌روه‌کو سێ جۆر سزا هه‌یه له‌ هه‌موو تاوانه‌ گه‌وره‌کان. به‌ هه‌مان شێوه‌ش سێ جۆره‌ که‌فاره‌ت هه‌یه که‌فاره‌ت هه‌یه که‌ بریتین له‌ (پزگارکردن - خواردن دان-پۆژووگرتن) پزگارکردن مه‌به‌ست لێی -زۆرگارکردنی به‌نده‌یه‌که‌ مرۆڤی‌کی کۆیله‌ ئازادی بکه‌یت وه‌نان دان و خواردن و به‌خشاندنه‌وه

به‌شه‌کانی تاوانکاری به‌ پێی که‌فاره‌ته‌که‌ی

خوای‌گه‌وره تاوانکاریه‌کانی کردووه به‌ سێ به‌شه‌وه.

به‌شی یه‌که‌م: که‌ سزای حه‌د (الحد) ی بۆ داناوه پێویستی به‌ که‌فاره‌ت نه‌کردووه.

به‌شی دووهم: پێویستی به‌ (حەد) نه‌کردووه له‌ بری ئه‌وه که‌فاره‌تی بۆ داناوه. وه‌کو تاوانه‌کانی (چونه‌ لای خه‌زان له‌ پۆژانی مانگی په‌مه‌زان) و کاتی ئیحرام پۆشین له‌ حه‌ج و عه‌مه‌ره‌ دا) وه‌ کوشتنی بێمه‌به‌ست و سوێند خواردن به‌ درۆ.

وه‌ به‌شی سێ یه‌م: که‌ نه‌ پێویستی به‌ که‌فاره‌ت هه‌یه وه‌ نه‌ (حەد) یش که‌ ئه‌مه‌ش ده‌بیته‌ دوو به‌شه‌وه:

١. ئه‌وانه‌ی که‌ قه‌ده‌غه‌ کردنیان سڕوشتی‌یه‌و هه‌ر له‌ سڕوشتی مرۆڤ دان نه‌شیاوه وه‌ک: خواردنی پێسایی و خواردنه‌وه‌ی میز و خوین.

٢. جۆری‌که‌ مه‌فسه‌ده‌و خراپه‌که‌ی که‌ متر بێت له‌ ئاستی ئه‌وه‌ی که‌ پێویست به‌ (حەد) بکات، وه‌ک نه‌ز کردن و ماچ کردن و به‌رکه‌وتن، قسه‌کردن-وه‌ دزی بچوک (دزینی پاره‌ی که‌م) و هاوشێوه‌کان.

ئەو جۆرەى كە كە فارەتى پىۋىستە

ئەو جۆرەى كە كە فارەتى پىۋىستە سى جۆرە:—

يەكەم: ئەو كارەى كە لە بنەپەتدا موباحە وپېيىدراو، بەلام دواتر لە كاتىكدا يان دواتر بۆ ماو، يەك قەدغەو حەرام كراو. وەكو چوونە لای خىزان لە كاتى ئىحرامى حەج وپۇڭوگرتندا. بەلام زانايان لە چوونە لای ئافرەت لە كاتى "بى نوپى-سوپى مانگانە" دا، ناكۆكن كە ئايا لەم جۆرەيە يان حوكمى جىياوازترە. ئەمە لە بابەتى سەرزەنشەت كراو، كانە. "زواجەر"

دووم: كارانىك وەكو "نەزىر كەردن بۆ خودا يان سويند خواردن يان پەيماندا نىك بە خودا" يان حەرام بوو، يەك كە بىەو پىتە لە لائى بكات، ئەوا لە سزايدا خاى گەورە كە فارەتى بۆ داناو، وەناو، ناو (تەلە)، جا ئەم كە فارەتە تاوانى ئەو بى پىزى يە ناسپىتە وەكە سويندى بەدرو بە خودا خوار دوو، وەكو هەندىك لە زانايان گومان دەبن. چونكە دەگونجىت سويند خواردن واجب پىت، وە هەندىك حالە تىش "موسە حەب" پىت يان "مباح" پىت، بەلكو كە فارەتە كە لە لائى كەردنى بە ئىنە كە يە. ئەمە يان لە بابەتى لە لائى كەردنى "تەلە".

سى يەم: ئەو شتەنى كە پىۋىستى بە قەرەبوو هەيە وەك كوشتنى بى مەبەست، كوشتنى بى مەبەست لە پاك كەردندا هەرچەندە باتاوانىش نە پىت. كە ئەمانە لە بابەتى قەرەبوو، كانە "الجوابر".^۱

هېچ كاتىك ئەسزاي تاوانكارىدا ئەم شتەنە كۆنابىتە وە

لە سزادانى كەسى تاوانكاردا هېچ كاتىك لە يەك كاتدا حەد و سەرزەنشەت كەردن كۆنابىتە وە. ئەو هەي پىۋىستى بە سەرزەنشەت ئەوا حەدى ناو پىت. ئەو هەيشى حەدى

^۱ - كە فارەتى ئەم جۆرەيان: زواجەر-سەرزەنشەت كراو، كانە. تەلە: لە لائى كراو، كانە، جوابر: قەرەبوو كراو، كانە. بىروانە (فتح البارى: ۸۰/۱۲، ۱۸۴، ۱۸۶).

نه خوشی و چاره سهر

ويست سهرزه نيشتي ناوټ. وه هره ها نه گهر كه فاره تي ويست نه وا پټويستي به حد ني يه، وه نه گهر هدي ويست نه وا پټويستي به كه فاره ت ني يه.

نايا سزاي سهرزه نشت كردن تعزير و كه فاره ت كوده بيه ته وه له تاوانيكدا كه پټويست به حد نه كات؟

وهك چونه لاي خيزان له كاتي ئي حرام و پوڅو و گرتندا وسوږي مانگانه دا "حه يز" كه پټويستي به كه فاره ت هه يه. له م باره دا دوو بچوون هه يه:

وتراوه كه: پټويستي به سزاي "تعزير" هه يه كه ياساكانى پيشيل كردووه كه چووه ته لاي خيزاني له كاتي هه يزدا.

وه وتراوه كه: پټويست به "تعزير" ناكات ته نها كه فاره تي هه يه، چونكه كاره كه ده سږپته وه و قهره بوو كراوه ته وه.

سزا قه ده ريه كان

سزا قه ده ريه كان دوو جوړن. جوړيكيان تاييه ته به دل وده رون، وه جوړه كه ي تريان تاييه ته به جهسته و مال و سامان.

۵۷- سزا قه ده ريه كانى تاييه ت به دل؛

نه وه ي تاييه ته به دل له كان دوو جوړن:

يه كه ميان: ئيش و نازار به دل ده كات.

دووه ميان: پيگرتن و بن بركردنى نه و شتانه ي كه ژيانى دليان به دهسته. جا نه گهر نه م حاله ته پوييدا نه واده كانى دروست ده بن. جا نازارو ئيشى دل له هه موو ئيشه كانى تر به ئيش و نازار تره و بنه پرتى سزاي جهسته يه. جا نه م سزايه كه م وزيا د ده كات، له دل وه بق جهسته ده چيټ و له جهسته شه وه بق دل ده چيټ. جاكاتيك ده رون و پوچ له جهسته جيا ده بيه ته وه نه و كاته سزاكه تاييه ت ده بيه ت به دل وده رون كه پټي ده و تر يټ سزاي گوږ ياخود جيهانى به رزه خ. كه سزاي نه م جيهانه وهك سزاي جيهانى دونيا وايه.

جۆره کانی سزا قه ده ریه کان له سهر جهسته

۵۸- سزا قه ده ریه کان به سهر جهسته دا:

دیسانه وه ئه م جۆره سزایه ده کریتته دوو به شه وه: _

جۆریکیان له دنیا دایه ، وه جۆره که ی تریان له قیامه تدایه . وه سه ختی و به رده وام بوونیان به نده له سهر پێژهی و جۆر و نۆری به رته نجامی ئه و خراپیه ی که لیتی که وتوو ته وه . وه له بنه پره تدا نه له دنیا و نه له قیامه تدا شه پو خراپه کاری نی به ته نها تاوانکاری و سزا که ی نه بیته . وه بنه پره تی هه موو تاوانیکیش شه پو خراپه ی ده روون و به دکر داریه که ناوی خراپه و شه پ بپواته وه به سهر هه موو یاندا . وه ههر ئه و دووانه یه که پێغه مبه ر ﷺ هه میشه له سه ره تای وتاره کانیدا پشت و په نای ده به ست به خودا له مه ترسیاندا که ده یفه رموو: (ونعوذ بالله من شرور انفسنا ، وسیئات اعمالنا) .^۱ واته: په نا به خودا ده گرین له شه پو خراپه ی ده رویمان و به دکر داری کردوه کانمان .

جا به دکر داری کردوه وه کانمان "سیئات الاعمال" به شیکه له به شه زۆر خراپه کانی ده روون، واته ده روون "نفس" سه رچاوه ی هه موو خراپه یه که .
واتای برگه ی (وسیئات اعمالنا) له فهرمووده که:
له واتای ئه م برگه دا پای جیاواز هه یه که ئایا مه به سستی ته نها "کاره خراپه کانمانه"؟ وه ک بلیتی باسی لقیک بکات له بنه مایه ک له په گه زی خۆی؟ یا خود پیتی (من) بۆ زیاتر خستنه پووکاره که هاتوو؟

پایه ک هه یه ووتراوه: واتاکه ی له وه دا کۆبووه ته وه که په نا به خودا ده گرم له هه موو شه پیک که سه رچاوه ی ده روونه که مایه ی هینانی به لاوسزایه بۆ سه ر مرقۆ. جا

^۱ - ئه مه به شیکه له فهرمووده یه کی درێژی (صحیح) (اصحاب السنن) وه که سانی تشریش گێراویانه ته وه . وه شیخ البانی ده لیت: وه به راستی سه لیتراوه له پێغه مبه ره وه که ئه م فهرمووده یه ی فیری هاوه لانی ده کرد که له ووتار و ده ست پیک گوتاره کانیدا ییتمه وه وه ک پشه کی یه ک پشتی بۆ به ستن له داواکاریه کانیدا . ۱ ه، پروانه (مقدمه حقیقه الصیام: ص ۹).

مەبەست لىرەدا پەناگرتنە لەسەرچاوە و لقەکانى شەپوخراپە و مەبەستەکان و بەرئەنجامەكەى. ھەريۆيە كاتىك فرىشتەكانىش بۆ باوەپداران دەپارێنەو (وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتُهُ... غافر: ٩) واتە: خوادايە لە خراپە و خراپەكارى بىيان پارێزە، وە ھەركەسىكت لە خراپە و خراپەكارى پاراست واتە پەحم و مېھرى خۆت پۆاندووە بەسەريدا.

جا ئەم نزاىە لەم ئايەتە پىرۆزەدا دووشتى لەخۆ گرتووە:

يەكەمیان پاراستنيانە لە خراپەى كرده وەكان ، دووهمیان لەتۆلە و سزای خراپەى كرده وەكان كەژيانى مەژۆ دەشیۆينىت. جاكە واتە ھەركاتىك خودای گەورە مەژۆى پاراست لە بەدكارى، ئەوا راستەوخۆ دەپارێزىت لەتۆلە و سزای بەدكارىەكانىشى. ھەرچەندە ئەم ئايەتە پىرۆزە ئاماژە بۆ ئەو دەكات كە بۆ تى نەكە و تن لەتۆلە و سزای كارەكانمان، پىويستە خۆمان لە خراپەكارى بپارێزين و خۆى گەورەش بمان پارێزىت.

جا ئەگەر ووترا: مەبەست لەم نزاىە پاراستنى مەژۆ لەسزاكانى دۆزەخ، كە واتە خراپەكان "السَّيِّئَاتِ" مەبەست لى خراپەكارىيە و بەدكارى يە، واتە ئەوەى فرىشتەكان بۆت دەپارێنەو ھەمان مەبەستە كە پيغەمبەر ﷺ پەناى گرتووە لى. جا لىرەدا ووشەى (يَوْمَئِذٍ) واتە لەو پۆزەدا پەدى ئەم بۆچوونە نادىرئەو، بەلكو مەبەست لى پاراستنى لە خراپەكارى و بەدكارى يە لەو پۆزەدا، كە برىتە لە خراپەكان لەدەروندا.

وە ووتراو: پاراستن لە خراپەكان دوو جۆرە:

١. پاراستن لە ئەنجام نەدانى بەدكارى و خراپەكارى.
 ٢. پاراستن لە تۆلە و سزای بەدكارى ئەگەر ئەنجام درا ، بەلىخۆش بوون.
- كە ئەم ئايەتە پىرۆزە ھەردوو داواكارىەكەى لەخۆ گرتووە.

جا با له ناوه پۆکی ئەم داواکارییهی فریشتەکان ورد بینەو له و ئایەتە پیرۆزەدا.
چۆن چۆنی باسی گەورەیی باوه پوخواوە پداران دەکەن و کردەوێ چاکە دەنرخێن
وداواى لى خۆش بوون بۆ باوه پداران دەکەن و له ميانەى نزاو پارێنەوێ کە یاندا له
خودای میهرەبان دەپارێنەوێ کە خاوەنى زانست و سۆزو میهرەبانى یە. زانیارە
بە لاوازی مرۆف و سەر سەختی دوژمنە کە یان، بە حەزو ئارەزووە کانیان، بە سەرچاوەی
تاوانە کانیان. کە بە میهرەبانى وزانیاری خۆی کاتێک کە کۆرپە لەی لەسکی دایکیدا
گەورەى کردن و وە سۆزو پەحمەتی بە سەردا پشتن، ئەو سۆزو پەحمەتی کە
هەموو جیهان و هەموو شتیکی داپۆشیوێ. کە پەحمیان پێ بکات وە باوه پداران
وێکەتەرستان توشی سزای کارە کانیان نەبن، چونکە خۆی گەورە خاوەنى
فراوانی پەحمەتە. هەرکە سێک ئەو سۆزو میهرەبانیه نە یگرێتەوێ، ئەوا بە دکارترین
و سەرلێشی و او ترین مرۆفە، وە دواتر دەپارێنەوێ تا خای گەورە لە تەو بە کاران
خۆشبێت، کە بوونەتە پێبوارى کروانى خواپەرستی و دەست بەردارى خراپەکارى
بوونە، دواتر داواو نزا دەکەن کە خۆی گەورە لە تۆلە و سزای دۆزەخ پارێزداویان
بکات وە باوه پداران بە خۆیان و هاوسەرە کانیانەوێ بە بەهشتی بەرین شاد بکات.
خۆی گەورە خاوەنى بەلێن و پەیمانی خۆیەتی و وە بەلێنی بەهشتی پێ داوون
بەهزی کۆمەلێ مۆکارەوێ.

پوخته کە ی بریتی یە لە پارێنەوێ و نزاى فریشتەکان بۆیان کە خودا پەحم و بەزەبیان
بە سەردا بپێنێت وە بەوێش لە کارە کانیاندا سەرکەوتووبن تا فریشتەکانیش
لە پوانگەى کارە کانیانەوێ بۆیان بپارێنەوێ. پاشان فریشتەکان کۆتایی
نزاو پارێنەوێ کە یان بەم بێرگە پیرۆزە تەواو دەکەن. (إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) واتە:
بەپاستی تۆ عەزیز و دانای.

جا "عزیز" لە (عزەتەوێ) هاتووە، کە کەمالی هیژو قودرەتە. وە دانایش "الحکیم"
لوتکە و کەمالی زانیاری و زانستە. کە واتە بەم دووسیفەتە پیرۆز و شکۆیە خۆی

نه خوشی و چاره سهر

گه وره بپیارو فرمان ددهات وه کاره کان یه کلا ده کاته وه، که سه رچاوه ی هه موو دروست کردنیک وشه ریههت وفه رمانیکه .

پوخته ی مه به ست:

تۆله وسزای خراپه کاری جۆراوجۆره له سزا شه ریهه کان ووسزاقه ده ریه کان که توشی یان دل ده بیت یاخود جهسته ،یاخود هه ردوکیان له یه ک کاتدا ، وه هه روه ها سزاکانی ژيانی به رزه خ له پاش مردن، وه سزاکانی جهسته له پۆژی هه شردا. جا تاوانکاری خالی نی یه له سزا ،به لام که سی تاوانکار وه ک سه رخۆش و بی هۆش وایه هه ست به نازارو ئیش ناکات تاکاتی که به ناگادیته وه. جا که له که بوون وکۆبوونه وه ی سزاکان له سه ر یه کتری ،نمونه ی زۆر مانه وه ی سوتاوه له نیو ناگردا، وه مانه وه ی خنکاو له نیو ئاودا.

جا زۆر که سی تاوانکار هه ست به خراپه کانی ناکات ، چونکه هیچ دیارده یه ک هه ست پی ناکات، به لام نازانیت که نه مه که مه ندکیش کردنه وه ک کاری له سه رخۆی ژه مری کوشنده وایه له نیو جهسته دا. جا نه گه ر زوو فریای چاره سه رکردن که ویت، نه و به ره وچاک بوونه وه ده چیت گه ر نا نه و نه وه به ره و هه لدیرو تیاچوون هه نکاوده نیته. جا به هه مان شیوه که له که بوون وکۆبوونه وه ی تاوان له سه ر تاوان مرۆف توشی تیاچوون ده کات... په ناده گرین به خوا.

جۆره کانی سزاقه ده ریه کان له سه ر دل

لیره دا هه ندیک له تۆله وسزاکان ده هیتنه وه یاد که له به ره نه نجای تاوانکاریدا دروست ده بن به ئومیدی نه وه ی بیتنه مایه ی هه له اتن ودرگرتن له تاوان و تاوانکاران.

۵۹- تاوان مایه ی په رده پۆش کردنی دل و بیستن و بینایی یه :

تاوان دله کان داده خات ومۆری بی ناگیی لی ددهات وه بینایی کوێرده کات وگوێیه کان که پرده کات هۆشو ههستی مرۆف له ناوده بات یادی خودا بیرده باته وه،

وهرؤف خودی خویشی له بیر دهکاو دلّه کان ژهنگاوی دهکات ، سنگ وئاسق و بیره سکه دهکاته وه . دهر دو نه خویشی و به لا به سهر دل وجهسته دا دهبارینیت و ئاره زووی جله وی دهسه لات به دهست دههینیت ، پاستیه کان له دهست ده دات . مهروه کو (امام احمد) دهگپیتته وه که (حذیفة بن الیمان) دهلّیت: دلّه کان چوار جۆرن: دلّیکی خاوین و پرشنگ دار که دلّی باوه پداره ، وه دلّیکی تاریک و په رده پۆش کراو که دلّی بئ باوه په ، وه دلّیکی نه خویش و شکست خواردوو که دلّی دوپووه کانه . وه دلّیک که هه میشه له نیوان دوو جه مسهر دایه ، جه مسهری دوپووی وه جه مسهری باوه پ، جاکامیان زال بوون سهر نه نجامه که ی بهنده له سهری .

۶۰- تاوان ده بیته هوئی نه هیشتنی گوپرایه ئی وته مه ئی له په رستندا :

۶۱- تاوان دل کوپر و که پولال دهکات :

تاوان دل ژهنگن دهکات و په رده پۆشی دهکات له به رامبه ر به حق و حق ویستی و پاستی کوپرو که پولالّی دهکات ، پاستی به ناپاستی دههینیت و پووناکی به تاریکی و به به پیچه وانه وه ، چونکه هۆش و هۆشیاری دل له دهست ده دات . له و کاته دا چا ندّی که سیکی نابینا له په نگه کان تی دهگات . وه چهنده که پ له ناسینه وه ی دهنگه کان دهگات وه چهنده لال ده توانیت ئاوازی جوان بچریت و وشه ی جوان ده بریت . نه ویش هینده ی نه مانه له حق و حق ویستی دهگات و دهیناسیتته وه .

دواتریش کوپرو که پولالّی دل دهگوازیتته وه بۆ نه دنامه کانی جهسته ، چونکه هۆشیاری و بینای پاست و دروست له دل و دهروندایه . وه خوای گه وره ده فهرمیت : (فَالْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ . الحج: ۴۶) واته : جاوه نه بیت هه ر چاوان کوپرو نابینا بویت ، به لکو نه و دلانه کوپر ده بن و له سینه کاندان "چونکه هه ر پواله ت دههینیت و ناوه پۆک لیك ناداته وه " .

جا نه م ئایه ته مه به سستی له وه نی به که به هیچ شیوه یه ک چاو کوپرو نابیت و نابینا نابیت ، نه وه تا له شوینیکی تر دا له باسی باسی حوکی کاری شه رعی دا

نه خوشی و چاره سهر

ده فهرمیت: (لیس علی الأعمی حرج... النور: ۶۱) واته: له کاری شه رعیدا کوپرونابینا گله بیان له سهر نی یه.

هروه ها ده فهرمیت: (عَبَسَ وَتَوَلَّى * أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى.. عبس: ۱-۲) واته: پیغه مبه رپوی گرژ کردو پوی وه رگیترا، کاتیک بپواداریکی کوپرهات بۆ لای. به لکو مه به ست لیره دا هوشیاری و بینایی راسته قینه و دروسته که له دلدایه^۱، هه ر بۆیه پیغه مبه ر ده فهرمیت: (لیس الشدید بالصرعة، ولكنه الذي يملك نفسه عند الغضب.)^۲ واته: به هیز نه و که سه نی یه که زۆرانبارو پالّه وان بیت، به لکو نه و که سه یه که له کاتی توپه یدا خوگر بیت..

هروه ها ده فهرمیت: (لیس المسکین بالطواف الذي ترده اللقمة واللقمتان، ولكن المسکین الذي لا یسأل الناس، ولا یفطن له فی تصدق علیه.)^۳ واته: مه ژارو فه قیر نه و که سه نی یه که ده رۆزه ده کات لیره وه لوی پارویه ک یان دوو پاروی بدریت، به لکو مه ژار نه و که سه یه که ده رۆزه ناکات داوا له که س ناکات، وه که سیش ههستی پی ناکات که هه ژاره تاخیری پی بکات.

پوخته ی مه به ست:

تاوان دهر دو به لایه که یه دل کر مه پیزو ژه نگاوی ده کات وه له پاستی و کوپرو که پولالی ده کات.

۶۲- تاوان ده بیته مایه ی پۆچوونی دل بۆ ناسته نزمه کان:

دل خوی گهره پیزی لی ناوه و کردویه تیه جیگایه کی پیرۆز، که خوشه ویستی وترس و بینی خوی تیدا پواندوه. وه جیگه ی چه که ره بوونی بیروباوه پی پاک و بی

^۱ - نه وه تا مه حوی شاعیر ده لیت:

سهر که جۆشیکی نه بی، زر که تالم بۆچی یه

دل که جۆشیکی نه بی، شیشه ی به تالم بۆچی یه " وه رگیترا"

^۲ - نهم فهرموده یه (صحیح ه)، (بخاری: ۶۱۱۴) وه (مسلم: ۱۶۶/۱۶ - نووی) گیترا و یانه ته وه.

^۳ - نهم فهرموده یه (صحیح ه)، (بخاری: ۱۴۷۹) وه (مسلم: ۱۳۲/۷ - نووی) گیترا و یانه ته وه.

گه رده که هه میسه به یادی خودا نارام و هیمن دلنیا بیت. وه به کرده وه جوانه کانی به رزده بیته وه تا ده گاته ئاستی عهرشی مه زنی خودا له ئاسمانی میهر و سوژی خودادا مه له ده کات، به لام به هۆکاری تاوان و تاوانکاری و سه ریچییه وه، ئاستی نزم ده بیته وه و به پۆخی خواره وهی خواره وه دا "ئاسته نزمه کان" پۆده چیت. که هه میسه ده بیته جیگه ی شته پرپوچ و قیزه ونه کان.

٦٣- تاوان دل کویر ده کات:

هه روه کو چون وینه پهش و کویر ده بیته وه، دواتر ئه و دل به پوناکی نامینیت و وه له دلی ئاده میزادیکه وه ده گۆپییت بۆ دلی ئاژه لیک که دواتر له ئاکاری خاونه کهیدا پهنگ ده داته وه.

جا هه ندی دل هه یه خوای گه وره کویری ده کات وه له سه ر شیوازی "به راز" ده رده که ویت که لیک چون هه یه له نیوان ئه و ئاژه له و کاری ئه و که سه دا. وه هه یه له و دلانه ده چیته سه ر ئاکاری "سه گ و گویدریژ و مار و دوشک"، ئه مه لیکدانه وه ی (سفیان بن عینه) یه بۆ ئه م ئایه ته پیروژه که ده هه رمیت: (وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ... الأنعام: ٣٨) واته: هه ر زینده وه رو گیانه وه ریک به سه ر زه ویدا بپوات، وه هه ر بالنده یه ک به باله کانی بفریت، وه کو ئیوه خاوه نی گه ل و ئومه تن.

که "سفیان" ده لیت: مرۆڤ هه یه دلی له سه ر ئاکاری شیره، وه هه یانه له سه ر ئاکاری سه گ و به رازو گویدریژ، وه هه یه له سه ر شیوه ی تاوس دا به جل و به رگیدا خۆی ده نوینیت، هه یه وه کو گویدریژ بارکراوه وه هه یانه وه کو که له شیره، وه هه یه له پوح سوکیدا وه ک کۆتروایه، وه هه یانه وه کو مه پ هه ر خیر و پیت و فه پن. وه هه یانه وه کو پپوین له مامه له وکاردا، وه خوای گه وره که سانی گیل و گه وجی هه ندی جار به گویدریژ چوواندوه، وه هه ندی جاریش به سه گ و ئاژه ل.

ئەم لیک چوونانە لە ناخەوه‌دا زۆر بە‌هێز دە‌بی‌ت تا کاریگەری هە‌یه لە‌سەر ئاکارو پو‌خسارو مامە‌ڵە‌ی ئە‌و کە‌سانە کە م‌ر‌و‌فی ورد‌بین و‌خا‌وه‌ن ف‌یراسە هە‌ستی پ‌ی‌ ده‌کات. کە‌هە‌ندێ ج‌اریش و‌ینه‌و پو‌خساریان چو‌وه‌ته‌ سەر ئە‌و جۆره‌ ئا‌ژە‌ڵە کە‌له‌ می‌ژو‌ودا پ‌و‌و‌یدا‌وه کە‌خو‌ای گ‌ه‌وره‌ بە‌سەر جوله‌کە‌کانیدا ه‌ی‌نا‌وه.^۱ وە‌خو‌ای گ‌ه‌وره‌ ئە‌م کارە بە‌سەر قە‌وم‌یک‌ی ئە‌م ئومە‌ته‌دا دە‌ه‌ین‌یت کە‌ده‌یان کات بە‌ م‌ه‌ی‌مون و‌به‌راز.^۲

جا سبحان الله چە‌ند د‌لی ش‌ی‌واو شک‌ست هە‌یه خا‌وه‌نه‌ک‌ی ب‌ی‌ ئا‌گایە؟ وە‌چە‌ند د‌ل ک‌و‌یر بو‌و و‌پۆ‌چ‌وو هە‌یه؟ وە‌چە‌ندین کە‌س سەرگە‌ردان بو‌وه بە‌ پ‌یا‌ه‌ل‌دانی خە‌ل‌کی؟ وە‌مە‌غ‌و‌ر و‌سەرکە‌ش بو‌وه بە‌پە‌رده‌پۆ‌شی خودا ب‌و‌ی؟ وە‌کە‌مە‌ندک‌یش بو‌وه بە‌نی‌عمە‌ته‌کانی خودا ب‌و‌ی؟!

ئە‌مانە هەر هە‌مو‌ی س‌زاو پ‌یس‌واییە، بە‌لام خا‌وه‌نه‌ک‌ی واده‌زان‌یت پ‌ی‌زی ل‌یت‌را‌وه.

٦٤- فیل کردنی خوای گه‌وره له فیل‌بازان:

٦٥- خه‌له‌ تان‌دنی فیل‌بازان له‌ لایه‌ن خوای گه‌وره‌وه:

٦٦- گائته کردنی خوای گه‌وره به گائته‌جاران:

٦٧- که‌نار خستنی ئە‌و د‌ل‌انه‌ی کە‌له‌ حە‌ق لایان دا‌وه:

٦٨- تاوان د‌ل تیک ده‌شک‌ین‌یت و ئا‌وه‌ژو‌وی ده‌کاته‌وه:

تاوان دە‌بی‌ته مایە‌ی ش‌ی‌وان‌دنی سەرجه‌م پ‌ی‌وه‌ره‌کانی د‌ل و‌ده‌رونی تاوان‌کار، بە‌ش‌ی‌وا‌زیک کە حە‌ق بە‌نا‌حە‌ق دە‌زان‌یت وە‌پ‌استی بە‌نا‌پ‌استی، وە‌خ‌یر‌و‌چاکە بە‌ش‌ه‌ر دە‌زان‌یت.

^۱ - ب‌روانه سەرگ‌وزه‌شته‌ی (قریه‌ الق‌رود) له‌ زنجیره‌ی (قصص من القرآن: رضوان جامع رضوان).

^۲ - ئە‌م فەر‌مو‌وده‌یه (صحیح‌ه)، (بخاری: ٥٥٩٠) بە‌ هە‌ل‌ت‌راس‌را‌وی "م‌علق"، و (حافظ) ه‌ت‌ا‌و‌یتی له‌ (الفتح: ٥٤/١٠) گ‌یر‌ا‌ویانه‌ته‌وه، ب‌روانه (الفتح الم‌غ‌ی‌ث)ی (الحافظ س‌حا‌وی: ١٠٥/١).

گومپایی و سرگردان ده‌کریّت واده‌زانیّت پیځای هیدایه‌تی خودایه‌تی. که نه مه‌ش
یه‌کټکه له‌سزاکانی تاوانکاری.

٦٩- تاوان دل په‌رده‌پوښ ده‌کات له‌خوای گه‌وره له‌دونیواو قیامه‌تدا:

مه‌روه‌کو خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیّت: (كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ *
كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَّحُجُونَ... المطففين: ١٤-١٥) واته: نه‌خیر وانی
یه "نه‌و فامانه تی ناگه‌ن وبی دارنا‌بنه‌وه" به‌لکو دل‌یان ژه‌نگی تاوان دای
پوښیوه له‌سره نه‌نجامی نه‌و کرده‌وانه‌ی که ده‌یان کرد، نه‌خیر پزگار بوونیان
نه‌سته‌مه، چونکه نه‌و پوځه به‌ریه‌ست هه‌یه له‌نیوان تاوانبارن و خوای گه‌وره‌دا ،
وه‌له‌بینینی نه‌و زاته پی‌وځه‌دا بی به‌شن.

تاوان وه‌ک ناسته‌نگی و به‌ره‌ستی وایه له‌نیوان هه‌ست کردنی دل به‌گه‌وره‌یی
فه‌زلی خوای گه‌وره تا به‌ته‌واوی پاستی و دروستی یه‌وه هه‌ست به‌گه‌وره‌یی و مه‌زنی
خودا بکه‌ن وه‌گری به‌ستی به‌ندایه‌تی له‌گه‌لدا به‌ستن، وه‌به‌خته‌وه‌ری هه‌میشه‌یی
به‌ده‌ست به‌ینن. به‌لکو به‌به‌رده‌وامی تاوان پی‌گرو په‌رده‌پوښکی نه‌ستووری
سامناکه له‌نیوان ناسینی به‌نده بۆ دلی خوای و وه‌له‌نیوان دلی و په‌روه‌ردگاری
مه‌زندا.

٧٠- تاوانکار توشی دژوارترین ژیان ده‌بیّت له‌دونیواو به‌رزخ و قیامه‌تدا:

خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیّت: (وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمًى.... طه: ١٢٤) واته: هه‌ر که‌سیک پشت له‌یادی خوداو
به‌رنامه‌که‌ی بکات، نه‌وا ژیان‌یک پپنه‌هامه‌تی و دژواری توش ده‌که‌ین ، وه‌له
قیامه‌تدا به‌کویری و نابینایی هه‌شر ده‌کریّت و لیّی ده‌پرسینه‌وه.

وه‌برگه‌ی "مَعِيشَةً ضَنْكًا" به‌سزای گۆر لی‌کدراوه‌ته‌وه. که واته خوای گه‌وره
ناخوشرترین ژیانی بۆ که‌سانیک برپارداوه که پشت له‌به‌رنامه‌ی خودا ده‌که‌ن
وسه‌پېچنی ده‌که‌ن. هه‌رچه‌نده له‌دونیادا به‌چه‌ندین نیعمه‌تی خودا ژیان‌یان

نه خوښی و چاره سهر

پازاوه ته وه، به لآم له ناخدا دلې له وپه پرې بېزارې وپیسوایې وچه سره تی ومهینه تی وهیوا بپوای دایه. وه له وپه پرې گومپرایې وسه رخوښیدایه، به هوی مه ست بپوونې به حه ز وناړه زووه کانی وه حه زی بۆ ده سلات ومانه وه... هتد.

بې گومان سه رخوښی ومه سستی به دونیا وه، زۆر مه ترسیدار تره له سه رخوښی ومه سستی به مه ی خواردنه وه، چونکه دووه میان هه رکاتیک مه ی لی دوورخرایه وه مه سته که ی به ری ده دات و به ناگادیتنه وه، به لآم به پېچه وانه وه بې هوښی ومه سستی به دونیا وه ته نها له ساته کانی سه ره مه رگدا به ناگادیتنه وه. جا ژيانې وپیسوایې وسه رشو پرې ونا سوړی به شی ژيانې یاخی بپووان وسه رپېچی کاران له دونیا و ژيانې به رزه خ له پاش مردن وه له قیامه تدا توندترین سزایان هه یه.

بې گومان به خته وه ری ونا رامي دل وده رون وسه رجه م نه دنامه کانی جه سته ی مړوډ ته نها به یادی خوداو ملکه چی پوون بۆ خودا دیتنه دی. خوی گه وره ده فه رمیت: (مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنشَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ... النحل: ۹۶) واته: نه و بپواداران ه ی که کاری چاکه نه نجام ده دهن له پیاوو نافرته، نه و توشی ژيانیکي کامه رانی ونا سووده پیاو ده که ین له دونیادا. وه له قیامه تدا به جوانترین شیوه پاداشتیان ده دینه وه له وه ی که نه وان ده یان کرد.

جا باوه پو کرده وه ی چاکه ونا کاری جوان مایه ی فره ام هینانی به خته وه ری وشادی وخوښ گوزه رانی هه ردو دونیا به. وه هه روه ها خوی گه وره ده فه رمیت: (لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلِلَّذِينَ الْآخِرَةُ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ... النحل: ۳۰) واته: واته نه و که سانه ی که چاکه یان نه نجام داوه له م دونیادا چاکه دیتنه پیاو، وه له قیامه تدا پازاوه ترین ونا یا بترین پاداشتیان هه یه، که خوښترین جیگا ساز کراوه بۆ خواناسان.

ابن القيم الجوزی

وده فہر میت: (وَأَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ... هود: ۳) واتہ: نہی خہ لکینہ داوای لی خوش بوون بگہ نوتہ وبہ بگہن بؤ خوای گہ ورہ چیژو خوشی ولہ زہ تی ژیانقان پیّ دہ بہ خشیت تا کاتیکی دیاری کراو، وہ خوای گہ ورہ پاداشتی ہہ موو خاوہن چاکہ یہ ک بہ زیادہ وہ دہ داتہ وہ.

کہ واتہ باوہ پداران وٹاکار جوانان وخواناسان سہ رفرازی وٹارامی دونیا وبہ ختہ وہ ری قیامہ تیان بہ دہ ست ہینا. بہ خوپاراستن لہ حہ ز وٹارہ زوہ چلیسہ کان و دورکہ و تنہ وہ لہ گومانہ خراپہ کان، خوشی و شادی پاستہ قینہ ی پوح و دل و دہ رونیان بہ دہ ست ہینا کہ لہ ہہ موو خوشیہ کانی دنیا گرنگتر و مہ زنترہ.

تہ نانت لہ خواناسان ہہ یہ کہ گوزارشت لہ م حالہ دہ کات و دہ لیت: نہ گہر پادشاو نہ وہ کانیان درک بہ م خوشی و چیژہ پوحی و دہ رونیہ ی نیمہ بگہن، نہ و بؤ بہ دہ ست خستنی لہ گہ لمان بہ شہ پ دین و بہ شیر دہ جہ نگان لہ گہ لمان.

وہ ہہ روہا یہ کیکی تر دہ لیت: ہہ ندی جار ساتی واخوش بہ سہر دلّما پادہ بوریت لہ خہ یالی خؤمدا دہ لیم نہ گہر بہہ شتیہ کان لہ م جؤرہ ژیانہ دا بن، نہ و ژیانیکی خوشیان ہہ یہ.

وہ یہ کیکی تر دہ لیت: لہ م دونیا یہ دا بہہ شتیکی خوشی وٹارامی پوحی ہہ یہ لہ دلّ و دہ روندا هاوشیوہ ی بہہ شتی قیامہ ت. جا ہہرکہ سیّک بچیتہ نہ وبہ ہشتہ ی دونیاوہ، نہ و بہہ شتی قیامہ تی بہ نسیب دہ بیت وہ ہہرکہ سیّکیش دوری بڑیت، نہ و لہ بہہ شتی قیامہ تی بی بہ ش دہ بیت.

وہ تہ نانت پیغہ مہریش ﷺ ئاماژہ بؤ ئہ م بہہ شتہ دہ کات و دہ فہر میت: (اذا مررتم برياض الجنة فارتعوا، قالوا: وما رياض الجنة؟ قال: ﷻ خلق الذكر).

١ واته: ئه‌گه‌ر به‌لای باخه‌کانی به‌هه‌شتدا تێپه‌پن ه‌شی خۆتان به‌رن. ووتیان ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا باخه‌کانی به‌هه‌شت کامانه‌ن؟ فه‌رمووی: کۆپه‌کانی زیکرویدی خودایه.

وه‌هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویت: (ما بین بیتی ومنبری روضه من ریاض الجنة). ٢ واته: له‌ نێوان ماله‌که‌م ویلندگۆی مزگه‌وته‌که‌م باخیکه‌ له‌ باخه‌کانی به‌هه‌شت. جا کاتێ خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمیت: (إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ * وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ... الأنفطار: ١٣-١٤) واته: چاکه‌ خوازان له‌به‌هه‌شت دان وه‌ خراپه‌کاران له‌دۆزه‌خدا.

واگومان نه‌به‌یت که‌مه‌به‌ستی ئه‌م ئایه‌ته‌ ته‌نها به‌هه‌شت و دۆزه‌خی قیامه‌ت بێت؟ به‌لکو لی‌ره‌دا مه‌به‌ستی سێ قۆناغه‌ بۆ هه‌ریه‌که‌یان که‌ به‌هه‌شتی دنیاو به‌رزه‌خ و قیامه‌ته. وه‌هه‌روه‌ها سزای دۆزه‌خی دنیاو به‌رزه‌خ و قیامه‌ت.

جا چ نیعمه‌ت و چیژێک ده‌گاته‌ شیرینی و خۆشی ناسینی خودا و پاکی دڵ و ده‌رون و ئاکار جوانی و په‌وشت به‌رزێ؟ وه‌ئایا هه‌یچ ژيانیک هه‌یه‌ بگاته‌ ئاستی ژيانی پاکی و ساغی پته‌وی دڵ؟ که‌ خوای گه‌وره‌ ستایشی خۆشه‌ویستی خۆی ده‌کات که‌ "ابراهیم ی پێغه‌مبه‌ر" به‌هۆی پاکی و ساغی دڵ و ده‌رونی یه‌وه‌ که‌ ده‌فه‌رمیت: (وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ * إِذْ جَاء رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ... الصافات: ٨٣-٨٤) واته: وه‌یه‌کێک له‌په‌په‌وان و شوێن که‌وتوانی "نوح" بریتی یه‌له‌ (ابراهیم) سه‌لامی خوای لی‌بیت. کاتیک پووی کرده‌ خواپه‌رستی به‌دڵیکێ پاک و ساغ و په‌رله‌باوه‌په‌وه‌. که‌ گرنگی و به‌نرخ‌ی و مه‌زنی ئه‌وجۆزه‌ دله‌ له‌قیامه‌تدا ده‌رده‌که‌وێت که‌ چه‌نده‌ کاریگه‌ری هه‌یه‌ له‌سه‌ر دیاری کردنی پاشه‌پوژی خاوه‌نه‌کانیان. که‌ خوای گه‌وره‌

١ - ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ (حسن لغیره)، (ترمیزی: ٣٥٠٩، ٣٥١٠) و (امام احمد: ١٥٠/٣) گێڕاویانه‌ته‌وه‌، به‌روانه‌ (السلسلة الضعيفة: ١١٥٠).

٢ - ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ (صحیح)، (بخاری: ١٩٥) وه‌ (مسلم: ١٦٠/٩) نووی گێڕاویانه‌ته‌وه‌.

ابن القيم الجوزی

ئەو دیمەنەمان دەخاتە پێش چاودەفەرمیت: (يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ * إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ... الشعراء: ۸۸-۸۹) واتە: ئەو پۆژە "قیامەت" کە نەمال و سامان و کوپو نەو ههچى فریادپەرسى نى یە و فریای مەرۆک ناکەوێت، تەنھا مەگەر کەسێک خاوەنى دڵێكى ساغ و پاک و پڕ لە بڕوا نەبێت.

ئاگاردەکانى دلى پاک و ساغ

دلى پاک و ساغ: ئەو دڵە یە کە ساغ و پاک و سەلامەت بێت لە ھاوبەشى و "شیرک" پڤ و کینه و حەسودی و چروکی و لووت بەرزى و حەزکردن بە دەسەلات. پاک بێت بە دووربێت لە ھەموو بەلایەک کە دوورەبختەو لە خواى گەرە ، دوور بێت لە ھەموو گومانێک لە راستیى خودا. دووربێت لە ھەموو ئارەزوویەک بێتە مایەى سەرپێچى و یاخى بوون لە خودا. وە دووربێت لە ھەموو شتێک کە لات دات لە بەمەبەستى خودا. وە دوور بێت لە ھەموو ئاستەنگێک و بەربەستێک کە داڕپێت لە خودا. جا ئەمى دلى ساغ و پاک –کە لە دنیا و قیامەت دا لە بەھەشتى شادى و کامەرانى دا دەژیت.

ھۆکارەکانى خراپ بوونى دلى

دلى مەرۆک بۆ ئەوێ دوور بێت لە خراپ بون و شىواى پێویستە پارێزراو بێت لە پێنج بەلای کوشندە. لە (شیرک) کە دژى یەکتاپەرستى یە ، لە (بیدعە) تازەگەرى لە ئایندا کە دژى سوونەتە ، وە لە (ئارەزوو بازى) کە دژى گوێرایەلێ ، وە لە (بێئاگایى) کە دژى یادی خودایە ، وە لە (حەزەکان) کە دژى دلسۆزى. جا ئەم پێنجە ھۆکارى تێکدان و شىواندن و خراپ بوونى دڵ.

مەرۆک پێویستى بە پشتیوانى خودایە تا پێنمایى بکات بۆ راست و پەوان

جا بۆ ئەوێ دلى مەرۆک دووربێت لە بەلایانە. وە پێنمایى بکریت بۆ سەر پێگای راست و پەوان و لە نەخۆشى و ناخۆشیەکانى دلى سەلامەت بێت. پێویست ھەمیشە داواى ھاوکارى و کۆمەکی لە پەرەدگارى مەزن بکات تا ئەو شا پێگایە

نه خوشی و چاره سهر

وون نه کات و له نیو کوچ و کولانه کانی نه هامه تیدا بزر نه بیټ. چونکه شا پښگای پاست و په وان (صراط المستقیم) پټویستی به هیمت و هول و کوشش و کاروناکاری جوان هیه له ناخ و دهره وه شدا. جا وورده کاریه کانی (شارپښگای پاستی) ژورن، دور نی به مړوځ هیچی لی بزانیټ، له وه ده چیت شتی زوری لی بزانیټ.

له وه ده چیت نه وه شی که بیزانیټ به هوکاري ته مه لی و ته وه زه لی به وه یان هر ناسته نگیکي تره وه بق به رجه سته نه کریت. وه دور نی به نه وه شی که ده زانیټ بوی بچینه سهر، وه ده شیت نه وه شی گهر به رجه سته ی ده کات دلسوزی ئیخلاسی تیدا نه بیټ. وه ده شیت نه وه ی که به رجه سته ی ده کات به و په پری دلسوزیه وه به لام ته و او پرپو پوخت نه بیټ یان بیټ. جا نه مانه و چندان تری هاوشیوه ی نه مانه پوژانه چندان باره ده بیټه وه. جا پټویسته هه میسه داوای کومه ک و سهر فرازی له خودای گهره داوا بکه ین

نه زانین و ستم کاری بنه پرتی دهرونی ئاده میزاده

بنه پرتی دهرونی ئاده میزاد بریتی به له نه زانین و ستم کاری جا هه رکاتی ئاده میزاد گه پایه وه سهر بنه پرتی خوی نه واپښگای هیدایه ت و پاستی نادوژیته وه و گومپا ده بیټ. هر نه وه یه خودای گهره دوو پوه کانی گه پاندو ته وه سهر بنه پرتی سروشتی خو یان به هو ی تاوان کاریه وه.

خوای گهره له سهر (شارپښگای پاستی به) (صراط المستقیم) له هه موو بپیار و فرمان و پښگرتن و قه دهغه کردنیټ دا. خودای گهره به دانایی وزانایی خوی پښمای وهیډایه تی نه و که سانه ددهات که مه به ستیتی بق سهر (شا پښگای پاستی) وه نه و که سانه ی که مه به ستیان نیه دوریان ده خاته وه و هیدایه تیان نادات چونکه شایسته ی نه و شارپښگایه نین.

جا له پوژی قیامتیشدا خوی گه وړه شاپښکایه ک دروست ده کات بۆ بهنده کانی تاوه کو له پښکایه وه بگه نه په حمهت و به زهیی و میهره بانی خودا. چونکه خودای گه وړه شا پښکای پاستی یه. خودای گه وړه له ژبانی دنیا دا شاپښکایه کی بۆ سرجه م بهنده کانی ه لېژاردووه و دهست نیشانی کردووه. وه داوای له همومان کردوه له و شا پښکایه لانه دن و له سهری بهرده وام بن که خوی له خویدا حوجه و به لگه یه.

وه له قیامت دا خوی گه وړه دیسانه وه شاپښکایه ک دیاری ده کات^۱ بۆ گه یشتن به خه لاتی خودای که به هه شته جا هرکه سیټ له دنیا دا له سهر نه و شاپښکایه سه قامگیر بوو یټ ته و به ئسانی ده توانیت له و پردی شاپښکایه ی قیامت دا بپه پټه وه. سه قامگیرانه هه نگاو بنیت وه نوور و پووناکی باوه په کانیان ده دره وشیته وه و گوږ و قیامت و پښکای (سیراط) یان بۆ ده کاته چراخان. به لام ته و که سانه ی که له دنیا دا له و شاپښکایه دا لایان داوه و ترازون یان خزاوون. ته و ناتوان له سهر نه و شاپښکایه ی قیامت دا بپه پنه وه و سه قامگیر بن ، هه رچون له دنیا دا سه قامگیر نه بوون.

وه تاریکی و سامناکی و گوږوچه شهر و قیامت و سهر پردی (سیراط) یان ده کاته وه شه و زهنگ قولا به درکاوه یه کانی سهر پرده که پښکایان ده کات و ناتوان لټی ده ربازبن. چونکه نه و پووناکیانه ی له دنیا دا هه بوو ته مانه به تاریکی و تاوان و سهر پچی کردنی خودا سیا پووشیان کردو له ده ستیان دا و نفرویی نیو تاریکستان نه فامی و سته مکاری بوون. پښکردنیان له سهر نه و پرده وه ک پاشگه ز بوونه وه یانه و ه لټه اتنیانه له شاپښکای خواجه رستی له دنیا دا. وه هه روه ها خوی گه وړه کانیاری سازگای (کوثر) ی ساز کردووه بۆ ئاو خواردنه وه ی ته و که سانه ی

۱ - مهبهستی له شاپښکای دنیا "نابنی نیلامه"، وه مهبهستی له شاپښکای قیامت "پردی صراط".
"وهرگیر"

نه خوشی و چاره سهر

که له دنیادا تینو و تامه زړوی شهرعی خودا بوون. به و نه اندازه یه ئاو ده خوڼه وه. وه یاساغ و قه ده غه ی کردووه له سهر نه و که سانه ی که پشتیان له شهرعی خودا کردووه و لئی هه لټاتوون.

جا نه گهر بیتو به چاوی تیږامان و ووردبینانه وه ژیرانه بپوانینه قیامت و دنیا – بۆمان روون ده بیتو وه که دنیا کټلگه ی قیامت ته چی بچینیت تیایدا له قیامتدا دهیدوریتو وه. پله و پایه و خه لاتی خودای و پیگه کانی به هه شت بهنده له سهر پیژده ی باوه پو کاری چاکه خوازی له دنیادا. وه به پیچه وانه شه وه خودا په نامان بدات.

۷۱- تاوان و تاوانکاری ده بیتو مایه ی ترازان و خزان له سهر شارپنگای راستی " صراط المستقیم":

بنه پرتی تاوان و جوړه کانی

به موی نه وه ی تاوان پۆلین و پیزبه ندی و جوړی زوری هیه. ههر بۆ نه م به بسته له م بابه ته کورته دا به پشتیوانی خودای گه وره تیشک ده خه ینه سهریان و ده لټین: بنه پرتی تاوان دوو بنه مایه:

(جی به جی نه کردنی ئه رک و فره مان، وه نه نجامدانی قه ده غه کراوه کان) واته: جی به جی نه کردنی ئه رک و فره مانیکي خودای که پټویستکراوه له سهرت. که نه مه خوی له خویدا تاوانه. هه روه ها نه نجامدانی یاساغ کراو و قه ده غه کراو ټک که پټویستکراوه له لایه ن خوداوه که دوور که ویتو وه لټی. جا نه م دوو جوړه ی تاوان بوو که هه ریه که باوکانی (جن و ئاده میزاد) ی پټتاقیکرایه وه. یه که میان (ئیبلیس) بوو فره مانی پټکرا به نه نجامدانی ئه رکی سوجدده بردنی پټز بۆ (ئاده م) دووه میان (ئاده م) بوو که هه ستا به نه نجامدانی قه ده غه کراو ټک که نه ده بوايه بیکردایه. جا هه ریه که یان دابه ش ده بیت به پټی ویست و مه به ستی دل. وه هه روه ها به پټی نه ندانه کانی جهسته له پواله تدا، واته په یوهسته به مافی

خودا و مافی خەڵک. هەرچەندە ئەوێ پەيوەندی بە مافی خەڵکیەو دەبێت هەر دەچیتە ژێر ناوی مافی خوداو. بەلام پەيوەستکراووە بە داواکردنی خاوەن مافەکە لە خەڵک یان دەست بەردار بوونی لەو حەق و مافە.

پاشان تاوان دابەش دەبێت بۆ چوار جۆر:

(مولکیەکان ، شەیتانیەکان ، درندەییەکان ، نازەلیەکان)

تاوانەمولکیەکان (الملکیة)

تاوانەمولکیەکان: واتە خۆ نواندن بە هەندێ ئاکاری نەشیاو و ناشایستە بۆ خود بەندەکان. وەک نواندنی ئاکارەکانی پەرورەدگاریەت (الربوبیة) وەک خۆ بە مەزن زانین ،خۆ بە پیرو زانین ،خۆ بە بلند زانین ، خۆ بە پەرستراو زانین ،کە شایستەیی مرۆڤ نیە و لەو سنورە دەرچونی مرۆڤە لە توانا و قەوارەیی خۆی ،تەنانت شەریک و هاوەڵدانان بۆ خودای گەورەش دەگرێتەو.

جۆرەکانی هاوبەشی بپیردان (الشرك)

هاوبەش بپیردان بۆ خودا دوو جۆرە:

١. هاوبەش بپیردان لە ئاکار و ناوە جوانەکانی و هاوێ بۆ پەیدا کردن لە پەرستندا.

٢. وە هاوبەش بپیردان لە مامەڵە کردن لە گەڵ خودادا.

کە ئەم بەشەیان هەندێ جار مرۆڤ ناباتە دۆزەخەو هەرچەندە خودی ئەو کارە پوچەڵ دەکاتەو کە هاوبەشی تیدا بپیرداو.

جا ئەنجامدانی تاوانە مولکیەکان بە گەورەترین و مەترسی ترین تاوانبارن دەژمێرێن. چونکە بەرامبەریان لە پەرورەدگار گرتوو و خۆیان بە هاوبەشی دەزانن لە خودایەتی و پەرورەدگاریەتیدا. بە بێ زانست و زانیاری قسە لە خودا و خەلق و شەریعەتیدا دەکەن و خۆیان لەو بە باشتەر دەزانن.

ئەم جۆرە تاوانە هەلۆهەشیئەرەو و پوچەڵکردنەوێ کارەباشەکانە.

تاوانە شەيتانىيەكان

تاوانە شەيتانىيەكان: واتە خۆچواندن بە ئاكارەكانى شەيتان لە بوونى "حەسودى و بوغزوكينە و پق و فيلّ و خەلە تاندن و سەرپيچى و پيگري لە چاكە و فەرمان كردن بە خراپە و بیدعە و تازەگەرى لە ئاينى خودادا. وە گومراکردن "واتە ئەم جۆرە ئاكارە شەيتانىيە ئەنجام دەدات و تاوانبار دەبێت و زیان بە خودى خۆى و خەلك و كۆمەلگا دەگەيەنێت و هاولاتیەكى چاك خواز نابێت ، و ئەم جۆرە تاوانە بە پزىبەندى دووم دیت لە مەترسيدا لە پاش تاوانە مولكیەكان.

تاوانە درندەبیهكان و ئاژەلیەكان

تاوانە درندەبیهكان "السبعية": واتە ئەنجام دانى ئاكارە ناشرین و درندەبیهكان كە مایەى مەترسیە بۆ خودى خۆى و چواردەورەكەى. وەك ئەنجام دانى دوژمنایەتى ، توپەربى ، خوین پشتن ، چەوساندنەو ، بى بەزەبیهتى ، هەلپەرسىتى ، سته مكارىتى...هتد.

تاوانە ئاژەلیەكان "البهيمه": واتە سووربوون لەسەر ئەنجامدانى ئاكارە ئاژەلیەكان كە ئاژەلان پتێ ناسراون و پيشه یی هەميشه بیا نه. وەك: سووربوون لەسەر تیرکردنى بى مەرجى حەزوناڕەزوى برسێتى و سێكس ، كە دەبێتە مایەى دروست بوونى (دزى و زیناو داوین پیسی) ، هەروەها خواردنى مال و سامانى هەتیوان و خەلكى بەناحەق ، چروكى و پەزىلى ، ترسنۆكى و شەپزەبى و سەرگەشى ، بەرەلایى ، بى ئابرووى و بى شەرمى...هتد.

جا ئەم جۆرهیان نۆزینیەى خەلكى تى كە وتوون بەهۆى نەتوانینی ئەنجامدانى هەریەكە لە تاوانە "مولكى و درندەبیهكان" نۆزینە گیرۆدەى ئەم جۆرە تاوانانە بوونەتەو . وە هەروەها ئەم جۆرهیان دەرگا و دەروازەى چوونە شیوى دونیای تاوانەكان و بەشەكانى تری تاوانکاریە ، بەشیوەى كە مەندكێش كردنیان لەم

به شه وه بۆ جوړی تری تاوانه درنده ییه کان وشه یتانیه کان. پاشان بوغرابوون
ودژایه تی کردنی خودای گه وره ههنگاوده نیت.

تاوانکاری پۆسته ی بی باوه پری یه

جا هه رکه سیك به چاوی تیپرامانه وه وردبیته وه له وراستیانه، بۆی پوون ده بیته وه
که تاوان و تاوانکاری پۆسته ی هاو به شی دانان و بی باوه پری و دژایه تی کردنی
په روه ردگار ه. سه ره تاکه ی تاوانه وه کو تایه کشی بی باوه پری یه.

بهشی سی یه م:

تاوانه بچوک وگه وره کان

وهگه وره ترین تاوانه گه وره کان

تاوان دوو جوړه:

گه وره و بچوک

بی گومان تاوان دوو جوړی هه یه گه وره و بچوک. ئەم پاستیه ش هه ریه که له قورئان و سونه و تیکرپای هاوه لان وشوین که وتوانیش ته نانه ت پیشه وایانیش سه لماندویانه.

خوای گه وره ده فهرمویت: (إِنْ تَحْتَبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ تُكْفِرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَتُدْخِلُكُمْ مُدْخَلًا كَرِيْماً... النساء: ۳۱) واته: ئە گه ر ئیوه خۆتان بپارێزن له تاوانه گه وره کان که قه دهغه کراوه، ئەوا چاوپۆشی له تاوانه کانی ترتان ده که م وده تان خهینه خۆشترین و سازگارترین شوینه وه "که به هه شته".

هه روه ها ده فهرمیت: (الَّذِينَ يَحْتَبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ... النجم: ۳۲) واته: ئەوانه ی که له تاوانه گه وره کان خۆیان ده پارێزن ته نها گونا هه بچوکه کان نه بێت.

کرده وه چاکه کان پوچه ل گه ره وه ی تاوانه بچوکه کان

له (صحيح) دا هاتوه که پێغه مبه ر ﷺ ده رمویه تی: (الصلوات الخمس: والجمعة الى الجمعة، ورمضان الى رمضان، مكفرات لها بينهن اذا اجتنبت الكبائر.)^۱ واته: پێنج نوێژه فهرزه که، هه ینی بۆ هه ینی، په مه زان بۆ په مه زان. سپینه وه ی تاوانه بچوکه کانه که له و ئیوه نده دا ئە نجامت داوه، به مه رجیک خۆت بپارێزیت له تاوانه گه وره کان.

ئو کرده وان ه ی تاوان ده سپنه وه سی پله یان هه یه:

^۱ - ئەم فهرمووده یه (صحيح) ه، (مسلم: ۱۴-۱۶/۲۳۳) گێڕاویانه ته وه.

نه خوشی و چاره سهر

۱. له بهر بچوکی کاره که ولاوازی و دلسوژی تبادا ته نها تاوانه بچوکه کان بسپړته وه
یان نا. له شیوه ی چاره سهر یکی بی هیزدایه که له بهرام بهر نه خوشی به کی که مدا
ده وه ستیته وه و چاره ی ده کات.

۲. کاره چاکه که پوښه پووی تاوانه که ده وه ستیته وه و به ته وای ده یسپړته وه.
۳. له بهر که وره یی و به هیزی کاره چاکه که جگه له سپړنه وه ی تاوانه بچوکه که
پوښه و سپړنه وه ی تاوانه که و هره کانیش هه نگاو ده نیت و کاریگه ریان تی ده کات.
وه له هه ردو (صحیحین) دا هاتووه ، پیغه مبه ﷺ فرموویته: (الا انبئکم
بأكبر الکبائر؟ قلنا: بلی یا رسول الله. فقال: ﷺ: الإشرک بالله والحقوق
الوالدین، وشهادة زور.)^۱ واته: نایا له که وره ترین تاوانه که وره کان ناگادارتان
که مه وه؟ ووتیان: به لی نهی پیغه مبه. پیغه مبه ﷺ فرمووی: هاوبه ش بپیاردان
بۆ خوی که وره، وه نازاردانی دایک و باوک، وه شایه تی دانی ناحق و ناپاست.

وه هه روه ها له هه ردو (صحیحین) دا هاتووه که پیغه مبه ﷺ فرموویته:
(اجتنبوا السبع الموبقات، قيل: وما هن یا رسول الله؟ فقال ﷺ: الإشرک بالله،
والسحر، وقتل النفس التي حرم الله إلا بالحق، وأکل مال الیتیم، وأکل الربا،
والتولی يوم الزحف، وقذف المحضات الغافلات المؤمنات.)^۲ واته: خوتان بپاریزن له
حه وت تاوانه به هیلک به ره کان. ووتمان: کامانه نهی پیغه مبه، فرمووی:
هاوبه شی بپیاردان بۆ خوی که وره، سیحروجادوگری، وه کوشتنی مړوؤ به ناحق،
وه خواردنی مائی هه تیو به ناحق، وه سوو خواردن، وه هه له اتن له به ره کانی جهنگ،
وه بو هتان هه لبه ستن بۆ ئافره تانی باوه پدارانی پاک و بی ناگا.

وه له هه ردو (صحیحین) دا هاتووه که: (سئل: ای الذنب أكبر عند الله؟ قال ﷺ:
وإن تدعوا لله ندآ وهو خلقك، قيل: ثم أي؟ قال: إن تقتل ولدك مخافة أن يطعم

^۱ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (بخاری: ۲۶۵۴) وه (مسلم: ۸۴/۲ نووی) گپړاویانه ته وه.

^۲ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (بخاری: ۲۷۶۶) وه (مسلم: ۸۵/۲ نووی) گپړاویانه ته وه.

ابن القيم الجوزی

معك ، قال: ثم اي؟ قال: ان تزني بجليلة جارك. فأنزل الله تصديقها: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ... الفرقان: ٦٨)^١ واته: پرسپار کر له پیغه مبه: کام تاوانه به گه وره داده نریت. پیغه مبه ری خودا ﷺ فه رموی: هاوه لیک بق خودا برپاریده یث که چی شه ویش دروستی کردوی، پاشان پرسپان چی تر؟ فه رموی: مندا له که ت به ناهه ق بکوژی له ترسی برسیتی. پاشان پرسپان چی تر؟ فه رموی: وه زیناو داوین پیسی بکه یث له گهل چه لالی هاوسیکه تدا. جا خوی گه وره نه م ثایه ته ی په وانه کرد: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ... الفرقان: ٦٨) واته: نه و که سانه ی که هاوه ل و په رستراویک بق خودا برپار ناده ن وه مرؤف به ناهه ق نا کوژن وه داوین پیسی نا که ن.

ژماره ی تاوانه گه وره کان

له ده ست نیشان کردن وژماره ی تاوانه گه وره کاندا دوو پای تایبه ت هه یه:

پای یه که م: ده لئین تاوانه گه وره کان ده ست نیشان کراوو ژمیرراوه.

پای دووه م: ده لئین ده ست نیشان نه کراوه

نیستاش دینه سه ره ره یه که یان:

پای یه که م:

پیتیان وایه تاوانه گه وره کان ده ست نیشان کراوه، به لام له دیاری کردنی ژماره یاندا نا کوک وجیاوازن. (عبدالله ی بن مسعود) ده لئیت: ژماره یان چواره. (عبدالله ی بن عمر) ده لئیت: ژماره یان چه وته. (عبدالله ی بن عمرو بن عاص) ده لئیت: ژماره یان نویه.

وهه ندیکی تر پیتیان وایه ژماره یان یانزه یه. وه کو مه لیک تر پیتیان وایه ژماره یان "چه فتایه". وه (ابو طالب المکی) ده لئیت: پاش کو کردنه وه ی وته ی

^١ - نه م فه رموده یه (صحیح) ه، پیشر باسمان کردوه.

نه خوښی و چاره سهر

هاوه لانی پیغه مبه ﷺ له م باره یه وه ، وه کوم کرده وه پاش لیکدانه وه ی بوم
دهر که وت که ژماره ی تاوانه گه وره کان به م شیوه یه یه: _

• (چوار) تاوان له دلدا: که بریتی یه له هاو به شی بۆ خودا برپاردان، سووریوون
له سهر تاوان، وه مه ویست بوون و بی هیوا بوون له پره حمه تی خودا، وه بی باکی له
سزای خودا.

• (چوار) تاوان له زمان: که بریتین له شایه تی درۆ، بو هتان هه لبه ستن بۆ
ثافره تانی داوین پاک ، سویندی درۆ ، سیحرو جادوگری.

• (سی) تاوان له سک دا: مه ی خواردنه وه ، خواردنی مالی هه تیوان
به ناحق، وه سوورپیا خواردن.

• (دوو) تاوان له داوین "دامین": داوین پیسی "زینا" ، نیربازی.

• (دوو) تاوان له ده ست دا: کوشتن و دزین.

• (یه ک) تاوان له قاچه کاند: هه لپه اتن له به ره کانی جهنگ.

• (یه ک) تاوان که هه موو جه سته تیدا به شداره: که بریتی یه له نازاردانی دایک
وباوک.

پای دووهم:

ئه وانه ی که ده ست نیشانیان نه کردووه: پیمان وایه که ده ست نیشان و ژماره
نه کراوه و پای تایبه تیان هه یه له م باره یه وه:

هه یانه ده لیتن: هه رتاوانیک خوی گه وره له قورئاندا پښگری لی کردبیت، ئه و تاوانی
گه وره یه. وه هه روه ها هه رتاوانیکش پیغه مبه ﷺ له سونه تدا پښگری لی کردبیت
ئه و تاوانی بچوکه .

وه پای تریان هه یه ده لیت: هه رتاوانیک پښگری کرابوو به توپه بوون ونه فره ت
وسزاوه ره شه له نه نجام دانی کرابیت ، ئه و تاوانی گه وره یه. وه هه رتاوانیکش له م
سیانه به ده ربوو ، ئه و تاوانی بچوکه .

ابن القيم الجوزی

وههروهه ووتراوه: ههرتاوانیک له تۆلهیدا سزای حەدی بۆ دانرابیت له دنیاو وه له قیامه تدا به لینی سزا درابیت بۆی، ئەوا تاوانی گه‌وره‌یه. جگه له مه تاوانی بچوکه.

ههروهه ووتراوه: ههرتاوانیک له هه موو شه‌ریعه ته‌کاندا حه‌رام وقه‌ده‌غه‌کرا بیت، ئەوا تاوانی گه‌وره‌یه. وه‌هه‌ر تاوانیکیش ته‌نها له شه‌ریعه‌تیکدا قه‌ده‌غه‌کرا بیت، ئەوا تاوانی بچوکه.

وهه‌روهه ووتراوه: هه‌رتاوانیک که‌خوداو پی‌غه‌مه‌ری خودا نه‌فره‌تیا ن له‌بکه‌رونه‌نجام ده‌ره‌که‌ی کرد بیت، ئەوا تاوانی گه‌وره‌یه.

وه ووتراوه: هه‌ر تاوانیک له‌سه‌ره‌تای سوره‌تی "النساء" باس کرا بیت، ئەوا تاوانی گه‌وره‌یه که‌خوای گه‌وره‌ده‌فرمیت: (إِنْ تَحْتَبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ لَكُمْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ... النساء: ۳۱).

ئهو پێره‌ی که‌تاوان له‌لایان هه‌ره‌مووی یه‌ك ئاسته‌:

ئهم پێره‌ ده‌لێن: تاوانه‌کان گه‌وره‌و بچوکیان نی یه‌ وه‌هه‌موویان یه‌ك ئاسته‌، چونکه‌ تاوان زیان به‌ خوای گه‌وره‌ ناگه‌یه‌نیت و کاریگه‌ری له‌سه‌ر خودای گه‌وره‌ نی یه‌. هه‌ربۆیه‌ ناگریت هه‌ندیکیان له‌لای بچوکه‌ بیت و نه‌وانی تر گه‌وره‌. به‌لکو پوختی بابه‌ته‌که‌ له‌بویری و سنوور شکاندنی تاوانکارانه‌ که‌ ده‌وێرن و جه‌رائه‌ت ده‌کن له‌ سنوور شکاندن و سه‌رپێچی کردنی.

جا هه‌رکه‌سیک سنوور بشکینیت بۆ گویی خوای گه‌وره‌ بکات ئەوا تاوانی ئه‌نجام داوه‌. کاتی‌ک که‌سیک مه‌ی ده‌خواته‌وه‌ یا خود زینایه‌ک ده‌گات و به‌حه‌رام وقه‌ده‌غه‌کراوی نازانیت، ئەوا لی‌ره‌دا دووشتی کردوه‌ که‌ له‌نیوان نه‌فامی و خراپه‌کاریدا، جا لی‌ره‌دا ئه‌وکه‌سه‌ نابیت سزابدريت، چونکه‌ نه‌فام و نه‌زانه‌. به‌لام ئه‌گه‌ر زانی که‌ قه‌ده‌غه‌کراوه‌ حه‌رامه‌، به‌لام هه‌رسوور بوو له‌سه‌ر ئه‌نجام

نه خوشی و چاره سهر

دانی نه وَا تاوانیکی گه وره ی نه نجام داوه له بنه په تدا که بریتی یه له "بویری وچاونه ترسی" له شکاندن و سنور به زاندنی قه ده غه کراوه کانی خوی گه وره .
وه ده لئین: خراپی تاوان بریتی یه له گوئی نه دان به فرمانی خوی گه وره و پشت گوئی خستنی و بویری وچاونه ترسی له نه نجامدانی و سه ریچی کردنی . که نه مه ش هیچ جیاوازی یه که نی یه له نیوان تاوانه کاندای .

وه ده لئین: پیویسته مړوؤ ته ماشای گه وره و بچوکی تاوان نه کات ، به لکو پیویسته ته ماشای گه وره یی نه و خودایه بکریټ که تاوانی به رامبه ر ده کریټ و یاساو فرمانی ده شکینریټ . جا نیتر له م حاله ته دا جیاوازی له نیوان تاوانه کاندای نی یه .

جا نه گهر پاشایه که فرمان ده رکات بؤ دوو که س که بجیت بؤ شاریک و کاریکی پیی بسپیټریټ که نه نجامی بدات ، کاتیټ که هیچیان کاره که نه که ن سه ریچی ده که ن .
نایا هه ردوویکیان هه ر فرمانی پاشایان پشت گوئی نه خست؟ نایا هه ردوویکیان به هه مان چار ته ماشا ناکات؟ وه سزایان نادات؟

وه هه روه ها ده لئین: جا نه گهر که سیټک سه د ده ره می بدات نه و زه کاتی نه داو سه ریچی کرد، وه هه روه ها که سیټکی تریش هه زار ده ره م نه وَا نه ویش زه کاتی نه داو سه ریچی کرد . نایا هه ردوویکیان هه ر یه که تاوانیان نی یه ؟ که ریگری یه و زه کات نه دانه به بی په چاو کردنی ژماره و پیژده ی زوری و که می ماله که ی .

گه وره ترینی تاوانه گه وره کان

هاوبه شی بریاردان بؤ خودا

لادانی په رده له سهر نه م بابه ته:

خوی گه وره سه رجه م پیغه مبه رانی په وانه کردووه وکتیبه پیروژه کانی ناردووه وه زه وی وئاسمانه کانی دروست کردووه ته نها بؤ یه که مه به ست که یه که تاپه رستانه بپه رستریټ و گویرایه لی و ملکه چی ته نها بؤ نه و بیټ . (وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ... الذاریات: ٥٦) واته: نیمه په ری وئاده میزادمان ته نها بؤ خوابه رتی دروست کردووه .

ابن القيم الجوزی

وهدده فرمیت: (وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ... الحجر: ۸۵) واته: نئمه زهوی وئاسمانه کان وهه رچی له نئوانیاندايه ،تهنها بۆ چه سپاندنی حه ق دروستمان کردوه .

وهدده فرمیت: (اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا.... (الطلاق: ۱۲) واته: خوای گه وره ئه و زاته يه كه حهوت چینی ئاسمانی دروست کردوه و زه ویشی به ویتنه ی ئه وان وهه رمانی خودا له نئوانیاندا داده به زیت و جی به جی ده بیت تا ئاگاداربن و بزائن كه خوای گه وره به سه ره موو شتیکدا زال و به توانایه . وهه خوای گه وره به زانست و زانیاری خزی گه ماروی هه موو شتیکی داوه . وهه روه ها دهه فرمیت: (جَعَلَ اللَّهُ الْكُفَّةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ ذَلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ... المائدة: ۹۷) واته: خوای گه وره كه عبه ی کردوه به هزی هه ستانه وهو بوژاندنه وهی خه لکی "له هر دوو دونیادا"، هه روه ها مانگه حه رانه کان و دیاری قوربانیه دیاری کراوه کانی داناوه، تابزائن وئاگادار بن كه خوای گه وره ئاگاداره به هه رچی له ئاسمانه کان و زه ویدایه، وه خوای گه وره به هه موو شتیک زانایه .

خوای گه وره لیژده دا ئاماژه بۆ ئه وه ده کات مه به ست له دروست کردن وشه ریهت ناردندا، بریتی بووه له وهی كه خه لکی ناوو سیفات وئاکاره کانی خودا بناسیت و به تاك وتهنها ملکه چی و به ندایه تی بۆ ئه و ئه نجام بدهن . وهه لکی له نئو خویاندا دادپه روه رین ، ئه و دادپه روه ریه ی كه هه مو ئاسمانه کان و زه وهی له سه ره بنیات نراوه . وهه روه ها دهه فرمیت: (لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ... الحديد: ۲۵) واته: نئمه پیغه مبه ره کانمان په وانه کردوه هاوړی له گه ل مو عجیزاتی پووندا، له گه ل کتیبه پیروژه کاند، ته رازو

نه خوښی و چاره سهر

پټوهری شهرعی و دادپه روه مان پوون کردووه ته وه تاوه کو خه لکی دادپه روه ری به رپابکه ن وجی به جیی بکه ن.

خوای گه وره مه به سستی له پره وانه کردنی پیغه مبه ران و ناردنی کتیبه پیروژه کان بریتی بووه له به رپا کردنی دادپه روه ری تی. وه چله پۆپه ی دادپه روه ری تی بریتی له به تاک و ته نها په رستن وناسینی خودای گه وره. وه له به رامبه ریشدا چله پۆپه ی سته مکاری و ندادپه روه ری تی بریتی به له هاوبه شی بریاردان بۆ خوای تاک و ته نها. هه روه کو ده فیه میت: (إن الشکر لظلم عظیم) جا هه ربۆیه "هاوبه شی و بریاردان" بۆ خوای گه وره به گه وره ترین تاوانه گه وره کان هه ژمارده کریت.

که واته به پڙه ی دووری ونزیکی له بنه مای دادپه روه ری تی که مه به سستی خوای گه وره به، نه وا پڙه ی حق و ناحق وه هه روه ها حرام و حه لال دیاری ده کریت. ته نانه ت له کردارو ئاکاره کانیشدا له خوا په رستی و سه رپېچیشدا. جا چونکه هاوبه ش بریاردان بۆ خودا ته واو پیچه وانه به له گه ل بنه مای دادپه روه ری تی، هه ربۆیه به گه وره ترین تاوان هه ژمېرده کریت و وه به هه شت له سه ر نه نجام ده ره که ی قه دهغه ده کریت و وه مالو خوینی حه لال ده بیته، وه هیه کاریکی لی قبول ناکریت، وه هیه تکایه کی تاوانکاران نایگریته وه. چونکه هاوبه ش دانهر "مشرک" نه فامترین و گه وچ ترین که سه که ده چیت دروست کراو ده هیئتیه پیزی به دیه یته رو دروستکه ر. به م پی یه ده بیته سته مکارترین که س که سته م له خو ی و بونه وهر ده کات.

بیانووی هاوبه ش دانهران

لیردها هاوبه ش دانهران پټیان وایه که مه به ستیان له هاوبه ش بریاردان بۆ خوای گه وره. مه به ستیان به گه وره و مه زن راگرتنی خوای گه وره به که پاسته وخۆ په یوه ندی پټوه ناکه ن، به لکو هانا بۆ که سانی پله وپایه به رز به رن تا تکایان بۆ بکات و کاریان بۆ ئاسان بکات به نمونه ی پادشاکانی سه ر پووی زه وی.

واته ئهو هاوبه شیه وهك هۆكارێك و واسته یهك بووه بۆ گه یشتن به خودای مه زن.
(وما نعبدهم الا ليقربونا الى الله زلفی... الزمر: ۳۰) .

جا هه ریه به کارهێنانی ئهم هۆکارو تاکاکرانه ، ده بیته مایه ی خه شن وتوریه یی
خوا ی بالاده ست ، وه مانه وه ی هه تا هه تای ئه وکه سانه له ناو ئاگر. وه ده بیته
مایه ی خوێن پشته نیان و مال و سامان چه لال بوونیان.

جا لیژهدا پرسیارێك سه ره له ددهات ئه ویش ئه وه یه: ئایا ده گونجیت خوا ی
گه وره پێگا بدات بۆ به نده کانی بۆ نزیك بوونه وه لێی ، په نابه رنه به ر تکاکه رو
ناو بژیوان ونیوه ندیک ؟ ئایا قه ده غه کردنی ئه مه ته نها له پێگه ی شه ریه ته وه یه ؟
یا خود هه ر به سه روشتیش ئه مه ناشیرین و ژیریش پێگری ئه وه ده کات که شه ریه ته
پێگه ی پێ نه دات ؟

به لکو شه ریه ته ها تووه بۆ دیاری کردن و پێگری له و شتانه ی که له پوانگه ی
ژیریشه وه ناشیرین و ناپه سه ندن. وه ئهم هاوبه شی دانانه ش له هه موو شته کانی تر
ناشیرین ترو نا په وا تره .

جا نه پێنی چی یه هاوبه شی له نیو هه موو تا وانه کاندای خۆش بوونی نی یه ؟
ئه وه تا خوا ی گه وره ده فه رمیت: (إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ
لِمَنْ يَشَاءُ... النساء: ۴۸) واته: خوا ی گه وره جگه له تاوانی هاوبه شی بۆ خوا
بپاردان له هه موو تاوانیکێ تر ده بو ریت.

جا له م پرسیاره ورد به ره وه و به بیرو هۆش و دل هه لێسه نگینه و به که می نه زانی ،
چونکه هه ر ئهم پرسیاره یه که جیا که ره وه یه له نیوان یه کتا په رستان و هاوبه ش
دانه را ، خواناسان و خوانه ناسان، به هه شته یه کان و دۆزه خیه کان.

له وه لامدا ده لێن: سه رکه و تنوسه رفرازی هه ر لای خوا ی گه وره یه ، وه داوا له و
ده که ین که کۆمه ک و پاست په ویمان پێ به خشی ت. جا هه رکه سیك به پێی
رێنما ییه کانی هه نگاو بنیت سه رکه ردان نابیت. وه هه ر که سیکی ش توشی

نەخۆشى و چارەسەر

سەرگەردنى بوو جگە لەخودا پێنماكارى نى يە ، وەھەرچى يەكيش بىەخشىت
پێگرى بۆ نى يە . وەپێگرى لەھەر شتىكىش بکات كەس بۆى نى يە بىيەخشىت .

جۆرەكانى ھاوبەشى

ھاوبەشى دوو جۆرە :

ھاوبەشى يەك پەيوەندى بەخودى خۆى گەورەو ھەيە ، واتە بەخودى ناو
وئاكارو كردارەكانى يەو .

و ھاوبەشى يەك كە پەيوەندى بە شىواى پەرسىن ومامەلە كردنەو ھەيە ،
ھەرچەندە خاوەنەكەى باوەپى بەتاكى خودايە لەخود وئاو وئاكارو كردارەكانىدا .

جۆرى يەكەم : كە پەيوەندى بەخودى خوداوە ھەيە :

ئەم جۆرەيان دابەش دەبێت بۆ دووبەش : _

١ . ھاوبەشى لەكارخستىن "التعطيل" .

٢ . ھاوبەشى پەرسىنى چەند خودايەكە لەگەڵ خوداى گەورەدا .

يەكەم : ھاوبەشى لەكارخستىن (التعطيل)

ئەمەيان دابەش دەبێت بۆ سێ جۆر : _

أ . لەكارخستنى پەيوەندى نىوان دروستكار "خودا" و دروستكارو "بەندەكانى" .

ب . ئىنكارى كردنى سىفاتی كەمالى و تەواوى بۆ خودا ، ئەويش بەكارخستنى ناو
ئاكارو كردەو ھاوبەشى خۆى گەورە .

ت . لەكارخستنى چۆنەتى مامەلەكردنى بەندەكان لەگەڵ خوداى خۆياندا لەپروى
يەكتاپەرسىتەو .

لەنمۆنەى ئەم ھاوبەشىە : ھاوبەشى پێرى "الوحدة الوجود" ە كەپێيان وایە شتىك
نى يە بەناوى دروستكارو دروست كراو (بەدیهێنەر و بەدیهێنراو) بەلكو تەنها يەك
حەق وپاستى ھەيە كە كرۆكى بونەو ەرە وەلە ھەموو شتىكدا ھەيە و ھەموو
شتىكىشى تىدايە .

ابن القيم الجوزی

وههروه ها هاوبهشی ئه و بئ باوه پانهی که پتیا وایه که بونه وهر هر له میژوهه
هه بووه و سه ره تاوکۆتایی نی یه . وه سه رچاوهی هه موو پووداوه کان ده گه پتیه وه
بۆ هۆکاره کان وه به (عه قلّ وده رونه کان) ناویان ده بن.

ههروه ها هاوبهشی ئه و که سانهی که ناوو ئاکارو کرده وه کانی خوای گه و ره له کار
ده خه ن وه ک پتیری (جههیمه کان و قرامته کان) که هیچ ناوو ئاکاریکیان بۆ خودا
نه سه لماندوه ، بگه ره له پوانگه ی ئه وانه وه دروست کراوه کان له خودی خۆی
پروپوخترو خاوه ن ئاکارو کرداری جوان وته واوترن .

دووهم: هاوبهشی په رستنی چهند خودایه ک له گه لّ خوای گه و ره دا
واته ناو و ئاکاری خوای گه و ره له کار ناخات ، به لکو هاوبهشی بۆ خودا بپیار ده دات
له په رستندا . وه کو هاوبهشی مه سیحیه کان ، که مه سیح به خودا ده زانن له گه لّ
خوای گه و ره دا . وه ههروه ها ئه م جوّره هاوبهشی و بپیاردانه
مه جوسه کان "ئاگر په رسته کان" یش ده گریتیه وه ، که هه موو کاریکی چاکه خواز
ده دهنه پالّ پووناکی وهه موو کاریکی خراپیش ده دهنه پالّ تاریکی .
ههروه ها ئه م جوّره هاوبهشی و بپیاردانه پتیری قه ده ریه کان "القدریه" یش
ده گریتیه وه که ده لّین: گیانه بهر خۆی به دیه پنهاری کرداره کانیته ، وه به بئ ویست
وئیراده ی خوای گه و ره پووده دهن . هه ربۆیه قه ده ریه کان له م بۆچوونه دا
هاوشیوه ی مه جوسه کانه .

ئه م جوّره هاوبهشی و بپیاردانه چهندین شیواز ده گریتیه وه له وانه : _
أ. ئه و که سه ی که پووبه پووی (ابراهیمی پیغه مبه ر) بووه و ده یووت: منیش
مردن و ژیا ن به ده سه ته که خۆی کرد بووه هاوبهشی خودا له م کاره دا .
که ده و ترا "ابراهیمی پیغه مبه ر" ووته که ی پوچهلّ کرده وه به وه ی که خوای گه و ره
خۆر له خۆره لاتیه وه ده بات بۆ خۆرئاوا ، تۆ به پیچه وانه وه ئه نجامی ده . (إِذْ قَالَ
إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ... البقرة: ۲۵۸) .

نەخۇشى و چارەسەر

- ب. ئەو كەسانەى كە ئەستېرەو ھەسارەكان بەئەنجام دەرو كاريگەر
ھەئسوپئەرى كردارەكان دادەننن. وەكو پېيازى (سائەكان) و كەسانى تىرىش.
ت. ئەو كەسانەى كە خۆر "پۆژ" يان ئاگر دەپەرستىن.
پ. ئەو كەسانەى كە وادەزانئىت خواكەى ئەم چل وپۆپەى ھەموو خوداكانە. گەر
بىپەرستىت پىشتىوانىت لى دەكات.
ج. ئەو كەسانەى كە پېتيان وايە بە پەرستىنى خودايەكى بچوك نزيك دەبىتەو
لەخوای گەرە، وەبەم چەشنە ژمارەى خوداكان زیاد دەكات ، وە وەكو ھۆكار و
واستەيەك بەكارى دەھىئىت.

جۆرى دووھم : ھاوبەشى برىاردان ئە پەرستندا :

ئەم جۆرەيان لە ھاوبەشى جىاوازە لەوى تر ، چونكە ئەنجام دەرى ئەم جۆرەيان
بىروباوہپى بەتاك وتەنھايى خودای گەرە پتەو و ھىچ ھىزوپەرستراوئىكى نى يە
تەنھا خوای مەزن نەبىت كەسوود وزيان گەيەنەرە وەتاك وتەنھايە ، بەلام
بەدئسۆزى وئىخلاسى تەواوہ وە خواپەرستى ناكات.
ھۆكارەكانى ئەم ھاوبەشى برىاردانە :

واتە لە پەرستىنى خوای تاقانەدا بەشى دەرونودونىايى تىدايە ، ھەندىك جار
لە پىتناوى ناوبانگ دەركردندا خواپەرستى دەكاتو وەھەندى جارىش بۆ دەست
كەوتنى دونىايى وەھەندى جارىش بۆ خواپەرستى. بەشىوازىك ئەو خواپەرستى يە
بەشى خوداو دنياو شەيتانىشى تىدايە.

بەداخوہ ئەمە حالى زۆرىنەى خەلكى يە ، وەئەم جۆرە ھاوبەشىيە كە پىغەمبەرى
خودا ﷺ دەربارەى فرمووہ ، كە (ابن حبان) لە (صحيحه) دا ھىتاوئىتى كە
پىغەمبەر ﷺ دەفرمىت : (الشرك في هذه الأمة أخفى من دبيب النمل، قالوا:
كيف نجوا منه يا رسول الله؟ قال ﷺ : قل: اللهم إني أعوذ بك ان اشرك بك وأنا

اعلم، وأستغفرک لما لا أعلم.)^۱ واته: ئەم جۆره هاوبهشی یه له ناو قه ومه که مدا له دهنگی پێی میرووله شاراوهر ونهینێ تره. ووتیان ئەو چۆن خۆمانی لێ پزگاربکهین؟ پێغه مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: بَلَّيْن: خودایه ئیمه په‌نا به‌تۆ ده‌گرین که هاوبه‌شیت بۆ بریاربده‌ین که پێی بزانی، وه‌داوای لێ خۆش بوونت لێ ده‌که‌ین که پێی نازانین.

جا پوو په‌رمای (الرياء) هه‌ر هه‌مووی به‌هاوبه‌شی داده‌نریت. خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا... الكهف: ۱۱۰) واته: پێغه مبه‌ر پێیان رابگه‌یه‌نه که من ته‌نها مرقفیککی هاوشیوه‌ی ئیوه‌م خوای گه‌وره وه‌حی و نیگام بۆ ده‌نریت تا پێتان رابگه‌یه‌نم که خوای ئیوه‌م تان ته‌نهایه ، جا ئه‌وه‌ی ئه‌یه‌وێت به‌دیداری ئه‌و خودایه شاد بێت ئه‌وا با کرداری چاکه ئه‌چام بدات هاوبه‌ش و هاو له‌ بۆ خودا بریار نه‌دات.

ئهم ئایه‌ ته‌ ئاماژه به‌ تاکی خودا و تاکی مه‌به‌ستی په‌رستن بۆ خودا ده‌کات ، چونکه خودا تاکه‌ و وه‌پێویسته به‌ تاکی په‌رستیت و وه‌هاو له‌ و هاوبه‌شی بۆ بریار نه‌دریت له‌ په‌رستندا وه‌پێناسه‌ی کرداری چاکه و چاکه‌خوای ئه‌وه‌یه که له‌ سه‌ر پێبازی سونه‌ته‌وه مه‌به‌ستی په‌رستن ته‌نها بۆ خودا ئه‌نجام بدریت دوور له‌ پوو په‌رمایی.

هه‌روه‌کو نزاو پارانه‌وه‌ی (عومهری کوپی خه‌تاب) که هه‌میشه ده‌یفه‌رموو: خودایه هه‌موو کرده‌وه‌کانم بکه به‌ کرده‌وه‌ی چاکه ، وه‌هه‌موو کرده‌وه‌ چاکه‌کانم ته‌نها بۆ مه‌به‌ستی په‌رسته‌ندی تۆ بێت، وه‌به‌شی هه‌چ که سیکی تیدا نه‌بێت.

^۱ - ئەم فەرمووده‌یه (صحیح: ۵، احمد: ۴/۳۰۴) گێڕاوه‌تیوه به‌ (بأسنا وضعیف) وه‌ (بخاری) له‌ (الأدب المفرد: ۷۱۶) گێڕاوه‌تیوه (البانی) به‌ صحیحی داوه‌ته قه‌لم.

حوكمی ڕووبه‌رمایی "الریاء"

هاوبه‌شی ئه‌نجام دان له‌په‌رستندا ده‌بیته‌ مایه‌ی له‌ده‌ست دانی پاداشته‌که‌ی. هه‌روه‌کو بلیتی ئه‌و کاره‌و په‌رستنه‌ت هه‌رته‌نجام نه‌دابیت. هه‌ر بۆیه‌ دوور نی یه‌ سزا بدرییت له‌سه‌ر ئه‌نجام نه‌دانی ئه‌و په‌رستنه‌، چونکه‌ خوای گه‌وره‌ فه‌رمانی پێ کردوین که‌ به‌ دڵسۆزو ئیخلاسی دوور له‌ ڕووبه‌رمایی خودا به‌ تاك و ته‌نها بپه‌رستین و هاوبه‌شی بۆ ئه‌نجام نه‌ده‌ین. (وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ... البینه: ۵).

جا هه‌رکه‌سیک به‌ ئیخلاسی و دڵسۆزی په‌رستن ئه‌نجام نه‌دات، ئه‌وا کاری به‌ فه‌رمانی خودا نه‌کردوه‌، وه‌ ئه‌و کاره‌ نه‌دروسته‌و نه‌قبولیش ده‌کریت. خوای گه‌وره‌ له‌ فه‌رموده‌یه‌کی قودسیدا ده‌فه‌رمیت: (أَنَا غَنَى الشُّرَكَاءَ عَنِ الشُّرْكَ، فَمَنْ عَمِلَ عَمَلًا اشْرَكَ مَعِيَ فِيهِ غَيْرِي، فَهُوَ لِلَّذِي اشْرَكَ بِهِ، وَأَنَا مِنْهُ بَرِيءٌ). واته‌: من له‌ هه‌موو که‌س زیاتر بێ باکم و بێ هاوتام له‌ هاوبه‌ش و هاوه‌ل. جا هه‌رکه‌سیک کاریکی ئه‌نجام دا و هاوبه‌شی بۆ په‌یداکردم، ئه‌وا له‌ قیامه‌تا ئه‌و که‌سه‌ ده‌نێرمه‌ لای هاوبه‌شه‌که‌، وه‌ من لێی بێ به‌ریم، چونکه‌ ئه‌و کاره‌ بۆ من نه‌بووه‌. جۆره‌کانی ئه‌م هاوبه‌شه‌

ئهم جۆره‌ی هاوبه‌شی و بپارदानه‌ دابه‌ش ده‌بیت بۆ دووجۆر:

یه‌که‌م: خودا له‌ ئه‌نجام ده‌ره‌که‌ی خۆش نابیت:

که‌ ئه‌مه‌ش ده‌بیته‌ دووبه‌شه‌وه‌ که‌ گه‌وره‌و گه‌وره‌ترینه‌.

وه‌ خوای گه‌وره‌ له‌ ئه‌نجام ده‌ری هه‌یج کامیان خۆش نابیت، له‌ واته‌: خۆشویستنی که‌سیک یان شتیك به‌ ئه‌ندازه‌ی خۆشویستنی خودای گه‌وره‌ که‌ ده‌فه‌رمیت: (وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ... البقرة: ۱۶۵) واته‌: له‌ گه‌ل بوونی ئه‌و هه‌موو به‌ لگه‌ ڕوونوئاشکرایانه‌ دا، که‌ چی هه‌ندیک له‌ خه‌لکی ده‌چن شتانی تر هه‌لده‌بژێرن و وه‌کو خودا خۆشیان ده‌وێت

ابن القيم الجوزی

وده پیه رستن، له کاتیکدا برپوادران خودایان له هه موو که سیک وشتیک زیاتر خوش ده ویت.

وه نه نجام ده رانی نه م جوړه هاوبه شیه له دۆزه خدا ده لئین: (تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ * اِذْ تُسَوِّیْکُمْ رَبُّ الْعَالَمِیْنَ... الشعراء: ۹۷-۹۸) واته: سویند به خودا ئیمه له وپه پری گومپایی و سه رلی شیواوی دا بووین. کاتیک ئیوه مان ده برده پیزی په روه ردگارو په کسانمان ده کردن.

جا هاوبه شی کردنی نه و شتانه له گهل خودای گه ورده تا نهها له بابته تی خوشه ویستی وگوپراه لیدا بووه، نه ک به وهی که به خودایان بزانن. جا نه مه له لوتکه ی نه فامی وگه جی وسته مدانی به که سیک یاخود شتانی که له ئاستی خودای گه ورده دا دابنریت؟!

جا چ گه وجیه که دروست کراویکی بی هیژ وبی ده سولات وه ژارو ناتواو به راورد بکریت به خولقینه ری هه موو جیهان و سه رچاوه ی هیژوتوانایی و بیژینه رو مرینه ری هه موو دروست کراوه کان، وه سه رچاوه ی دانایی وزانایی وخواه ن به خشنده یی ومیهره بانی، جا نه مه چ ستم وناپه وایه که؟!

وه نه مه چ به راوردیکه؟ خوی گه ورده ده فهرمیت: (الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ... انعام: ۱) واته: سوپاس وستایشی بی پایان بو به دیهینه ری زهوی وئاسمانه کان وتاریک و پووناکی یه، که چی پاش نه م هه موو پاستیه بی باوه پان په روه ردگارو دروست کراوه کانی هاوتاو هاوبه ش ده که ن.

جا هاوبه شکاران (مشرك) به چ پیوه ری که خولقینه ری زهوی وئاسمانه کان به خواه ن پووناکی وتاریکی یه به راورد ده که ن به رامبه ر که سانیک خواه ن خۆشیان نین و وه هیچیان به ده ست نی یه ته نانه ت مان و مردنی خۆشیان. نه مه چ بی

عه قلی وستهم ونارپه واییه که؟! وه چ تاوان ونه فامیه که هه یه بگاته نهم بی عه قلی
یه؟!

هاوبه شی بریاردان له کردارو ووته و نیه ته کاندای

نهم جۆره هاوبه شیانه له چوارچیویه هاوبه شی بریاردانه له پهرستندا.

هاوبه شی له کرداره کاندای

له هاوشیویه نهم هاوبه شی بریاردانه وهک: سوژده بردن بۆ غهیری خودا،
وه سوپانه وه وتواف کردنی مالتیک یان جیگایه که جگه له مالی
خودا "که عبه". وه ماچ کردنی به ردو شتی تر به مه به سستی په رستن، جگه
له بهرده په شه که "الحجر الاسود"، وه ماچ کردنی گۆپو سوژده بردن بۆی.
پینگه مبه ﷺ نه فرهت دهکات له وه که سانه ی گۆپی پینگه مبه ران وپیاوچاکان دهکاته
مزگهوت ونویژیان له سهر بکات، جانه خوازه که سانیک گۆپ په رستن
وپه یکه رپه رستن. له (صحیحین) دا هاتوو که پینگه مبه ﷺ فرموویه تی: (لعن
الله اليهود والنصارى اتخذوا قبور انبيائهم مساجد).^۱ واته: خوی گه وره نه فره تی
له گاوردو جوله که کان کرد به وه ی که گۆپی پینگه مبه رانیان ده کرده مزگهوت
په رستگا.

وه له (صحیح) دا هاتوو که پینگه مبه ﷺ فرموویه تی: (ان من اشرار الناس من
تدرکهم الساعة وهم احياء، والذين يتخذون القبور مساجد).^۲ واته: خراپترین
پیژ نه وانان که قیامه تیان به سهر دا دیت، وه نه وه که سانه ش که گۆپ ده که نه
په رستگا.

^۱ - نهم فرمودانه له (احکام الجنائز) ی (ناصر الدین الالبانی) دا به صحیح هاتوو.

^۲ - ههمان سهرچاوه ی پیشوو.

وهله (صحیح) دا هاتووه که پیغه مبه ﷺ فرمویه تی: (إن من كان قبلکم کانوا يتخذون القبور مساجد إلا فلا تتخذوا القبور مساجد ، فإني أنهاکم عن ذلك.)^۱ واته: ئه و گه لانه ی پیئشوو گۆره کانیان ده کرده په رستگا جا من فرمانتان پی ده که م که کاری وانه که ن.

وهله (مسند) دا (امام احمد) دا هاتووه، وه (ابن عباس) به صحیحی هیناویتی که پیغه مبه ﷺ فرمویه تی: (لعن الله زورات القبور، المتخذین علیها المساجد والسرچ.)^۲ واته: خوای گه وره نه فره تی له وئافره تانه کردووه که ده چنه سه رگۆره کانیان وکاری ناشه رمی ئه نجام نه دن، وه ئه و که سانه ش که گۆره کان ده که نه په رستگا و مؤمیان له سه ر داده گرسینن.

هه روه ها پیغه مبه ﷺ ده فره میت: (اشتد غضب الله علی قوم اتخذوا قبور انبیائهم مساجد.)^۳ واته: خوای گه وره خه شم وقینه و غه زه بی تونده دژ به و گه لانه ی گۆری پیغه مبه ره کانیان ده که نه په رستگا.

وهه روه ها ده فره رمی تی: (ان من كان قبلکم کان اذا مات فیهم الرجل الصالح بنوا علی قبره مسجداً وصوروا فیهِ تلك الصورة، اولئک شرار الخلق عند الله يوم القيامة.)^۴ واته: گه لانی پیئش ئیوه ئه گه ر پیاوچاکیکیان لی بمردایه له سه ر گۆره که ی په رستگایان دروست ده کردو وینه که یان ده کیشا تیدا. ئه وانه خراپترین پیئن له لای خوای گه وره له پۆژی قیامه تدا.

^۱ - ههمان سه رچاوه ی پیئشو.

^۲ - ههمان سه رچاوه ی پیئشو.

^۳ - ههمان سه رچاوه ی پیئشو.

^۴ - ههمان سه رچاوه ی پیئشو.

نەخۆشى و چارەسەر

جا ئەمە حالى ئەو كەسانە يە كە سوژدە بۆ خودا دەبەن لە مزگەوتىك كە لە سەرگۆرەكان دروست كراوە. جا ئەبى حالى ئەو كەسانە چۆن بىت كە سوژدە بۆ گۆرەكان دەبەن؟!

پىغەمبەر ﷺ فەرموویەتى: (اللهم لاتجعل قبري وثنا يعبد.)^١ (واتە: خودايە گۆرەكەم نەبىتە بت وبپەرستريت.) پىغەمبەرى ئازىز زۆر جەختى لەسەر پاراستنى لايەنى يەكتا پەرستى كردۆتەو، تەنانەت پىگىرى كردوو لە ئەنجام دانى نوێژى سونەت لەكاتى ھەلھاتنى خۆدا تاوەكو لىك چوئىك پوونەدات لەگەڵ خۆرپەرستەكاندا، كە لەكاتى ھەلھاتن وئاوابوونیدا سوژدەى بۆ دەبەن. ھەربۆ ئەم مەبەستە پىغەمبەر ﷺ پىگىرى كردوو لە ئەنجامدانى نوێژ لەپاش نوێژى عەسرو دواى نوێژى بەيانى.

بەلام سەبارەت بە سوژدەبردن بۆ جگە لەخودا، ئەوا پىغەمبەر ﷺ دەفەرمىت: (لاينبغي لأحد أن يسجد لأحد إلا لله)^٢ واتە: بۆ ھىچ كەسێك نى يە سوژدەبەرىت جگە بۆ خودا نەبىت. جا ووشەى "لاينبغي" لە ووتەى خواو پىغەمبەردا واتاى ئەوپەرى لەپىگىرى وقەدەغەبى داىە. ھەروەكو خواى گەورە دەفەرمىت: (وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشُّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ... يس: ٦٩) واتە: ئىمە پىغەمبەرمان فەرمى شىعربىژى نەكردوو و بەھىچ شىئوئە يەكش بۆى نى يە شىعربلێت.

(وَمَا تَنْزَلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ * وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ.. الشعراء: ١١٠-١١١) واتە: شەيتانەكان نەيان توانيوو ئەم قورئانە دا بپەزێنن، وە بەھىچ شىئوئە يەكش بۆيان نى يە ناتوانن كارى وابكەن.

^١ - ھەمان سەرچاوەى پيشوو.

^٢ - ئەم فەرموودە بە (حسن)، (احمد: ٢٢٨/٥) گيرايەتيەو.

ابن القيم الجوزی

وه ووتەى فريشته كان له قورئاندا: (مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ... الفرقان: ١٨) واتە: بە هیچ شتووەیهك بۆمان نی یە، جگە لە تۆ پشٹیوان مەلبێزێرین.

هاوبەشی لە ووتەدا

واتە هاوبەشی بریاردان لە ووتە و گفتوگۆدا. وهك سویند خواردن بە جگە لەخودا. هەروەكو (امام احمد) و (أبوداود) دەگێرنەووە كه پێغه مبه‌ر ﷺ فەرموویه‌تی: (من حلف بغير الله فقد أشرك) ^١ واتە: هەركەسێك سویند بەغەیری خودا بخوات هاوبەشی بریاردانە.

وہ نمونہ‌ی ووتنی (ماشاء الله وشئت) واتە: خواو تۆ ویستان. هەروەكو لە پێغه مبه‌ر وە دەگێرنەووە كه: (قال له رجل: ماشاء الله وشئت، فقال ﷺ: أجعلتنى لله ندا؟ قل: ماشاء الله وحده) ^٢ واتە: پیاویك بە پێغه مبه‌ری ووت: ئەگەر خودا و تۆ ویستان، پێغه مبه‌ر فەرموی: ئایا منت کردە هاوبەشی خودا؟ بەلکو دەبێت بلییت: ئەگەر خودا ویستی بەتەنها.

^١ - ئەم فەرموودە (صحیح) ه، (احمد: ٨٧، ١٢٥/٢) وه (حاكم: ١٨/١) وه (ابو داود: ٣٢٥١) وه (ترمذي: ١٥٣٥) گێراویانەتەو.

وه (امام ترمذي) دەتێت: زانیان ئەم فەرموودە بەو لێك دەدەنەووە كه ووتەى پێغه مبه‌ر (فقد كفر - او أشرك) لەبەتەى (تفليظ)، وه بەلگەش لەسەر ئەمە فەرموودەى (عمر): ان النبي ﷺ، سمع عمر يقول، وابي وابي، فقال ﷺ: الا ان الله ينهاكم ان تحلفوا بأبائكم؛ واتە: پێغه مبه‌ر گوتی لە (عمر) یوو ووتی: سویند بەباوكم بەباوكم، پێغه مبه‌ر فەرموی: خراى گەورە قەدەغەى کردووە سویند بەباوكتان بخۆن.

وهله (ابوهريره) دەگێرنەووە كه پێغه مبه‌ر فەرموویه‌تی: (من قال في حلفه اللات والعزى، فيقول: لا اله إلا الله) واتە: هەر كەسێك سویند بەغەیری خودا بخوات بابلێت "لا إله إلا الله" وه ووشەى (اللات والعزى) ناوی خوداكانى سەردەمى نەفامى بوون لە مەككە.

^٢ - ئەم فەرموودە (صحیح) ه، (احمد: ٢١٤/١، ٣٤٧، ٢٨٣) گێراویەتەو.

نه خوشی و چاره سهر

ئەمە لەگەڵ ئەوەشدا خوای گەورە جەخت دەکاتەوێ لەسەر لەسەر ویستی مەرۆڤ
کە دەفەرمیشت: (لَمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ... التکویر: ۲۸) واتە: بۆ ئەوانەی
کە دەیانەوێت پێبازی راست و دروست بگرنە بەر.

جائەگەر ئەمە ی باسمان کرد دروست نەبێت، ئاخۆ دروستی ئەم ووتانە لەکوێدا
بێت کە خەڵکی خوویان پێوێ گرتووێ و دەڵێن: (من پشتم بەخودا وتۆ بەستووێ و
من تەنھا خواو تۆم هەیه)، (ئەمە هی خواو تۆیە. ئەمە لەبەرەکەتی خودا و تۆیە)
(من لە ئاسمان خودام هەیه و لەسەر زەویش تۆ). یاخود دەڵێن: (سویند
بەخودا ژیا نی فلان کەس). (من تکام لە خودا و تۆیە... هتد).

جا ئەگەر بەراوردێک بکەین لەنێوان ووتەی "ئەگەر خودا و تۆ ویستان" ئەوا لەگەڵ
ئەم ووتانەی تردا وە لەگەڵ وەلامی پێغەمبەردا بەوێ کە فەرمووی (منت کرده
هاوێشی خودا...). ئەوساتە مەترسی ئەو ووشانەمان بۆ پوون دەبێتەوێ کە ئەگەر
پێغەمبەری خودا گوی بیستی ببوایە چی دەووت؟!؟

ئەو پەرستانە ی کە تەنھا شایستە ی خودان

ئەو پەرستانە ی کە تەنھا شایستە ی خوای گەورەن بریتین لە: (سوژدە بردن،
پشت بەستن، پارێزگاری و لەخواترسان "تقوا"، تەوێبەکردن، نەزکردن،
سویندخواردن، الله أكبر، الحمد لله، سبحان الله، وأستغفر الله، وە سوپانەوێ و تەوواف
کردن بە دەوری مائی خودا، نزاو پاپانەوێ).

ئەم جوړە پەرستانە تەنھا و تەنھا شایستە ی خوای گەورەن وە دروست نی یە و
پێ پێدراو نی یە بە هیچ شێوێ و شیوازیک جگە لەخودا بۆ کەسی تر ئەنجام
بدرێن. نە پێغەمبەر نە فریشتە... هتد.

وە لە (مسندی امام احمد) دا هاتووێ کە: (ان رجلاً أتى به الى النبي ﷺ قد اذنب
ذنبا، فلما وقف بين يديه. قال: اللهم اني اتوب إليك ولا اتوب إلى محمد).

فَقَالَ ﷺ: (عَرَفَ الْحَقَّ لِأَهْلِهِ).^۱ واته: که سیکیان هینا بۆ لای پیغمبر وه تاوانیکی نه نجام دابوو، کاتیک هینایان بۆ لای پیغمبر ﷺ کابرا ووتی خودایه من ته وبه ده کهم بۆ تۆ نه که بۆ محمد. پیغمبر ﷺ فرموی: حه قی ناس بوو بۆ خاوه نه که ی، واته: زانی که نه مه ته نها شایسته ی خودایه نه که که سی تر.

هاوبه شی له ویست ونیهت دا

هاوبه شی دانان له ویست نیهت دا بابه تیکی زۆر وردو په نهانه ،بگره ئه وه دریا یه به که که ناری نی یه، ته نها که سانیك ده ریا زیان ده بیئت که شاره زاییه کی زۆریان هه بیئت. ئه م هاوبه شی دانانه ئه وه ده گریته وه که هه رچی ویست ونیهت تیکت هه یه له نه نجامدانی هه ر ووته و کرداریك مه به ستنت نزیک بوونه وه ده بیئت له که سیک یان به ده ست هینانی به رژه وه ندیه که جگه له خودای گه وه، ئه و هاوبه شی بپیراداو ه. دلسۆزه "إخلاص": واته هه رچی ویست ونیهت و ووته و کاریکت هه یه به پوختی ته نها مه به ستنت خوای گه وه بیئت، جا به مه ده لئین "الحنيفية" واته "پاک و پوختی و پاستگۆیی" که گه لی حه زره تی ئیبراهیمی له سه ر بوو. وه خوای گه وه ره ش فره مان ی کردوو ه که به و شیوه یه خوا به رستی نه نجام به دین. وه جگه له م شیوازه هیچی تری لاپه سه ند نیه که ناو کرۆکی راستی ئیسلامه (وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ... آل عمران: ۸۵) واته "ئه وه ی جگه له ئایینی ئیسلام په پیره و بکات لی ی وه رنا گیریت له قیامه تیشدا خه ساره تمه ند ده بیئت..."

جا هه ر که سیک له سه ر ئه م شارپنگایه لابدات ئه و خه ساره تمه ندی دونیا و قیامه ته .

^۱ - ئه م فره مووده یه (حسن ه)، (احمد: ۴۳۵/۳) و (طبرانی) له (الکبیر: ۲۶۳/۱) و (الحاکم: ۲۲۵/۴) گێڕایانه ته وه. هه رچه ند ه (ذهبی) ده لیت له سه نه ده که یدا (ابو مصعب) لاواز وبی تمنا نه یه، به لام پیاوه کانی تر جیگه ی تمنا نه ن.

پوخته‌ی هاوبه‌شی دانان:

پوخته‌ی هاوبه‌شی دانان: بریتی‌یه له (چواندن به خوی گه‌وره و ،چواندنی به بنده‌کان به خوی گه‌وره) .

ئه‌مه‌یه که هرچی ئاکاری که مائی خوی گه‌وره هه‌یه که خۆی و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی پێیان وه‌سف کردووه . وه بچوینی به دروست کراوه‌کانی . ئه‌و که سانه‌ی که بینایان کویر و ،دلیان په‌ش،هۆشیان پوچه، که به‌کتابه‌رستی ده‌که‌نه لیکچواندن ،وه دواتر ئه‌م لیکچواندنه به مه‌زنی و ملکه‌چی و خودابه‌رستی له قه‌له‌م ده‌ده‌ن. چونکه هاوبه‌ش دانهر (مشرک) دروستکراوه‌کان له سیفاتی خوابه‌تیدا ده‌چوینیت به خوی گه‌وره .

وه‌هرچی سیفاتی خوابه‌تی هه‌یه ده‌یداته پالّ ئه‌و دروستکراوانه . له کاتیکدا که ئه‌م سیفه‌تانه‌ته‌نا و ته‌نها شایسته‌ی خوی گه‌وره‌یه که هه‌ر به میهره‌بانی خودی خۆی به‌خشنده و پێگرو زیانبه‌خشه به هه‌موو بوونه‌وه‌ر که له به‌رامبه‌ر ئه‌مانه‌دا پێویسته‌ نزا و پارانه‌وه ، ترس، و تکا و پشت به‌ستنی تایبه‌ت بکریّت به‌خوی گه‌وره . که هه‌ر خودی‌خۆی به‌دیینه‌رو بریار ده‌ر و مرینه‌ر و ژینه‌ره‌ی هه‌موو دروستکراوه‌کانیتی .

جاهه‌رکام له مانه‌ بدرینه‌ پالّ هه‌رشتیک و که‌سیکی تر ئه‌وا ئه‌و شته‌ی به‌خوی گه‌وره‌ چواندوه و هاوبه‌شی بریارداوه . که ئه‌مه‌ش گه‌وره‌ترین سته‌مه . که که‌سیک یان شتیک که هه‌چی به‌ده‌ست نه‌بیّت و خودی‌خۆی دروست کراوی خودای مه‌زنه‌ بیچوینیت به‌مه‌زنترین و گه‌وره‌ترین هه‌یز که‌خودای گه‌وره‌یه ؟!

تایبه‌تمه‌ندیه‌کانی خوابه‌تی

به‌کێک له تایبه‌تمه‌ندیه‌کانی خوابه‌تی بریتی یه له :

۱- که مائی ره ها (المطلق) له هه موو پوویه که وه:

خودایه ک هیچ که م و کوپیه کی نییه له هیچ پوویه که وه. که مائی په های هیه له هه موو پوو و بواریکه وه هه ربویه پیویسته سه رجهم په رسته شه کان ئاراسته ی نه و بکریڼ به ته نها چونکه سه رچاوه ی دابین کردنی پیداویسته کانی ژیا نه له هه موو پویه که وه. جا هه رچی په رسته هه یه وه ک (ته وه کردن، پشت به ستن، به مهنی راگرتن، نزا و پارانه وه، تکا کردن، ملکه چ کردن، خوش ویستن و به ندایه تی کردن. هتد) سه رجهم نه مانه به پی پی پوه ری عه قل و ژیری و شرع و سروشتیش ته نها بۆ خدا نه نجام ده درین.

جاهه رکه سیك کام له مانه ی سه ره وه بداته پال که که سیکی تر یا خود بۆشتیکی تری نه نجام بدات جگه له خودای گه وره نه وا هاوبه شنی برپارداوه نه و شته ی چواندوه به خودایه ک که نه هاوشیوه ونه هاوتای هه یه که نه مه خوی له خویدا گه وره ترین سته مه. وه خوای گه وره ش له نه نجامده ره که ی خوش نابیت. له گه ل بوونی نه و هه موو سۆز و به زه یه ی دا.

۲- په رستراویتی:

واته هه میشه خودای گه وره په رستراوه له لایه ن به نده کانیه وه و شایسته و شایه نی ملکه چی یه.

وه (په رستن) له سه ر دوو بنه های سه ره کی پیکه اتووه بریتی یه له (ته واوی خوشه ویستی وه ته واوی ملکه چی) بۆ خودای گه وره.

وه پله و پایه ی به نده کان له په رستندا به نده به به هیزی نه و دوو پیکه ینه ره وه جاهه رکه سیك "خوشه ویستی و ملکه چی" به خشیت به که سیك، شتیك جگه له خودای گه وره. نه وا مافی خودای به خشیه به که سیکی تر که نه مه ش هاوبه ش دانانه، وه هیچ عه قل و ژیری ک و سروشتیکی خاوین، نه مه په سه ن ناکات. ته نها له لای که سانیک دروسته که شه یتان عه قلی تیكداون و سروشتی شیواندوون.

نه خوښی و چاره سهر

جا هر که سيک له سهر ژيری پوخت و سروشتی خاوین مابیتته وه ئه و له و که سانه یه که خواناس و پینماکراوون به هاتنی کتیب و پیغه مبه ره کانی خودا. وه ژیر پاک و بیر پوښن و سروشتی خاوینن ، هه میشه برپای یه کتا په رستیان گه شه دهکات (نور يَهْدِي اللّٰهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاء... النور: ۳۵) واته: خودای گه وره هیدایهت و پینمایي ئه و که سانه دهکات که مه به سستی.

جا پاش زانینی ئه م راستی یه نیت هرچی به کی تر له مانه ی خواره وه که باس دهکات ، هر هه موویان ته نها و ته نها مافی خودان. له وانه:

۳- سوژده بردن:

هر که سيک سوژده بۆ غه یری خودا به ریت ئه وا ئه و شته ی چواندوه به خودا.

۴- پشت به ستن (التوکل):

هر که سيک پشت به غه یری خودا بیه سستیت. ئه وا ئه و شته ی چواندوه به خودا.

۵- ته و به کردن:

هر که سيک ته و به بکات بۆ غه یری خودا ئه وا ئه و که سه ی چواندوه به خودا.

۶- سویند خواردن پیی، یان به ناوی به مه به سستی گه وره و پیروژ راگرتن:

جا هر که سيک سویند به غه یری خودا بخوات. واته زۆر به پیروژ گه وره ی بزانیته ئه و مافی پیی به په وا ببینیته ئه وا ئه و که سه ی چواندوه به خودای گه وره. ئه مانه ی که باسماں کرد هه ره مووی له پوانگه ی چواندو بووه (التشبيه).

به لام له پوانگه ی لیک چواندن پیی (التشبه به):

هر که سيک خوی به مه زن و گه وره و پیروژ بزانیته ، وه بانگه شه ی پیا هه لدان بکات بۆ خوی ، وه هه ره که له مه زنی ، ملکه چی خه لکی ، تکا کردن، ترسان ، پشت به ستن. هتد ئه مانه به مافی خوی بزانیته. ئه وا کیپرکی له گه ل خودا دا کردوه له خوایه تی و په روه ردگاریتی دا.

خوای گه وره مافی خۆیه تی پيسوا و سه رشۆپی بکات و بیکاته په ند و عیبه ته تی پۆزگار و بنده کانی. له (صحیح) دا هاتوه پێغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: (يقول الله عز وجل: العظمة إزاري، والكبرياء، دائي، فمن نازعني واحداً منهما عذبتة) ^١ واته: گه وره ی و مه زنی، جل و به رگی سه ریلند و سه ربه رزی عه باوبالا پۆشمه. هه ر که سیک له م دوانه کێپرکیم له گه ل دا بکات تووشی نازار و سزای ده که م."

جا نه گه ر په یکه رتاشیک له تاشینی په یکه ریک دا بیه ویت لاسایی خودای گه وره بکاته وه. نه وا توندترین سزا ده دریت. ئاخۆ که سیک بیه ویت کێپرکی له مافی خودایه تی و په روه رگاریتی دا بکات حالێ له قیامه تدا چۆن بیت؟! پێغه مبه ر ﷺ ده فه رمیت: (أشد الناس عذاباً يوم القيامة المصورون، يقال لهم احيوا ما خلقتهم) ^٢ واته: "توندترین سزا له قیامه تدا تووشی په یکه رتاشه کان ده بیت که ویستویانه لاسایی خودای گه وره بکه نه وه. پێیان ده وتریت نه و په یکه رانه ی دروستان کردوه زیندوویان بکه نه وه و پوح بکه نه وه به ریان."

وه له (صحیحین) دا هاتوه. پێغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی (قال الله عز وجل: ومن أظلم ممن ذهب يخلق خلقاً كخلقي، فليخلقوا ذرة، فليخلقوا شعيرة) ^٣ واته: "خودای گه وره ده فه رمویت: کێ هه یه له و که سه سته م کارتر که شتیک دروست

^١ - نهم فهرموده یه (صحیح) ه، (مسلم: ١٧٩/١٦ نووی) گێراویه ته وه.

(امام نووی) ده لیت: "نازعني" واته به مالی خۆی بزانت و بیکاته سیفاتی خۆی، که نه مه ش لوتکه ی خۆ به زل زانیه (التکبر)، وه به کاره یسانی وشه ی "إزاري" وه "إداء" له روی مه جازه وه یه هه ر وه کو عه ره ب ده لیت: (فلان شعارة الزهد، و ذئارة التقوى) مه به ستیا لیره جل و به رگ نی یه، به لکو مه به ستیان سیفات و ئاکای نه و که سه یه. وه کو جل و به رگ و مرۆقه که بیان رازاندۆته وه ده لیت: نه مه ی لیره دا بۆیه به کاره ینا وه چونکه (عیزه ت و سه ربه رزی) ته نه ا تایبه تن به خوای گه وره دوو شت لیتی جیا نابه وه وه هه میشه یین بۆ خودا... (شرح مسلم: ١٧٩/١٦).

^٢ - نهم فهرموده یه (صحیح) ه، (بخاری: ٧٥٨٨) وه (مسلم: ٩٢/١٤ نووی) گێراویه ته وه.

^٣ - نهم فهرموده یه (صحیح) ه، (بخاری: ٥٩٥٧) و (مسلم: ٩٤/١٤ نووی) گێراویانه ته وه.

نه‌خۆشی و چاره‌سەر

ده‌کات و خۆی ده‌هێنێته ئاستی من، نه‌گەر پاست ده‌که‌ن با گهردیك یان ده‌نکه جۆیه‌ك دروست بکه‌ن".

خوای گه‌وره بچوکتیرین دروستکراوه‌کانی ده‌ست نیشان کردووه که "گهرد و گهنه". نه‌خوازه ئاسمانه‌کان وزه‌وی... هتد. که ده‌یانه‌وێت له‌خودایه‌تی کێ بپکێ له‌گه‌ڵ خوای گه‌وره‌دا بکه‌ن.

وه له (صحیح) دا هاتووه که پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووێه‌تی: (إِنْ أَخْنَعَ الْأَسْمَاءُ عِنْدَ اللَّهِ رَجُلٌ يَسْمَى: بِشَاهَانَ شَاهٍ، أَيْ مَلِكٌ مَلُوكٌ، لَا مَلِكَ إِلَّا اللَّهُ.)^١ وه‌له‌ پێوايه‌تیکی تر دا هاتووه: (أَغِيظُ رَجُلًا عَلَى اللَّهِ رَجُلٌ يَسْمَى بِمَلِكِ الْأَمْلَاكِ.)^٢ واته: ناشیرینترین ناوای خوای گه‌وره، که‌سیکه ناوی بنرێت شاهان شاه. واته پادشای پادشاکان، ته‌نها خودا پادشایه.

خوای گه‌وره توپه ده‌بی‌ت که‌سیک ناوی خۆی بنی‌ت به پادشای پادشاکان، واته خوای گه‌وره پق وغه‌زه‌بی له‌که‌سیک ده‌گرێت که‌له‌ناوه‌کاندا خۆی به‌خوای گه‌وره بچوینێت، چونکه ته‌نها خوای گه‌وره پادشایه‌ و فه‌رمان په‌واو بپیاره‌ده‌سته.

گومانی خراپ بردن به‌خودا، گه‌وره‌ترین قاونانه

گومانی خراپ بردن به‌خوای گه‌وره پێچه‌وانه‌ و دژ به‌ که‌مائی خوای گه‌وره و سیفات به‌لند و ناوه‌ جوانه‌کانی، چونکه گومانی خراپ بردن له‌ گۆشه‌نیگای که‌م و کورتی پوانینه‌وه‌یه‌ بۆ خوای گه‌وره. هه‌ر بۆیه خوای گه‌وره به‌لێن وه‌په‌شه‌ی توندی لێ کردووی‌ ده‌فه‌رمی‌ت: (عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا... فتح: ٦) واته: ئه‌و گومانه‌ خراپه‌ هه‌ر بۆخۆیان

^١ - ئهم فه‌رمووده‌یه (صحیح) ه، (بخاری: ٦٢٠٦) وه (مسلم: ١٤/١٢٨ نووی) گێڕاویانه‌ته‌وه.

^٢ - ئهم فه‌رمووده‌یه (صحیح) ه، هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو. وه‌هه‌ریه‌ که‌ له‌ روشه‌کانی: (خنخ، أغیظ، أخبث) به‌واتای پێشوا ی دێت له‌رۆژی قیامه‌تدا.

دهگه پیتته وه، وه نه فره تی لی کردو غه زه بی لی گرتو ونوه دۆزه خی بۆ ئاماده کردون که سه خترین سه رته نجامه .

وه خوای گه وره ده ره ق به که سانیک که یه کیک له سیفات ه بلنده کانی په ده کاته وه . ده فره میت: (وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِّنَ الْخَاسِرِينَ... فصلت: ۲۳) واته: نه وه سه رته نجامی نه و گومانه ناپه سه نده بوو که ئیوه به خوای گه وره تان بر دکه بووه مایه ی نه وه ی به ه تاهه تایی بچه ریزی زه ره ره ندانه وه .

وه خوای گه وره له سه ر زانی چه زره تی ئیبراهیمه وه که وته یه ک ئاراسته ی گه له که ی ده فره میت: (إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تُعْبُدُونَ * أَفُنُكَا إِلَهَةٌ دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ * فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ.. الصافات: ۸۵-۸۷) واته: باشه نه وه ئیوه چی ده په رستن؟ ئایا خواوه ندی درۆینه وه ه لبه ستراو ده په رستن جگه له خوای تا ک وته نها، نه ی هه لۆیست وگومانتان چی یه به رامبه ر خوای گه وره؟

واته نه ی گومانتان چۆنه به خوای گه وره که کاتی به دیداری ده گن و ئیوه ش که سی تر تان په رستوه؟ نه ی گومانتان چۆنه به ناوه جوان و سیفات ه بلنده کانی په روه ر دگاریتی خودا که دووره له هه موو که م و کورتی و ناته واویه که وه، تا بیانوو بدۆزنه وه بۆ په رستنی که سیکی تر جگه له خودا.

جا نه گه ر گومانتان وابووايه که خوای گه وره به سه ر هه موو شتی کدا زاله و به هه موو شتی ک ئاگاداره . وه هه موو شتی ک که م و کورته ته نها که مائی خو ی نه بیّت، وه هه موو شتی ک بۆ لای نه وه ده گه پیتته وه ، وه هه موو که سی ک و شتی ک پیویستی به سۆزی نه وه هه یه، وه دابین کاری هه موو پی داویستی هه کانی ژیا نه . ده وه له مه ندرتین وزاناترین و به خشنده ترین هیزه . پادشای هه موو پادشا کانه و خواوه نزه وی و ئاسمانه کانه . وه سۆز و به زه یی و په حمه تی هه موو بونه وه ری داپۆشیوه . جا نه مه سیفات و توانای

خودا بېت زور دووره له ژیرې وعه قله سروشته که وه که هوکارېک واسته یه ک بق خوی
برپارېدات له نیوان خوی وېنده کانیدا.

په رستن جگه له خودا ، گه وره ترین سته مه

خوای گه وره خاوه ووه به رهنه ری زه وی وئاسمانه کانه و نه ویشی که تییدا یه ،
وه هر خوی شایسته و شایه نی په رستن و ملکه چی وگوپړایه لی یه ، که پېویسته
به مه زنی وگه وره یی تیپېروانین و ملکه چی بکه ین. چنه د سته میکی گه وره یه کاتیک
نه و مای خودایه تی وپه رستنه ده دریت پال که سیک تر جگه له خودا. به تایبه تی
که بزانت نه و که سه په رستراوه ش له بېنده یه کی بی ده سلات زیاتر هیچی تر نی
یه .

هه روه کو ده فهرمیت: (ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
مَنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ
الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ... الروم: ۲۸) واته: هر له خوتان نمونه ی بق هیناونه ته وه "که
چنده برپاردانی هاوه ل وهاوبه ش بق خودا نادرست ونا به چی یه " نایا نیوه پازین
به نده و به رده سته کانتان بېنه هاوبه شتان له مال و ساماناندا و هه روه کو یه ک
سوودی لی وهریگر وده سستی تی بخن ووه لییان بترسن ووحسابیان بق بکه ن.
هه روه کو چن نیوه له یه کتری سل ده که نه وه. جائه گه نیوه مؤله تی نه وه نه دهن
که کریکاره کانتان یان کاره که ره کانتان هاوبه شتان بېت له مال و ساماندا. به چی
پېوه ریک نیوه به نده کان ودروست کراوه کانی من ده که نه هاوبه شم له کاری
خوایه تی که به ته نها مای منه. جا هه رکه سیک نه مه بیرویاوه ری بېت نه وه مای
خوایه تی نه داوه ووه منی به تاک وته نها نه زانیوه .

وه ک ده فهرمیت: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبَ مَثَلٍ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ
الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ * مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ... الحج: ۷۳-۷۴)

ابن القيم الجوزی

واته: ئه‌ی خه‌لکینه، نمونه‌یه‌ک هینراوه‌ته‌وه چاک گوئیستی بن، به‌پاستی ئه‌وانه‌ی که‌هاناو هاواریان بۆ ده‌به‌ن له‌جیاتی خوا هه‌رگیز ناتوانن تاکه‌ میتشیک دروست بکه‌ن، هه‌رچه‌نده بۆ ئه‌و کاره‌ کۆبینه‌وه‌و یارمه‌تی یه‌کتیش بده‌ن، ئه‌گه‌ر میتشه‌که‌ شتیکیان لی‌ بفپینیت ناتوانن لی‌ی بسه‌ننه‌وه‌ . داواکراو وداولی‌ کراو هه‌ردووکیان لاوازو بی‌ ده‌سه‌لاتن. ئه‌وانه‌ "وه‌کو پتویست" قه‌دری خۆیان به‌چاکی نه‌زانی، پێزی په‌روه‌ردگاریان به‌ته‌واوی نه‌گرت، له‌کاتی‌کدا به‌پاستی خودا زۆر به‌هێز و به‌تاوان وبالا‌ده‌سته‌ .

وه‌هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمیت: (وما قدروا الله حق قدره والارض قبضته يوم القيامة والسموات مطويات بيمينه سبحانه وتعالى عما يشركون... الزمر: ۶۷) واته‌: خوانه‌ناسان قه‌ده‌ری خۆیان وه‌ک پتویست نه‌گرت پێزیان بۆ دانه‌نا ، به‌مه‌رجیک هه‌ره‌موو گۆی زه‌وی پر مشتیک ئه‌و زاته‌یه‌ له‌ پۆزی قیامه‌تدا. ئاسمانه‌کانیش به‌ده‌ستی پاست ودروستی خودا پێچراون ، پاکی وبی‌گه‌ردی وبلندی بۆ ئه‌و په‌روه‌ردگاره‌ مه‌زنه‌ی شایسته‌ی ئه‌وه‌ نی یه‌نه‌فامان وه‌اوه‌ل وه‌اوبه‌شی بۆ بپیاربده‌ن وقه‌دری نه‌زانی.

جا قه‌درو پێزی پتویستی خویان نه‌زانیوه‌ که‌ هاوبه‌ش وه‌اوه‌لی بۆ بپیارده‌ده‌ن له‌ کاتی‌کدا خوی گه‌وره‌ به‌هێزوبالا‌ده‌سته‌ وه‌جگه‌ له‌ خودا هه‌موو به‌نده‌کانی لاوازو بی‌ ده‌سه‌لاتن.

هه‌روه‌ها قه‌درو پێزی خویان نه‌گرتوه‌وه‌ که‌سانیک که‌:

ده‌لێت خودا هیچ کتیبیک وپێغه‌مبه‌ریکی په‌وانه‌ نه‌کردوه‌ به‌لکو کاتیک بونه‌وه‌ری دروست کردو ئیت پشت گوئی خستوه‌و وازی لی‌هیناوه‌ ، وه‌هیچ مه‌به‌ستیک نی یه‌ له‌دروست کردنی بونه‌وه‌ردا. ئه‌مه‌ش خۆی له‌خۆیدا تۆمه‌ت دانه‌ پال‌ خوی گه‌وره‌ به‌پشت گوئی خستنی دروست کراوه‌کانی وه‌بی‌ هوده‌یی له‌ دروست کردنی‌دا. هه‌روه‌ها په‌د کردنه‌وه‌ی وه‌به‌پاست نه‌زانیی ناوه‌جوان وسیفات

نه خوشی و چاره سهر

بلنده کانیته له چاودیری کردن ونیعمهت به خشین به بنده کانی. وهه روهها په دکرده وهی نه وهی که خودا زال و بالادهست بیت به سهر بونه وهردا. وه به پاست نه زانیی پیغه مبه ره کان وکتیبه کانی خودا که بق پینمای پی وانه ی کردون، په نا به خودا ده گرین له م بیروباوه په پوچانه. بلندی وتاک وته نهایی بق خودای گه وره. هه روهها قه درو پیزی خودایان نه گرتووه که سانیك که:

که ده لئین مرقه هیچی به دهست نی یه، هه موو کرده وه کان له لایه ن خوداوه ن چ باشه وچ خراپه. جا خودا سزای بنده کان ده دات به کارانیك که له بنه په تدا هه ر خودی خودا خوی نه نجام ده دریتی نه ک مرقه. لیره دا مرقه ناچارکراوه سزاش ده دریت به بی نه وهی دهستی هه بی له وکاره دا. نه مهش واتای ناداپه روهی خودا ده سه لمینیت، نایا نه م کاره له که سانیکی خاوه ن ژیروعه قل ده وه شیتته وه. تا له خواوه یه کی گه وره و به یز که دادپه روه رانه و به به زه یتترین و به په حمترین نی یه به رامبه ر به بنده کانی کاری وای لی ده وشیتته وه؟! پاک وبی گه ردی بق خودای مه زن وله گه وره یی نه م سته م وتاوانه.

وهه روهها نه و که سانهش ده گریتته وه که:

پیان وایه خوی گه وره له هه موو شوینیک وپاک وپیسدا بوونی هه یه. وه په دی نه وه ده کاته وه که له سه رووی عهرشی مه زن له نگه ری گرتبی "استواء" ی کردبی، به لکو پیان وایه خودا له هه موو مرقه ونازه لیکدا تواوه ته وه که نه مهش سته م وناپه وایه به رامبه ر به خودای مه زن که ده فه رمیت: (إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ... فاطر: ۱۰) واته: گوتاری چاک وجوان و به جی بولای خوی گه وره به زده بیتته وه، کارو کرده وهی چاکیش گوفتاری شیرین به رزی ده کاته وه.

خوی گه وره له سه رووی عهرشی مه زندایه وه فریشته کانیش بق لای خودای خویان بلند ده بنه وه و دینه خواره وه: (يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ...)

(السجدة: ۵) واته: ئو خواجه له سه رووی ئاسمانه وه کاروباری زهوی پیک ده خات
وسه په رشتی ده کات، وه سه رجه م کاره کان بۆلای ئو به زده بیته وه.

وه ههروه ها ئو که سانه ش ده گریته وه که:

باوه پیا به سیفاته بلنده کانی خوای گه وه نی یه، وه پیا یان وایه خوای گه وه
وتووژی له گه ل موسا نه کردوه له که ناری چیا یی "طور"، وه هاتن وله نگه رگرتنی
له سه ر عه رش، وه هاتنی بۆ دادگایی کردنی به نده کانی له قیامه تدا، ههروه ها
توپه بوون و غه زه ب گرتن و په زامه ندی و خوشه ویستی و چه نده های تر له سیفات
وئاکاره بلنده کانی خوای گه وه په د ده که نه وه. وه لیکنده وه ی نابه جیی بۆ
ده که ن، وه پیا یان وایه به م کاره خوای گه وه پیزدارتر ومه زنتر پاده گرن.

وه ههروه ها ئو که سانه ش ده گریته وه که:

هاوه ل وکوپى بۆ به یار ده دن، یا خود پیا یان وایه خوای گه وه تیکه ل بووه
به هه موو دروست کراوه کانی و... هتد.

ههروه ها هه درووژی خواپان نه گرتوه ئو که سانه ی:

که ده لێن خوای گه وه دوژمن وناحه زه کانی پیغه مبه ر و خانه واده که ی به رز
پاگرتووه، جینیشینی وده سه لاتداری و سه ره رزی به دوژمنه کانی
به خشیوه. وه شوین که وتوان و دوست و خانه واده که ی پیغه مبه ری توشی پيسوای
نه هامة تی کردوه له هه ر جیگایه کدا بن.

ئه مه ش نا په وایه کى ته واه به رامبه ر به خوای گه وه ده کریت که ووته ی "رافضه" یه.
جا ئه م بۆچوونه هاوشیوه ی ووته و بۆچوونی گا ورو جوله که کانه که ده ره ق
به خودای گه وه ده یکه ن که ده لێن: خوای گه وه پادشایه کی په وانه کرد
بانگه شه ی پیغه مبه رایه تی ته نها و ته نها بۆ خۆی ده کرد ووه درۆی به دهم خودا وه
ده کرد، ده یووت: خودا ده لیت و فه رمانی واده کات، وه شه ریه تی پیغه مبه رایه تی
هه لده وه شانده وه و به ناوی خودا وه سه روما ل و خوین وئا فره تیانی حه لال ده کرد بۆ

خۆی. وه‌خوای گه‌وره‌ش هه‌میشه پشتیوانی لی ده‌کرد و به‌سەر نه‌یارانی دا زالی ده‌کرد و وه‌نیشانه‌ی پاستی نه‌وی ده‌سه‌لماند و وه‌پۆژ به‌پۆژ سه‌ربه‌رز و بالاده‌ستی ده‌کردو...هتد.

بی گومان نه‌مه‌و هاوشتیوه‌یان گه‌وره‌ترین سته‌م و نا‌په‌واییه ده‌ره‌ق به‌گه‌وره‌یی و دانایی و په‌حمه‌ت و زانستی خودا ده‌کریت. جا نه‌گه‌ر به‌راورد له‌نیوان هه‌ردوو و ته‌که‌دا بکه‌ین ده‌بینین وه‌ک بلیت له‌یه‌ک سه‌رچاوه‌وه هاتوون.

نادانایی و سته‌م دانه پال خوای گه‌وره‌ جوړیکه له‌ کوفر و بی باوه‌پی هه‌روه‌ها هه‌ردو ریزی خودایان نه‌گرتوو که سانی‌ک که:

باوه‌ریان و ابیت که ده‌شی‌ت خوای گه‌وره سزاو نازاری چاکخواز و ملکه‌چه‌کان بدات که هه‌میشه به‌ندایه‌تیان بۆ کردوو ، وه‌پایچی دۆزه‌خیان بکات. وه‌ده‌شی‌ت یاخی بووان و تاوانکاران سه‌رفرازو پزگاریان بکات که هیچ کاتی‌ک خواپه‌رستیان نه‌کردوو، وه‌پایچی به‌هه‌شتی به‌رینیان بکات ، چونکه هه‌ردوو کاره‌که بۆ خودا وه‌کو یه‌که.

ئه‌م بۆچوونانه واتای نه‌بوونی داناییه له‌کارو بپاره‌کانی خودای گه‌وره و سته‌مکاری خودای دادپه‌روه‌رده‌سه‌لمینیت ، که ئه‌مه پێچه‌وانه‌ی ناوه‌جوان و سیفات به‌نده‌کانی خوای گه‌وره‌یه که په‌دی ئه‌م جوړه بۆچوونانه ده‌داته وه ده‌فه‌رمیت: (وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ * أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُحَّارِ... ص: ۲۷-۲۸) واته: ئی‌مه ئاسمان و زه‌وی و دروست کراوه‌کانی نیوانیمان بی هوده‌و هه‌په‌مه‌کی دروست نه‌کردوو، ئه‌وه گومانی ئه‌و که سانه‌یه که بی باوه‌پن. ئه‌ی هاوار... ئاهونا له‌ بۆ ئه‌و بی باوه‌پانه له‌ سزای ناگری دۆزه‌خ، یاخود باوه‌ریان وایه که ئی‌مه ئه‌و که سانه‌ی که باوه‌پدارن

وکاری چاکه نه نجام ددهن، نه وانه ی توی خراپه یان چاندوه له زه ویدا وه ک یه ک ته ماشابکه ن؟! یاخود نایا خواناس وتاوانکار وه ک یه کن؟!

هه روه ها ده فهرمیت: (أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ * وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِيُخْزِيَ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ... الجاثية: ۲۱-۲۲)

واته: نایا تاوانکاران و خراپه خوازان باوه پریان وایه که مردن و ژیان وزیندووبوونه وه یان هاوشیوه ی نه و که سانه ده بیت که بپروایان هیناوه و چاکه یان نه نجام داوه؟! نای که لیکدانه وه یه کی خه یالی یه!... خودا ناسمانه کان وزه وی له سه رینه مای حق وپاستی دروست کردوه بق نه وه ی سه رته نجام پاداشتی هه موو که سیک به گویره ی کرده وه کانی بداته وه و هیچ جوړه سته میکشیان لی ناکریت.

هه روه ها ده فهرمیت: (إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ * أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ... القلم: ۳۵-۳۶) واته: نایا پیتان وایه سه رته نجامی موسولمانان هاوشیوه ی سه رته نجامی تاوانکاران ده بیت؟ نه وه چی لیکدانه وه و بپریاریکی خه یالی یه؟!

هه روه ها نه و که سانه ش ده گریته وه که:

خوای گه وره مردوو زیندوو ناکاته وه و باوه پریان به حه شرو لی پرسینه وه نی یه . وه پیتان وایه چاکا کاران پاداشت نادرینه وه و خراپه کارانیش سزاندوین ، وه سته م دیده مافی خو ی له سته مکاران وهرناگریته وه .. جا خوای گه وره له وپوژده دا پیشانیان ددهات که کی پاستی ووتوه وه کیش خه ساره مه ندو بیر پوچ بووه .

هه روه ها نه و که سانه ش ده گریته وه که:

که به چاویکی که هه وه ته ماشای خوای مه زنیان کردوه دلیان له ناستی بی ناگا بووه ، فه رمانه کانی خودایان پشت گو ی خستوه و سه رپنچیان کردوه ، پیژی دروست کراوه کانی تریان داوه به سه ر پیژی خودادا، کاریان به به رنامه و

پینامی یه‌کانی نه‌کردوو ، شوینی چه‌زو ئاره‌زووه‌کانیان که‌وتوون شه‌رمیان له‌خه‌لکی کردوو به‌لام شه‌رمیان له‌خودا نه‌کردوو . له‌خه‌لکی ترساوون به‌لام له‌خودا نه‌ترساوون وشه‌وپۆژیان له‌پیناو په‌زامه‌ندی ئاره‌زووبازی و به‌پر سه‌کانیان به‌خت کردوو . فه‌رمان و بریاری خودایان به‌سوک ته‌ماشاکردوو...هتد .

ئایا قه‌درو پیزی خودایان زانیوه که ده‌چن شه‌یتان له‌بری خودا ده‌په‌رستن وهاوه‌لی بۆ بریارده‌ده‌ن؟

جا خوای گه‌وره و بی‌هاوتا مه‌حاله له‌لای و قبولی ناکات یه‌کێک له‌ پیغه‌مبه‌ران بکریته به‌هاوه‌ل وهاوبه‌شی ، نه‌خوازه پرسواترین و سه‌رشۆپترین که‌س که‌شه‌یتانه بکریته هاوه‌لی؟

ته‌نها شه‌یتان ویستیتی وه‌ک خودا به‌پرستیت و پیزی بگرییت . هه‌ر بۆیه خوای گه‌وره هۆشیاری به‌مرو‌ف ده‌دات که‌له‌م بواره‌دا نه‌که‌ونه داوی شه‌یتانه‌وه که‌ده‌فه‌رمیت: (أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ * وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ...یس: ۶۰-۶۱) واته: ئه‌ی ئاده‌میزاده‌کان من پیتان پانه‌گیان‌دن که‌شوینی شه‌یتان نه‌که‌ون وگو‌پرایه‌لی مه‌که‌ن، چونکه ئه‌و دو‌ژمنی سه‌ر سه‌ختی ئیوه‌یه . وه‌هه‌ر گو‌پرایه‌لی من بکه‌ن که ئه‌مه‌یه پێگه‌ی راست و دروست .

ئه‌و هاوبه‌ش و بریارده‌رانه‌ی که‌پیتان وابوو فریشته ده‌په‌رستن ، له‌بنه‌په‌تدا ته‌نها شه‌یتانیان ده‌په‌رست نه‌ک فریشته . وه‌ئه‌م پاستیه‌ش خودای مه‌زن پوو‌نی ده‌کاته‌وه ده‌فه‌رمیت: ((وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَؤُلَاءِ إِبْنَاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ * قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيِّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ...سبأ: ۴۰-۴۱) واته: پۆژیک دیت که‌خوای گه‌وره تیک‌پای هه‌موویان کۆده‌کاته‌وه و به‌فریشته‌کان ده‌فه‌رمیت: ئایا ئه‌م پیره ئیوه‌یان ده‌په‌رست؟

فریشته‌کان ده‌لَین: پاکی و بی‌گهردی بۆتۆی مه‌زن ، ئه‌وان خه‌ریکی په‌رستنی په‌ری بوون ویاوه‌پیشیان پی بوو.

شه‌یتان به‌هه‌میشه‌یی فه‌رمان به‌هاوبه‌ش به‌پیارده‌ره‌کان (المشرکون) که بیه‌رستن وکپنوشی بۆ به‌رن، وه‌بۆ هاتنه‌دی ئه‌م مه‌رامه‌ پێگای پیلانی جۆراوجۆر ده‌گریته‌به‌ر. جارێک خۆی ده‌کات به‌فریشته‌و خه‌لکی گومپاده‌کات. وه‌ته‌نانه‌ت کاتی که ده‌کاتی پۆژه‌ه‌لاتندا کاتی ده‌یانه‌وێت کپنوش بۆ "پۆژ" خۆر به‌رن، شه‌یتان به‌شیوازی که ده‌ه‌ستیت که خۆر بکه‌وێته‌ نیوان هه‌ردوو قۆچه‌کانیه‌وه "شاخه‌کانی" تاکو کپنۆشه‌که بۆ شه‌یتان بیت ، به‌هه‌مان شیوه‌ش بۆ کاتی خۆرئاوا بوون.

به‌هه‌مان شیوه‌ کاتی گاوره‌کان کپنوش و په‌رستن بۆ مه‌سیح و دایکی ده‌به‌ن. که‌له‌شیوه‌ی بتدا دروست کراوون له‌بنه‌په‌تدا خه‌ریکی شه‌یتان په‌رستنن "مه‌سیح و دایکی" له‌م کاره‌ پوچه‌لانه‌ به‌دوورن ، وه‌هیچ کاتی که‌ش کاری وایان لاپه‌سه‌ند نه‌بووه‌ وه‌فه‌رمانیشیان پی نه‌کردووه‌ . به‌لکو ئه‌وه‌ی جگه‌ له‌ خودا بپه‌رستیت ته‌نها شه‌یتانه‌ هه‌ر بۆیه‌ خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمیت: (أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ * وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ... یس: ۶۰- ۶۱) واته‌: جاکاتی ئاده‌میزاد هه‌ر که‌سێکی تر بپه‌رستیت جگه‌ له‌خودای گه‌وره‌ ئه‌وا شه‌یتانی په‌رستووه‌. جا شه‌یتانه‌کانیش چیژ له‌م په‌رستنه‌ وه‌رده‌گرن و مه‌رامه‌کانیان دیته‌ دی.

خوای گه‌وره‌ ئه‌مه‌ پۆشن ده‌کاته‌وه‌ ده‌فه‌رمیت: (وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعاً يَامَعْشَرُ الْجِنِّ مَقَدًا سَتَكْفُرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ) واته‌: خوای گه‌وره‌ له‌ پۆژیک دا هه‌موویان کۆ ده‌کاته‌وه‌ به‌ (خشم و قینه‌وه‌) ده‌فه‌رمویت: ئه‌ی ده‌سته‌ی په‌ریه‌کان به‌پاستی ئیوه‌ زۆر که‌ستان له‌ ئاده‌میزاده‌کان گۆمپاکرد.

نه خوښی و چاره سهر

(وَقَالَ أُولَیَّاؤُهُمْ مِّنَ الْإِنسِ رَبَّنَا اسْمَعْ بَعْضُنَا بَعْضٍ وَبَلِّغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ... الأنعام: ۱۲۸) .
واته: وه ئاده میزاده سهر لیښتیواوه کان و نه لقه له گوئیه کانی شهیتان ده لیئت: په روه ردگار هندی کمان سودمان به هندی مان وه رگرت (سودی ئاده میزاده کان دوونیا بازی بوو، په ریه کانیښ زیاده کړنی پیړی خوښان بوو) ئیستاش نه وه تا که یشته نه و کات و ساته ی تو بوت دیاری کړوین. خوی گه ورده ش فرموویه تی: هم ناگره جیگاتانه به هه تاهه تای به زیندووی مه گر خوا ویستی له سهر بیت.
جا نه مانه ی که خستمانه پوو ئاماژه یه که بو نه و مه به سته ی که هاو به ش دانان بو خدای تاک و ته نها - گه وره ترین و مه تر سیدارترین تاوانه له تاوانه گه وره کان. وه خاوه نه که ی شایسته ی هه تا هه تاییه له دوزه خ دا چونکه مافی گه وره ی و خاویه تی و په روه ردگار یتي. پیښیل ده کهن و ده یده نه پال لاوازترین و پړسواترین دروستکراوه کانی خدا وه به جگه له ته و به کړدن و پاشگه زبونه وه نه بیت خدا له نه نجامده ره که ی خوښ نابیت وه سهر نه نجام به هشتی لی قه ده غه ده کړیت وه له په حمه تی خدای بی به ش ده بیت ، که سیټ که بایی تاکه گه ردیک هاو به ش ی بو خودا برپار بدات و ته که بوری هه بیت مه به ست له ناردن و په وانه کړنی پیغه مبه ره کان و کتیبه پیروزه کان ته نها بریتی بووه له ناسینی خدا و په رستنی به تاک و ته نهایی و هاو هل و هاو به ش ی بو برپار نه دریت.

یه کیکی تر له تاوانه گه وره کان:

قسه کړدنه له سهر خدا به بی زانیاری ته واو

قسه کړدن له سهر خدا و باس کړدن ناو وسیفات و کړداره کانی به بی زانیاری ته واو پوخت. مایه ی که و تنه هه له ی گه وره وه یه به تاییه تی ناساندنی خدا و پیناسه کړدن به شتانیک که خودا و پیغه مبه ره که ی پریان کړدوه ته وه نه یانداوه ته پال خودا. که دواتر نه مه ناته واوی و که م و کورتی ده داته پال

خودای گه وره. وه له هه ره تاوانه گه وره و مه زنه کان ده ژمیردریت. چونکه نه مه پاسته و خۆ په کخستن و له کارخستنی سیفاته جوانه کانیتی. ته نانه تهم تاوانه گه لئ گه وره تره و مه ترسیدارتره له تاوانی که سیك که باوه رشی به خودا هیه و به لام له هندی بواردا هاوبه شی بۆ بریار ده دات. چونکه هاوبه ش بریارده ر (مشرک) دان به خویه تی و په روه ردگاریتی خودا داده نیت و په دیان ناکاته وه. به لام (معطل) سیفاته جوان و پرپوخست و ته واوه کانی خودای گه وره په ده ده کاته وه و باوه پی پتیا نیه. وه له کاریان ده خات.

بۆ نمونه: که سیك دان به پاشایه تی (پادشا) داده نیت به لام له هندی کاروباردا هاوکارو هاوبه ش و بۆ بریار ده دات. باشتره له که سیك که هه ره بپوای به پادشایه تی نه و (پادشایه) نیه و له سیفاتی پادشایه تی ده خات نه مه پاستیه کی سه لمیتراوه له عه قلی هه موو خاوه ن بیرو هۆشیك. چونکه زۆر جار هاوبه ش دانه ره کان وهك نزیک بوونه وه یهك له خودا نه و هاوبه شه یه به کارده هیتن و برپاری ده ده ن نه ک به پاست نه زانن.

جا ده ردی (التعطيل - له کارخستنی سیفاته کانی خودا) . ده ردیکی کوشنده ی بی چاره یه هه ربۆیه خودای گه وره باس له پیشه نگ و پیشه وای (معطلة) ده کات که فیرعه ونه، پتی و بوو که خودا له سه رووی ئاسمانه کانه وه نیه. وه سیفاتی بلندى و پایه به رزی له کار ده خست ده بیوت: (وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانَ ابْنِ لِي صَرْحًا لَّعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ * أَسْبَابَ السَّمَاوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا وَكَذَلِكَ زَيْنَ فِرْعَوْنَ سُوءَ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ وَمَا كُنْذُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ... غافر ۳۶-۳۷) واته: نه ی (هامان) تاوه رو بورجیکی به رزم بۆ دروست بکه بۆ نه وه ی هه ندی هۆکارم ده ست بکه ویت... هۆکاری به رز بوونه وه بۆ ئاسمانه کان تا سه ردانیکی خودای موسی بکه م و ببینم. هه رچه نده من دلنایم که (موسی) درۆزنه وشتی وانی یه له وئ.

وه (شیخ أبو الحسن الاشعری) ئەم نایەتە ی کردبووه بەلگه له کتێبه‌کانیدا دژی پێپی (معطلة) ^١..^٢ وه قسه کردن به‌بی زانیاری ته‌واو له سه‌ر خودای گه‌وره. له گه‌ل تاوانی هاوبه‌شیدا هاوپێکن.

یه‌کیکی تر له تاوانه‌ گه‌وره‌کان:

داهێراوه "بیدعه" گومراکه‌ره‌کانه

بیدعه گومراکه‌ره‌کان که نه‌جامده‌درێن پێگه‌ری و شتواندنی پێگای پاست و په‌وانی خوا په‌رستی یه. وه هه‌روه‌ها نه‌زانی‌وه‌به درۆخستنه‌وه‌ی سیفات‌ه‌ جوانه‌کانی خودایه که له (قورئان و سونه‌تدا) هاتووه. هه‌رچه‌نده (کفر) و بی‌باوه‌پی نی یه. به‌لام له هه‌ره تاوانه‌ گه‌وره‌کانه و به‌لای (ئیبلیسه) وه له تاوانه‌ گه‌وره‌کانه‌وه به‌نرخ‌ت‌ره.

هه‌روه‌کو هه‌ندی له (سه‌له‌ف) ده‌لێن: بیدعه به‌لای ئیبلیسه‌وه خۆشت‌ر و باش‌تره له تاوانه‌ گه‌وره‌کان، چونکه تاوانه‌ گه‌وره‌کان ته‌وبه‌ی ئی ده‌کریت، به‌لام بیدعه ته‌وبه‌ی ئی نا‌کریت. وه (ئیبلیس) ده‌لێت "ئاده‌میزادم به هیلاک برد له تاوان، ئەوانیش منیان به هیلاک برد به وتنی (أستغفرالله ولا إله إلا الله) کاتی ئەمەم

^١ - (معطلة) پێرێکن سیفات‌ه‌کانی خردا له‌کارده‌خه‌ن، وه‌پێیان وایه‌خوا‌ی گه‌وره‌ نه‌و جزره سیفات‌ه‌ی نی یه. "وه‌رگێڕ"

^٢ - بروه‌نه‌ کتێبی (اجماع الجیوش الاسلامیه‌ علی حرب المعطلة والجهیمیه‌/ص ٢٦٢) دانسه‌ری "ابن‌القیم".

^٣ - داهێراو "بیدعه": واته‌ تازه‌گه‌ری له‌نا‌یندا، واته‌ هێنان و دروست کردنی یاخود لا‌بردنی رو‌کنیک یان لقێک له‌نا‌یندا. وه بیدعه له‌ نا‌یندا دوو جزره:

أ. بیدعه له‌ بیروباوه‌ر (عقیده): که‌نه‌مه‌یان خاوه‌نه‌که‌ی کافر ده‌کات.

ب. بیدعه له‌ په‌رستندا (عباده): ئەمه‌یان گه‌ر نه‌هێشتن ولا دانی په‌رستیکی سه‌ره‌کی بیت وه‌ک (حجاب، نوێژ) نه‌وا له‌لای هه‌ندی‌ک له‌ زانیان خاوه‌نه‌که‌ی کافر ده‌بیت، وه‌نه‌گه‌ر نه‌جام دانی شێوازیکی تری په‌رستن بیت به‌نه‌زانین نه‌وا خاوه‌نه‌که‌ی یاخی "عاصی" ده‌بیت. "وه‌رگێڕ"

بینی دەستم کرد به بلاکردنەوہی ئارەزووبازی ، جا ئەوان تاوان دەکن تەوہ ناکن پێیان وایە کاری چاکە چاکە ئەنجامدەدەن . "

لێرەدا مەبەستی لە ئارەزووبازی (بیدعە) یە . وە پەوون و ئاشکرایە تاوانکار زیانی تەنھا بۆ خۆیەتی . بەلام بیدعەکار زیانی بۆ گشتییە . فیتنەیی تاوانکار لە حەز و ئارەزووەیە ، بەلام فیتنەیی بیدعەکار لە بنەپەتی ئایندایە . جا بیدعەکار لە سەر شاپێگای راستی دا پێگەری دەکات و سەر لە خەڵکی دەشیوینێت و سەرگەردانیان دەکات . بەلام تاوان کار وانیە ، بیدعەکار ئاستەنگ و بەربەست و پێگرە لە سەر پێگای قیامەتدا . بەلام تاوانکار بە هێواشی هەنگاو دەنێت بەرەو قیامەت بە هۆی تاوانەکانیەو .

یەکیکی تر لە گەورەترین تاوانەکان :

کوشتن بە ستم و ناپەوایی

خوای گەورە دادپەرورە و دادپەروری کردۆتە بنەپەتی دروستکردنی زەوی و ئاسمانەکان . وە ئامانجی خوای گەورە لە ناردنی پێغەمبەرەکان و کتیبە پێرۆزەکان بریتی بوو لە بەرپاکردنی دادپەروری . جا کوشتنی مەرووف بە ستم و ناپەوایی دژاودۆزە لە گەڵ دادپەروریدا .

کوشتن بە مەموو شیوەکانی یەو بە گەورەترین تاوانکاری دادەنرێت . وە ک : کوشتنی باوک بۆ کۆرپەکەیی " منداڵەکەیی " لە بەرمەترسی برسییتی یاخود کوشتنی باوک و دایک لە لایەن منداڵەکانیەو کە هۆکاری ھاتنەدنیای ئەوان لە بەر ھەر ھۆیکە بێت ستم و ناپەوایی یە بە تاوانە گەورەکان دادەنرێت .

پۆلێنکاری لە پلەیی کوشتندا

کوشتن بە پێی جۆری ناپەواییە کەیی دەگۆرێت و جیاوازی ھەیە ، گەورەترین جۆریان بریتی یە لە کوشتنی پێغەمبەرێک یا پێشەوایەکیان زاناو دانایەکی کە

چا که خواز ورپنماکار بیت بۆ سهرجه م خه لکی. خوای گه وره له بری کوشتنی
برواداریک سزای هه میشه یی دۆزه خ ونه فره تی و خ شم وقینی بریارداوه.

وه سهرجه م زانایان کۆکن له سهر نه وه ی بکوژ پاش تاوانه که ی نه گهر به ویستی
خۆی برپا بهینیت نه و نه سزایه ی له سهر ده که ویت.

نایا تهویه کردنی موسلمان سزا که ی له سهر لاده بات؟

واتا نایا نه گهر که سیکی موسولمان که که سیکی کوشتووه، تهویه بکات
وپاشه گه زبیتته وه سزای کوشتنه که ی له سهر ده میتیت؟

له م بابه ته دا زانایانی پیشوو "سه له ف" وزانایانی پاشتر دوو بۆچوونیان هه یه که
"امام احمد" ده یانگیریتته وه:

بۆچوونی یه که م: پییان وایه که تهویه کردن سزا که ی له سهر لانا بات، چونکه
مافیکی ئاده میزادی پیشیل کردووه له دونیادا سته می لی کردووه، وه به مافی
خۆی نه گه یوه. جاپۆیسته له قیامه تدا دادپه روه رانه مافی خۆی له بکوژه که
وه ربگیریتته وه.

وه ده لێن: هه رچی ناشته وای و سولحیکیش بکریت به پاره و پیدان به میرات
گره گانی، نه و ناچیتته چوارچێوه ی سپینه وه ی تاوانه که، له بهر دووه:

۱. که سی کوزراو هیچ سودمه ندیک نه بووه له و پاره و میراتانه ی که له تۆله ی
خویندا دراوه به میراتگره گانی.

۲. نه و خوین وه رگرتنه له نیتو پرۆسه یه کی ناشته وایدا که یان عه فوی ده که ن
یان خوینی لی ده سینن، واته هه ردوو به ندی سولحه که ده شیت به کیکیان
به رجه سته بکریت.

هه ر بۆیه بکوژ به م کاره سزای له سهر هه لئاگیریت وه نه مه راسترین بۆچوونه له م
بواره دا که بۆچوونی شوین که وتووایی ئیمامی "شافعیی واحمد" ه.

ابن القيم الجوزی

بۆچوونی دووهم: پېچىكى تر پېيان وايه كه به تهوبه كردن وپاشه گهز بوونه وه خوین دان به میراتگرانی ، کوژه ره كه سزاكه ی له سهر لاده چیت. وه به پرۆسه ی ناشته وایی خوین دان به میراتگرانی کوژراو نه وا حه دی له سهر جی به جی کراوه .

وه ده لئین: جا نه گهر پرۆسه ی تهوبه كردن سهرجه م شوینه واره کانی بی باوه پری "کفر" و جادوگهری وسهر بسپړته وه كه گه وهره ترین دوو تاوانن، چۆن ناتوانیت شوینه واری كوشتن بسپړته وه. له كاتیکدا كه خوای گه وره تهوبه ی له بكوژان وپیداوچاكان وخواناسان په سهند كردووه پاشان بوونه به بانگه واز وخواناس. وه خوای گه وره بانگه شه ی تاوانكارو بكوژانی پیاوچاكانیش ده كات بق گه پانه وه و تهوبه كردن وپاشه گه زیوونه وه كه ده فهرمیت: (قل یا عبادى الذین اسرفوا على أنفسهم لا تقنطوا من رحمة الله إن الله يغفر الذنوب جميعاً) واته: به و به ندانه م بلئ كه زیاده پره ویا ن كردووه له تاوانكاریدا ، له پره حمه ت ولیبوردی خودا مه ویست وپره ش بین وهیو ابراه مبن، نه گهر ئیوه تهوبه ی راستی بكن خودا له هه موو تاوانیک خۆش ده بیت.

مه ووه ها ده لئین كه سیك تهوبه بكات له تاوانیک وپاشه گه زیبته وه، چۆن دواتر سزاده دریت؟ كه نه مه ش له شه رعی خودادا جیگه ی نابیتته وه.

وه ده لئین: به نه نجام دانی پرۆسه ی تهوبه كردن وخۆدانه ده سته وه و ته سلیم بوونی به كه س وکاری كوژراو، له بری ته سلیم بوونی كوژراوه كه، هاوشیوه ی ته سلیم كردنی پاره ی قهرزی مردووه كه به كه س وکاره كه ی، كه له بری نه و وهری ده گرن.

پوخته ی نه م بۆچوونانه:

كوشتن سی ماف وحقى لی ده كه ویتته وه كه نه ویش: (حقى خودا، حقى كوژراو ، حقى كه س وکاری كوژراو) . جا نه گهر بكوژ تهوبه ی كردو له خودا ترساو پاشه گهز بووه وه ، مافی خودای له سهر نامینیت. وه به ویستی خوی خوی دا به ده سته وه ی كه س وکاری كوژراوه كه ، نه وانیش به لی خۆش بوون یان خوین لی

وهرگرتن پرؤسه ی ناشته وایبان ئه نجام دا له گه ل، ئه و مافی که س وکاری کوژراوه که ش له سهری نامینیت. ته نه ا حق و مافی کوژراوه که له سهری ده مینیته وه، جا ئه گه ر بکوژه که ته و به کاریکی چاکه کارو چاکه خواز بیت، ئه و خودای گه وره له قیامه تدا ناشتیا ن ده کاته وه و مافی کوژراوه که ده داته وه، وه ته و به ی بکوژیش قبول و په سه ند ده کات.

ته و به کردن و پاشه گه زبوونه وه له دزی

ئایا به ته و به کردن و پاشه گه زبوونه وه له دزی ده بیته مایه ی ئه وه ی سزا که ی له سهر نه مینیت؟

له وه لامی ئه م پرسیا ره دا نا کوکی هه یه له نیا و زانایاندا:

پێڕێک له وانا یان پێیان وایه: ئه گه ر ئه و ماله یان ئه و پره پاره یه ی که دزیویتی بیگه ر پینیته وه بۆ میرات گرانی خاوه ن ماله که، ئه و سزا که ی له سهر نامینیت چ له دنیا و چ له قیامه تدا.

به لام پێڕێکی تر له زانایان پێیان وایه که: سزای قیامه تی له سهر نا که ویت، هه رچه نه ده ئه و پره پاره دزراوه که بیگه ر پینیته وه بۆ میرات گرانی خاوه ن ماله که، چونکه خاوه نه سه ره کی به که ی خۆی مردووه وله دریزای ته مه نی سودمه ند نه بووه له و پره پاره یه ی که لیتی دزراوه، بگره دواتر که سانی تر لیتی سودمه ند بوونه. هه ر بۆیه ئه و ماف و حه قه ی هه یه له سهر کابرای دز که له قیامه تدا سزابدیریت و حه قی ئه و مافه ی لی بسینریته وه.

هه روه ها یاوه رانی (مالك واحمد) پێیان وایه که هه رچه نه ده میراتگره کانی ئه و ماله دزراوه زۆر بوو، ئه و هه ر هه موویان حه قیا ن به رده که ویت له و ماله دزراوه دا کاتی که ده گه ر پینریته وه.

وه "شیخ ابن التیمیه" توانی نا کوکی له م بواره دا نه هیلیت، که ده لیت: ئه گه ر خاوه ن ماله که تامردن نه ی توانی ماله دزراوه که بسینریته وه، ئه و مافی داوا کردنی

ئەو مالە دەكەوئیتە دەستی میراتگرانی لەدونیادا. جائەگەر ئەویش نەیتوانی بەدەستی بهێنیتەو ، ئەوا دەکرێت لەقیامەتدا داوی مافی خۆیان بکەن. جائەمە پوخترین وباشترین پابۆچوونە لەم بوارەدا.

جا ئەو دزین وئەو زیانەیی لە خاوەن مالەكە كەوتوو لەلایەن كەسانی ترەو، واتا لێرەدا تەنھا زیان بەخاوەن مالەكە كەوتوو نەك لەمیراتگرانی. جاھەر خاوەن مالەكە مافیتی لەقیامەتدا داوی حەق و مافی خۆی بكات، نەك میراتگرانی، بەلام ئەگەر ئەو مالە دزراوە زەوی یەك بێت داگیركراو بێت یاخود عەقارات و دوكان وشتی لەم جۆرە بێت كە دواتر وەك میرات دەمێنیتەو و سودی بۆ میراتگران دەبێت، لەم حالەتەدا پاش مردنی خاوەنە سەرەكی یەكەیی ، میراتگرانی بۆیان ھەبە چ لەدونیاو چ لەقیامەتدا داوی مافی خۆیان بکەن.

و ئەگەر پارەیی چەند شەریكێك دزرا بێت ، ئەوا مافی ھەموویانە پێكەو داوی مافی خۆیان بکەن چ لەدونیاو چ لەقیامەتدا....والله أعلم.

كوشتنی كەسێك وەك كوشتنی ھەموو خەلکی وایە

مرۆڤ مەزنیترین و بەپێزترین دروست كراوی خودای مەزنە. خوای گەورە حەرامی كردووە لەسەر خودی خۆی كە ستم لەمرۆڤ بكات. جا چۆن مۆلەت دەدات كەسێكی تر بەستم مرۆڤ بكوژێت و لەناوی بەرێت. ھەر بۆیە دەفەرمیت: (مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا... المائدة: ٣٢) واتە: لەبەر ئەمە بپارمان داوە لەسەر ئەوێ ئیسرائیل كە ھەركەسێك بەناحەق و بێ تاوان مرۆڤێك بكوژێت، ئەوا وەكو ھەموو مرۆڤی كوشتبێ وایە. وەھەر كەسێك مرۆڤێك لەمەرگ پزگار بكات، وەكو ھەموو خەلکی پزگار كردبێت وایە.

جا ئۆرێك لەخەلکی لە لیكدانەوێ واتای ئەم دەقە قورئانیە بەھەڵ تێگەشتوون، ھەر بۆیە ئەم پرسیارەیان بۆدروست بوو و دەلێن: بێ گومان پوون و ئاشكرا بە

تاوانی که سێك سه‌د مروۆفی کوشتبێت زیاتر له‌ تاوانی که سێك که ته‌نها مروۆفیکێ کوشتبێت؟ که چی له‌ نایه‌ ته‌که‌دا هه‌موویانی یه‌کسان کردووه‌؟

خه‌لکی وای بۆده‌ چن که لێك چوونه‌ که له‌ پێژه‌ی تاوان و سزا که دایه‌، به‌لام سیاقی نایه‌ ته‌که‌ و انالێت، بگره‌ نه‌م لێك چوونه‌ هه‌لناگرێت، وه‌ نه‌م لێك چوونه‌ واتای نه‌وه‌ نی یه‌ که له‌ هه‌موو پوویه‌که‌وه‌ له‌یه‌ک ده‌چن وهاوشیوه‌ن. نه‌وه‌ تا خوای گه‌وره‌ له‌ سه‌ر کورتی ته‌مه‌نی دنیا له‌ چاو قیامه‌تدا ده‌فه‌رمیت: (كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبُثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا... النازعات: ٤٦) واته‌: نه‌وه‌ پۆژه‌ی که قیامه‌ت به‌رپاده‌بێت، بێ باوه‌پان واده‌زانن که ته‌نها سه‌رله‌ ئیواره‌یه‌که‌ یان سه‌رله‌ به‌یانیه‌ک درێژی ژیا‌نی دنیا یان بووه‌.

هه‌روه‌ها له‌ شوێنیکێ تر له‌ سه‌ر هه‌مان مه‌به‌ست و یابه‌ت ده‌فه‌رمیت: (كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبُثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ... الأحقاف: ٣٥) واته‌: نه‌وه‌ پۆژه‌ی که قیامه‌ت به‌رپاده‌بێت بێ باوه‌پان واده‌زانن که ته‌مه‌نی ژیا‌نی دنیا یان سه‌عاتیک بووه‌.

جا نه‌مه‌ نه‌وه‌ ناگه‌یه‌نێت که پێژه‌که‌ چه‌نده‌، به‌لکو کورتی ته‌مه‌نی دنیا یان ده‌رده‌خات. وه‌ کاتیک پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمیت: (من صلى العشاء في جماعة فكانما قام نصف الليل، ومن صلى الفجر في جماعة فكانما قاما ليلة الليل كله).^١ واته‌: هه‌ر که سێك نوێژی شیوان (عیشا) به‌جه‌ماعه‌ت بکات وه‌ک نه‌وه‌ وایه‌ تانیوه‌ی شه‌و شه‌و نوێژی کردبێت، وه‌ نه‌وه‌ی نوێژی به‌یانی به‌جه‌ماعه‌ت بکات وه‌ک نه‌وه‌ وایه‌ هه‌موو شه‌وه‌که‌ شه‌و نوێژی کردبێت.

^١ - نه‌م فه‌رموده‌یه‌ (صحیح) ٥، (مسلم: ١٦/٥ نووی) گێڕایه‌تیوه‌.

یاخود لەمە پوونتر دەفەرمیّت: (من صام رمضان واتبعه ست من شوال فکانما صام الدهر)^۱ واتە: هەرکە سێک مانگی پەمەزان بە پۆژوو بیّت وشەش پۆژی مانگی شەوالیش بە پۆژوو بیّت، وەک ئەو وایە هەمووسالە کە بە پۆژوو بوو بیّت. هەورەها دەفەرمیّت: (من قرا "قل هو الله احد" فکانما قرا ثلث القران)^۲ واتە: هەرکە سێک سورەتی (إخلاص) بخوینیت وەک ئەو وایە سێ بەشی قورئانی خویند بیّت.

جا پوون و ئاشکرایە کە پاداشتی کە سێک کە زۆرینەی کاتەکان بە پۆژوو بیّت زۆر گەورەترە لەوەی کە بەتەنها پەمەزان وشەوال بە پۆژوو بیّت، هەرچەندە لێک چوون هەیه لەشیوەی پاداشتە کەدا. هەروەها بۆ یەکێ سێ بەشی قورئانی خویند بیّت پاداشتی زیاترە لەوەی کە بەتەنها (قل هو الله احد) ی خویند بیّت، هەرچەندە لێکچوون هەیه لەشیوەی پاداشتە کەدا، بەلام خودی کردارە کە جیاوازی و پاداشتی ش لەسەر رێژەی ماندوو بوون و هەولدانە. جا هیچ نێعمەتێک نی یە وەکو نێعمەتی تێ گەشتن لە قورئان و سونەت، کە ئەمەش پێزو بەهرە یەکی خۆی گەورە یە بە هەموو کە سێکی نادات.

جائەگەر پرسیاریان کرد ئایا لە چ پوویە کە وە لێکچوون هەیه لە نێوان بکوژی تەنها کە سێک و بکوژی سەدکەس دا؟

لە وەلامی ئەم پرسیارەدا ووتراو: لەچەندین پوویە وە لێکچوون هەیه وەک:
۱. هەردووکیان سەرپێچی ویاخی بوونە لەفەرمانی خودایان پێشیل کردووە، وەتووشی نەفرەت و سزای خۆی گەورە دەبن، وەشایستە ی دۆزەخن بە هەمیشەیی، بەلام لە نێو سزای دۆزەخدا جیاوازیان هەیه لە جۆری سزا کە یان هەریە کە یان بە پیتی زۆری تاوانە کە ی، واتە سزای کە سێک زۆر سەختترە کە پێغەمبەرێک یان

^۱ - ئەم فەرموودە یە (صحیح)، (مسلم: ۵۷/۸ نووی) گێڕایەتیەو.

^۲ - ئەم فەرموودە یە (صحیح)، (بخاری: ۵۰۱۳-۵۰۱۵) گێڕایەتیەو.

نەخشى و چارەسەر

خواناسىڭ يان بانگخوازىڭنى كوشتبىت بە بەراورد لەگەل كەسىڭى تر كە مرقۇڭىڭنى سادەى كوشتبىت.

۲. ھەردووكيان شايستەى كوشتنن.

۳. ھەردووكيان چوون يەكن لەپووى بوئىرى وسەر كەشيان كە دەستيان چووتە خوئىنى مرقۇ كە بەناحق خوئىنى بېيژن. كەواتە ئو بوئىرى وئامادەبيان ھەيە كە ھەموو مرقۇفايەتى بكوژن گەر ھەليان بۆ پرەخسىت.

۴. ھەردووكيان چوون يەكن لە ناوليئانان بە بكوژ وخوئىن پېژو وستەمكار.

۵. لە پوويەكى ترەو چوون يەكن كاتىڭ پېئىرى بېواداران بە يەك جەستە ناودە بات كە ئەگەر ئەندامىڭى توشى ئازارپېت ، ئەوا ھەموو جەستەى توشى ئازارو شەونخونى دەبىت. جا لەم پوانگەيەو ھەركەسىڭ ئازارى بېوادارىڭ بدات ئەوا ئازارى ھەموو بېوادارانى داوھ.

وھەرەوھە پېغەمبەر ﷺ دەفەرمىت: (لا تَقْتُلْ نَفْسَ ظَلَمًا بِغَيْرِ حَقِّ أَلَا كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كَفْلٌ مِنْ دَمِهِ، لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ).^۱ واتە ھەر مرقۇڭىڭى بى ئاوان بەناحق بكوژىت ، ئەوا تاوانى كوپرەكەى ئادەمى تېدايە وپشكى بەردەكە ویت "مەبەستى قابىلە" ، كەيەكەم كەس بوو كوشتنى داھىتا.

ئەوھى شايەنى باسە ئەم ھەرەشەكردنە تەنھا تايپەتە بەيەكەم كوشتنەوھ ، بەھىچ شىئوھەك باس لەيەكەم تاوانى زىنا يان دزى ومەى خواردنەوھ ناكات. ھەرچەندە ھاوبەشى دانان لە كوشتن گەورەترە. ھەر بۆيە پېغەمبەر ﷺ بىنى كە (عمر بن لحي الخزاعي) بەسەخترىن شىئواز سزاو ئەشكەنجە دەدرىت ، چونكە يەكەم كەس بوو كە ئاينى "ابراھىم" ى پېغەمبەرى گۆرى بۆ بت پەرسىتى^۲. خوائى

^۱ - ئەم فەرمودەيە (صحیح)ە، (بخاری: ۳۳۳۵) گېرايەتەوھ.

^۲ - ئەم فەرمودەيە (صحیح)ە، چونكە (عمر بن لحي الخزاعي) يەكەم كەس بوو ئاينى پېغەمبەرى ابراھىم ى گۆرى و بت پەرسىتى ھىئاوھ بۆ ئىز دەورگەى عربى وھەئانى عەرەبەكانى دا بت پەرسىتى.

ابن القيم الجوزی

گه وردهش ده فهرمیت: (وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ...البقرة: ۴۱) واته: ئیتوه مه بنه یه که م بئ باوه پ به ئایه ته کانی خوای گه وره.

که دواتر خه لکی شوینتان ده که ون وده بنه پیتشه نگی خراپه خوازی، هه ربویه هه که سیک سته میك یان تاوانیک دابهینیت، شهوا هه لگری تاوانی سه رجه م نه جامده رانی شه و تاوانه ده بیت له دواى خوی. وه له (جامع الترمذی) دا هاتوو له (ابن عباس) که پیغه مبه ر^{علیه السلام} فهرموویه تی: (یجیء المقتول بالقاتل يوم القيامة ناصيته ورأسه بیده، واو داجه تشخب دما، یقول: یارب، سل هذا: فیم قتلنی؟) واته: له پوژی قیامه تدا که سی کوژراو ویکوژه که ی خوی ده هینت و به سه ر ناوچه واندا به کیشی ده کات و خوین له ده ماره کانی یه وه ده چوپیت و ده لیت: خودایه لیتی بپرسه بچی وله سه ر چی منی کوشت؟

وه له (ابن عباس) یان پرسى: ئایا ته و به کردن هه یه بۆ بکوژ؟ شه ویش شه م ئایه ته پیرۆزه ی خوینده وه و من یقتل مؤمناً مُتَعَمِّداً فَجَزَّأُوهُ جَهَنَّمُ خَالِداً فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَاباً عَظِيماً... النساء: ۹۳) واته: هه رکه سیک به ناپه وایی به ده ستی شه نقه ست بپواداریک بکوژیت، شهوا سزا که ی دۆزه خی هه تاهه تاییه.

هه روه ها ابن عباس به رده وام ده بیت و ده لیت: شه م ئایه ته نه سخ نه کراوه ته وه جا ئیتر چۆن ته و به ده کات.^۱ وه هه روه ها (نافع) ده لیت: (نظر عبدالله بن عمر ^{رضی الله عنه} یوما الى الکعبة، قال: ما اعظمک واعظم حرمتک، والمؤمنون عند الله اعظم حرمة منك.)^۲ واته: پوژیک عبدالله ی کوپی عومه ر ته ماشای که عبه ی ده کرد

(سیوطی) له "الوسائل" دا شه مه باس ده کات و ده یداته پال (ابن جریر) له ته فسیره که یدا له فهرمووده ی (ابی هریره) وه سه ره کی یه که ی له (صحيح) دا به. هه روه ها له مه مان سه رچاوه هاتوو له فهرمووده ی (أبی بن کعب) به (مرفوعی) که (حاکم) له (مستدرک) دا ده یگیریتسه وه (الوسائل - باب السابع) بروانه کیتی (موسوعه الصحابه - باب فی الاصنام).

^۱ - شه م فهرمووده یه (صحيح) ه، (احمد ۲۲۲/۱) وه (ترمذی ۳۰۲۹) گتیرایه نه تموه.

^۲ - شه وه (حسن) ه، هه مان سه رچاوه ی پيشوو.

ووتی: چەند مەزن و گەورە یە قەدرت، بە لام لای خۆی گەورە بپرواداران لەتۆ بە پێژرتن.

وە لە (صحیح بخاری) دا هاتوو (سمره بن جندی): (أول ما ينتن من الإنسان بطنه، فمن استطاع منكم أن لا يأكل الا طيباً فليفعل، ومن استطاع أن لا يحول بينه وبين الجنة ملء كف من دم أراقه فليفعل)^١ واتە: یە کەم شت کە لە جەستە ی مرۆڤ دەگەنێت بریتی یە لە سکی، با تا بۆی دەکرێت خواردنی حەلال بخوات، وە هەر کە سێک دە یە وێت هیچ ئاستەنگێک لە نێوان خۆی و بە هەشتدا نەهێڵێت ئەوا باخۆی بپارێزێت لە چۆرێ خۆین کە بە ناپەرەوا بپێژێت.

وە لە (صحیح بخاری) دا هاتوو (ابن عمر) دەگێڕێتەوە، پێغه مبه‌ ﷺ فرمویەتی: (لا يزال المؤمن في فسحة من دينه ما لم يصب دماً حراماً).^٢ واتە: بەردەوام باوە پداران لە فراوان بووندایە لە ئایینی خودا تا خۆین بە ناحەق نە پێژێت.

هەر وەها (بخاری) لە (ابن عمر) هەو دەگێڕێتەوە کە ووتی: (من ورطات الامور التي لامخرج لن اوقع نفسه فيها سفك الدم والحرام بغير حلة)^٣ واتە: یە کێک لەو گێروگرفتانی کە توشی مرۆڤ دەبێت و ناتوانێت لێی دەربازبێت، بریتی یە لە خۆین پشتن بە ناحەق.

وە لە (صحيحين) دا هاتوو پێغه مبه‌ ﷺ دەفرمێت: (سباب المسلم فسوف وقتاله كفر).^٤ واتە: جوین دان بە موسوڵمان تاوانکاری، وە کوشتن کافر بوون.

^١ - نەم فرموده‌یه (صحیح) ه، (بخاری: ٧١٥٢) گێڕایەتیەو.

^٢ - نەم فرموده‌یه (صحیح) ه، هەمان سەرچاوه‌ ی پێشوو (٦٨٦٢).

^٣ - نەم فرموده‌یه (صحیح) ه، هەمان سەرچاوه‌ ی پێشوو (٦٨٦٣)

^٤ - نەم فرموده‌یه (صحیح) ه، (بخاری: ٤٨) و (مسلم: ٥٧/٢ نووی) گێڕایەتیەو.

وه‌هه‌روه‌ها بلا‌وبوونه‌وه‌ی بئی په‌وشتی وشه‌پو ئاشوب وپوخاندنی بنه‌ما په‌وشتیه‌کانی نیو کۆمه‌لگا، چونکه ئه‌و که‌سانه‌ی زینایان له‌گه‌ڵ ده‌کریت یان کچ یان خوشک یان دایک یان یه‌کیک مانن له‌ نیو کۆمه‌لگادا، هه‌ربۆیه به‌یه‌کیک له‌تاوانه‌ گه‌وره‌کان داده‌نریت له‌پاش کوشتن له‌قورئان وسونه‌تدا.

(امام احمد) ده‌لێت: پێم وایه زینا له‌گه‌وره‌یدا له‌پاش کوشتن دیت، هه‌ر بۆیه خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَمًا * يُضَاعَفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا * إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا... الفرقان: ۶۸-۷۰) واته: ئه‌و که‌سانه‌ی له‌په‌رسندا هاوه‌ڵ بۆ خودا بریار ناده‌ن و به‌ناحق و نا‌په‌وایی که‌س نا‌کوژن، که‌خودا کوشتنی حه‌رام کردووه، وه‌زینا نا‌که‌ن، جا هه‌ر که‌سێک ئه‌م کردارانه ئه‌نجام بدات ئه‌وا توشی سزاو ئازارو پيسوایی ده‌بی‌ت وه‌له قیامه‌تدا سزاو ئازاری بۆ چه‌ند به‌رامبه‌ر ده‌کریت، وه‌به‌هه‌تاهه‌تایی به‌وپه‌پێ پيسوایی ژيان به‌رێته سهر له‌دۆزه‌خدا.

جا زینا به‌ هاو‌پێکی له‌گه‌ڵ هه‌ریه‌که له‌ هاوبه‌شی دانان وکوشتن دین، وه‌سزاکه‌شی ده‌ست نیشان کردووه به‌چه‌ندین قات بۆ هه‌تاهه‌تایی له‌دۆزه‌خدا بمینیته‌وه، وه‌به‌ته‌نها به‌ ته‌وبه‌کردن و باوه‌په‌ینان و نه‌نجامدانی کرداری چاکه‌ پزگاری ده‌بی‌ت. وه‌خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (وَلَا تَقْرُبُوا الزُّنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا... اسراء: ۳۲) واته: به‌هیچ شێوه‌یه‌ک نزیک‌ی زینا مه‌که‌ونه‌وه، چونکه تاوانیکی گه‌وره وپێگه‌یه‌کی نا‌قۆلایه.

لێره‌دا ئاماژه به‌ قیزه‌هونی و نا‌شیرینی و نا‌شیاری زینا ده‌کات که‌ته‌نانه‌ت گیانه‌له‌به‌رانیش قیزی لێ ده‌که‌نه‌وه. (بخاری) له‌ صحیحه‌که‌یدا ده‌گێریته‌وه که (عمرو بن مه‌يمون الاودی) ده‌لێت: من له‌سه‌رده‌می نه‌فامیدا مه‌يمونیکم بینی زینای

کرد، گه له مه یمونیک پتیانزانی گرتیان و بهر دبارانیان کرد تا کوشتیان.^۱ پاشان ئاماژه به وه دهکات که سه ره نه نجامی ئه م به د پوهشتیه له دنیادا بریتی یه له تیاجوون و پيسوایی و نه داری ، وه له قیامه تیشدا بریتی یه له پيسوایی و سزای توندی دۆزه خ.

وه نایه ته کان ئاماژه به وه دهکات که به تایبه تی خواستن و ماره کردنی خیزانی باوکتان له کاره هه ره خراپه کانه که ده فهرمیت: (إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا... النساء: ۲۲) واته: به پاسستی ئه مه تاوانیککی گه وره و ناپه سه ند و پێبازیککی خراپه.

هه روه ها خوای گه وره تاکه پێگای پزگاری و سه رفرازیمان بۆ ده خاته پێش چاو که بریتی یه له پاک راگرتنی داوین، که ده فهرمیت: (قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ * الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ * إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ * فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ... المؤمنون: ۱-۷) واته: بهر دباران دلخۆش و سه رفراز بوون. ئه وانه ی له نوێژه کانیاندا دلایان دامه زراوه و له خوا ترسه. ئه وانه ی له ووته و گوفتاری نابهیجی دووره په ریزن. ئه وانه ی که زه کات و مال و سامانه کانیان به هه ژاران ده دن. ئه وانه ی که داوینی خویان ده پارێزن ته نها له گه ل هه و سه ره کانیان و که نه زه کانیاندا نه بیته که ئه مه حه لالی خویانه و جیکه ی تانه و ته شه ر نی یه. جا ئه وه ی جگه له م سنووره دیاری کراوه پێبازی تر بگریته بهر ، ئه و جوړه که سانه به یاخی وله سنوور ده رچوو ده ژمیردین.

جا لیږده دا ئه م نایه ته ئاماژه بۆ سی شتی گرنگ ده کات ، که نه گه ر ئه و که سه ی داوینی نه پارێزیت له زینا ، ئه و نابیته یه کێک له پزگار بووان و ده چیته پیزی لۆمه کاران وله سنوور ده رچووان، وه شایسته ی ئه وه ده بیته ناوی له پیزی دوژمنان

^۱ - ئه م فهرموده به (صحیح)، (بخاری: ۳۸۴۹) گێڕایه تیه وه.

نه خوشی و چاره سهر

تۆمار بکړیت. جا با ټه و که سانه به راوردیک بکه ن له نیوان چپژی شه هوه ت
وناره نووبازی ، وه له نیوان نازارو ټه شکه بجه کانی. کامیان ئاسانتره ؟!
وه له به رامبه ر ټه مه دا خوی گه وره لومه ی ئاده میزاد ده کات که خوگرو نارامگرنی
یه له سهر خوشی و ناخوشی به کان. هه رکاتیک خوشی توش بیت په زیل وړیگر
وچروک ده بیت. وه هه رکاتیک توشی ناخوشی بوو ئیتر ئومید بپاوه هیوا بپاوه
ده بیت ، ته نها که سانیك جیاده کاته وه که له وه سفیاندا ده فره میت: (وَالَّذِينَ هُمْ
لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ * إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ * فَمَنْ
ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ... معارج: ۲۹-۳۱) واته: جا خوی گه وره
فرمان به پیغه مبه ران ده کات که باوه پداران ئاگادار بکاته وه له وه ی چاوه داوینیان
بپاریزن ، وه دانیایان بکه ره وه که خوی گه وره به وردی کاره کانیان ده بینیت. که
ده فره میت: (يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ... غافر: ۱۹) واته: خوی
گه وره هه میسه چاوه خیانه ت کارو ناپاکه کان ده ناسیت وده زانیت چی له دل
وده رون وسینه یاندا هه شار دراوه .

نه زهر "ته ماشاگردنی هه رام" پوخته ی زینایه

خوی گه وره له سیاقی ئایه ته که دا ته ماشاگردنی هه راومی "نه زهر" پیش پاراستنی
داوین کردوه ، چونکه سهره تای کاری زیناکه له بینین و ته ماشاگردنی نادرسته وه
سهر چاوه ده گریت. هه ره کو چۆن ئاگر له پیشدا له بلتسه وه دروست ده بیت. جا
له پیشدا ته ماشایه که ، پاشان بیرۆکه یه که ، دواتر هه نگاویکه سهر ټه نجام
تاوانیکه .

وه له به ر هه مان مه به ست ووتراوه: هه رکه سیک خوی له م چوار شته بپاریزیت ، ټه وا
ئاینی سه لامه ت بووه که نه ویش: (چرکه کان، بیرۆکه کان، ووته کان، هه نگاوه کان)
. جا پتویسته له سهر مرۆڅ ټه م سه نگه رانه به ته واوی بته نیت ده رفه ت نه دات
به دوژمن زه فره ی پی بهینن وژیانی داگیر بکه ن.

دەرگاځانی تاوانکاری

نقد جار ئاده میزاد له م دەرگاځانه وه توشی تاوانکاری ده بیټ که بیتین له چوار دەرگا:

۱- چرکه ساته کان:

که بزویڼه ری حه زو ئاره زووه کانه که تییدا ئاده میزاد به چاوه کانی ده پوانیته جهسته و قه دهغه کراوه کان ، به پارستنی چاو له و ساتانه دا مایه ی پاراستنی داویننه .

وه هر که سیک چاوه کانی وه کورگی برسی به ره لایکات ئه و سهرته نجام به ره و هه لدری ده بات . وه پیغه مبه علیه السلام ده فرمیت: (لا تتبع النظرة النظرة ، فانما لك الأولى ولست لك الأخرى)^۱ واته: ته ماشا له دواى ته ماشا ئه نجام نه دهن بق جهسته قه دهغه کراوه کان ، چونکه یه که م ته ماشایان مافی خوته ، به لام دووه میان تاوانه .

وه له (مسند) دا هاتووه که پیغه مبه علیه السلام فرموویه تی: (النظر سهم مسموح من سهام إبليس: فمن غض بصره عن محاسن امرأة لله اورث الله قلبه حلاوة الى يوم يلقاه) .^۲ واته: ته ماشای حه رام تیریکی ژه هراوییه له تیره کانی ئیبلیس ، جا هه رکه سیک چاو بپاریزیت له شوخ وشهنگی ئافره تیک له پیناوی خودادا ، ئه و خودا چیژی خوشی ده خاته دلای یه وه تا ئه و پوژده ی به دیداری خوی گه وره ده گات .

پیغه مبه علیه السلام فرموویه تی: (غضوا ابصارکم واحفظوا خروجکم)^۳ واته: چاوه کانتان بپاریزن و داوینتان بپاریزن .

^۱ - لهم فرموده به (حسن) ه، (احمد: ۳۵۱/۵) و (ابوداود: ۲۱۴۹) وه (ترمذی: ۲۷۷۷) گپرایانه ته وه .

^۲ - لهم فرموده به (ضعیف الأسناد، وهو حسن لغیرة)، (احمد: ۲۶۴/۵) وه (حاکم: ۳۱۳/۴) به (سند ضعیف) گپرایانه ته وه .

^۳ - لهم فرموده به (ضعیف الأسناد) ه، (احمد: ۳۲۳/۵) بروانه: (الجمع: ۱۴۵/۴) .

نه خوشی و چاره سهر

وه پيغه مبرڪ ﷺ ده فرميت: (واياكم الجلوس على الطرقات ، قالوا يا رسول الله مجالسنا، مالنا بد منها، قال ﷺ: فإن كنتم لابد فاعلين، فأعطوا الطريق حقه، قالوا: وما حقه؟ قال ﷺ: غض البصر، وكف الأذن ، ورد السلام.)^۱ واته: نه كه ن له سهر پيگا كاندا دابنيشن ، ووتيان شويئي ترمان ني يه بؤ دانيشتن، فرمويي نه گهر مهر ناچارن دابنيشن نه وا مافي پيگا كه بدهن، ووتيان نه ي پيغه مبرڪ ﷺ مافي پيگا چي يه؟ فرمويي: چاو بپاريژن، كه س نازار نه دهن، وه لامی س هلام بدهنه وه.

بهره تي به لا له ته ماشاگردنه وه يه

زوري ي نه و تاوانه ي توشي مروي ده بن سهر چاوه كه ي ده گه پيغه وه بؤ ته ماشاگردني نادروست، چونكه وهك زنجيره يه كي يه كه له دواي يه كه وا يه بهر وه حه زو ناره زوو و ته ماشاگردن هه نكاو ده نيئت، دواتر بيرؤكه دروست ده كات، بيرؤكه ش ده بيته بيرؤكي ته واو ، بيريش حه زو ناره زوو ده بزوي نيئت. ناره زوويش ئيراده دروست ده كات، دواتر نه و ئيراده يه ده بيته عه زيمه و سووربوون له سهر جي به جي كردني نه و كاره. كه سهر نه نجام تاوان پووده دات. وه هيچ بهر به ستيك و پيگريه كي دهروني ناسته نكي بؤ دروست ناكات.

هه ريويه ووتراوه: نارام گرتن له سهر نه نجام نه داني ته ماشاوه نه زهري حه رام باشتره له نارام گرتن له كاره ساته كه ي. شاعيريك ده ليئت:

كل الحوادث مبدأها من المنظر	ومعظم النار من مستصغر الشرر
كم نظرة بلغت من قلب صاحبها	كمبلغ السهم بين القوس والوتر
والعبد مادام ذا طرف يقلبه	في أعين الغير موقوف على الخطر
يسر مقلته ماضر مهجته	لامرحبا بسرور عاد بالضرر

واته:

زوريك له سهر چاوه ي پووداوه كان نه زهرو ته ماشاگردن

^۱ - نه م فرموده يه (صحيح) ه، (بخاري: ۲۴۶۵) وه (مسلم: ۱۰۸/۱۴) گيري اياته وه.

هه روه كو سه رچاوهی زۆربهی ناگره كان بلیسهی بچوكه
 نای چه ندین ته ماشا کاریگری گه وری کرده سه ر دلای نه وکه سه
 له شیوهی کاریگری تیر که له که وان ده رده چی
 زۆر جار دلّ خوش وشادومانه به وری که بینویت
 به لام هیچ به خیر نه به ت شادیه که که مایه ی زیان ی

له به لاکانی ته ماشا کړدنی حرام "نه زهر"

ٲؤډ چار نه زه رګړدنی نادرست ده بڼټه مایه ی څه م وپه ژاره و داځ وچه سره ت ،
 به تاییه تی کاتیک نه وه ی ده بینیت به ده سستی ناکه ویت و له هه مان کاتیشدا ناتوانیت
 نارامګر بیت. لیږده دا غم وپه ژاره ږوی تی ده کات. شاعیریک ده لیت:
 وکنټ مټی اړسلټ طرفک رائداً لقلبک یوماً ،أتبعټک المناضر
 رأیت الذی لا کله أنت قادر علیه ،ولاعن بعضه انت صابر
 واته:

تۆھرىكاتىڭ شەپۈلەكانى چاۋت ئاراستە بگەيىت
دۇنيا بە پۇڭىڭ بىت دەبىتتە ماىەئى ماندور بوونى دىل
ئەۋەى كە دەبىنى زال نىت بەسەرىدا ونا بىتتە ھى خۇت
ۋە لەھە مان كاتىشدا ناتوانىت ئارام لەسەرى بگىرىت.
ۋە جىئى سەرسوپمانە: كاتى ساتى تەماشا كىردنە كە تىرىكە راستە وخۇ لە دىدا
كارىگەرى گەرە دروست دەكات، ۋە شەرىك ھەيە لەم بوارەدا:
يا رامياً بسهام اللحظ مجتهدا أنت القتيك بما ترمي، فلاتصب
يا باعث الطرف يرتاد الشفاء له أجس رسولك، لا يأتك بالعطب
ۋاتە:

ئەنئەنىۋىي ئۆزگەرتىش تېخنىكىسى بىلەن پەقەت
ئاناگادارلىق ئەمەس، بەلكى سەرئەنجامى خۇدۇڭى

نەخۆشى و چارەسەر

ئەي ئو كەسەي كەچاوت دەگىپى وپىت وايە ئەمە چارەسەرە
تيرەكانى نەزەرت بەندىكە تاسەرئەنجام نەبىتە مايەي سەرلى شىۋاندنى
دلّت.....

ئەوئى جىگەي سەرسوپمانە ئەوئەي كەھەر تەماشاكردنىك برىنىك دەكاتە نىو
دلّەو، تابرىن لەسەر برىن زىاددەكات كەدواتر لە ھەژمەتى ئازاردا ھىچ پىگريپەك
ناكات لەھىنانى ئازار وبرىنى تر بۆ دلّى. ۋەلەم بوارەدا ئەم پارچە شىعەرە ھەيە:
مازلت تتبع نظرة في نظــــرة في اثر كل مليحة ومليح
وتظن ذاك دواء جرحل وهو في الـ تحقيق تجريح على تجريح
لابحت طرفك بالحاذ وبالبكاء فالقلب منك ذبيح أي ذبيح
واتە:

بەبەردەوامى تەماشالەدوای تەماشادەكەيـــــــــــــــت
لەشوينەوارىاندا بىن ھەيە كەچى تۆ خوى پىژى دەكەيت
ۋاگومان دەبەيت كەئەمە چارەسەري برىنەكانـــــــــــــــە
بەلام لەپاستيدا برىنداركردن وكولانەوئى برىنەكانـــــــــــــــە
چا ۋى خۆت بەسەر برىندا بەھەسرەت وگريـــــــــــــــان
ۋەدلّت سەربىراۋە بەلام چۆن سەربىرىنىـــــــــــــــك.
ۋەتەراۋە: بەندكردنى چاۋەكان بۆ چەند ساتىك باشترە لەخەم وپەژارەي
بەردەوام. واتە كاتىك تەماشاي شۆخىك ناكەيت وچاۋى خۆت دەگريت، چىتر بىرى
لى ناكەيتەۋەو نابىتە مايەي خەم وپەژارەت.

۲- بىرۆكەكان:

مەبەست لىي ئو بىرۆكەكانەيە كەبەدل و دەرونى مرقۇدا دىت، كەسەرچاۋەي چاكەو
خراپەكانە ، ۋەبىزۋىنەرو دروست كەرى ويسىت وخواست ۋەلمەتەكانە. جا
ھەركەسىك توانى زال بىت بەسەر بىرۆكەكانىدا ئەۋا دلّ و دەرونى شاد دەبىت

وسه رته نجامی به خته وهری ده بیئت. وه هر که سیک ملکه چی نه و بیرۆکه خراپانه بوو، نه و به رشالای حی زوئاره زو به کانی دهرون ده که ویت وسه رته نجامی پرده بیئت له نه هامة تی.

جا به ره برده وامی نه و بیرۆکه خراپانه هیرش ده هیننه سه ر دلی مرؤف تا ده یکه نه مؤلگه ی ئاواته پرپوچه کان. خوای گه وره ده فه رمیت: (کَسْرَابٍ بَقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمَانُ مَاءً حَتَّى إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَرَفَاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ... النور: ۳۹) واته: وه ک سه راب و ته راویلکه وایه له بیابانی کدا بریسکه ده داته وه که سیک تی نوو وایزانیئت ئاوه. وه به هه له داوان بۆی ده چیت، که گه یشته لای ده بینیت هیچ نیه، نه وسا به خۆی ده زانیئت ژیا نی کۆتایی هاتووه و قیامت به رپا بووه. خوادی گه وره ش ئاماده یه له لایدا به گوێره ی کرده وه که ی لیپرسینه وه ی له گه ل ده کات خوای گه وره له لیپرسینه وه دا خیرایه "

جا بی نرخترین هه ول و هه لمه ت، له و که سه دایه که هه میشه خۆی به ئاواته پرپوچه کان سه ر خۆش ده کات و گوی! بۆ پاستیه کان ناگریت. هه میشه خه ون به خه یالی بی سنوور و دوور له واقع ده بینیت. که به پاستر نه مه مایه پوچترین که س و خه ساره ت مه ندرتین جۆری بازرگانیه.

ئه م حاله ده ردیکی کوشنده یه که ده بیئت هۆی دروست بوونی ته مه لی بی ده سه لاتی. پيسوایی و پاشگه زی له و ته مه نه ی که به فیق دوور له پاستی ژیا ن به سه رچوو. که هه میشه له خه یال و ئاوات دا بزر ببوو. کاتی به ئاگا هاته وه، له ژیا نیکی بی ئاوه پۆک و بازنه یه کی به تالدا ده خولایه وه. نه مه هاوشیوه ی نه و که سه برسی و تینه وه که. هه میشه له خه یالدا نایابترین جۆری خواردن و خواردنه وه ده خوات، که چی له پاستی دا جگه له نه ندیشه و برسی هیچی تری له مایه نی یه. بگره نه م نه ندیشه و بیرۆکانه هیز و توانای لی بریوه، نه مه ش واتای داته پینی

دەروونی ئەو كەسەيە. بەلام مرقۇى ژىر و هوشيار سەرجهم ئەو بىرۆكە خراب و پوچانە وەلاو دەنیت و بە چاوى پاست و دروسەيەو دەپوانیتە ژيان.

جۆرى بىرۆكەكان

چوار جۆر بىرۆكە ھەيە:

يەكەم: ئەو بىرۆكەكانى كە بەرژەوەندىەكانى دونيات بۆ فەراھەم دەھيئيت.

دووھەم: ئەو بىرۆكەكانى كە زيانەكانى دونيات لى دوور دەخاتەو.

سىيەم: ئەو بىرۆكەكانى كە بەرژەوەندىەكانى قىامەتت بۆ فەراھەم دەھيئيت.

چوارەم: ئەو بىرۆكەكانى كە زيانەكانى قىامەتت لى دوور دەخاتەو.

جا زۆر پىويستە مرقۇ سەرجهم ھەنگاوەكانى لەم چوار جۆردا چر بكاتەو وە ئەگەر ھەر ھەمويان كەلەكەيان كرد لە سەرى. ئەوا پىويستە پۆلینكاريان بكات بە پىي (گرنگترين بۆ گرنگ) .. واتە گرنگك كە مەترسى نەبیت لە دەستدانى.

دوو جۆرى تر دەھيئيت كە بریتين لە:

۱. گرنگك لە دەست ناچیت.

۲. گرنگ نىە، بەلام لە دەست دەچیت

جا لىرەدا دوو دلى پوو دەكاتە ئەو مرقۇە كە كاميان ھەلبژيتریت. لەوھى ئەگەر (گرنگە) پيش بخت ، ئەوا مەترسى لە دەست چوونى ئەوانى ترى ھەيە. خۆ ئەگەر ئەو ھەلبژيتریت كە (گرنگ نىە) ئەوا لە ئەنجامى سەرقالى پىوھى مەترسى لە دەستدانى (گرنگەكە) ھەيە.

جا لەم حالەتەدا دووشت لە يەك كاتدا كۆدەبنەو. بۆ بە دەستھيئانى يەككيان ئەوا ئەويتريان لە دەست دەدەيت. لىرەدا پىويستە ژىرى و زيرەكى و مەعريفە پۆلى خويان بيينن. بەلى زۆر كەس لەم حالەتەدا سەرفراز و سەرگەوتوو بوون.و

نۆرى تریش شکستیان هیئاو تووشی پووخان هاتن. جا کهسانی بیر تیژ و خاوهن ژیری ئەم سنوره نابەزینن. وه شه‌ریعت و به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانیش له‌ سه‌ر ئەم بنه‌مايه دامه‌زراوون.

بیرۆکه‌کانی برواداری ژیر

پێویسته له‌م بواره‌دا کار به‌پیتی ئەو بنه‌ما که‌وره‌یه‌ بکړیت که‌ شه‌رع و قه‌ده‌ری له‌ سه‌ر پێکهاتوه‌. وه‌ سه‌رجه‌م خه‌لک و حوکمی بۆی ده‌که‌پێته‌وه‌. که‌ بریتی یه‌ له‌ هه‌لبژاردنی که‌وره‌ترین به‌رژه‌وه‌ندیه‌کان. هه‌رچه‌نده‌ له‌م پێناوه‌دا، به‌رژه‌وه‌ندی بچوکت له‌ ده‌ست بچیت. وه‌ هه‌لبژاردنی بچوکت‌ترین خراپه‌کان بۆ خۆپاراستن له‌ که‌وره‌ترین زیان. جا لێره‌دا به‌رژه‌وه‌ندیه‌کت له‌ ده‌ست ده‌چیت بۆ به‌ ده‌ستهێنانی به‌رژه‌وه‌ندیه‌کی که‌وره‌تر. وه‌ هه‌روه‌ها خراپه‌یه‌ک ئەنجام ده‌ده‌یت، بۆ خۆپاراستن له‌ خراپه‌یه‌کی که‌وره‌تر. جا ئەگه‌ر به‌ وردی له‌ یاسا‌کانی سروشت و بونه‌وه‌ر و وردببینه‌وه‌، بۆمان ده‌رده‌که‌وێت که‌ هه‌موویان یاساکان و به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانی دوونیا و قیامه‌ت له‌ سه‌ر ئەم بنه‌ما سه‌ره‌کیه‌ داپێژراوون. هه‌ر بۆیه‌ بیرۆکه‌کانی که‌سی ژیر و هوشیار له‌م چوار چێوه‌یه‌دا خۆی ده‌بینیت‌وه‌ لێی ناترازی‌ت. وه‌ جوانترین بێر و بێرۆکه‌ بریتی‌یه‌ له‌و بێره‌ی که‌ بۆ خوای که‌وره‌ بێت وه‌ به‌رژه‌وه‌ندی قیامه‌ت له‌ به‌ر چاو بکړیت که‌ ئەویش چه‌ندین جۆره‌ له‌وانه‌:

۱. بێر کردنه‌وه‌ له‌ ئایه‌ته‌کانی خوای که‌وره‌ و تی‌گه‌یشتن له‌ ناوه‌پۆکی مه‌به‌سته‌کانی. ئەم ئایه‌ته‌ پێرۆزانه‌ ته‌نها بۆ خوێندنه‌وه‌ دانه‌به‌زینراوون وه‌ هه‌ندێک پێیان وایه‌. هه‌روه‌کو هه‌ندێک له‌ (سلف) ده‌لێن: قورئان بۆ به‌رجه‌سته‌کردن له‌ کردار دا دابه‌زینراوه‌ که‌ چی هه‌ندێ له‌ خه‌لکی ته‌نها خه‌ریکی خوێندنه‌وه‌یه‌ن."

نه خوشی و چاره سهر

۲. بیر کردنه وه له ناسینی خودای گه وره . وه ناسینی سیفاته جوانه کان و ناوه پیرۆزه کانی . له پوانگه ی ئایه ته قورئانیه کانه وه . ههروه ها تیگه یشتن له حیکمه ت و دانایی و بوونی خودا و گه وره یی بیر بکریته وه .

۳. بیر کردنه وه له به خشش و نیعمه ته جؤرا و جؤره کانی وه فراوانی په حمه ت و به زه یی و لی بورده یی خوای مه زن . جا ئه م سی جؤره دل پاک و پوخت و پاراو ده کات . له ئاستی خودای میهره بان و به رجه سته بوونی خوشه ویستی و نیه ت پاک ی و له خوا ترسان و نکا کردن لئی ده کاته به ره می ئه م دله .

۴. بیر کردنه وه له ناسین و تیگه یشتن له دهرونی مرؤف . وه ههروه ها ده ستنیشان کردنی که م و کوپی کورتی ، وه خاله لاوازه کانی و جؤره کانی دهرون . جا ئه م به شه زؤر به سوده بۆ تیپه پاندوو ده ربازکردنی دهرون له جؤری دهرونی فه رمانگار به خراپه (النفس الامارة بالسوء) بۆ جؤری دهرونی دلنیای (المطمئنة) که دواتر ده بیته سه رچاوه ی چاکه و چاکه خوازی - دل فرمانی چاکه ده کات و سه ربازه کانی به رجه سته یی ده که ن .

۵. بیر کردنه وه له ئهرکی ئه م ساته وه خته و خجۆشدان بۆ جی به جی کردنی . چونکه خواناس کوپی کاتی خۆیه تی ، و ده رفه ت نادات کاته که ی به فیرۆ بجیت . چونکه سه رجه م به رژه وندیه کان هه لقولاری کاته . گه ر له ده ستمان دا ئه وا گه پانه وه ی ئه سته مه . تا خزمه تی مرؤفایه تی پی بکه یین .

(امام شافعی) ده لیت : چه نده هاوپییه تی پی پی سؤفیه کانم کرد ته نها دوو دیر فیر بووم :-

یه که میان : کات شمشیره . گه ر نه بیتریت . ئه تبری ..

دوه میان : گه ر ده رونت سه رقال نه که یه ت به حق و پاستی یه وه . ئه وا سه رقال ت ده کات به شتی پیرو پووچه وه . جا کات بریتی یه له ته مه نی مرؤف ، وه ماوه ی ژیا نی خۆشبه ختی به هه شته و ئه شکه نه ی دۆزه خه . کات به وینه ی هه وره کان تی

ابن القيم الجوزی

ده‌په‌پن و بزر ده‌بن. جا هه‌رچه‌نده بکه‌وێته پێش‌پێکی له‌ گه‌لیدا هه‌شتا هه‌ر که‌مه‌. وه هه‌ر کات و ساتی به‌ خواناسی و خودا په‌رستی و هاوکاری خه‌لکی له‌ چاکه‌ و چاکه‌ خوازیدانه‌ بێته‌ سه‌ر ئه‌وا به‌ کات و ته‌مه‌نی پاستی خۆتی مه‌زانه‌. چونکه‌ جگه‌ له‌م ساتانه‌. چیت به‌ ژیا‌نی ئاژه‌لی ده‌ژیت و سه‌رئه‌نجام مردن له‌ ژیا‌نی باشته‌.

جا جگه‌ له‌م ساته‌ پر شکۆمه‌ندیانه‌ که‌ له‌م چهند بیروکانه‌دا هه‌یه‌. له‌مانه‌ بترازیت هه‌مووی یان وه‌سه‌وه‌سه‌ی شه‌یتانه‌کانه‌. یان خود ئاواته‌ پرپوچه‌ و خه‌یاڵیه‌کانه‌، که‌ جگه‌ له‌ درۆ و خۆ خه‌له‌تاندن چیت‌ری لێوه‌ به‌ره‌م نایه‌ت وه‌ک مه‌ستی سه‌رخۆشه‌کان که‌ کاتی دینه‌وه‌ سه‌ر هۆش و هه‌ستی و بی‌نی پاستیه‌ک. وه‌ک ئه‌م شاعیره‌ گوزارشتی لی ده‌کات. زمانی حالیا‌ن ده‌لێت:

إن کان منزلتي فی الحشر عندکم
ما قد لقيت ، فقد ضعيت أيامي
أمنية ظفرت نفسي بها زمناً
واليوم أحسبها أضغاث أحلام
واته‌:

هه‌رچه‌نده جێگه‌ی من له‌ گه‌ل ئێوه‌ دایه‌ له‌ هه‌شردا
به‌لام من پۆزگاره‌کانی ته‌مه‌ن به‌ فـــــــــــــرۆ دا
ئاواتیکم هه‌بووه‌ ده‌رونم پێوه‌ سه‌رقال کرد بـــــــــوو
به‌لام ئه‌مپۆ بۆم ده‌رده‌که‌وێت که‌ خه‌یاڵ و خه‌ویکی پر و پوچ بوو.

بیروکه‌ی پوشتوو، بیروکه‌ی جێگیر

کاتی بیروکه‌ به‌ خه‌یاڵدا دیت و تێ ده‌په‌ریت هیچ زیانیکی نه‌یه‌. چونکه‌ وه‌ک پێواری سه‌ره‌ پێ وایه‌ دیت و تێده‌په‌ریت. به‌لام زیان و مه‌ترسی له‌وه‌ دایه‌ که‌ له‌ گه‌ل ئه‌و بیروکه‌یه‌دا بکه‌وێته‌ گفتوگۆ. زۆر به‌لی زانانه‌ به‌ره‌و ده‌ریای خۆی که‌مه‌ند کێشت ده‌کات. و سه‌ر سامت ده‌کات. چونکه‌ له‌ سه‌ر ده‌رونی به‌تال و بی‌کار

میوانیکی ژۆر ئازیز و ئیسک سوکه. به‌لام له‌سه‌ر دل و ده‌رونی پاك و پاراو
میوانیکی ئیسک قورس و چاره‌گرانه.

ده‌رونی دلتیای و ده‌رونی فه‌رمانگار به‌ خراپه "خراپه‌کار"

خوای‌گه‌وره دوو جۆر ده‌رونی له ئاده‌میزادا خولقاندوه که بریتین له ده‌رونی پاك
و دلتیای ، وه ده‌رونی خراپه‌کار. جا ئهم دوو ده‌رونه هه‌میشه دژ به‌یه‌کن و
ناکۆک و له‌جه‌نگدان هه‌میشه پیچه‌وانه‌ی یه‌کترین. چ کارێک و فه‌رمانێک له‌سه‌ر
ئهوێان سوک و خۆش بێت. به‌ پیچه‌وانه‌وه له‌سه‌ر ئه‌وێتریان قورس و ناپه‌هه‌ت و
ناخۆشه. کار و فه‌رمانیکی چاکه و چاکه‌خواری له‌سه‌ر ده‌رونی خراپه‌کار قورسه
ناخۆش و دژواره. وه هه‌موو کار و فه‌رمانیکی خراپه‌کار له‌سه‌ر ده‌رونی دلتیای و
چاکه‌کار قورس و ناخۆش و دژواره. فریشته‌ی هاوه‌ڵ هه‌میشه پشتیوانی له‌لایه‌ن
پاست ده‌کات که ده‌رونی چاکه‌کار دلتیایی تێدا به. وه له‌لایه‌کیشه‌وه شه‌یتان
پشتیوانی ده‌رونی خراپه‌کار ده‌کات. جا ئهم جه‌نگ و دژایه‌تیه به‌رده‌وام و
به‌رده‌وامی ده‌بێت تا کات و ساتی مه‌رگ. سه‌رکه‌وتن و دۆزانی به‌رده‌وامی هه‌یه
له‌م نێوه‌نده‌دا وه سه‌رکه‌وتن له‌گه‌ڵ بوونی ئارامگرتن دایه جا هه‌رکامیان ئارمگر
و خۆپاگر بێت و له‌خودا ترسا ئه‌وا سه‌رئه‌نجامی دونیا و قیامه‌تی بردۆته‌وه.
خودای گه‌وره و دانا وه‌ک هه‌که‌مێک ده‌سته بپاریکی داوه که گۆپانی تێدا نیه که
ده‌فه‌رمی: (إِنَّ الْعَافِيَةَ لِلْمُتَّقِينَ.... سه‌رئه‌نجام بۆ له‌خوا ترسان و خواناسانه.)

جا دلێ مرۆڤ له‌ شیوه‌ی تابلۆیه‌کی بێ‌گه‌رد و خاوی‌ن دایه. بێ‌رۆکه‌کانیش پینوس و
قه‌له‌من نه‌خشی تێدا ده‌که‌ن. وه که‌سی ژیر و هۆشمه‌ند مۆلّه‌ت و ده‌رفه‌ت نادات
له‌و دله‌ پاکه‌دا نه‌خشی ناپه‌سه‌ند و خه‌له‌تینه‌ری تێدا بکێشێت که دوور بێت له
حه‌ق و راستییه‌وه. جا له‌یه‌ک ساتدا دوو نه‌خشی نایاب و ناشیا و له‌دلێکدا کۆ
ناکریته‌وه به‌لکو پێویسته ئه‌و دله‌ خالی بکریته‌وه تا جوانی و شوخی ئه‌و نه‌خش
و تابلۆیه به‌ جوانی ده‌ربکه‌وێت. به‌لام مه‌ترسی لێره‌دایه که دل و ده‌رونی‌ک ته‌نها

بیرۆکه خراپه‌کان جینشین بن و جی‌ئی خۆیان بکه‌نه‌وه. ئەوا مه‌ترسی گه‌وره‌ی ئی
ده‌که‌وێته‌وه. وه‌ك شاعیریك ده‌لێت:

أتانی هواها قبل أن أعرف الهوى

فصادف قلبنا فارغاً فتمكنا

واته:

بیرۆکه و هه‌وای که‌سێکم بۆ هات پێش نه‌وه‌ی بزانه‌ هه‌وا و بیرۆکه‌ چیه‌
دواتر توشی دێتێکی به‌تال بوم له‌ویدا جینشین بوو مۆلگه‌ی دامه‌زراند
ئه‌مه‌ حالێ زۆربه‌ی خه‌لکیه‌ که‌ دل و ده‌رونیان له‌ سه‌ر بنه‌مای زانست زانیاری
نه‌چینه‌وه و بیرۆکه‌ی هه‌ول و کۆشش و چاکه‌ خوازی په‌ی به‌ دل و ده‌رونیان
نه‌بردوه‌. دواتر شه‌یتان ئه‌م هه‌له‌ی قۆستوه‌ته‌وه به‌ ده‌رفه‌تیکی گه‌وره‌ی زانیوه
وه سه‌رجه‌م ئه‌و دلانه‌ی ته‌نیوه به‌ بیرۆکه‌ خه‌یالۆی و ئه‌ندیشه‌ی خراپه‌ خوازی و
له‌ خشته‌ بردن. که‌ دواى بۆ پازاندوه‌ته‌وه که‌ ئه‌م بیرۆکانه‌ بنه‌مای ژيان و
پاستیه‌کانی بوون. سه‌رئه‌نجام گومرایی و مه‌ستی بوته‌ پیشه‌ و ئاکاری ئه‌و
دلانه‌. شه‌یتان له‌م کاره‌دا به‌ ووردی مامه‌له‌ ده‌کات. هه‌ر دل و به‌ پیتی بارودۆخی
خاوه‌نه‌که‌ی کاری له‌ سه‌ر ده‌کات. هه‌ندێ دل هه‌یه‌ به‌ ئاسانی گیرۆده‌ی هه‌ز و
خه‌یالی نابێت. شه‌یتان سه‌رقالی ده‌کات به‌ بیرۆکه‌ی دووره‌ په‌ریزی و دابپان و
دوورکه‌وتنه‌وه له‌ کۆمه‌لگا و له‌ ژێر ناوێشانى خواناسی و زوهد و خۆپاریزی...
که‌ ئه‌مه‌ش خۆی له‌ خۆیدا له‌ خشته‌ بردنه‌. جا پێویست ه‌ دل و ده‌رومان به‌
بیرۆکه‌ی زانست خوازی و چاکه‌ خوازی به‌ته‌نێت که‌ بزۆینه‌ری کار و هه‌لمه‌ته‌کانمان
بێت بۆ به‌ده‌سته‌یتانی په‌زامه‌ندی خودای گه‌وره‌. جا په‌رو پوختترین دل ئه‌و دله‌یه
که‌ بیرۆکه‌ی چاکه‌ خوازیه‌کانی له‌ سه‌ر دێدا که‌له‌که‌ بکه‌ن و کێبێکی بکه‌ن. هه‌ر
له‌م پوانگه‌یه‌وه ده‌بینین که‌ (عمر بن خطاب رضی اللہ عنہ) که‌ هه‌میشه‌ بیرۆکه‌
چاکه‌کان له‌ سه‌ری که‌له‌که‌یان ده‌کرد. جاری وا هه‌بووه له‌ کاتی نوێژدا سوپایه‌کی

ناماده وساز ده کردوه . که به مهش ده وتریت تیکه ل کیش بوونی په رسته نه کان . که نه مهش ناستیکی به رزه له خواناسی و دلپاکی هه موو که سیک به ناسانی پیی ناگات . به خششی خودایه . به و که ساته ی ده به خشیت ، که خوی به میهره بانی خوی مه به ستیتی .

زمان... دهروازه ی خراپه کاریه بۆ مروؤ

۳- ووته کان:

مه به ست لیتی ده ربړینی نه و برکه و ووشانه یه له زمانی ئاده میزاده وه پۆزانه ده رده چیت گوزارشتان لی ده کات .

پیویسته ئاده میزاد هه میسه له وپه پی وریایی وژیروی دابیت که هرچی ووشه و ووته یه که له زمانی یه وه ده رده چیت بۆ جیهانی بیستراوه کان بریتی یه له نه پنی وپه نهانی یه کانی دل ودهرونی نه و که سه . واته هرچی له دل له کان شاراوه بیت ، زمان گوزارشتی لی ده کات و به خه لکی ده ناسینیت . وه پیش ده ربړینی هه ووشه یه که پیویسته ئاگاداری نه وه بین که نه م ووشه یه خیر هیته ره یاخود زیان هیته ره ، واته چاکه یان خراپه ، چونکه هه موو ووته کان له سه زمان ده نوسریت ولی پرسینه وه مان له سه ده کریت .

وه (یحیی بن معاض) ده لیت: دل له کان وه کوری وان هرچی تیدا بیت قولپ ده دات وده کو لیت . وه زمانیش لوله که یه تی وله و پښگایه وه شته کانی ناوی ده رده چیت .

جا کاتیک قسه ت بۆ ده کات ، هه ست به تام وچیزی دل ودهرونی ده که یت له پښگای هه لسه نگاندنی ووته کانیه وه که ئایا دلی پاک وبی گه رده ، یاخود په ش وپیسه . هه روه کو چۆن که سیک به زمانی چیژی خواردن و خواردنه وه کان ده کات . وه له فهرموده ی (أنس) دا هاتوه به "مرفوع" ی که پیغه مبه ﷺ فهرموده تی: (لا یستقم ایمان عبد حتی یستقیم قلبه ، ولا یستقیم قلبه حتی یستقیم لسانه .)

۱ واته: باوه پى مروؤ سه قامگير نابيت تاوه كو دلى سه قامگير نه بيت، وه دلى سه قامگير نابيت تا زمانى سه قامگير نه بيت.

وه كاتيك پرسيان له پيغه مبه عليه السلام زورترين هوكارى چوونه دوزه خه وه چى به، فه رموى: (الفم والفرج) واته: زمان وداوینه. وه (معاذ) پرسىارى كرد له پيغه مبه عليه السلام ده باره ي ئه و كردارانه ي به ره و به هه شتى ده بات و له دوزه دوورى ده كاته وه، پيغه مبه عليه السلام باسى سه رو كوله كه وكاره كانى بو كرد وپاشان فه رموى: (الا اخبرك بملاك ذلك كله؟) واته: ئايا خاوه ن وجولینه رى هه ره مويا ن پى بلیم؟ معاذ ووتى: به لى پيغه مبه رى خودا. پاشان پيغه مبه ر زمانى خوى گرتوو پى فه رموو: (كف عليك هذا) واته: ئه مه بگره و به ست بيت. معازيس ووتى: پاشان پيغه مبه ر عليه السلام فه رموى: (شكلتك أمك يا معاذ وهل يكب الناس على وجوههم أو على مناخرهم إلا حصائد السنتهم). ۲ واته: دايكت توى له بار بچیت، ئايا خه لكى هه مو نه هامت وكاره ساته كانى هوكاره كى زمانى نى به، كه ده بيتته مايه ي پاكیشان به سه ر ده م وچاو لوتياندا له قيامه تدا.

ئه وه ي جیگه ی سه رسوپمانه ئه وه به زوریک خه لكى خویان ده گوپن و دوور ده كه ونه وه له ئاستى سته م وزیناو دزی ومه ی خواردنه وه، كه چى ناتوانن زالبین به سه ر زمانى خویاندا و بیپاریزن له شتى ناپه وا. هه ر ۆیه ده بیینی كه سیك به دیندارى خواناسى ناسراوه له نیو خه لكیدا، كه چى به بى په روایى ووته ی واده رده برپیت ده بیتته مايه ی توپه بوونی خواى گه وره. كه سه نگی ئه و وشه به نازانیت چه ند مه تر سیداره. ته نانه ت كه سى واهه به خوى به زاهیدو خواناس ده زانیت كه چى كه زمانى دیته گو وه كو گورگی برسى مردوو وزیندو ناپاریزیت له ووته ی نابه جى به بى گوى دانه ووته كانى.

۱ - نه م فه رموده به (حسن)، (احمد: ۱۹۸/۳) بروانه (المجمع اللهنمی: ۵۰۳/۱).

۲ - نه م فه رموده به (صحیح)، (احمد: ۲۳۱/۵) وه (ترمذی: ۲۶۱۶) گپه یانه ته وه.

نه خوشی و چاره‌سەر

ئەو تا لە (صحیح مسلم) دا ھاتووہ لە فەرموودە ی (جندب ابن عبداللہ ﷺ) کہ پیغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (قال رجل: والله لا يغفر الله لفلان، فقال الله عزوجل: من ذا الذي يتألى على اني لا اغفر لفلان؟ قد غفرت له واحببت عملك.)^۱ واتە: بیاویک ووتی: واللہ ی خۆی گەورە لە فلان کەس خۆش نابێت، خۆی گەورە فەرمووی: ئەو کێ بوو سوێندی خوارد کە لە فلان کەس خۆش نابم، ئەوا لەو کەسە خۆش بووم تۆش سەرچەم کارەکانت ھەڵوێشایەوہ.

جا تێبینی ئەو پیاوہ بکە کە چەند خواپەرست بوو، کەچی بەتەنھا ووشەیە ک سەرچەم کارەکانی لە دەست دەدات.

ھەر وھا لە فەرموودە یە کێ تردا (ابو ھریرە) دەگێڕێتەوہ بە ھەمان شێوہ ی ئەم فەرموودە یە. دواتر "ابو ھریرە" دەلێت: تاکە ووشەیە کێ درکاند دنیا و قیامەتی خۆی کاول کرد.^۲

وہ لە (صحیحین) دا ھاتووہ لە فەرموودە ی (ابی ھریرە) کہ پیغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (ان العبد يتكلم بالكلمة من رضوان الله لايلقى لها بالا يرفعه الله بها درجات، وان العبد ليتكلم بالكلمة من سخط الله لايلقى لها بها بالاً يهوي بها في نار جهنم.)^۳ واتە: جاری وایە کە سێک ووشەیە ک دەدرکێنی لە پەزنامەندی خۆی گەورەدایە، وەھێچ ھەستی پێ ناکات کەچی خۆی گەورە چەندین پلە بەرزێ دەکاتەوہ، وەکەسی وایە ووشەیە ک دەدرکێنی لە تووپیەبوونی خۆدای

^۱ - ئەم فەرموودە یە (صحیح) ە، تەنھا (مسلم: ۱۷۹/۱۶ نووی) گێڕایەتیەوہ.

نووی دەلێت: ئەم فەرموودە یە ناماژە یە کە بۆ لێ خۆشبوونی خۆی گەورە لە تاوانەکانی بە پێ تەوبە کردن، کە پێتازی ئەھلس سوننە و جماعە لە سەر دامەزراوہ، لەم لاشەرە پێری موعتەزێلە ئەمە بەبەلگە دەزانن لە سەر پوچەل بوونەوہ ی کردەوہ کان بە ئەنجام دانی تاوانە گەورە کان، بەلام ئەھلی سوننە و جماعە پێیان وایە تەنھا بە "کفر" کردەوہ کان پوچەل دەبنەوہ.

^۲ - ئەم فەرموودە یە (حسن) ە، (احمد: ۳۷۳/۲) و (ابوداود: ۴۹۰۱) گێڕایانەتیەوہ.

^۳ - ئەم فەرموودە یە (صحیح) ە، (بخاری: ۶۴۷۸) گێڕایەتیەوہ.

گه وره دایه، وه خۆی هیچ ههستی پی ناکات، که چی خۆی گه وره به ناخی ناگردا ده بیاته خواره وه.

وه له لای "مسلم": (ان العبد ليتكلم بالكلمة ما يتبين مافيهما يزل بها في النار ابعد ما بين المشرق والمغرب).^۱ واته: کهسی واهیه ووتهیه که در ده بریت نازانیت چی تیدایه، که چی خۆی گه وره به دووری نیوان پۆژه لای و پۆژناوا به ناخی دۆزه خدا ده بیاته خواره وه.

وه ههروه ها (ترمذی) ده گێڕێته وه له فرموده ی "بیلال بن الحارث الحزنی" که پیغه مبه ر ﷺ فرمودیه تی: (ان احدکم یتکلم بالكلمة من رضوان الله ما یظن ان تبلغ ما بلغت فیکتب الله له بها رضوانه الی یوم یلقاه، وان احدکم لیتکلم بالكلمة من سخط الله ما یظن ان تبلغ ما بلغت، فیکتب الله له بها سخطه الی یوم یلقاه).^۲ واته: جاری واهیه به کیکتان ووتهیه که در کیکنی له په زامه ندی خۆی گه وره دایه، وه خۆی هیچ له باره ی ووته که به وه نازانیت که چ ئاستیکی هیه. جا خۆی گه وره په زامه ندی خۆی بۆ دنوسیت تا نه و پۆژه ی به دیداری خودا ده گات له قیامه تدا. وه کهسی واتان هیه ووتهیه که در کیکنی له توپه یی خۆی گه وره دایه، وه خۆی هیچ له باره ی ووته که به وه نازانیت که چی ئاستیکی هیه، جا خۆی گه وره توپه یی خۆی له سه ر دنوسیت تا پۆژی قیامه ت.

وه (علقمه) ده لیت: ئای چه ندین ووتهم هه بوو له ترسی ئهم فرموده یه یی (بلال بن الحارث) دا نه م وێرا بیدر کیتم.

ههروه ها له (جامع الترمذی) دا هاتوه له فرموده ی "انس" ده لیت: (توفی رجل من الصحابة، فقال رجل: أبشر بالجنة، فقال رسول الله ﷺ: وما یدریک؟

^۱ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (بخاری: ۶۴۷۷) وه (مسلم: ۱۰۹/۱۸ - ۱۱۰ نووی) گێڕایانه ته وه.

^۲ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (احمد: ۴۵/۱) وه (ترمذی: ۲۳۱۹) گێڕایانه ته وه.

نه خوشی و چاره سهر

فلعله تكلم فيما لايعنيه، او بخيل بما لاينقص... قال حديث حسن) 'واته: واته
پياوئك له هاوه لان كزوجي دوايي كرد، پياوئك ووتی: مژده ی به هه شتت لی بیت،
پیغه مبه ﷺ فرموی: چۆن ده زانیت، کی نالیت هه ره له خو به وه ووته یه کی
نه درکان بیت که ئیشی نه و نه بوو بیت، یاخود که م ته رخه می و په زیلی له شتی کدا
کرد بیت که خوی که می نه بیت.

وه نه م فرموده یه له ووته یه کی تر دا ها تو وه: (ان غلاماً استشهد يوم أحد،
فوجد على بطنه صخرة مربوطة من الجوع، فمسحت امة التراب عن وجهه،
وقالت: هنيئاً لك يابني، لك الجنة، فقال النبي ﷺ: وما يدريك؟ لعله كان يتكلم
فيما لايعنيه، ويمنع مالا يضره.) واته: که نجی که له جهنگی ئو خودا شهید بوو
، بینیان له برساندا به ردی کی به ستبوو به سکیه وه، دایکی خۆل و توژی پوخساری
لادا و پی ووت: مژده ت لی بیت پۆله مژده ی به هه شت، پیغه مبه ﷺ فرموی:
چۆن ده زانیت؟ کی ده لیت هه ره له خو به وه ووته یه کی نه درکان بیت که ئیشی نه و
نه بوو بیت، یاخود پیگری شتی کی کرد بیت که زیانی پی نه ده که یاند بیت.

وه هه روه ها له (صحیحین) دا ها تو وه له فرموده ی (أبی هريره) به مرفوعی، که
پیغه مبه ﷺ فرمویه تی: (من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيراً أو
ليصمت.)^۱ واته: هه ره که سیک باوه پی به خودا و پۆژی قیامت هه یه با ووته ی چاک
بلیت، که نه نا با بی ده نگ بیت.

وه له ده که کانی "موسلم" دا ها تو وه: (من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فإذا شهد
امراً فليتكلم بخيراً أو ليسكت.)^۲ واته: هه ره که سیک باوه پی به خودا و پۆژی دوا یی
هه یه وه له کاریکدا بوو، نه و با ووته ی خیر بلیت یان با بی ده نگ بیت.

^۱ - نه م فرموده یه (ضعیف الأسناد) ه، هه مان سه رچاوه ی یشو (۲۳۱۶).

^۲ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، هه مان سه رچاوه ی یشو (۶۰/۱۰ نووی)

^۳ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (ترمذی: ۲۳۱۷) وه (ابن ماجه: ۳۹۷۶) گپ یانه ته وه.

وه (ترمذی) به "أُسناد صحیح" ده‌گیریت‌وه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمیت: (من حسن إسلام المرو ترکھ مالا یغنیه). واته: له چاکی یه‌کانی موسولمان بوونی که‌سیک نه‌وه‌یه که‌ده‌ست نه‌خاته کاروباریک که‌په‌یوه‌ندی به‌نه‌وه‌وه نه‌بیت.

وه (سفیان بن عبدالله الثقفی) ده‌لئیت: (قلت یارسول الله: قیلي فی الاسلام قولاً لا اسأل عنه أحد بعدک، قال ﷺ: قلت أمن بالله ثم اسقم، قلت: یارسول الله ما اخوف ما تخاف علی؟ فأخذ ﷺ لسن نفسه، ثم قال: هذا).^۱ واته: به‌پیغه‌مبه‌رم ووت: نه‌ی پیغه‌مبه‌ر شتیکم فیر بکه له‌ئیسلامدا که‌چیتر پرسیار له‌که‌س نه‌که‌م. پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: بلی باوه‌رم به‌خودا هیتنا، وه‌له‌سر نه‌مه سه‌قامگیر به‌. پاشان پرسیمه نه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ چی شتیک مه‌ترسی زیاتر ه‌یه له‌سر من؟ پیغه‌مبه‌ر زمانی خوی گرت وفه‌رمووی: نه‌مه.

هه‌روه‌ها (أم حبیبه) ی خیزانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌گیریت‌وه، که‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی‌تی: (کل کلام ابن ادم علیه لا له، الا امرأ بمعروف، او نهیا عن منکر، او ذکرأ لله عزوجل).^۲ واته: هه‌موو ووته‌یه‌کی ئاده‌میزاد له‌سر ده‌که‌وئیت، ته‌نها فه‌رمان کردن به‌چاکو پیگیری له‌خرابه ویادی خوا نه‌بیت.

وله فه‌رمووده‌یه‌کی تردا هاتووه: (اذا أصبح العبد فإبן الأعضاء کلها تکفر اللسان، تقول: اتق الله فینا فإنما نحن بک، فاذا استقمت اسقمنا، وإن اعوججت اعوججنا).^۳ واته: کانتیک مروؤ به‌یانان پوژ ده‌کاته‌وه، سه‌رجه‌م نه‌ندامه‌کانی جه‌سته‌ی ده‌پارپینه‌وه وداوا له‌زمان ده‌که‌ن وپیئ ده‌لئین: له‌خوا بترسه وه‌ئیمه

^۱ - نه‌فه‌رمووده‌یه‌(حسن)ه،(مسلم: ۱۱/۱۲ نووی)گیرایه‌تیه‌وه.

^۲ - نه‌مه فه‌رمووده‌یه‌(حسن)ه،(ترمذی: ۲۴۱۲)وه (ابن ماجه: ۳۹۷۴)گیرایانه‌تیه‌وه. وه‌(ترمذی)ده‌لئیت: نه‌مه فه‌رمووده‌یه‌(حسن غریب)ه وه‌(البانی)به (ضعیف)ی داناره.

^۳ - نه‌مه فه‌رمووده‌یه‌(حسن)ه،(ترمذی: ۲۴۰۷)وه (احمد: ۹۶/۳)گیرایانه‌تیه‌وه.

نەخشى و چارەسەر

ھەموومان بەندىن بەتۋە، جا ئەگەر سەقامگىر بىت ،ئەوا ئىمەش سەقامگىر دەيىن. ۋە ئەگەر خواروخىچ بىت ،ئەوا ھەموومان خواروخىچ دەيىن. ۋە پىياۋانى سەلەف لەكاتى دركاندنى ھەر ۋوشەيەكدا لى پىرسىنە ۋەيان لەگەل خۇيان دەکرد گەر چى ۋوشەكەش بىرىتى بوايە لە: "ئەمۇ گەرە، ئەمۇ ساردە". ۋە دەگىرنە ۋە كەلە خەودا بىنراۋە پىرسىاريان لە زۆرئەك لەكەلە زانايان كىردۈۋە ، كەحالتان چۆنە لە پاش مردن؟ يەككىيان ۋوتويەتى: من گىرم خواردۈۋە بەدەست ۋوشەيەكە ۋە كەكاتى خۇي دركاندۈۋە ،كە ۋوتومە: ئاي خەلگى چەند پىيۋىستيان بەبارانە؟ ۋە پىم ۋوتراۋە: تۆ چوزانىت؟ من باشتەر لە بەرژە ۋەندى بەندەكانم شارەزاترم.

ئايال فرىشتەكان ھەموو ۋوشەيەك تۆمار دەكەن

سەرچەم زانايان لەم بابەتە جىاۋاز ۋناكۆكن ، كە ئايال فرىشتەكانى سەرشانى ئادەمىزاد تەنھا ۋوتەي چاكە ۋ خراپە تۆمار دەكەن، ياخود ھەموو ۋوتەيەك؟ لەم بابەتە دوو پابۇقچوون ھەيە كە باشتىرىنيان ۋ ديارىترينيان پابۇقچوونى يەكەمە ،كە پىيان وايە ھەموو ۋوتەيەك تۆمار دەكەن. ھەندىك لە سەلەف دەلئىن: ھەموو ۋوتەيەكى ئادەمىزاد لە سەريەتى تەنھا ئەۋە نەبىت كەلە پىناۋى خودادا ۋوتراۋە.

ۋە (أبو بكر) ؑ زىمانى خۇي دەگرت ۋ دەيۋوت: ئەمە سەرچاۋەي بەلاكانە. ۋە ھەروەھا ۋوتەكانت دىل ۋبەندى تۆن، جا ھەر كاتىك دركاندت ئەۋا دەبىتە دىل ۋبەندەي ۋوتەكانت. خۋاي گەرەش دەفەرمىت: (مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ... ق: ۱۸) ۋاتە: ھەر ۋوتە ۋوشەيەك لە دەم ۋزار بىتە دەر، خىرا پاستە ۋخۇ چاۋدىرئىكى ئامادە تۆمارى دەكات.

گەرەتەرىن بەلاكانى زمان

زمان دوو بلای گه وره ی هه یه، جائه گهر له یه کیکیان دهریازمان بیت، له وی تر نهسته مه پزگار بوونمان که نه. دووانه ش بریتین له به لای "ووتن ویی دهنگ بوون".

دوور نی یه هه ریه که یان له شوین وکاتی خویدا گه وره ترین تاوان به سه ر خاوه نه که یدا بهینیت، چونکه بی دهنگ بوون له ناستی حه ق وراستیدا شه یتانیکي که پولاله و سه رپیچی خودای گه وره ی کردووه. وه "ووتن وقسه کردن" به ناهه ق وناپه وایی و دوور له پاستی، نه و شه یتانیکي به دهنگ وگوپه ویاخی بووه له خودای گه وره، جا زۆرێک له خه لکی گرفتاری به لاگانی "ووتن ویی دهنگین".

جا نه و که سانه ی له م نپوهنده دا خوین پاراستووه، نه وانه پپیواری شاپینگه ی پاست ودرستن که هه میشه له کاتی خپروچاکه هاتوونه ته گفتوگو، وه له کاتی خراپه خوازیدا خوین وزمانیان پاراستووه. وورده کاری ته وایان بۆ ووته کان وه بی دهنگ بوونه کانیاں کردووه به شتوازی که له به رژه وهندی قیامه تیاندا بیت. که سی وا هه یه له قیامه تدا به نه ندازه ی چیاکان کاری چاکه خوازی نه نجام داوه، که چی به تاکه وشه یه کی ناپه واهه رسی به هه مووی هپناوه. وه که سی واهه یه به نه ندازه ی چیاکان کاری خراپه کاری نه نجام داوه، که چی به ته نها وشه یه ک ویا دی خودایه ک نه و چیا تاوانه ی پوخاندووه.

٤- ههنگاوه کان:

مه به ست لپی ههنگاوانه به ره وکاره کا چ خیرییت یان شه ی. زۆر پپیوسته پیش هه ر ههنگاوانێک به وردی لیکدانه وه ی ته وای بۆ بکهین تا بزاین سه رته نجامی نه م کارو ههنگاوانه خپروچاکه خوازییه یاخود شه پوخراپه خوازییه، چونکه هه ر ههنگاوانێک که ده بینیت بۆ کاری چاکه خوازی نه واههنگاوێک له خوای گه وره نزیک ده بیته وه. جا ساتمه کردن دوو جوړه: (ساتمه ی پییه کان "ههنگاوه کان"، وه ساتمه ی زمان و "ووته کان").

نه‌خۆشی و چاره‌سەر

جا هه‌ریه‌که‌یان ته‌واوکه‌ری ئه‌وی تریانه، هه‌ر بۆیه‌ خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمیّت: (وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا... الفرقان: ۶۳) واته‌: به‌نده‌کانی خوای میهره‌بان ئه‌و که‌سانه‌ن که زۆر به‌هیمنی و سالاری به‌سه‌ر زه‌ویدا تی ده‌په‌ن، وه‌کاتیکیش نه‌فام و نه‌زانه‌کان به‌ووته‌ی ناشرین پووبه‌پوویان ده‌بنه‌وه، ئه‌مان به‌سلاو ووته‌ی جوان به‌پێیان ده‌خه‌ن.

خوای گه‌وره‌ باسی له‌سه‌قامگیری ئه‌و پێپه‌ خواناسه‌ ده‌کات له‌"هه‌نگاوه‌کان و ووته‌کاندا" هه‌روه‌کو چۆن کۆکردنه‌وه‌یه‌کی له‌ نێوان"ساته‌کان و بیروکه‌کاندا کردووه‌"که‌ده‌فه‌رمیّت: (يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ... غافر: ۱۹) واته‌: ئه‌و خودایه‌ به‌هه‌میشه‌یی چاوه‌ ناپاک و خیانه‌تکاره‌کان ده‌ناسیّت، وه‌ده‌زانیّت چییان له‌دل و ده‌رونیاندا هه‌شارداوه‌.

به‌شی چوارهم
حرام کردن خراپه‌کاری
و
پاراستنی داوین

حه‌رام کردنی خراپه‌کاری و پاراستنی داوین

هه‌موو ئه‌م باسه‌مان له‌ بابه‌ته‌کانی پێشوو دا پوون کردۆته‌وه‌ له‌ قه‌ده‌غه‌کردن وحه‌رام کردنی خراپه‌کاری "الفواحش" وپێویستی پاراستنی داوینوه‌له‌م باره‌یه‌وه‌ش پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمی: (اکثر ما يدخل الناس النار: الفم والفرج).^١ واته‌: خه‌لکی زۆربه‌یان به‌هۆی خراپ به‌کاره‌ینانی "زمان وداوین" ده‌چنه‌ دۆزه‌خه‌وه‌.

هه‌روه‌ها له‌ (صحيحین) دا هاتوه‌ که پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: (لايحل دم امرئ مسلم الا بأحدي الثلاث: الثيب الزاني، والنفس بالنفس، والتارك لدينه‌ المفارق للجماعة).^٢ واته‌: ته‌نها به‌سێ شت خۆینی که‌سیکی موسلمان هه‌لāl ده‌بێت: پیاویکی خێزانداری زینا بکات، یاخود له‌ناحه‌ق که‌سیک بکوژیت، یاخود له‌ئاینه‌که‌ی هه‌لگه‌ڕێته‌وه‌ وله‌پێڕی بپواداران لابدت.

وه‌ئهو‌ی له‌م فه‌رمووده‌یه‌دا تێبینی ده‌کرێت کاری زیناکردنی له‌گه‌ڵ کافریبون وبی باوه‌ڕی و خۆین پشتن کۆکردۆته‌وه‌. ئه‌مه‌ش خۆی له‌خۆیدا ئاماژه‌یه‌ بۆ هاوڕێک بوونی ئه‌و فه‌رمووده‌یه‌ له‌گه‌ڵ ئه‌و ئایه‌ته‌ پێڕۆزه‌ی که‌له‌ سووره‌تی "فرقان" دا هاتوه‌،^٣ وه‌ئهو‌ه‌ فه‌رمووده‌یه‌که‌ (ابن مسعود) گێڕاویه‌تیه‌وه‌.

جا هاوڕێک به‌دوايه‌که‌دا هاتنی تاوانه‌کان له‌م فه‌رمووده‌یه‌دا ئه‌وه‌ ده‌سه‌لمێنێت که پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌و تاوانانه‌وه‌ ده‌ست پێ ده‌کات که زیاتر و نۆزینه‌ی خه‌لکی توشی ده‌بن که ئه‌ویش "زینا"یه‌. پاشان به‌پله‌یه‌ک دواي ئه‌و "کوشتنه‌" پاشتر "بی

^١ - ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ (حسن: ٥، احمد: ٣٩٢/٢) وه‌ (ابن المبارک) له‌ (الزهد: ٣٧٩) گێڕایانه‌وه‌.

^٢ - ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ (صحيح: ٥، بخاری: ٩٨٧٨) وه‌ (مسلم: ١٦/١١ نووی) گێڕایانه‌وه‌.

^٣ - وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا... الفرقان: ٦٨.

باوه پي وه لگه پانه وه " نه مه له لايه ك، له لايه كي تره وه پيغه مبه رﷺ له تاواني گه وره وه بۆ گه وره ترينه كان پيزبه ندي بۆ كردون.

جا خراپه و سلبيا ته كانى زينا زۆن و پيچه وانه ي چاكسازى كۆمه لگان. كاتيک ئافره تيک زينا ده كات، نه وا سنوورى خوداي گه وره ده شكينيت و سه رشۆپي و پيسوايي توشي خۆي و خانه واده كهي ده كات، نه مه جگه نه گه ر سكي پرپيت و نه و منداله له دايك ببيت، نه وا وه چه يه كي حه رام وبى گانه تيكل به و بنه ماله و خانه واده يه ده كات و تيكله ليان ده بيت و ناو و ناو نيشانى نه وان وهرده گریت. وه له دوا پۆژدا له ميراتي نه و خانه واده يه وهرده گریت كي پيى ناشيت و دروست نى به ... هتد.

هه روه ها نه گه ر نه و منداله له پيش له دايك بوونى له ناو براو له باربرا، نه وا جگه له زينا كه تاواني كوشتنيش هاته پالى، كه واته كۆرپه يه كي بى تاوان ده كوژريت. جائه گه ر پياويك زينا بكات، نه وا سنوورى خودا ده شكينيت و ده ست دريژى ده كاته سه ر ناموسى ئافره تيكي داوين پاك و وه چه و نه وه ي خۆي تيكل به وه چه ي خه لكى ده كات وه پيسوايي ده هينيت به سه ر خانه واده يه كدا. دوور نى به نه و ئافره ته ي ده ست دريژى كراوه ته سه ر دواتر له لايه ن كه س و كارى يه وه توشي له ناو چوون و كوشتن نه بيته وه.

جا نه م تاوانه گه وره يه مايه ي كاو ل بوونى دونيا و تيا چوونى ئاخيره ته، جگه له وه ي مالى ئاگرينى بۆ خۆي سازداوه له گۆپو قيامه تدا. جا چه ندين كاره سات و ئاشوبى بى شومار دروست بووه له نيو خه لكى دا كه به چه ندين خوین پڙاوه و خانه واده و خيزان كاو لكراره، هه ره مه مووى له سه ره نه نجامى تاوانيكي وه ك زينا وه وه يه.

هه روه ها له تايبه ته نديه كانى نه م تاوانه نه وه يه كه و خاوه نه كهي توشي كۆمه ليك نه هه مه تي ده كات وه ك: توشي ده ست كورتى و ته مه ن كورتى وه ه ژارى ده بيت

نه خوشی و چاره سهر

پوخسارو دیمه ن وچاره پەش وئیسک گران ده بیټ له نیو خه لکیدا به که سیکی ناشایسته و ناپه سه ند ناوده بریت که متمانه ی خه لکی له ده ست ده دات.

دل ده مریت وتوشی نه خوشی وده ردو ترس و بیمی ده کات ، شه یتان ده کاته هاوه لای هه می شه یی ووه ده بیته دوور که وتنه وه وه له اتانی فریشته کان له خاوه نه که ی. دواتر مرؤف به سروشتی خوی پیتی خوشه بمریت یاخود خیزانه که ی بکوژریت، به لام نه بیستیت که زینای نه نجام داوه .

(سعد بن عباد) رضی الله عنه ده لیت: نه گەر پیاویک ببینم زینا له گه ل خیزانه که م نه نجام ده دات، به شمشیر له ت وپه تی ده که م. نه م ووتیه یان گه یانده پیغه مبه ری خودا، پیغه مبه ریش فهرمووی: (تعجبون من غیرة سعد؟ والله لانا اغير منه، والله اغير مني، ومن اجل غیرة الله حرم الفواحش ماظهر منها وما بطن).^۱ واته: نایا سه رسوپمانن به غیره ت وپه رۆشی سه عد؟ سویند بیت به خودا من له سعد به غیره ت ترم ، وه خودا له من به غیره ت تره ، جا له بهر غیره تی خودا بوو خراپه کاری وزینا به هه موو چه شه کانی وه "ناشکراو نه یینی" قه ده غه و حه رام کراوه .

وه له (صحیحین) دا هاتوو که پیغه مبه ر صلی الله علیه و آله ده فهرمیت: (إن الله یغار ، وإن المؤمن یغار، وغیرة الله ان تاتي العبد ما حرم علیه).^۲ واته: خوای گه وره غیره ت ده کات ، وه بپوادارانیش غیره ت ده که ن ، غیره تی خوا گه وره یه و له و ساته دایه که به نده کانی شتیکی حه رام وقه ده غه ه کراو نه نجام بده ن.

هه روه ها له (صحیحین) دا هاتوو که پیغه مبه ر صلی الله علیه و آله فهرموویه تی: (لا احد اغير من الله، ومن اجل ذلك حرم الفواحش ما ظهر منها وما بطن، ولا احد احب إليه العذر من الله، ومن اجل ذلك ارسل الرسل مبشرين ومنذرين، ولا احد احب إليه

^۱ - نه م فهرمووده یه (صحیح) ه، بخاری: ۶۸۴۶ وه (مسلم: ۸۰/۱۷ نووی) گێڕایانه ته وه .

^۲ - نه م فهرمووده یه (صحیح) ه، بخاری: ۵۲۲۳ وه (مسلم: ۸۰/۱۷) گێڕایانه ته وه .

ابن القيم الجوزی

المدح من الله، ومن أجل ذلك أثنى على نفسه.)^۱ واته: هیچ که سیک هیندهی خدا به غیرت نی یه، وههه له بهر نه مه یه که خراپه کاری نهینی وناشکرای قه دهغه کردووه، وه هیچ که سیک هیندهی خدا پیتی خوش نی یه که بیانووی بهنده کانی بپریت، هه ربویه پیغه مبه رانی په وانه کردووه به مژده دهر وترسیته. وه هیچ که سیک هیندهی خدا پیتی خوش نی یه که سوپاس گوزاری وشوکرانه بژیتری بکریت، وههه له بهر نه وه یه که وه سف وسه نای خوی کردووه.

وله (صحيحين) دا هاتووه له ووتاری خورگیراندا "الكسوف" که پیغه مبه ﷺ فهرموویه تی: (يا أمة محمد والله إن لا أحد أغیر من الله ان يزني عبده أو تزني أمته، يا أمة محمد والله لو تعلمون ما أعلم لضحكتم قليلاً ولبكيتم كثيراً، ثم رفع يديه وقال: اللهم هل بلغت؟)^۲ واته: نهی گه لی محمد، سویند بیت به خدا، که س هیندهی خدا به غیرت وپه رۆش نییه، کاتیک بهنده کانی ده بینیت زینا ده که نه. نهی گه لی محمد، سویند بیت به خدا نه گهر نه وهی من ده یزانم ئیوه بتان زانیایه، نه واکه م پی ده که نین وژورده گریان. پاشان هه ردوو ده سستی به رزکرده وه فهرمووی: خودایه ئایا گه یاندم؟

جا باس کردنی نه م تاوانه له پاش نوژی خورگیران له ووتاره که یدا نهینی یه کی گه وره تی دایه بۆ که سیک بیر تیژی بیت. بلا و بوونه وه وسه ره لدانی تاوانی زینا له مه ترسیه کانی کاول بوون وویران بوونی دونیادایه، هه روه کو له (صحيحين) دا هاتووه که (أنس بن مالك) ده لیت: باسیکتان بۆ ده که م که که س له پاش من بۆتان ناکات. ووتی: گویم له پیغه مبه ری خدا بوو ده یفه رموو: (من اشراط الساعة ان يورفع العلم، ويظهر الجهل، ويشرب الخمر، ويظهر الزنى، ويقلل

^۱ - نه م فهرمووده یه (صحيح) ه، (بخاری: ۳۶۳۴) وه (مسلم: ۸۰/۱۷) گێرایانه تموه.

^۲ - نه م فهرمووده یه (صحيح) ه، (بخاری: ۱۰۴۴) وه (مسلم: ۲۱۰/۶ نووی) گێرایانه تموه.

نه‌خوښی و چاره‌سەر

الرجال، وتكثر النساء، حتى يكون لخمسي امرأة القيم الواحد.)^۱ واته: ئەم پووداوانه له‌مه‌رجه‌كاني هاتنی قیامه‌ته: زانست وزانیاری که‌م ده‌بیټ، نه‌زانین ونه‌فامی بال به‌سەر ژياندا ده‌کیشیت، مه‌ی ده‌خورپته‌وه، زیناکردن زۆر ده‌بیټ، وه‌پیاوان که‌م ده‌بنه‌وه، ته‌نانه‌ت بۆ په‌نجا ئافره‌ت ته‌نها یه‌ک پیاو ده‌بیټ.

سونه‌تی خوای گه‌وره‌ وایه‌ له‌ گه‌ل بلا‌وبونه‌وه‌ی زیناو ده‌رکه‌وتنی وه‌ک دیارده‌یه‌ک له‌نیۆ کۆمه‌لگادا. خوای گه‌وره‌ خه‌شم وقینی دیته‌ جۆش وسزای گشتی په‌وانه‌ی ئه‌و کۆمه‌لگایه‌ ده‌کات. (عبدالله بن مسعود رضی‌الله‌عنہ) ده‌لیت: هه‌رکاتیک زیناو پیا "سو" وه‌ک دیارده‌ له‌ هه‌ر کۆمه‌لگایه‌ک ده‌رکه‌وتن، ئه‌وا خوای گه‌وره‌ مۆله‌تی کاولکردنی ده‌دات.

جا هه‌ندی‌ک له‌پیاوه‌ ئایینه‌کاني جوله‌که‌ ده‌گپنه‌وه‌که‌ "حبریک" ی جوله‌که‌ کوپه‌که‌ی خۆی بینی ده‌ست بازی له‌گه‌ل ئافره‌تی‌کدا ده‌کرد، پاسته‌وخۆ باوکه‌که‌ هاواری کرد، نه‌که‌ی پۆله‌... باوکه‌که‌ توشی شه‌له‌لی جه‌سته‌ بوو، خیزانه‌که‌شی توشی به‌دپه‌وشتی هات. جا به‌کوپه‌که‌ی ووت: ئەمه‌ سه‌رنه‌نجامی کاره‌ چه‌په‌له‌که‌ی تۆیه‌ که‌چی به‌سەر مندا هینا، ده‌ک خیر له‌وه‌چه‌تا نه‌بیټ هه‌تا ماویت...

توندترین سزا له‌ جه‌دی زینا دایه

خوای گه‌وره‌ سزای زینای له‌نیۆ سزاکاندا تاییه‌تمه‌ند کردووه‌ به‌سێ خال: ۱. کوشتن به‌ناشیرینترین شی‌واز، یاخود سزای دارکاری بۆه‌موو جه‌سته‌، وه‌دوور خستنه‌وه‌ی بۆ دووره‌ ولات بۆ ماوه‌ی سالتیک که‌ ئەمه‌ش سزای دل وده‌روونه‌. ۲. خوای گه‌وره‌ پێگری کردووه‌ له‌ به‌زه‌یی هاتنه‌وه‌ وسۆز ده‌ربهرین وپه‌حم کردن به‌ زیناکار له‌کاتی سزادانیدا، چونکه‌ خوای گه‌وره‌ له‌هه‌موو که‌سێک ته‌نانه‌ت له‌دایکیش زیاتر به‌سۆزترو میهره‌بانتره‌ بۆ به‌نده‌کاني. له‌گه‌ل ئەه‌شدا ئەم جوړه

^۱ - ئەم فەرمووده‌یه (صحیح)ه، (بخاری: ۸۱) وه (مسلم: ۲۲۶/۱۶ نووی) گێڕایانه‌تموه‌.

سزایه‌ی دیاری کردووه بۆ زینا کاران ئەمە لەلایەك، لەلایەکی تره‌وه‌ سروشتی مرقفەكان وایه‌ كه‌ هه‌میشه‌ له‌نیۆ جۆری تاوانباراندا ، هاوسۆزییه‌ك هه‌یه‌ بۆ زیناكاران به‌به‌راورد له‌گه‌ڵ تاوانه‌كانی دزی وكوشتن و مه‌ی خواردنه‌وه‌ . هۆكاری ئەم سۆز و به‌زه‌یه‌ش بۆ ئەوه‌ ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ كه‌ ئەنجام دانی زینا له‌ نیۆ هه‌موو چین و توێژه‌كانی كۆمه‌لگادا بوونی هه‌یه‌ چ ده‌وله‌مه‌ند و هه‌ژارو گه‌وره‌ پیاوان و...هتد. وه‌زیاتر ئەم كاره‌ چه‌په‌له‌ له‌ پێگه‌ی عه‌شق و خۆشه‌ویستی یه‌وه‌ سه‌ر هه‌ڵده‌دات. وه‌سروشتی مرقفیش وایه‌ كه‌ هه‌میشه‌ سوزی ده‌رده‌بڕێت بۆ شه‌یدایان و عاشقان. هه‌رچه‌نده‌ عاشق وشه‌یداو خۆشه‌ویستی پاسته‌قینه‌ ئەم جۆره‌ كارو تاوانه‌ی لێ ناوه‌شیته‌وه‌ . هه‌روه‌ها ئەم تاوانه‌ "زینا" زۆرجار به‌په‌زامه‌ندی هه‌ر دوولا پووده‌دات، وه‌كه‌مه‌تر زۆركردن و ده‌ست درێژی تێدایه‌، وه‌شه‌هوه‌ت و ئاره‌زوو له‌هه‌موو ده‌رونیكدا هه‌یه‌ . ئەمانه‌ كۆمه‌ڵێك هۆكارن بۆ ئەوه‌ی خه‌لكی به‌زه‌بیان به‌زیناكار بێته‌وه‌، وه‌پاشه‌گه‌زبینه‌وه‌ له‌سزادانیان ، كه‌ ئەمانه‌ له‌لاوازی باوه‌په‌وه‌یه‌ . جا هه‌ر له‌به‌ر ئەم مه‌به‌سته‌یه‌ خوای گه‌وره‌ پێگری كردووه‌ له‌ده‌ربڕینی هاوسۆزی بۆ زیناكاران به‌تایبه‌تی.

۳. خوای گه‌وره‌ بڕیاری داوه‌ كه‌ سزادانه‌كه‌یان له‌ پێش چاوی خه‌لك و به‌ئاماده‌بوونی خه‌لكێكی زۆر بێت، تابێته‌ په‌ندو عیبه‌رت بۆ كه‌سانی تر، وه‌سزای پیاوی خێزانداری بڕیتی یه‌ له‌به‌ردباران كردن كه‌له‌ سزای گه‌لی "لوط" هه‌ هاتوووه‌كه‌ نێربازیان ده‌كرد. خوای گه‌وره‌ به‌ردی باران به‌سه‌ریاندا و دواتر به‌ناخی زه‌ویدا پۆی كردن. جا خراپیه‌كانی نێربازی له‌ ژماردن نایه‌ن ، هه‌ر بۆیه‌ پێكراو "مفعول به‌" بكوژدێت باشت‌ره‌ له‌وه‌ی توشی ئەو تاوانانه‌ بێت و ئەو كارە‌ی

نه خوشی و چاره سهر

له گه لدا بکریټ ، چونکه به نه نجامدانی ئه م کاره لیتی ئیتر خیری نامینیت و له مەردایه تی وجوامیری ده که ویت و ناوی شهرم و حایای ده تکیت.^۱

سزای ئه و که سانهی که کاری گهلی "لوط" نه نجام بدات ، واته نیربازی

بکات

ئایا که سیک کاری نیربازی له گه لدا بکریټ ، واته پیکراو بیټ "المفعول به" ده چیتته به هه شته وه ؟

^۱ - ئه م جزره که سانه که هزگری ئه م کاره چه په له ده بن چیر به که لکی هچیی تر نابهن ، وه نامادهن له و پتا وه دا قوربانی هه موو شتیک بدهن . بۆیه متمانیهی هچ شتیکیان پی ناکریټ هه ر نه رک و بهر پرسیاری و کاریکیان پی سپیریټ ناپاکی لی ده کهن . وه نه گه ر خیر انداریټ نه و مەترسی هیه له و پتا وه دا خیرانه که شی توشی زینا و نا په وایی بکات . "وه رگیر"

^۲ - تیینی : زۆر جار له سه ر جه م کتیب و سه ر چا وه کاند له بری ووشه ی "نیربازی" ووشه ی "لوطی" - لواطه "به کار ده هتیریټ . تاوانی نیربازی تاوانیکه و نا شکرایه ، به لام و ه ر گرتی ئه م نا وه ده گه ریتسه وه بز خودی ئه و گه له ی به م کاره نا شیرینه ناسراون . وه پتغم به ریکیان له لایه ن خودا وه بز په وانه کرا وه به ناوی حه زره تی (لوط) .

لیسه را دا ناوبانگ ده ر کردنی ئه م تاوانه ، به ناوی پتغم به ره که وه گموره ترین ستم و نا په وایه . جا پتغم به رنک سه ر جه م ته منی به گه یاندنی په یامی یه که نا په رستی و دژایه تی کردنی نیربازی ته رخان کردیټ ، وه له پتا ویدا قوربانی زۆری دایټ . که چیی له سه ر نه مچامدا ناوی ئه م تاوانه بریټ به سه ر ناوی ئه و پتغم به ره نازیه دا ؟ به راستی ئه م کاریکی نا په وایه نا به جی یه .

هه ر وه ها پتغم به ری خودا ﷻ که فه رموده کاغان له م باره یه وه ده گیریته وه ده فه رمیت : (هه ر که سیکتان بیټی که کرده ی گه لی (لوط) ی ده کرد) نافه رمیت خه ریکی (لوطی - لواطی) بیټ ، به لکو ده فه رمیت کرده ی گه لی لوط : (من وجدتوه یعمل عمل قوم لوط فاقتلوا الفاعل والمفعول به) .. (لن الله من عمل قوم لوط لعن الله من عمل عمل قوم لوط لعن الله من عمل عمل قوم لوط) . واته : پتغم به ره له فه رموده کانی به تاوانی گه لی لوط ناوی ده برد نه ک به ناوی خودی پتغم به ره که ، وه که نه وه ی نه مرۆ ده یین و له کینه کاند ده یۆتینه وه .

هه ر بۆیه ئیمه له م و ه ر گیرانه دا ووشه ی نیربازی به کار ده هتیریټ ، وه ووشو ناوی ئه و پتغم به ره نازیه له م کاره به دور ده گرین . "وه رگیر"

ابن القيم الجوزی

گویم له (شیخ الاسلام - ابن التیمیة) بوو له وه لامدا ووتی: زانایان له م بواره دا دوو بۆچوونیان ههیه:

هه ندیکیان پێیان وایه ناچیتته به هه شته وه به به لگهی شه وه فرموده یه ی که پیغه مبه ر^ﷺ فرمویه تی: (لا یدخل الجنه ولد زینه)^۱ واته: کوپی زینا ناچیتته به هه شته وه.

جا نه گهر نه مه حالی کوپی زینا بیت ، که خۆی له خۆیدا ههچ تاوانیکی نی یه ، ته نها شه وه نده نه بیت له توخمیکی شیس وناپاکه ، هه ر بۆیه چاوه پوانی خیری لی ناکریت. جائه گهر جهسته یه که به حه رام گه وه کرابیت شایسته ی ناگر بیت. نه ی

نه بی شه وجهسته ی که به توخمی حه رام دروست بووی شایسته ی چی بیت؟ جا ده لئین: که سی کاری نیربازی له گه لدا کرابیت ، زۆر خراپتره له کاری زینا ، چونکه شه مه یان زیاتر شایسته ی سزایه و خیر برپاوو پیسواو سه رشۆپتره . جائه گهر شه مه پیشه ی بیت له مندالی وپیریدا شه وا خوی گه وه سه رکه وتووی ناکات له ههچ کار وزانستیکدا، ته نانه ت پێنمایی ته وه کردنیش ناکات.

پوخته ی پشکنین له م بابه ته دا:

^۱ - نه م فرموده یه (حسن لغیره) ه، وه (ضعیف الاسناد) وه (منکر المتن) واته سه نه ده که لاوازه وده قه که یشی نابه سه نده، به لام (البانی) به جه ند گه واهیک به (حسن) ی داناه ، پروه: (السلسله الصحیحه: ۶۷۳).

وه (البانی) ده لئیت: نه م فرموده یه (لا یدخل الجنه ولد زینه) واتا که ی به و شیره پواته ته نی یه، به لکو مه به ست لی نی شه که سه یه به رده وام هه می شه خه ریکی کاریکی زینا کاریه تابه و کاره وه ده ناسرته وه، شه له قبه ی لی ده نریت. جا پی ده لئین کوپی زینا. هه روه کو نه وانه شی باوه شیان به دنیا کردوه پێان ده وتریت "کوپی دنیا"، وه هه روه کو به گه رۆک وگه شیار ده وتریت "ابن لالسبیل" واته پیتوار، به م جه شنه ده وتریت (أولاد الزینا، ابن الزینا) جائه مه مه به ستی پیغه مبه ره له م فرموده یه دا.

وه نه م فرموده یه کوپی زینا کار ناگرته وه، واته که سیک له جووت بوونیکی زینا له دایک بوویت، وه به واتای زینا ناوره دناکریت، چونکه له به رته دا بی تاوانه. وه ده لئیت له م بواره دا له ووته کانی (ابی جعفر الطحاری) سوودم وه گرگرتوه له شرهی نه م فرموده یه.

نه گهر نه و که سه ته و بهی نصوحی به کجاری بکات و پاشه گه زبیتته وه وه بگه پیتته وه
 سهر کاری چاکه و چاکه خوازی و خواپه رستی. نه و خودای گهره لیتی ده بوریت
 و خراپه کاریه کانی ده سپیتته وه و وه لیتی خوش ده بیت و ده چیتته به هه شته وه،
 چونکه خوی گهره به ته و به کردن و پاشه گه ز بوونه وه له هه موو تاوانه کانی خوش
 ده بیت، چونکه سروشتی ته و به کردن نه و به که هه موو تاوانیک به ها و به ش
 و کوشتنی پیغه مبه ران و جادوگری و بی باوه پی و... هتد هه ر هه مووی ده سپیتته وه
 وه به دانایی و دادپه روه ری خودا، ته و به کار وه ک بی تاوان وایه. ^۱ وه په یمانی داوه
 که کاره خراپه کانی ته و به کاران بگوریت به چاکه. وه نه م یاسایه هه موو
 ته و به کاران ده گریته وه: (قل یا عبدي الذین أسرفوا علی أنفسهم لا تفتنوا من رحمة
 الله ان الله یغفر الذنوب جمیعاً إنه هو الغفور الرحیم... الزمر: ۵۳) واته: نه ی
 پیغه مبه ر پیمان بللی نه ی نه و به ندانه ی که تاوانکارن و تاوانتان زوره، بی نومید
 و هیوا بپرو مبه نه له په حمه تی خودای گهره. خوی گهره له هه موو تاوانه کانتان
 ده بوریت، چونکه خوی گهره لی بورده و به خشنده یه.
 به لام نه مه تایبه ته به ته و به کارانه وه.

کوټا شه ری "ئاخر شه ری"

(حافظ أبو محمد عبدالحق الأشبيلي) ﷺ ده لیت: کوټه لیک هوکار هه ن که ده بنه
 مایه ی ئاخر شه ری مړوځ له سهره مرگ و کوټایی ژياندا. له وانه: دونه بازی و پشت
 کردن له قیامت، بویری چاونه ترسی له نه نجام دانی تاوان و تاوانکاری
 و سهر پیچیدا. هژگری و ئالوده بوون به تاوانیکي تایبه تی گهره وه که دواتر
 پوښنایی ژیری و جوشی دل و هوښیاریت له ناو ده بات، دل و دهر و نه په رده پوښ
 ده کات و چیرت ئاموژگاری و وریا کردنه وه ی بی سوود ده بیت. جا له نا کاو و کوت

^۱ - فهرموده یه کی (مرفوع) لهم بواره دا هاتوره که (ابن ماجه: ۴۲۵۰) به (الاسناد
 ضعیف) ده یگریته وه، وه (ان حجر و البانی) به (حسن) ی داده تین.

و پریکدا مردن به خانگیری ده بیټ وسهرته نجامی به خرابه کاری و عاقیبه تی شه پری کۆتایی دیت.

ههروه ها ده لیت: ده گێر نه وه که یه کێک له جهرده کانی "ناصر" له سه ره مه رگدا ده بیټ ، کوپه که ی پیتی ده لیت بلێ (لا إله إلا الله) شه ویش به رده وام ده لیت "ناصر پشت و په نامه" چه ندین جار دووباره ی ده کرده وه و نه وه ره مه مان وه لایمی هه بوو، وه به کوپه که ی ده ووت: نه ی فلان که س، ناصر تو به شمشیره که تدا کوشت و کوشتار ده تناسیته وه، پاشان مرد.

وه (عبدالحق) دیسانه وه ده لیت: به که سیکی تریان ووت بلێ "لا إله إلا الله". نه وه له وه لامدا ده بیوت: له مائی فلان که س نه و شته ی تیدا چاک بکه ن. وه بیستانی فلانه که س وای لی بکه ن . تا مرد.

وه ههروه ها ده لیت: (أبو طاهر السلفي) مۆله تی دام نه م پووداوه ی له سه ر بگێر مه وه: که به که سیکیان ده ووت له سه ره مه رگ بلێ (لا إله إلا الله) ، شه ویش به زمانی فارسی ده بیوت: (ده به یازده) واته (ده که په تی یانزه) .. وه یه کێکی تر پیتیان ده ووت بلێ: لا إله إلا الله... نه و ده بیوت: پێگای حمامی منجاب له کوی یه ؟

وه ده لیت: نه م ووته یه چیرۆکی له سه ره مه یه . ده گێر نه وه پیاویک له به رده م ماله که یاندا ، پاوه ستابوو، ده رگای ماله که یان گه وره بوو. له ده رگای حه مام ده رچوو. له و کاته دا که نيزه یه کی ژۆر جوان به ویدا تیده په پیت وه له پیاوه ده پرسیت: پێگای حه مامی منجاب له کوی یه ؟ پیاوه که ش به هه لی ده زانیټ و جوانی که نيزه که کاریگه ری تیده کات. وه ده یخه له تینیت و ده یه ویت ده ست دریزی بکاته سه ری.. ده لیت نه مه ده رگای حه مامه که یه . واته مائی خویان. که نيزه که ش (کچه که) ده چیته ژووره وه. پیاوه که ش به دوایدا ده پواته ژووره وه. کچه که هه ست ده کات فیلی لی کراوه نه مه حالی کابرایه و نه تی خرابه .. به پووخواشی و

نەخۆشى و چارەسەر

نازەوہ ووتی: ئەى نابىت ھەندى خواردن و خواردنەوہى خوښ کارەكەمان
بپازىننەوہ. كابراش ووتى: ھەرنىستا لە يەك سەعاتدا ھەرچى ئارەزوى دەكەيت
بۆتى دەھىنم. پاستەوخۆ بە بى ئەوہى دەرگاگەى لە سەر دابخات دەچىت بۆ
بازار كړىنى شتەكان. كچەكەش بە ھەلى دەزانىت ھەلدىت. كاتى كابرا دىتەوہ ،
تەماشە دەكات كچەكە پۆشتووہ. و دەستكارى ھىچى نەكردووہ لە مالەكەدا. ئىتر
وێڵ و سەرگەردانى ئەو كچە دەبىت و شەو و پۆژ بە دوايدا دەگەرپىت و بە كوچە و
كۆلاتى ئەو شارەدا تىدەپەرپىت و لە بەردەم خۆپەوہ ئەم دىپرە دووبارە
دەكاتەوہ- بە ئومىدى ئەوہى ئەو كچە گوىى لەم وتەيە بىت بىدۆزىتەوہ دەلپت:
(يا رب قائلة يوماً ، وقد تعب: كيف طريق الى حمام منجاب) ئاى ئەو كەسەى
رۆژىك ووتى: پىگای ھەمامى (مەنجاپ) لە كۆىيە. بە خوا ماندوو بوم.

پۆژىك لە پۆژان لە پەنجەرەى يەكێك لە بالەخانەكەوہ دەنگىك دىت و لە وەلامى
ئەو دىپرە دا دەلپ: (هلا جعلت سريعاً إذا ظفرت بها حرزاً على الدار أو قفلاً على
الباب) واتە: ئەگەر تۆ دەتوويست دەست درىژى بكەيتە سەرى با پاسەوانىكت
لە مالەكەدا دابنايە. يان قوفلىكت لە دەرگاگە بدايە. كە گوىى بىستى ئەم وتەيە
بوو ئىتر ھۆشى لىبپراو دىوانە بوو. بەم چەشنە مايەوہ ھەتا ئەم دىپرە ووشە
كۆتايەكانى ژيانى بوو تا مرد...

وہ دەگىرنەوہ كە (سفيان الثوري) شەوێك بەيانى دەگريە. لىيانى پرسى: لە
ترسى تاوان دەگريت؟ ئەويش پوشىكى لە زەوى ھەلگرت و ، ووتى: تاوان لەمە
سوكترە. بەلام لە ترسى ئاخىر شەپى دا دەگريم.

جا ئەمە گەورەترین شارەزای و دانای يە. كە مەزۆ لەوہ بترسىت كە تاوان
سەرقالى نەكات و دوا كارى نەبىت لە كاتى مەرگ دا. و سەرئەنجام عاقىبەت
شەپى كات.

وہ (امام احمد) دہ گپنہ وہ کہ لہ (إبني دراء) وہ لہ کاتی سہرہ مہرگ لہ
هؤش خوی چوو ، کاتی بہ ناگا ہاتہ وہ ئەم ئایہ تہی دہ خویندہ وہ (وَقُلُّبُ
أَفِيدَتْهُمْ وَأَبْصَرَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ
يَعْمَهُونَ...الأنعام: ۱۱۰) واتہ " ئەو کاتہی دل و چاوە کانیان
مەلدە گپنہ وہ . مەرہ کو چۆن یە کە مجار لہ سەرە تاوہ باوہ پریان نە میناوە بە
گەرەبی خودا و راستی پیغە مە بەرە ﷺ . ئیمە جاری وازیان لی دہ مینین تا لہ ستم
سەرکەشی خویندا پۆچن .. "

مەرہ ما دەلیت: ناخر شەپەری ئەمە تووشی ئەو بروادارانە نابیت کە دل و
دەرونیان پاک و ساغ و باوہ پریان دامەزراوە و ملکەچی و گوێپایەلی خودا و
پیغە مەرن (د.خ) وہ خەریکی کاری چاکە و چاکە خوازین بە لکو کە سانیک
دەگریتە وہ . کە ئالودە ی تاوانە گەرەکان و سەرپیچی کارن و سورن لہ سەر
تاوانکاری و پشت کردن لہ تەو بە کاری . کە ئەمانە دەبنە نیچیری شەیتان و دارو
دەستە ی و عاقیبت شەپریان دەکەن .

پشت کردن لە ئایین لە پیناوی ئافرەت

(عبدالحق) دەلیت: دہ گپنہ وہ لہ (مصر) دا کە سیک هەبوو بەردەوام هۆگر و
بانگ بیژی مزگەوت بوو مەرە نوێژیکی لہ مزگەوت و ، بە جەماعەت ئەنجام
دەدا . جارێکیان چوو بۆ سەر بلندگۆی مزگەوت (منارە) بۆ بانگ دان . لہ
تەنیشت مزگەوتە کە وہ . مالتیکی گاورە بوو (مەسیحی) . لہ و کاتە کچیکی شوخی
ئەو مالا دیتە حەوشە کە . کابراش لہ سەروی منارە کە وہ دەبینیت و شیت و
شەیدای دەبیت راستە خۆ دادە بە زیتە خوارە وہ و مزگەوتە کە بە جی دەهیلایت و
دەچیتە مالی گاورە کە . کچە کە کابراکە دەبینیت کە دیتە ژوورە وہ پیتی دەلیت:
کابرا چیت دەوی ؟ کابراکەش دەلیت من تەنھا تۆم دەویت ! کچە کەش پیتی
دەلیت: بۆچی یە .. ؟

نەخۆشى و چارەسەر

كابراش دەلئیت: چونكە تۆ منت شىت و شەيدا كىردووه و دلئت داگیر كىردووه...!
كچه كەش دەلئیت: من ھەرگىز كارى ناپەوات لە گەل ناكەم..
كابراش دەلئیت: من دەمەوئیت بتخوازم و مارتە بكەم..
كچه كە دەلئیت: من كچىكى گاۋر و نەسرانىم. تۆش كەسىكى مووسلمان. باۋكم بە
ھىچ شىئەيەك نامدات بە مووسلمان..
كابرا دەلئیت: من دەبمە نەسرانى و گاۋر. بەس تۆم بدەنى.
كچه كەش دەلئیت: گەر ببیت بە گاۋر ئەوا منىش پازى دەبم.
كابرا كە بوو بە نەسرانى "گاۋر" وە پشتى كىردلە ئىسلام. وە لەو مائەدا مایە وە
پىش ئەوھى ببخوازئیت ھەر لەو پۆژەدا دەچئیتە سەربانى خانووى مائەكە و
دەكەوئیتە خوارەو و دەمرئیت. وە دەستى ناگات بە كچه كە. و ئاينى خۆشى لە
دەستدا و قىامەتیشى دۆراند.
.. وە ھەروەھا دەلئیت: دەگىپنەو. كە كابرايەك ھۆگرى برادەرىكى دەبئیت. وە
زۆر تامەزىڤى دەبئیت – خۆشەويستى ئەو كەسە دل و دەرونى داگیر دەكات. تا
واى لئەھات لە تاواندا توشى نەخۆشى بوو. لە جىگە دا كەوت. وە ئەو برادەرى
سەردانى نەدەكرد و نەدەھات بۆلاى. خەلكى ئەم پووداوەيان بۆ باس كرد.
ئەويش بەلئىنى پئىدان كە سەردانى بكات. ئەم ھەوالەيان گەياندە كابرا
نەخۆشەكە. لە خۆشیدا چاك بوو وە زۆر دلخۆش بوو ھەر باسى دەكرد و
چاۋەپوانى ھاتنى برادەرى كەى دەكرد.. لەم ساتانەدا بوو ھەواليان بۆ ھئنا كە ئەو
پىاۋە پاشگەز بوو تەو و نەھاتوو. ھەوالدەرىكە ووتى. تا نىوھى پئىگا ھاتوو
دواتر ووتى دەگەپئەو. منىش زۆرم لئىكرد كە نەگەپئەو. ئەويش لە وەلامدا
ووتى: ئەو پىاۋە بە ھاتنى من دلخۆش بوو و لە لای خەلكى باسى كىردووم و
ناوى زپاندووم. منىش خۆم ناخەمە جىگەى گومانى خەلكى وە و نایەم. كابرا بە

بیستنی ئەم هه‌واڵه له پهل و پۆ کهوت و به ته‌واوی شی‌واو له جیگادا کهوت.
ونیشانه‌کانی مردنی له سه‌ر و چاویدا به دیار کهوت. له‌به‌ر خۆیه‌وه ده‌یووت:

أسلم يا راحة العليل ويا شفا الدنف النسحيل

رضاك أشهى إلى فؤادي من رحمة الخالق الجليل

واته:

سه‌لامه‌ت بێ ئە‌ی حه‌وینه‌ره‌وه‌ی نه‌خـــــــۆش

ئە‌ی چاره‌سه‌ری جه‌سته‌ی ده‌رده‌داری تێکشکاو

دلێ من هه‌ند تاهه‌ زۆ‌ی په‌زاهه‌ندیتـــــــــــــــــــــــه

زۆ‌ر زیاتر له تاهه‌ زۆ‌ی بۆ په‌حمه‌تی خالقی جه‌لیل

منیش ووت: ئە‌ی فلان که‌س له خوا به‌ترسه و یه‌کسه‌ر به‌جیم هه‌شت

نه‌گه‌یشه‌مه‌وه ده‌رگای ماله‌که‌یان و گویم له فیزاحی مه‌رگی بوو. جا په‌نا ده‌گرم

به‌ خ‌وای گه‌وره له عاقیبه‌ت خراپی.. و ئاخ‌ر شه‌پی.

سزای نێ‌رباز له دنیا و قیامه‌ت

تاوانی نێ‌ربازی له گه‌وره‌ترین تاوانه‌کانه. هه‌ر بۆیه‌ش سزاکه‌ی له گه‌وره‌ترین و

سه‌خترین سزایه. چونکه ئە‌م تاوانه به‌ پێچه‌وانه‌ی سروشتی مرق‌فایه‌تیه.

جا ئایه سزای نێ‌ربازی گه‌وره‌ترین و سه‌ختره یان سزای زینا؟

له‌م باره‌یه‌وه زانیان جیاوازن و پ‌اوپۆ‌چونی تایبه‌تیان هه‌یه.

پ‌ای یه‌که‌م:

جا هه‌ندی له هاوه‌لان و زانیان پ‌ی‌یان وایه که سزای نێ‌ربازی زۆ‌ر سه‌ختر و

گه‌وره‌تره له سزای زینا و کوشتن. جا ئە‌ه‌ج‌امده‌ری خ‌یزاندار بێ‌ت یان په‌به‌ن. له‌و

هاوه‌ل و زانیانه‌ی له سه‌ر ئە‌م پ‌او بۆ‌چونه‌ن:

(أبوبکر الصديق و علي بن أبي طالب و خالد بن ولید و عبدالله بن زوبیر و عبدالله

بن عباس و جابر بن زید و عبدالله بن معمر و الزهري و ربيعة بن أبي عبدالرحمن و

نه خوشی و چاره سهر

مالك و اسحاق بن راهويه و امام احمد له پوخترين بۆچونيدا وه امام الشافعي له يه كى له بۆچونه كانيدا) .

پای دووهم:

وه هه ندىكى تر له زانايان پتيان وايه سزاي نيرياز هاوشيوه سزاي زينا يه . له وانه :
(عطاء بن أبي رباح، حسن البصري، وسعيد بن المسيب ، ابراهيم النخعي ، وقتادة
الاوزاعي، وشافعي له پواله تي پيبازه كهيدا ، والامام احمد له يه كى تر
له بۆچونه كانيدا ، وأبو يوسف ومحمد.)

پای ستيه م:

وه نه وانه ي كه پتيان وايه سزاي نيريازى كه متره له سزاي زينا نه وانيش برىتين له :
(حاكم وأبو حنيفة) .

وه له دريژه ي هينانه وه ي به لگه بۆ بووچونه كانيان ده لئين : نه م تاوانه سه رپيچى
وياخى بوونه ، خواو پيغه مبه رى خودا هيچ جوړه سزايه زكيان بۆ ديارى نه كردووه ،
ته نها سزاي "التعزير" نه بىت . هاوشيوه ي خواردنى گۆشتى مردوو و خواردنه وه ي
خوين گۆشتى به رازه .

هه روه ها ده لئين : نه م تاوانه له نه نداميكي جه سته ي مروڤدا نه نجام دراوه كه زۆر
ناشياو ناسروشتى يه ، به لكو نه مه ته نانه ت لاي ئاژه ليش قيژه وونه ، وه هه دى
له سه رنى يه وهك جووت بوون له گه ل گويدرژو شتى تردا .

هه روه ها له دريژه ي به لگه هينانه وه دا ده لئين : له بنه ماكانى شه ريعه تدا هاتوه
نه گه ر تاوانيك سروشته كه ي پالنه رو ته بيهه تيكي چه سپاو بىت ، نه وا هه دى له سه ر
نى يه ، وه نه گه ر به ته بيهه تيكي خوازراوه وه نه نجام درا بىت نه وا هه دى له سه ره .
هه ر بۆيه ده بينين زيناو دزى ومه ي خواردن هه دديان له سه ره . به ده ر له نه نجام
دانى خواردنى گۆشتى مرداره و بوو وه خواردنه وه ي خوين و خواردنى گۆشتى به راز .

وہ ہر لہم سونگہ یہ وہ ووتویانہ: حدنی یہ لہ سہر جووت بوون لہ گہل شازہل و خواردنی گۆشتی مردارہ وہ بوو: کہ چی لہ بہ رامبہ ردا خوائ گہ ورہ جووت بوونی پیاو بۆ پیاو "نیربازی" زۆر بہ قیزہ ون پیناس کردوہ، وہ بہ ہمان شیوہ ش بۆ پیاویک داوا بکات پیاوانی تر بیئہ لای و کاری سیکیسی لہ گہلدا بکەن، بہ پیچہ وانہ ی زینا وہ کہ ہر دوولا حەز بہ و کارہ دہ کەن و دە یخوون.

وہ دہ لئین: جا ئە گەر یەکیک لہ و دوو کەسی ھاو پە گەز چێژی لہ یە کتری وەر گرت، ئەوا حەد دیان لہ سەر نی یە. بۆ نمونہ ئە گەر دوو ئافرەت چێژیان لہ یە کتری وەر گرت.

بەلام زۆرینہ ی ھاوہ لآن و پیاو چاکان کۆکن لہ سەر پاو بۆ چوونی یە کەم وە لہم بارہ یە وہ دہ لئین: تاوانی نیربازی گہ ورہ ترین و قیزہ ونترین جۆری تاوانہ مرقایہ تی بہ خۆ یە وہ بینیبیت لہ پاش بی باوہ پی. تەنانەت دوور نی یە زۆر گہ ورہ تربیت لہ تاوانی کوشتنیش.

وہ ہر وہ ھا دہ لئین: هیچ پپیریک و گہ لیک لہ پیش گہ لی "لوط" دا نہ بووہ بہم کارہ قیزہ ونہ گیرۆدہ و سەرقال بوو بیتن، ہر بۆ یە خوائ گہ ورہ بہ سەختین و توندترین شیوہ سزای دان. کەلہ پیش و پاشی ئەمانہ هیچ گہ لیککی تر بہم شیوہ یە سزا نہ داوہ کە ھەموو شیوہ و شیوازہ کانی سزاو تیا چوونی تیدا کۆکردنہ وہ ہر لہ سزای بہ ھیلاک بردن و بەردباران کردن و "واتہ لہ ئاسمانہ وہ بہ ردی باران بہ سہریاندا" و بہ ناخی زہویدا نفروی کردن و شارو گوندہ کانیان ھەلاو گێژکردن بہ ناخی زہویدا بردیانہ خوارہ وہ کردیانہ پەند و عیبرەت بۆ ھەموو جیہان، چونکە جۆرہ تاوانیکیان ئەنجام ئەدا کە زہوی لہ ھەژمەتدا خەریک بوو لہت دہ بوو، و سہر جەم فریشتہ کان بہرہ و قولای ئاسمانہ کان ھەلہاتن لہ ترسی ئەو دیمەنہ شازہ و ناشیرینہ ی کە دەیان بینن. زہوی شکاتی حالی لای خوائ گہ ورہ کرد و ھچیاکان خەریک بوو و ردوخاش دہ بوون. جا کوشتنی کە سیک باشتەر لہ وہ ی

که نێریازی له‌گه‌ڵدا بکریت، هه‌تا ئه‌و کاته‌ی به‌ستم دیده ده‌کوژی‌ت شه‌هید ده‌بی‌ت و سوودمه‌ندی قیامه‌ت ده‌بی‌ت. به‌لام ئه‌گه‌ر ئه‌و کاره‌ی پێ کرا ئه‌وا به‌هه‌موو شیوازه‌کان کوشتوو یه‌تی، کوشتنی که‌رامه‌ت و شکۆمه‌ندی مه‌ردایه‌تی و جوامی‌ری. وه‌به‌لگه له‌سه‌ر ئه‌م ووتانه ئه‌وه‌یه که سزای کوشتن واته بکوژ ده‌که‌وێته سه‌ر خزم و که‌س و کاری کوژراو یان لێی خۆش ده‌بن یاخود ده‌یکوژنه‌وه یاخود خوینی لێ ده‌سینێت و ناشته‌وایی ده‌که‌ن.

به‌لام ئه‌مانه هه‌چی نێریاز ناگریته‌وه، به‌لکو کۆده‌نگیه‌ک هه‌یه له‌ هاوه‌لان و زۆرینه‌ی زانایان که کوشتن به‌ته‌نها سزای نێریازییه، هه‌روه‌کو له‌فه‌رموده‌ی پیغه‌مبه‌ردا هاتوه. که هه‌موو هاوه‌لان و خه‌لیفه پاشیدینه‌کان کاریان پێ کردوه. وه‌سه‌لماوه که (خالد بن الولید رضی‌الله‌عنہ) له‌ چواره‌وری گوندنیشینه‌کانی عه‌ره‌ب پیاویکی دۆزیوه‌ته‌وه که هاوشیوه‌ی ئافره‌ت شووده‌کاتوه پیاوان ده‌چنه‌ لای. هه‌ربۆیه له‌ نوسراویک ئه‌م باسه‌ په‌وانه‌ی خه‌لیفه (ابو بکری صدیق رضی‌الله‌عنہ) ده‌کات که‌چی ده‌رباره‌ی ئه‌م حاڵه‌ته‌ بکه‌ن. خه‌لیفه أبو بکر پراویژی به‌ زۆرینه‌ی هاوه‌لان کرد له‌ نێوانیاندا پراویچوونی (علی بن أبي طالب رضی‌الله‌عنہ) له‌ هه‌ر هه‌موویان توندوتیژتر بوو، که‌ده‌یووت: له‌ هه‌موو جیهاندا تاکه‌ گه‌لێک ئه‌م به‌دپه‌وشتیه‌ی ئه‌نجام داوه له‌ لای هه‌مووانیش ئاشکرایه که خوای گه‌وره‌ چی به‌سه‌ردا هێناون، جا پێم وایه ئه‌و که‌سه‌ بسوتینرێت. خه‌لیفه "أبو بکر رضی‌الله‌عنہ" له‌وه‌لامدا پراویچوونه‌که‌ی "علی" په‌سه‌ند کردو بۆ "خالد" ی ناردوه، ئه‌ویش به‌و کاره هه‌ستا.

وه (عبدالله بن عباس رضی‌الله‌عنہ) پێی وایه: ئه‌و به‌د په‌وشتیه له‌سه‌رووی به‌رزترین خانووی ئه‌وشاره‌وه به‌ربدریته‌ خواره‌وه‌پاشان به‌ردباران بکریت. وه‌ئه‌م بۆچوونه‌ی له‌و سزایه‌وه. وه‌رگرتوه که خوای گه‌وره‌ سزای گه‌لی "لوط" ی پێدا‌بوو. وه "عبدالله" ئه‌م فه‌رموده‌یه‌ی گیراوه‌ته‌وه که پیغه‌مبه‌ر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فه‌رموو یه‌تی: (من

وجد تموه يعمل عمل قوم لوط فأقتلوا الفاعل والمفعول به) ^۱ واته: هر کاریکی نیربازیتان بینی، بکه رو پیکراوه که بکوژن.

هر وده ها ده لئین سه لمینراوه که پیغه مبه صلی الله علیه و آله ده فره میت: (لعن الله من يعمل عمل قوم لوط، لعن الله من يعمل عمل قوم لوط، لعن الله من يعمل عمل قوم لوط). ^۲ واته: خوای گه وره نه فره تی له و که سانه کردووه که کرده وهی گه لی "لوط" ده کات، خوای گه وره نه فره تی له و که سانه کردووه که کرده وهی گه لی "لوط" ده کات، خوای گه وره نه فره تی له و که سانه کردووه که کرده وهی گه لی "لوط" ده کات.

لیتره دا پیغه مبه صلی الله علیه و آله سی جار له یه ک فره موده دا نه فره ت له زینا کار بکات، هرچه نده نه فره تی له بریکی زوری تاوانه گه وره کان کردووه، به لام تنها له یه ک جار تی نه په پیوه، که چی سی جار نه فره ت له نیربازان ده کات.

جا له پووی سزای نه و تاوانه وه سه رجه م هاوه لان کۆک وهاوده نگن له سه ر کوشتنی نیرباز، به لام نا کۆک بوونه له شیواز وچۆنیه تی کوشتنه که ی. هرچه نده هندی له خه لکی به هه له له مه گه یشتون وایان زانیوه جیاوازی بوونه له سه ر حوکه که ی، نه خیر له پاستیدا تنها نا کۆکیان له سه ر شیوازی کوشتنه که ی بووه.

وه ده لئین: گه ر تبیینی نه م نایه ته پیروژه بکه ین که ده فره میت: (وَلَا تَقْرُبُوا الزُّنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا... الإسراء: ۳۲) واته: هرگیز نزیک نه که ونه وه له زینا وه کاره کانی به روزینا پویشن، چونکه به پاستی نه وه تاوانیکی گه وره یه پیچکه یه کی هه له و ناپه سه نده.

^۱ - نه م فرموده یه (حسن) ه، (ترمذی: ۱۴۵۶) و (ابوداود: ۴۴۶۲) و (ابن ماجه: ۲۵۶۳) وه (البانی) به (حسن) ی داناوه.

^۲ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (احمد: ۳۰۹/۱) گپراویه تیه وه.

نه‌خوښی و چاره‌سهر

هه‌روه‌ها سه‌باره‌ت به‌نږبازنه ده‌فه‌رميټ: (اَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ... الأعراف: ۸۰) واته: نايا نږبوه کاري فاحیشه و خرابه‌کاری و ناره‌زووبازی نه‌نجام ده‌دن به شي‌وه‌یه‌ک که وینه‌وهاوشی‌وه‌تان نه‌بووه له‌نیو مړوځ و جیهاندا.

جا تښتېنی جی‌او‌زی نیوان نه‌م دوو‌ثایه‌ته پیرۆزه بکه، خوای‌گه‌وره له‌ثایه‌تی یه‌که‌مدا زیڼای به‌یه‌کښک له جوړه‌کانی فاحیشه ده‌داته قه‌له‌م، به‌لام له‌ثایه‌تی دووه‌مدا سه‌رجه‌م ناوی فاحیشه‌ی له نږبازیدا کوکړدوته‌وه.

واته پوخته‌ی فاحیشه بریټی یه له‌م به‌دکارو به‌دپه‌وشتیه واته نږبازی، چونکه ناشیرینی وقیزه‌ونی نه‌م به‌دکاریه زور ناسراوه وه‌ه‌موو که‌سښک ده‌یزانیت. وه‌نه‌مه هاوشی‌وه‌ی ووت‌ی فیرعه‌ونه که‌له‌م ثایه‌ته‌دا ده‌رده‌که‌ویت: (وَفَعَلْتَ فَعَلَتِكَ الَّتِي فَعَلْتَ... الشعراء: ۱۹) واته: نه‌وه‌نده کاره‌که دیارو ناسراوه به‌خرابه، هه‌موو که‌سښک ده‌یزانیت چیت کردووه.

هه‌روه‌ها خوای‌گه‌وره ده‌رباره‌ی نه‌م به‌دپه‌وشتیه ده‌فه‌رميټ: ((مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ... الأعراف: ۸۰)) واته: که‌س له‌پیش نږبوه نه‌م به‌دپه‌وشتیه‌ی نه‌نجام نه‌داوه. پاشان دیته سه‌رده‌ست نیشان کردنی نه‌و به‌دپه‌وشتیه‌ی که شه‌رمه‌زارترین وپرسواترین کاره که‌مړوفايه‌تی به‌خوږیه‌وه بینیبیټی که‌ده‌فه‌رميټ: (إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ... الإعراف: ۸۱) واته: نږبوه ده‌چن پیاو له‌پیاو ماره ده‌که‌ن وده‌چنه لای یه‌کتری.

پاشان مه‌به‌ستی نه‌و کاره چه‌په‌له‌یان بؤ ده‌خاته پوو که نږبازی یه. وه‌نه‌م کاره ده‌بیټه مایه‌ی ده‌ست به‌رداربوون له‌هاوسه‌رگیری وپشت‌گوږ خستنی هاوسه‌ره‌کانیان که‌له‌م پرۆسه‌یه‌دا واته هاوسه‌رگیری و جووت بوونیان پیرۆزترین وپړزدارترین دروست کراوی خوای‌گه‌وره دیته بوون که‌مړوځه، که‌چینی پیغه‌مبه‌ران وپیاو چا‌کانی تڼ‌دایه، جکه له‌ده‌ست خستنی ژباننکی ناسوده‌یی

ابن القيم الجوزی

چیژو خوشی بۆ ههردوولا ، که له تکانی شهرم ونهمانی شکۆمهندی مرۆڤ، مه‌گه‌ر
خودا خۆی بزانیته‌ چهند خراپه‌ی مه‌ترسیدار هه‌یه‌ له‌م به‌د په‌وشتیه‌دا.

جگه‌ له‌هه‌موو نه‌مانه‌ نیریازی پیچه‌وانه‌ی سروشت وپاک‌ی و بێ گه‌ردی مرۆڤایه‌تی
وژیانه‌ که‌ له‌ سه‌ری په‌روه‌رده‌بوونه ، که‌سه‌رجه‌م بوونه‌وه‌ریش له‌سه‌ر بنه‌مای
نیرومی دروست بوونه . که‌ نه‌مان به‌م کاره‌یان مرۆڤ له‌پێژو پله‌وپایه‌ی به‌رزی
وپاکیو شکۆمه‌ندی داده‌گرته‌ پیزی که‌مه‌تر له‌ناژه‌لان. له‌هه‌مان کاتدا سروشت
وفیتره‌تی مرۆڤایه‌تی پیچه‌وانه‌و ناوه‌ژوو ده‌که‌نه‌وه‌، هه‌ربۆیه‌ خۆی گه‌وره‌ شارو
خانوو ه‌کانیانی سه‌روژێرکردو به‌ناخی زه‌ویدا بردوونی.

دواتریش خۆی گه‌وره‌ باس له‌وه‌ ده‌کات که‌ به‌م تاوانه‌یان سنووریان شکاندوووه‌و
زیاده‌په‌ویان کردوو له‌تاواندا ، که‌ده‌فه‌رمیته‌: (بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ...
الإعراف: ۸۱) .

جا به‌راوردێک به‌که‌ نایه‌ته‌که‌ له‌تاوانی زینادا شتی له‌م شتیه‌یه‌ هاتوو؟! پاشان
خۆی گه‌وره‌ به‌ده‌سته‌ نایه‌تی پیرۆز ناوزه‌ردیان ده‌کات وکه‌ هه‌یج پێرێک وگه‌لێک
به‌م چه‌شنه‌ سه‌رکۆنه‌و ناشیرین نه‌کراوه‌ که‌ده‌فه‌رمیته‌: (بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ...
الإعراف: ۸۱) .

(وَلَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَائِثَ... النبأ: ۷۴) واته‌: ئێمه‌
پێغه‌مبه‌ر "لوط"مان پزگارکردن له‌و شاره‌ی که‌ دانیشه‌توانه‌که‌ی کاری پیسیان
نه‌نجام داوه‌.... (إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا سَوِيًّا فَاسِقِينَ... الأنبياء: ۷۴) واته‌: به‌پاستی
نه‌وان پێرۆگه‌لیکی سته‌مکارو خراپه‌و به‌دپه‌وشت بوون.

(رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ... العنکبوت: ۳۰) واته‌: خودایه‌ سه‌رکه‌وتووم
که‌ به‌سه‌ر نه‌و گه‌له‌ی که‌ خراپه‌کای بلاوده‌که‌نه‌وه‌... وه‌ته‌نانه‌ت فریشه‌کانیش به‌
سته‌مکاران ناوی ده‌به‌ن: (إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ...)

نه‌خوښی و چاره‌سەر

العنكبوت: (٣١) واته: ئيمه هاتووین خه‌لکی نه‌وشاره به‌هیلاک به‌رین وشاره‌که کاول بکه‌ین چونکه دانیش‌توانه‌که‌ی سته‌مکارن.

ته‌نانه‌ت کاتیک چه‌زده‌تی ایبراهیم "س.خ" ده‌یه‌وئیت به‌رگریبان لی بکات وله‌سەر نه‌وسزایه بدوئیت، فریسته‌کان پښگری لی ده‌که‌ن وده‌لین مؤله‌ت وده‌رفه‌رتی گفتوگوکردن له‌سەر نه‌م کاره نه‌ماوه وه‌سزای خودا بۆیان به‌پښویه. (یا ابراهیم أَعْرِضْ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ... هود: ٧٦).

ته‌نانه‌ت پیسی وچلئسی نه‌وگه‌له له ئاستیکدا بوو که هیچ که‌سیک له‌ده‌ستیان ده‌رباز نه‌ده‌بوو له‌م کاره‌دا. وه‌کاتیک هه‌والیان بیست که چه‌ند پیاوئیکی پوخسار جوان میوانی چه‌زده‌تی "لوط" ن پاسته‌وخو هیرشیان هینایه سەر ماله‌که‌ی و ویستیان ده‌ست درئزی بکه‌نه سهریان له دیمه‌نیکی نه‌وپه‌ری بی شه‌رمیدا. به‌ناچاری چه‌زده‌تی "لوط" له میانه‌ی به‌رگری کردن گفتوگوکردنی له‌گه‌ل میوانه به‌پښه‌کانی که‌چه‌کانی خوی پیدان گه‌ر به‌شیویه‌کی پاست ودروست ماره‌یان بکه‌ن وینه هاسه‌ریان، به‌لام ده‌ست درئزی نه‌که‌نه سەر میوانه‌کانی وشه‌رمه‌زاری نه‌که‌ن. ئایا ئیوه پیاوئیکی مه‌ردو جوامیرتان تیدا نی به‌؟

(يَا قَوْمِ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزَوْنَ فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ... هود: ٧٨).

به‌لام له وه‌لامدا زۆر بی شه‌رم وه‌رکه‌شانه مه‌به‌ستی گلۆی خویان ده‌خه‌نه پوو، که‌ده‌لین ئیمه هیچ مافیک ومه‌به‌ستی‌کمان که‌کانت نی به‌، وه‌تو باش ده‌زانیت که ئیمه چیمان ده‌وئیت وکیمان مه‌به‌سته. (لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكِ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا تُرِيدُ... هود: ٧٩).

چه‌زده‌تی "لوط" زۆر مه‌ردانه تا سەر ئیسقان به‌رگری له‌میوانه‌کانی ده‌کرد له‌ژیر فشاری گه‌له‌که‌ی وناچاری وبی ده‌رفه‌تی به‌ناخ وکه‌سه‌ریکی زۆره‌وه ده‌لئیت: (قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ... هود: ٨٠) واته: پێیانی ووت: خۆزگه

من هِزَيْكُم دهبو، یان له خۆتان هاوکاریکم دهبوو یاخود په نایه کم شک ببردایه هه تا هانام بۆ ببردایه وتۆلهم لیلتان بکردایه ته وه .

جا میوانه کانی که نێردراوی خوای گه وره بوون له سه ر پوخساری پیاوان هاتبوون . پاستی ومه به سستی هاتنه که یان بۆ "لوط" ناشکراکرد وهیوریان کرده وه که نه وان ناتوانن ده ست بگه یه ننه ئیمه . (قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ... هود: ۸۱) .

پاشتر پێیان پاگه یاند که سزای خوای گه وره به پێوه یه بۆ نه م گه له سته مکاره ، وه کات وساتی ئه م سزایه یان پێ پاگه یاند ، هه روه ها لیستی پزگاریبوه کانیان پێدا له م سزایه . که پێری باوه پدارانه جگه له هاوسه ره که ی که تیاچووه کانه به نه پنی ده بێت شار چۆل بکه ن: (فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَمْرُكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ... هود: ۸۱) . جا هه زه ته ی "لوط" ویستی زووتر کاره ساته که پێش بخات ، به لام فریشته کان پێیان پاگه یاند کاتی سه عاتی سفر زۆر نزیکه بۆنه و پووداوه . جاماوه ی ده رچ بونی یارانی "لوط" له و شاره و وێران بوونی ته نها ماوه ی نیوان به ری به یان وخۆره له اتن بوو چیتر نه و شاره بۆ یه کجاری خاپوورکراو سه ره وژێرکرایه وه .

له پێشدا خوای گه وره فه رمانی به هه زه ته ی "جبریل" دا که فریشته ی نزیکه خودایه ، به وه ی که له په گ وپیشه وه نه و شاره هه لکه نیت و به روه قولا ی ئاسمانه کان بیانبات ، ته نانه ت فریشته کانی ئاسمان گوێیان له وه پینی سه گه کان وه زه پینی ده نگه ی گوێدرێژه کانیان بوو ، نه وه نده به رز کرایه وه به سه رووژێری به ناخی زه ویدا بران . (فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَابًا مِّن سَحَابٍ... هود: ۸۲) .

پاشتر به ردمان باران به سه ریاند ، وه کردمانه نمونه و په ندو عیبه ت بۆ سه رجه م مرقفایه تی ، ته نانه ت شوینی کاره ساته که شمان کرده سه ره پێی کاروان چییان

نه خوشی و چاره سهر

وپیواران تا به بینینی شوینه واره که یان په ندو عیبه رت وهریگرین. (إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّمُتَوَسِّمِينَ * وَإِنَّهَا لِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ * إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ... الحجر: ۷۵-۷۷) واته: ثم به سهراته به لگه و په ندو عیبه رته بق که سانیک که په ندو ناموزگاری وهریگرین، به تایبه تی شوینه واری نه و پووداوه له سهر پیکای کا روان چییانه تا هه مووان په ندی لی وهریگرین. وه نه مه به لگه یه بق بیواداران که خوی به هیزیتان چون توله ده سینیت.

سهرکه شی وگومپایی و ناره زوویازی ژیری شیواندیبون، بینایی کویر کردیبون، دل وده رونیانی په رده پووش کردیبو، زور له نازله ناست نزم وکه متر بوون تا به و دهرده چوون. که به هه میسه یی شادی نیو ژانه لاکانی دوزه خ بوون و له نیو ناگرو سزاو سوتاندا بیري نه و چیژو خوشیه یان ده خریتیه وه که چی به دپه وشتیه کیان نه نجام داوه. (اصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَاءَ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ... الطور: ۱۶) واته: پوچن له نیو ناگری دوزه خدا، جا خوپاگر دهن له نیو ناگری دوزه خدا یان خوپاگر نابن هه روه که یه وایه، دلنیابن نه مه توله ی به دپه وشتیه که تانه که نه نجامتان داوه له دنیا دا.

پاشان خوی گهره له سیاقی نایه ته که دا، وه پاش گپړانه وه ی ورده کاریه کانی نه و کاره ساته، به شیوه یه کی هه په شه نامیز پووده کاته نه گهری دووباره بوونه وه ی نه م کاره ساته گهر بیتو هاوشیوه و هاوکارانی نه و به دپه وشتیه سهر هه لبداته وه له نیو ناده میزاد دا. که ده فهرمیت: (وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ... هود: ۸۳) واته: نه م سزاو کاره ساته دوور نی یه دووباره ببیته وه، به دووباره بوونه وه ی خودی نه و تاوان وکاره ساته ی که لی "لوط" له نیو مرقفایه تیدا.

گفتوگو یه که له سهر به لگه کان

گفتوگو یه که له سهر به لگه ی نه وکه سانه ی که پتیا ی وایه سزای نیربازی که متره له سزای زینا کاری.

ئەوان پێیان وایە کە: نێربازی تاوانیکە و سەرپێچی یە کە خوای گەرە هیچ سزاو
هەدیکی بۆ دیاری نەکردووە.

لە وەلامدا دەڵێن: لە چەند پوویە وە شیکای ئەم بۆچوونە دەکەین:—

۱. پێغەمبەری ئازیز ﷺ پەيامبەری خودایە و پۆشکارو شیکاری فەرمانەکانی خوای
گەرە، جا سزای ئەم تاوانە بە لای پێغەمبەری خوداوە بریتی یە لە کوشتن، وە ک
لە چەند فەرموودە یە ک پوونمان کردووە. جا هەرچەندە لە قورئاندا دەقیك نە هاتووە
لە سەری، بەلام لە سونەتدا سەلمێنراوە.

۲. ئەگەر پێتان وایە لەم بابەتەدا سونەت وەرناگیریت، کەواتە ناکریت بەردباران
کردنی زیناکاریش بکریت، چونکە تەنها لە سونەت و فەرموودەکاندا هاتووە.
وە ئەگەر ووترا بەردبارنکردنی زیناکار وە ک دەق لە قورئاندا نە هاتووە، بەلام حوکمی
هەر ماوە، چونکە ئایەتەکان وە ک دەق نەسخ بوونەتە وە نە ک وە ک حوکم. ئەوا
دەڵێن: کەواتە ناییت هەد لە مە ی خۆر بدریت!!

۳. پەدکردنە وە ی بە لگە یە کی دیاری کراو، واتای پەدکردنە وە ی سەرچەم بە لگە کان
نی یە لە کاتی کدا ئەو بە لگە یە ی ئێو پشستی پێ دە بە ستن، ئێمە هە لمان
وە شان دە وە!

بەلام ئەو ووتە یە ی کە دە لێت: ئەم تاوانە بە کارهێنانی کاری سێکسی یە لە ئەندام
و شوێنێکی جەستە ی مڕۆ کە لە گە ل سڕوشتدا ناگونجیت و خوازاو نی یە،
وە هاو شیوە ی لای خوای گەرە وە ک چوونە لای ئازە ل و ئافەرە تی مردو وایە، کە
خوای گەرە لای پە سەند نی یە.

لە وەلامدا دەڵێن:—

۱. ئەمە قیاسیکی ناپە وایە، بە دەقی فەرموودە ی پێغەمبەر و کۆدەنگی
هاوە لان پەد کراوە تە وە.

نه خوشی و چاره سهر

ب. قیاس کردنی جووت بوون له گه‌ل کورپکی جوانکیله که فیتنه و ناشوبه که ی له سه‌رووی جووت بوونه له گه‌ل گویدرېژو نافرته‌ی مردوودا، نه‌مه خراب‌ترین قیاسه .
ج. نه‌م ووته‌یه له گه‌ل سروشتدا ناگونجیت وه لای خوی گوره په‌سند نی یه وړد ده‌کرېته‌وه، چونکه هر کاریک خودا پیتی په‌سند نه‌بیت له‌گه‌ل خودی سروشتی مړوفا ناگونجیت وهرج نی یه سزای له‌سره نه‌بیت. نه‌مه هاوشتووی نه‌نجامدانی کاری سیکسیه له‌گه‌ل دایک و خوشک و کچدا. که سزاکی کوشتنه .
جا نه‌مه په‌کیکه له‌پاکانی (أحمد) وړاوېچوونی (اسحاق بن راصوبه) و پېړپکی زور له "اهل الحديث"، جا نه‌و که‌سه کورپیت یان پیاو.

وه (ابو داود) و (ترمذي) له (براء بن عازب) ده‌گپنه‌وه که‌ده‌لېت: (لقيت عمي ومعه الراية، فقلت الى أين تريد؟ قال: بعثني رسول الله ﷺ الى رجل نكح امرأة ابية من بعده ان اضرب عنقه واخذ ماله.)^۱ واته: براء ده‌لېت: مامه م پېگه‌یشت ده‌بینم نالایه‌کی به‌ده‌سته‌وه‌یه ، پرسیم بۆ کوئ ده‌چیت؟ ووتی: پېغه‌مبه‌ری خودا ناردومیتي بچم کابرایه‌ک بکوژم وماله‌که‌شی بهینم ، چونکه له‌دوای مردنی باوکی باوه‌ژنی خوی ماره‌کردوته‌وه .

وه (ترمذي) له‌سره نه‌م فهرمووده‌یه ده‌لېت: نه‌م فهرمووده‌یه "حسن" ه، وه (جوزجان) که‌ده‌کاته مامی "براء" ده‌لېت: نه‌و پیاوه ناوی (حارث بن عمرو) ه .
وه له (سنن ابی داود) و (ابن ماجه) دا هاتووه له فهرمووده‌ی "ابن عباس" که‌پېغه‌مبه‌ری خودا ﷺ فهرموویه‌تی: (من وقع على ذات محرم فأقتلوه)^۲ واته: هر که‌سیک کاری سیکسی له‌گه‌ل مه‌حره‌می‌کدا نه‌نجام بدات، نه‌وا بیکوژن.^۱

^۱ - نه‌م فهرمووده‌یه (حسن) ه، (أحمد: ۲۹۵/۴) وه (ترمذي: ۱۳۶۲) وه (ابو داود: ۴۴۵۷) گپ‌ایانه‌توه .

^۲ - نه‌م فهرمووده‌یه (ضعيف الأسناد) ه، (أحمد: ۳۰۰/۱) وه (ترمذي: ۱۴۶۲) وه (ابن ماجه: ۲۵۶۴) گپ‌ایانه‌توه . بړوانه (الاروا: ۲۳۴۸-۲۳۵۲)

ابن القيم الجوزی

هروه ها ده لَین کابرایه کیان گرتبوو هیتایان بۆلای "حجاج" که سه لمیترابوو دهست دریزی سیکی کردۆته سه ر خوشکه که ی، "حجاج" فرمانی دا به به ند کردنی وه فرمانی دا که بپرسیت له هاوه لانی پیغه مبه ر ﷺ که سزای ئه م تاوانباره چۆن بدریّت. جا له (عبدالله بن مطرف) یان پرسى که هاوه لى پیغه مبه ر ﷺ بوو، ئه ویش ووتی: گویم له پیغه مبه ر ﷺ بوو ده یفرموو: (من تخطى حرم المؤمنین فخطوا وسطه بالسيف).^۱ واته: هه رکه سیك هیلای ناموسی باوه پدارانی شکاند، ئه و به شمشیر بیکوژن و وه له ناوه پاسته وه دوو له تی بکه ن. جا ئه مه باس له جوړیکی تری کوشتن دهکات که تایبه ته، به لام هه رکه سیك بزانیّت که حه رامه چوونه لای کچ یان دایک، ئه و هه دی بریتی یه له کوشتن، واتا هاوشیوه ی نیربازی یه.

پوخته ی وردبینی له یواره دا:

یان ده بیّت به لگه به یتیته وه له سه ر هه ردوو بابته که و به قیاس کردن پاستی هه ردوو بابته که ده خاته پوو. وه سه رجه م موسلمانان کۆده نگن له سه ر ئه وه ی هه رکه سیك زینا له گه ل مه حره میکدا بکات ئه و هه دی له سه ر دروست ده بیّت، به لام له چۆنیه تی وشێوازی هه دده که ناکۆکن که ئایا کوشتنه له هه موو حاله تیکدا، یاخود هه دده که ی ته نها وه کو هه دی زینایه ؟

^۱ - مه حرم نه مانه ده گرته وه: (دایک، باوه ژن، خوشک وکچ، کچه ز، خوشکه ز، کورپه ز، پورو دایره "نه نک"، خوشک و دایک له شیر وه، خه سو).

^۲ - نه م فه رموده یه (ضعیف الأسناد)، (الهیثمی فی الجمع: ۶/۲۶۹) دا هیتاوتی. وه ده بده ته پال (طبرانی) وه ده لیت: جگه له (وفدة بن قضاة) نه بیّت پاوه کانی نه م فه رموده یه هه موویان متمانه دارن. وه (بخاری) له صحیحه که بیدا ده گیرته وه که پیغه مبه ر ده فره میت: (من زنى باخته فحده حد الزانى) واته: هه رکه سیك زینای له گه ل خوشکه که ی کرد، نه و هه دی وه ک هه دی زینایه. وه (الحافظ) ده لیت: (احمد) یش پنی وایه، به لام زۆرینه ی زانایان پیان وایه نه مه حه رامه، به مه رجیک زانییتی که حه رامه یش.

نه خوشی و چاره سهر

دو پټر له باره يه وه درده كه ون: _

هريه كه له نيمامی "شافعی و مالك وأحمد" پټيان وايه ، حه دده كه ی هاوشیوه ی حه ددی زینایه .

به لام "أحمد" له یه كټك له بۆچوونه كانیدا ، وه هه روه ها "اسحاق" و كۆمه لټیكي تر پټيان اویه: كه حه دده كه كوشتنه له هه مو حاله تټكدا ، هه روه ها كۆده نكن كه له ژېر ناوی خواستن وماره كردندا ئه م كاری زینایه ی ئه نجام دابیت و بیشزانیت كه حه رامه ، ئه وا حه ددی لئ دهریت، ته نها (ابو حنیفه) نه بیت ، كه پټی وایه له ژیرناوی ماره كردندا بیت ئه وا حه دده كه ی له سهر ده كه ویت .

به لام ئه وانه ی تر كه دژی ئه م بۆچوونه ن ده لټن: به ئه نجام دانی ئه م تاوانه له ژیر ناوی ماره كردندا ئه وا دوچار تاوانه كه ی گه وړه تر كردوه ، دووشتی ناږه وای گه وړه ی له یه ك كاتدا ئه نجام داوه ، كه ئه ویش تاوانی ناږه وایی گریبه ستي ماریه كه یه ، وه تاوانی ناږه وایی زینا كه یه . جا به چ شیوه یه ك ئه و حه دده ی له سهر لاده چیت؟ به كۆكردنه وه ی ماره كردنټیكي نادرست و تاوانی زینا كاری؟!

به لام سه باره ت به جووت بوون له گه ل ئافره تټیكي مردوو، ئه وا دووچۆر بۆچوون هه یه كه له پټباز و مه زه بی "أحمد" و كه سانی تر هه یه . یه كه م و به ناوبانگترینیان ئه وه یه كه: حه ددی له سهر دروست ده بیت ، كه ئه مه ش و ته ی "اوزاعی" یه ، چونكه ئه نجام ده ی ئه م تاوانه دووشتی گه وړه ی كۆكردۆته وه كه بریتی یه له پوشاندنی شكۆمه ندی مردوویه ك، وه هه روه ها ئه نجامدانی تاوانی زینا كاری .

جووت بوون له گه ل ئاژه لدا

جووت بوون له گه ل ئاژه لدا یه كټكه له تاوانه قیژه ونه كان ، وه زانایان سه باره ت به م تاوانه سی پابۆچوونیان هه یه كه ئه وانیش ئه مانه ن: _

ابن القيم الجوزی

۱. حوکمه که ی بریتی یه له ته می کردن و سه رزه نشت کردنی، وه حه دی له سه ر نی یه، نه مه پابوچوونی هه ر یه ک له: (مالک، ابو حنیفه، شافعی له یه کی له بوچوونه کانیدا، إسحاق).

۲. حوکمی نه م کاره وه ک کاری زینا وایه دارکاری ده کریت نه گه ر په به ن بیت، وه به ر دباران ده کریت نه گه ر خیزاندار بیت، نه مه پابوچوونی "حسن" ه.

۳. حوکمی نه م کاره وه ک کاری نیربازی وایه، نه مه یه کی که له پابوچوونه کانی (أحمد).

وه ده ست نیشان کردنی جوړی سزاوچه دده که دوو پابوچوونی تر ه یه که نایا سزای کوشتنه؟ یان وه ک زیناکار مامه له ی له گه لدا ده کریت؟

وه نه وانیه که پییان وایه سزا که ی بریتی یه له "کوشتن" نه م فه رموده یه ی "ابو داود" ده گپ نه وه له (ابن عباس) که پیغه مبه ر ﷺ فه رمویه تی: (من اتی بهیمة فأقتله واقتلوها معه).^۱ واته: هه ر که سی که جووت بوو له گه ل ناژه لکدا، نه واهه ر دووکیان بکوژن "ناژه ل وکه سه که ش".

وه ده لاین: نه م جووت بوونه به هیچ شیوه ک دروست نی یه، هه ربویه سزای کوشتنه وه ک نیربازی.

به لام نه وانیه که پیچه وانیه نه م بوچوونه یان هیه ده لاین: نه م فه رموده یه "صحیح" و دروست نی یه وکاری پی نا کریت.

وه (اسماعیل بن سعید الشانجی) ده لایت: له م باره یه وه پرسیم له "أحمد" ووتی: بی ده نگ بوو... وه فه رموده که ی "عمرو بن أبی عمرو" ی لا دروست و صحیح نه بوو.

^۱ - نه م فه رموده یه (حسن) ه، (أحمد: ۲۶۹/۱) وه (ابوداود: ۴۴۶۴) وه (ترمذی: ۱۴۵۵) وه ده لایت لای زانایان کار به مه ده کریت، که نه مه ش ووتی (أحمد و إسحاق) ه.

نه خوشی و چاره سهر

وه (طحاوی) ده لیت: نه و فرموده یه لاوازه "ضعیف"، وه هه روه ها فرموده و گپړانه وه که ی "ابن عباس" یش دروست نی یه، هر بویه فه توای ددها به وه ی که هه ددی له سهر نی یه. وه "ابو داود" یش ده لیت نه م بچوونه فرموده که لاواز "ضعیف" ده کاته وه.

جا قیاس کردنی جووت بوون، نه و زور له یه که وه دوون و قیاسی کی ته و او ناپه وایه ...

له نیوان نیربازی و پانپانوکي دا "السحاق"

هه ندی جا تاوانی نیربازی قیاس ده کریته سهر تاوانی پانپانوکي "السحاق"، که نه م قیاسه ناپه وایه کی ناشکرای تیدایه، چونکه تاوانی نیربازی واته دووپیاو یاخود دوو کوپ کاری سیکیسی نه نجام ددهات به تیپه پرکردنی نه ندامی نیرینه "چوک" بۆ نیو کومی نه وی تریان، به لام نه م کرداره له پان پانوکي "السحاق" پوونادات، چونکه ته نها هه ردوو میینه که له یه ک کاتدا چیرژ له یه کتری و هه رده گرن.

وه دهه توانین بلتین: هاوشیوه ی پانپانوکي "السحاق" له نیرینه دا هه یه، نه ویش چیرژه رگرتنی دوو که سی نیرینه به بی کرداری تیپه پاندنی چوک بۆ نیو کومی نه وی تریان. وه له هه ندی "اثار" دا هاتوه به "مرفوعی": (اذا اتت المرأة المرأة فهما زانیتان)^۲ واته: نه گهر دوو نافرته چوونه لای یه کتری و کاری سیکیسیان له گه ل یه ک نه نجام دا، نه و هه ردووکیان زینایان نه نجام داوه.

۱ - "السحاق" له کورده واریدا پتی ده ورتیت "پان پانوکي" یان لیخشانندن، واته دوو که سی مینه چیرژی سیکیسی له یه کتری و هه رده گرن به نه نجامدانی هه ندی کرداری تاییهت له م براره دا، به بی تی پرکردنی هچ شتیک به نیو داوینی یه کزیدا. "وه رگتر"

۲ - نه م فرموده یه (ضعیف الأسناد)، پروانه (المطالب العالیة) ی (ابن حجر: ۱۸۰۹) وه (مجمع الزوائد: ۲۵۶/۶)

ابن القيم الجوزی

به لام لیّره دا هه ددیان له سه ر نی یه ، چونکه هیچ شتیکیان تیپه پ نه کردووه بۆ نیو داوینی یه کتری، وه کاتی ناوی لڤ نراوه زیناکار ، شهوا له هاوشیوهی زینای چاو ودهم وقاچه .

به‌شی پینجه‌م
چاره‌سەر
و
وه‌لامی پروپوخت

چاره سهر و ه لآمی پرو بوخت

پاش خستنه پووی سهر جه م نه و درده کوشنده ی که هر ه موویان له یاخی بوون
وسه ریچی و تاوانکاری یه وه سه رچاوه ده گریت، لیتره دا به وپه پی که ساسیه وه
ده وتریّت:

ئایا دهرمان و چاره سهر یه ه یه بۆ نه م درده کوشنده یه؟!
وه پووقیه که ه یه بۆ پوچهل کردنه وه ی نه م جادووه بی شو ماره؟
ئایا ریگایه که ه یه بۆ دهر بازبوون له م بیابانه بی کوتایه؟
وه فریاد په سیک ه یه بۆ پزگارکردنی دلی عاشقی که شهیدایی دیتوانه ی
کرد بیّت؟... هتد.

به لی..... وه بی گومان دهر دنی یه بی دهرمان و چاره سهر بیّت، نه مه کرۆکی
بابه ته که یه: (ما أنزل الله من داء إلا جعل له دواء علمه من علمه وجهله من
جهله.)^۱ واته: خوای گه وره هر دهر دو نه خووشی یه کی نارد بیّت، نه وا له گه لیدا
چاره سهر که شی ناردووه، جا نه وه ی بیزانیّت ده یزانیّت وه نه وه ی بی ناگا بیّت،
نه وا نایزانیّت.

جا چاره سهر کرنی نه م دهر دانه ی دل، به نده به دوور پیگاوه: _
پیگای یه که م: پیگری کردن و خو پاراستن له پیش تووش بوونی. "خو پاراستن
باشتر له چاره سهر کردن".

پیگای دووه م: چاره سهر کردن وینه برکردنی له پاش تووش بوونی.
جا هر دوو پیگا که به نده به یارمه تی خوای گه وره، وه هر که سیک خوای گه وره
هاوکاری بکات سهر فراز ده بیّت، وه به پیچه وانه شه وه راسته.
ریگای یه که م:

^۱ - نه م فهرموده به (صحیح) ه، پیشر باسماں کردووه.

خۆپاراستن باشت له چاره‌سەرکردن

بۆ پێگهی کردن له‌تووش بوونی دڵ به‌م ده‌رده‌ کوژنده‌یه ، دووکاری گه‌رنه‌گ پێویسته‌:

١. چاو پاراستن له‌نه‌زه‌ری هه‌رام ، که‌پێشتر شیکاری ئه‌م باب‌ه‌ته‌مان کرد.
٢. نه‌زه‌ری هه‌رام تیریکی ژه‌هراویه‌ له‌ تیره‌کانی ئیبلیس، جا هه‌رکه‌سی نه‌زه‌ره‌کانی بخاته‌ گه‌ر هه‌سه‌ره‌ته‌کانی زیاده‌کات. بۆیه‌ چاوپاراستن سوودی زۆره‌.

سووده‌کانی چاوپاراستن

١- به‌جی گه‌یاندنی فه‌رمانی خودایه‌:

ئه‌مه‌ مه‌به‌ستی دروست بوونی مرقه‌ ، مایه‌ی خۆشه‌ختیه‌تی بتوانیت فه‌رمانه‌کانی خودای گه‌وره‌ جی به‌جی بکات، وه‌قه‌وپه‌سه‌رو تیاچوون بۆ که‌سانیک که‌ پشت له‌فه‌رمانه‌کانی خودا ده‌که‌ن.

٢- پێگه‌وه‌ ئه‌فانی پاراستنه‌ له‌ تیره‌ ژه‌هراویه‌کان:

٣- دڵ په‌یوه‌ست ده‌کات به‌ خوای گه‌وره‌وه‌:

نه‌زه‌ری هه‌رام دڵ په‌رته‌وازه‌ ده‌کات وه‌له‌ خوداو په‌حمی خودا دووری ده‌خاته‌وه‌، مرقه‌ هه‌ست به‌وێلی و ته‌نهایی ده‌کات.

٤- دڵ شاد و به‌هێز ده‌کات:

به‌ پێچه‌وانه‌ گه‌ر ته‌ماشای نادروست بکه‌یت ، دڵ سست و لاوازه‌ ده‌کات.

٥- دڵ پرده‌کات له‌ڕووشنایی:

به‌ پێچه‌وانه‌وه‌ ته‌ماشای نادروست دڵ سیاه‌بوێش ده‌کات ، هه‌ر بۆیه‌ خوای گه‌وره‌ له‌پاش فه‌رمان کردن به‌ چاوپاراستن باس له‌ئایه‌تی "نور" ده‌کات که‌ده‌فه‌رمیت:

(قُلْ لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ... النور: ٣٠) واته‌: فه‌رمان به‌باوه‌پداران بکه‌ با چاو و داوێنیان بپاریزن. پاشان راسته‌وخو دێته‌ سه‌ر ئایه‌تی "النور" که‌ده‌فه‌رمیت: (اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا

مِصْبَاحٌ... النور: ۳۵) واته: خوای گه وره پووناك كه ره وهی زهوی وئاسمانه كانه وه نمونهی پووناكی به كهی وهك تاقیقك وایه چرایه کی تیدابیت چراكش له ناو شوشه به كدابیت.

واته: هاوشیوهی ئه م نوره له دلی باورداراندايه. كه ههركه سیك دلی به نوری خودا پووناك بووه وه، پاشتر هه رچی خیروچاكه خوازی هه به له هه موو لایه كه وه پووی تی دهكات په روانه ئاسا. به لام گه ر خاموش و سیاپوش بوو، هه رچی شه پو خراپه خوازی هه به پووی تی دهكهن ویل وگومراونا بینا ده بیت.

۶- **فیراسه وپووناسی ده به خشیت به دل. كه پاك و پیس، راست و ناراست، حهق و ناحق له یهك جیا ده كاته وه:**

(شجاع الكرمانی) كه خوی خاوه ن پووناسیه کی "فیراسه" سه رسوپهینه ر بوو، ده لیت: هه ر كه سیك ته مه نی برازینیتته وه به شوین كه وتنی سونه تی پیغه مبه ر ناخی دابه زینیت، به وچاودی ری خودا چاوی بپاریزیت له حه رام، وه دره ون خالی كات له گومان، جهسته ی تیركات له حه لال، ئه وا فیراسه ی هچ كات هه له ناكات. خوای گه وره ش هه میشه چاكه ی به نده كان له په گه زی كرداره كه ده داته وه، واته كه سیك چاوی پاراست له حه رام، خودا پووناكی و بینایی زیاد ده كات وپووناسی به هیز ده كات. هه ربویه خوای گه وره "دژه كهی" ئه م راستیه ده خاته پوو كه "كویری و ویلی به" كه باس له گه لی "لوط" ی پیغه مبه ر ده كات وده فه رمیت: (لَعْمُرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ... الحجر: ۷۲) واته: سویند بیت به تو ئه ی "محمد" ئه وان له گومرایی و سه رخوشی خویان بۆ تاوان كویرو نابینا بوونه وده تلینه وه.

جا لیتره دا خوای گه وره به "سكر- سه رخوشی" باسیان ده كات، كه مه به سستی گومرا بوونی ژیری و عه قله "وه" كویری_ العمه "كه مه به سستی نابینا بوونی چاوه.

۷- دل دامه زراو وچه سپاو دهکات:

چاو پاراستن دل دامه زراو دهکات ، خوای گه وره هیزی به لکه داری وزیره کی وتوانایی ده به خشیت.

وه له (أثر) دا هاتوو که : (الذي خالف هواه يفر الشيطان من ظلمه) واته : هه رکه سیک ملکه چی ناره زوو دهکاتی نه بیت ، شهیتان له سینه ری هه لیت. وه به پیچه وانه وه هه رکه سیک گوپرایه لی ناره زوو دهکاتی بکات نه و شهیتان ده بیت یارو یاوه ری و وه خوای گه وره ش سهرشوپری دهکات. هه رکه کو "حسن" ده لیت: خوای گه وره یاخی بووان و سهرکه شان وتاوانباران سهرشوپری پیسوا دهکات ، هه رچه نده دهنگی سمی نه سپهکانیان له دوری نه و نده وه دهنگی بیت وه خویان به زال و سهریه رز بزائن.

چونکه خوای گه وره عیزهت و سهریه رزی کردوته هاوپتیکی ملکه چی وگوپرایه لی بۆ خودا، که ده فهرمیت: (وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ... الْمُنَافِقُونَ: ۸) واته: سهریه رزی وشکومه ندی به ته نها بۆ خودا و پیغه مبه رو بپوادارانه. وه هه روه ها ده فهرمیت: (وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ... آل عمران: ۱۳۹) واته: نه ی بپواداران ، غم و په ژاره مه خۆن هه ر ئیوه سهریه رزن نه گهر باوه پرداری راسته قینه بن.

وه هه روه ها باوه پ ووتو و کرداره له ناخ ونه یینی وناشکرایدا ، خوای گه وره ده فهرمیت: (مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ... الفاطر: ۱۰) واته: نه وه ی سهریه رزی وپایه بلندی ده ویت ، بابزانیت هه موو سهریه رزی یه ک هه ر بۆ خودایه ، گوفتاری چاکه و به جی بۆلای خودا به رزده بیت وه ، کاروکرده وه ی چاکه ش گوفتارو ووته ی شیرین به رزده کاته وه.

که واته هه رکه سیک ده یه ویت سهریه رزو سهرفرزیت ، باملکه چی وگوپرایه لی خودا بکات و ووتو وکرده وه ی چاکه نه نجام بدات. وه له نزاوپارانه وه ی "قنوت" دا

هاتووہ کہ (إنه لا یزل من والیت، ولا یعز من عادیت) ^۱ واتہ: ئہی خودایہ..
 ئہوہی تق سہریہ رزی بکہیت ، ہہرگیز پيسوا نابیت. وہ ئہوہی تق پيسوای بکہیت
 ، ہہرگیز سہریہ رز نابیت.

۸- دہرگا کانی دل لہ سہر شہیتان دادہ خات:

شہیتان لہ گہل ہہ موو تہ ماشا کردنیکی نادرستدا دہروزہی بق والا دہبیت بہ
 ئارہ زووی خوی خوی دہ گہ یہ نیتہ دل وینہی ئہو کہ سہی لاشیرین دہکات و خہ یال
 و بیروکے بؤدہ چینیٹ ، گپی تی بہ رددہات و حہزو ئارہ زوہ کانی دہ بزونیٹ ،
 و ہتاوانکاری لانا سان دہکات کہ ہہر چونیٹک ہہیہ دہستی پی بگہ یہ نیت ، بہ م
 چہ شہنہ چوار دہوری دل ناگردان دہکات لہ ہہر چوار لارہ ناگر بلتیسہی بق دہدات
 و ہک تہنوری گرگرتووی لی دیت.

ہہر لہ بہر ہہ مان مہ بہست سزای تہ ماشاکہ رانی نادرست لہ ژیانی گڑپو بہ رزہ خدا
 بریتی یہ لہ تہنوریکی گرگرتوو کہ پو حیان تییدا دہ برژیت تا ہاتنی حہ شر.
 ہہر وہ کو پیغہ مہر لہ خودا بینیویٹی. ^۲

^۱ - ثم فرمودہیہ (صحیح)ہ، (احمد: ۱۹۹/۱) وہ (اصحاب السنین الاربعہ) گنپایانہ تہوہ. پروانہ
 کتیہ کانی (ادعیہ الصلاة)ی (رضوان جامع رضوان).

^۲ - ثم فرمودہیہ (صحیح)ہ، (بخاری: ۷۰۴۷) وہ (مسلم: ۳۶/۱۵) گنپایانہ تہوہ. لہ
 فرمودہیہ کی درنژی بخاریدا کہ دوو فریشتہ پیغہ مہر دہ گہ پین بہ سہر بہ شت و دوزہ خدا،
 کہ تییدا ہاتووہ: (فانطلقنا فائینا علی مثل النور، فإذا فیہا لفظ واصوات، قال: فاطلعا فیہ، فإذا فیہ
 رجال ونساء عراة، واذاہم یأتیہم من أسفل منہم، فإذا اتاہم ذلک الہب وضوا، قال: قلت
 لہا "یعنی الملکین" ما ہؤلاء؟ قال: لی انطلق، انطلق... ثم قال: واما الرجال والنساء المراء الذین فی
 مثل بناء النور فانہم الزنات والزواني) واتہ: رژیشتین تا گہیشینہ شویٹک لہ تہنور دہ چور
 کہ دہنگہ دہنگی لیوہ دہہات، پیاو تافرہتی رووتی تیدابوو لہ ژیری نہو تہنور وہ ناگرو بلتیسہیان
 بؤ دہہات و فیزا حیان دہ کرد. منیش لیٹام پرسین نہمانہ کین؟ فریشتہ کانیش ووتیان: با برژین
 با برژین ، دواتر ووتیان نہو پیاو و تافرہتہ رووتانہ زینا کاربوون.

۹- دل ځاویښ وساز دهکات بۆ بیرۆکه‌ی چاکه‌خوازی:

چاو پاراستن دل ساز دهکات بۆ بیرۆکه‌ی چاکه‌خوازی و دل ځاویښ دهکاته‌وه، به‌لام به‌پیچه‌وانه‌وه کاتیڅ چاو نه‌پارێزراو سه‌رکه‌شانه ته‌ماشای نادروستی شه‌نجام دا، شه‌وا سی نه‌هامه‌تی پووده‌کاته شه‌و دله که‌بریتی به له بی ناگایی وشوین ئاره‌زوو که‌وتن وکه‌مته‌رخه‌می له‌کاردا، وه‌ک له‌م ئایه‌ته‌دا ده‌رده‌که‌وێت: (وَلَا تُطِغْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرْطًا... الکهف: ۲۸).

۱۰- دل وچاو په‌یوه‌سته به‌یه‌که‌وه:

دل وچاو هه‌ردووکیان په‌یوه‌ستن به‌یه‌که‌وه ویه‌کتری ته‌واو ده‌کن. واته هه‌رکاتیڅ چاو تیڅ چوو وتووشی خراپه بوو ئیتر دل‌یش خراپ ده‌بی‌ت وده‌بی‌ته جیڅه‌ی زبڵدانی شته پیسه‌کان، وه‌جیڅه‌ی خۆشو‌یستنی خودای تیدا نابێته‌وه. به‌هه‌مان شیوه‌ش گه‌ر دل کاوول وخراپ بی‌ت، ئیتر پاسته‌وخۆ چاویش توشی خراشی وشو‌اندن ده‌بی‌ت وه‌ق وپاستی نابینیت.

پێگای دووه‌م:

چاره‌سەر کردن له‌پاش تووش بوون

شه‌میش بریتی به له‌ده‌ربازکردنی دل له‌و شتانه‌ی سه‌رقالی ده‌کات، به‌تایبه‌تی دووشته دل سه‌رقال ده‌که‌ن که‌بریتین له "ترسیڅی پارا، یان خۆشه‌ویستی‌ه‌کی هه‌راسانه‌ر" شه‌و ساته‌یه‌ک لا ده‌بی‌ته‌وه، واته ده‌رونی مرۆڤ ده‌ست به‌رداری خۆشه‌ویستی‌ه‌ک ده‌بی‌ت بۆ خۆشه‌ویستی‌ه‌کی له‌و گه‌وره‌تر. یاخود کاتیڅ ده‌ست به‌رداری خۆشه‌ویستیڅ ده‌بی‌ت له‌ترسی توش بوون به‌کاره‌ساتیڅ که‌گه‌وره‌تر بیت له‌مه‌ترسیه‌کانی له‌ده‌ست دانی شه‌و خۆشه‌ویسته.

جا خاوه‌نی شه‌م دله پێ‌ویستی به‌دوو بڼه‌مای سه‌ره‌کی هه‌یه، به‌له‌ده‌ست دانی هه‌ریه‌که‌یان مه‌ترسی له‌سه‌ر دروست ده‌بی‌ت، که‌نه‌وبنا‌مایانه‌ش شه‌مانه‌ن: _

بنه‌مای یه‌که‌م:

بنه‌مایه‌کی وردو دروست که بتوانیت جیاکاری و پۆلینکاری بکات له‌نێوان ئاست و پله‌کانی خۆشه‌ویست و دهرده‌سه‌ریه‌کانیدا وه‌پێویسته به‌رزترین و گه‌وره‌ترین خۆشه‌ویست هه‌لبژێریت له‌نێو خۆشه‌ویسته‌کاندا ، وه‌هه‌روه‌ها که‌مترین و بچوکترین دهرده‌سه‌ری هه‌لبژێریت له‌نێو دهرده‌سه‌ریه‌ گه‌وره‌کاندا. که‌ئه‌مه‌ سیفات و خاسیه‌تی عه‌قل و ژیرییه‌. جائه‌گه‌ر یه‌کێک به‌پێچه‌وانه‌ی ئه‌م بنه‌مایه‌ کاری کرد ، که‌واته‌ که‌م و کورپی له‌ ژیری و عه‌قلیدا یه‌ بگه‌ر له‌ ئاستی ئاژه‌له‌کان بگه‌ر که‌متر ده‌ژمێردریت.

بنه‌مای دووه‌م:

هیژی ئارام گرتن و بپیاردان که‌ بتوانیت بپاری هه‌لبژاردنی ئه‌م ئارام گری له‌ ده‌ست به‌ردانی ئه‌وی تردا بکات ، چونکه‌ زۆرجار مرۆف ده‌توانیت پاست و ناپاست له‌ یه‌ک جیا بکاته‌وه‌، به‌لام ده‌ست به‌رداریبوون و بپیاردان له‌سه‌ری زۆر دژواره‌ و ئه‌سته‌مه‌ به‌هۆی لاوازی ده‌رونی یه‌وه‌.

هه‌ر بۆیه‌ خوای گه‌وره‌ پێگری ده‌کات له‌ که‌سێک بپێته‌ بپیارده‌ست و پێشه‌وای خواپه‌رس و دینداران ، که‌ لایه‌نی بپیاردان وه‌لبژاردنه‌وه‌ لاواز ده‌بێت که‌ ده‌فه‌رمیت: (وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ... السجدة: ٢٤) واته‌: کاتێک نه‌وه‌ی ئیسرائیل ئارامگه‌ریوون و خواناس بوون کردمان به‌ پێشه‌وایانی خه‌لکی و وه‌ده‌سه‌لاتمان پێ به‌خشین وه‌باوه‌ری پته‌ویان هه‌بوو به‌ ئایه‌ته‌کانمان.

به‌ئێ ئه‌مه‌ ئه‌و که‌سه‌یه‌ که‌ خۆی سوودمه‌ند و خه‌لکیش لێی سوودمه‌ند ده‌بن له‌ پووناکیان، وه‌هه‌میشه‌ نه‌خۆی سوودمه‌ند ده‌بێت که‌ له‌ تاریکی دا هه‌نگاو ده‌نیت، وه‌هه‌ر که‌ سیش شوینی که‌ ویت له‌ تاریکستاندا و ئێل و سه‌رگه‌ردانیان ده‌کات.

نەخشى و چارەسەر

وھەكەسى واشمان ھەيە بەتەنھا خۆى سودمەند دەبىت لەو پووناكى يەكەسى تر لىى سودمەند نابىت ،كەواتە: _

۱. ھەم خۆى ھەم شوينكەوتوانى سودمەند دەبن لە پووناكى يەكەى.
۲. نەخۆى ونەشوین كەوتوانى ھىچيان سودمەند نابن، چونكە پووناكى لەدەست داوھ .
۳. بەتەنھا خودى خۆى سودمەند دەبىت، بەلام خەلكى نەخىر.

بۆ چەسپاندنى خوشەويستى خودا، پىويستە دل خالى بىت لەتاوانكاريدا

پاش خویندەنەوى ئەم ناوئىشانە بۆمان دەردەكەوئ كەناكرىت خوشەويستى بالا لەگەل خوشەويستى تردا لەيەك دلدا كۆبكىرتەوھ، بەلكو پىويستە دل خالى وپاك ساف ويەكلا بىت بۆ خوشەويستى بالا، كەخوشەويستى خواى گەورەيە. واتە خوشەويستى دوو دژ لەيەك كاتدا وەلە يەك دلدا كۆنابىتەوھ ومەحالە .

پىويستە يەكتايى خودا بپارىزىت لە خوشەويستيدا، وەنابىت ھاوھەل ھاوبەشى بۆ بپاربدرىت لە خوشەويستيدا ، بەتايبەتى كەخواى گەورە بەھەموو شىئوھەك ھاوبەشى پەد دەكاتەوھلەپەرستن و تاكى خوشەويستيدا.

كەواتە پىويستە دلمان خالى بكەينەوھ بۆ سى ئەركى گەورە:

۱. خوشويستنى خوداي تاكل وتەنھا.
 ۲. رېمان لەھەموو شتىك بىت كە بىيىتە مايەى لەناودانى خوشەويستى خودا.
 ۳. وەھەر شتىكمان خوش ويست لەبەر پەزامەندى خودا خوشمان بوئت.
- خوشويستنى غەيرى خودا مايەى نەھامەتى وسزاي دونياو بەرزەخ وقيامەتە، بەلام خوش ويستنى خودا مايەى ھەوانەوھى دل و دەرون وپاراستنى دونياو بەرزەخ وقيامەتە. جا چ پەواى ھەق وپاستى يە لەيەك دلدا ھەريەكە لە " خاچ وبت وپەيكەر وئافرەت وھۆز وخىل و دونيا...ھتد." جىگەى خوشەويستى خودا بگريتەوھ. زۆرىكن ئەوانەى لە دونيا خوشەويستەكانەيان بوونەتە خودا و دەيان

په رستن وگوږپایه لیان ده که ن وه له و پیتاوه دا گوږی به فەرمانی خودا ناده ن. (أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ... الجاثية: ۲۳) واته: ئایا نابینى نه وانه ی که حه زو ئاره زووه کانی خوږیان کردو ته خوداو ده بیان په رستن ، خوای که ورده ش به هو ی نه م به د هه لوږسته یانه وه گوږپایه لی کردوون که زانویتی شایه نی نه م نه ، وه موری ناوه به سه ر ده زگای بیستن ودل وده روئیدا، وه په رده پو شى چاو وده زگای بینینی کردوون. جا ئیتر کى هیه جگه له خودا هیدا یه ت وپیتنمایان بکات، ئایا بیرناکه نه وه وئاموژگاری وه رناگرن.

جوړ وپله کانی خوښه ویستی

خوښه ویستی جوړ وپله ی تایبه تی خو ی هیه، له وانه:

خوښه ویستی په رستن:

واته هه ندی جوړی خوښه ویستی هیه ده چیته چوارچیتوه ی په رستننه وه ، به تایبه تی نه گه ر نه م دووبنه مایه ی تیدا بیت "خوښه ویستی له گه ل گوږپایه لی ، وه ملکه چی کردن". واته هه رکه سیک شتی خوښ ویست وگوږپایه لی کردو ملکه چی بوو وه له بریاره کانی دهرنه ده چوو، نه وا په رستوویه تی. پله کانی خوښه ویستی نه مانه ن: _

۱- په یوه ندی:

وهیه که م هه نگاوه له م پله یه دا پیى ده وتریت په یوه ندی، واته په یوه ندی دل به خوښه ویستی یه که یه وه.

۲- شه یدایی "المصابة":

به دووه م پله ی خوښه ویستی دیت ، واته شه یدابوونی دل بق خوښه ویسته که ی.

۳- په یوه ست بوون "الفرام":

نه خوشی و جاره سهر

واته په یوه ست بوونی دل به خوښه ویسته که یه وه که هر گیز ناتوانیت لیتی دابریټ، واته هه میسه دلی له لایه تی وه وگرې بیوه واته ناتوانیت لیتی جودا بیته وه ، هه بویه خوی گوره له وه سفی سزای دوزه خدا به رامبه ر به بی باوه پان که هیچ کاتیک لیان جودا نابیته وه ده فرمیت: (إِنْ عَذَابُهَا كَانَ غَرَامًا... الفرقان: ۶۵) .

۴- عاشق بوون "الشق":

واته پوچوون زیاده پوهی کردن له خوښه ویستی، جا هم جوړه یان بق خوی گوره به کارناهیتریت، وه که سیش به کاری ناهیتیت.

۵- تامه زړو بوون "الشق":

واته تامه زړو بوونی دل بق خوښه ویسته که ی وه کوچ کردن به ناراسته ی. نه مه یان به رامبه ر خوی گوره به کارهاتوه، هه روه کو له (مسند) ی امام احمد دا هاتوه ، که (عمار بن یاسر رضی الله عنه) ده لیت: نویژم کرد به کورتی ته واوم کرد ، له م باره یه وه لیان پرسیم، منیش ووت: له م نویژه دا نزام کرد به هندی نزاو پاپانه وه که پیغمبر ی خدا صلی الله علیه و آله هه میسه پیان ده پاپایه وه ، ده یفرمو: (اللهم اني اسئلك بعلمك الغيب ، وقدرتك على الخلق، احيني اذا كانت الحياة خيرا لي، وتوفني اذا كانت الوفاة خيراً لي، اللهم اني اسألك خشيتك في الغيب والشهادة واسألك كلمة الحق في الغضب والرضى، واسألك القصد في الفقر والغنى، واسألك نعيماً لا ينفذ، واسألك قرة عين لا تنقطع ، واسألك برو العيش بعد الموت، واسألك لذة النظر الى وجهك ، واسألك الشوق الى لقائك، في غير ضراء مضرة ، ولا فتنة مضلة ، اللهم زينا بزينة الايمان ، واجعلنا هداة مهتدين.)^۱ واته: خدایه من له تو داوا ده که م به زانستی نهی و بالآده ستیت به سهر بونه وهدا ، که بمژینه نه گه ر زیان

^۱ - نه فرموده په (حسن) ۵، (احمد: ۴/۲۶۴، ۲/۱۹۱) وه (النسائی: ۳/۵۴) وه (حاکم: ۵۲۴/۱).

خیری تېدايه و بيمرینه نه گەر مردنم خیری تېدايه . خودايه ترسی تۆم له دلدا
 بپویننه له نهیئنی وئاشکرادا، وه ووشه ی حه ق وپاستیم پی ببه خشه له توپه یی
 وهیمنیدا ، له مه ژاری وده وله مه ندیدا . وه داوای نیعمه تیکت لی ده که م کۆتایی
 نه یت، وه داوای نه وه و ده چه یه کی دوانه پراوت لی ده که م . وه داوای ژیا نی خو شیت
 لی ده که م له پاش مردن، وه داوای چێژی خو شی بینینی پوخسارت ده که م .
 وه داوات لی ده که م تامه نزۆم بکه یت بۆ دیدارت بی نه وه ی توش بیتم به
 زهره رمه ندی یان تا قی کردنه وه یه کی گومپاکه ر . خودايه به باوه پداریتی بم
 پارزینه وه ، وه هیدایه تمان بده بمانکه ره هیدایه ت داری خه لکی .

وه له (أثر) دا هاتووه : (طال شوق الأبرار الى لقائي ، وأنا الى لقائهم أشد شوقاً)
 واته : تامه نزۆی خواناسان بۆ دیداری من درێژه ی کیشا ، من له وان زیاتر بۆ
 دیداریان تامه نزۆترم ..

وه نه مه هه ر نه و واتایه یه که پیغه مبه ر گوزارشتی لی ده کات وده فه رمیت : (من
 احب لقاء الله احب الله لقاءه) واته : هه رکه سیك هه ز به دیداری خودا بکات ،
 خوداش هه ز به دیداری نه و ده کات .

وه هه ندیک له بیرتیژان پێیان وایه له م ئایه تدا خوای گه وره مه به ستی له وه دایه
 خوای گه وره ده زانیته تامه نزۆی خواناسان بۆ دیداری خوای خو یان
 له به رزبونه وه دایه ، هه ربۆیه خوای گه وره ژوان و دیداری بۆ ده ست نیشان کردوون
 تا دل وده رونیان به ویتته وه ، که ده فه رمیت : (مَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنْ أَجَلَ اللَّهُ
 لَآتٍ... العنكبوت: ٥) واته : نه وه ی ئاوه ته خوازه به دیداری خودا شاد
 بیت، بادلتیابیت که کاتی دیاری کراوی خو ی و سه ره مه رگ هه ردیت "تا به دیداری
 شاد بیت" .

ژیانی کامه‌رانی^۱

شادمان و خوښترین ژیان بریتى یه له ژيانى نیتوان شه‌یدا وعاشقان که سهرتاپا ژيانیان پره له ئاسوده‌یى و کامه‌رانی و خوښی، چونکه دل‌یان به‌خته‌وه‌رو ئاسوده‌یه ، وه‌هر ئه‌م خوښیه‌یه خوای گه‌وره به ژيانى کامه‌رانی گوزارشتی لى ده‌کات ، کاتیک ده‌فه‌رمیت: (مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً... النحل: ۹۷) واته: هه‌ر که سیک له‌نیرو مى‌کرده‌وه‌ی چاک ئه‌نجام بدات و باوه‌ردار بیت ئه‌وا سویند بیت به‌خودا به ژيانیکى ئاسوده‌یى و کامه‌رانی ده‌یژینین له‌م دونیا یه‌دا.

جا مه‌به‌ستى له ژيانى نیتوان بروادارو بى باوه‌ر نى یه که مه‌به‌ست و نیازه‌کانیان په‌رش و به‌لاوبیت، به‌لکو مه‌به‌ستى ئه‌و دل‌ه شه‌یدایانه‌یه که هه‌موو مه‌به‌ست و نیازیکیان به‌نده له‌سه‌ر په‌زامه‌ندى کردنى خوښه‌یسته‌که‌یان، که هه‌میشه هۆش و بیه‌رو ده‌رونیان په‌یوه‌سته به‌وه‌وه له هه‌ول‌ى پازى کردن و دیداریدان و هه‌ر بۆ ئه‌و ده‌ژین ، وه‌هر له‌پیناوى ئه‌ویشدا ده‌مرن و خوښان به‌خت ده‌که‌ن. جا بى ده‌نگیان ، له گفتوگۆکردنیان، گوڤیستیان، ته‌ماشاکردن و وردبونه‌وه‌یان، جو‌له‌و کرده‌وه‌کانیان هه‌ر هه‌مووى له‌پیناوى خوښه‌یسته‌که‌یاندایه که خوای گه‌وره و میهره‌بانه .

هه‌روه‌کو له (صحیح بخارى) دا هاتوه ، که پیغه‌مبه‌ر له خوای گه‌وره ده‌یگێرپێته‌وه و ده‌فه‌رمیت، خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (ما تقرب الى عبدي بمثل ما افترضت عليه، ولا يزال عبدي يتقرب الى بالنوافل حتى احبه، فإذا احبته كنت سمعه الذي يسمع به، وبصره الذي يبصر به، ويده التي يبطش وجله التي بي يمشي بها، ولئن سألني لأعطينه، ولئن استعاذني لأعيذنه، وما ترددت في شيء أنا فاعله كترددي عن قبض نفس عبدي المؤمن ، يكره الموت وأكره مساءته ولا بد له

^۱ - بۆ ئه‌م بابته‌ به‌روانه‌ کتیی: (مذرج الساکین/ منزلة الحیاة) ى دانهر.

منه) ^۱ واته: هیچ کاتیک به نده کانی به نه ندازه ی به جی گه یاندنی فره زه کان لیم نزیك نابنه وه ، وه به به رده وامی به نده کانم به نه نجام دانی سونه ته کان "نوافل" لیم نزیك ده بنه وه . هه تا ده گاته ئاستیک که ئیتر خوشم ده وین. وه کاتیک که خوشم ویستن ده بمه گوئی که پئی ده بیستیت، وه چاوه کانی که پئی ده بینیت ، وه ده سته کانی که کاری پی ده کات ، وه پی یه کانی که پئی ده چیت و دیت. واته به من ده بیستیت، وه به من ده بینیت، وه به من کار ده کات، وه به من دیت و ده پروات، وه ونه گهر داوام لی بکات پئی ده به خشم ، په نام پی بگریت په نای پی ده ده م. وه له هیچ شتیک دوو دل نابم وه که له گیان کیشانی باوه پداریک دا نه بیت، که حه ز به مردن ناکات، منیش حه زنا که م توشی ناره حه تی بکه م ، به لام هه رده بی ئه م کاره جی به جی بیت.

شیکار کردن و لیگدانه وه ی ئه م فره موده یه:

له م فره موده یه دا دوو هۆکاری گرنگ ده رده که ویت بۆ نزیك بوونه وه له خودای گه وره ، که نه وانیش جی به جی کردنی "فرزه کان ونه وافله کانه". پاشان هه رکه سیک خوای گه وره خوشی بویت ، ئیتر نه و خوشه ویستی یه ده بیت هه وری وهاوه لی هه میشه یی و لی جیانا بیت هه وه ، دل و ده رون و گیانی سه راپا ده گریته وه ، وه هه موو مه به ست وکا ووته یه کی بریتی یه له پازی کردنی خوای گه وره . جا هه رکاتیک کاربکات ، پروات ، ببینیت، ببیستیت، له هه موو نه مانه دا خوای گه وره ی له بهر چاوه و خودای له گه ل دایه ، خوشه ویستی خودا بزوینه ری هه موو کاره کانیتی.

جا نه گهر خوشه ویستی دوو مرقه بویه کتری ئه م هه لبه سته ی لی بکه ویت هه که ده لیت:

خیالك في عيني، وذكرك في فمي ومثواك في قلبي، فأين تغيب؟

^۱ -ئهم فره موده یه (صحیح) ۵، (بخاری: ۶۵۰۲) گێڕاوه تییه وه . له فره موده ی (ابی هريرة).

واته: خه یالی تو له چاوانم دایه، یادت له سهر لیوانم.

لانه ت له دل دایه، جا نیتړ چۆن لیم وون ده بیت؟

جا نه بی شهیدایی و تاهه زړی به نده کان بۆ خودای خو یان چۆن بیت؟!

له م فرموده په دا باس له گوئی وچاو ده ست وپی کراوه:

جا نه م نده امانه ی ده زگای هه ست وکارن، گوئی وچاو شته کان ده گویننه وه بۆنیو
دل ویست و نیراده ی پی ده به خشن و دهنه مایه ی خویشیستن و پق لی بوونه وه بۆ
شته کان. وه بۆ نه نجام دانی نه م خویشیستن و پق لی بوونه وه یه ده سته کان و پی
کان به گپ ده خات.

جا نه گهر له هه موو ووتو بیستن و هه ست کردنی کدا خودای له یاد بیت، نیتړ نه و
خو شه ویستی یه به دیار ده که ویت له ده زگا کانی جی به جی کردندا له ده ست و پی
یه کاند، له پویشتن وه اتن و کار کردندا. جا لیږه دا خوی گهره له گهل نه و
به نده دایه له هه موو کارو نیه ت و ته یه کی دا. هه روه کو له م فرموده په دا هاتووه
که ده فرمیت: (انا مع عبدي ما ذكرني وتحركت بي شفتاه) 'واته: من له گهل
به نده که مدا تا یادم بکات ولتوه کانی به یادی من بجولیتته وه.

وه نه مه نه و له گهل بوونه دایه که خوی گهره له م نایه ته دا باسی لیتوه ده کات:
(لا تحزن ان الله معنا... التوبة: ٤٠). وه هه روه ها پیغه مبه ر ﷺ ده فرمیت: (ما ظنك
باشننن الله ثالثها) 'واته: نه ی ابو بکر ده بیت گومانن چی بیت دوو که س که خوی
گهره سی یه میانه. وه خوی گهره ده فرمیت: (وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ...
العنکبوت: ٦٩) واته: خوی گهره له گهل چا که کاراندا یه. (إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا

^١ - نه م فرموده په (صحيح: ه، احمد: ٥٤٠/٢) وه (ابن ماجه: ٣٧٩٢) وه (حاكم: ٤٩٦/١) وه
(البانی) به صحیحی داناوه.

^٢ - نه م فرموده په (صحيح: ه، بخاری: ٣٦٥٣) وه (مسلم: ١٥٦/١٥ نووی) گتړایانه ته وه.

وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ... العنکبوت: ١٢٨) واتە: خوای گەورە لە گەڵ پارێزەرەکان
کە خەریکی چاکەکارین.

(وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ... الأنفال: ٤٦) ... (كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ...
الشعراء: ٦٢) واتە: خوای گەورە بە موسا و هارون دەلێت من لە گەڵتاندام دەبێستم
ودەبینم. (إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى... طه: ٤٦) .

جالەم ئایەتەکاندا باس لە یاوەری و دوستی خودا دەکات لە گەڵ ئەو باوەپدارانەدا،
چونکە دوست بوونی خودا دەبێتە مایەی پەوینەوهی خەم و پەژارە و
ناپەرەختیەکان، وەدەڵی وەک ماسی لێ دێت لە دووری ئاو کە بەبێ یاد و زیکری خودا
نازێت. دواتر پاش دروست بوونی ئەو تەمەرزوی و خوشەویستیە بۆخودا، خوای
گەورەش خوشەویستی خۆی بەسەریدا دەپژێنێت و پێویستی یەکانی بۆ دابین
دەکات کە دەفەرمێت: (وَلَمَّا سَأَلْتَنِي لَأَعْطِيَنَّهُ * وَلَمَّا سَأَلْتَنِي لَأَعْطِيَنَّهُ) واتە: ئەو چۆن
بە دەم داواکاریەکانی فەرمانەکانی منەوه هاتوو و منی لەهەموو کەس خوشتر
ویستو، بۆیە هەرچی داواوەکی هەبێت بەوپەڕی خوشیەوه بۆی دێنمە ئاکام.

هەر بۆیە خوشەویست حەز بەوه ناکات خوشەویستەکی ئازار بچێژێت، لەبەر
هەمان مەبەستە خوای گەورە لەگیان کێشان و مەرگی خوشەویستەکانی دوو دەڵێ.
هەرچەندە خێروچاکە لەوەدایە کە بمریت و بگەرێتەوه بۆ لای خوشەویستەکی
خۆی، چونکە هەر لەبنەپەتدا لەپشتی باوکە گەورەیدا لەبەهەشتدا بوو، ئێستاش
دەبێت بگەرێتەوه بۆ بەهەشت بە جوانترین شیوان، چونکە ئەو ساتە لەخوای
گەورە بەباوکتانی ووتو "أَخْرَجَ مِنْهَا" دەرچۆ لەبەهەشت، مەبەستی لەوه بوو
کە بەسەر بەرزای بۆ بگەرێتەوه.^١ جا ئەمە واتای پاست و دروستی خوشەویستی یە
کە هەموو جەستەی بەندەکانی پۆشیو.

^١ - هەروەها دانەر لەم بابەتەدا ئەمانەش دەلێت:

نه‌خوښی و چاره‌سەر

٦- به‌ندایه‌تی "التبیم" :

شه‌شه‌مین پله‌ی خوښه‌ویستی یه ، که‌پیتی ده‌وتریت په‌رستن و به‌ندایه‌تی ، واته
پژوه‌و ناستی خوښه‌ویسته‌که‌ی ده‌گاته نه‌دازه‌یه‌ک که چی تر خوښه‌ویسته‌که‌ی
ده‌په‌رستیت و ده‌بیته به‌نده‌ی. وه‌ته‌واوی ملکه‌چی وگوږپایه‌لی بۆ ده‌رده‌بریت،
وه‌ناماده‌ی هه‌موو جوړه قوربانیه‌که له‌پیتاویدا.

پوخته‌ی په‌رستن و به‌ندایه‌تی:

پوخته‌ی په‌رستن و به‌ندایه‌تی بریتی یه له‌ته‌واوی ملکه‌چی بوون بۆ
خوښه‌ویسته‌که‌ت، کاتیک ده‌وتریت "طریق معبد" واته پښگایه‌ک ساز وزه‌لیله بۆ
پوښتن. جا به‌نده خوښه‌ویسته‌که‌ی زه‌لیل و ملکه‌چی کردووه بۆ خوښه‌ویسته‌که‌ی
، هه‌ریویه به‌ندایه‌تی به‌رزترین و شانازیت‌ترین پله‌وپایه‌یه‌مرؤڤ پیتی گه‌یشتیت
به‌رامبه‌ر به‌خوای گه‌وره.

پله‌وپایه‌ی به‌ندایه‌تی

- نه‌ی "ئاده‌م" دل‌گران مه‌به به‌ پی‌ ووتی "أخرج منها" ده‌رجۆ له‌به‌ه‌شتدا، چونکه نه‌مه
له‌به‌رژه‌وه‌ندی خۆت و نه‌وه‌که‌تدایه.
- نه‌ی "ئاده‌م" دل‌گران مه‌به به‌نۆش کردنی شه‌ربه‌تی ده‌ربه‌ده‌ری و ئاوه‌ره‌یی، چونکه به‌و
هۆیه‌وه به‌و رزگارت بووله‌ده‌دی کوشنده‌ی لووت به‌رزی و زوو سه‌رسام بوون بۆ
خۆت "عجب" ، وه‌له‌و میانه‌یوه به‌و به‌رگی به‌ندایه‌تیت پۆشی . (وَعَسَى أَنْ تُحِیُّوا شَیْئًا وَكُرْشُرُ
لُكُم...البقرة: ۲۱۶).
- نه‌ی "ئاده‌م" والله‌ی نه‌و کاته‌ی سه‌رینجیت کرد ویاخی بووی له‌خودا ، هیچ کام له‌مانه
سوودی نه‌بوو بۆت ، نه‌سه‌ره‌ریت به‌ سوژده‌ی فریشته‌کان (أسجدوا).. وه‌نه‌پله‌و پایه‌ی (علم ادم)
وه‌تایه‌قه‌ندیت له‌شێوازی دروستکردندا (لما خلقت بی‌دی) وه‌ شانازیت به‌ (ونفخت فی‌ه من
روحی) هیچ له‌مانه سوودی نه‌بوو بۆت، ته‌نها نه‌و زه‌لیله نواندنه‌ت نه‌یت که‌وه‌ک به‌نده‌یه‌کی
سته‌مکاری ناچار دانت نا به‌خۆتدا ووت: (رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا...الأعراف: ۲۲۳).
- وه‌کاتیکیش زری پۆشی یه‌کته‌په‌رستیت پۆشیه سه‌ر جه‌سته‌ی سوپاس گوزاریتدا، چیه‌ تیره
ژه‌ه‌ره‌ویه‌کانی دوژمن نه‌یانترانی بت کوژن و سه‌رجه‌م برینه‌کانیشت سارپژبوون.
بۆ زیاتر ناشنا بون له‌م بابته ، پروانه کیتی "کنز الفوائد" ی نووسه‌ر.

ابن القيم الجوزی

خوای گه وره باس له به پښتیزترین دروست کراوی ده کات ، که پیغه مبه ر محمد ﷺ له پیگه ی به ندایه تی یه وه گوزارشتی لی ده کات، پیگه ی پیغه مبه رایه تی وبلندبوونه وه یه بۆ ئاسمانه کان ، که له چه ندین ساتی جۆراو جۆردا به به نده ناوی ده بات که ده فهرمیت: (وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا... الجن: ۱۹) واته: کاتیک پیغه مبه ر "محمد" بانگه وازی بۆ یه کتاپه رستی ده کرد ده سته ده سته پهری وئاده میزاده کان ده یانه ویست له ناوی به رن.

وه ده فهرمیت: (وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ... البقرة: ۲۳) واته: نه گهر ئیوه به گومانن به رامبه ر به نه و قورئانه ی نارد و ومانه ته خواره وه بۆ به نده که مان "محمد"، جا بانیوه بتوانن یه ک سورته ی هاو شیوه ی به یتن. وه ده فهرمیت: (سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى... الإسراء: ۱) واته: پاکی وبی گردی وستایش بۆ نه و خودایه ی که شه وره وی له به شی یه که می شه ودا به به نده ی خوی "محمد" کرد له مزگه وتی که عبه وه بۆ مزگه وتی نه قسا.

وه له فهرموده ی (الشفاعة) دا هاتوه: (اذهبوا الى محمد عبد غفر الله له متقدم من ذنبه وما تاخر).^۱ واته: بچن بۆلای محمد ، به نده یه که که خودا له تاوانی پاش وپیشی خوش بووه .

که واته پیغه مبه ری ئازیز ﷺ به پله ی ته واوی به ندایه تی یه وه پیگه ی شه فاعه تی مه زنی به ده ست هیناوه . وه خوای گه وره سه رجه م بونه وه ری دروست کردوه تا وه کو به یه کتایی بیپه رستن و وه هاوه لی بۆ بپیارنه دن، که نه مه ش ته واوی خۆشه ویستی ومله که چی یه ، که هر نه مه یه کرۆکی پاسته قینه ی ئیسلام و میله تی نبیره ایم که هر که سیکی لی بترازیت سه ری لی ده شیویت.

^۱ - نه م فهرموده یه (صحیح ه، بخاری: ۴۴۷۶) وه (مسلم: ۵۰/۳ نووی) گیرایانه وه .

نه‌خۆشی و چاره‌سەر

(وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ * إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ * وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ * أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ... البقرة: ۱۳۰-۱۳۳) واتە: هه‌ركه‌سیك پشت له‌ئاینی ئیبراهیم بكات ئەوا گێله‌و توشی سه‌رلێشێویان ده‌بێت، وه‌ئێمه ئیبراهیم مان هه‌لبژاردوو له‌دو‌نیادا و كردوو مان به‌پێشه‌نگ و پێشه‌وا. وه‌له‌ قیامه‌تدا له‌ پیزی پیاوچاكاندا به‌، وه‌كاتێك خودا به‌ئیبراهیمی فه‌رموو كه‌چ به‌، خێرا ووتی: كه‌چ وگۆڕایه‌تی په‌روه‌ردگاری جیهان بووم. وه‌ئیبراهیم به‌عقوب وه‌سێتیان بۆ نه‌وه‌كانیان كرد كه‌ خودا ئه‌م ئایینه‌ی بۆ هه‌لبژاردوون ئێوه‌ش به‌موسڵمانیته‌ی نه‌بێت نه‌مرن. وه‌تا دوا‌هه‌ناسه‌تان په‌په‌وه‌ی به‌كه‌تبه‌رستی بکه‌ن. ئایا ئێوه "جوله‌كه‌و گاوه‌كان" ناماده‌ی سه‌ره‌مه‌رگی به‌عقوب بوون؟ ئه‌و كاته‌ به‌كوپه‌كانی ووت: دوا‌ی مرده‌ی من چی ده‌په‌رستن؟ هه‌موویان ووتیان: خوا‌ی تۆو باوباپیرانت ده‌په‌رستین، كه‌خودایه‌تی تاك وته‌نهایه‌ وه‌ئێمه‌ هه‌موو ته‌سلیم وه‌فرمانبه‌رداری ئه‌وین.

هه‌ر بۆیه‌ گه‌وره‌ترین تاوان له‌لای خودا بریتی به‌ له‌هاوبه‌شی په‌یدا‌کردن بۆ خودای تاك وته‌نھا.

بنه‌په‌تی هاوبه‌شی دانان بۆ خودا

بنه‌په‌تی هاوبه‌شی دانان بۆ خودا بریتی به‌ له‌هاوبه‌شی له‌خۆشه‌یستیدا، هه‌روه‌كو خودا ده‌فه‌رمێت: (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ... البقرة: ۱۶۵) واتە: هه‌ندێك هه‌ن له‌خه‌لكی ده‌چن له‌غه‌یری خودای گه‌وره‌ هاوبه‌ش وهاوه‌لی بۆ بپیارده‌ده‌ن و به‌ئهندازه‌ی خودا

ابن القيم الجوزی

ئەوانیان خۆش دەوێت وگوێرایە ئی دەبن. بەلام براداران تەنها و بەیە کتایی خودایان خۆش دەوێت وە لە خۆشویستندا هاوبەشی بریار نادن.

جا لێردا خودای گەورە ئاماژە بەو دەکات کە هەندێک کەس لەخۆشەویستیدا هاوبەشی بۆ خودا بریار نەدەن. سەبارەت بە لێکدانەوهی ئەم ئایەتە ووتراوه: مەبەست لەوهی " أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ " ئەو یە لەپێشدا هەردوو لاخودایان خۆش ویستوو، بەلام دواتر پێتێک هاوبەشیان بۆ بریار داوه لەخۆشەویستیدا ، بەلام براداران لەسەر یەکتایی خودایان خۆش ویستوو.

جا خوای گەورە سەرچەم بونەوهی بۆ ئەو دروست کردوو کە بەتاک و تەنهایی خودایان خۆش بویت و هاوبەشی بۆ بریار نەدەن، هەر لەبەر ئەم مەبەستە یە زۆر بەتوندی پەدی ئەو کەسانە دەداتەو کە دەچن جگە لەخودا پەناوێشت و تەکا کار هەلەبژێرن ، کە دەفەرمیت: (إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ذَلِكَ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ... یونس: ۳) واتە: پەروەردگاری ئێو "الله" یە کە لە شەش پۆژ زەوی و ئاسمانی هێناو تە بوون، دواتر لەسەر عەرشی مەزەن لەنگەری گرتوو ، وە هەر خۆشی پلان و بریاری هەموو شتێک دەردەکات. وەهیچ کەس نی یە تەکا روو شەفاعەت خاوەنیت بەبێ مۆلەتی ئو ، جا ئو پەروەردگارتانە کە وابوو بەتاکێ بیپەرستن، ئایا بیر ناکەنەو.

هەر وەها دەفەرمیت: (وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُخْشَرُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ... الأنعام: ۵۱) واتە: کەواتە بەقورئان ئەوانە ئاگادار بکەر وە کە دەترسن کۆبکری نەو بۆلای پەروەردگاریان ، ئەوکاتە کەس نی یە جگە لەو پەروەردگارە پشتیوانیان لێ بکات و کەسیش نی یە تەکا کاریان بێت، ئایا ئێتر خۆتان لە سنووری خودا ناپاریزن.

نه خوشی و چاره سهر

پاشان جهخت له سهر هه ریه که یان ده کاته وه به ته نها ده فره رمیت: (ام اتخذوا من دون الله شفعا قل الو کانونا لایملکون شیئا ولا یعقلون * قل لله الشفاعة جمیعاً... زمر: ۴۳-۴۴) واته: ئایا جگه له خودای گه وره تکاکار و شه فاعهت خوازی تریان هه لێژاردوه ، جا پێیان بلێ ئایا نه گه ر تکاکاره کانتان هه چیان به ده ست نه بوو. ئایا عاقل نابن؟ پێیان بلێ هه موو تکاکار و شه فاعهت خوازه یه کان ته نها بۆ خودای گه وره یه .

وه ده فره رمیت: (من ورأیهم جهنم ولا یغنی عنهم ما کسبوا شیئاً ولا ما اتخذوا من دون الله أولیاء ولهم عذاب عظیم... الجاثیه: ۱۰) واته: له قیامه تدا دۆزه خ به دوا یانه وه یه و لێی قوتار نابن ، هه رچی به کیان کرد بوو فریایان ناکه ویت ، وه هه موو نه وانه یشی که له بری خودا کرد بوو یانن به پال پشتی خویان ، سزایه کی نۆرگه وره و سامناک بۆیان ئاماده یه .

جا نه گه ر به نده کان ته نها پشت به خودا ببه ستن ، نه واه خودای گه وره ده بیتته پشت و په نایان ، به پێچه وانه ی تر که جگه له خودا پشت و په نا به که س و شتی تر ده به ستن . به لێ خالی وه رچه رخان وه لێ سووری نیوان یه کتاپه رستان و هاو به ش دانه ران لێره دایه که ته نها و ته نها خودا پشت و په نا و شه فاعهت خواز و تکاکاری پاسته قینه ی به نده کانه .

پوخته ی مه به ست:

پوخته ی به ندایه تی له وه دایه که نابیت له خۆشه و یستیدا هاو به شی و هاوه ل بۆ خودا بریار بدریت . وه پاشان پێویسته خۆشه و یستیمان بۆ پێغه مبه ری خودابیت له پیش خۆمان و مال و خێل و خانه واده و . هتد . چونکه خۆشو یستنی پێغه مبه ر له ته واکاری خۆشه و یستی خودا دایه . پاشان هه موو خۆشه و یستیه کمان به پێوه ری (بۆ خودا و له پێناوی خودا) دا ببیوین .

ههروه کو له (صحیحین) دا هاتوو که پیغهمبه ﷺ فرمویه تی: (ثلاث من کن فیه وجد بهن حلاوة الايمان).^۱ ههروه ها له ووته یه کی (صحیحین) دا هاتوو بهم شیویه: (لا يوجد حلاوة إلا من كافية ثلاث خصال: ان يكون الله ورسوله احب إليه مما سواهما، وان يجب المرء لایحبه إلا لله. وان یکره ان یرجع فی الکفر بعد اذا انقذه الله منه کما یکره ان یلقى فی النار).^۲ واته: سی شت "خهسلهت" له هر که سیکدا بیت، نهوا چیژی شیرینی باوه پ ده چیژیته وه ههروه ها هاتوو بهم چه شنهش: هیچ که سیک چیژی شیرینی باوه پ ناچیژیته گه ر نه م سی خهسله تهی تیدا نه بیت "ده بیت خوداو پاشان پیغهمبه ری خودای له هه موو که سیک وشتیکی تر خوشتر بویت، وه زوری پی ناخوش بیت، وه هره که سیک خوشیست ته نها له بهر خودا خوشی بویت. وه زوری پی ناخوش بیت کاتیک ده بیینی که سیک واده گه پیته وه سهر بی باوه پی که پیشتر خودا پزگاری کردبوو لی، نه وه نده ی پی ناخوش بیت وه ک بلتی خوی فری ده درپته نیو ناگره وه."

وه له (سنن) دا هاتوو که پیغهمبه ﷺ فرمویه تی: (من احب الله، وابغض لله، واعطى لله، ومنع لله، فقد استكمل الإيمان).^۳ واته: هر که سیک ته نها له بهر خودا خه لکی خوش بویت، وه به ته نها له بهر خودا رقی له خه لکی بیت، وه ته نها له بهر خودا شت ببه خشیت، وه ته نها له بهر خودا پیگر بیت، نهوا به پاستی بیروباوه پی ته واو پوخته.

ههروه ها له فرموده یه کی تردا پیغهمبه ﷺ ده فرمیت: (ما تحاب رجلان فی الله الا كان افضلها اشدها حبا لصاحبه). واته: نه گه ر دوو که س له پیتاوی خودا

^۱ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (بخاری: ۱۶) و (مسلم: ۴۳ - الايمان) گپرایانه ته وه.

^۲ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، هه مان سهر جاوه ی پشور.

^۳ - نه م فرموده یه (حسن) ه، (ترمذی: ۲۵۲۱) وه (احمد: ۴۳۸/۳) وه (حاکم: ۱۶۴/۲) گپرایانه ته وه. وه (البانی) به صحیحی داوه له قه لیم. وه حافظ وذهبی (لنی بی دهنگ بوونه.

نەخشى و چارەسەر

يەكترىيان خۆش ويست ، ئەوا باشتىن كەسيان ئەو يانە كەزىياتر برادەرەكەي خۆشتر بویت .

جا ئەم خۆش ويستنانە لە پېويستى وتەواو كارىەكانى خۆشەويستى خودان .

جۆرەكانى خۆشەويستى بۆ خودا

جۆرەكانى خۆشەويستى بۆ خودا دابەش دەيیت بۆ چوارچۆرى سەرەكى ، كە پېويستە جىابكرىنەو لەخۆشەويستىەكانى تر ، كەئەوانىش ئەمانەن : _

۱- خۆش ويستنى خودا :

واتە خواي گەرەت لە ھەموو شت و كەسيكى تر زىياتر خۆش بویت كە ھاوتاي نەيیت . جا بەتەنھا ئەمە مايەي پزگار بوونە لەدۆزەخ و بەدەست ھىنانى بەھەشت نى يە ، چونكە ھەريەكە لەجولەكەكان و خاچ پەرستەكانىش خودايان خۆش دەويت ، بەلام كەچى توشى سزاي دۆزەخ دەبن و لەبەھەشت بى بەش دەبن .

۲- خۆش ويستنى ئەو ھەي كە خوداي خۆش دەويت :

واتە ئەو شتانەي كە خودا خۆشيانى دەويىن ، تۆش لەقولاي دل و دەرونتەو خۆشت بوين . جا ئەمە بنەماي سەرەكى چوونە نىو ئىسلامەو ھەدرەچوونە لەنىو بى باوەرپى . وەخۆشەويستىن كەس لاي خودا ، بەھيترىنيانە لەم جۆرە خۆشەويستى يەدا .

۳- خۆش ويستى بۆ خودا لەپىناو خودا :

واتە ھەركەس وشتيكمان خۆش بویت تەنھا لەبەر خوداو لە پىناوي پەرنامەندى خوداي گەرەدا بىت و دوور بىت لەنيازو مەبەستى تر . وەئەمەيان لە پېويستى وتەواو كارىەكانى خۆشويستنى خودايە .

۴- خۆش ويستى لەگەل خودا :

ئەم جۆرەيان پىي دەوترىت "ھاوبەشى دانان بۆ خودا لە خۆشەويستىدا" ، واتە كەر بىتو لەگەل خوداي گەرەدا ھاوبەشمان بۆ دانا لەخۆشەويستىدا ، وەلە

پیناوخودا نه بوو ئەو خۆشه‌ویستی یه ، ئەوا هاوبه‌ش وهاوتاتان بۆ خودا بپیارداوه له خۆشه‌ویستیدا. وه‌به‌مه‌ش ده‌وتریت (المحبة الشریکة- خۆشه‌ویستی هاوبه‌شی)
۵- خۆشه‌ویستی سروشت:

که‌ئەم جۆره‌یان زۆر مه‌به‌ستمان نی یه لی‌ره‌دا باسی بکه‌ین، ئەمه‌ش به‌کورتی:
حه‌زو ئاره‌زووی مرۆڤ بۆ ئەو که‌س وشتانه‌ی که‌له‌ گه‌ڵ سروشت وفی‌تره‌تی خۆیدا ده‌گونجیت ، وه‌ک خۆشویستنی خیزان، باوک دایک مندال، ئاو خواردن...هتد.

که‌ئەم جۆره‌یان ئاساییه له‌دل وده‌رونی مرۆڤدا هه‌یه ، به‌مه‌رجێک ته‌شه‌نه‌ نه‌کات و نه‌گاته ئاستی خۆشه‌ویستی خودای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ...المنافقون: ۹) واته: ئەي باوه‌پداران هه‌ول بده‌ن که‌مال و سامان و پۆله‌کانتان نه‌به‌ هۆی ئەوه‌ی که‌له‌ یادی خودا سه‌رقالتان بکه‌ن و که‌م ته‌رخه‌می بنوینن و بێ ئاگاتان که‌ن.

وه‌ده‌فه‌رمیت: (رِجَالٌ لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ...النور: ۳۱) واته: پیاوانێک که‌ ستایشی خودا ده‌که‌ن ، که‌هێچ کاتی‌ک بازرگانی کڕین و فرشتن سه‌رقالیان ناکات و بێ ئاگایان ناکات له‌یادی خودا.

۷- ته‌واوی خۆشه‌ویستی "الفلة":

ئەمه‌ هه‌وته‌مین دوايه‌مین پله‌ی خۆشه‌ویستی یه له‌پله‌کانی خۆشه‌ویستی که‌ پێی ده‌وتریت "ته‌واو کۆتایی خۆشه‌ویستی".

واته چیت له‌دلدا جگه‌یه‌کی تر نابێته‌وه بۆ خۆش ویستنی هێچ که‌س وشتێکی تر، جگه‌ له‌خۆشویستراوی سه‌ره‌کی نه‌بێت. وه‌به‌هێچ شی‌وه‌یه‌کی‌ش ئەو دلّه جیگه‌ی هاوبه‌ش وهاوتا ناکاته‌وه له‌خۆشه‌ویستیدا. ئەم پێگه‌یه تاییه‌ته به‌دۆستانی خودا که‌هر به‌که له‌پێغه‌مبه‌ران (ابراهیم ومحمد) سلاو ودرودی خودایان له‌سه‌ر بێت. هه‌روه‌کو پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمیت: (إن الله اتخذني خليلاً كما اتخذ ابراهيم

خلیلا^۱ واته: خوای گه‌وره منی کردۆته خه‌لیلی خۆی، هه‌روه‌کو پێشتر ابراهیمی کردۆته خه‌لیلی خۆی.

هه‌روه‌ها له (صحیح) دا هاتوو هه‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ فرمویه‌تی: (لو كنت متخذاً من اهل الأرض خلیلاً لاتخذت ابا بکر خلیلاً، ولكن صاحبکم خلیل الله)^۲ واته: ئه‌گه‌ر من له‌ خه‌لکی سه‌رزه‌وی دۆست و خه‌لیلیکم هه‌لبژاردایه، ئه‌وا "ابو بکر" ده‌بوو، به‌لام من خه‌لیلی خودام.

وه‌له‌ فرموده‌یه‌کی تردا ده‌فرمێت: (انی ابرا الی کال خلیل من خلته)^۳ واته: من خۆم به‌ری ئه‌که‌م له‌ هه‌ر خه‌لیلیک که‌ به‌ ئه‌ندازه‌ی خه‌لیلی خۆشم و یستبێت. وه‌کاتی که‌ پێغه‌مبه‌ر "ابراهیم (س.خ)" هه‌زی به‌کوپی که‌ کرد، خوای گه‌وره‌ پێی به‌خشی، جا خۆشه‌ویستی ئه‌و کوپه‌ به‌شی که‌ له‌ دای "ابراهیمی" داگیر کرد، وه‌خوای گه‌وره‌ش ئه‌م کاره‌ی پێ خۆش نه‌بوو که‌ له‌ دای ابراهیمدا خۆشه‌ویستی که‌ تر هه‌بێت جگه‌ له‌ خواد. هه‌ر بۆیه‌ له‌ خه‌ودا فرمانی به‌ ابراهیم کرد که‌ ئه‌و مندا له‌ سه‌ر بپه‌وه‌ بیکه‌ قۆچی قوربانی بۆ خودا. که‌ ئه‌مه‌ش گه‌وره‌ترین تاقی کردنه‌وه‌ بوو بۆ دای ئیبراهیم (س.خ). مه‌به‌ست لێره‌دا سه‌ر بپینی کوپه‌ که‌ نه‌بوو، به‌لکه‌ سه‌ر بپینی خۆشه‌ویستی ئه‌و کوپه‌ بوو له‌ دای هه‌زه‌تی ئیبراهیمدا. هه‌ر بۆیه‌ کاتی که‌ ئیبراهیم ویستی کوپه‌ که‌ی سه‌ر بپیت. خوای گه‌وره‌ بپاری دا به‌ له‌ بری کوپه‌ که‌ی مه‌پێک سه‌ر بپیت و کوپه‌ که‌ ده‌ربازبیت. وه‌ ئه‌مه‌ش بووه‌ سونه‌تی که‌ی به‌رده‌وام...

هه‌روه‌کو هه‌میشه‌ خوای گه‌وره‌ هه‌ر بپاری که‌ی هه‌له‌وه‌ شانده‌بیت وه‌ به‌شی که‌ی لی هه‌له‌وه‌ ته‌وه‌. وه‌کو "هه‌نشته‌وه‌ی پێنج نوێژی فه‌رز له‌ بری په‌نجا نوێژی

^۱ - ئه‌م فرموده‌یه‌ (ضعیف الأسناد) ه، پروانه (السلسلة الضعيفة) ی (البانی: ۳۰۳۴).

^۲ - ئه‌م فرموده‌یه‌ (صحیح) ه، بخاری: ۳۶۵۶) وه‌ (مسلم: ۱۶۵/۱۵ نووی).

^۳ - ئه‌م فرموده‌یه‌ (صحیح) ه، هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشو.

فرز^۱، وهك هیشتنه وهی خیرو صه ده قه له کاتی ویسترا قسه له گه ل پیغه مبهردا بکریت.

له نیوان خوشه ویستی و خلیل دا

هه ندیک که س پییان وایه "خوشه ویستی" پوختر و فراوانتره له "خلیل"، وه هه روه ها ده لاین هه زه تی ابراهیم "خلیل الله" یه، به لام محمد ﷺ خوشه ویستی خودایه "حبیب الله" یه.

به لام له راستیدا به م شیوه یه نی یه، چونکه "خوشه ویستی" گشتی یه، به لام "خلیل" تایبه تی یه، وه خلیل کۆتار ته وای خوشه ویستی یه. هه روه کو پیغه مبهردا ﷺ پایگه یاندوو که خوای گه وره له گه ل ئیبراهیم دا هه لی بژاردوون به خه لیلی خۆی. وه هه روه ها په دی ئه وهی کردۆته وه که له سه ر زه ویدا خه لیلی هه بیّت جگه له خودا، له گه ل ئه وه شدا خوشه ویستی ده ربړپوه بۆ هه ریه که له (خاتوو عایشه و ابوبکر و عمر) ﷺ.

هه روه ها خوای گه وره خوشه ویستی خۆی بۆ چه ندین وچین وتویژ ده ربړپوه ، له وانه: ته و به کاران، چاکه خوازان، ئارامگران...: (يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ... البقرة: ۲۲۲).

هه روه ها گه نجی ته و به کار خوشه ویستی خودایه، به لام له گه ل هه موو ئه مانه دا خوای گه وره خه لیلی خۆی بۆ دووان ده ربړپوه که (محمد و ابراهیم) ه سلاو و درودی خودایان له سه ر بیّت.

^۱ - نهمه کاتی خۆی به پێی دهقی نهم نایه ته فرز بووه که ده له رمیت: (يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةٌ ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِنْ نَسُوا نَجْوَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ... المجادلة: ۱۲) واته: نهی باوه و داران کاتیک ویستان قسه یه که له گه ل پیغه مبهردا بکهن، نهوا خیر و صه ده قه بهک نهمجام بهدن که بۆ خۆتان باش و پاکره، وه خوای گه وره لی بورده و به خشنده به.

جياوازی لەنیوان خۆشەویست و خۆشەویستین

وێكو پێشتر ووتمان هەمیشە مۆڤ دەست بەرداری خۆشەویستیکی بچوك دەبێت
لە پێناو خۆشەویستیکی گەورەدا، وەهەرۆهە لە پێناو بەدەست هێنانی
خۆشەویستیکی گەورەدا ئامادەییە خۆی توشی ناخۆشی و مەینەتی بچوك بکات،
کەوا سروشتی ژیری و عەقڵی وایە کە گەورەترین خۆشەویست هەلبژێرێت لە
بچوکترینیان، وەکەمترین و بچوکترین ناپەحەتی هەلبژێرێت لە گەورەترین
وژۆترینیان. وەئەم کارە پێویستی بە دووبەنەمای گەورە هەیە:—

(هێزی هەست کردن وزانین، ئازایەتی دل). واتە پێویستە مۆڤ هەست
بەباشترین و گەورەترین خۆشەویستەکانی بکات، بۆیروئازابێت بتوانێت هەلبژاردن
ئەنجام بدات لەم بوارەدا. بەلام ئەگەر بە پێچەوانەی ئەمەوێ کرا، ئەوا لاوازیان
لەبەاری هەست کردن وزانین، یاخود دلی ئازاو بۆیرونی یە ناتوانێت لەژێر
کاریگەری دەرون دەربچێت.

زۆرێک لەخەڵکی گێڕۆدەیی ئەم دەردە بوونە و حەزوتارەزووەکانی ژالە بەسەر ژێرو
باوەپیاندا، باشە و خراپەیان لەم پوانگەییەو دەپێون، تەنانت هەندێک جار
پزیشکەکان ئاگاداری هەندێ کاری دەکەنەوێکە زیان بەخشە، کەچی نەخۆشە
خۆی ناگرێت و دەرونی ژالەو ئەنجامی دەدات. زۆرێک لەو کەسانەی دلیان نەخۆشە
،گویی بەسەلامەتی دلیان نادەن و هەمیشە حەزوتارەزووەکانیان تێردەکەن
و هەرچەندە زیان بەخش بێت بۆیان.

پوختەیی شەپ و چاکە:

پوختەیی شەپ لەلاوازی و بێ هێزی هەست و ئیدراک و دەرون نزمی دایە. وەپوختەیی
چاکەش لە بەهێزی هەست و ئیدراک و شکۆمەندی دەرون دایە.

کەواتە خۆشەویستی و ئیرادە بنەپەت و بزوینەری هەموو کاریکەن. هەرۆهە پق
و کینەو ناحەزی بنەپەت و دەست بەرداری هەموو کاریکەن. جا ئەم دووھێزە مەزنە

له دلدان ، وه سه رچاوه ی چهرمه سری وبه خته وه ری دلن. وه پالنه ری هه موو کاریکی ئاره زوومه ندانه بریتی یه له خو شه ویستی وئیراده. وه ئه نجام دانه که شی ده که پیتته وه بۆ لاوازی له یه کی له و دووپالنه ره سه ره کی یه ، که هه ندی جار بق وکینه وناحه زی ده گریتته وه. جائه مه بنه پته تی فه رمان کردن وپگرتنه ، پاداشت وسزایه .

جا لیژده دا وه لآمی نه و پرسیاره پوون ده بیتته وه که "ئایا ده ست به ردار بوون له کاریک" فه رمانیکی وجودی یه ؟ یاخود عه ده می یه ؟
پوخته که ی: لیژده دا دووبه شه :

ده ست به رداربوونیک ده که پیتته وه بۆ نه بوونی هۆکاری کاره که له "ئیراده و خو شه ویستی" که به مه یان ده وتریت "عه ده می- نه بوونی".
وه ده ست به رداربوونیک ده که پیتته وه بۆ بوونی پگرتنه که له "بق وکینه و ناحه زی" که به مه یان ده وتریت "وجودی- بوونی".

هه وئی خه لکی بۆ به ده ست هیئانی به رژه وه ندی و دوورکه و تنه وه له زهره رمه ندی یه

بی گومان مرۆ هه می شه له هه موو و ته وکردار ئه نجام دانیکدا، ته نانه ت له دوورکه و تنه وه و ده ست به رداربوونی هه رکاریکدا، مه به سستی سه ره کی به ده ست هیئانی به رژه وه ندی و دوورکه و تنه وه له زهره رمه ندی یه .

ئه مه پتیه ری هه موو خاوه ن ژیری یه که له ژياندا، به لام مه خابن زۆریک له خه لکی له م پتیه ره دا توشی شیوان ولی تیکچوون هاتوون. کاتیک که ئاماده ن له پیناوی به ده ست هیئانی به رژه وه ندی یه کی که م وچیزیک کاتی خویان توشی چهرمه سه ری وسزاوئه شکه نه یه کی زۆره نه برآو ده که ن وه تووشی زیانی هه می شه یی ده بن. هه ربۆیه ده بینین که سانیک زۆر له بهر چیژ وخوشیه کاتی

نەخشى و چارەسەر

يەكەنى ئەم دونيا يە زىيانى مەتاھەتايى قىامت دەدۆپىتىن و لە دواپۇژدا سىزايەكى
بى شومار چاۋەپوانيان دەكات.

ھەندىك لەزانا يان دەلەين: زۆر وردىبومە ھە لەھالى ژىرمەندەن ھەشياران ،دەبىنم
ھەرمەموويان لەھەولە دوورخستەنە ھەى ناپەھەتى و غەم وپەژارەن لەسەر دەرون.
جا ھەريەكەو بەپىگەيەك، ھەيە لەپىگەي خوارەن و خوارەنە ھە، يان بازىرگەنى، يان
بە پىرۆژەى ھاوسەرگىرى، ياخود بەگوى گرتەن لەگۆرانى خۆش يان بەكات بەسەر
بەردن بەيارى يە ھە...

منىش ووت: راستە ئەمە تاكە مەبەستى سەرەكى ژىرو ھەشيارانە ، بەلام ھەموو
پىگەيەك لەو پىگەيانە نامان گەيەننە جىي مەبەست، بگرە ھەندىكىان تەواو
پىچەوانە و دىزى ئەم مەبەستەيە ، ھەبەلەي مەنە ھە تاكە پىگەيەك بۆ بەدەست
ھەنسانى ئەم مەبەستە ، تەنھا پووكردنە خۆي گەورەيە ھەدەست ھەنسانى
پەزنامەندى ئە ھە، جا ھەر كەسك ئەم پىگەيە بگرىتە بەر ئەوا دلتيا بىت
سەرفرازى دونيا و قىامت بەدەست دەھەننەت.

بەشەگەنى خۆشويستراو "المحبوب"

خۆشويستراو "المحبوب": دەبىتە دووجۆرە ھە:

۱- خۆشويستراو بۆ خۆدى خۆي.

۲- خۆشويستراو بەھۆي كەسى ترە ھە.

۱- خۆشويستراو بۆ خۆدى خۆي:

واتە خۆش ويستنى كەسك تەنھا لەبەر خۆدى خۆي كە شاھەن وشايەستەي
خۆشەويستى يە . كە ئەمەش بەتەنھا خۆي گەورە دەگرىتە ھەكە دورە لەھەموو
كەم و كۆپى و كورتىەك، كەمال و تەواۋە لەھەموو روويەكە ھە.

۲- خۆشويستراو بەھۆي كەسكە ھە:

واته خۆش ویستنی که سیک یان شتی که له بهر خودی خۆی نا ، به لکو له بهر هۆکاری تر خۆشویسترا بیت ، وه جگه له خۆش ویستنی خۆی گه وره سه رجه م خۆشویستراوه کانی تر به هۆی خوداوه خۆشویستراون ، وه هه ر له ئه وه وه خۆشویستراوه که یان سه رچاوه ده گریت. وه ک خۆشویستنی پێغه مبه ران، فریشته کان.. هتد.

که واته لێره دا جگه له خودا هه موو خۆشویستراوه کانی تر شایه نی خۆش ویستن و پێ لێ بوونه وه ن له یه ک کاتدا. بۆ نمونه گه ر که سیک پقی له و شتانه بوو که خودا خۆشی ده وێن، بۆمان ده رده که ویت که تا چ ئه ندازه یه ک خۆشویستراوه کانی تری لا په سه ند ه و دژایه تی خودا ده کات، وه به پێچه وانه وه که سیک که خودا هه رشتیکی خۆش بویت ، ئه ویش هه مان شتی خۆش ده ویت وه بۆمان ده رده که ویت که چه ند پشتیوانی له خودای گه وره ده کات.

جا پێویسته ده ست به م پێوه ره وه بگرین ، تا بزانی چه ند ئیمه موالات و پشتیوانیمان هه یه بۆ خۆی گه وره ، چونکه ولایه ت واته خۆش ویستنی ئه و شتانه ی که خودا خۆشی ده وێن ، وه هه ره ها پێ لێ بوونه وه له و شتانه ی که خودا پقی لێ ده بیته وه . جا ئه مه په یوه ندی به زۆری نوێژ و پێژوه وه نی یه و ئه مه تایبه ته به دل.

جۆره کانی خۆشه ویستی به هۆی که سانی تره وه: _

یه که م: هه رله گه ل به ده ست خستنی دا هه ست به چێژو خۆشی ده گریت. دووه م: ئه و جۆره یه که ئازارو زیان به خشه ، به لām خۆی ده گریت تا ده یگه یه نیتته خۆشویستراوه که ی.

هه ره کو خۆی گه وره ده فه رمیت: (کُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهُ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ... البقرة: ۲۱۷) واته: خۆی گه وره کوشتاری له سه ر پێویست کردن

نەخشى و چارەسەر

ھەرچەندە لەسەر دلتان ناخۆشە، بەلام دوورنى يەشتىكتان پى ناخۆش بىت، بەلام لەپاستىدا خىرى تىدايە بۆتان. ۋە دوورنى يەشتىكتان پى ناخۆش بىت، بەلام لەپاستى خراپە بىت بۆتان، ۋە تەنھا خۋاى گەرە زاناۋ داناىە و ئىۋە نايزانن. جا لىرەدا كوشتارىيان پى ناخۆشە، بەلام باشتەرە بۆيان چونكە دەيان گەيەنئە پەزەمەندى خۆشەويست. ھەرۋەھا دەرونى مرقۇ ئارەزوۋى پىشۋو وخۆشگوزەرانى وئارەزوۋبازى دەكات، ئەمە خۆى خۆشە بەلام زۆر خراپە، چونكە دەبىتە مايەى لە دەست دانى پەزەمەندى خۆشەويست.

جا كەسى ژىرو ھۆشيار دووربىنانە لەشتەكان دەكۆلئە ۋە ھىچ كاتىك خۆشى يەكى ھەمىشەيى ناكاتە قوربانى خۆشەيەكى كاتى. جا ھالەتەكان چوار جۆرن: _

۱- خۆشويستراۋىك بمان گەيەنئە بەخۆشەويستراۋ.

۲- ناخۆشى يەك دەمان گەيەنئە بە ناخۆشى.

۳- ناخۆشى يەك دەمان گەيەنئە بەخۆشەويستراۋ.

۴- ۋەخۆشويستراۋىك دەمانگەيەنئە بە ناخۆشى.

۱- خۆشويستراۋىك بمانگەيەنئە بەخۆشويستراۋ:

ئەم جۆرەيان لە ھەردوولاه خىرو چاكەيە و پىۋىستى بە ئەنجام دان ھەيە.

۲- ناخۆشى يەك دەمان گەيەنئە بە ناخۆشى.

ئەم جۆرەيان لە ھەردوولاه خراپە و پىۋىستە دەستى لى ھەلبگرين ولىي دوربىكە وينە ۋە.

پاشان دووبەشەكەى تر ماۋە كە برىتىن لە: _

۳- ناخۆشى يەك دەمان گەيەنئە خۆشەويستراۋ:

۴- خۆشويستراۋىك دەمان گەيەنئە بە ناخۆشى:

جا مرقۇلە دونیادا ھەمیشە لەنیتوان ئەم دووانە یاندا کیشمە کیش دەکات، جارێک بەم لاو جارێک بەولا دەکەوێت، مرقۇی ھۆشیارو ژیر و باوە پدار بەلای ئەوایاندا دەپوات کە لەکۆتایدا دەگات بە خۆشەویستراوەکە و خێروچاکە ھەمیشەیی دەست گیر دەبێت، بەلام مرقۇیک حەزو ئارەزوو و دەروون پیشەوایەتی بکات ئەوا بەلای خۆشە کاتیە کەدا دەچێت و سەرئەنجام وزەرەرمەند دەبێت.

خۆشەویستی بنەپەرتی خواپەرستی یە

جا ئەگەر خۆشەویستی بنەپەرتی ھەموو کارێکی حەق وپراستی بێت، ئەوا خۆشەویستی خوداو پێغەمبەرەکە ی بنەغە و بنەمای ھەموو کارێکی ئاینی یە، جا بنەمای ھەموو کارێکی ئاینی بریتی یە لە خۆشویستنی خوداو پێغەمبەری خودا. وەبنەمای ھەموو ووتە یەکی ئاینی بریتی یە لە بەپراست و دروست زانینی خوداو پێغەمبەری خودا.

جا ھەر ویست و ئیرادە یە ک پێگری کرد لەدەربرینی تەواوی خۆشەویستی بۆ خودا، وەھەر وەھا ھەر گومانێک پێگری کرد لەبەپراست زانینی خودا، ئەوا زەرەرمەندە بە بنەپەرتی باوەر لاوازی دەکات. جا ئەگەر لەو حالەتەو تەشەنە ی کرد وگەیشتە ئاستی خۆش نەویستنی خودا و بەپراست نەزانینی پێغەمبەرەکە ی، ئەوادەبێتە کافرو گومراو ھاوبەش بپیاردر.

لە پێداویستیه کانی خۆش ویستنی خودا:

دۆستایەتی و دژایەتی کردن

واتە پێداویستیه کانی خۆش ویستنی خودا بریتی یە لە دۆستایەتی وپشتیوانی کردنی خۆشەویستانی خودا، دژایەتی کردنی ناحەزان و دوژمنانی خودا. وەئەم دووکارە دژاودژی یە کترن، واتە دۆستایەتی خۆشەویستانی خودا ناکرێت ھەتا کو دژایەتی ناحەزانی خودا نەکەیت. ھەر وەکو خوای گەرە سەبارەت بەپیشەوای خۆشەویستمان باس دەکات، ابراھیم کە پوودە کاتە گەلەکە ی دەلێت: (قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ

نه خوشی و چاره سهر

مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ * أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ * فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبُّ الْعَالَمِينَ... (الشعراء: ۷۵-۷۷) واته: ابراهيم پيتان - هلئت: ثايا ئيوه نابينن چي ده په رستن؟ "كه ي ئه م شتانه شايه ني په رستن" به راستي ئيوه و باوبا پيرانتا به هله دا چوون. نه وانه ي ئيوه ده يان په رستن به دلنيايييه وه دوزمني منن و وه به دوزمني خو ميان ده زانم ، جگه له په روه ردگاري جيهان نه بيت كه به ته نها شه ياني په رسته.

جا ئه م دژايه تي كړنه ي ابراهيم (س.خ) نذر پتويسته بو به جي گه ياندني دوستايه تي بو خدا. هر ئه م هه لويسته جوانانه بوو كه خوي گه وړه ده يان كاته پيشه ننگ ودا و امان لي ده كات كه شوپنيان بگه وين كه ده فهرميئت: (قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدَهُ... (المتحنة: ۴) واته: به راستي ئيوه له "ابراهيم وشوين كه وتواني" باشترين پيشه ننگان هه يه، كه كاتي پويان كړه گه له كه يان ووتيان: ئيمه به رين له ئيوه وله و شتانه ش كه له جياتي خدا ده يان په رستن ، ئيمه باوه پمان به و ثانيه ي ئيوه ني يه. ئيتر دوزمنايه تي وپقه به رايه تي له نتيوانمان به رپا بوو تا نه وكاته ي ده گه پينه وه و باوه پ به خوي تاك و ته نها ده مينين.

هه روه ها ده فهرميئت: (وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ * إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ... (الزخرف: ۲۶-۲۷) واته: ابراهيم پوي كړه گه له كه ي و باوكي پتي ووتن: من به ريم له و شتانه ي كه ده په رستن ، ته نها خوي گه وړه نه بيت كه مني به ديه پناوه و پرتنمايم ده كات ، دواتر نه و وشه يه ي "به كتا په رستيه ي" هيشته وه بو هوز وگه لاني دوي خوي بو نه وه ي بگه پينه وه سهر پيگه ي راست.

لا إله إلا الله... ئەو ووشەیه بوو که ئیبراهیم بۆ ھۆزەکە ی بە جی هیشت

واتە ئیبراهیم جگە لە پەرستنی خودای تاقانە دژایەتی سەرچەم پەرستراوەکانی دەکرد، وەسیەت و پەیمانیک بۆ ھۆز و گەلەکە ی و سەرچەم پێغەمبەران ی پاش خۆ ی بە جیھیشت کە درێژە بە کاروانی یەکتا پەرستی بدەن ، کە ئەو وەسیەت و ووشە یە بریتی یە لە "لا إله إلا الله".

ئەمە ووشە یە کە سەرچەم بونە وەری لە سەر دامە زراوە ، وەژیانی پی ھاتوو و تە کایە وە ، وە قیبلە ی لە سەر دروست کراوە ، وە ئەو ووشە یە ی کە خوین و مال و گیانی پی دە پارێز ریت ، بە ختە وەری و سەر شوپی سەرچەم مرقایە تی لە سەر بە ندە ، بە ھەشت و خۆشیە کان و دۆزە خ و ناخۆشیە کان ی لە سەر بنیات نراوە ، کە مایە ی خۆش گوزە رانی ھە تاهە تای بە ندە کانە ، کۆلە کە ی سەرچەم ئاین و خواناسانە . (من قال لا إله إلا الله دخل الجنة)^۱ واتە : ھەر کە سیک دوا ووشە ی "لا إله إلا الله" بێت دە چیتە دە چیتە بە ھە شتە وە .

روح ونهینى ئەم ووشە یە

واتە بە تە ک زانینی پەر وە ردگارو بە پیرو ز پاگرتنی ناو و ئاکارە جوانە کانی تی ، بە رز پاگرتنی پە یامە کە یە تی و ترس و تە کا کردن لێ ی ، واتە پشت پی بە ستن و پووتی کردن و گە پانە وە بۆ لای ئە و زاتە ، وە خۆش و یستن و دژایە تی کردنی غە یری ئە وە . بە تە ئە ترسان لە ئە و و گوی ئە دان بە سەرچەم کە سانی تر ، سوژ دە بردن و قوربانی دان و ملکە چی کردن و بە راست زانین و ھاناو ھاوار بۆ کردن و پە ناپی گرتن و تە ئە و تە ئە بۆ ئە و زاتە پیرو زە .

کە ھەر ھە مووی لە پوختە ی یە ک ووشە دا کۆ دە بێتە وە ، کە ئە ویش ھیچ پەرستراویک نی یە بە راستی شایە نی پەرستن و خوا یە تی بێت ، تە ئە "الله" نە بێت .

^۱ - ئەم فەر مودە یە (صحیح) ۵، (احمد: ۲۳۳/۵ - ۲۴۷) وە (حاکم: ۳۵۱/۱) گێ رایانە تە وە .

نه خوشی و چاره سهر

هر له بهر گرنگی و پوپوختی و واتا جوانه کانیتی ، نه وکسه سی ئهم گه واهیه وشایه تی به بدات وکاری پی بکات ، جهسته ی قه ده غه کراوه له وه ی که ناگر بیسوتینیت. ههروه ها خوای گه وره ده فهرمیت: (وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ... المعارج: ۳۳) واته: کار به ناوه پۆکی ئهم شایه تیه بکه ن به نهیانی وناشکرا له جهسته و دل وده روندا.

جا خه لکانیکی زۆر ههیه شایه تیه که یان مردو وپی گیانه ، وه ههیه شایه تیه که ی نوستوه ، نه گهر به ناگابیتته وه وه یان نا ، وه هه یانه شایه تیه که ی پاکشاوه ، وه هه مانیشه شایه تیه که ی ئاماده و پاوه ستاوه هه میسه له سه ر پیی یه ، نمونه ی ئهم شایه تیه هاوشپۆه ی گیانه بۆ جهسته . که سی واما ن هه یه پوچی مردوه ، وه هه یه پوچی نه خوشه و نزیکه له مردنه وه ، وه پوچی واما ن هه یه خه ریکه به ناگادیته وه ، به لام پوچی واشما ن هه یه دروست وپوخته بزۆینه ری جهسته یه و کاری خۆی ده کات.

وه له فهرموده ی (صحیح) دا هاتوه که پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: (إني لأعلم كلمة لا يقولها عبد عند الموت إلا وجدت روحه لها روحاً) واته: من وشه یه ک ده زانم گهر مرۆف له سه ره مه رگیشدا بیلیت ، نه و پوچی زیندوو ده بیتته وه . واته ژیا نی پوچ به نده به و وشه سه رسوپینه ره وه ، ههروه کو چۆن ژیا نی جهسته به نده به پوچه وه .

ژیا نی به خته وه ی له دونیا و قیامه تدا

هر که سیک له م ژیا نه دا بۆ ئهم وشه پرشنگداره بژیت و وه تی بکۆشیت و بمیریت ، نه و ژیا نی به خته وه ری هه میسه یی له قیامه تدا به ده ست ده هیئتیت: (وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ * فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ... النازعات: ۴۰ -

^۱ - ئهم فهرموده یه (حسن)ه ، (احمد: ۳۷/۱) وه (ابن ماجه: ۳۷۹۵) وه (البانی) له (صحیح جامع) دا هیتاوتی.

(٤١) واتە: هەرکەسێ لەخوای خۆی بترسێت و بەپاستی ملکه چی بکات، وەرپێگری لەسەرکەشی دەرون بکات، ئەوا لەقیامەتدا پاداشتی بەهەشتی بەرینه بە بهخته‌وه‌ری تێیدا دەژێت.

و‌ه‌له‌ ژيانى ئەم دونیایەدا لەبەهەشتی گەپان و پشکنین و دۆزینە‌وه‌ی پاستی و‌ه‌ه‌ق و دادپەر‌وه‌ریدا ژیاوه‌، بەهەشتی تامەزێوی بۆ دیداری پاستەقینە‌ی خوای گە‌وره‌ ژیان لە ژێر سایە‌ی پەزمامە‌ندیدا. ئەمە سروشتی سەرەتای هەموو خۆشی یە‌که‌ لەژياندا، کە پێشەکی یە‌که‌ی بە‌ه‌ول و ماندوو‌بوون و‌ه‌ه‌ و‌نخوونی و‌ئارامگرتن دەست پێ دەکات و‌ه‌له‌ کۆتایدا به‌خته‌وه‌ری بە‌ده‌ست دەهێنێت.

هەرچە‌نده‌ خوانە‌ناسان لەخۆشیە‌کانی ژياندا بن، بە‌لام ژيانیان بێ ئامانج و‌بێ ئاکام و‌بێ مە‌به‌سته‌. (مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنشَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً... النحل: ٩٧) واتە: هەرکە‌سێ‌ک کاری چاکە‌خوای بکات و‌ب‌پرواداریت ئە‌وا ژيانێکی پ‌ر‌به‌خته‌وه‌ری پێ دە‌به‌خشین.

و‌به‌خته‌وه‌ری ژيان بریتی یە‌له‌بە‌هەشتی دونیا: (فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا... النعام: ١٢٥) واتە: هەر کە‌سێ‌ک خوای گە‌وره‌ بیه‌وێت هیدایە‌تی بدات، ئە‌وا سینە‌ی ساف و‌پاک و‌ئاماده‌ دە‌کات بۆ ئیسلام، ئە‌و کە‌سه‌ش خوای گە‌وره‌ بیه‌وێت گوم‌پ‌رای بکات، ئە‌وا دایە‌ ده‌گوشیت و‌سنگی توند دە‌کات و‌ه‌ه‌ ناسە‌ی سوار دە‌بێت، هەر‌وه‌کو ب‌ل‌ییت بۆ ئاسمان بە‌رز بک‌ر‌یتە‌وه‌.

م‌رو‌فی پروادار هە‌میشە‌ دە‌رونی ئارام و‌دل و‌دە‌رونی پاک و‌ب‌یرتیز و‌گە‌ش بینە‌ و‌ه‌چاکە‌ خواز و‌دلنیا‌یه‌، ئە‌مە‌ش هۆکارە‌کانی به‌خته‌وه‌ری ئە‌م دونیا‌یه‌، کە‌پە‌یوه‌ندی هە‌میشە‌یی بە‌خوداوه‌ هە‌یه‌ و‌ساتێ‌کیش لێی بێ ئاگانابێت، جا پ‌ی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ دە‌فرم‌یت: (إذا مررتم برياض الجنة فارتعوا، قالوا: وما رياض

نەخۆشى و چارەسەر

الجنة؟ قال ﷺ: حلق الذكر^۱ واته: ئەگەر گەشتن بە باخچەکانی بەهەشت بەشى خۆتان بەرن، ووتیان: ئەى پيغەمبەرى خودا كامە باخچەکانی بەهەشتە؟ پيغەمبەر ﷺ فەرمووی: كۆرەکانى يادى خودايە.

هروهه ده فەرمیت: (ما بين بيتي ومنبري روضة من رياض الجنة)^۲ واتە: لە نێوان مالهەم بڵندگۆی مزگەوتەكەمدا، باخچەيەكە لە باخچەکانی بەهەشت. هروهه كاتێك لێيان پرسى كەبۆچى هەميشە بەردەوام دەبیت لە پۆژوگرتن و نان و ئاوانەخواردن. پيغەمبەر ﷺ فەرمووی: (إني لست كهيتكم ، إني اظل عند ربي يعطمني ويسقيني)^۳ واتە: من وەك ئێو هەم نيم ، من لاى خواى خۆم دەمێنمەوه، ئەو خواردن و خواردنەوهم پى دەبەخشیت. لێرەدا پيغەمبەر ﷺ مەبەستى ئەوەیە مانەوێ لەیادو زیكری خودای خۆی برسیتی و تونیتی ناھێلێت ، و ئەم كارە تەنھا تايبەتە بە پيغەمبەرى خودا، وەك خۆی فەرمووی ،بۆ كەسیتى نى یە.

ژیانی راستەقینە، ژيانە لەگەڵ خودا

ئەم ژيانە نەيتى يەكی گەورەيە ، بەختەوهرى تێیدا ئەو نێچیرە پاوانەكراوہیە كەسەرجم مرقایەتى بەدوايدا وێڵن. بەختەوهرى هەميشەيى لەناسين و دۆزینەوہى حەق و راستى داہە ، كەبەو پى يە لەسەرجم نەيتى يەكانى ژيان دەگەيت. ناسين و ژيان لەگەڵ بەدیهينەرى ئەم بونەوہرو پێكخەرى سەرجم بپيارەكانى ، گەورەترین دەستكەوت و ئامانجە مرقۆ پى بگات.

^۱ - ئەم فەرموودەيە (ضعيف الأسناد)، (ترمذی: ۳۵۰۹) و (احمد: ۱۵۰/۳) وەبروانە (السلسلة الضعيفة) (الباني: ۱۱۵۰).

^۲ - ئەم فەرموودەيە (صحيح)، (بخاری: ۱۱۹۵) و (مسلم: ۱۳۹۱) گێڕايانەتەوه.

^۳ - ئەم فەرموودەيە (صحيح)، (بخاری: ۱۹۶۴) و (مسلم: ۲۱۱/۷ نووی) گێڕايانەتەوه.

ابن القيم الجوزی

هەر شتیك لەم ژيانەدا گرنگ و جێی بایەخ بێت ، لە دەست دانی زەحمەت دەبێت . وەهیچ شتیك نی یە جێی بایەخ و گرنگ بێت بۆ مڕۆڤ جگە لە ژیان لە ژێر سایە ی پەحمەت و میهرەبانی خودای گەورەدا ، کە بە دیهێنەری هەموو بونە وەرۆ ژیانە .

ئەمە بە ختە وەری پاستە قینە یە ، بە لە دەست دانی ئەم راستی یە مڕۆڤ سەرگەردان و بێ هودە و بێ ئامانج دەبێت و وەهیچ واتایەك بۆ ژیان و بەختە وەری نامۆیە و بە هاوشیوەی سەرخۆشیکی بێ چارە ی لێ دیت ، کە هەمیشە بێ ئاگایە لە راستی یە کانی ژیان ، کاتیك کە هۆش دەکاتە وە قیامەتی بە سەردا هاتوو و پاستیەکان دەردەکەون ، ئەوساتە توشی سزاو ئەشکەنجە ی هەتا هەتای دەبێت . ئازاری دەرونی و لە دەست چوون و بە فیرۆچوونی ژیا نی شالۆی بۆ دەهێنێت وە لە پەل و پۆی دەخەن . کە سەرقاڵی دنیا یەکی بێ ئەنجام بوو ، قیامەت و خواناسی لە دەست داو . جالێرەدا پێویستە مڕۆڤ پێش گەشتنی بەم دیمەنە جەرگ بپارێت زوو بێتە وە ئاگا و فریای ژیا نی خۆی بکەوێت ، گەورەترین حەق و راستی بناسێت لە ژێر سایەیدا بە کامەرانی بژێت .

وە لە (أثر) یکی خوا یی هاتوو : (أبن آدم خلقتك لعبادتي فلا تلعب، وتكفلت برزقك فلا تتعب، أبن آدم، اطلبني تجدني، فإن وجدتني وجدت كل شيء ، وإن فاتك فاتك كل شيء ، وانا أحب إليك من كل شيء) واتە : ئە ی ئادە میزاد . من تۆم بۆخودا پەرستی دروست کردوو ، یاری مەکە . پزق و پۆزیم بۆدایین کردووی ، بە شوینی دا ماندوو مەبە . ئە ی ئادە میزاد ئە گەر بە شوینمدا بگە پێیت دەمدۆزیتە وە ، ئەوساتە هەموو شتیك دەدۆزیتە وە ، وە ئە گەر دۆزینە وە ی منت لە دەست چوو ، ئەوا هەموو شتیك لە دەست دەچێت ، وە باش بزانه من لە هەموو شتیك باشترم بۆتۆ .

لە بنەرەتدا خۆشەويستی تەنھا شاھىنى خودای گەرەيه

وھك پيشتەر باسماڭ كىردخۆشەويستی ناويكى گىشتگىرە وچەندىن جۆر ناوى
لە ژيەردا كۆدەبيتەوھ. جا جۆرە بە نرخ و بەھاكانى خۆشەويستی تەنھا شاھىستە
وشاھىنى خودای گەرەيه و بۆكەس و شىتى تىر دەست نادات، وھك پەرسىتى
وگەرپانەوھ...ھتد. تەنھا بۆ خۆى بەكار دەھيئىرىت، كەدەفەرمىت: (يَا أَيُّهَا اللَّهُ
بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ... المائدة: ۵۳) واتە: خۆى گەرە پيپىكى تىر دەھيئىتە
سەر شانقۇ ژيان، كەبەتەنھا خۆى گەرەيان نۆر خۆش دەويىت، وھخوایش
ئەوانى خۆش دەويىت.

وھەرەوھە دەفەرمىت: (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ
كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ... البقرة: ۱۶۵) واتە: ھەندى كەس دەچىن
ھاوشىوھە ھاوھەل بۆ خودا بىپار دەھەن و بەئەندازەى خودا خۆشيان دەويىت،
بەولام باوھەداران خودايان لەھەموو كەس زياتر خۆش دەويىت بەئەندازەيەكى
يەكجار نۆر.

ناپەسەندىترىن جۆرى خۆشەويستی:

ئەو جۆرە خۆشەويستی يە كە كەسيكى تىر بەئەندازەى خودای گەرە خۆش
بويىت، واتە يەكسانى ئەنجام بەھيت لە خۆشويستىياندا.

پەسەندىترىن جۆرى خۆشەويستی:

ئەو خۆشەويستی يە يە كە بەتاك و تەنھا خۆى گەرەت خۆش بويىت، وھئەو
شىتانەشت خۆش بويىت كە خودا خۆشى دەويىت. ئەمە بنەماى ھەموو خۆش
گوزەرانىەكە لەھەردوو دونيادا، وھتاكە ھۆكارى پىزگارىبونە. بەپيچەوانەوھ
خۆشەويستی ھاوبەشى مايەى سەرگەردانى و تياچوونە.

قورئان فەرمان بەھم خۆشەويستی يە دەكات:

قورئانی پیرۆز زۆر به وردی باس له ههردوو جۆره که ی خوشه ویستی ده کات و نمونه و چیرۆکی له سه ر ده هیئتیه وه ، ههروه ها سیفات و ئاکاری ههردووکیان ده خاته روو، پاشه پۆزی هه ریه که یان ده ست نیشان ده کات له دونیا و قیامهت و به رزه خدا. وه سه رجه م به ریا رو فه رمانه کانی هانی خوشویستنی پاک و پوخت ده دات ته نها بۆ خوی گه وه و به دوور گرتن له هاو به شی به ریا ردان بۆی.

خوشه ویستی به نه ره تی بانگه وازی سه رجه م پیغه مبه ره انه؛ سه رجه م بانگه وازیان بۆ یکتا په رستی خودای گه وه کردوه که بریتی یه (له ته وای ملکه چی) بۆ خودا. وه خو پاراستن له سنوره کانی گوێپایه لی کردنی تی.

وه له (صحیحین) دا هاتوه له فه رموده ی "انس ﷺ" که پیغه مبه ره ﷺ فه رمویه تی: (والذي نفسي بيده لا يؤمن احدكم حتى اكون احب اليه من ولده ، و والده والناس اجمعين) ^١ واته: سویند بیّت به وکه سه ی گیانی منی به ده سه ته ،هیچ کام له ئیوه باوه پتان ته و او دامه زراو نی یه، گه ر من تان له خۆتان ومن دالّ ودا یک وبا وکتان و سه رجه م خه لکی خوشتر نه ویت.

وه له (صحیح البخاری) دا هاتوه که عومهری کوپی خه تاب ده لیت: والله ی پیغه مبه ر من قوم له هه موو که س زیاتر خوش ده ویت ، ته نها له خۆم نه بیّت. پیغه مبه ره ﷺ ده فه رمیت: (لا یا عمر حتى اكون احب إليك من نفسك) واته: نابی ئه ی عومهر ده بیّت منت له خۆت زیاتر خوش بویت. عومهری کوپی خه تاب ده لیت: سویند به وکه سه ی که تۆی به حق وپاستی په وانه کردوه من قوم له خۆیشم زیاتر خوش ده ویت. پیغه مبه ره ﷺ ده فه رمیت: (الآن یا عمر) واته: ئیستا باوه رت ته واهه ئه ی عومهر. ^٢

^١ -ئهم فه رموده یه (صحیح ه، بخاری: ١٥٠) و (مسلم: ١٨/٢ نووی) گێڕایانه ته وه.

^٢ -ئهم فه رموده یه (صحیح ه، پیشه باس مان کردوه.

جا ئەمە پلەو پایەى پىڭمەبەرى خەودا بىت كە پىۋىست كات لەخۆت ومان
ومندال سەرچەم كەس وکار زیاتر خۆشت بویت، ئەى دەبىت خۆش وىستنى
خودا چۆن بىت؟ بەلكو خۆشویستنى خودا پىۋىستە لەسەرۋى ھەموو
خۆشەویستەكانەوہ بىت ،بەبى ھاوبەشى ھاوہل بپاردان بۆى، وەبەتەواوى
خۆشەویستى وگوپراپەلى بۆى ،كەنابىت ھەچ كەس وشتىك ھاوبەشى بكات.

خۆشەویستى بنەماو بزۋىنەرى ھەموو كارو جولەيە لە جیھاندا

سەرچەم جولە كارەكانى جیھان وبونەوہر ،بنەپەتى دەگەپیتەوہ بۆ
خۆشەویستى، چونكە سەرچەم جولەكانى وبونەوہر بەگشتى سى جۆرە: _

۱. جولە خۆشەویستىەكان "الإختیارية والارادية".

۲. جولە خۆنەویستىەكان "الفسرية".

۳. جولە سروسشتىەكان "الطبیعیة".

۱- جولە سروسشتىەكان "الطبیعیة".

بنەپەتى جولەى مرؤف وبونەوہر بەگشتى برىتى يە لە سەقامگىرى وچەق
بەستوى پاوہستان ونەجولان. وەكاتىك لەچەقى پاوہستاوى سروسشتى خۆى
دەترازىت ئەوا پىتى دەوترىت "جولە".

جا ھەر بەھوى ئەو جولەيەوہ دەبىت كاتىك دەيەویت بگەپیتەوہ بۆ دۆخى
سروسشتى چەق بەستوى خۆى. بەمە دەوترىت "جولە سروسشتى يەكان".

۲- جولە خۆشەویستىەكان "الإختیارية والارادية".

برىتى يە لەجولەوكارىك كە خۆوىستانەو مەبەست دارانە بە وىست وئىرادەى
خۆت ئەنجامى دەدەيت.

۳- جولە خۆنەویستىەكان "الفسرية".

بریتی یه له و جوله و کارانه ی که به بی ویستی خۆت ، له ژێر فشارو پالنه ری تردا
نه نجامی ده دیت .

پوخته ی باب ته که :

هه رکaro جوله یه که هه ست پی کرد ، پیی ده وتریت خۆیستی . وه هه رکaro
جوله یه کیش هه ست پی نه کرد ، نه واکه رگه رانه وه بیت بۆ دۆخی پێشتر پیی
ده وتریت "سروشتی" ، وه نه گه ر هه ست پی نه کردن وگه رانه وه ش نه بوو نه واکه
پیی ده وتریت "خۆنه ویستی" .

جا پاش سه لماندن ی نه م راستیان ماوه ته وه بلین :

سه رجه م جوله وکاری بونه وه ر وپێکهاته کانی ، وردو درشت له ئاسمانه کان
وهه ساره و نه ستیره ... هتد . هه روه ها بالنده و پرووه ک و ، دابارین و ... هتد . هه موو
نه م جوله وکارانه له لایه ن فریشته کانی خوداوه نه نجام ده درین ، که تایبه ت
کراون بۆ نه م مه به سه ت .

وه ده قی زۆری قورئان وه ره مووده مان هه یه له سه ر پاستی نه م باب نه ،
وه باوه ره یێنان به م پاستیه له پێداویستیه کانی باوه ری پاست ودرسته .
جادابه ش بوونی فریشته کان به سه ر کارو جوله ی بونه وه ر پوون و به لگه داره .
که خوای گه وه بۆ پزق و پۆزی ، گیان کێشان ، گیان به خشین ، باران ، با ،
هه ور ... هتد . پاراستنی مرۆف و تۆمارکردنی چاکه و خراپه کانی ... هتد . ته نانه ت
کاروباری به رزه خ و به هه شت و دۆزه خ ، هه ر هه مووی سپێردراوه به فریشته کان
له لایه ن خوای گه وره وه ، هه روه کو ده فه رمیت : (وَمَا نُنَزِّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا
بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا... مریم : ٦٤) واته : نه ی
محمد : ئیمه به ته نها فه رمانی په روه ردگارت نه بیت دانا به زین ، هه رچی داهاتوو
و پرابردوومان و نه وانه یشی له نێوانیاندا هه یه ، هه ر هه مووی بۆ په روه ردگاره ،
وه ئایا په روه ردگاری تۆ هیه شتیک فه رامۆش بکات ؟ ... (وَكَمْ مِّن مَّلَكٍ فِي

نه خوشی و چاره‌سەر

السَّمَاوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى... (النجم: ۲۶) واتە: چە نە دین فریشتە ی بە پێژو پایە دار هە یە لە ئاسمانە کاندای ، کە هە یچیان ناتوانن تکاوشە فاعەت خوازی بکەن ، تە نه‌ها بە مۆلە تی خودای گە و رە و فەرمانی ئە و نه‌ بیّت .

و ه‌خوای گە و رە سویند بە فریشتە کان دە خوات کە کاروباری بونە و ه‌ریان پێی سپێردراو ه‌: (وَالصَّافَاتِ صَفًا * فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا * فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا... الصافات: ۱-۳) واتە: سویند بیّت بە فریشتە پریزبوو ه‌ کان. و ه‌ به‌ و فریشتانە ش کە توره‌ د ه‌ بن بە سەر سته‌ مکاراندا "لە سەر ه‌ مەرگ و به‌ رزه‌ خ و قیامه‌ تدا". و ه‌ سویند به‌ و فریشتانە ش کە په‌ یام د ه‌ گە یه‌ نن به‌ پیغه‌ مبه‌ ران و به‌ سەر یاندا د ه‌ یخویننه‌ و ه‌ .

(وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا * فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا * وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا * فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا * فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا * عُذْرًا أَوْ نُذْرًا... المرسلات: ۱-۶) واتە: سویند به‌ و فریشتانە ی کە به‌ کاری چاک و دروست ه‌ ل د ه‌ ستن ، کە به‌ گورج و گۆلێ فەرمانە کانی خودا د ه‌ گە یه‌ نن. کە شارو گوندی سته‌ مکاران خاپوور د ه‌ کەن. کە ه‌ ه‌ و ر بلاو د ه‌ کە نه‌ و ه‌ و یاخود ه‌ موو شتیکی کوت و پێ د ه‌ کەن. کە حە ق و ناحە ق له‌ یه‌ ک جیاده‌ کە نه‌ و ه‌ . کە په‌ یامی خودا د ه‌ گە یه‌ نن. کە باوه‌ رداران به‌ لگە دار و بێ باوه‌ ران و ریا د ه‌ کە نه‌ و ه‌ .

(وَالنَّازِعَاتِ غَرْفًا * وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا * وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا * فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا * فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا... النازعات: ۱-۵) واتە: سویند به‌ و فریشتانە ی کە گیانی خە لکی د ه‌ کیشن. و ه‌ به‌ و فریشتانە ی کە گیانی باوه‌ رشداران د ه‌ کیشن و ه‌ می شه‌ بێ و چان د ه‌ سوپێنه‌ و ه‌ و کە س فەرماو ش ناکەن. سوین به‌ و فریشتانە ی کە به‌ خێرای فەرمانی خودا جێ به‌ جێ د ه‌ کەن. و ه‌ سویند به‌ و فریشتانە ی کە

گیانی باوه‌پداران به به‌هشت شاد ده‌کن. وه‌به‌و فریشتانه‌ی به ویستی خودا کار ده‌به‌نه پیوه.

جا که‌وا بوو سه‌رجه‌م نه‌م کارانه له‌وردو درشتی، گه‌وره‌و بچوکی هه‌ره‌مووی به‌شیوازی په‌رستن و ملکه‌چی وگوپرایه‌لی نه‌نجام ده‌دن، چونکه سه‌رجه‌م نه‌م هه‌موو جو‌له‌وکارانه چ سروشتی بی‌ت یاخود خۆویستانه یان خۆنه‌ویستانه هه‌ره‌مووی به‌هۆکاری خۆشه‌ویستی بۆ خودا به‌م شیوه ده‌چن وده‌بزوینرین. جا پاک و بی‌گه‌ردی بۆ نه‌و خودایه‌ی که: (تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تُفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ خَلِیْمًا غَفُورًا... الإسراء: ٤٤) واته: هه‌ر حه‌وت ئاسمانه‌کان وزه‌وی هه‌موو نه‌وانه‌ی که تییدان، ته‌سبیحات و ستایش و سوپاس گوزاری خودای تاک و ته‌نها ده‌کن، هیچ شتی‌ک نی یه له‌م بوونه‌وه‌رده‌ا که سوپاسو ستایشی نه‌م زاته نه‌کات، خوای گه‌وره هه‌رخۆی به‌گه‌وره‌یی خۆی نه‌رم و نیان ولی‌ بورده‌یه.

خۆشه‌ویستی و ئیراده له په‌یوه‌ستیه‌کانی هه‌موو مروفتیکه

نه‌گه‌ر نه‌و پاستی یه‌مان زانی، هه‌موو بوونه‌وه‌ریک له‌ژیاندا ویست و خۆشه‌ویستی هه‌یه، وه‌بگره سه‌رچاوه‌ی هه‌موو جو‌له‌وکاری‌کن له‌م ژیانه‌دا. جا چاکسازی و به‌رژه‌وه‌ندی سه‌رجه‌م بوونه‌وه‌ر له‌وه‌دایه که‌مه‌به‌ست و ئامانجی و ئیراده‌ی له‌هه‌موو کارو جو‌له‌یه‌ک دا ته‌نها خۆشه‌ویستی بی‌ت بۆ خوای گه‌وره. به‌تاک و ته‌نها و بی‌هاوه‌ل دروست کردن. هه‌ربۆیه خوای گه‌وره ده‌فه‌رمی‌ت: (لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا... الانبياء: ٢٢) واته: نه‌گه‌ر بی‌ت و له‌ژیاندا دوو خوا هه‌بوايه ته‌واوی ژیان تی‌ک ده‌چوو وه‌ ده‌شیوا.

جا خوای گه‌وره لی‌رده‌ا ئاماژه به‌وه‌ده‌کات بابته‌ی بوونی دوو خودای ده‌بی‌ته مایه‌ی تی‌کچون و تیاچوونی ژیان به‌گشتی. چونکه له‌و ساتانه‌دا. هه‌ر خوادایه‌ک بۆخۆی هه‌ولێ به‌زاندن و زال‌بوونی ده‌دا به‌سه‌ر نه‌وی تردایاخود هه‌ریه‌که‌یان

بە جيا بېريارو دروست كراوى بۇ خۆى بېريار دەدا. كە ئەمەش مايەى ويران بوونى
ژيانە. جاكە واپوو. ھاوہ لىتى و ھاوہ شىتى بۇ خودا. مايەى كەم و كوپى و كورتى
خودايە. ناشىت و ناگونجىت لە گەل كە مال و تەواویتی خواى گەورەدا. كە
ھاوہ شى مەبىت ھەر ھەركو چۆن بوونى دوو پادشا لە ولاتىك دا مايەى ويران
بوون و كاولكارىەتى. وەبوونى دوو ژن لە يەك مال و بۇ يەك پياومايەى شىوانى
ئەو مالەيە. وەبوونى دوو ھەويىنى لە شىرىكدا مايەى تىكچوونى ئەو ماستە.

ناكۆكى پادشاكان، بناغەى خراپەكارىەكانى جىهانە

جياوازى و ناكۆكى و دژايەتى نيوان پادشاو سەركردەكان سەرچاوەى ويران
بوون و كاولكارى وولاتانە. وەھىچ كاتىك ناخەزو دوژمنانى ئىسلام. تەماحيان
نەكردۆتە وولات و ژيانسان بەئەندازەى ئەوسەر دەمانەى كە وولات پارچە
پارچە دەبىت و ھەر پاشا و كار بە دەستىك خۆى لەوى تر بەباشتر دەزانىت و
بەرامبەر دەسپىتەو. جا ئەگەر بەوردى لەياساى ژيان و بونەوەر بگۆلىنەو
بۆمان دەر دەكەوئەت. كەسەقام گىر بوونى ژيان لەسەر يەك پەوت و
ياسا. كە لەلايەن خودايەكى تەك و تەنھاو بەپۆو دەچىت. گەورەترین بەلگەيە
لەسەر يەكتا پەستى و بى ھاوہ لى خودا لە ھەموو پوويەكەو... كە تەنھا خۆى
دروستكەرو مەرتنەرو ژيەرو بېريار دەرى سەرچەم بوونەوەرە. (مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ
وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذَا لُذِّهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَّا بَغْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ
سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ * عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ الْمُؤْمِنُونَ:
۹۱-۹۲) واتە: ھەرگىز خواى گەورە كەسى نەكردو بەپۆلەى خۆى وە ھىچ
خوایەكى لەگەلدا نى يە. چونكە ئەوكاتە ھەر خوایەك دەچوون بەلای
دروستكراوہكانى خۆيەو، وە ھەندىكى خۆى بلەند دەكرد بەسەر ھەندىكى تردا
(ئەوسا بوونەوەر تىك دەچوو).

ابن القيم الجوزی

پاک و بیگهردی بۆ ئەو خودایە لە بەرامبەر ئەو شتەکانی کە (خوا نەناسان) دەیلێن، هەرودەها دەفەر مێت: (أَمْ اتَّخَذُوا إِلَهًا مِّنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنشِرُونَ * لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهُةُ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ * لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ... الأنبياء: ۲۱-۲۲) واتە: ئایە خەڵکی نالەبار پەرستراوی ساختەیان بپارداوێ لە زەویدا ئایە ئەوانە دەتوانن ژیان بپەخشێ. ئەگەر لە ژیاندا چەند خودایەکی هەبوابێ جگە لە (الله) ئەوا ژیان کاول و وێران دەبۆو بەسەر یەک دا. پاک و بیگهردی بۆ ئەو خودایە دەلێن. پرسیار ناکرێت لەوێ کە خودا دەیکات. لە کاتی کدا ئەوان لێپرسینە وەیان لە گەڵدا دەکرێت.

وێ دەفەر مێت: (قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذَا لَأَنْتَغَوُوا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا... الاسراء: ۴۲) واتە: ئەو پێغه مەبەر (د.خ) پێتان بڵێ: ئەگەر خوا یەکی تر هەبوابێ جگە لە (الله) وەک ئەوان دەیلێن: ئەو کاتە هەموویان کێ بپکێ و هەولێ ئەوێان دەدایێ ئەوێ دەسەلات لە پەرودرگای خاوەن عەرش و تەختی فرمان پەوابێتی ببەن و لێی زەوت بکەن.

سەبارەت بە بپگە (لاتبغوا) واتە هەر یەکە هەولێ زالبوون دەدات بەسەر ئەوێ تردا بە ژۆر و زەبەند هەرودەکو هاوشتیوێ پادشاکانی سەر زەوی وە بە لگەش لەسەر ئەم بۆچوونە ئەم ئایەتە یە کە دەفەر مێت: (وَلَعَلَّامَا بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ الْمُؤْمِنُونَ...: ۹۱) واتە: هەندێک خۆیی بلێد دەکرد بەسەر هەندێکی تردا. وە شیخ الاسلام (ابن التیمی) دەلێت: واتای (لا تبغوا إلیه سبیل) واتە بە نزیک بوونە وە لێی و ملکه چێ کردنی. جا چۆن جگە لە خودا ئەوان دەپەرستن؟ هەرودەها ئەگەر ئەوان خودا بن وەک خۆیان دەلێن ئەوا دەبوونە بەندهیان. وە بە لگەش لەسەر ئەم باسە لە چەند پرۆیە کە وە:

یە کەم: خوای گەورە دەفەر مێت: (أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ

نه خوشی و چاره‌سهر

مَحْذُورًا... (الاسراء: ۵۷) واته: نه‌وانه‌ی که ئیوه ده‌یان په‌رستن و به خودایان ده‌زانن. له‌بنه‌په‌تدا نه‌وانیش هر به‌نده‌ی منن وه‌کو ئیوه له‌من ده‌ترسن به ئومیدی په‌حم و به‌زه‌یی منن. جائیتر بۆچی ده‌یان په‌رستن؟!

دوهم: خوای گه‌وره له‌م ئایه‌ته‌دا نافه‌رمیټ: (لَابْتَغُوا عَلَيْهِ سَبِيلًا) به‌لکو ده‌فه‌رموویټ (لَابْتَغُوا إِلَيْهِ سَبِيلًا) واته: نه‌م وشه‌یه بۆ نزیک بوونه‌وه‌یه. هه‌روه‌کو ده‌فه‌رمیټ: (اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ... مائدة: ۳۵) واته: له‌خوا بترسن و خۆتان بپاریزن له‌پێگه‌ی هه‌موو هۆکارو کرده‌وه‌یه‌کی چاکه وه هه‌ولبده‌ن په‌زامه‌ندی خودا به‌ده‌ست بێنن.

به‌لام بۆزال بوون نه‌وا (علی) به‌کار ده‌هێنیټ. وه‌ك ده‌فه‌رمیټ: (فَإِنْ أَطَعْتَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا... النساء: ۳۴) واته: نه‌گه‌ر ئافره‌ته‌كانتاتان گوێپایه‌لتان بوون چی تر پێگه‌ی تر مه‌گرنه به‌ر بۆ ئازار دانیان و چه‌وسانه‌وه‌یان و زال بوون به‌سه‌ریاندا.

سییه‌م: نه‌وان به‌م ووتانه‌یان نه‌یان ووتوه: که خودا کانیان داوای بلندی له خوای گه‌وره ده‌که‌ن. به‌لکه‌و نه‌وان ده‌لێن: خوا کانی ئیمه ده‌یانه‌ویټ له خوای مه‌زن نزیک ببنه‌وه و ئیمه‌ش نزیک بکه‌نه‌وه به‌لام خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیټ: (قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ... الاسراء: ۴۲) واته: پێیان بلێ: وابێ وه‌ك ده‌لێن: نه‌و خوایانه به‌نده‌ی خوای مه‌زن. باشه بۆچی به‌نده‌ی خوا ده‌په‌رستن؟ بۆ پاسته‌وخۆ خودی خودا خۆی نا په‌رستن؟

په‌یوه‌ستی په‌کانی خوشه‌ویستی

خوشه‌ویستی به‌ هه‌ردوو به‌شه‌که‌یه‌وه به‌ (چاک و خراپ) وه شوێنه‌وارو کاریگه‌ری یاسایی خۆیی هه‌یه. له: شادی و ئاره‌زوو، چێژو، تامه‌زێویی و، گوجاندن و، ژووان و، دابران و، خۆشی و ناخۆشی فرمیسک و خه‌نده‌و... هتد له‌نه‌ریته‌کانی.

خۆشەويستى باش و خۆشەويستى خراپ

خۆشەويستى باش: ئەو خۆشەويستى يە بەرزەۋەندى دۇنياۋ قىيامەتى تېدايە، ۋەبەو خۆشەويستى يە دەۋىرىت خۆشەويستى بەختەۋەرى.

خۆشەويستى خراپ: ئەو خۆشەويستى يە كەزەرەرمەندى دۇنياۋ قىيامەتى تېدايە، بەسەر گەردانى ناسراۋە. جا ھەر مۇۋىك پەچاۋى بەرزەۋەندىەكانى بىكات ئەۋا مۇۋىكى وشيارو ژىرە. ۋەبە پىچەۋانەۋە ھەر مۇۋىك كار لەسەر زەرەندىەكانى بىكات ئەۋا نەفام و گىل و ساۋىلكەيە سىتەم كارە. چۈنكە دەرونى مۇۋ ھەمىشە ئەۋ شتە ھەلدەبۇررىت كە لە زەرەر مەندىتى. ئەمەش سىتەمى مۇۋ لەخۇيى دەيكات. بەلام ئەگەر لە ھەلۇاردنەدا بى ئاكام بوو لەۋەي كە ئەم كارە خۆشەويستى يە زەرەرىتى ئەۋا ئەۋ كەسە گىل و گەۋجەيە. ۋەبەندەي ئارەزۋەكانىتى. بەلام ئەگەر زانىارى تەۋاۋى ھەبوو لەژيان زەرەرمەندى ئەۋ كارە خۆشەويستى يە. بەلام ھەر شوپىنى كەۋت و بەگوپى دەرونى خۇيى دەكرد ئەۋا سىتەم كارە. ئەۋ ساتە پىكەپنەرەكانى ئەۋ خۆشەويستى يە دوۋبەنەماي سەرەكىن (بىرو بۇچۈنكى خراپ و ئارەزۋوپەكى ناپەسەند) كە لىرەدا (گومان و ھەن) يەكەگىن و ھاۋكارى يەكتى دەكەن، جوانكارى بۇ كارە ناپەسەندەكان دەكەن و ناشرىن و ناپەسەندىن-جوان پەسەندار دەكەن. (ھەن) داۋاى مافى خۇيى دەكات ۋە (گومان) كار ئاسانى بۇ دەكات. ۋاتە سوپاى (ھەن و ئارەزەۋو) ھىرش دەكەنە سەر سوپاى (ژىر و باۋەپ) و جەنگ بەر پا دەبىت. ۋە سەر كەۋتن بۇ بەھىزترىنيانە. جا كارىگەرى و شوپنەۋارى ھەر يەكە لەۋ جۇرە خۆشەويستى يە نەرىت و ياساى خۇيى. بەپىتى ئەۋ ياسايە شوپنەۋارى خۇيى لەسەر كەسەكە ديارى دەكات. جاخۆشەويستى چاك: كەمايەيى بەختەۋەرى سەر فرازى خاۋەنەكەيەتى. شوپنەۋارو كارىگەرىەكانى ھەر ھەموو سوۋد بەخشن چ

نه خوشی و چاره سهر

بگیریت- پی بکه نیت- دل ته نگ بیت... هتدبگره له پله کانی نه م خوشه ویستی
یه دا سهر ده که ویت و سودمهند ده بیت.

به لام خوشه ویستی خراب: که مایه ی چهره سهری یه شوینه وارو کاریگره یه کانی
هر هه مووی زیان به خشن. ده بیت مایه ی دوری له پهره ردگار یه وه. هه میشه
له خه ساره ت مهنیدایه. نه مه سروشتی هه موو کاریکه که سهرچاوه ی له
ملکه چی و سهر پیچی یه وه وهر گرتبیت. نه وه ی له ملکه چیه وه سهرچاوه ی
وهر گرتبیت هه میشه هیزو ووزه به خشه و پیزه بۆ خاوه نه که ی وه نه وه ی
که سهرچاوه ی له سهر پیچی وه وهر گرتبیت نه وه هه میشه خه ساره ت مهندو
زیان به خشه بۆ خاوه نه که ی. خوی گه وره ده فهرمیت: (ذَلِكْ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ
ظَمًا وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطْؤُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا
يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ ثِيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ
* وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَ اللَّهُ
أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ.... التوبة: ۱۲۰ - ۱۲۱) واته: به پاستی هیه
تینویه تی و ماندوبون و برستیه کیان توش نه ده هات له پیناوی خودا به زایه
بجیت، وه نه ده چونه هیه شوینیک و پیدیان نه ده خسته هیه جیکه یه ک بی
باوه پان پی سه غله ت بن و ده ستیان له هیه دوژمنیک نه ده وه شاند که نه بیت
هوی نه وه ی به کارو کرده وه یه کی چاک بویان تۆمار نه کریت به پاستی خودا
پاداشتی چاکه کاران چه نقات ده کات. هه روه ها هیه به خشیشکیان پیشکه ش
نه ده کردبچوک یان گه وره، وه به هیه دۆل و شوینیکدا تینه ده په پین به چاکه
بویان تۆمار نه کریت، تاخوا به چاکترین شیوه پاداشتی نه وکرده وانه یان
بداته وه ده یان کرد.

جالیره دا خوی گه وره له نایه تی یه که مدا ناماژه بۆنه وه ده کات هه رچی
کاریک سهرچاوه که ی له ملکه چی یه وه بیت به کرده وه ی چاکه بویان ده نوسریت.

وهله ئایه تی دووه مدا. ئاماژه بۆ ئه وه ده کات ئه و کردوه چا کانه ی که نه نجامیان داوه هه موویانیان به گرانبه هاترین بۆ ده نوسریت. جیاوازی نیوانیان: له ئایه تی یه که مدا کرده وه کان هین خۆیان نی یه به لکو سه رچاوه ی له ملکه چی یه وه یه به لام له ئایه تی دووه مدا. کاره که کاری خۆیانه هه ر به چاکه بۆیان نووسیوه.

واتایی ئاین

پوخته ی هه موو ئاینیک به بی په چا وکردنی راستی و دروستی بریتی یه له خۆشه ویستی و ئیراده چونکه ئاین پیکدیت له کرده وه ناخی و پوالتی یه کان که نه مه ش راسته وخۆ په یوه ندی به خۆشه ویستی و ئیراده وه هه یه. که واته ئاین: ملکه چی و په رستن و ره وشته. ئه و ملکه چی یه که دواتر ده بیته خو په وشت و نه ریت. هه ر بۆیه هه ندیک په وشت به رزی به ئاین لیکده ده نه وه. که ده فره میت: (وانک لعلی خلق العظیم... القلم: ٤) واته: به راستی ئه ی محمد تۆ له سه ر په وشت به رزیت.

(امام احمد) له (ابن عینه) ده یگێریته وه. که (ابن عباس) له سه ر ئه م ئایه ته وتویه تی واته: (ئه ی محمد تۆ له سه ر مه زنترین ئاینی) وه کاتی له (خاتو عایشه) یان پرسی سه باره ت به په وشتی پیغه مبه ر (د.خ) ئه ویش له وه لامدا ده لیت: (کان خلقه القرآن) واته: په وشتی پیغه مبه ر (ﷺ) قورئان بوو. هه روه ها "ئاین" چه ندین واتای تر له خۆ ده گریت له وانه ناچار کردن و که ساس کردن وه که ساسی و گوێپرایه ئی و ملکه چی. چاکه سی دیندار له ناخه وه پیو یستی به خۆشه ویستی و ملکه چی یه وه ک په رستن. به پیچه وانه ی دینداری پوالتی که هه ر چه نده گوێپرایه ئی و که ساسی پیوه دیاره. به لام مه رج نی یه

¹ - نه م فره مووده یه (صحیح) ٥، (مسلم ٦/٣٠-٣١- نوری) گێراویه تیه وه.

نه خوشی و چاره سهر

خۆشه ویستی له گه‌ل دا بیټ. هه‌ر بۆیه خوای گه‌وره به‌پۆژی قیامت ده‌لایت (یوم الدین) واته‌ له‌ و پۆژه‌دا خه‌لکی له‌ سهر بنه‌مای کرده‌وه‌کانی نا چار ده‌کرین و پاداشتی کرده‌وه‌کانیان ده‌درینه‌وه. هه‌ر بۆیه به‌ (یوم الدین) ده‌وتریت: پۆژی سزاو پاداشت. وه‌ خوای گه‌وره ده‌فهرمیت (فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ... الواقعة: ۸۶) واته‌: جا نه‌گه‌ر ئیوه سزاو پاداشت نه‌درینه‌وه‌وه‌ناچارو که‌ساس نه‌کرین بۆ چی هه‌ولنا ده‌ن نه‌و پوچه‌ بگێڕێته‌وه. واتای ئه‌م ئایه‌ته‌ پیرۆزه‌ به‌م چه‌شنه‌یه‌: دیاره‌ بێ باوه‌پان و گومراییان بپواییان به‌خوایه‌کی به‌هێز و توانا نی به‌ که‌ده‌یان مرینیت و زیندوویان ده‌کاته‌وه و سزاو پاداشتیان ده‌داته‌وه له‌ سهر کارو کرده‌وه‌کانیان. جا نه‌گه‌ر نه‌مه‌ بیرو باوه‌پانه‌ ده‌ی بتوانن هه‌ول نه‌وه‌ بده‌ن مردن و مه‌رگ له‌ خۆیان دووربخه‌نه‌وه و نه‌مرن یاخود ده‌بیټ ملکه‌چ بکه‌ن و دانبنین به‌ خوادا که‌ناچاریان ده‌کات و زیندوویان ده‌کاته‌وه.

(ئایین) دوو جۆره‌:

۱- فهرمایشتی "امری":

۲- خه‌لاتی "جزائی":

وه‌ هه‌ردوو جۆره‌که‌ی به‌ته‌نها بۆ خودایه‌. وه‌بنه‌مای هه‌ردوو جۆره‌که‌شی بریتی به‌ له‌ خۆشه‌ویستی له‌لایه‌ن هه‌ر یاساو بریارێکی خودایی که‌ فهرمانی پێ کردوین. نه‌وا له‌لای خوای گه‌وره‌ خۆشه‌ویست و په‌سه‌نده‌. وه‌هه‌ر کارێکی ناساغ و قه‌ده‌غه‌ت کردبیټ. واتای لای خوای گه‌وره‌ ناپه‌سه‌نده‌ و پێچه‌وانه‌ی په‌سه‌ندکراو خۆشه‌ویستیه‌کانینتی. وه‌کاتی خوای گه‌وره‌ دینداری له‌ که‌سیک په‌سه‌ندده‌کات که‌له‌ سهر بنه‌مای خۆشه‌ویستی و په‌سه‌ندیته‌ی دامه‌زرا بیټ. نه‌وه‌تا پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) ده‌فهرمیت. (ذاق طعم الایمان من

رضی بالله رب و بالاسلام دینا وبمحمد صلی الله علیه وسلم رسولا^۱ واته:
هر که سیک پازی بیت به وهی له (الله) په روه ردگاری بیت ونیسلام ناین
به رنامه ی بیت، وه پیغه مبر (ﷺ) پیشه واورا به ری بیت. نه و شیرینی باوه پ
ده چیژیت.

که واته نه م ناینه به نده به خوشه ویستی په وه، وه دامه زراوه له سر بناغه ی
خوشه ویستی وه له سر خوشه ویستی په وانه کراوه.

وه هـ روه ها ناینی خه لاتیش (جزائی): - پیکدیت له سر خه لات کردنی
به نده کان له سر کرده وه کانیاں. باش به باشه، وه خراپه به خراپه. وه هـ ردو
کاره که لای خوای گه وره په سنده خوشه ویستن. که (دادپه روه ری و
به خشینی خودا) بهر جه سته ده که ن. که هـ ردوکیان دوو سیفیه و ناکاری
جوانی خودان. وه خودا خوشی ده ویت وه نه وکه سانه شی خوش ده ویت
که خوشی ده وین.

جا هـ ردو جوړه که ی ناین شارپگای پاستی (صراط المستقیم) پیک ده هینن
که خودای گه وره له سهری کارو فرمان پاداشت و سزا نه نجام ده دات. که له سر
زاری (هود) ی پیغه مبر وه (س.خ) ده فرمیت: (إِنِّي أَشْهَدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُوا
أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ * مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ * إِنِّي تَوَكَّلْتُ
عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ: هود-۵۴-۵۶) واته (من خودا ده که م به شایهت، وه ئیوه ش شایهت
بن که من به ریم له هاوبه ش وهاوه ل په یداکرنی ئیوه بؤ خوای گه وره جا
به خوتان خواکانتانه وه پیلانم دژیکه ن و مؤله تیشم مه دن. من بی باکم، چونکه
من پشتم به خودای گه وره ی خوم و ئیوه به ستوه. که هیچ گیان له به ری کیش نی
به جله وی به ده سستی خودای گه وره نه بیت وه به دلنیا ییه وه خوای گه وره

^۱ - نه م فرموده به (صحیح) ه، و پیشه باسمان کردوه.

په ژاره بوو نه و بلیت: په روه ردگار: من بهنده و وه چه ی دوو بهنده ی توم
سه راپای ژینم بهدهستی تویه فرماندهی توم داهاتووم بهدهستی تویه
برپاره کانت له لوتکې دادپه روه ریدا بوم، وه ده پاپیمه وه به هموو ناوه
جوانه کان که له خوت ناوه یان له تیئوسی مه زندا نامه ژت پیداوه یان فیتری
یه کی که له بهنده کانت کردوه یاخود له جیانی په نهاونهنی دا هالت گرتووه لای
خوت. داوا کارم له قورثانی مه زن بگیزه به نووو پاکی سینم، په وینه ری خه
و په ژاره کانم جا هر کات بهنده نه مزایه ی کرد خوی گوره ناخوشیه کانی
ده په وینه ته وه خوشی دیته ناروه) جا هاوه لانی پیغه مبه (د.خ) وتیان نایه
پیغه مبه (د.خ) خودا فیتری نه بین؟ پیغه مبه (ﷺ) فرمووی: (پیویسته
هرکه سی که گوپیستی بی فیتری و بلیت) نه مه پوخته ی فرمان و داوو برپاری
خوی مه زن.

کوتایی وه لام

لیره دا دینه سره باب به تیکی تاییه ت له کوتای وه لامی نه و که سانه ی توشی
داوی عشق و خراپه کانی بوونه. که راسته و خو کاریگه ری ده کاته سر دل و
لاوازی ده کات پاشان په نگدانه وه ی ده بیت له (مه به ست و وته و کرداره کاند)
که سر نه نجام درز ده کاته کوشکی یه کتاپه رستی.

خوی گوره باس له م نه خوشیه ده کات که مه بهستی دوو پیړه له خه لکی
که بریتین له: (نیر بازان له پیاوان) وه (نیر بازان له ثافره تان) که حه زیان
له پیاوانه. بوم نمونه: خوی گوره باسی پوداوی ژنی (عزیز و پادشای) ولاتی
میسر ده کات که چون شهیداو عاشقی (یوسف) ی پیغه مبه ر بووه و چی به سر
هیناوه له و پیناوه دا خوگری نارامی و له خوا ترسی (یوسف-س.خ) له م تاقی
کردنه وه گوره یه دا که شیوازی زور ده گمه نه که سرجه م هوکاره کانی نه نجام
دانی نه وکاره چه په له سازو له بار بووه. له چه ند پرویه که وه:

نه خوشی و چاره سهر

۱. بوونی نه و حه زو ئاره زووه ی که خوادا له دلای پیاواند چاندوویه تی به رامبه ر به ئافره تان (وه ئافره تیش به رامبه ر به پیاو) بگره له حه زی تینووبۆ ئاو زیاتر نه مه ش شتیکی دروسته زۆر باشه گه ریبتوو به حه لائی و دروستی جی به جی بکریت. هه روه کو له کتیبی (الزهد) ی (امام احمد) دا هاتوووه فرموویه تی (یوسف بن العطیة) که گوئی له (انس) بووه ووتویه تی که پیغه مبه ر فرموویه تی: (حبیب الی من دیناکم النساء الطیب، اصبر علی الطعام والشراب ولاصبر عنهن)^۱ واته: (له دونیا که تاندا ئافره ت و بۆنی خۆشم لاخۆشه ویست کراوه وه من ئارام گرم له سه ر خواردن خواردنه وه به لام ئارام گر نیم له ئافره تاندا) .

۲. (یوسف) ی پیغه مبه ر له لوتکه ی لاویتیدا بووه بیگومان له و ته مه نه دا حه زو ئاره زوی سیکیسی له و په پی به هیزی دایه .

۳. هه روه ها (یوسف) ی پیغه مبه ر په ن بووه واته خیزاندار نه بووه تاوه کو له پێگه شه رعیه وه ئاره زوی سیکیسی دابمرکی نیته وه .

۴. : (یوسف) ده ربه ده ری وولاتانی غه ریپ بووه دوور بووه له هۆز و گه ل و شاری خۆیه وه که نه مه یان هۆکاریکی تری به هیزه که پێگه ی که متره بۆ نه نجام دانی کاری سیکیسی و که سیش نایناسییت و مه ترسیه کانی که متره .

۵. : هه روه ها نه و ئافره ته خاوه نی شوخ و شه نگی و جوانیه کی بی سنور بووه له هه مان کاتدا خاوه ن ده سه لات و پله و پایه کی زۆر بووه که له لوتکه ی ده سه لات و خانمی یه که می وولات بووه که نه مه دوو هۆکاره گه وره ترین پالنه رن بۆ جیبه به جیکردنی نه و کاره ناشرینه .

۶. له هه مووی گرنگتر نه وه بوو که ئافره ته که خۆی یه خه ی به (یوسف- س.خ) ی پیغه مبه ر گرتوووه و خۆی به ته واوی ئاره زوی خۆی بی زۆر لیکردن .

^۱ نه م فرموده یه پێش باسمان کردوه .

زۆرۈك ھەن لەخەلكى، كاتى ئافرەت پېڭىرى دەكات و خۆى نادات بەدەستەو ھە بۆ كارى سىڭسى چىتر ئەو پىاۋە ئەو ھەزەى نامىنىت. جاسروشت و ھەزەكانى مرقۇ جىاۋان، ھەيە بەپېڭىرى ئافرەتان لەخۇدانە بەدەستەو ھەيان. زىاتر دەجۇشېنىت و ھەزى زىاد دەكات بۆ ئەنجام دانى كارى سىڭسى. ۋە ھەيشە بەپېچەۋانە ۋە كەپېڭىرى كرا چى تر ھەزى بەو كارە نامىنىت.

۷. ئافرەتەكە داۋاكارى كارى سىڭسى كرد. ۋە جەختى لەسەرى كردە ۋە ھەللى بۇدا. كە (يوسف) پېڭىرى كرد تاۋاى لېھات پاۋى نا و پەلامارى دا. كە چى (يوسف) ھەلئەھات و پاى دەكرد لە دەستى.

۸. ئەم پوداۋە لەمال و كۆشكى ئافرەتەكەدا بوۋە. لەژېر فشارو دەسەلاتى خانىمى يەكەمى وولاتدا بوۋە. كە ھېچ كەس نەيدەتۋانى لەفەرمانى دەرېچىت. لېرەدا دوو ھۆكارى گىرنگ كۆبۈنەتە ۋە لەسەر (يوسف-س.خ) ھۆكارى (ترس و ھەز).

۹. ئافرەتەكە ھۆكارى ئەم پلانەى سازداۋو بەداخستنى دەرگاۋ پەنجەرە كەلەژۈۋرى نوستنى خۇيداىە. و دوور لە چاۋدېرىداىە.

۱۰. لەگەل ھەموو ئەمانەشدا كە ئافرەتەكە خانىمى وولاتە (يوسف-س.خ) تەنھا بەندەيەك و خزمەت كارىكى سادەيە و لەژېر دەسەلات و بېپارى ئەو ئافرەتەداىە. لەھەرچىگە و شوپىنىك دا لەگەللى دەرېكەۋىت جىگەى گومان و تۈنچ و چاۋدېرى نى يە. واتە زۆربەى كات (يوسف-س.خ) لەگەل ئەو ئافرەتەدا بوۋە ۋەك خزمەت كارىك. ۋەك دەلېن: لەئافرەتتىكى خانەۋادەى عەرەبىيان پىرسىۋە چى وات لى كردىت كەزىنا ئەنجام بدەيت؟ لەۋەلامدا ۋوتى: نىكى پىاۋان لېمەۋە، ۋەمانەۋەم زۆربەى كات بەتەنھاى.

نه خوښی و چاره سهر

۱۱. نه و ټافره ته هر ته نها به وه نه وه ستا، به لکو هانای بؤ چه ندين خانمی تری کۆشک برد و له خیزانی ده سولات دارانی کۆشک، تاهاوکاری بکه نو (یوسف-س.خ) له خشته بهرن به به کارهیتانی نازو فیل و حه زو... هتد. به لام له به رامبه ر (یوسف-س.خ) هانای بؤ خوی گه وره برد له پلانی نه وان (وَإِلَّا تُصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُن مِّنَ الْجَاهِلِينَ... یوسف: ۳۳) واته: خودایه فریاد په سم نه کهیت و دهر بازم نه کهیت له فیل و مه کریان نه و توش دهم و ده چمه پیزی نه فامانه وه.

۱۲. دواتر که ټافره ته که زانی به وړاندنی حه زو ټاره زو خو پووت کردنه وه و په لاماردانی بی سوده وه بی ټاکامه. دهستی دایه هه په شه کردن به به ندکردنی و به ټه شکه نجه دانی. که لیږه دا (ترس له به ند کردن و ټه شکه نجه، حه زو ټاره زوش له و لاوه بوه ستیت) هر هه مووی فشاربوو بؤ سهر (یوسف-س.خ).

۱۳. نه و ټافره ته له ته وای سهر که شی و بی هوده یی و بی منه تیه وه. به م کاره هل ده ستاو باکی له که س نه بوو چونکه بی غره تی بالی کی شا بوو به سهر ولاتدا. به تایبه تی کار به ده ستان. هر بؤیه پیاوی به که می ولات له گه ل پاووژکاریکی دا دینه سهر نه م دیمه نه بی ټابروی یه. جگه له ووشه ی (اعرض عن هذا) واته (یوسف پشت له کار بکه و فه راموښی بکه).

چی تری نه وت دلنیاش بوو که نه مه پیلانی خیزانه که یه تی، که چی پوو ده کاته خیزانه که یی و ده لیت: (يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ إِنَّكِ كُنتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ... یوسف: ۲۹) واته: (توش داوای لیخوش بوون بکه بؤ هه لکه ت چونکه به راستی تو له هه لکه کارو تاوانبارانیت).

جاغیره تی پیاو زور پیکری ته واه له وه ی ټافره ته که ی جل و شل نه کات بؤ کاری زینا... که چی لیږه دابه دی نه کرا؟ له گه ل بوونی نه م هه موو هوکارو فشارانه ی سهر (یوسف-س.خ) ی پیغه مبه ر هیشتا په زامه ندی و خوشه ویستی

خوای له دلد له هه موو شتیکی تر به لاوه گرنگتره. هه بویه به ندیخانه و نه شکه نهجی پیی باشته له وهی پشت له خوشه ویست خودا بکات و توشی داوی زیناکاری بییت. (قَالَ رَبُّ السَّجْنِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ: ۳۳ یوسف) ههروه ها (یوسف-س.خ) ده یزانی که ته نها وه ک سروشتی خوئی ناتوانییت پرزگاری بییت هه بویه هانای بۆ خودای گه وره هیئا تا ده ربازی بیی له پیژی نه فامان و گه وجه کان ئەم پروداوه په ندو ئامۆزگاری زۆر له خۆ ده گرییت که سودی زۆره بۆ کهسانی هۆشیار.

عه شقی نیربازی

پیژی دووه م: که خوای گه وره باسی (عه شق) یان ده کات بریتی یه له (نیر بازی) جا له سیاقی ئایه ته کاندایا و تاهه زۆی و په رۆشیه ی هۆزه که ی (لوگ) هه یان بووه بۆ ئە نجام دانی ئەم کاره. به لگه ی عه شق بوونیان به م کاره چه په له (نیر باز) ی. ئە وه تا خوای گه وره باسی ده کات و ده فهرمییت (وَجَاء أَهْلَ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ * قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ ضِيفِي فَلَا تَفْضَحُون * وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزَوْنَ * قَالُوا أَوْلَمْ نُنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ * قَالَ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ * لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ... الحجر: ۶۷-۷۲) واته: ئە وساته خه لکی بیژه وشتی ئە و شاره به میوانه به پیژه کانیان زانی و به وپه پی شهیدی و تاهه زۆی یه وه مژده ی مژده ی ناپه واییان به یه کتر ده دا* پیغه مبه ر لوگ پیی ووتن ئە وانه میوانی به پیژی منن شه رمه زارم مه که ن و ئابرووم مه به ن له خوا بترسن و شه رم که ن و پیسوام نه که ن.

شه پووال پیسه کان ووتیان: ئایه پیگری ئە وه مان لی نه کردیت به رگری له که س نه که یه؟! لوط پیغه مبه ر پیی ووتن: ئە مانه کچی منن وهرن با حه لائی لیسانی

نەخشى و چارەسەر

مارەكەم و ئارەزووى خۆتان بەدروستى بەجى بگەيەنن وە دەست بەردارى ئەم
بى پەوشتى يەبن ئەگەر ئامادەن.

سوئند بى ئەي پىغەمبەر ئەوانەى لەسەر خۆشى خۆياندا سەرگەردان بوونە و
دەتلىنەو (ئەم پىرە شەيداي و عەشقى چ بەدپە وشتىەك ببوون. جابەپراستى
ئەمە دەردىكى يەكجار كوشندە و شەرمەزاريە. كە چارەسەر كەردنى دژوارە و
لە ھەركۆمەلگايە كەدا سەر ھەلبدات و تەشەنە بكات زەنگى تياچونى و
ھەلۆە شەندە و ەيتى. ئەم بەدپە وشتىە بە ھەردوو جۆرە كەيە وە حەزى ئافرەتان
بىت بۆ پياوان چ حەزى پياوان بىت بۆنير بازى. وە دەرياز بوونيان لە خەشم و
قارى خودا زەحمەتە. چونكە لە چەندىن لاو ترازاون لە لايەكە وە پەيوەست بون
و خۆشەويستى يان بۆ ئەم كارە دەيانگەيە نىتە ئاستى ھاوہل و (نيد) بىرپار
دان بۆ خوائ گەورە كە بەندازەى خودا زياتر خۆشيانت دەوئ. ئەمەش يەككە
لە ھەرە پىر مەترسيەكانى ئەم عىشقە. كە تەنھا بە تەو بەيەكى گەورەى يەك
لاكەرە وە لە و تاوانە ببورئ. (و پەزامەندى و ماف و حەق خودا پىشپىل دەكەن
لە پىناو بە دەست ھىنانى پەزامەندى عاشقەكەيان) جائەگەر وەك
ھەلسەنگاندنىك حالى زۆربەى عاشقەكان لىدەيەنە وە بەرراود كەردن لە نىوان
باوہ پەو عەشقەكەيان دادەبىنيت ئەو ەندە ھەول و كۆشش بۆ عەشقەكەى دەدات
بۆخوا نايدات ئەو ساتانەى كە بە دیدارى عاشقەكەى دەگات زۆر لای بە پىزترە
پىزترە لە بەجى گەياندى فەرمانەكانى خوائ گەورە. ھىندە لە بىرپاندايە نىو
ئەو ەندە خودايان لە بىر نىيە... ھتە. تەنانەت كارىگەرى كەردۆتە ئاستىك
كە ھەندى لە و گومرايانە ناوويادى عاشقەكەيان زۆر لاپىزترە لە ناوويادى
خوائ گەورە. وەك ئەم شاعىرە گومرايە دەلئ:

يترسفن من فمى رشقات ھن اھلى فيہ من التوحيد

واتە: ئەو پرشانەى لە دەميان دەپىزئ تەناو دەمى

من لام شیرینتره له شیرینی یه کتا په رستی.^۱
 جا بیگومان ئەم جۆره عیشقه-له گه وره ترین جۆره کانی هاوبه شی برپاردانه
 بۆخوای گه وره و تاک و ته نها. ته نانه ت هه یانه ده لیت. چیتر شوینیک نه ماوه
 له دلمدا جیگه ی خۆشه ویستی که سی تری تیا ببیته وه جگه له عاشقه که م !
 به م چه شنه ته وای ملکچه چی و گوێرایه لای و خۆشه ویستی بۆ ئەم عه شقه ی
 دهرده برپیت که ئەمه واتای په رستنه. لێره دا جیاکاریه ک هه یه له نیوان ئە نجام
 دانی تاوانی داوین پیسی "زینا" وه له نیوان ئەم جۆره عیشقه ی باسما ن
 کرد. چونکه ئە نجامده ری ئەم تاوانه سزای تایبه تی خۆی هه یه و تاوانیک ی
 گه وره یه. جودایه له که سی ک توشی ئەم عیشقه هاوبه شه بووه. ته نانه ت هه ندی
 له خواناسه کان ده لیت: توشی زینا بم لام باشتره وه ک شه یدای ئەو جۆره
 عیشقه بم ببه به نده ی به نده کان... هتد.^۲

چاره سه ری نیو بازی

چاره سه ری ئەم دهرده کوشنده یه. له وه دایه که پیویسته پیشه کی ئەو که سه
 بزانی ت که ئەم دهرده دژوارو پیچه وانه ی یه تکتا په رستی یه. وه له ئە نجامی بی
 ناگای و گیل و گه وجیدا توشی هاتوه. و دل و دهرونی داگیر کردوه. هه ربۆیه
 ئەم مه به سه ته پیویسته له پیشدا خۆی گۆش بکات به بیرو باوه پی یه کتا
 په رستی و خوا ناسین، وه زیندو کردنه وه ی خه سلته ته کانی جوامی ری و مه ردایه تی
 و پیاوه تی و مرۆف دۆستی له خودی ئەو که سه دا وه ژيرو عه قل شوینی

^۱ - غاوونی ئەم شیره (الخصنی) یه. هه رچه نده نهوتریت مه به سنی له بر گه ی (اتو حید) له م
 شیره دا جۆرێکه له شیرنی خورما.

^۲ - غوونه و هار شیریه ئەم شیره نه له نه ده بیاتی کوردیدا هه یه وه کو:

۱. دلدارو جوان په رستم کهیل و خومارو مه ستم
 ۲. ناوینه ی جوانی یاره بیرو باوه رو هه ستم "وه رگیز"

نه‌خۆشی و چاره‌سەر

ئاره‌زوه‌كانى بگريته‌وه باشتەر پيويسته‌دل و ده‌رونى پاك و بيگه‌رد بكات ته‌نھا دلسۆزى و نه‌مه‌كدارى بۆ خوا هه‌بيت.

ئهم دلسۆزىي كه‌خوا چاره‌سهرى ئهم كارە لەقورئاندا ئاماژەى پى دەكات كه‌ده‌هرميّت (كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ: يوسف ۲۴) جازۆر گرنگه‌كەسى ژيرو هۆشيار پاستيه‌ك هه‌يه بيزاينيت ته‌ویش ته‌وه‌يه:عه‌قل و ژیری و شه‌رعى خودا، جه‌خت له‌سه‌ر ته‌واوى به‌ده‌سته‌هينانى ته‌واوى به‌رژه‌وه‌نديه‌كان ده‌كه‌نه‌وه، وه‌پيگري له‌توشبوونی ته‌واوى زهره‌رمه‌نديه‌كان ده‌كه‌نه‌وه.

جاهه‌ركاتى كارىك پووبه‌پوى ژيرو عه‌قل بووبه‌وه كه‌له‌يه‌ك كاتدا به‌رژه‌وه‌ندى و زهره‌رمه‌نديشى تيدايت ئه‌وا دوو كار ده‌كه‌ويت ته‌ستويان (كارىكى زانست و تيۆرى، وه‌كارىكى پراكتيژه) ى.

يه‌كه‌م:كارىكى زانستى و تيۆرى:كه‌بريتى يه‌له‌ ده‌ست نيشانكردن و ديارى كردنى بالاترين و نۆرترين و كارگه‌رترين يان له‌ (به‌رژه‌وه‌ندى و زهره‌رمه‌ندى) واته:كاميان له‌م كارهدا بالايه‌و نۆره.

دووه‌م:كارىكى كردارى پراكتيژه‌ى (عملى): كه‌ته‌ویش له‌پاش زانينى پيژهو پاوه‌ى به‌رژه‌وه‌ندى و زهره‌رمه‌ندى له‌وكاره‌دا.ئه‌وساته پيويسته‌ته‌وه‌يان هه‌لبژيريت كه‌باشترينه‌و سودمه‌ند ترينه‌بۆمان.

خراپه‌كانى ئهم جۆره عيشقه

لاى هه‌مووان پوون ئاشكرايه‌كه‌توش بوون به‌م ده‌رده‌كوشنده‌يه‌و په‌يوه‌ست بوون به‌و جۆره عيشقانه‌وه‌مايه‌ى له‌ده‌ست دانى به‌رژه‌وه‌نديه‌تايبه‌ت و گشتى يه‌كانى ئه‌و كه‌سه‌يه‌ چ به‌رژه‌وه‌ندى دونيا و چ به‌رژه‌وه‌ندى ئاينى بيت، بگه‌ ده‌بيت ته‌مايه‌ى چه‌رمه‌سهرى و هيلاك بوونى له‌ژياندا له‌چه‌ند پووه‌كه‌وه:

۱- سەرقال بوون به خۆشه ویستنی دروستکراوه کان و پشت گوئ خستنی
خوای گه وره:

له یهك دلا خۆشه ویستی خوداو دروستکراوه کانى له یهك ئاستدا نابیت به ئكو
پیویسته یه کیکیان ئه وی تریان کزولاوازو سست بکات.

۲- به و هۆیه وه توشی سزاو ئازار ده بیت:
جامه رکه سیك جگه له خودا شتیک یان كه سیك به ئه ندازه ی خودا خۆش وویست،
ئه وا خوای گه وره هه ربه و شته ئازارو چه رمه سه ری و سزای توش ده کات. به بپر
لی کردنه وه، به ده ست نه خستنی، به له ده ست دانى، به تیاچونی... هتد.
بیگومان ئازاری دلی عاشق له هه موو ئازاره کان کوشنده تره.

۳- دل و دهروونی ده بیه کۆیله ی کهسانی تر:
به هۆی سه رخۆشی بوون و مه ست بونی به و عیشقه وه ئاگاداری نی به که توشی
چه هاتوه، دلی به ده ست کهسانی تره وه یه وهك منداڵ یاری پی ده کریت و
دیل و کۆیله ی دهستی کهسانی تره.

۴- به پیچه وانه ی به رژه وه ندیه گانیه وه کار ده کات:
واته هه نگاو به پیچه وانه ی به رژه وه ندی یه وه ده نیت، به رژه وه ندی
ئاینی: هه میشه دل و دهرونی سه رقائی غهیری خودایه خوداش له بیری ده کات.
به رژه وه ندیه دونیاییه کان: کئی هه یه له م راسته یه بی ئاگا بیت که ی عاشقه کان
مال و حال و ژیا نیان ده که نه قوربانی له و پینا وه دا.

۵- به لاو ئاشوبی دونیا و قیامهت پرویا تی ده کات:
هه رکاتی دل شهیدای غهیری خودا بوو ئه وا شهیتان ده بیه دۆست و یا وه ری
له م ساتانه شدا ده بی حالی میگه له مه پ چون بیت که گه له گورگ شوانیان
بیت؟!

۶- دل و دهرون بیرو هۆش ده شیوینیت:

کاتی دل و دهر وون گیرده ی نه م دهرده بوو چی تر ته شه نه ده کات و بیرو
هوشیش ده گریته وه و هه میشه دلّه پاوکی و خه مۆکی و مهستی ده بیته میوانی
هه میشه ی نه و کهسه، به ره و شیتی هه نگاو ده نیّت... نمونه ش له م بابه ته
له گه لاند زوره .

۷- پیوه رو ههسته کان ده شیوینیت:

هه رکاتی دل و دهر وون به م دهرده وه تلایه وه، چیت پیوه رو هه لسه نگاندن و
لیکدانه وه کانی نه و کهسه ده شیوینیت. هه ریه که له ده زگا کانی بینین و بیستن و
لیکدانه وه کاری ته وای خوین له ده ست ده دن به وه ی شتی ناشرین به جوان
ده بینن وه به پیچه وانه وه جاری واهیه جوانی که سیّک له لای نه م بی عیب و
که م و کوپی یه بی وینه یه، واته نه وه ی چاو بینن که سیّکی ناسایی درکی پی
ده کات، نه م درکی پی ناکات. چونکه ناویت به وه (تواوه ته وه له ونیوه نده دا)
به لام که سیّکی تر له دهرده وه و ناوه وه ژیا بیت باشر که م و کورتی و راستی و
دروستی شته کان ده زانیت له (مسند) دا فرموده یه که ده دریت پال پیغه مبه
(ﷺ) به (مرفوعا) (حبك الشيء يعنى ويصم) ^۱ واته: (خوشویستن بۆشتی
له ناستی که م و کوپی کانی که پرو کویرت ده کات). هه ره له م پروانگه یه وه - نه و
هاوه لانه ی پیغه مبه (ﷺ) که پیشت له نه فامی دا ژیا بوون وه دواتر هاتنه ناو
ناینی ئیسلامه وه باشر و ریاترو لیها توو تریوون، له وانه ی که ته نها
له سه رده می ئیسلامدا ژیان و نه فامیان نه بینیه. (عمر بن الخطاب) ده لیت:
(کۆله که ی ئیسلام پارچه پارچه ده بیت - کاتی که سانی سه ره له بدن که ته نها
ئیسلام بناسن نه فامی و نه زانیا نه دیبیت).

^۱ - نه م فرموده یه (ضعیف الاستاد)، (احمد - ۶- ۴۵۰) وه ابو داود (۱۵۳۰) پروانه (السلسلة الضعيفة - ۱۸۶۸)

و ده گپنه وه لویکی زور لاوازی نه خوش ده هیښنه خزمهت (عبدالله بن عباس) له (عرفه) نه ویش ده پرسیت: د هردی نه م لاوه چی به؟ نه وانیش ده لاین توشی داوی عیشق بووه بویه به م دهرده چووه (عبدالله) ش له و پوژده دا هر هاوار ده کات و په نابه به خودا ده گریت له هه موو جوړه کانی عیشق.

۸- عیشق- زیاده رو ټیکرده له خوښه ویستیدا:

پیشتر له سهر نه م بابه ته دواړی که زیاده پوی کردن له خوښه ویستیدا، ده بیته مایه ی داگیر کردنی دل و دهر وون وه مه به ست کردنی بیرو هوش، له کار خستنی ده زکاگان بی هیژ کردنی توانای جهسته، سهر قال بوون و سهر که ش بوون له دونیای خه یال و نه ندیشه دا، نه و که سه له مروفتیکی ناساییه وه ده گوریت بۆ که سیکی نامو...

عیشقیش بڼه ماکانی ساده و ساکاره له سهره تادا. وه دواتر له ناوه ندیدا توشی سهرقالتی مهستی ده بیت پاشان سهر نه نجامی شیتی و تیاچوون ده بیت که به م پییه ستم له خودی خوئی و بهرامبر و چوارده وریشی ده کات.

رېگری کردن له عیشق

عاشقی راسته قینه به سی قوناغی سهره کیدا تی ده په ریت:

(قوناغی سهره تای، ناوه ندی، کوتایی)

(قوناغی سهره تای): هه رکاتی مروفتی ههستی کرد له سهره تای توش بوونی تی به داوی عیشق. وه به تایبهت کاتی بوی دهر که وت که گه یشتنی به دوست و یاره که ی له رېگه ی شهرع و یاساو عورفه وه. زور دژاره و نه ستمه. پیویسته زور به وریایی رېگری بکات له م عیشقه بی نه نجامه و خوئی دهر باز بیکات له لافاوی نه م دهریا بی ناکامه. هه روه ها پیویسته به هیچ شیوه یه ک ناوی یارو دوستی نه درکینی و پاریزگاری له نابرو که سایه تی بکات. چونکه بازار ی قسه هیښان و داستان دروست کردن نابروشکاندن

نه خوشی و چاره سهر

عاشقان زور گهرمه و به جوشه. به تهنه گومانیک، و ته یه ک ته ماشایه ک ئیتر ناویان ده زپښتن و فیتنه و ناشوب دروست ده کهن ر مه گهر خودا بزانیټ چه نده قوربانی لی ده که ویته وه. خو نه گهر که سی عاشق دهستی هه بیټ له ناو زپاندنی نه و کچه دا. نه وه دوو تاوانی گه وره نه نجام ده دات تاوانی هاو به شی، وه تاوانی ستم کردن له وکچه.

خه لکی به بی په روا به بی به لکه هر له خووه بوختان و قسه بو خه لکی له م باره یه وه هه لده به ستن، ته نانه ت بی شهرمانه تانه یان دا له خانه واده ی پیغه مبه ر (د.خ) له پرودای (عایشه) و (صفوان) دا که خوی گه وره له سه روی حوت ئاسمانه وه پاکي و بی گهردیانی سه لماند. ئایه ده بی دوی پیغه مبه ر (ﷺ) کی له م حالته ته پاریزراو بیټ؟! باشتر وایه - که سی عاشق هر له سه ر، تاوه خوی به پاریزیت ونه بیټه نیچری نه م گورگ و پښویانه. به تایبه تی کاتی که زانی نه م کاره سه ر نه نجامی نابیت وه هر که سی کش هاوکاریان بکات له م نیوه نده دابه تایبه تی نه و که سه سور بزانیټ که نه م عیشه دووره سه ر نه نجامی باش نابیت وه به یه ک گه یشتنیان له ژیر سایه ی شه ریه تدا دژواره. نه و تاوانبار ده بیټ گهر کومه کیان بکات هاوشپوهی نه و که سه یه هاوکاری گه یاندنی به رتیل خور و به رتیل دهر ده کات. که پیغه مبه ر (ﷺ) نه فره تی له هر که سی کیان کردووه. وه هندی جار نه م عیشه هه نگاهی پر مه ترسی ده نیټ کاتی که که سی عه شقی ئافره تی کی خیزاندار ده بیټ که میږدی هه یه. وه هر که سی ک هاوکاریان بکات نه و له گه وره ترین تاوانه کان نه نجام ده دات بگره کوشتنی نه و که سه زور ئاسانتره له و جوره ناپاکي کردنه لی. که نه م یان به ته و به کردنیش پاک نابیته وه چونکه مافی مرفی نری تیډایه. هه روه کو پیغه مبه ر (ﷺ) ده فره میټ (له قیامه تدا له چاکه و باشه ی ده بات له توله دا).

(خذ من حسنة ما شئت)^۱ وەدواتر پێغه مېەر (ﷺ) دەفه رمیت (مما ظنکم)^۲ ئایە پێتان وایە هیچی بۆ دەهێلێتەوه؟! جا ئەگەر ئەو ستمەت لێکراوه خزم بێت یان دراوسی...؟! کە چەندین فەرموودە یە هەیه باس لە قەدەغە کردنی بەهەشت دەکات لەکەسانیک دراوسی کە ی لەشەپی پارێزراو نە بێت.

پوختە ی مەبەست:

هاوکاری کردن لەم بوارەدا هاوکاریکردنە لە سەر شەپو دوژمنایەتی و تاوانکاری (ولاتعاونوا علی الایم والعدوان) زۆریک بەهۆی عیشقی ئافەرەتیکەوه توشی سەرگەردانی و پاشگەز بوونەوه هاتووە لەئایینی ئیسلام وەک ئەو پووداوەی (عبدالحق) لەکتیی (العاقبە) دا هیناویۆتی کەبانگ بێژیک لەکاتی بانگدا لەسەربانی مزگەوتە کە چاوی بەکچیکێ شوخ و شەنگی گاور دەبێت و خۆی ناگریۆت و پووی تێ دەکات بێخوازیۆت ئەویش دەلێت من گاورم کاتی شوت پێ دەکەم بێتەسەر ئایینی مەسیحی. ئەویش پازی دەبێت و پاشگەز دەبێتەوه لەئیسلام بەلام پێش ئەوێ بێخوازیۆت لەسەربانی ئەو ماله وە دەکەوێتە خوارەوه و دەمرێت.

کاتی خۆی لە جەنگەکاندا گەر مەسیحیەکان بیان وویستایە دیلیکی موسلمان بکەنە مەسیحی دەچوون جوانترین ئافەرەتی مەسیحیان پێ نیشان دەدا تا بەهۆیەوه بێتەسەر ئایینی مەسیحی جالێرەدا: (يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ: ابراهیم ۲۷) واتە: خوای گەورە باوێداران لەسەر ووتە ی پاست و پەوان دەچەسپێنێت و سەقامگیریان دەکات لەدوایا قیامەتدا. وەخوای گەورە ستم کاران گومرا دەکات وەهەر چی یە کی بیهوی ئەنجامی دەدات.

^۱ - فەرموودەکی (صحیح) پێشتر باسمان کردووە لە (صحیح المسلم) داهاوێ

^۲ - فەرموودەکی (صحیح) پێشتر باسمان کردووە لە (صحیح المسلم) داهاوێ

وه هه‌ندی له‌عاشقان هه‌یه ده‌بیته مایه‌ی فیتنه بۆ ئه‌وی تریان، ئه‌ویش به‌خۆپازاندنه‌وه ده‌رخستنی جوانی جه‌سته‌ی له‌به‌رامبه‌ردا که‌سه‌که‌که‌ی تریش توشی نه‌هامه‌تی ده‌بیته و خۆی پێناگیرئ. چه‌ندین که‌سمان بینى که‌ده‌وله‌مەندبوو له‌و پێناوه‌دا هه‌ژار که‌وت و پله‌و پایه‌ی له‌ده‌ست دا وه‌چه‌ندین ئافره‌ت هه‌بووه که‌زانویتی می‌رده‌که‌ی ناپاکى له‌گه‌ڵ ده‌کات ئه‌ویش له‌ تۆله‌سه‌ندنه‌وه‌دا ده‌ستی داوه‌ته ئه‌وکاره نابەجێیه لی‌ره‌داپیاو تیا ماوه له‌نیوان ده‌ست به‌رداربوونی له‌وکاره یاخودجیا‌بوونه‌وه‌و کاولکردنی خانه‌واده‌که‌ی. جا که‌وا باشتروایه‌ مرۆف‌خۆی توشی داوی ئه‌م جۆره عیشقانه نه‌کات مال‌ کاولی له‌دوايه جا هه‌رکه‌سه‌یک له‌دواى زانینى ئه‌م هه‌موو کاریگه‌ریه خراپانه هه‌ر سور بوو له‌سه‌ر ئه‌و جۆره عیشقه ئه‌وا ته‌نها لۆمه‌ی خۆی بکات و گله‌ی له‌ که‌س نه‌کات. به‌به‌رده‌وامی ته‌ماشاکردنی پوخساری عاشقه‌که‌ت تۆی گه‌يانده ئه‌م حاله‌. گه‌ر هاتوو هه‌ربه‌و ته‌ماشاکردنه‌وه، وه‌ستاو کاریگه‌ری تری نه‌بوو ئه‌وا ده‌ربازی بوو له‌وداوه به‌لام له‌دواى ته‌ماشاکردنه‌که‌ چه‌زو ئاره‌زووی قسه‌کردن و دانیشتن و به‌یه‌ک‌گه‌یشتنی لادروست بوو. ئه‌و ساته‌ خه‌یاڵ و ئه‌ندیشه‌و بیرى ئه‌و که‌سه داگیر ده‌کات وه‌به‌ته‌واوه‌تی ئاوێته‌ی ژیا‌نى ده‌بیته ده‌ربازبوونی له‌م حاله‌ته زۆر دژوا‌ره. لی‌ره‌دا پێویسته مرۆفی ژیر په‌چاوی به‌راودی ئه‌م هه‌موو کاریگه‌ریه خراپانه بکات. له‌هه‌مان کاتدا تو‌رپون و یاخی بوون و سه‌رپێچی کردنی خ‌وای گه‌وره له‌پێش چاوبگریت که‌سه‌ر ئه‌نجامه‌که‌ی ناپاکى و سزای دۆزه‌خ و سوتانه له‌نیو ئاگر‌دا. یاخود مه‌ترسی له‌کاریگه‌ریه خراپه‌کانی بیته له‌دو‌نیادابه‌له‌ده‌ستدانی که‌سایه‌تی و پوشاندی شکۆمه‌ندی و ناو‌زپاندن... هه‌تد. که‌توشی مرۆف دیت له‌م پێناوه‌ دا.

باشیه‌کانی عیشی گومان و وه‌لام

هه‌ندی که س ده‌لێن: سه‌باره‌ت به‌خرابه‌کانی عیشی زۆرت باس کرد. به‌لام له‌ولاشه‌وه عیشی باشی و چاکی زۆر هه‌یه‌له‌وانه: پاککردنه‌وه‌ی ده‌روون، ئێسک سوکی، هه‌ست ناسکی، جوامیری و مه‌ردایه‌تی... هتد. وه‌به (یحیی بن المعاذ الرزی) ده‌لێت: کۆپه‌که‌ت عیشی فلان کچ بووه وه‌هه‌ندیکی تر ده‌لێت، ده‌ردی دل شکۆ مه‌نده‌کانه وه‌که‌سیکی تر ده‌لێت: عیشی ده‌بیته‌ مایه‌ی ئازاکردنی تر سنۆک و وشیار کردنه‌وه‌ی گیل و سه‌غی کردنی په‌زێل. سه‌ربه‌رزێ پادشاکان ئارام کردنی هه‌لچوونه‌ په‌وشتیه‌کان... وه‌هاوێتی پیووارانه‌ و دۆستی بی‌دارانه. وه‌هه‌روه‌ها ده‌لێن: هانده‌ر و بزوینه‌ری په‌وشته به‌رزه‌کانه.

وه‌هه‌ندی له‌دانایان ده‌لێن: (عیشی ده‌روون پاک ده‌کاته‌وه‌ و په‌وشت پالافته‌ده‌کات... وه‌که‌سیکی تر ده‌لێت: (هه‌رکه‌سیک پوخسار جوان و دیمه‌نی شوخ و قه‌شه‌نگ و ده‌نگی خوش نه‌یه‌روژینیته‌ ئه‌واسروشتی ته‌واوی نییه‌). پیویستی به‌چاره‌ سه‌ره‌ وه‌ هه‌ندی له‌عاشیقه‌ پاک داوینه‌کان ده‌لێن: (پاک داوین بن سه‌ر به‌رزین، عاشق بن ژیه‌رو قه‌شه‌نگ ده‌بن). وه‌له‌یه‌کی له‌عاشقه‌کانیان پرسى: ئه‌گه‌ر تو هه‌لت بۆ پێکه‌وت و به‌ته‌نها خوشه‌ویسته‌که‌ت بینی چی ده‌که‌یت؟ ئه‌ویش ووتى: چیژ له‌بینی پوخساری وه‌ده‌گرم، وه‌دلم به‌یادو قسه‌کردیه‌وه‌ ده‌حه‌وینمه‌وه‌ ئه‌و شتانه‌ی که‌پیشی خوش نی یه‌ لێ ده‌شارمه‌وه‌ وه‌له‌کرداره‌ ناشرینه‌کانی خۆم ده‌پاریزم تا منی له‌به‌رچاو نه‌که‌وێت. وه‌ (ابو اسحاق بن ابراهیم) ده‌لێت: پوچی عاشقان بۆن خوش و ناسکه‌ وه‌ئێسکیان سوکه‌ هه‌میشه‌ دل گه‌شن ووته‌کانیان خه‌م له‌دل لا ده‌بات وه‌ژیه‌ری به‌هێز ده‌کات جائه‌گه‌ر عیشی و خوشه‌ویستی نه‌بی سه‌رجه‌م نیعه‌ته‌کانی دنیا تیا ده‌چیت). وه‌یه‌کیکی تر ده‌لێت: عیشی بۆ پووح وه‌ک و خۆراک وایه‌ بۆ جه‌سته، جا ئه‌گه‌ر ده‌ست به‌رداری بێت زیانت پی ده‌که‌یه‌نیت وه‌ ئه‌گه‌ر بۆچوی ده‌تکوژیت.

*وه (الخرائطي) ده‌گێڕێته‌وه له (ابی غسان) وتووێتی: (ابو بکری الصدیق) به‌لای که‌نیزه‌یه‌ک تێ ته‌په‌پی گوێی له‌ که‌نیزه‌که‌یه‌ ده‌لێت: به‌پارچه‌ شیعری‌ک هه‌ستی خۆشه‌ویستی خۆی بۆ که‌سیکی نادیار ده‌رده‌برێت. (ابو بکر) لێی ده‌پرسیت. تۆ که‌نیزه‌یت یان خاتونیت نه‌ویش ده‌لێت: که‌نیزه‌. (ابو بکر) پێی ده‌لێت عیشقی کێ بویت؟ که‌نیزه‌که‌ بێ ده‌نگ بوو به‌لام (ابو بکر) سویندی لێ خوارد که‌نیزه‌ که‌ به‌م پارچه‌ شیعره‌ ده‌ری خست. که‌ عیشقی (محمد بن القاسم) بووه‌.

وانا التي لعب الهوى بفؤادها قتلت بحب محمد بن القاسم

واته: من که‌ خۆشه‌ویستی یاری به‌دلم کردوه

کوشته‌ی خۆشه‌ویستی محمد کوپی قاسم

پاشان (ابو بکر) ئه‌م که‌نیزه‌یه‌ له‌ خاوه‌نه‌که‌ی ده‌کړێت پوانه‌ی لای (محمد بن القاسم بن جعفر بن ابی طالب) ده‌کات وه‌ده‌لێت به‌راستی ئه‌م ئافره‌تانه‌ مایه‌ی فیتنه‌ی پیاوان ئای چه‌ندین پیاوی پێژدار به‌مردن چوو وه‌چه‌ندین له‌ش ساغ پیاو ده‌رده‌دار بوو.^۱

جا (که‌نیزه‌یه‌ک) هاته‌لای (عثمان بن عفان) و شکاتی له‌ پیاویکی نه‌نسانی کرد، هه‌زه‌تی (عوسمان) پێی ووت به‌سه‌رهاتی تۆ چی یه‌؟ که‌نیزه‌که‌ ووتی من ته‌رخان کراوم بۆ برازای ئه‌م پیاوه‌. که‌چی ئه‌م پیاوه‌ وازم لێ ناهێنیت و کۆل نادات. هه‌زه‌تی (عوسمان) به‌پیاوه‌که‌ی ووت: یان ئه‌وه‌ ده‌بێت بۆ برازا که‌ت بێ. یان من به‌پاره‌ی خۆم نرخێ ده‌ده‌م پیاوه‌که‌ ووتی: راستیه‌که‌ پێشه‌وای برپاداران ئه‌م که‌نیزه‌یه‌ هه‌ین برازه‌که‌مه‌. ئێمه‌ لێره‌دا مه‌به‌ستمان له‌و عیشقه‌ خراپانه‌ نێ یه‌که‌ ده‌بێت مایه‌ی کاری ناپه‌وا و خراپه‌کاری. به‌لکو ئێمه‌ باس له‌ عیشقیکی پاکی بێگه‌ردی خاویڤ ده‌که‌ین.

^۱ - نهم رووداوه زۆر باس ده‌کړیت، به‌لام له‌راستی دا گوومان لهم رووداوه هه‌یه‌ چونکه‌ عه‌قل نایرێت که‌ (محمد بن القاسم بن جعفر بن ابی غالب) گه‌یشیت (ابو بکر الصدیق) چونکه‌ ماوه‌ی نێوانیان زۆری که‌واته‌ پێی ده‌چیت نه‌و (ابو بکر الصدیق) ه‌ که‌سیکی ترییت وه‌ وشه‌ی (الصدیق) له‌خۆیه‌وه‌ دانرا بیت وه‌هه‌روه‌ها (خرائگی) له‌لای زۆر کس له‌زانایان جیگه‌ی متمانە نێ یه‌.

ابن القيم الجوزی

خاوه نه کانی له خودای گه وه بترسن و سنور نه به زینت نه مهش عیشقی (سلف) ی به پیزه کان و پیشه وایانی نه م گه له ن نه وه تا (عبدالله بن عبدالله بن عتیه بن مسعود) که یه کیک بووه له حهوت زاناو پسپو پانی بواری فیهه - که عاشق بووه عیشقه که شی زور ناشکراو دیار بوو له نیو خه لکیدا وه که سیش لومه ی نه کردوه و به سته م کاریش ناو زهره نه کرا.

هه روه ها تا عاشق بوونی (عمر بن العزیز) شتیکی زور ناشکرا بووه له نیو خه لکیدا که عاشقی که نیه یه کی (فاطمة بنت عبدالمک) که نه وه که نیه یه له جوانی شوخ و شه نگیدا به ناو بانگ بووه وه زور جار (عمر بن العزیز) داوای له خیزانه که ی کردوه که نه وه که نیه یه ی بۆ پیک بخت. به لام خیزانه که ی پازی نه بووه. دواتر کاتی (عمر بن العزیز) بووه به خه لیتفه ی موسلمانان خیزانه که ی پیی ووت: تو زور عاشقی نه م که نیه یه م بووی نه وه من پیکریم ده کرد، نیستاش پیشکه شی ده که م من پازیم. یه کسه ر ده موو چاوی (عمر بن العزیز) له خویشاندا گه شایه وه داوای کرد خیرا بۆی به پینین کاتی هینایان زیاتر پیی سه رسام بوو. (وتی هه ندی له جوانیه که تم بۆ ده ربخه، که بیینی نیتر به ته وای شه یدای بوو. (عمر بن العزیز) به که نیه یه که ی ووت وه ره له سه ر خۆت باسی بوداوی خۆتم بۆ بکه له پیشدا له کوئی بووی، وه چۆن گه یشتیته نیره ...

که نیه یه که ووتی (حجاج) والی (کوفه) منی به پاره یه کی زور له یه کی له کریکاره کانی نه وه شاره کپی و په وانی کردم بۆ (عبدالمک) نه ویش منی داوه به (فاتمه) . (عمر بن العزیز) ووتی: نه ی چی به سه ر کریکاره هات له پاش تو؟ که نیه یه که ووتی: له پاش من به هیلاک چوو- (عمر بن العزیز) ووتی: هیچ مندالی له پاش جی ماوه. که نیه یه که ووتی: به لئ کورپکی به جی ماوه. ووتی نه ی حالی چۆنه؟ ووتی: زور خراپه. یه کسه ر (عمر بن العزیز) ووتی خۆت پۆشته بکه ره وه. یه کسه ر به والی (عبیراقی) دا ناردی به شوین نه وه کورپه دا کاتی کورپه که هات (عمر بن العزیز) پیی ووت: پۆله (حجاج) چی زیان و زهره ری له باوکت داوه. هه ره موویم پیی بلی: کورپه که ش هه رچییه کی زانی

نه خوشی و چاره سهر

هه مووی بۆ باس کرد. (عمر بن العزین) یش هه ره موو زیانه کانی بۆ بژارده وه و قهره بووی کرده وه. پاشان به که نیزه که ی ووت: هه سته بکه وه ته نیشتی وه پووی کرده کوپه که ووتی ئه م که نیزه یه به ره وه دیاره باوکت به هۆیه وه چهره سه ری زۆری چه شتووه. کوپه که ووتی: ئه مه ئیستا مولکی تۆیه (عمر بن العزین) ووتی: من هیچ پیتوستی به کم پیتی نی یه وه لیمی دور بخه ره وه، کاتی که وتینه پی و بپۆین که نیزه که به (عمر) ی ووت ئه ی کوا شهیدا که ت بۆمن چی به سه رهات؟ (عمر) ووتی: وه که جاران وایه بگره زیاتره. جا ئه گهر من دهست به ردارت نه بم نابمه یه کیک له وه که سانه ی که به پیچه وانه ی چه زو ده رونی خۆیه وه مامه له ی کرد بیت. جا شهیدای (عمر) بۆ ئه م که نیزه یه هه به رده وام بووه تا وه فاتی کرد و مرد.

وه هه ره ها (ابوبکر محمد بن داود الظاهری) زانای به ناو بانگ له زانسته کانی (فیقه و تهفسیر و فه رمووده نه ده ب) وه به یه کیک له گه وره ترین زانایان ده ژمیردریت وه عاشق بوونشی زۆر ئاشکرا بووه له نیتو خه لکید. (نفطویه) ده لیت: (له سه ره مه رگیدا چوومه دیداری لیم پرسى: حالت چۆنه؟ له وه لامدا ووتی: خۆشه و یستی ئه وه که سه ی که ده یزانییت ئه مه ی به سه رمدا هینا وه. منیش ووتم: ئه ی باشه بۆچی ناچیته پیشه وه لیتی چیژ وه ربگریت له کاتی که تدا تۆ به سه ریدا زالییت؟

ئه ویش ووتی: چیژ وه رگرتن دوو جۆره: ته ماشاکردنی دروست، وه چیژی قه ده غه کراو. ته ماشاکردنی دروست: منی به م حاله گه یانده که ئیستا ده یبینی. به لام چیژ وه رگرتنی قه ده غه کراو: ئه وه ی پێگری لیکردووم لیتی ئه وه فه رمووده و و ته یه ی (بن العباس) ه که له لایه ن باکمه وه ئه ویش له (سوید بن سعید) ده گێریته وه ئه ویش له (علی بن مسهر) ئه ویش له (ابی یحیی القتان) ئه ویش له (مجاهد) وه ده گێریته وه که له (بن العباس) درا وه ته پال پیغه مبه ر (د.خ) که (من عشق و کتم و عف و صبر غفر الله له دخلة الجنة) واته: هه رکه سی که تووشی عیشق بیت وه بتوانییت

بشاریت‌هه خۆگرو داوڤن پاک بیت ئه‌وه خودای گه‌وره لئی خۆش ده‌بیت و به‌به‌هشتی شاد ده‌کات.

پاشان چهند دڤڤی شعری ووت. منیش پتی ووت: چی به ئه‌وه باوه‌رت به (قیاس) نی به له‌بوارى فیه‌دا. که‌چی له شیعردا ده‌یسه‌لمینیت. ئه‌ویش ووتی: شه‌یدا دل و ده‌وړونم بانگه‌شه‌ی بۆ کردم. پاشان له دواى ئه‌و شه‌وه‌وه کۆچی دواى کرد. وه ئه‌وه‌ی شایه‌نی باسه به‌هۆی ئه‌و شه‌یدای و عیشقه‌یه‌وه کتیبی (الزهد) ی داناوه.

هه‌روه‌ها له‌وته‌یه‌کی تردا ده‌لښت: هه‌ر که‌سیک نا‌ئومید بوو له‌خۆشه‌یسته‌که‌ی وه‌به‌هۆیه‌وه نه‌مرد، ئه‌وا توشی دل نه‌واى ده‌بیت چونکه ئه‌وا به‌که‌م شه‌یداکانی نا‌ئومیدی به و دل ئاماده نه‌بووه بۆی به‌لام بۆجاری دووه توشی نا‌ئومیدی ده‌بیت نیت‌کاریگه‌ری به‌کجاریشی له‌سه‌ر ده‌ر ده‌که‌ویت وکاول ده‌بیت.

وه (عبدالله معمر القیسى) ده‌لښت: (سالتیکان له‌مه‌راسیمی ئه‌نجام دانى حه‌جکرندا بووم. له‌شه‌ویکدا له‌ مزگه‌وتی پیغه‌مبه‌ر خودا وه‌له‌ن‌توان گۆری پیغه‌مبه‌ری خودا وبلند گۆکه‌یدا دانیشتبوم له‌پرگۆیم له‌ده‌نگێک بوو چهند دڤڤه‌ شعریکی ووت به‌کاریگه‌ری و له‌پێدا بئ ده‌نگ بوو نه‌م زانی له‌کوێه ئه‌م ده‌نگه‌ها پاشان ماوه‌یه‌کی تر هه‌مان ده‌نگ که‌وته‌وه ووتنی چهند دڤڤه‌ شعریکی تر و ده‌ستی کرد به‌گریان. منیش به‌کسه‌ر هه‌ستم و به‌ره‌و ئاراسته‌ی ده‌نگه‌که‌ پۆیشتم له‌ته‌نیشتی دانستم و هه‌ستی پئ نه‌کردم بینیم لاویکی خوین گه‌رمی جوان بوو فرمیسک گۆناکانی ته‌پ کردبوو. که‌بینی سلالم لیکرد وه‌لامی دایه‌وه. ووتی دانیشه‌ تۆ کیت؟ منیش خۆم پئ ناسان ووتی هیچ کاریکت هه‌یه؟ ووتم به‌لئ من له‌ هه‌وشی مزگه‌وته‌که‌دا بووم ده‌نگی تۆ سه‌رنجی پاکیشام هه‌رچی به‌کت پیوسته‌ من له‌ خزمه‌تتدام چیت ده‌ویت من ئاماده‌م؟ ووتی من (عتبة بن الحباب بن المنذر بن الجموح الانصاری) م پۆژیکیان به‌ره‌و مزگه‌وتی (احزاب) پۆیشتم پاش نوێژکردن له‌ده‌ره‌وه‌ی مزگه‌وته‌که‌دا بووم. هه‌ر کاتئ هه‌ستم کرد پڤڤی له‌ ئافره‌تان به‌لامدا تیپه‌رین که‌نیزه‌یه‌کی زۆر شوخ و شه‌نگیان له‌گه‌ل دا بوو پووی تئ

نەخۆشى و چارەسەر

کردم و پیتی ووتم: ئەي (عوتب) ە تۆ چى بە كەسنىڭ دەلىت. شەيداي تۆ بىت ؟ پاشان بەجىي ھېشىم و پۆي ئىتر لە و پۆژەو ە من سەرگەردان و شەيداي بووم. ھەموو شوپىنىكى بە دوودا دەگەپام ھىچ سۆراغىكى نازانم. پاشان گرياو لە ھەژمەدا بوورايەو ە و لەخۆ چوو. پاش ماو ەيەك ئاگاھاتەو ە پوخسارى زەرد ھەل گەپابووچەند دىپرە شعريكى شەيداي چىي...

منىش پىم ووت: بىرام تەو ە بەكو داواي لى خۆش بوون لە خودابكە سەفەرىكى پىر مەترسىت لە پىشە ئەو ىش ووتى: من كۆل نادەم و باش نابم ھەتا ئەو كچە نەگەپىتەو ە. پاشان تا دەمەو بەيان لەگەلدا ماو ەو ە دواتر ووتم بابچىن بۆ مزگەوت (احزاب) بەلكو خواي گەورە دەرگاي خىرت لىبكاتەو ە. ئەو ىش ووتى تكام وايە بەلكو بەھۆي خواناسى تۆ و ە خودا پەحم بە منىش بكات. پۆيشتىن گەيشتىنە مزگەوتەكە - چەند دىپرە شعريكى تىرى چىي پاشان لەو ى ما ەو ە تانويى نىو ە پۆ پاش نو ىژ چەند ئافرەتىك ھاتن بۆ مزگەوتەكە بەلام ئەو كەن ىزەيەي تيا نەبوو. پويان كەردە ئىمەو بە (عتبە) يان ووت ھا (عتبە) دەلىتى چى بە سەربارەت بەوكەسەي شەيدات بوو. تۆي سەر قال كەردو ە ؟ (عتبە) ش ووتى: بۆچى بە سەر ھاتو ە. ووتيان باوكى بردو ىتىو ە بۆ شارى (سماو ە) لە عىراق. منىش پرسىم ئەو كەن ىزەيە كى بوو؟ ووتيان: ناوى (ريا بنە الغطريف السلمي) يە. لىرەدا (عتبە) خۆي پى نەگىرا و چەند دىپرە شعريكى تىرى چىي. پاشان پووم كەردە (عتبە) و پىم ووت: (عتبە) من سوپاس بۆ خودا كۆمەل پارەيەكى باشم ھەيە دەمەو ىت لە پىناوى ئەو كەسەدا سەرفى بكەم كە دەيانەو ىت ھاوسەر پىكەو ە نەن. بەل ىن بىت ھەر ھەمووى دەكەمە قورىانت تا بەمەبەستى خۆت دەگەيت ، ھەستە بابچىنە مزگەوتى (الانصار) كە گەيشتىنە مزگەوتەكە كۆمەل ىك پىاوى تۆرى لى بوو پاش سلاو كەردن پووم تى كەردن و ووتم: ئەي خەلكىنە چ دەل ىن لەسەر (عتبە) و باوكى؟ ووتيان لە پىاوى چاكەكانى عەرەبن. منىش ووتم ئەو ەتا (عتبە) توشى داوى عىشق بوو ە و ەن تەنھا ھاوكارى ئىو ەم دەو ىت پىكەو ە بچىنە

ابن القيم الجوزی

(سماوه) ئەوانیش ووتیان بەسەر چاۋ ئىمە ئامادەین. ھەر ھەموومان بەسۋارى بەپى
كەوتىن تاگەيشتىنە نزيك ئاۋاي (بنى سليم) (غطريف) ى باۋكى كچە بەھاتنمانى
زانى پىشۋازىيەكى زۆر لى كردين ئاژەلى سەر بېرى وخوانن ئامادەكرا لەكاتى نان
خواردندا پىمان پاگەياند كە ئىمە نانت ناخۆين تاداۋاكاريەكەمان بۆ جى بەجى نەكەن
ووتى بلىن بزانم ووتمان ھاتوين داۋاي كچە خانمەكەت دەكەين بۆ (عتبە بن الحباب بن
المنذر) ئەۋيش ووتى كچەكەم بېياري بەدەست خۆيەتى بالىي بېرسم. بەتورپىيەۋە
چوۋە ژورەۋە بۆلای. كچەكەى پىيى ووت بۆچى تورپە ديارىت ئەۋيش ووتى
(ئەنسارەكان) ھاتوون بتخوازن، كچەكەش ووتى پياۋانى ناۋدارو خانەدانن
ۋەپىغەمبەرىش (د.خ) پىزى گرتوون و داۋاكاري لىخۆش بوونى بۆ كرديوون لەخودا.
بۆكى منيان دەۋىت، باۋكىشى ووتى (عتبە بن الحباب)، كچەكە ووتى ۋاللە زۆرم لەسەر
(عتبە) بىستۋە كەكەسىكى بەئەمەك و ۋەفادارە، مەبەستى خۆى دەزانىت باۋكى ووتى
من پىشتر سوئندم خواردوۋە نەتدەمەۋە (ئەنسارەكان) ؟ كچەكەش ووتى كەۋاتە
بەباشى ۋەلاميان بدەرەۋە... باۋكەكەۋوتى چۆن چۆنى - كچەكە ووتى مارەببە، ئەيان
لەسەر گران بكە ناچار دەپۆن و نايەنە دواۋە... باۋكى ووتى دەم خۆش ئەمەقسەيەكى
باشە باۋكى كچەكە ھاتەدەرەۋە پوۋى تى كردين ووتى: كچى ئاۋايەكە ۋەلامى دايەۋە
بەلام مارەيەكى زۆرمان دەۋىت. جا كى بەم كارە ھەل دەستى؟ (عبدالله بن معمر)
دەلىت منىش ھەستام ووتم چىت دەۋىت سەر پىشك بە. ووتى: ھەزار مسقال ئالتوون جل
ۋىەرگى ناياب و پىنچ پارچە قوماشى عەنبەر. ئەۋيش ووتى: بەسەر چاۋ ھەموۋىت بۆ
ئامادەدەكەين. چەندپياۋىكم نارد بۆ شارى مەدىنە بۆھىننەنى داۋاكاريەكانى، پاشان
خوادمەن خواردوزە ماۋەندمان گىپرا چەند پۆڭىكمان پى چوۋ. دواتر بەپى كەوتىن بەرەۋ
شارى مەدىنە بەسى بار لەپىداۋىستى وشتى ناياب. گەيشتىنە نزيك شارى مەدىنە
لەناكاۋدا پىپى چەتە بەسوارەۋە ھىرشيان بۆ ھىننەن پىم وابوۋ لە ئاۋايى (سليم)
ۋەبوون. (عتبە) پوۋەپويان بوۋە چەند پياۋىكى لى كوشتن ۋە ھەندىكى لى بىرىندار

کردن. دواتر هاته‌وه‌دی‌ار بوو بریندار کرابوو و خوینیکی زۆری لێ ده‌پۆ‌شیت. که‌وته‌سەر زه‌وی و منیش پوخساریم سڤی (عتبه) گیانی سپارد لێره‌دا گریان و هاوار کردن ئه‌ی هاوار بۆ (عتبه) کاتی که‌نیزه‌که‌ گۆیی له‌ده‌نگمان بوو خۆی له‌سەر حوشره‌که‌وه‌ فرێدایه‌ خواره‌وه‌ باوه‌شی به‌ (عتبه) کردم به‌ده‌م گریان‌وه‌ چه‌ند دێ‌په‌شع‌ریکی خه‌مناکی چڤی وئ‌ه‌ویش به‌سەر لاشه‌ی (عتبه) دا گیانی سپارد ئێمه‌ش له‌و شوین‌ه‌دا هه‌ردووکیانمان له‌یه‌ک گۆ‌پ‌دا به‌خاک سپارد. دواتر پاش حه‌وت سال-سهرمدا له‌ناوچه‌ی حه‌جازو‌یستم سهردانی مه‌دینه‌ بکه‌م-ووتم والله ده‌بی بچه‌م سهردانی گۆ‌ری (عتبه) که‌چه‌ومه‌ سه‌رگۆ‌ریان بینیم واداریکی له‌سەر پوو‌اوه‌ گۆ‌له‌ لا‌ول‌وی سو‌رو زه‌ردی گرت‌وه‌و منیش له‌و خه‌لکه‌ی ئه‌و ناوهم پرس‌ی ئه‌م داره‌ چی پی ده‌لێن؟ ئه‌وانیش ووت‌یا ن: بیان ده‌لێن داری باوک و زاوه‌که‌...هه‌روه‌ها فه‌رمووده‌یه‌ک هه‌یه‌ به‌م شی‌وه‌یه‌ گێ‌پ‌راوه‌ته‌وه‌له‌ (سوید بن سعید بن علی بن مسهر) له‌باوکیه‌وه‌ (ابی یحیی القتان) له‌ (مجاهد) ئه‌ویش له‌ (ابن العباس.پ.خ) داوێته‌ پال پێغه‌مبه‌ر (د.خ) (من عشق وعف وکت‌م فمات فهو شهید) واته‌: (هه‌رکه‌سێک تووشی عه‌شق بێت بتوانیت بېشاریت‌وه‌ وه‌خۆگرو داوین پاک بێت نه‌گه‌ر بم‌ریت ئه‌وا شه‌هیده‌.

وه‌هه‌روه‌ها له‌پێگه‌یه‌کی تریشه‌وه‌ ئه‌م فه‌رمووده‌ له‌وانه‌: له‌پێگه‌ی (سوید) له‌ (ابن مسهر) له‌ (هیشام بن عروه) له‌باوکیه‌وه‌ ئه‌ویش له‌ (له‌خاتو عایشه) وه‌ به‌ (مرفوع) ی هه‌روه‌ها له‌ (الخطیب) له‌ (الزهری) ئه‌ویش له‌ (معافی بن زکریا) ئه‌ویش له‌ (ابن الفضل) له‌ (احمد بن مسروق)⁽¹⁾. هه‌روه‌ها (زبیر بن بکار) ده‌گێ‌پ‌رت‌وه‌ له‌ (عبدالعزیز الماجشون) ئه‌ویش له‌ (عبدالعزیز بن ابی حازم) له‌ (ابن ابی نجیح) ئه‌ویش له‌ (مجاهد) ئه‌میش له‌ (ابن عباس.پ.خ) پاشان ئه‌وه‌تا پێغه‌مبه‌ری ئازیز پابه‌روسه‌روه‌ری هه‌موان کاتی چاوی به‌ شۆخ و شه‌نگی (زینب بن جحش) ده‌که‌وێت یه‌کسه‌رده‌فه‌رمیت (سبحان ق‌لب القوب) واته‌: پاک و بێگه‌ردی بۆ ئه‌و خوایه‌ی که‌ دلان ده‌گۆ‌ریت له‌وکاته‌دا (زینب) خێزان و هاوسه‌ری (زید بن حارث) بووه‌ که‌خزمه‌تکاری

ابن القيم الجوزی

پیغه مبه ربووه. کاتی (زید) ویستی له (زینب) جیابیته وه وه ته لاقی بدات پیغه مبه ری خودا (ﷺ) پیگری کردو پیی فهرموو (اتق الله واسمك عین زوجك) واته: له خوا پترسه و ده ست به هاوسه ره که ته وه بگره.

دواتر (زید) ته لاقی داو لیی جیا بووه. خوی گه وره له سه روی حوت ته به قه ی ناسمانه وه (زینب) ی ماره کرد له پیغه مبه ری خودا (ﷺ) وه گریبه ستنی ماره برینه که ی له سه روی عهرشی مه زنه وه بریاری له سه دره. (وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ: الأحزاب-۳۷) واته: نه ی پیغه مبه ر جانسی نه وه بکه کاتی که خودا نیعمه تی نیمانی به سه ردا پشتموه توش نازادی نیعمه تی په روه رده کردنت پیی به خشویه له خزمانی خوت ژنت بۆ هیئا که کاتی نه و که سه (زید) ویستی له (زینب) ی خیزانی جیا بیته وه و نه ده گونجان توپیت ووت: له خوا پترسه و ده سته ردار ی هاوسه ری خوت نه بیت. به لام نه وه ی له دلی خوتدایه ده یشاریته وه و ناته وی که س بیزانیت نه وه هر خودا خوی ناشکرای ده کات پیویسته له خوا پترسیت نه له قسه ی خه لکی...

نه وه تا پیغه مبه ر داود (س.خ) له گه ل نه وه ی نه وه ت و نو ژنی هه بوو کاتیک خیزانی به کیک له سه ر یانه کانی بینی به کسه ره شقی بووه دواتر خواستی بوه ژنی سه ده مینی.^۱ وه (الزهر) ی ده لیت: به که م خۆشه ویستی له نیسلامدا خۆشه ویستی پیغه مبه ر بووه. بۆ خاتوو (عائیشه) وه (مسروق) هه میشه به ناوی خۆشه ویسته که ی پیغه مبه ر (ﷺ) ناوی ده برد (ابو قیس) غولامی (عبدالله بن عمرو) ده لیت (عبدالله بن عمرو)

^۱ - نهم چیز که (داود- پیغه مبه ر) له گه ل به کیک له سه ر کرده کانی سوپا که یدا که ناوی (نوریا) به له کتیه کانی نیجیل و تهورات داهاتوره به فراوانی. به لام پروانه وه لاهه که ی نیمه له سه ری له بابه ته کانی داهاتوو لهم کتیه ی به رده ستدا.

^۲ - نهم چیز که (ضعیف) وه (ابن القيم) ته نها وه که به لگی به رامبه ره کان هیئاو ته ره دواتر هر خوی ره تی ده کاته ره و هه لی ده وه شینیه ره

نەخشى و چارەسەر

منى نارد بۆلای خاتوو (ام سلمه) تا پرسىارى لى بكم: ئايە پىغەمبەرى خودا (ﷺ) كاتى كەبە پۆژوو بوو خىزانەكانى ماچ دەکرد؟ (ام سلمه) دەلىت: نەخىر جا (أبو قيس) پىي ووتم خاتوو عائىشه دەلىت: (كە ئەگەر پىغەمبەرى خودا خاتوو عائىشه بىبىنيايە، خۆى پىي نەدەگىرا و ماچى دەکرد) "

وہ (سعيد بن ابراهيم) لہ (عامر بن سعد) ئىویش لە باوكیەوہ دەگىرپتەوہ كە: پىغەمبەر (ابراهيم س.خ) ھەمىشە پۆژانە بەسوارى (بۆراق) لہ وولاتى شامەوہ سەردانى خاتوو (ھاجەرە) ى دەکرد. ھىندە خوشى دەويست و دلى لای بوو. وە ھەرۈەھا (الخرائطى) دەگىرپتەوہ كە (عبدالله بن عمر: پ.خ) كەنیزەيەكى پۆمى كپى وە زۆرى خۆشدەويست. وە دەلىت: جارىكيان ئەو كەنیزەيە لەسەر پشتى ھىستىكەوہ (قاترىك) كەوتە خوارەوہ. يەكسەر (عبدالله) پىرى داىەو ھەلى ساندەوہ و دەم و چاوى سىرى و ماچى دەکرد. وە ئەو كەنیزەيە ھەمىشە بە زمانى پۆمانى دەيوت: (يا بطرون أنت قالون) واتە: ئەى بەرپۆرم تۆ زۆر باشى لەگەل مندا.

وہ دەلىت: جارىكيان ئەو كەنیزەيە ھەل دىت و پادەكات. (عبدالله) ش زۆر دلگران و پىي ناخۆش بوو. تەنانت ئەم دىپرە شەرەى چى:

قد كنت أحسبني قالون فأنصرفت فاليوم اعلم أنى غير قالون

واتە: (تۆ ھەمىشە بەمنت دەوت زۆر زۆر باشىت، بەلام كەچى ئىستا ھەلھاتىت. وە زانيم ئىستا زۆر باشنيم) .

وہ ھەرۈەھا (ابو محمد بن حزم) دەلىت: زۆرىك لە خەلىفە راشدىنەكان و پىشەوايان خۆشەويستيان ئەنجام داوہ. تەنانت پۆژىكيان پياويك بە (عمر بن خطاب) دەلىت ئەى پىشەواى برپواداران من ئافرەتتىكم بىنى و بەتەواوى عەشقى بووم. خەلىفە عمر دەلىت: (ئەمە لەو شتانەيە كە مۆڤ بە دەستى خۆى نى يە) .

ئەمانەتی باسماڭ کرد. ووتە وبەلگەیی ئەو کەسانە بوو کە پێیان وایە عاشقی وعەشق بازى حەلالی وقەدەغە کراوی نی یە (.پاشان دێینه سەرشیکار کردن و لێکدانەو هە ی بەلگەو بۆ چوونە کانیان. (وەلام دانەو هە ی ئەم گومانانە) .

جا قسە کردن لەسەر ئەم بابەتە پێویستی بە جیاکاری هە یە لە نێوان پەسەندی و ناپەسەندی، باشی و خراپی، وە نابیئت راستە و خۆ سەر جەم بابەتە کە بە خراپە یاخود بە باشە بدەینە قەلەم. بەلگەو بۆ دەرخستنی راستی و دروستی و باشی و خراپە کانی لێکدانەو بەکەین چونکە عیشق نە باشە و نە خراپە. بەلگەو بەندە لەسەر چۆنیەتی بەکارهێنان و شوێنەواری لەسەر ژیاڭمان. وە جیاکاری کردن لە نێوان خۆشەویستی حەلال و خۆشەویستی حەرام باش و خراپی پێویستە .

*سەرەتا ئەو بەزانی کە باشترین و پەسەندترین و سودمەندترین خۆشەویستی بەشیوە یەکی پەها، خۆشەویستی بەدیھێنەری دلەکان و هۆشدارى خۆشەویستەکانە کە بەدیھێنەری هەست و سۆزو نەست و جوانیەکانە. کە لەسەر ئەو خۆشەویستی یە بناغە ی زەوی و ئاسمانەکان دامەزراووە سروشتی خەلگە کە بیڭا کراو کە ئەویش نەینى (لا اله الا الله) یە ، بەلگە تا کە خودایە ک کە شایەنى پەرستڭ و شایستە ی خۆشەویستی بیت. چونکە پەرستڭ واتای تەواوی خۆشەویستی و تەواوی ملکەجی یە . وە هاو بەش بپارێدان لە خۆشەویستی خودا وە لە گەورەترین تاوانەکانە لە جیهانە دا. وە خوا ی گەورە سەرچاوە ی خۆشەویستی یە . وە سەر جەم کتیبە کانی وە راستی و دروستی پێغەمبەرە کانی هەر هەمووی ئاماژە و گەواهی خۆشەویستی خودی گەورە دە دەن. چونکە بەتەنها بەدیھێنەر و دروستکەر و نعیمةت دەری هەموانە (وَمَا بِكُمْ مِّنْ نُّعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجَاوَرُونَ: النحل ٥٣) واتە: هەرچی نعیمةت بەسەرت دا پزواو هەر هەمووی لەلایەن خوا ی گەورەو هە یە وە کاتى ناخۆشیە کتان هاتە پێش —پراستە و خۆ هانا و پەنا بۆ ئەو دە بەن.

خواسته‌کانی خوشه‌ویستی

خوشه‌ویستی دوو خواستی هه‌یه: (جوانی و گه‌وره‌یی و شکۆمه‌ندی)

خوای گه‌وره له هه‌ر دوو پوه‌که‌وه ته‌واویتی و که‌مالی په‌هایه هه‌یه جوانه جوانیشی خوش ده‌وێت، مەزن و به‌پێز و گه‌وره و شکۆمه‌نده و ینه‌ی نی‌یه. هه‌ر بۆیه له هه‌موو پویه‌که‌وه شایسته‌ و شایه‌نی ته‌واوی خوشه‌ویستی یه: (قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ: ال عمران ۳۱) واته: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر—پێتان بلێ: نه‌گه‌ر نه‌وان پاست ده‌که‌ن و خودایان خوش ده‌وێت ئه‌وا شوێن من بکه‌ون خوداش خۆشتانی ده‌وێت.

وه‌هه‌روه‌ها ده‌فه‌رموێت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ * إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ * وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ: المائدة ۵۴-۵۶) واته: (ئه‌ی پێی برواداران. هه‌ر که‌سیک له ئایینی خودا پاشگه‌ز بێته‌وه ئه‌وا خوای گه‌وره له ئاینده‌دا که‌سانیک ده‌هێنێته‌کایه‌وه. که‌خودا زۆری خوش ده‌وێن و ئه‌وانیش خودایان زۆر خوش ده‌وێت. که‌زۆر به‌سۆزو به‌زه‌ی به‌رامبه‌ر به‌ برواداران. وه‌ سه‌ربلێندو ده‌رون به‌رزن به‌رامبه‌ر به‌بی باوه‌پان، له‌پێناوی پێسازی خودادا تێده‌کۆشن، له‌ لۆمه‌ی لۆمه‌که‌ران ناترسن ئه‌م (خۆشه‌ویستی و هه‌لبژاردن و سۆز و تێکۆشانه) فه‌زل و پێزی تابیه‌تی خودایه‌ که‌ ده‌یبه‌خشێت به‌هه‌ر که‌سیک بیه‌وێت وه‌ خوای گه‌وره فراوانگیر و زانایه به‌ هه‌موو شته‌کان به‌ راستی ته‌مه‌ خوشه‌ویست و پشتیوانی ئێوه هه‌ر خودا و پیغه‌مبه‌ر و باوه‌پدارانه که‌ به‌ هه‌میشه‌یی نوێژ ده‌که‌ن و زه‌کات ده‌دن و هه‌میشه‌ دیارده‌ی کړنۆش برده‌یان بۆ په‌روه‌رگار پێوه‌ دیاره. جا ئه‌وه‌ی خواو پیغه‌مبه‌ر و برواداران به‌ پشتیوانی خۆی قبول بکات ئه‌وا بادتیا بێت که‌ واهه‌ر تاقم و پێو حزبی خوا زāl و سه‌رکه‌وتوون)

جانبناغهی پشتیوانی و دوستایه تی - بریتی یه له خۆشه‌ویستی هه‌روه‌کو چۆن بناغهی دژایه‌تی - بریتی یه له بق و کینه وه‌خواایی گه‌وره‌ پشتیوان و دوستی باوه‌پدارانه باوه‌پدارانیش به‌همان شیوه، به‌خۆشه‌ویستی پشتگیری و پشتیوانی ده‌که‌ن. جا‌خوای گه‌وره به‌ئەندازە‌ی خۆشه‌ویستی به‌نده‌که‌ی پشتیوانی ئی ده‌کات. هه‌رله‌به‌رئەم هۆیه‌یه‌خوای گه‌وره زۆر به‌توند په‌دی ئەو که‌سانه‌ ده‌داته‌وه که جگه له‌خوا پشتیوان و دوست بق‌خۆیان بپیارده‌دن. هه‌روه‌ها دژی ئەو که‌سانه‌ ده‌ه‌ستیت‌وه که ده‌یان‌ه‌وێت یه‌کسانی له‌نیوان خودا و که‌سانی تر دروست بکه‌ن له‌خۆشه‌ویستی دا وه‌ئاماز‌ه‌ی به‌وه‌داوه که هه‌رکه‌سیک ئەم کاره‌بکات ئەوا ه‌اوبه‌شی بق‌خوا بپیارداوه که ده‌ه‌ه‌رموێت (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ: البقره ۱۶۵) واته: هه‌ندی له‌خه‌لکی هه‌ن ده‌چن جگه له‌خودا که‌سانی تر هه‌له‌ده‌بژێرن و به‌ئەندازە‌ی خودا خۆشیان ده‌وێت. به‌لام باوه‌پداران ته‌نها خودایان خۆش ده‌وێت.

هه‌روه‌ها هه‌والی ئەوه‌شمان ده‌داتی که پاشه‌پۆژی ئەو که‌سان‌ی ه‌اوبه‌شی بق‌خودا بپیارده‌دن له‌خۆشه‌ویستی دا له‌دۆزه‌خدا به‌ه‌اوبه‌شه‌کان ده‌لێن (كَأَلَّهُ إِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ * إِذْ نُسَوِّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ: شعراء ۹۷-۹۸) واته: به‌پاستی ئیمه‌له‌و لوتکه‌ی گومپایی و سه‌ر لێشێواو یدا بووین که ده‌چوین ئیوه‌مان ده‌کرده‌ه‌اوبه‌شی خودای گه‌وره له‌خۆشه‌ویستی دا "به‌م یه‌کتای یه‌هاوتای یه له‌خۆشه‌ویستی دا. خوا ی گه‌وره سه‌رجه‌م پیغه‌مبه‌رانی په‌وانه‌کرده‌کتیبه‌کانی ناردوه‌وه‌زه‌وی و ئاسمانه‌کانی به‌ده‌یه‌ت‌ناوه‌و به‌هه‌شت و دۆزه‌خی سازداوه‌به‌هه‌شت بق‌خۆشه‌ویستانی، دۆزه‌خیش بق‌ه‌اوبه‌ش بپیارده‌رانی.

نەخشى و چارەسەر

* ۋە پېغەمبەر (ﷺ) سۆيىد دەخوات كە: (لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يَكُونَ هُوَ أَحِبًّا إِلَىٰ
مَنْ وَلَهُ وَوَالِدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ) ^۱ ۋاتە: (ھېچ كەس باۋەپى نى يە گەر بېتتوۋ منى لە
منداڵ و باوك و دايك و سەر جەم خەلكى خۆشترنە وېت) .

جا باۋەپدارىتى بەبى خۆشويستنى پېغەمبەر دانامە زىيىت ... ئەي دەبى بۆ
خۆشويستنى خودا چىي بېت ؟! ۋە لە فەرمودەيەكى تردا بە (عمر بن الخطاب)
دەلىت: لا حَتَّىٰ أَكُونَ أَحِبًّا إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ ^۲ ۋاتە: (ئەخىر ئەي عمر ئەبى مەنت خۆشت
خۆشتر بویت) . (جابقۇ ۋەي باۋەپمان دامە زراۋېت پىۋىستە پېغەمبەرمان لە ھەموو
كەس خۆشتر بویت) . بەلام خۋاى گەر ۋە ئاكارە جوانەكانى دەبېت لەلوتكەي
خۆشەويستىيەكانەدا بېت. ۋە پىۋىستە دەست بگىرىن بە و كارو و وتانەي كە
خۆشەويستى خودامان پى زياد دەكات ۋە دەست بەردارى ئەو كارانە بېت كە دىي
خۆشەويستى خودايە.

ۋە ھەر شىك لە خوداۋە بېت لە پەحم و بەزەيى خوداۋە بۆمان. جەند جار لەلوتكەي
تاوانباريدا بوۋىنە كەچى خۋاى گەر ۋە بەلوتف و سۆزى خۋىي پۆشيمانىتى. ئابوۋرى
نەبوردىن و كار ئاسانى بۆ كردوۋىن. ۋە تۆلەي لى نەسەندوۋىن. ئەمانە ھەر ھەموۋى
ھاندەرمانن بۆ زياتر گەر پانەۋە و پاشگەز بوۋنەۋە و لە تاوانكارى و خۆ فرېدانە نىۋو
خۆشەويستى خوداۋە. ھەر كەسك كەتۋى خۆش بوۋىت، مەبەستىكى تايبەتى خۋى پېتە
تەنانتە دايكىش بەلام تەنھا خۋاى گەر ۋە خۆشەويستىيەكى تايبەتە خودى خۆت ۋەبىي
ھېچ مەبەستىك. ھەر ۋەكو لە (اثر) يك داهاتوۋە:

(عبدى كل يردك لنفسه وانا اريدك لك) . ۋاتە: (ئەي بەندەكەم ھەموۋيان تۆيان
بۆمەستى تايبەتى خۆيان دەۋىت بەتەنھا من تۆم بۆ خۆت دەۋىت) . جا جۆرە مۆفېك
شەرمە زار ئەبېت كاتى ھەست دەكات پەرۋەردگارى بە و ئاستە بەرزە مامەلەي لەگەل

^۱ - نەم فەرمودەيە (صحيح) پېشەر باسماں كردوۋە.

^۲ - نەمە بەشىكە لە فەرمودەيەكى (صحيح) كە پېشەر باسماں كردوۋە.

دەكەت كەچی ھیشتا سەر قالی خۆشەویستی ترە خوای پشت گوی خستوه...؟! ھەرکەسێك لەم ژياندا مامەلەت لەگەڵ بکات بە شتوێك لە شتوێكەکان قازانجی خۆی مەبەستە. تەنھا خوای گەورە نەبێت، کەھیچ مەبەست و قازانجێکی پێت نییە تەنھا قانجی خۆت نەبێت کە گەورەترین و مەزنترین قازانج دەکەیت. ھەردیناریك بە دەھێندە تا ھەوت سەدسەت ھێندە بگرە زیاتر و زیاتر دەکات. بەلام ھەر تەوانێك بەیەك تەوان دەژمێردرێت. وەنەگەری سەرپنەوێ ھەبە لە ھەر کاتێك لە کاتەکاندا. ھەر وەھا خوای گەورە سەرچەم بوونەوێ لێ پێناو تۆدا دروست کردووە جا ئایە کێ شایەنی تەواوی خۆشەویستی...؟! ئەو شتانە لێ ئێو بوونەوێ کە لەبەر تۆ دروست کراون؟ یان ئەو کەسە بوونەوێ لێ پێناو تۆدا دروستکردووە؟ ھەر وەھا داواکاریەکانی سەرچەم دروستکراوەکانی دابین دەکات و دەوڵەمەنترین و بەخشندەترین ھیزە پێش ئەوێ بەندەکانی داوای لێ بکەن ئەو نەعمەت لەسەر نەعمەت پێی بەخشیوون. وەپێش ئەوێ سوپاس گوزاری بکەن ئەو زیادی دەخاتە کارە کانیانەو. ھەموو ئەوانە کە لەزەوی و لەئاسمانەکاندا ھەموو پۆزێك لەیەك کات و ساددا دەپارێنەو لێ. بەگەرەیی خۆی گویبێستی ھەموو نزاکان دەبێت. زیاتر پێی خۆشە لە نزا کاراندا پۆچین و سورین لەسەری. بەلام توپە دەبێت لە یەكێك لێ نەپاریتەو و نزانەکات. شەرمی لە بەندەکانی دەکات کەچی بەندەکانی شەرمی لێ ناکەن، لە کاتی تەوان کاریدا دەیان پۆشیت، پەحم و بەزەیی بە بەندەکاندا دیتەو کەچی خۆیان بەزەیی بەخۆیاندا نایاتەو. پەیتا پەیتا پیغەمبەرانێ پەوانە کردوون تەنانەت خۆی بەمێھروگەرە خۆی لە گەلێاندا پەیا مەکانی بۆ ناردوون، تەنانەت پێان دەلێت (من لیسالنی فاعطیة؟ من یستغفرنی فاعفرلہ) ^۱ واتە: (کێ داوا کاری ھەبە تا بۆی جێ بە جێ بکەم، کێ دەبەوێت لێ خۆش دەبم). جا چۆن دڵانێك ئەو زاتەیان خۆش نەوێت لە ھەلکان دەبوێت. چاکەمان قوبل دەکات، ئابرو کان دەپۆشیت وە دەیان پارێزیت

^۱ - نەمە بەشێکە لە فەرھەردەبەکی (صحیح) بخاری (۶۳۲۱ و مسلم ۶/۴۱ - ۴۲ - نووی).

نەخشى و چارەسەر

فرياي لى قەوماوان دەكەويت. پىيويستىيە كان دابىن دەكات،... ھەتد. ھەر خۇيى ئەو زاتە شايستەي يادو زىكرە شايستەي ۋە بىر ھىنانە ۋە يە، خۇشەويستىيە، شايستەي ملکہ چى گويپايەلى يە. تاك و بى ھاول و بى ۋينە يە. نۆر زياتر پزگار بوونى پىيوارىكى بى ئەوا لە بىابانىكى بى سنوور دلخۇشترە بە پاشگەز بوونە ۋە تەۋبە كردنى بەندە يەكى. نۆر زياتر لە سۆز مەيرەبانى دايكىك بۆ كورە بزيوہكەي بە سۆز ترە بۆ بەندەكانى. سۆز پەحم و مېرەبانى خودا بى ۋينە يە زاناو داناو بيسەرو لى بوردە يە. نورو پوناكى پاكى پوخسارى ھەموو تارك ستانى جىھانى پووناك كردۆتە ۋە.

گەر پەردەي پوناكى لە سەر پوخسارى لا بەریت ھەموو جيان لە تاواندا گر دەگریت. ھەروەكە چۆن (موسا) لە حەيبەتدا بى ھۆش كەوت. بە پاستى ھەر خۇيى شليستەي يادو خۇشەويستى و گويپايەلى و ملکہ چى يە.

لوتكەي چىزو پەيوەستە بەكەمالى و خۇشەويستىيە ۋە

لېرە دا كارىكى گرنگ ھە يە پىيويستە كەسى ژير گرنگى تەۋاوى پىتدات. ئەۋيش بريتە لوەي كە: چىزى تەۋاوى خۇشى و شادى و كامەرانى دل و دەروون بەندە لە سەر دوو بىنەماي سەرەكى:.

يەكەم: خۇشەويستەكەت لەۋپەپى لوتكەي جوانى و بى كەم كوپى و تەۋاوى پىرو پوختى دابىت. كەشايەنى ھەموو قوربانى و خۇشەويستك بىت.

دوۋەم: بەھىزى و بى پايانى و بى ۋينەي ئەو خۇشەويستى يە كە لە نىوانياندايە. واتە ھەرچەندە ئەندازە و پىژەي ئەو خۇشەويستى يە بەرزو نۆر بىت ئەۋەندە زياتر ھەست بەتام و چىزى خۇشى شادى و كامەرانى دەكەيت. جا پاش زانىنى ئەم دوو بناغە سەرەكيبە ئەۋە ماۋەتەۋە بلىين كە ھەموو كەسىكى ژيرو ھۆشيار ھەميشە اە ھەۋلى بە دەست خستنى گەرەترين و مەزنترين شادى و خۇشەويستى يە ۋە ئامادەيە قوربانى بەنۆر شتى لاۋەكى و سادەبدات لە پىناۋى بەدەست ھىنانى ئەو خۇشەيەدا. جاپچۆن پەۋاى حەقە ئىمەي مەۋز لە پىناۋ خۇشى يەكى كەم و كورت و سنوردار خۇشى يەكانى

ابن القيم الجوزی

قیامت‌ی هه تایمان له دهست دهریچیت. (بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا * وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى: الأعلى ۱۶-۱۷) واته: به‌لام ئیوه هه ژیاڼی دونیاتان به‌دهسته و هه‌لده‌بژیرن، به‌لام ژیاڼی قیامت نه‌بپراو خێرو پې به‌ره‌که‌ت تره.

و هه‌میشه‌ئمه‌ راستیه‌که جادوو‌گه‌رانی فیر‌عه‌وون له‌ساته‌ چرکه‌کانی ته‌مه‌نیاندا هه‌ستیان پێ‌کردوه‌ ئاماده‌ بوون له‌م پیتاوه‌دا هه‌موو شتی به‌خت بکه‌ن ته‌نانه‌ت گیان و جه‌سته‌یان که به‌و په‌پی ژیریو‌بۆترانه به‌ فیر‌عه‌ونیان ووت: چیت له‌ دهست دیت بی‌منه‌ت به‌... (فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا * إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى: طه ۷۲-۷۳) واته: ئه‌ی فیر‌عه‌ون هه‌رچیت له‌ دهست دیت قسورمه‌که‌ تو هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ت له‌ دهست دیت له‌ناومان به‌ریت و له‌م ژیاڼه‌ وه‌ دهرمانه‌یت. جا به‌راودی ئه‌و دنیا (قیامت) له‌گه‌ل ئه‌م دونیای کاتی ناگیرت. چونکه‌ ئیمه‌ باوه‌رمان به‌خودای به‌پاسته‌قینه‌ی خۆمان هیتاوه‌، به‌ ئومیدین له‌تاوانه‌کانمان ببوریت.

به‌لێ هیچ کاتێک نیعه‌ته‌کانی به‌هه‌شت به‌راودناگیرت له‌گه‌ل دونیادا. هه‌ر بۆیه‌ مامۆستای ئامۆژگاری کاران پوو ده‌کاته‌ گه‌ل و هۆزه‌که‌ی و پێان ده‌لێت: (يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ * يَا قَوْمِ إِنَّمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ: غافر ۳۸-۳۹) واته: ئه‌ی گه‌ل هۆزه‌که‌م شوینم که‌ون به‌ووته‌ی من بکه‌ن پێنمایتان ده‌که‌م بۆ پێیازی سه‌ر فرازی وچاکه‌* ئه‌ی گه‌ل و هۆزه‌که‌م بی‌گومان ژیاڼی ئه‌م دوونیا به‌بریتی به‌ له‌ پابردوویه‌کی که‌م وه‌ ژیاڼی ئه‌و دنیا (قیامت) ژیاڼی دانه‌بپراوه‌ جێی ئومیدو‌حه‌وانه‌ویه‌. وه‌پێی پاگه‌یاننده‌ که‌خۆشی دنیا کاتی به‌سه‌ر چوه‌ سنور داره‌ به‌لام به‌هه‌شت هه‌تا هه‌تای و بی‌کۆتایی به‌.

دواترگه‌ر له‌شه‌یدایان و عاشقان بپرسین: خۆشترین نیعمه‌ت چی به‌؟ بی‌گومان ده‌لێت دیداری خۆشه‌ویسته‌که‌مه‌. به‌لێ زۆر پاسته‌ هه‌ر بۆیه‌ گه‌وره‌ترین و به‌نرخترین نیعمه‌ت له‌نیعمه‌ته‌کانی به‌هه‌شت و قیامت بریتی به‌ له‌ شادو شوکرو به‌هرمه‌ندبوون به‌دیداری

نه خوشی و چاره‌سەر

لوتكه‌ی خۆشه‌ویسته‌كانه كه‌ بینینی خوتی گه‌ره‌یه .هه‌روه‌كو له‌ فهرموده‌یه‌کی (صحیح) دا هاتوو كه‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌فه‌رمیت: (فَوَاللّٰهِ مَا اعْطَاهُمْ شَيْئًا احَبَ لَهُمْ مِنَ النَّظَرِ اِلَيْهِ) ^۱ واته: (سويند بێت به‌خوا هیچ نيعمه‌تی به‌ئەندازه‌ی به‌بینی ته‌ماشاكردنێ خودا لایان خۆشتر نییه). وه‌له‌فه‌رموده‌یه‌کی تر دا هاتوو. (انه اذا تجلی لهم وراو نسوا ما هم فيه من النعيم) ^۲ واته: (كاتی خۆای گه‌ره‌ زاتی خۆی نیشان به‌هه‌شتیه‌كان ده‌دات ئیتر خۆیان له‌بیر ده‌كه‌ن كه‌چین و له‌ كوێدان) ..

وه‌له‌ (نسائی) و (مسند) دا هاتوو عمار بن یاسر كه‌ پیغه‌مبه‌ر (د.خ) له‌كاتی نزاو پارانه‌وه‌دا فهرموویه‌تی (الشوق الى لقائك) ^۳ واته: وه‌داوا‌ی چێژی خۆشیه‌كانی بینینی ده‌كه‌م وه‌تامه‌زۆیین بۆ دیدارت. وه‌له‌ (كتاب الحسنة) دا هاتوو كه‌ (عبدالله بن امام احمد) به‌ (مرفوعی) (كان الناس يوم القيامة لم يسمعوا القرآن اذا سمعوا من الرحمن فكانهم لم يسمعوا قبل ذلك) ^۴ واته: (وه‌ك بلیتی خه‌لكی پیشتەر قورتانیان نه‌بیستوو. خه‌لكی كاتێ گۆیان له‌ قورتان ده‌بێت له‌لایه‌ن خۆای گه‌ره‌وه‌ وا ده‌زانن یه‌كه‌م چاره‌ ده‌بیستن) .

كه‌ واته‌ باشترین هۆكاری گه‌یشتن به‌چێژو خۆشی یه‌كانی به‌هه‌شت بریتی یه‌ له‌ ناسین و خۆش وویستنی خۆای گه‌ره‌یه‌ نه‌و به‌هه‌شته‌ی كه‌ هه‌ر له‌بهنه‌په‌دا نیشتمانی سه‌ره‌کی گیان و جه‌سته‌ی ئیتمه‌بووه‌. واته: خۆشترین و شیرینترین شت له‌م دوونیادا بریتی یه‌ له‌ ناسینی خودا خۆشه‌ویستنی. وه‌خۆشترین و شیرینترین شت له‌ به‌هه‌شتدا بریتی یه‌ له‌ ته‌ماشاكردن و گه‌یشتن به‌دیداری خۆای گه‌ره‌. چ نيعمه‌ت هه‌یه‌ له‌ژیاندا بگاته‌ نيعمه‌تێك خۆسازادان كه‌ به‌وه‌په‌ری تامه‌زۆیییه‌وه‌ بۆ گه‌یشتن به‌ژوان و دیداری گه‌ره‌ترین

^۱ - نهم فهرموده‌یه‌ (صحیح) ه (مسلم-الایمان-۱۸۱) گێڕاوتیه‌وه‌.

^۲ - نهم فهرموده‌یه‌ (حسن) نه‌ (ابن ماجه - ۱۸۴) گێڕاوتیه‌وه‌.

^۳ - نهم فهرموده‌یه‌ (حسن) نه‌ (ابن ماجه) گێڕاوتیه‌وه‌.

^۴ - نهم فهرموده‌یه‌ (حسن) نه‌ (ابن ماجه - ۱۸۴) گێڕاوتیه‌وه‌.

خۆشەويست، كەسەر جەم دل و دەروونی داگیرکردیبت. تەنەت ھەندى لەخۆشەويستان دەلێن: ھەندى كاتمان بەسەردا تى دەپەرپىت ئەو ھەندە ھەست بەخۆشى و دلنایى دەكەين. دەلێن: ئەگەر بەھەشتى يەكان لەو جۆرە ژيانەى ئىمەدا بن ئەو ژيانيان خۆشە.

ھەر ھە دەلێت: ئەگەر پادشاكان و دارو دەستەكانيان بەخۆشى و شيرینی ژيانى ئىمەيان بزانايە. ئەو شەپيان لەسەرى دەکرد. خۆشەويستى چارەسەر و خۆراكى پووحە ھەركاتێك دل لەم خۆراكە بپا چیتەر توشى نەھامەتى دەبێت، بگەر زۆر ئەستەمترە لەناخۆشى يەكانى لەدەست دانى پووناكى بۆ چاوەكان ياخود لەدەست دانى ھەستى بىستەن يان بۆنكردن. دلى مرقۇ ژوانگەى خۆشەويستى خاى تاك و تەنھايە-بەبى ئەم ووزەيە دل توشى گەورەترین دەردو نەھامەتى دەبێت چیتەر لەجەستەيەكى ئازەلى بەولاولە ھىچى تر نامىنیتەو ھە ئامادەيە ھەك دپندەيەك ھەموو شتێك لەپێناوى ئارەزوو ھەكانىدا تێك بشكىنیت.

چێژەكانى دوونیا ھۆكارن بۆ گەشتن بەچێژەكانى قىامەت

واتە: مەزنىترين خۆشى و چێژەكانى دوونیا ھۆكارن بۆ گەشتن بەخۆشەيەكانى قىامەت.

چېژو خۆشەيەكانى دونيا سى جۆرن:

گەورەترین و مەزنىترينيان: ئەو يانە كە دەبێتە مايەى گەيشتمان بەخۆشى و چێژەكانى قىامەت. ھەربۆيە مرقۇ كاتى لەسەر جەم كارو بارەكانىدا گەر بەمەبەست و نىعمەتى خاى گەورە بێت، ئەو پاداشتى ھەيە لەسەر خواردن و خواردنەو بەرگ پۆشينين، ھاوسەر گيرى و... ھتد. كە چېژو شيرینی باو ھەپوناسینی خودا. خۆش ويستنى و تامەزىيى بۆ دیدارى گەورەترین خۆشەيە لەبەشتى بەرىندا.

نه خوشی و چاره سهر

جوری دووهم: ٠. نه و چيژو خوشيانه ی که ده بنه مایه ی پیگری و به ربه ست له که یشتن به به خته وهریه کانی قیامت. که هۆکاری سهرقال بوون و بچوک بونه وه ی شکومه ندی مرقویه. خزانه نیو دهر باره ی دنیا بازی، وه ک خوش ویستنی که س و شتی تر له بری خوی گه وره، وه هاویه ش بریاردان بوی وه ک چيژو وهرگرتن له یه کتری هه روه کو له قیامتدا دان به م راستیه ده نینده لئن (رَبَّنَا اسْتَمْنِعْ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَّغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مُنَوَّاتٌ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ * وَكَذَلِكَ نُؤَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ: الانعام ۱۲۸) واته: نه ی په روه ردگار هه ندیکمان سودمان له وانی تر وهرگرتن نیستاش گه یشتونه ته نه و کات و ساته ی تو بۆت دیاری کردوین. خوی گه وره ش هه رمووی: نه م ناگره جیگاتانه به هه تاهه تایي. مه گر خوا ویستی له سه ربیت (که به سزایه کی تر سزان بدات) به راستی په روه ردگاری تو نه ی پیغه مبه ر (ﷺ) داناو زانا یه. وه چيژو لووت به رزی و خراپه کاری ستم کاران له سهر زه ویدا.

له راستی دا نه م چيژو خوشيانه کاتی و که مه ند کیشکردنه و پيشه کیه بۆ که وتنه نیو ژانه بی کۆتا کانه وه که ده بیته پیگری و مه به ست له به ده ست هینانی به خته وهریبه هه میشه ییه کان. نمونه ی نه م چيژو خوشيانه، هاوشیوه ی ژه هر تیکه ل کردنه به هه نگوینه وه تا سهر نه نجام تیا چونی له دوا یه: (سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ * وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ: الأعراف ۱۸۲) واته: (له ثاینه دا ورده ورده به ره و تیاچوون ده یان به یں له کات وشوینیکدا که نه وان هه ستی پی نا که ن و نایزانن وه مۆله تیشیان ده ده م به لām که تو له م لی سهندن به راستی نه خشه و پلانی من توندو به هیزه).

وه هه روه ها پیتریک له (سلن) له لیدانه ووه ی نه م ثایه ته دا ده لئن: هه رکاتی تاوانیک نه نجام ده ن نیمه نیعمه تیکیان بۆ زیاد ده که یں (حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ * فَقَطَّعَ دَابِرَ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ

ابن القيم الجوزی

رَبِّ الْعَالَمِينَ: الانعام-۴۴-۴۵) واته: (هتا کاتی دلخوش و شادومان بوون به وهی که پتیاں دراوه. ئیتر له ناكاو گرتمان و هه موویانمان سه رگه ردان و پيسوا کرد وه به غم و په ژاره یه کی زۆره وه تیاچوون نه و گه له سته م کاره بنه پرکران وه سه رجه م بوونه وهر ده لیت: سه پاس بۆ په روه ردگاری جیهان).
وه خوی گه وره سه بارهت به م پیتره ده فره میت: (أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَّالٍ وَبَيْنَ * نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَّا يَشْعُرُونَ: المؤمنون ۵۵-۵۶) واته: (ثایه نه وان واده زانن که ئیمه مال و سامان و نه وه یان پی ده به خشین * نه خیر وانی یه به لکو مه به ستمان به په له نازو نیعمهت به هره یان بکهین! به لکو نه وانه ههستی پیناکه ن).

وه هه روه ها ده فره میت: (فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ: التوبة-۵۵) واته: (ئه ی پیغه مبه ر، نه مال و سامان و نه وه یان سه ر سامت نه کات وه به باشیان نه زانیت. چونکه خودا ده یه ویت له ژیا نی دنیادا توشی سزاو به لایان بکات له ده پنگای مال و سامان و نه وه کانیا نه وه گیانیان ده ربکات. له کاتی کدا که نه وان بی باوه پن. جائه م چیژو خوشیا نه کاتین له ناچونیان زۆر نزیکه وه گه وره ترین به ره به ست له ده ست خستنی به خته وه ری هه می شه یی و مایه ی سزاو نه شک نه جو چه ره سه ری یه له قیامه تدا).

چیژی دروست:

جۆر سییه م: هه ندیک چیژو خوشی هه یه که نابیته پیگر له خوشیه کانی قیامهت، وه له هه مان کاتدا پی پیدراوه و مایه ی قه ده غه کاری نی یه که ته نها بۆ حه وانه وه ی ده روونه. به لام پیویسته زیاده پۆیی تیا نه کریت. وگرنگی زیاتر به ده سته پینانی به خته وه ری هه می یی بدریت. وه هه ر نه مه یه مه به سستی پیغه مبه ر (د.خ) له م فره موو ده یه دا باسی ده کات که ده فره میت: (کل لهو یلهو به الرجل

فهو باطل الارمية بفوسة، وقتاديبه فرسة، وملاعتبة امراتة فان نهن من الحق)
 ۱ واتە: (ھەموو گالتەو گەمەو یارییەك كە مرۆڤ دەيكات ھەر ھەمووی پەرو پوچە
 كە تەنھا تیرو كەوان وەشاندن و پراھینانی و سوار چاكي دەست بازی كردن لەگەڵ
 خێزانە كەیدا. كە ئەمانە راست و دروستن) .

واتە ھەركاریك چێژی لەم بابەتەى تیا بوو دروستە جاكە واتە ئەم خۆشییە خراپ
 و ناشیاو نادروست نى یە بەلكو باشترین جۆرى خۆشەویستى یە وە ھەرودەھا
 خۆش ویستنى خودا و پیغەمبەرى خودا كە لە دلى ھەموو موسلمانێك دا ھە یە
 وەبە بى ئەو خۆشویستى یە باوەر دانامە زریّت. لەكەسیكەو ە بۆ كەسیكى تر
 پێژە و ئەندازەى دەگۆرێت. ھەر ئەم خۆش ویستى یە ھۆكارو پالەنو ئاسانكارى
 زۆریك لەكارە ئالۆزو زەحمەتەكان وەسەغى و دەست بلالو كارى قیرچۆكەكانە وە
 ئازاكارى ترسنۆكەكانە ھەرودەھا پالغە و خاویڤ كارى دەونەو پیاكارى
 بیروھۆشە. خۆشكارى ژیانە. وە ھەرودەھا ھەر خۆشویستى خودا و
 پیغەمبەرەكەى تى كە پۆشنكارى پوخسارەكان و فراواكارى سنگەكان و
 زیندوكەرى دلەكانە. وە خۆشەویستى وتەى خواى گەورە كە نیشانەى تەواوى
 خۆشویستى یە بۆ خودا. كى ھە یە ھەزو ئارەزووى بیستنى وتەو دەنگى
 خۆشەویستەكەى نەبێت. قورئان و گوێبیستى خوێندنەو ە بەلگەى خۆشویستنى
 خودایە. بەپێچەوانى ئەوانەى ھەمیشە لەنیو باپو مەلەھەكاندا گوێبیستى شتى
 ناشرین وە تەماشایی نادروست و شتى خراپەكارى دەبن. جاگەر خۆشەوویست
 راست بكات ھەمیشە ئارەزووى بیستنى وتەى خۆشەویست راست بكات. وەك
 شاعیریك دەلێت:

ان كنت تزخم حبي فلم هاجرت كتابي

۱ - ئەم ھەروودە یە (حسن) ە (ترمزی ۱۶۳۷) و (ابووداود- ۲۵۱۳) و (احمد- ۱۴۴/۴)
 گێڕاویەتیو ە.

امّا تلبیت مافیة من لذیذ خــــطبی

واته: گهرتۆ منت خوش دهویت بۆپشتت له کتیبه کهی من کردوه.

ئایه نایه نه تخویندۆته وه که چی تیدایه. له چیژۆ خوشی گوتاره کانم. وه (عوسمان کوپی عه فان) ده لیت: (ئه گهر دله کانمان پاک و خاوین ببوایه. ئه وا هه رگیز تیری له گوته کانی خوای گهره نه ده خوارد). جا ئه م زۆر کردن و ئاره زوکردنی، خۆشه و یسیت بۆ وتی خۆشه و یسته کهی شتیکی به لگه نه و یسته ؟ هه ر بۆیه پیغه مبه ر (ﷺ) پۆژیکیان پویکرده (عبدالله بن مسعود) و پیتی ده لیت: اقرا علي فقال: اقرا عليك، وعليك انزل؟ فقال ﷺ: اني احب ان اسمع من غيري (فاستفتح فقرا سورة النبأ حتى اذا بلغ قوله: (فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا: النساء ٤١) . قال ﷺ حسبك فرقع راسه فاذا عينا رسول الله صلى الله عليه وسلم تزرغان من البكاء) ^١ واته: به پیغه مبه ری فه رموو قورئانم به سه ردا بخوینه ره وه عبدالله و تی قورئان به سه رتۆدا بخوینمه وه له کاتی کدا بۆ تۆ دابه زیوو ه ؟ پیغه مبه ر فه رموو: من پیم خۆشه له که سی تره وه ببیستم عبدالله ش له سورته تی (نساو) وه دهستی پیکرد به قورئان خویندن تا گه یشته ئایتی (جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا) . واته: (ئه گهر له هه موو نه ته و گه لیک پیغه مبه ریک بکهینه شایه له سه ریان وه تۆش بکهینه شایه له سه ره ره هه موویان) لیره دا پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموو به سه راوهسته کاتی عبدالله سه ری به رز کرده وه بینسی پیغه مبه ر (ﷺ) هه ردوو چاوی پرپوو له فرمیسک. وه هاوه له کانی پیغه مبه ر (ﷺ) کاتی کۆبوونه وه ئه گهر (ابو موسی) یان تیدا بوایه داوایان لی ده کرد که به قورئان خویندن خودایان بیر به یئیتته وه ئه ویش دهستی ده کرد

^١ ئه م فه رموده یه (صحیح) ه (بخاری- ٤٥٨٢) فیراویه تیره.

نه خوښی و چاره سهر

به قورئان خویندن و نه وانیش له چوارده وری داده نیشن و گوی بیستی ده بوون. له لای شهیدایانی قورئان. قورئانی پیروژ شیرینی و تام و چپژ و خوښیه کی تایبه تی هیه. که زور خوښ تره له شهیدایانی شهیتان. شهیدایانی شهیتان نه و پیرانه ن که دلیان له ئاستی قورئانی پیروژ رهق و مردو بی گیانه. هه روه کو شاعیریک ده لیت:

تقرا عليك الختمة وانت جامد كالحجر وبين من الشعر نيشد تميل كالسران.
واته: خه تمه یه ک قورئان بۆ ده خویندریته وه — که چی تو وه ک به ردی بی گیانی و کاریگه ریت تیناکات.

به لام دوو دیږ شعر بخویندریته وه وه ک سهر خوښت لی ده کات. جا نه م حاله ته به لگه ی ته واوه له خالی بوونی دلی نه و که سه له خوښ ویستنی خوداو ووته کانی خودا. وپیغه مبه ره که ی. که نه و دل وه که لاوه وایه. چونکه دل ته نها به خوښ ویستنی خودا و قورئان و پیغه مبه ره که ی هه میشه زیندو نارامه.

خوښ ویستنی دروست

خوښ ویستنی خوداو پیغه مبه ره که ی سهرچاوه و چله پوپه ی سهرجه م خوښه ویسته کائن له ژياندا. له پاش نه مانه سهرجه م جوړه کانی تری خوښه ویستی سهرچاوه له وه وه وهرده گرن و دابه ش ده بن. نمونه خوښه ویستی هاوسه ره کان (خیزان) خوی گهره له قورئانی پیروژدا ده فره میت: (وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ: روم-۲۱) واته: (هاوسه ری بۆ دروست کردون بۆته وه ی نارام بگرن له دیدارو خوښه ویستی و سۆزو میهره بانی له نیوانتاندانده راهه م هیناوه نه مه به لگه یه بۆ که سانیک تیبگه ن.

که واته خوی گهره خوښه ویستی هاوسه ره کانی به به لگه ی گهره ی خوښی باس ده کات. وه هه روه ها له جیگایکی تردا — له پاش باس کردنی نه و ئافره و کچانه ی که

ابن القيم الجوزی

دروستن بیان خوازن - دهفه رمیت: (يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ * وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا * يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا : النساء ۲۶-۲۸) واته: (بیگومان خوی گه وره دهیه ویت بهم شیوهیه هموو شتیکتان بۆ پوون دهکاته وه. وه پینمویتان بکات بۆ یاساو بهرنامه کانی پیش خۆتان. (که پیغه مبه ران هیناویانه... وه تهوبه و په شیمانیتان لی وه ربگریت خودا زاناو دانایه وه خوی گه وره دهیه ویت لیتان خۆش بیت لیتان ببوریت به لام نه وانه ی شوین که وتوی ئاره زوه کانیان، دهیانه ویت توشی ئاشوبوو لادانتان بکه ن به لام خوی گه وره دهیه ویت بهم بهرنامه بارتان سوک وکارتان ئاسان بکات. چونکه ئاده میزاد به لاوازی دروست کراوه (له بهرامبه ر به ئاره زوه کانی وه خۆراگری یه .

وه (سفیان الثوری) له (تفسیره کهیدا له (ابن طائوس) نه ویش له (باوکی) یه وه دهگیریتیه وه: نه گهر ته ماشای ئافره تی بکردایه خۆیی پی پانه دهگیرا. وه له فهرموده یه کی (صحیح) دا هاتوه له (جابر) وه (ﷺ) ده لیت: (كان النبي رأى امرأة فان زينب - رضي الله عنها فقضى حاجتها منها، وقال (ان المرأة تقبل في صورة شيطان، وتد في صورة شيطان، فاذا رأى احدكم امرأة فاعجبته فليات اهله، فان ذلك يرد مافي نفسه) واته: (پیغه مبه ری خودا (ﷺ) ئافره تیکی بینی دواتر چوو بۆلای زینه بی خیزانی و جووت بوو دواتر پیغه مبه ری خودا فهرمووی: ئافره ت هندی جار وه کوشه یان دیت و ده چیت (مه به سنی خۆنمایش کردن). جا هریه کی که له ئیوه ئافره تیکی بینی و سه رنجی پاکیشا بابجیته لای خیزانی خۆیی و کاری جووت بوون نه نجام بدات. چونکه به مه چی له ده رونیدابیت دایده مرکینیتیه وه .

^۱ - نهم فهرموده یه (صحیح) ه (مسلم ۹ / ۱۷۷ - نووی)

سووده‌کانی ئه‌م فهرموو ده‌یه:.

یه‌که‌م: پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) پێنمایمان ده‌کات که هه‌روه‌کو چۆن خواردن - جێی خواردن پرده‌کاته‌وه. وه‌جل و به‌رگ جێی جل و به‌رگ ی تر پر ده‌کاته‌وه. به‌هه‌مان شێوه‌ش - کاری سێکسی جێگه‌ی کاری سێکسی پرده‌کاته‌وه. واته‌ کاتی ئاره‌زی سێکسیت به‌ببینی ئافره‌تێک هوروا - که‌چوینه‌لای هاوسه‌ره‌که‌ت. چیت‌ر له‌و کاره‌ ده‌ربازت ده‌بێت.

دوهم: چاره‌سه‌رکردنی کاریگه‌ری ئافره‌تان به‌سه‌ر پیاوانه‌وه یاخود پیاوان به‌سه‌ر ئافره‌تانه‌وه. ده‌شیت هه‌ریه‌که‌یان له‌پیاوان و ئافره‌تان به‌ببینی په‌گه‌زی به‌رامبه‌ر هه‌زو ئاره‌زی سێکسیان بجوێت. جا بۆ چاره‌سه‌رکردنی ئه‌م حاڵه‌ته‌ باش‌ترین چاره‌سه‌ر ئه‌نجام‌دانی کاری سێکسی یه‌ له‌گه‌ڵ هاوسه‌ره‌کانیاندا. له‌هه‌مان کاتدا ئاماژه‌یه‌که‌ بۆلاوان و خۆشه‌ویستان هه‌روه‌کو له‌ (سند) ی (ابن ماجه) دا هاتوه‌ به‌ (مرفوع) ی (لم یرد للمتحابین مثل النکاح) واته‌: (من جگه‌ له‌په‌ڕۆسه‌ی هاوسه‌رگیری هه‌چ چاره‌سه‌ریکی ترم نی یه‌ بۆ دوو خۆشه‌ویست). که‌واته‌: هاوسه‌رگیری باش‌ترین چاره‌سه‌ره‌ بۆ دوو خۆشه‌ویست و دوو عاشق له‌په‌وانگه‌ی شه‌رعه‌وه‌وه‌حه‌ززه‌تی (داود-علیه‌ سلام) هه‌ربه‌هه‌مان شێوه‌چاره‌سه‌ری ده‌ردی عه‌شقی کردوه‌ به‌وه‌ی که‌ ده‌ستی نه‌چۆته‌ تاوانکاری. کاتی که‌ ئافره‌ته‌که‌ی چۆته‌ ده‌له‌وه‌ یه‌کسه‌ر خواستویه‌تی و فره‌ ژنی به‌کارهێناوه‌. ۱- له‌مه‌زیاتر ئێمه‌ بۆمان نی یه‌ له‌سه‌ر ئه‌م په‌وداوه‌ بنوسین.^۱

^۱ - ته‌واوی ئه‌م چیرۆکه‌ له‌کێشه‌کانی ته‌ورات دار (المهد القديم) هاتوه‌ به‌لام به‌شێرتندراوی و ده‌ستکاریه‌وه. هه‌رچه‌نده‌ گومان هه‌یه‌ له‌په‌ست و دروستی ئه‌م چیرۆکه‌. بۆ ئه‌م مه‌به‌سته‌ پروه‌انه‌ شیکارمان بۆ ئه‌م چیرۆکه‌ له‌کێشی (تلبیس ابلیس/ص ۹۸) ضائی یه‌که‌م /ضائی (المکتب الثقافی فی القامرة)

ابن القيم الجوزی

پوچه لَ کردنه وهی پوودای (زینب بن جحش)، پوودای خاتو زهینه ب بهم
 چه شنه بوو (زید بن حارثه) خزمه تکاری پیغه مبهری خودابوو (ﷺ) پیغه مبه
 (ﷺ) (زید) ی له کۆیله ی و بهنده ی دهر باز کردو سه رهستی کرد. دواتر به
 (زید) یان ووت کورپی پیغه مبه. پاشان پیغه مبه (ﷺ) (زینب بن جحش) ی
 بۆ خواست که ده کاته پورزای پیغه مبه (ﷺ) به لام دیار بوو به یه که وه
 نه ده گونجاو ته با نه بوون. چهند جارێک (زید) وویستی لیبی جیابیتته وه و ته لاقی
 بدات. به لام پیغه مبه (ﷺ) نه ی ده هیلّا. دواتر پیغه مبه (ﷺ) دَلّیا بوو که
 (زید) هه رلیتی جیاده بیتته وه وویستی له پاش جیابوونه وه یان بیخوازیت. به لام
 له ترسی دهم و قسه ی خه لکی ده ری نه بری. لیره دا خوی گه وره به دانایی خۆیی
 وویستی له شکاندن یاسا و عورفیکێ ئه و سه رده مه بوو. که بریتی بوو له
 (بنونیته) واته: که سیّک به ته به نی که سیّکی تر ده کات به کورپی خۆی و چیت
 میرات وه موو مافیکی تره به بووه. وه ک کورپیکێ سروشتی. جا خوی گه وره به م
 کاره. واته به ماره کردنی (زینب) له پیغه مبه (ﷺ) ئه و یاسایه هه ل
 ده وه شینیتته وه. که دواتر خه لکی ده لیت پیغه مبه (ﷺ) بۆ خۆیی ماره ی
 کردۆته وه ئه وه ئایه ته کان ئاماژه به م راستی یه ده که ن (وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ
 مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ: الأحزاب- ۳۷) پاشان دوا یی که
 (زید) جیا بووه وه عیده ی به سه ر چوو خوی گه وره فه رمانی به پیغه مبه (ﷺ)
 کرد که ده بیت بیخوازیت و له ووته ی خه لکی نه ترسیت.

هه ر بۆیه پیغه مبه (ﷺ) زیدی نارد تاداوا ی (زینب) ی بۆیکات. (زید)
 پۆیی بۆلایی و پتی پاگه یاند که پیغه مبه (ﷺ) ده یه ویت بیخوازیت (زینب)
 یش ووتی (من له گه ل فه رمانی خوداو پیغه مبه ری خودا هیچ وه لامیکێ م پی
 نیه) . پاشان پۆی دوو پکات نوێژی کرد. خوی گه وره له سه روی ئاسمانه وه و

نه خوشی و چاره سهر

عهرشی مه زننه وه (زهینبی) ماره بری له پیغه مبه‌ر (ﷺ) نه م ئایه ته هاته خواره وه (فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا: الأعراب-۳۷) واته: (کاتی زهید لی جیابوه و عیده ی تی په پیی ئیمه (زینب) مان لی ماره کردی) هر بویه خاتوو زهینب شانازی به سهر هاوسه ره کانی تری پیغه مبه‌ردا (ﷺ) ده‌ر کردو پیی ده‌وتن: ئیوه هر هه مووتان خزم که سه کانتان ماره یان برین له پیغه مبه‌ر (ﷺ) به لام من خوی گه‌وره خویی ماره ی بری له پیغه مبه‌ر (ﷺ) له سه روی عهرشی مه زننه وه.^۱ نه وه ی شایه نی باسه پیغه مبه‌ری خودا (ﷺ) هاوسه ره کانی خوی زور خوش ویستوه. هه‌روه کوله (صحیح) داهاتوه له (انس) ه ده‌گپ پته وه که پیغه مبه‌ری خودا (ﷺ) فهرموویه تی (حبیب الی من دنیاکم النساء والطیب، وجعلت قرۃ عینی فی الصلاة)^۲ واته: (من له دنیا که تاندا نافرته و بونی خوشم لاخوشه ویسته وه نویژم لا وه ک بلبیلای چاره‌کانمه) . جا له م فهرموو ده‌یه دا نه م برکه‌یه یی بوزیاد کراوه. حبیب الی دیناکم ثلاث واته (سی شت له دنیا که تاندا لای من خوشه ویست کراوه). وه هه‌روه ها (امام احمد) له کتیبی (الزهد) نه م برکه‌یه یی بۆ نه م فهرموو ده‌یه زیاده کردوه. اصبر علی الطعام والشراب ولاصبر عنهم. واته: ده‌توانم نارام بگرم له سهر خواردن و خواردنه وه به لا ناتوانم له سهر نافرته‌تان نارام بگرم. وه جوله که سه‌سه‌خته کانی دوژمنی هه‌سو دیانی پیی ده‌برد وه ده‌یان ووت هر له‌خه‌می ماره کردنی نافرته‌دایه. وه خوی گه‌وره په‌دیان ده‌کاته وه ده‌فهرمیت: (أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مَلُكًا عَظِيمًا: النساء - ۵۴) واته: یان هر نه‌ویه هه‌سادته و به‌خیلی به‌خه‌لکی باوه‌ردار مه‌به‌ن له سهر نه‌وه ی خوا له فه‌زل و به‌خشیشی خویی به‌شی داون

^۱ - بۆ زیاتر بره‌وانه کیتی (الطیب النوری/باب تهی - علاج العشق).

^۲ - نه م فهرمووده‌یه (حسن) ه (نسائی - ۷ / ۶۱ - ۶۲) و (احمد - ۳ - ۱۲۸) گپه‌یا نه‌وه.

ابن القيم الجوزی

(پێغه‌مبەری ﷺ) لە نێویاندا هەڵبژێردراوە (خۆ بێگومان ئێمە بە نەوێی
ابراھیم کتێبمان بە خشیووە (موسا تەورات و عیسی ئینجیل و بە محمدیش ﷺ)
قورئان).

هەروەها لە جۆرەها دانایی بە ھەرە دەرمان کردوونەووە هەندیکیان وەک یوسف
داود و سلیمان دەسلەلات و پادشایەکی گەورەمان پێ بەخشیون.^۱ ئەو تا ابراھیم
(س.خ) لەگەڵ ئەوێی کە خاتوو سارا کە شاجوانی ئافەرەتانی جیھان خێزانی
بوو (خاتو ھاجرە) شی خۆش ویستوو و دلشادبوو پێی. وە هەروەها ئەو
(داود) ی پێغه‌مبەر (س.خ) کە نەوت و نۆ ھاوسەری ھەبوو ئافەرەتیکی تری
خۆش ویست پاستو و خۆ ئەویشی خواست و کردی بە سەد ھاوسەر. وە ئەو تا
(سلیمان) ی پێغه‌مبەر (س.خ) شەوانە دەچوو لە نەوت ھاوسەری.
و ھەرسیارین لە پێغه‌مبەر (د.خ) کە خۆشەویستێکی مەزەلات کێشە ؟ ئەویش
فەرمووی (عائیشە)^۲ واتە خاتوو عایشە یە، وە سەبارەت بە خاتوو (خەدیجە)
دەفەرمی (انی رزقت حبها) واتە من خۆشەویستی خاتو خەدیجەم پێبەخشا...
خۆش ویستنی ئافەرەتان لە تەواوکاری مەزەنایەتیە (ابن عباس پ.خ) دەگێت خێو
چاکە ی ئەم گە لە لە زۆری ئافەرەتدایە، وە (امام احمد) دەگێت پێتەو کە لە کاتی
دابەش کردنی غەنیمەکان لە جەنگی (جەلول) کە تێیدا فارسەکان شکان

^۱ - (حافظ بن حجر) دەگێت ئەم بڕگەیە بەناو بانگە زیادە (ثلاث). ھەریەکە لە (امام ابو بکر بن
قورک) لە (جزو مفرد) دا وە (امام غزالی) لە (احیاء) دا شەرحیان کردووە وە (حافظ) دەگێت :
لەھێچ کام لەمانە بڕگەی (ثلاث) مان نەبینوو.

^۲ - ئەم فەرموودەیە (صحیح) ھێشتا باسمان کردووە، وە ھەروەھا لە فەرموودە بە کدا
ھاتووە. لە پێغه‌مبەر (ﷺ) یان پرسی ئەو لە پیاوان کێت خۆش دەوت، پێغه‌مبەر (د.خ) فەرمووی
(اباھا) واتە باوکی خاتوو عایشە. ۳- ئەم فەرموودەیە (صحیح) (مسلم ۲۰۹/۱۵ -
نووی) گێراوێتەو

نه خوشی و چاره سهر

كه نيزه يه كي زور جوان درا به (عبدالله بن عمر) . وه (عبدالله) ده لئيت كه بينيم
خوم پي نه گيرا له بهر چاو هه موو خه لكي ماچم كرد.

تكا كردن له نيوان دوو عاشق بو به يه ك گه يشتيان به دروستي

پيغه مبهري خودا (ﷺ) سهر سام بوو به پوداوي دوو عاشق وه كه وتوته
نيوانيانه وه و هه ولتي داوه به حه لائي و دروستي به يه كيان بگه يه نيت به لام
سهر نه نجامي هه وله كه ي سهر كه وتو نه بوو به هوي پازي نه بووني ئافره ته كه وه
نه مهش له پوداوي چيروكي (موغيث و بوره يره) دايه كه كاتي پيغه مبهري (ﷺ)
ههستي به شهيدا ي و پهريشاني (موغيث) كرد كه وه ك ديوانه ده گريا بو
(بوريه) و له هه مووشوئينيك داشويني ده كه وت. پيغه مبهري (ﷺ) به (بوريه)
ي فهرموو: (لوراجعته؟) واته نه گهر بكرئت نه و پياوه بگه پرينيته وه لاي
خوت وه ك جاران ببنه وه به هاوسهري يه كترى؟ به لام بوره يره پيي وت: فقال
(اتامرني يارسول الله؟) ئايه فرمانم پي ده كه يت نه ي پيغه مبهري خودا
(ﷺ)؟ پيغه مبهريش (ﷺ) فهرموو: (لا انما اشفع). واته: نه خير من
ته نها تكاكارم بوره يره وتي: (لا حاجة لي به)، واته: من هيچ پيويستم پيي
ني به. دواتر پيغه مبهري به (عباس) ي مامي ده فهرميئت: (ياعباس الاتعجب من
حيث بريرة ومن بغضها له؟). واته: نه ي عباس تو سهرت سوپماوه
له خو شه ويستي شهيدا ي موغيث بو بوره يره وه له پقي بوره يره بو موغيث؟
له گهل نه وه شدا كه پيغه مبهري (ﷺ) تكاكاريش بوو بو ي هه روه ها پيگري له
(موغيث) نه كردوه و نه ي فهرمووه نه كه ي نه مه حرام و قه ده غه يه؟!¹

¹ - نم فهرموو ده به (حسن) (ابو داود- 2231) وه (ابن حجه- 2075) گيراو يانه توه.

وہ پیغمبر (ﷺ) بہیہ کسانى ہاوسہ رەکانى خوښ دەویست وە دەیفەرموو: (اللهم هذا قسمی فیما املك، فلا تلمني فیما لا املك) . واتە: (خودایە ئەمە دابەش کردنى منە لەوہى دەسلاتمە وە گلەیم لى مەکە لەوہى لەدەرەوہى دەسلاتى منە لەخۆشەویستى دا) .

وہ خواى گەورە دەفەرمیت: (وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ: النساء-۱۲۹) . واتە: ھەرگیز ئێوە ناتوانن لەنێوان ھاوسەرەکانتاندا دادپەرورەانە ڕەفتار بکەن، ھەرچەندە سوڕیش بن لەسەرى..

واتە ئێوە لەخۆشەویستى وچونەلایاندا ناتوانن دادپەرورە بن-بەبەردەوامى خەلیفەکانى ڕاشدین و خەلکانى بەرەحم و بەبەزەبى ھەمیشە تەکاڕبوونە و ھەولێ بەیەکگەیاندى عاشقانان داوہ بەشیوہیەکی دروست و ڕەوا. ھەرەکو پێشتریش باسمان کرد لەوانە (ابو بکروہ عوسمان) تەنانەت (على كوی ابى طالب) یش پۆژیکیان لاویکیان ھێنا بۆلای کەلەمالی، یەکیکدا گرتبویان. بەدز تۆمەت باریان کردبوو (على) لێى پرسى: بەسەرھاتى تۆ چى یە؟ ئەویش لەو لەمدا ووتى: (والله ی من بەھیچ شیوہیەك دزو جەردەنیم پاستەكەیت پى دەلێم ئەى پێشەواى برپاداران) لێرەدا بەپارچە شەریك ئەوہى ڕاگەیاندکە: عەشقی کچە شۆخیکی ئەو بنەمالەییە (الرباح) بوو. خۆی پێنەگراوہ وویستویەتى بجیت بۆ بینینی. کاتى کەچۆتە مالەوہ بۆ ئەم مەبەستەخۆی حەشارداوہ. دواتر پێیان زانیوہ و گرتوویانە ووتویانە ئەم دزە بۆ دزی ھاتوہ. کاتى خەلیفە (على) گوئی لەم شەرعە بوو یەکسەر تێگەشت و بەزەى پێدا ھاتەوہ پووی کردە (مھلب بن رباح) وپێى ووت: ئەو کچە ببەخشە بەولاوہ. ئەویش ووتى: ئەى پێشەواى برپاداران لێى بپرسە

ئەم کۆرپە کێیە تابیناسم؟ لاوه‌کەش ووتی: من (نھاس بن عیینە) م. (مهللب) ووتی ئەوکچەت پیشکەش بێت وەرە بێخوازە.

جاریکیان (معاویە) کەنیزە یەکی کړی. کە زۆر شوخ و شەنگ بوو. (معاویە) زۆر پتی سەرسام بوو. پۆژیکیان گوێی لەو کەنیزە یە بوو چەند دێرە شعرێکی چڕی، کە تییدا دەرکەوت ئەو کەنیزە یە عاشقە و حەزی بە پیاویکی ترە. یە کسەر (معاویە) بانگی کردو لێی پرسى کە بە سەرھاتی چی یە؟ کەنیزە کەش پتی پاگە یاند، کە حەزی بە خاوەنە کە ی پیشوتریتی و عاشقی ئەو. (معاویە) راستە و خۆ کەنیزە کە ی ناردەو بە لای خاوەنە کە ی هەرچەندە لە دایدا زۆر شیرین بوو.

و (زمخسری) لە کتێبی (الربیع) دا دەگێڕێتەو کە (خاتو زبیدە) کاتی لە پێگادا بەرەو شاری (مەکە) دەچوو لە سەر دیواریک دا. دێرە شعرێکی پیش چاوە کەوت کە تییدا نوسرابوو:

ئەری لە بەندەکانی خودا- پیاویکی جوامێرنی یە یاخود خاتونێکی بە بەزەیی کە چارە ی دەردی دوو عاشق بکات کەوا عەقل لە دەست دەدەن... هەرلەوێ (خاتو زبیدە) بە لێنی دا و نەزری کرد کە هەرکات خاوەنی ئەو دێرە شعرە بناسیتهو هەول بە یە کە گەشتنی بدات لە گەل عاشقە کەیدا. لە کاتیکدا (خاتو زبیدە) لە (موزدەلیفە) بوو گوێی لە هەمان شیعەر بوو کە کەسیک دە یخویند. کاتی بانگیان کرد بۆی. بێنی لاویکە وتی من ئەم شیعەرەم وتوو و عەشقی کچیکی ئامۆزای خۆم بوومە بە لām کەس و کاری بە لێنیان داو کە ئەم دەنی... (خاتو زبیدە) لاوه‌کە ی بردو پزێشتن بۆ مائی کچە کە بەردەوام (خاتو زبیدە) پارە ی بۆ زیاد کردن هەتا ناچار ی کردن و ئەو دوو خۆشەویستە ی بە یە ک گە یاندن. (خاتو زبیدە) دە لێت: کچە کە زۆر زیاتر شەیدا تریبوو بۆ کۆرپە کە پاشان هەمیشە (خاتو زبیدە)

دەبوت: من بەھیچ شتێك دڵم خۆش نی یە بۆ قیامەتم بەئەندازەی ئەو کارە ی ئەو دوو عاشقەم بەیەك گەیاندووە.

(خراطی) دەلێت: (سلیمان بن عبدالملك) خزمەتکاریك و كەنیزە یەكی هەبوو. یەكتریان خۆش دەویست. جاریکیان خزمەتكارەكە پارچە شعرێك دەنوسیت بۆ خۆشەویستەكە ی. تییدا باسی ئەو دەكات كە ئەم شەولە خەونیدا پێكەووە بوونە لەیەك مالد. وەكەنیزەكەش: بە پارچە شعرێك وەلامی دەداتەووە كە تییدا باس لەو دەكات هیوا خوازە بەیەك بگەن. كاتیك ئەم بەسەرھات و شیعرانە دەگاتەووە دەستی (سلیمان) هەرچەندە لەم پووەووە بەتوند پەو ناسرابوو. یەكسەر بانگیان دەكات و لەیەكتریان مارە دەكات و ئازادیان دەكات وە هەرچی پێداویستی هەیە بۆیان دابین دەكات و گوزەرانیان خۆش دەكات.

(جامع بن برخیه) دەلێت: لە (سعید بن المسیب) م پرسى كە موفتى شارى (مدینه) بوو: ئایە ئیمە تاوانبار دەبین لە خۆشەویستى یەك كە توشمان بێت و بە دەستى خۆمان نەبێت؟ سعید ووتى. تۆ لە كارێكدا تاوانباریت كە بە دەستى خۆت بێت. و زالبیت بە سەرىدا. دواتر (سعید) ووتى: هیشتا كەس لەم جۆرە پرسىارە ی لێم نەكردوووە وە هەر كە سێكیش بپرسیت هەر بەم شێوە یە وەلامى دەدەمەووە.

عەشقى ئافرەت سى جۆرە:

۱- مایە ی چاكە و خوا پەرستى یە:

ئەم عیشقە یان مایە ی چاكە و خوا پەرستى یە كە عەشقى هاوسەرەكەتە كە ئەنجامى حەلالی و دروستى نەوێ چاك و ژيانى خۆش دەبەیتە سەر دەبنە

نەخشى و چارەسەر

قەلغان بۇ پاراستنى داوينى و چاوى يەكتى-ھەريۆيە ئەم جۆرە عىشقە مايەى
خىرو خوشى يە و لەلاى خواو پاشان خەلکى مايەى پىزو سەر بەرزيپە .

۲- مايەى پىسوايى و دورکە وتنە وەيە لەرەحمى خودا :

ئەم جۆرە عىشقە برىتى يە لە عىشقى ھاورپەگەزى (نېربازى) ھەرکە سىك
توشى ئەم جۆرە عىشقە بىت ئەوچ لەلاى خواى گەورە وە چ لاى كۆمەلگاش
پىسواو سەرشۆپو بى پىز دەبىت. جوامىرى و مەردايەتى لە دەست دەدات. وە
ھەر ئەم جۆرە عىشقە بوو كەچى بە سەرگەلى پىغەمبەر (لوط) دا ھىنا. كە
خواى گەورە دەفەرمىت: (لَعْمُرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ: الحجر-۷۲)،
واتە: (سويىد بىت بە تەمەنى تۇ پىغەمبەر، ئەوان لە گىژاوى سەر لىشىواى
دا كويرو مەست و پۆچون)

چارەسەرى ئەم دەردە:

برىتى يە لە گەپانە وە بۆلاى خواى گەورە و بىر كەردنە وە لەسزاي خواى گەورە
لە دۆزەخدا. دواتر بىر كەردنە وە لە پىسوايەتى لەم پووە وە كەتوشى مروف
دەبىت لە نىو كۆمەلگادا. دواتر دلىيابىن كە ئەم حالەتە-دەبەزىنە بۇ ئاستى
خواتر لە ئازەل.

۳- عىشقى دروست، كە لە دەسەلاتدا نەبىت:

ئەم جۆرە عىشقە يە كە ھەر بەبنىنى ئافرەتتىكى شۆخ و شەنگ بەبى مەبەست
پاستە و خۇ بکە وىتە عىشقە وە. بەلام بە مەرجى ئەو عىشقە توشى سەر پىچى و
تاوانكارىت نەكات. ئەمە لە سەروى دەسەلاتى مروفە وە يە كاتى زانرا ئەو
كەسەى كە عىشقى بوويتە، ھاوسەر دارە ياخود ناكىت بىخوازىت. باشتىن
كار ئەويە كە پىشتى تىبكەيت و لىى دوركە وىتە وە پوولە باشتى بکەيت كە
بگونجىت و دروست بىت. گەر نا توشى خەم و پەژارەت دەكات. باشتى وایە

که ئارام گر یاخۇراگر بېت و چا و داوینى خۇت بپاریزیت. به مەش پاداش
دەدرییتە وە لەلای خوای گەرە. کەدژی حەزو ئارەزوەکانى خۇت وەستایتە وە
و ئارام گریوویت. پزامەندى خوات هەلبژارد لەتاوانکاری.

خەلکی لەعیشقدا سى جۆرن:-

هەیه:عیشق و شەیدای هەموو جوانیەك دەبێت. وە دلى له هەموشویئێكدا
دێوانە و سەرگەردانە.

وەهەیه:تەنها شەیداو عەشقى كەسێك و جوانیەك دەبێت جا ئیتر نیازی
بەیهكگەیشتنى هەبێت یان نا...

وەهەیه:تەنها شەیداو عەشقى كەسێك و جوانیك دەبێت كەدلتیا بێت بە
ئاسانى پێى دەگات. جا لەنێو ئەم سى چینهدا عیشقى بەهێزو لاواز هەیه.
جۆرى یەكەم:كەسێكى ناسەقام گیرەهەپۆژەى لەسەر بەزمێكە. وەهەر ساتەى
بەكەسێكەو گەرۆدە دەبێت. سەرەتاو كۆتای دیار نى یە.

جۆرى دووهم: شەیدایەكى جیگیرەو چەسپاوه،زۆر بەهێزترە لەجۆرى یەكەم-
تەمەنى خۆشەویستەكەى دوورو درێژە. بەلام تەنها ئەو لاوازی
دەكات. كەنیازی گەیشتنى بەعەشیقەكەى نى یە.

جۆرى سێیەم: لە هەر هەموویان خۆشەویستى بەهێزترە تەمەن درێژترە
شەیداترە. كەنیازی گەیشتنى بەخۆشەویستەكەى هەیه لە چوار چێوەیەكى
دروستدا. چونكە نیازو تەماحى گەیشتنى بەخۆشەویستەكەى مایەى
بەهێزبوونی عیشقەكەیتى.

پوچەڵ کردنه‌وه‌ی فهرمووده‌ی عیشق

پاشان دێینه سەر فهرمووده‌ی: (من عشق و کتم، وعف و صبر غفر الله له، وادخله الجنة)^١ واته: (هه‌ر که سێک توشی عیشق بێت و شار دێیه‌وه داوین پاک و ئارام گریبێت، ئه‌وه خودا له تاوانه‌کانی خۆش ده‌بێت و به به‌هه‌شتی شاد ده‌کات).

ئهم فهرمووده‌یه (سوید بن سعید) ده‌یگێڕێته‌وه و سه‌رحه‌م پێشه‌وا یانی فهرمووده ئه‌مه‌یان پەت کردۆته‌وه. وه (إبن عدی) له (الکامل) دا ده‌لێت: ئهم فهرمووده‌یه له سویده‌وه ده‌یگێڕێته‌وه. وه که سیش نی یه بلێت ئه‌وه نه‌یگێڕاوه‌ته‌وه. ئه‌مه بۆچونی هه‌ریه‌ک له (بیهقی) و (ابن طاهر) له (الذخیره) و (التذکره) دا هاتووه. وه هه‌رووه‌ها (ابو فرج ابن الجوزی) یش ته‌نانه‌ت له فهرمووده هه‌لبه‌ستراوه‌کاندا (الموضوعات) هێناوێتی.

وه (ابو عبد الله الحاکم) ده‌لێت: من ئهم فهرمووده‌یه پەت ده‌که‌مه‌وه سه‌رم سوپماوه لێی که‌چەند ئاسانکاری تێدا یه. منیش ده‌لێم: پاستی ئهم فهرمووده‌یه. بریتی یه له وته‌ی (ابن عباس) نه‌ک پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) وه (محمد بن خلف بن المرزبان) ده‌لێت: (ابو بکر الازرق) له (سویده) وه ئهم فهرمووده‌یه‌ی گێڕایه‌وه بۆمان. گله‌یی له (سویده) کرد که ئهم فهرمووده‌یه نه‌داته پال پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌ر بۆیه له‌دوای ئه‌مه هه‌ر کاتێ باسی ئهم فهرمووده‌یه‌ی بکرایه نه‌یداته‌وه پال پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) وه

^١ - ئه‌مه فهرمووده نی یه و (باطل) ه پێشتر باسمان کردووه، بۆ زیاتر ئاشنا بوون پێوانه لێکۆڵینه‌وه‌مان له سه‌ر کتیی (روضة المحیین) و (الطب النبوی)

سەرجه‌م پێشه‌وايان و زانايانى بواری فه‌رمووده-ئهم فه‌رمووده‌یه‌یان نه‌به (صحیح) یان (حسن) یان...هتد وهر نه‌گرتووهر. پوخته‌ی ئهم بابته‌ته‌وه‌یه که ئه‌مه‌ ووته‌ی (ابن عباس) هه‌منیش ده‌لێم مه‌به‌ستم (ابن القيم) هه‌روه‌ها (ابو محمد بن حزم) ده‌لێت: پرسیان له (ابن عباس) که‌سێ به‌هۆی عیشق و شه‌یداییه‌وه‌ به‌رمیت؟ (ابن عباس) یش ووتی: (قتیل الهوی لاعقل له‌ ولا قود) واته‌: (کوشته‌ی خۆشه‌ویستی یه‌. نه‌عه‌قلی هه‌یه‌ونه‌خوینی هه‌یه‌).

وه‌پێشتریش باسمان کرد. که‌له‌ (عرفان) گه‌نجیکیان بۆی هێنا به‌هۆی عیشقه‌وه‌ته‌واو لاوازو نه‌خۆش بوو، پرسى ئه‌مه‌ چى یه‌تى؟ ووتیان تووشى عیشق بووه‌. ئه‌ویش به‌دریژای شه‌و و پۆژیک ده‌یووت به‌نا به‌خودا ده‌گرم له‌عیشق. وه‌هه‌روه‌ها پێغه‌مبه‌ر (د.خ) له‌ (صحیح) دا سەرجه‌م شه‌هیده‌کانی ژماردو پۆلێنی کردون. له‌وانه‌ (کوژراو له‌به‌ره‌کانی جه‌نگ و جیهاد، سک ئێشه‌ سوتاوی، ئافره‌تى سک پێ، خنکان له‌ ئاودا، پووخانی دیوارو شاخ به‌سه‌ریدا)^۱ که‌چى باسى که‌سێک ناکات به‌هۆی عیشه‌وه‌ به‌رمیت. جا مه‌به‌ستى (ابن عباس) له‌م ووتیه‌دا ئه‌وه‌یه‌ که‌که‌سێک عاشق بێت پێویسته‌ بۆ ئه‌وه‌ی بچێته‌ به‌هه‌شته‌وه‌ ئارام گه‌رو داوێن پاک و نه‌ینى پۆشه‌ر بێت، جا ئه‌گه‌ر که‌سێک له‌پێناوی خوای گه‌وره‌ دا ئه‌م کارانه‌ ئه‌نجام بدات و له‌ خوا ترس بێت ئه‌وا له‌پێرێ ئه‌و که‌سانه‌یه‌ که‌ خوای گه‌وره‌ له‌ حه‌قیان ده‌فه‌رمیت: (وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ: النازعات ۴۰-۴۱) واته‌: (هه‌رکه‌سێک له‌ خوای گه‌وره‌ به‌ترسیت، پێگه‌ له‌ خراپه‌ کارى بگري‌ت و ملکه‌چى ئاره‌زوه‌کانى نه‌بیت ئه‌وه‌ جێگه‌ی به‌هه‌شتی به‌رینه‌). وه‌هه‌روه‌ها

^۱ - ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ (صحیح) هه‌ (صحیح المسلم - ۶۷۹/۱۳) به‌شه‌رحی نه‌وه‌وی.

ده‌فه‌رموویت: (ولمن خاف مقام ربه جنتان... الرحمن: ٤١) واته: (هه‌رکه‌سیک له‌خوای گه‌وره‌ بترسیت و ملکه‌چی بکات ئه‌وا خه‌لاتی دوو باخی هه‌یه له به‌هه‌شتدا) .

جا داوا ده‌که‌ین له‌ خوای مه‌زن و په‌روه‌ردگاری عه‌رشی مه‌زن که‌ به‌مان کاته ئه‌و که‌ سانه‌ی که‌ پشت له‌ هه‌زو ئاره‌زوه‌کانیان ده‌که‌ن و پووده‌که‌نه خۆشه‌ویستی و په‌زنامه‌ندی و ملکه‌چی خوای گه‌وره‌ .

تَّامِينَ تَامِينَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ



الداء والدواء

(الدواء الكافي لمن شل عن الدواء الشافي)
الامام العلامة ابن القيم الجوزية



دەزگای چاپ و پلاوکردنهوهی
سەرکات

شوێنی دابه‌شکردنی:

کتیبه‌خانه‌ی حاجی قادری کوفی/همولیر

نرخ: (١٠٠٠٠) دینار